

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
MIHAIL SADOVEANU: Intîmplări de mirare ale comisului Jder pe drumurile Impărăției (fragment)	5
★	
RADU BOUREANU: Privind harta lumii	9
VERONICA PORUMBACU: Cu orice ștafetă alerg; Răsura; Cântecul fetelor .	11
★	
AUREL BARANGA: „Cântecul libertății“ (piesă într'un act)	15
★	
DRAGOȘ VICOL: Iți dăruiesc un fluer încrustat	27
AL. ANDRIȚOIU: Două spice de grâu; La o cooperativă de ciubărari; Târă- copul meșterului Tudose; Ochii ostașului corcean	29
★	
NOE SMIRNOV: Mesagiul (piesă într'un act)	33
★	
GEORGE DAN: Rapsodia marinarilor	50
★	
REMUS LUCA: Ana Nucuții (nuvelă)	52

60 ANI DELA NAȘTEREA LUI V. V. MAIACOVSKI

GEO BOGZA: Vocca lui Maiacovski	204
V. V. MAIACOVSKI: Acasă (În românește de Cicerone Theodorescu); Sedințagiii (În românește de Miha Dragomir); Liniște în Apus (În românește de Vero- nica Porumbacu)	206
N. MORARU: Inflăcărătul îndemn al lui Maiacovski	213
★	
CRISTIAN SÂRBU: Uteciștilor căzuți; Darul meu	220
H. SIMONIS: Inima (În românește de Suzana Delciu)	222
H. A. STOLPER: Către tine, tinere prieten (În românește de Demostene Bolez) .	224

	<u>Pag.</u>
NICOLAE JIANU: Filonul XXV	226

A. SOFRONOV: Vișinul (In românește de Const. Argeșeanu)	251
ANI ALTOVSCAIA: Stahanovista (In românește de Tudor Mănescu)	253
AI-ȚIN: Pământ renăscut (In românește de Petre Solomon)	254
JOHANNES BECHER: Ghetuțele dela Lublin (In românește de Nina Cassian)	255
JUHASZ FERENC: Soții cei tineri, copaci înfloriți (In românește de Virgil Teodorescu)	259

TEORIE ȘI CRITICĂ

CEZAR PETRESCU: O școală a agerității și a desăvârșirii scriitoricești	260
AL. OPREA: Schițele tinerilor scriitori	271
SORIN ARGHIR: Despre un volum de versuri și unele rețete literare	285
SILVIAN IOSIFESCU: Trecutul cu ochii prezentului	293

RECENZII

IOAN HOREA: O imagine tulbure a răscoalei lui Doja	323
ION BĂLAN: Nuvelle lui Aurel Marin	329
G. TUDORICĂ: Cântând pacea	333
DUMITRU MIRCEA: Despre viața studenților sovietici	338
EUGEN ATANASIU: Forța vieții noi	341
B. ELWIN: „Tăunul“	344
L. DANIEL: Un act de acuzare a fascismului în Italia	348
BIBLIOGRAFIE.	353

INTÂMPLĂRI DE MIRARE ALE COMISULUI JDER PE DRUMURILE ÎMPĂRĂȚIEI

fragment

...După ce a scăpat de Dunăre și de Isaccea, comisul Ionuț Jder n'a mai făcut popas în toată curgerea nopții care a urmat; și n'a stat decât cîte puțin, la cișmele, în toată ziua de a-doua-zi. Li mai făcea trebuință să descalece numai cît or apuca grăunțe de cîteva ori cu gura caii. El și cu soțul său își potoleau setea și se strîngeau mai tare în curelele chimirului.

Tatarul, după socotinți ale lui vechi și moștenite, mai bucuros ar fi abătut calea pe poteci ferite. Inșă Jder, privind în jurul său cu luare-aminte, vedea șleahul cel mare cătră poarta împărăției așa de purtat de podvezi, și pîlcuri de oști, și olăcari cărora li se deschideau poștele ca sub bătaie de vînt, și beilicari creștini care veneau la cetățile Dunării, și alții care se duceau în robie cătră Rumelia; încît i s'a părut că nu poate avea o trecere mai bună decît pe-acolo. A pus pe Botezatu înainte, ca să deie glas ori răspuns în limba stăpînitorilor osmanlii; iar el urma îndată după slujitorul său. Nu-și vorbeau și nu-și făceau semne, cînd treceau prin îmbulzeli. Și popasurile începură a le face la hanuri unde era mai mult tract. Numai mulțimea nu te bagă în samă, dacă umbli cuviincios la port și înfățișare; și numai cei care vorbesc nu te ascultă, dacă nu te sui pe zaplaz strigînd vorbe deșănțate.

Intîmplarea Dunării, Jder o purta în sine ca într'o răclită, ca s'o scoată la lumină pentru iubiții săi, cînd va veni timpul. Nu-i petrecere mai bună la vreme de iarnă, decît s'auzi asemenea istorisiri lîngă focul din sobă. Muța se bucură și-și pocnește palmele, iar comisul cel bătrîn tace și numaidecît îi lucese ochii. Stă și Marușca la un colț de masă, în picioare, cu ochii ațintiți. Candachia își steește inelele cerceilor și Cristea, în jilt larg, tot puținește și-și așteaptă rînd, să spuie și el una, mai cu moț decît toate întîmplările ce se pot spune.

„Mai cu samă să nu te dai în priveliște...” îl povățuise, la sfatul de sară, părintele arhimandrit și uncheș, Amfilohie. Iucolo, bine este să mergi înainte cu îndrăzneală, fără să te temi de oameni. Cum te sfiești, — ei te cunosc și sînt asupra ta. Cum pășești asupra lor, ei se dau în lături.

Buue sfaturi, și Jder se ținea cu dinții ca să le urmeze. Chiar mintea lui îi spunea că mai bună învățătură decît asta nu poate fi.

Dar răsăreau în el încrederi și puteri nouă. Intre acele flori înflorite

ale încrederii și puterilor nouă, demonul său iar ieșea din afund sclipind. Asta era rămășița lui de nebunie de pe cînd nu era decît un prunc; și era hotărît în sine s'o lepede, cum își leapădă mormolocul coada.

Intr'un rînd își căuta han, într'o margine de tîrg care se cheamă Sofia. Nu găseau loc; toate caravanseriurile neguțătorilor creștini erau înțesate de lume, de cai și de căruțe. Era într'o zi de vineri; slujbele la geamii se iprăviseră; hogii strigaseră din minarele vestirea legii adevărate și credincioșii își spălaseră vîrfurile degetelor și fruntea cu colb; de la acel ceas al strigării a doua, neguțătorii greci și armeni erau slobozi să porceadă la drum, deșertînd odăile. Deci îndată după acel ceas Jder și Botezatu se puteau înfățișa undeva, ca să apuce loc pentru cai. După asta pentru om e mai ușor decît pentru dobitoc. Omul se îngrămădește între alți oameni sub bolta cea mare a hanului; s'asează pe rogojină la rînd cu alții și se uită cum ospătarul învîrte într'o țiglă mare sculată în picioare și împresurată de jar acea friptură de berbece, care-i fără păreche pe lumea asta. Are nume urît, că-i zice „chebap“; dar gustul i-i ca o rouă pe limbă și ca un bold de plăcere în fundul împărătușului. N'avem noi la Moldova asemenea bunătațe. O oaie întreagă o cenăuită, tăiată felii și așchii și clădită pe acea țiglă; o cuprinde pojar de mangal; tot dă asupra ei meșterul ospătar c'o pleaftură tăvălită prin seu și printr'o leacă de alifie de ai, căruia i se zice și usturoi; s'apoi, cînd s'a rumenit fața chebapului, te înfățișezi la meșter cu talgerul tău; iar meșterul, c'un cuțit ia așa de mare și ascuțit ca un brici, taie de ici un rînd de bucățele, trage și prin cealaltă parte și scoate alt rînd de bucățele; și unde a rămas balan chebapul, dă iar cu pleaftura, și frigerea se învîrte singură, căci are script, de umblă cînd într'o parte, cînd în alta. Mănînci, de-ți uiți părinții.

Numai după această gîndire și după asemenea iconă care se înfățișea ochilor săi înainte de a-și fi găsit gazdă, putea cunoaște comisu Jder cît i-i de foame. În acea dimineață nu luase în gură decît apă. De asemenea și tatarului i se lungiseră urechile de foame.

— Hai, Botezatele, să căutăm han.

Cînd a spus vorba asta s'a oprit. În medeanul cel mare din acea margine de tîrg, soseau călăreții la halcă. O mulțime mare de lume de toate neamurile era adunată într'o latură. Într'o altă latură, se suiseră bărbați, femei și copii pe zaplazuri și pe acoperișurile caselor, în priveliște. În fund, pe pajiște, sosise Hrana-beg, după cum i se auzea numele rostit din gură în gură, și-și oprise deodată calul împodobit cu zorzoane și mărgeanuri; își înălțase barba și se uita fudul; în juru-i se îmbulzeau alți slujitori împărătești, care se aflau în acel tîrg sub mîna și sub ascultarea lui Hrana-beg. Prin laturea deschisă intrau, la halcă, navrapi tatarî și spahii de la Anatolia, care de care în straie mai împodobite, cu lanțuguri la gît și cu penela gugiumanuri. Erau slujitori de rînd ai împărăției și erau învoți pentru acea zi să puie pe ei unele din dobînzile lor de război, straie, juvaieruri și arme ale celor biruiți și tăiați de dînșii.

Intrarea lor s'a făcut cu atîta grăbire și tumult, încît, din locul unde se afla, Jder a fost smuls și luat ca de-un val. Murgul lui cuminte a făcut cîteva pocce, ca să-și simtă laturile slobode și apoi a prins a pași domol între ceilalți cai. Botezatu a rămas despărțit cu calul lui; Ionuț nu l-a mai văzut.

A umblat așa între navrapi și spahii pînă ce-a ajuns în apropierea lui Hrana-beg. Atuncea a pășit înainte un crainic pedestru de lîngă scara stîngă a lui Hrana-Beg și a strigat poruncile.

Călăreții să descalecc! să facă zid împotriva norodului! ca să rămîie

rotundul medeanului slobod pentru halcă! Nimene să nu mai steie calare decît Hrana-Beg și ciorbagiii, chihăile și ceașii care se află în jurul mării sale! Iar înainte de halcă, măriia sa Hrana-beg vrea să vadă trînta grecească. Pentru asta se și află adus acolo de față un hadîmb cu numele Uzun, vestit luptător, care poștește să se măsoare în trei rînduri cu trei bărbați luptători.

După ce a rostit aceste porunci, crainicul s'a tras înapoi și un surlaș de după călăreții ce-l împresurau pe măriia sa a sunat din surlă.

Navrapii și spahiii au descălecat. Și-a ținut fiecare calul său de dîrlogi. Iar din pajiște a ieșit o negreață a pămîntului — un lungan gol pînă la mijloc, uns cu undelemn. Strălucea în soare și se uita împrejur-u pe sub niște sprîncene dese de subt o frunte îngustă. Și-a încrucișat întăii brațele pe piept și și-a jucat mușchii brațelor; apoi și-a pus palmele în șolduri și s'a crăcănat întru toată puterea lui, poftind potrivnic.

Descălecuse și Jder. Navrapii care erau deoparte și de alta se uitau la dînsul și nu-l cunoșteau a fi dintre ai lor. S'au privit, și-au dat coate și s'au hlizit, necutezînd a-l scoate și lăsîndu-l deocamdată în plata Domnului. Se aplecau numai unii cătră alții, șoptindu-și la ureche felurite socoteli.

Așteptînd să vadă luptător pentru Uzun-hadîmb, Jder a băgat deodată de samă că omul său Gheorghe Botezatu și-a făcut loc calare în pajiște. Nu era Domn și stăpîn; se ținea cuviincios ca o slugă a Domnilor și stăpînilor.

Crainicul a ieșit iar:

— Măriia sa așteaptă să vadă luptători împotriva lui Uzun! E învoit să se înfățișeze oricine poștește, drept-credincios ori ghiaur, căci azi e zi de bucurie închinată mării sale Mehmet, împărat al împăraților. Hrana-beg făgăduiește douăzeci și cinci de piaștri celor dintăii trei bărbați care vor îndrăzni să se măsoare cu Uzun.

S'a făcut între navrapii mișcare. Tatarii se îndîrjeau ca să și arate luptătorii lor. Au ieșit doi oșteni scunzi și spătoși. Au pășit înainte și s'au închinat lui Hrana-beg, apoi și-au lepădat cușmele și straiul în pajiște, dinaintea cailor domnești. S'au auzit glasuri întăritate de încuviințare în latura lui Jder. Abia a apucat a lepăda de pe el straiul desgolindu-se pînă la cingătoare unul din acei doi navrapii, și Uzun hadîmbul a și sărit asupra lui, cercînd a-i cuprinde mijlocul.

— Balaican, Balaican! strigau unii dintre navrapii; *ilcovè baranîm!*

El îndeamnă să nu se lase, cugeta Jder, furnicat de nerăbdare.

Intradevăr, Balaican nu se lăsa. S'a răsucit, a pus o mîină în pieptul lui Uzun și l-a repezit îndărăt. Inșă de acea mîină întinsă s'a agățat numai decît hadîmbul, și trăgînd năprasnic pe Balaican spre el, l-a lovit în piept cu pieptul său; făcîndu-și apoi clește din cotul drept, i-a pus lui Balaican acel clește în jurul gîtului. Cînd a sucit diu clește, Balaican a fost la pămînt. Ionuț n'a avut nici cînd se șterge la ochi: Uzun a fost calare pe pieptul lui Balaican; pe urmă, de cum era calare, s'a întors și s'a așezat îndesat ca pe un scaun!

— Să i se numere lui Balaican douăzeci-și-cinci de piaștri, a poruncit Hrana-beg.

Uzun a ridicat de jos lîngă sine pe navrap și l-a bătut pe spate, rînjînd. Intorcîndu-se în loc, pe neașteptate, a sărit ca un pardos asupra celui alt tatar, cuprinzîndu-i mijlocul.

Toată lumea aceea strînsă acolo nici n'avusese vreme cînd să deie strigăt la biruința întăia a lui Uzun. Nici n'avusese vreme cînd să-și tragă sufletul. Se făcuse o tăcere încremenită în tot medeanul. Biruința a doua a hadîm-

bului s'a înfățișat altfel. Întâi l-a strîns pe al doilea navrap cătră sine, cercuindu-l, pînă ce i-a avut în stăpînire toată coarda mijlocului, apoi a prins a se învîrți cu repejune în loc pînă ce i-au scăpat navrapului tălpile de pe pămînt. Atuncea l-a răsucit și l-a prăbușit ca pe un sac.

S'a stîrnit murmur dintr'odată. Nu din pricina acestei isprăvi de-al doilea a hadîmbului; ci pentrucă, din laturea navrapilor, mai ieșise cu repezi-ciune un luptător, doritor să cîștige douăzeci-și-cinci de piaștri. Halai-halai! strigau navrapii, nu-i de la noi! — Au fost destui de la voi! înforceau cuvînt spahiii. Crainicul a ieșit iar să-și dea înștiințarea.

Pășind sprinten cu trupul puțin aplecat înainte, luptătorul nou lepăda de pe el straiul. Dintre călăreții domnești, Gheorghe Botezatu Tatarul slobozise și el strigăt, căci cunoscuse pe cel care se năpustise în marginea pașiștei.

— Domnul Dumnezeu să-l aibă în sfînta lui pază! a suspinat el, neîn-drăznind să-și facă cruce.

Hadîmbul se repezise asupra lui Jder, cu fruntea înclinată. Jder îi dădu ocol. Luptătorul negru veni iar asupra-i; Ionuț se opri crescîndu-și pieptul. Atunci au cunoscut cei care priveau un om nalt, frumos încheiat întru toate mădularele lui. Unii l-au privit cu plăcere și cu nădejde. Dar nici de data asta Jder n'a primit pe harap. S'a îndepărtat legănîndu-se din șolduri; pe cînd Uzun îl urmărea pas cu pas, potolindu-și deplin răsufflările. Deodată și-a făcut săritura de tigru. Ionuț a făcut un pas în laturi, lăsîndu-l să treacă. S'a plecat și a luat de jos un pumn de colb și, dîndu-se în latura hadîmbului, l-a stropit pe umeri, pe brațe și grumaz; apoi și-a frecat el însuși palmele cu colbul rămas. Cu două sărituri sprintene a fost în dreapta lui Uzun; l-a pălit peste braț; cu a treia săritură, i-a venit în stînga și a vrut să-l pălească iar. Dar Uzun a dat strigăt mînios și s'a prăpăstuit pieziș asupra potrivnicului său. Deodată l-a încheștat de amîndouă brațele. Jder s'a lăsat în aceeași clipă pe spate, aducînd după el pe Uzun; și, cum îl aducea în jos asupra sa, i-a pus pe dedesubt tălpile în pîntece și l-a svîrlit ca dintr'o catapultă peste capul său. Svîrlindu-se în același timp în călcăie, a fost asupra lui Uzun cînd acesta nici n'ajunsesese cu grumazul în țărîna medeanului.

Ce zvon și ce chiote au fost, și ce învălmășeli, și cum se căscău urlînd pe garduri și jucau pe case ridicînd brațele pînă la cer, nu se poate spune, dragă tuță și dragă muță.

Ce să mai strige crainicul! Degeaba a strigat crainicul. S'au învălmășit și caii. Așa că Jder și-a adunat cu grăbire straiul și cușma și nu știa cum să iasă din acele talazuri care începeau a porni asupra-i. Așa de tare i s'a aprins firea pentru acca izbîndă, încît i-a venit să facă lui Hrana-beg altă priveriște. A vîrît în gură, cîrligat, degetul cel mic de la mîna stîngă și a slobozit trei suierături ascuțite. S'a văzut ieșind dintre navrapii murgul și sosind la stăpînul său. La porunca lui Jder s'a lăsat în genuchi și Jder a trecut în sa ca 'n zbor. L-a întors spre Hrana-beg și i l-a închinat, ș'atuncea Hrana-beg a spus acele vorbe:

— *Halahal* pehlivan! Tam behadîr place la mine!

S'ar fi cuvenit să-și smulgă puuga de la obînc și s'o arunce în pașiște. dar asemenea lucruri nu se întîmplă decît în povești.

(Din volumul „Frații Jderi“)

PRIVIND HARTA LUMII

Pe masa mea de lucru, sub cristal
E-o hartă ce cuprinde lumea 'ntreagă,
In continente bate-albastru val
Și căi de transatlantice le leagă.

Pământul e cu galben zugrăvit,
Oceanele cu cenușiu-albastru,
Le'ncinge equatorul aurit
Pe care trece 'nflăcărutul astru.

Ades, sub cerul lămpii o privesc
Cum harta sub cristal frământă viață,
Din țări de foc și de pustiu pornesc
Peste pământ spre mările de gheață.

Am întâlnit, călătorind, în drum,
Cetăți și regi, armate și popoare,
Cetățile pe-alcurea sunt scrum,
Regii năluci; armata lor, răzoare.

Dar pretutindeni văd popoare mari
Ce tot mai vii tălăzuiesc pe hartă,
Istoria o scriu cu brațe tari,
Cu semne vii pe rânduiala moartă.

Pe masa mea de lucru, sub cristal
E harta lumii împărțită'n două,
Intr'una scarbe sânge zeul Baal,
In alta se clădește lumea nouă.

Am zugrăvit pe hartă un simbol;
In visul lumii am muiat penelul.
Pe fondu-i galben, dela Pol la Pol
Iși fâlfâie lumina porumbelul.

L-am slobozit din caldul hulubar
Pe aripă cu dorul viu de viață,
Il urmăresc de-asupra hărții iar
Și țările pe rând mi-apar în față.

Călăuzind popoare ce-au pornit
Să 'nfrângă al războiului balaur;
Hulubul păcii sborul și-a suit.
Din Moscova cu turlele de aur.

Privesc între Coreea și Madrid;
Atâtea răni pe harta lumii sânger,
Atâtea pleoape calde se închid
Când își apleacă umbra negrul înger.

E vânt în continentul african,
Un proaspăt vânt cu svon de libertate,
Din Transval până'n țarmu-algerian,
Trecând prin jungle, vântul vieții bate.

Nu se oprește'n malul mării ud;
Cu goana altui vânt se înfrățește,
Care'n Maroc și 'n Africa de Sud
Cu'n cântec asiatic năvălește.

E-acelaș cânt de luptă, brazilian,
Din Argentina, Cuba, sau din Chile,
Pe care-l cântă'n orice meridian
Glasul de pace al acestor zile.

Privesc pe hartă, sufletul mi-e plin,
Ai inimii pereți stau să se spargă,
Peste orașul nostru cum mă'nclin,
Pe străzi văd înflorind o horă largă.

Culori și inimi calde strălucesc
In roata tineretului în floare,
Negru și alb și galben se'nfrățesc;
Buchetul vieții prins în cingătoare.

Privesc pe hartă; nu e loc pe glob
Și suflet tânăr să nu se avânte,
Cel care până ieri gemuse rob
Acum a prins să lupte și să cânte!

Parcă îi simt venind în țara mea
Sosind din fiecare colț al lumii,
Călăuziți de-un porumbel de nea
Care'nspăimântă negustorii ciумii!

Cum stau privind pe hartă, aplecat,
In miez adânc de noapte și tăcere,
De-al lumii tineret mă simt legat
Și parcă miliarde de artere

Pornesc din harta lumii ce-o privesc,
Se strâng mănunchi în inimă la mine
Și ca Anteu puterile-mi sporesc
Să cânt puternic și să cânt mai bine.

CU FIECARE ȘTAFETĂ ALERG

Cu fiecare ștafetă alerg
prin munți sau dealungul mării.
Depărtările și pentru mine se șterg
și ne-apropie marginea zării.

Cu fiecare ștafetă străbat
nesfârșite șosele,
eu mesajul adesea de rouă spălat
și de pulberi de stele.

Din mari preerii ori înguste poteci
aud vocea aceea,
ce-a jurat prietenia păstrată pe veci,
la Berlin, lângă Spreca.

Insignele noastre, după un timp
păliră 'n culoare.
Dar tot ce-am jurat, în o sută de limbi,
are-aceeași dogoare.

Ca ieri ne răsar în minte pe drum,
întâlnirile, anii.
Printre tinerii lumii, noi suntem acum,
de vrem ori nu vrem, veteranii!

Cu fiecare ștafetă alerg
prin munți sau de-alungul mării.
Mai mulți și mai tari azi prietenii merg,
și-apropie marginea zării.

RĂSURA

*Tinerii iranieni ne-au adus în dar la Festival
un covoraș din Kașan.*

Tu ne-ai așternut în cale
daru-acesta minunat.
Fie drumul vieții tale

Cu răsare presărat,
cum țesute-au fost acasă
pe covorul persian.
Fie-ți calea mățăsoasă,
fată mică din Iran!

Tineri pe covor se strâng,
mângâindu-l cu mirare:
oare ce murmură lung,
dintre flori, o roșe floare?

...In orașul cu nisipuri
în Kașanul arzător,
m'a țesut în mii de chipuri
o fetiță pe covor.
A vândut-o din pruncie
tatăl ei înfometat.
In robie nu mai știe
să zâmbească-adevărat.

Anii care trec îi stâng
frăgezimea din culoare.
Și răsura cea din crâng
se-ofilește de degoare.

Țese de copilă, până
ochii nu mai văd deloc,
firul i se rupe'n mână;
ea se frânge de mijloc.
In estimp, neguțătorul
noi comori a adunat.
Scump se cumpără covorul
ce se-așterne în palat.

Calcă beii în picioare
frageda răsura'n crâng.
Fata țese până meare,
umerii încet se frâng.

Ca o floare stă în tindă
Aplecată pe-un război
ce răsfrânge ca'n oglindă,
chipul floarei înapoi.
Doar oglinda fermecată,
doar covorul măestrit,
mai păstrează-un chip de fată,
ce'ntre timp s'a ofilit.

Fragedă răsura'n crâng,
regăsită pe covoare!
Visurile ți se stâng —
trandafirii dau în floare.

Dar eu știu c'are să vie
 timpul tău cutezător
 nu vei fi o veșnicie
 roabă la neguțători.
 Căci și ghimpi are-o răsură:
 Beii s'or feri'n zadar.
 Intr'o bună zi, cu ură,
 tu îi vei răni amar.

...Tinerii ce auziră
 floarea murmurând așa,
 când în lume se răsfiră,
 de pe scoarță parc'ar lua
 o răsură ce le-ar spune
 basmu-acesta vechi, persan...
 Câți prieteni ai în lume,
 fată mică din Iran!

CÂNTECUL FETELOR

O, fetelor, ne leagă anotimpul
 iubirii noastre fragede dintâi.
 Și cu nimica noi n'am face schimbul,
 când pentru fiecare vine timpul
 să spunem unui om: Rămâi!

O fetelor, de-l mângâiem pe față,
 și mâna-i trecem blând apoi prin păr,
 atât l-am vrea tovarăș pentru viață,
 cum vrem să fie veșnic dimineată
 și adevăr.

O fetelor, curând la piept voi ține
 o grea comoară: pruncul lui și-al meu.
 Și de pe-acuma, lumea care vine,
 o lăurim anume pentru tine,
 copilul meu!

Și dacă peste cea dintâi iubire
 și-apeacă frunza plopul foșnitor,
 măslinul, sau mesteacănul subțire,
 o, fetelor, ne leagă-aceleași fire
 când ne e dor.

Dar nu-i acelaș peste tot sfârșitul.
 Când se stârnește-un foc ucigător
 și mie-mi pleacă la război iubitul,
 și-ecoul doar răspunde, nesfârșitul,
 când ne e dor.

Voi, fetelor, ce cântec poartă vântul?
 ... Iubit era flăcăul coreean,
 dar fata nu-i găsi măcar mormântul
 printre ruine ce'mpânzesc pământul
 ars din Phenian.

O, lumea de sub pleoape, unde-i, unde?
 Ce umbră te-a atins pustiitor;
 Unde-ai căzut lumina mea? răspunde!
 Nici o chemare-acolo nu pătrunde,
 și niciun dor?

Și iată'n pustiitele orașe
 cu ea alături pașii grei mi-i port.
 Dece nu plânge glasul mic din fașă?
 Sau în tăcerea asta uriașă
 mi-e pruncul mort?

Voi, florilor, cu lujerul subțire,
 Voi, fetelor, voi, bunelor nurori,
 dacă ni-e dragă'ntâia tresărire,
 noi vrem să și păstrăm acea iubire
 cu-acelaș dor.

Și mâinile ce știu să și mângâie
 și să zidească, iată-le cu noi.
 Să ni le strângem azi pentru vecie,
 prietene, ce vreți să nu mai fie
 nicipând război!

De peste mări, noi mâna azi ne-o'ntindem
 Și'n orice grai pe lume ne legăm:
 Oriunde-am fi, — de ucigașe grindeni
 noi viața care crește pretutindeni,
 s'o apărăm!

„CÂNTECUL LIBERTĂȚII“

Piesă într'un act

Scena reprezintă biroul marei întreprinderi de impresariat „*Felix and Wendell Pepper*“ din inima Broadway-ului, peste drum de clădirea ziarului „*Times*“. Dealtminteri, pe fereastra deschisă din fundul scenei, se zărește clădirea imensă a gazetei. Pe un zid-ecran al jurnalului, litere electrice anunță repede, scurt și precis, rezultatele matchurilor de base-ball, amănunte asupra dramei sentimentale dela „*Bank of Manhattan*“, ultimile încheieri de bursă. Fundul scenei e mai ridicat. În dreapta, un pian cu coadă, deschis, un taburet acoperit de note muzicale răvășite. Pe pian, diverse costume de teatru, o pălărie de cow-boy, o cască medievală. În stânga, fund, o scenă mică pe care se află două pupitre muzicale răsturnate și un saxofon. Peretele din dreapta prezintă o singură ușă mare ce se deschide automat, dinăuntru în afară, prin apăsarea unui buton. Ușa duce spre o sală de repetiții. În peretele din stânga sunt practicate două uși. Pe cea din plauul doi se zărește o firmă pe care scrie vizibil: „*Publicitate*“. Pe pereți, afișe mari, colorate, vestesc concerte renumite. Un afiș atrage îndeosebi atenția: „*Marți, 23 Iunie 1953, ora 8 seara, Sala „Philarmonic auditorium“, concertul celebrului tenor Tom Hull*“. Alături, alte afișe anunță turnee internaționale, reprezentații unice, date de clowni cu renume universal, trupe de balet. Nu lipsesc, evident, fotografiile cu autografe și tăieturi de ziare înrămate.

În primul plan al scenei, în dreapta, un birou somptuos, o măsuță cu patru telefoane, un dictafon pentru comunicări interioare. Pe birou, o agendă-jurnal, calendare, un serviciu de scris.

La ridicarea cortinei, din sala de repetiții, pătrund acordurile unui cor puternic, izbucnind în cascade cu modulații stranii și exotice. Din pricina valurilor de muzică, toată convorbirea celor din scenă este la început aproape imposibilă.

PEPPER (*directorul impresariatului, făcând eforturi ca să se facă auzit și arătând spre sala de repetiții*): — Dacă nu-i oprești, sunt în stare să cânte până mâine dimineța...

GUFFEY (*șeful serviciului comercial*): — Și dacă închidem ușa se supără... Așa e, maestro Verini?

VERINI (*Consilierul muzical al impresariatului*): — Prego?

GUFFEY (*strigând aproape*): — Dacă închidem ușa se supără...

VERINI: — E daco n'o închidem, madonna mia, înebunim.

PEPPER (lui Guffey): — Atunci, deschidem ușa dela intrare, și dă-i afară!

(Guffey trece în sala de repetiții, și, într'adevăr după câteva clipe, corul se oprește, subit, la mijloc).

PEPPER (îndictașon): — Lodge a venit? Cum sosește, imediat la mine (a închis) (Din sala de repetiții a intrat corul compus din vreo 10—15 persoane. Defilează pe scenă, îndreptându-se spre ușa din stânga)

PEPPER (către Walter Molley, conducătorul corului): — O clipă, Molley. (După ce ceilalți din cor au ieșit): — Ia loc. (pauză) Ei, ce spui, Verini?

VERINI: — Signor direttore, ansamblul e formidabile, e maestro Molley are una voce colosale. Tutti acuti splendissimi. Ma, face una greșala. Perché? Quando canta la cor, nu se aude Molley, e quando canta solo, canta fals.

MOLLEY (profund jignit): — Domnule director, asta e o insultă. Eu, fals?

PEPPER: — N'are nicio importanță, Molley, și Carusso cânta uneori fals, și asta nu l-a împiedecat să fie Carusso. Unde ați cântat ultima vreme?

MOLLEY: — Cairo, Teheran, Bombay, Calcutta, Alexandretta, Beirut, Tripoli, Port-Said, Masawa, Khartum...

PEPPER: — Și Khartum?

MOLLEY (cu oarecare mândrie): — Și Khartum.

VERINI: — Tot Islam...

PEPPER: — Perfect! Îți ofer un angajament pe doi ani.

VERINI (stupefiat): — Signor direttore...

PEPPER (scurt lui Verini): — Te rog (către Molley): — Cu obligația de a reface ruta. De acord?

MOLLEY (pe gânduri): — Știu și eu?...

PEPPER: — In ce privește gajul: cincizeci la sută peste cea mai mare cotă pe care o poți obține dela orice alt impresar.

MOLLEY: — Nu s'ar putea alege alt itinerar?

PEPPER: — Nu, dragul meu. Este singura condiție. Nu înțeleg de ce eziți?

VERINI: — Por nu arunca una camila pe el; arabii primissimi melomani...

PEPPER (aspru): — Maestro Verini, te rog! (către Molley): — Ai timp să te gândești până mâine la șase. Semnezi valabil în numele ansamblului?

MOLLEY: — Da.

PEPPER: — Perfect! Dacă te decizi, treci la Guffey și iscălești contractul, dacă nu, te asigur că nu mai găsești angajament douăzeci și cinci de ani.

VERINI: — Pertinamente e certinamente...

PEPPER: — Trebuie să aibă cineva urechi de oțel ca să vă suporte... Good by, Molley.

VERINI: — A rivederci. (către Pepper care l-a condus pe Molley spre ieșire) Signor direttore, nu mai înțeleg nimic!

PEPPER: — Serios, Verini?

VERINI: — Totalmente.

PEPPER: — Atunci e în regulă. Un consilier muzical trebuie să asculte și să nu înțeleagă nimic. (a deschis dictașonul): — A venit Lodge? Dar ce, s'a sinucis? (a închis dictașonul. Lui Verini) Ce vești ai despre turneul din Brazilia?

VERINI: — Grande mizeria, signor direttore. La Rio de Janeiro iluerături... Ma nu obișnuite: cu țigarii...

- PEPPER (*acru*): — Îți mulțumesc pentru vești. (*la dictafon*): — Să intre Trio Green (*Se deschide ușa sălii de repetiții și intră Fred Foster, directorul studioului*).
- FOSTER: — Domnule director, orchestra de havaiane care trebuia să înceapă la opt și jumătate va întârzia cu cincisprezece minute. Au un scurt circuit.
- PEPPER: — Dar ce sunt ăștia, uzină?
- FOSTER: — Nu, dar au instrumente electrice. Li scot, și bag quartetul de coarde „Knox“.
- PEPPER: — Ce instrumente au?
- FOSTER: — Vioara întâia, vioara a doua, violă și violoncel.
- PEPPER: — Nu s'ar putea adăuga și o harpă?
- FOSTER: — Nu văd cum...
- PEPPER: — Harpa e un instrument spectaculos. Scoate o vioară. Una singură ajunge. Bagă o harpă.
- FOSTER: — Numai să se poată, domnule director. (*iese*)
- PEPPER: — Ei, acum înțelegi de ce ne paște falimentul, maestro Verini? Fiindcă directorul meu de studio, Fred Foster, se tocmeste cu mine pentru o harpă. (*a deschis din nou, nervos, dictafonul*): — Lodge a venit? (*în dictafon se aude: „A telefonat acum câteva minute. A spus să vă anunț că-l caută pe Tom Hull“*): — Spune-le să se spânzure amândoi!
- VERINI: — Asta catastrofa, signor direttore! Tom Hull are una voce de aur. Bilete de mâine sera, finite. La „Philharmonic auditorium“ va fi un concerto grandioso.
- PEPPER: — Maestro Verini, te-am mai rugat: în casa de impresariat „Felix and Wandell Pepper“ pronosticuri fac numai eu! (*A intrat grăbit, Guffey*)
- GUFFEY: — A venit Lodge.
- PEPPER: — Să intre! A rivederci, maestro. Guffey, rămâi. (*Verini a ieșit. A intrat furtunos șeful publicității, Bill Lodge*): — Vasăzică, nu te-ai sinucis? Unde-i Hull?
- LODGE: — Imposibil să dau de el. I-am lăsat însă în toate locurile pe unde știu că trece, câte un bilet: acasă, la...
- PEPPER: — Stai jos, desmeticește-te, și spune-mi exact totul. La telefon n'am priceput nimic.
- LODGE: — Totul, domnule director, absolut totul, și în cele mai mici amănunte. Așa... Pe la orele șase...
- PEPPER: — Când?
- LODGE: — Acum două ceasuri.
- PEPPER: — Mai departe.
- LODGE: — Treceam pe Riverside Drive... Mă duceam...
- PEPPER: — Nu interesează. Mai departe.
- LODGE: — Văd o mulțime imensă. În mijloc, am impresia că zăresc o tribună improvizată... Cel puțin așa am avut impresia în primul moment...
- PEPPER: — Nu mă interesează considerațiile dumitale personale. Fapte.
- LODGE: — Fapte, domnule director, numai fapte. Deodată aud niște megafoane... „In cinstea Congresului dela Budapest...“
- PEPPER (*corectându-l*): — Dela Bukarest...
- LODGE: — Budapest, Bukarest, pentru mine tot aia e...
- PEPPER: — Clar. Tot dincolo e. Mai departe. Și?
- LODGE (*reproducând ce a auzit la megafoane*): — „... în cadrul meetin-

gului pentru Festivalul Tineretului dela Budapest...“ — sau dela Bukarest, cum spuneai dv. — celebrul tenor Tom Hull va cânta un cântec închinat tineretului din lumea întreagă...”

GUFFEY: — Ascultă, Lodge, tu ești beat ca totdeauna sau ești treaz și din cauza asta vorbești aiurea?

LODGE: — Nu sunt, șefule, măcar de-aș fi! În prima clipă mi-am zis: „al dracului, mister Pepper“ — scuzați — „uite ce reclamă a trântit pentru concertul lui Hull de mâine seară“. Și m'am apropiat și eu de tribună.

PEPPER: — Lodge, îți joci capul: gândește-te ce vorbești. Ai văzut cu ochii tăi?

LODGE: — În prima clipă am căzut și eu din lună și-mi ziceam...

PEPPER: — Nu interesează ce-ți spuneai tu. Mai departe.

LODGE: — Întâi a apărut un tânăr de vreo 18 ani... „Prieteni“, începe el, „îl cunoașteți pe Tom Hull...“ „... Ura, ura, ura!“... „A fost și în Coreea“, zice. „Și prizonier la coreeni a fost“... „Ei, bine, Tom Hull, celebrul tenor Tom Hull, ne va cânta un cântec...“

PEPPER: — Lodge, minți!

LODGE: — Nu mint, șefule!

PEPPER: — Ba minți, ca un porc beat. Te tai bucățele cu mâinile mele și te îngrop aici, sub dușumea!

LODGE: — Îngroapă-mă, șefule, fă-mi ce vrei, dar așa a fost. Pe urmă s'a urcat la tribună Tom Hull și a început să cânte. Și acum îmi ține urechile de glasul lui. Fiindcă, să știți, are o voce...

PEPPER: — Nu mă interesează aprecierea ta cu privire la vocea lui Tom Hull. Ce-a cântat?

LODGE: — Cam așa: „De oriunde ai veni, ori cum te-ar chema, John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan...“ Pe urmă nu mai țin minte versurile, dar ideile cam astea erau: oriunde ai fi, ești fratele meu, aceeași nădejde ne unește... nu vrem război.

PEPPER (*trăznit*): — A spus asta?

LODGE: — N'a spus, a cântat.

PEPPER: — Ascultă, Lodge, dacă-i vorba de vreo trăsnae de-a ta, să știi că-ți bag cuțitul și te spintec ca pe un berbec!

LODGE: — Spintecă-mă, șefule, e dreptul dumitale, dar uite că-mi aduc aminte bine ce cânta: „... Eu am fost în război... Pentru cine am luptat?... Pe cine am ucis?... Pentru cine mi-am vărsat sângele?...“ Și pe urmă iar refrenul: „De oriunde ai veni, ori cum te-ar chema, John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan...“

GUFFEY: — A înnebunit Hull!

PEPPER: — Nu, nu pot să cred! (*urlând aproape*) — Lodge, te-ai drogat și vii aici cu baliverne... (*strigând*): Unde-i Hull? Căutați-l pe Hull!

GUFFEY: — Adună-ți mințile, Lodge, poate ți s'a părut, poate ai visat, poate că ai avut o halucinație...

LODGE: — Ce halucinație, șefule, dac'am dat mâna cu el? „Hello, Lodge“, mi-a spus. „Îți place ce public bun am?“ Ce-i drept, erau mii de oameni. Și Tom îi dădea înainte. (*declamând ridicol*): „Pământul e al oamenilor, fiecare e liber să trăiască așa cum îl taie capul...“

PEPPER: — Așa a spus?

LODGE: — Nu chiar așa, dar în sensul ăsta.

PEPPER: — Și mai departe?

LODGE: — „Toți oamenii vin pe lume egali...“ Stați că mai era un vers: „Vom lupta, vom lupta pentru pace!“

PEPPER (*urlând*): — Cum?

LODGE (*speriat, cu jumătate glas*): — „Vom lupta, vom lupta pentru pace“ (*fiindcă vede că Pepper și Guffey au încremenit, își recapătă curajul*): — Pe urmă au izbucnit urale (*strigând*): „Trăiască Festivalul dela Bukarest...“ Da, da, aveți dreptate... dela Bukarest nu dela Budapest. „Trăiască Festivalul Tinereții... Trăiască pacea!“

PEPPER (*scos din fire*): — Taci! Taci, nătărăule, că nu știu ce fac! (*S'a deschis ușa și a apărut o secretară*)

SECRETARA: — Mister Smith.

PEPPER: — Smith? Smith cu publicitatea? Probabil că vrea să vorbească cu dumneata, Guffey...

SECRETARA (*lui Pepper*): — Nu. Insistă să intre la dumneavoastră...

PEPPER: — Să poftească (*lui Lodge*): — Treci dincolo, să nu pleci.

LODGE: — Nu plec, șefule...

PEPPER (*către Guffey*): — Vedem noi ce-i cu povestea asta. (*Lodge a ieșit, a intrat reprezentantul agenției de publicitate „Agency of Public News“, Franc Smith*): — Hallo, Smith, ce vânt pe aici? Și ce-i figura asta funebră? Ia loc! Gin, cocktail, coca, whisky?

SMITH: — Orice.

PEPPER (*după ce i-a turnat*): — Perfect! Și acum spune. Ce-i mutra asta plouată? Hai, bursuc bătrân, cântă, ce s'a întâmplat?

SMITH: — Ascultă, Pepper, nu încerca să afli cecece ai aflat înaintea mea, și nu face pe naivul.

PEPPER: — Ai cuvântul meu că nu știu la ce te referi.

SMITH: — Atunci, o întrebare, Pepper: Ai sau n'ai contract cu Hull?

PEPPER: — Am.

SMITH: — Dar și cu noi.

PEPPER: — Și cu voi.

SMITH: — În toate ziarele noastre de astăzi i-am dat lui Tom Hull jumătăți de pagină. Fotografii, interviewuri, autografe...

PEPPER: — Am plătit.

SMITH: — Evident că ai plătit, doar n'o să-i dăm găliganului ăștia o jumătate de pagină pentru ochii tăi frumoși, sau fiindcă-l ia el pe „do“ de sus. În ziarul de seară, avea rezervată o pagină întreagă, iar mâine dimineață în ziua concertului, va avea două.

PEPPER: — Nu mai e nevoie. Biletele sunt oricum vândute.

SMITH: — Da, dar așa m'am înțeles cu Guffey...

PEPPER: — Și?

SMITH: — „Și“... „Și“... Ce spui de ce-a făcut azi după masă?

PEPPER: — Nu știu nimic.

SMITH: — (*ironic*): „Nu știu nimic!“ Ascultă, Pepper, de-aș ști eu pe jumătate din ce știi tu, mi-aș face două case pe Fifth Avenue fără să mișc un deget. M'aș duce la fiecare cetățean în parte și i-aș spune: „Știu ce știi. Ce-mi dai ca să nu mai știi?“ Uită-te în ochii mei, Pepper, cum poți să spui că nu știi? Dar, înfârșit, mi-e și indiferent dacă știi sau nu. Poftim fotografiile scoase de reporterii noștri. (*citind pe spatele fotografiilor*): „Tom Hull cântând la un meeting închinat Festivalului dela București...“ (*altă fotografie*): — „... Tom Hull în mijlocul tinerilor și studenților care vor să plece la Festivalul dela Bukarest ...“ (*altă fotografie*): — „... Tom Hull cântând „Cântecul libertății“.

PEPPER: — Mă rog?

SMITH: — Da, da, privește aici: „Tom Hull cântând...“ Stai că e scris

și refrenul. (*citind*) „De oriunde ai fi, oricum te-ai numi, John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan...”

PEPPER (*lui Guffey*): — Ce spui, Guffey, de năzbătia asta?

SMITH: — Pepper, nu-i nicio glumă. La centrală e un tămbălău infernal. Șeful e turbat. Ne-ai băgat pe gât un „roșu”. Noi îi dăm o jumătate de pagină, două fotografii, autograful, pe tat-su și pe mă-sa, și el...

PEPPER: — Smith dragă, e inutil. Nu mă interesează ce a făcut, ce face sau ce va face Hull în stradă. Il privește. Mie-mi cântă la concerte și bună ziua. (*subliniind*). Eu fac afaceri, nu fac politică. Așa încât, dacă-ți închipui că poți profita de ocazia asta ca să-mi mărești contractul de publicitate, te înșeli, Smith...

SMITH: — Cine ți-a mai spus-o și p'asta?

PEPPER: — Las' că te cunosc, Smith! Știi proverbul: „unu'bate păduricea și-altul prinde păsărica”...

SMITH: — Iei lucrurile ușor, Pepper. La centrală e un balamuc monstru. Bătrânul și-a ieșit din minți. Zice că ne-ai vârit special pe gât o vrăjitoare, ca să ne compromiți.

PEPPER: — Eu?

SMITH: — Tu, tu. Și că și tu ești suspect. Până una, alta, ți-a suprimat orice publicitate.

PEPPER: — Ce?

SMITH: — Ce auzi.

PEPPER: — Atunci, spune mai bine deschis că v'ați înțeles cu „Brown and Brown” ca să mă strângeți de gât. De când umblă tâlharii ăștia să mă vadă la pământ... Ei, dar nu vă merge! Vă dau în judecată. Ne judecăm, Smith. Și-o să-mi plătească mister Hearst junior până n'o să mai poată. Dar ce-și închipue el că „Pepper and Pepper” se află de alaltăieri în Statele Unite? Imi montați afacerea asta ca să mă ruinați?

SMITH: — O montăm noi?

PEPPER: — Evident. În definitiv, de unde știe mister Hearst *al dumitale*, că e vorba de Tom Hull *al meu*? Dacă e vorba de un altul?

SMITH: — Există fotografii, Pepper.

PEPPER: — Și dacă sunt truate?

SMITH: — Nu sunt, Pepper, nu sunt. Ce naiba, noi ne pricepem la trucuri, sunt autentice.

PEPPER: — Și dacă-i vorba de o asemănare? Da, da, de o asemănare izbitoare. Nu s'a mai întâmplat? S'a mai văzut. Și dacă Tom Hull vine mâine și arată că sunteți victima unei erori?

SMITH: — Eroare? Ai un magnetofon? Ascultă aici, că am banda la mine. Imprimată azi după amiază. (*Dă drumul magnetofonului și se aude refrenul cântecului: „De oriunde ai veni, oricum te-ai numi...”*).

PEPPER (*după ce a ascultat, oprind magnetofonul*): — Isprăvește odată cu istoria asta! (*urlând aproape*): — Nu-i vocea lui...

SMITH: — Păi asta vrea și șeful. Să nu fie... Să dea o desmintire. (*ca și când ar scie-o el*): — „Eu, Tom Hull, veteran de război, veteran din Coreea, n'am nicio legătură cu așa zisul Tom Hull care a cântat... etcetera, etcetera”... Dar o dă, Pepper?

PEPPER: — O s'o dea, Smith... Și atunci să-l văd eu pe mister Hearst, ce mai spune?

(*intră secretara*)

SECRETARA: — A venit o bătrână...

PEPPER: — Dă-o afară.

SECRETARA: — Spune că are... urgentă... nevoie de dumneavoastră.

PEPPER: — Svârle-o pe scări.

SECRETARA: — Mistress Eleanor Doolittle.

GUFFEY (*mirat*): — Proprietara sălii „Philharmonic auditorium“?...

PEPPER: — Poștește-o imediat înăuntru! Ce-ai rămas ca o oaie bălțată? (*lui Smith*) — Te duci la centrală? Așteaptă-mă acolo. Ne vedem încă scara asta. (*il conduce pe Smith*) Pe aici, Smith, pe aici. (*Smith a ieșit*). A înebunit Hull, sau s'a răsturnat pământul, Guffey, și noi n'am aflat încă... (*către bătrâna doamnă Eleanor Doolittle care a intrat*): — Căru prilej fericit datorez această vizită, distinsă doamnă?

DOAMNA DOOLITTLE: — Unui prilej nenorocit, mister Pepper...

PEPPER: — Nu înțeleg, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — Și totuși e simplu. E vorba de mister Hull.

PEPPER: — A... de mister Hull? Tocmai acum am elucidat problema, doamnă Doolittle. Ce spuneți, ce năpastă pe capul omului?

DOAMNA DOOLITTLE (*acră*): — Un om pe capul căruia cade o năpastă, nu cântă în mijlocul străzii, ziua în amiază mare, cântece incendiare.

PEPPER: — Tocmai aici e nefericirea, doamnă. Nu e vorba de el.

DOAMNA DOOLITTLE: — Dar de cine?

GUFFEY: — De un impostor, mistress Doolittle, care și-a îngăduit să-i împrumute numele.

DOAMNA DOOLITTLE: — Bine, numele ca numele, dar vocea de unde a 'luat-o?

PEPPER: — Se cercetează, doamnă, se cercetează.

DOAMNA DOOLITTLE: — În orice caz, însă, mister Pepper, eu vreau să-ți atrag atenția asupra unei clauze din contractul nostru.

PEPPER: — Vă ascult, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — O clauză pe care juriștii o intitulează: „pact comisoriu expres“. O clauză pe care oricine o calcă, contractul încheiat între părți devine, ipso facto, caduc.

PEPPER: — Știu, doamnă, știu.

DOAMNA DOOLITTLE: — Chiar dacă știi, e bine să-ți-o reamintești. „Proprietara sălii“ — adică eu — „și impresariatul“ — adică dumneata — „își iau angajamentul ca să nu închirieze sala“, adică eu, și să nu programeze la „Philharmonic auditorium“, adică dumneata, nici un fel de manifestațiuni artistice, și de orice fel, care ar putea avea cel mai vag contact cu lupta pentru alte opinii și sentimente decât cele oficiale“. Îți dai seama, domnule Pepper, că acest Hull — în ipoteza că el este cel ce a cântat azi după amiază în stradă — incitând spiritele — nu poate cânta pe podiumul sălii mele.

GUFFEY: — N'a fost el, doamnă. Vă asigur de acest lucru.

DOAMNA DOOLITTLE: — Voi fi prima fericită. Și pentruca să risipim orice confuzie cu impostorul, cer ca mâine, înainte de concert, el însuși să precizeze acest lucru în fața publicului.

PEPPER: — O va face, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — Mister Hull — spun mister pentru ipoteza că nu el a cântat azi la meeting — a fost prizonier în Coreea, nu?

PEPPER: — Da, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — Ar fi bine să reamintească mâine în fața publicului ce-a pățimit în timpul prizonieratului. Va face o bună impresie și va împrăștia ultimele dubii.

PEPPER: — Le va împrăștiia, doamnă, vă asigur. (*în timp ce o conduce spre ieșire*): — Pe mâine seară, mistress Doolittle.

DOAMNA DOOLITTLE: — Voi fi în lojă. (*iese*)

PEPPER: — Nu s'a răsturnat pământul, Guffey, dar să știi că noi umblăm cu capul în jos. (*la dictafon se aude: „A sosit mister Hull”*). Pepper se repede la dictafon): — Să poftească. Lasă-mă, Guffey, lasă-mă singur cu el. (*Guffey a ieșit. Pepper s'a așezat cu o liniște aparentă la birou. A intrat Tom Hull*).

HULL: — Hello, Pepper.

PEPPER: — Hello, Tom.

HULL: — Dar ce s'a întâmplat? Am găsit un bilet extraurgent din partea ta.

PEPPER: — Nu s'a întâmplat nimic, Tom. Vroiam să știu ce mai faci. să-ți spun cum stăm cu concertul de mâine seară. Nu se mai găsește niciun bilet. Astăzi se vindeau la negru. A ajuns o galerie cât un fotoliu de orchestră. Și, lui Guffey, ce crezi că i-a dat prin cap? A lansat niște băieți pe piață. Cumpără biletele, și le revinde la preț triplu. Ești în hausse mare, Tom.

HULL: — Iar tu faci afaceri bune, Pepper.

PEPPER: — Și totuși sunt trist, Tom! (*a intrat Verini*).

VERINI (*anunțând*): — „Quartetul”. Knox

PEPPER — Să cânte, maestro, să cânte. (*quartetul începe să cânte*).

VERINI (*ascultând*): — Johann Sebastian Bach. (*iese*)

PEPPER (*ascultând, transportat, muzica*): — Iți place, Tom?

HULL: — Ai devenit când fabricam, Pepper?

PEPPER: — Inainte, când fabricam butoni de manșetă, nu-mi dădeam seama, Hull... Acuma văd: orice s'ar spune, muzica are un ce aparte care te transportă. (*scurtă pauză*) Sunt trist, Tom.

HULL: — Dece, Pepper?

PEPPER: — Fiindcă-mi ascunzi ceva. Ce-mi ascunzi, Tom?

HULL: — Asta-i bună. Nimica, Pepper.

PEPPER: — Adevărat?

HULL: — Adevărat.

PEPPER: — Atunci, spune-mi: ce-ai făcut azi după amiază?

HULL: — Vocalize.

PEPPER: — Până când?

HULL: — Dela trei la cinci.

PEPPER: — Și pe urmă?

HULL: — Am avut un concert.

PEPPER: — Un concert? Glumești, Tom. Uți că ai semnat un contract *exclusiv* cu „Pepper and Pepper?”

HULL: — Nu te speria, n'am încasat niciun cent.

PEPPER: — Unde ai cântat?

HULL: — Pe Riverside Drive.

PEPPER (*fals neavizat*): — Ce sală e acolo?

HULL: — Nicio sală. Am cântat în stradă. Pentru tinerii cari vor să plece la Festival, la București.

PEPPER: — Hull, tu îți bați joc de mine.

HULL: — Nici gând, Pepper. A fost cel mai frumos concert din viața mea. Ce e mai minunat decât să cânti de dragul inimii tale în fața a mii de tineri care cred în pace... în omenie... în înțelegere?

PEPPER: — Tom, tu ești bolnav.

HULL: — Dimpotrivă, Pepper, plesnesc de sănătate.

PEPPER: — Știu și ce-ți trebuie: un medic psihanalist. Hull, acum îmi dau seama: cât timp ai stat în lagăr la coreeni, ți-au injectat ăia ceva, și te-ai stricat la cap.

HULL: — Dimpotrivă, Pepper. Am impresia că m'am dres.

PEPPER: — Ce cuvinte-ți ies din gură? „Pace“? „Omenie“? „Înțelegere“? Nu vezi unde ai ajuns? Poveștile astea unde le-ai învățat? Vocabularul ăsta de unde l-ai luat?

HULL: — De-acolo, din lagăr.

PEPPER: — Și continui să susții că ești întreg la minte. Spune, Tom, spune-mi mie, vechiului tău prieten, ce ți-au făcut acolo? Te-au bătut? Te-au chinuit, te-au ținut în întuneric, te-au înfometat, te-au legat în lanțuri? Ce ți-au făcut, pentru Dumnezeu, de-ai ajuns în halul ăsta?

HULL: — Fii liniștit, Pepper, nu mi-au făcut nimic. Privește-i pe toți prizonierii care s'au întors. Sănătoși, optimiști, încrezători în viață. În schimb, i-am văzut pe coreenii care au stat la Kociedo. M'am întâlnit cu ei în drum. Niște fantome, Pepper. Niște umbre.

PEPPER: — Hull, m'am lămurit. Ești nebun de legat. Sau... stai să mă uit la tine... (*il zgâlțâie de umeri*): — Spune, Hull, spune, Tom, spune adevărul. Ești „roșu“? Ești comunist?

HULL (*zâmbind*): — Liniștește-te, Pepper... Sunt un om care dorește din tot sufletul lui libertatea și pacea. Pacea, Pepper, pentru toți oamenii lumii.

PEPPER: — Și asta te-ai apucat să urli azi după amiază, în stradă?

HULL: — Și ce te privește pe tine? Tu ești un simplu impresar...

PEPPER: — Azi, niciun om din Statele Unite nu poate fi un „simplu“ impresar, sau un „simplu“ fabricant, sau un „simplu“ bancher. Eu nu fac afaceri, Hull. Eu fac politică.

HULL (*zâmbind*): — Știu, Pepper, știu. Am aflat-o și pe asta.

PEPPER: — S'o afli, s'o știi, și să n'o uiți! (*strigă energic*):— *Verini!* (*Verini apare în ușa sălii de repetiții*)

VERINI: — Prego, signore.

PEPPER: — Să tacă imbecilii ăia cu flașnetă lor. (*a ieșit. Și muzica lui Johan Sebastian Bach nu se mai aude*). Deaceia mă amestec în treburile tale. Nu pot, n'am dreptul să te las să aluneci. Vei da imediat o desmințire. Va apare mâine în toate ziarele: „Intre tenorul Tom Hull și impostorul care a cântat ieri...“

HULL (*liniștit*): — Nici nu mă gândesc, Pepper.

PEPPER (*care nici nu l-a ascultat*): — Iar mâine seară, înainte de concert, câteva minute, vei povesti ce-ai pățit cât ai fost prizonier la barbarii ăia.

HULL: — Ești nebun, Pepper. Nebun clinic.

PEPPER: — Refuzi, deci?

HULL: — Nici nu discut.

PEPPER: — Iți dai seama ce urmează?

HULL: — Mi-e perfect indiferent.

PEPPER: — Cum ai spus? (*a sunat un telefon. Ridică receptorul. Ascultă în receptor. Astupă cu palma pâlnia receptorului. Lui Hull*):— Cum ai spus?

HULL: — Cum ai auzit: mi-e perfect indiferent.

PEPPER (*la telefon*): — Da. Poștiți. (*inchide telefonul*). (*S'a apropiat de Hull*): — Iți dai seama ce faci? Gândește-te, cât mai e timp.

HULL: — M'am gândit un an și jumătate.

PEPPER: — Concertul de mâine seara cade. Nu mai avem sală.

HULL: — O să cânt în stradă. Nici nu știi ce frumos sună.

PEPPER: — Da, dar am investit în concertul ăsta mii de dolari.

HULL: — Parcă spuneați că faceți politică, și nu afaceri.

PEPPER (*ritos*): — Eu fac afaceri ca să fac politică, și fac politică ca să fac afaceri.

HULL: — Da' nu cu conștiința mea.

PEPPER: — Și-ți închipui c'am să mă înduioșez de conștiința unui tenor care astăzi cântă, iar peste zece ani e la lada cu gunoi, fiindcă nu-i mai sbârânăie corzile vocale? Află că nu ți-ai găsit omul, pușorul! (*a deschis o ușă în stânga*): — Poftiți, domnilor. (*au intrat doi inspectori ai Biroului Federal de Investigații*).

PRIMUL INSPECTOR: — Așa, ce plăcere! Nici nu știam că vom întâlni aici pe mister Hull. Imi dați voie? Cormik.

HULL (*cu un zâmbet amar*): — Pe mine văd că știți cum mă chiamă, așa încât e inutil...

AL DOILEA INSPECTOR: — Cine nu-l cunoaște pe Tom Hull?

PRIMUL INSPECTOR: — Chiar astăzi după amiază am avut fericitul prilej să-l ascultăm.

AL DOILEA INSPECTOR: — Pe Riverside Drive.

PRIMUL INSPECTOR: — Ați cântat o bucată inedită, îmi pare.

PEPPER (*ironic*): — O ultimă capodoperă: „Cântecul libertății“.

PRIMUL INSPECTOR: — Sunteți buni să-mi spuneți cine e autorul?

HULL: — Eu.

AL DOILEA INSPECTOR: — Vă aparține fără îndoială muzica, dar cuvintele?

HULL: — Și cuvintele.

PRIMUL INSPECTOR: — Interesant. (*lui Pepper*): — Păcat că n'ați ascultat-o... Admirabilă bucată. Mai ales textul. Probabil că l-ați lucrat în colaborare cu un poet încercat, fiindcă, nu vreau să vă jignesc, dar se observă aici o mână de maestru. Sunt indiscret dacă vă întreb cine v'a ajutat? Iată, din câte mi-aduc aminte, era un vers care suna cam așa: „Oamenii au venit pe lume egali“.

HULL: — Aveți ureche fină, domnule inspector. Intr'adevăr, versurile acestea mi-au fost sugerate.

PRIMUL INSPECTOR: — Și mai era un vers. Nu mi-l amintesc exact, dar esența era următoarea: „Orice om...“

HULL: — Nu. „Orice popor e liber să trăiască așa cum îi place“.

AL DOILEA INSPECTOR: — Exact, exact. Versul acesta ciue vi l-a inspirat?

HULL: — Acelaș om.

PRIMUL INSPECTOR: — Interesant, foarte interesant.

AL DOILEA INSPECTOR: — Imi dați voce, mister... Hull... E la mijloc o simplă curiozitate... literară. Ați mai cântat o strofă. Nu mi-o reamintesc exact, dar subiectul, dacă mă pot exprima astfel, era următorul: „Cei care urăsc...“

HULL (*completându-l*): — „...alte popoare, ajung să fie urâți de propria lor seminție“.

PRIMUL INSPECTOR: — Acelaș... colaborator?

HULL: — Ați ghicit. Acelaș!

PEPPER: — Ai fi fost mai inspirat să-ți cauți inspirația în altă parte.

PRIMUL INSPECTOR: — Dece, mister Pepper? Fiecare om e liber în America să se inspire de unde vrea. (*lui Hull*): — Și ați lucrat mult la cântecul

ăsta, mister Hull? Multă vreme? Când l-ați văzut ultima oară pe colaboratorul dumneavoastră?

HULL: — Nu l-am zărit niciodată.

PRIMUL INSPECTOR: — Interesant, interesant.

AL DOILEA INSPECTOR: — Atunci, înseamnă că a fost altcineva la mijloc... care v'a procurat materialul.

HULL: — Da, l-am avut scris.

PRIMUL INSPECTOR: — Pe o foaie volantă? Așa... ca un fel de manifest?

AL DOILEA INSPECTOR: — Nu cumva știți, colaboratorul dumneavoastră, nu și-a declarat ideile și în public?

HULL: — Ba da, într'un cimitir.

PRIMUL INSPECTOR: — Colosal de interesant!

AL DOILEA INSPECTOR: — Senzațional!

PEPPER: — Vasăzică, ai ajuns să umbli și pe la întâlniri clandestine... Te-ai nenorocit, Hull.

PRIMUL INSPECTOR (*ipocrit*): — De ce? Cele relatate de domnul Hull sunt fapte extrem de prețioase și suntem încredințați că dacă am ajunge să putem sta de vorbă cu colaboratorul dumisale, așa cum discutăm acum, aici, situația domnului Hull ar fi mult ușurată.

AL DOILEA INSPECTOR: — Nu știți unde locuște?

HULL: — Cine?

PRIMUL INSPECTOR: — Colaboratorul dumneavoastră.

HULL: — Ba da. La Washington.

AL DOILEA INSPECTOR: — Atunci, un ultim efort, mister Hull.

HULL: — Cu dragă inimă.

PRIMUL INSPECTOR: — Cum se numește poetul?

HULL: — Care poet?

AL DOILEA INSPECTOR: — Care v'a inspirat „Cântecul Libertății“.

PRIMUL INSPECTOR: — Dacă aveți vreun motiv (*arătând spre Pepper*) și nu vreți să-l roștiți tare, ni-l puteți scrie pe o bucățică de hârtie.

HULL: — Nu. Dece să-l scriu pe hârtie? Mie nu mi-e rușine să-i spun tare numele. Se numește Abraham Lincoln.

(*Pauză. Pepper și cei doi inspectori se privesc stupefiați*).

HULL: — Da, da, Abraham Lincoln. Și toate versurile mele... clandestine, subversive, incendiare, „roșii“ le-a rostit el în cimitirul din Gettysburgh. Iată, cu acest prilej aveți și dumneavoastră ocazia să învățați istoria Americii.

PRIMUL INSPECTOR: — Am impresia că mister Hull își îngăduie să-și bată joc de noi.

HULL: — Nici pomeneală! Intregul poem îi aparține lui. Numai refrenul e al meu. De aceea e stângaci. (*de departe se aude un svon care crește*).

PEPPER: — Asta e cântecul tău de lebedă, Tom Hull!...

HULL: — Dimpotrivă. De leagăn. Dar care în loc să adoarmă, trezește.

PRIMUL INSPECTOR: — Pofțiți cu noi, mister Hull. Vom mai avea ocazia să stăm de vorbă despre toate...

AL DOILEA INSPECTOR: — Și despre cântec.

PEPPER: — Dacă nu va fi cumva uitat. (*Svonul de afară se aude acum puternic*).

HULL (*repezindu-se și deschizând jereastră. În stradă trec flamurile albastre ale tineretii*): — Nu, cântecul nu va fi uitat. Il cântă toți oamenii. Măine va trece în Europa. Va fi pe buzele tinerilor la Festival. La București. Cântat în toate limbile pământului. Nu va fi uitat! (*de afară se aude limpede*).

„De oriunde vii
Oricum te-ai numi,
John, Iohann, Ivan,
Ion sau Juan,
Aceleași speranțe ne leagă.
De oriunde vii
Oricum te-ai numi
Cu noi este lumea întreagă.“

CORTINA

ȚI DĂRUIESC UN FLUER INCRUSTAT

A fost cândva o creangă'ntr'o pădure;
cântau spre seară paseri mici pe ea,
o legăna străvechiul vânt, ușure,
și creanga ca o inimă ofta...

Doiniri adânci creșteau din svon de frunză
călătorind pe drumuri, pe poteci,
doinirii noastre'n clocot să-i răspună
și să ne-aline urmele de bici...

Scrâșnea atunci, cu noi, pădurea toată
și creanga-a ură'n vânturi vâjâia!
Șbucneau furtuni cu fruntea'nvolburată
și'n trăsnete mânia fulgera!...

Bătrânii munți se'nvăluiau în ceață
privind pe sub sprâncene, viforoși;
noi coboram spre-orășe, pentru viață,
însăimântând stăpânii nemiloși...

...Vei spune, poate: creanga-i fermecată,
crescută din tulpini de codru rar...
...E fluer creanga mea mândru'ncrustată
și-o port mereu cu mine, sub șerpar.

Ai să mă'n'rebi: mai sună'n înserare,
din el, doinirea tristă de-altădat?
Ți-oi da răspuns: în munții mei e soare,
atâta soare cum nici n'am visat!

Duc fluerul la buze... Tu ascultă:
pornesc cântând brigăzi de tăetori
și munții sună, codrii se frământă
și freamătă și chiuie în zori...

Se umflă'n matcă apele să poarte
 uriașe plute către combinat...
 Și undeva, pe-o bâtcă, hăt departe,
 ciobanii stau cu cărțile la sfat...

Să nu uști, flueraș, să legeni ulmii
 și-isvoarelor albastre să dai glas,
 când, îndârjiți să'nvingă-urcușul culmii,
 pe iarbă pionierii fac popas...

Atât de drag mi-e fluierul cu care
 am învățat să cânt viers înaripat!
 Poate de asta-i numai fremătare,
 poate de asta l-am și înecustat!...

Dar, orișicât de drag mi-ar fi, primește-l,
 prieten bun venit în țara mea!
 De-i fi țăran, ori cărturar, ori meșter,
 din orice țară, de sub orice stea,

Primește-l, frate, du-l la tine-acasă
 și-ascultă svonul lui că'n el sunt eu;
 oriundă-i fi: la scos cărbuni, la coasă,
 să știi că lângă tine sunt, mereu!

De-i fi sovietic, fluierul cânta-va
 cu viers înflăcărat, adânc svonind,
 recunoștința, dragostea și slava
 și dorul păcii țara înflorind...

De-i fi de pe-un meleag pe unde încă
 nici truda și nici pâinea nu-i a ta,
 va isbucni din fluier, ca din stâncă,
 al luptei viers ce-aprinde inima!

Și fie, ca'ntr'o zi pe-un țărm de soare,
 sau pe vreun pisc scânteietor de nea
 să te aud cântând cu'nflăcărare
 așa precum se cântă'n țara mea!...

DOUĂ SPICE DE GRÂU

Doi feciori robuști, pârliti de soare
Pe obrajii aspri de plugari,
Se căznesc acum nevoie-mare
Să-și vorbească, dar e în zadar.

Unul e de-aici din Bărăgan,
Celălalt, din pusta ungurească.
Încă li-i sortit la mulți țărani
Numai limba lor să și-o cunoască.

Câte-un spic dela gospodărie,
Spic de grâu crescut din munca lor
Au cei doi feciori la pălărie
Cum se cade să-aibă un fecior.

Vede ungurul că-i mare, tare,
Spicul dela noi din Bărăgan.
Și românul-și zice: „tare mare.
Crește spicul într'al pusteii lan.“

Stau feciorii-o clipă față'n față
Și de se'nțeleg anevoios,
Spun despre bogata lor viață
Două spice mari de grâu mănos.

LA O COOPERATIVĂ DE CIUBĂRARI

Caii'n staul s'au culcat
nu mai bat cărările
luna — taler argintat —
ne-a trezit visările.

Numai roua, numai ea,
mai atinge ierbile, —
de visat noi am visa
dar stau icea trebile.

Mâine'n zori, către oraș,
or să poarte carele
donițele noi de fagi,
cofele, ciubarele.

Treci rândeia pe lemn în sus
nu dormi ca babele,
că de-un an nu ne-am mai dus
Moți pribegi ca apele!

Treci rândeia pe lemn în jos!
De când ne-am dat mâinile
ni-i sălașul arătos,
cresc miezoase pâinile.

Și-o să facem poloboc
îci, din trunchiul pinului
și-o să-l umple la soroc
rubiniul vinului.

Astăzi cofe de stejar
vor vedea ogoarele,
să le-aducă la plugari
până'n lan, izvoarele.

Și lemnarii-asemenea
colo'n miezul codrilor,
setea și-o vor stâmpăra
cu licoarea cofelor.

Beau la creșă, pruncii mici
din ulcele laptele, —
crească-i mari, crească-i voinici
vremile, înaltele.

Luna intră în pătrat
coroiată secere,
brațele de ciubărari
au pornit la'ntrecere.

Până's zorii la mijit
ei socot clipitele...
Caii'n iesle s'au trezit,
bocănind copitele.

Zece care s'au umplut
cu ciubare, donițe,
Ploști și cofe la băut,
fluiere și solnițe.

Zece care bătuesc
pulbera cărărilor,
ciubărarii le privesc
până'n zarea zărilor.

Tu rândea ti-i hodini,
răsunați voi, buciume,
bucurii de zori de zi
Moțul vrea să buciume.

TĂRNĂCOPUL MEȘTERULUI TUDOSE

Mai sânt, mai sânt destule magherniți de pământ,
parcă nu-s căși la oameni ci hrube de mormânt
și-s cățarate'n dealuri ori nădușite'n gropi,
dar are el zidarul Tudose-un târnăcop.

Când dă cu târnăcopul, vârtos cum dau zidarii,
cad grinzi străvechi prin care-și săpau tuneluri carii,
fiindcă el, zidarul, dărîmă, taie, strică,
cu patima cu care clădește și ridică.

Dincolo de pietrișuri și lemne frânte'n două
cu ochii-i negri vede cum crește casă nouă,
căci piatră potrivește și tencueli întinde
pe-a viselor tipare știute dinainte.

Din opt magherniți ciunte și'n coaste cu propteli
sălașuri noi crescură cu muntenești găтели
și'n jurul lor zidarul sădit-a pomi ce-adumbră,
ca fructul să li-l guste urmașii stînd la umbră.

Pe fruntea ăstor case e scris și anu'n care
s'au preschimbat bordeie în case'ncăpătoare, --
și-or să rămână anii aceștia'n amintire
prin lupta ce-o dădurăm cu neagra moștenire.

Mai sânt, mai sânt destule magherniți de pământ,
dar cum e el, zidarul, atâția meșteri sânt
și-atâtea mâini vânjoase dărîmă, taie, strică
cu patima cu care muncesc, clădesc, ridică.

Hai, meștere Tudose, zidar cu vază mare
ridică târnăcopul cel năzdrăvan spre soare,
de sânt frunțaș în muncă mi-i cam codașe casa.
Dărîm'o și-mi fă alta frumoasă ca mireasa.

OCHII OSTAȘULUI COREEAN

Vălvătaiele-orașelor arse-i lucește în priviri
și-oțelele armei, severe și înfierbântate
brațul vânjos de-atâtea svârlituri de granate
și tâmpla bărbată-i cărunță de-atâtea mahniri.

În baionetele puștilor, nu arar, drept trofee,
Copii spintecați a văzut și s'a cutremurat.
Iată de ce în inima dârză-a oricărui soldat
bate necruțătoare inima mamei-Coree.

Bate și'n inima lui. Și de-aici, de departe,
Zarea, spre Patria'n luptă ca un geam s'a deschis,
și inima-i sângeră cu orice tovarăș ucis
Dar astăzi lângă prieteni, veselă bate.

Tineri de pretutindenea brațe-i întind, rând pe rând,
și îl sărută pe frunte, pe obrajii lui aspri.
Ne'nvinsa Coree privește spre ochii noștri albaștri,
mulțumind că ne știe alături de dânsa, luptând.

Tineri de pretutindenea brațe-i întind, rând pe rând,
— Măslinu'nflorescă sub cerul Coreei în pace!
Și Bucureștiul din mari șantiere semne îi face;
Clădiri uriașe el vede în față-i crescând.

Așa vom zidi și noi, își spune ostașul
O! și sânt atâtea la noi, de turnat în beton și în fier!
Și'n țara de mâine, se vede de-acum inginer
Clădindu-și cu frații de front, peste ruine, orașul.

Cu visul acesta în inima lui ostășească
Înapoi Coreeanul ca mâine din nou va pleca.
Și o să vadă o lume, că mâna ce vrea să zidească
e nebiruită.

Ea ține făclia păcii în ea.

M E S A G I U L

piesă într'un act

PERSONAGIILE

MAHAUT   profesor, șeful unei stațiuni meteorologice, 55 ani
ROGER   colaborator al stațiunii, 23 ani
MARIE   sinopticul stațiunii, 20 ani
PEDRO   tânăr muncitor din Barcelona, 25 ani
SAISEAU   inspector din Paris, 50 ani
UN OFIȚER

Acțiunea se petrece în vara anului 1953, într'o mică stațiune meteorologică franceză din zona de frontieră a Franței cu Spania.

O cabană în munții Pirinei, în care este instalată o mică stațiune meteorologică. Incăperea, utilată pentru lucrări științifice, servește în același timp de sufragerie și de cameră de dormit. Uși deoaparte și de alta. Din colțul stâng urcă o scară de lemn cu balustradă, ceace dovedește existența unei alte încăperi, deasupra acesteia.

Fereastra din fund e întunecată. Noapte.

În momentul ridicării cortinei, Roger se așază la o masă, plină de cărți și caiete, sub lumina unei lămpi de petrol. Fața lui tânără, încadrată de un păr blond, pare gânditoare.

În această atitudine, oarecum absentă, îl surprinde Marie, care rămâne câteva clipe la mijlocul scării, privindu-l în tăcere. Apoi, reluându-și fața ei deschisă, zâmbitoare, coboară în odaie.

MARIE: Vântul dinspre Nord-Vest cu 28 de metri pe secundă... Vizibilitatea foarte slabă... maximum 40... Se apropie...

ROGER: *(tresărind din îngândurarea sa)* Deci furtuna-i aproape...

MARIE: Da, stăpân al naturii. Și am înregistrat ultimul comunicat transmis prin radio. Buletinul meteorologic de astăzi e gata și-l așteaptă nerăbdător pe papa Mahaut.

ROGER: Vorbești despre șeful stațiunii noastre ca o școlăriță despre profesorul ei preferat...

MARIE: Nu uita că domnul Mahaut e chiar profesor, iar eu abia am terminat liceul. În ceace privește preferința, ai dreptate: papa Mahaut e un om cumsecade. Spre deosebire de tine care ești un parizian urăcios!

ROGER: Profesorul Mahaut este un om posac. Și'n oamenii posaci nu știu niciodată ce se ascunde... Dar parcă ieri aveai altă părere despre parizieni, Marie...

MARIE: (*jăcând pe neștiutoarea*) Când, Roger?...

ROGER: (*o privește iute, apoi ca și cum ar fi sesizat jocul ei*) Iacă, ieri seară... când am stat afară, pe verandă și am privit apusul de soare. După câte-mi pare, erai foarte turburată... erai atât de turburată încât mi-ai mărturisit că-s întocmai tipul parizianului, așa cum ți l-ai imaginat din filme și romane...

MARIE: Ești din ce în ce mai urâcios! Dar părerea de aseară mi-o mențin.

ROGER: Din păcate, filmele și romanele care circulă prin provincie dau o imagine destul de falsă a Capitalei și a vieții în general...

MARIE: Ce tot vorbești?... (*îngândurându-se*) Dar poate că ai dreptate, Roger... Vezi, ne cunoaștem de atât de puțină vreme...

ROGER: (*atent*) Ce-are-a face asta cu...?

MARIE: (*întrerupându-l*) Are. Uite chiar mă'ntreb, ce părere ți-o fi făcut tu despre mine în aceste două luni, de când ai venit în stațiune?

ROGER: Ei, și tu acum!...

MARIE: Vezi?! Nu prea ai curajul să-mi spui. Sunt sigură că mă crezi o ușuratecă, o liceană visătoare care a fugit de acasă, pentru a uita cine știe ce deziluzie sentimentală...

ROGER: Marie, cum aș putea crede așa ceva după cele ce mi-ai povestit aseară?! Oare nu ești tu absolventa care n'a găsit de lucru nicăieri și care nici n'a putut visa să plece la universitate?

MARIE: Ba am avut un post la poștă. Ai uitat să spui...

ROGER: (*zâmbind*) Da, un post din care ai sburat repede când s'a redus personalul... (*Marie nu răspunde. Intre ei se lasă o tăcere stânjenitoare. Roger face câțiva pași mărunți prin încăpere*) Ai complectat blancul?

MARIE: (*care s'a așezat pe canapea, cu o revistă în mână*) Da...

ROGER: (*relând firul convorbirii*) Asta-i Marie... Am impresia că nici unul din noi n'a venit aici din plăcerea de a lucra într'o stațiune a Oficiului Național Meteorologic... Nici chiar domnul Mahaut... Ba nu, el se simte bine aici... (*ironic*) Profesorul care, scârbit de răutatea lumii, s'a retras pe un platou al munților Pirinei ca un sihastru...

MARIE: Și totuși, Roger, acum n'aș vrea să mai părăsesc stațiunea... (*privindu-l lung*) Tu înțelegi de ce?...

ROGER: (*așezat din nou la masă*) Nu.

MARIE: Nici eu. (*râd amândoi*) Am impresia că te stinghiresc...

ROGER: Nicidecum. Sunt bucuros că te văd veselă. Nu ești așa întotdeauna.

MARIE: Nu?... Și asta te supără?...

ROGER: Ești o fată ciudată, Marie...

MARIE: Dar tu ești foarte abătut. Azi ai avut mult de furcă cu repararea antenei. Când ai demontat anemograful mi-era teamă să nu cazi.

ROGER: A fost cât p'aci.

MARIE: (*continuând să-l iscodească*) Da, da, ești chiar mai abătut ca niciodată. Când am coborât adineauri, te-am privit lung. Nici nu mi-ai simțit prezența, deși scara scârțâie îngrozitor. La ce te gândeai?...

ROGER: (*declamator*) Ehe! Spuneam cu mâna la tâmplă, gânditor: Filozofie care cobori lângă popor! Către cei mari se uită de sus, acum, cei mici!...

MARIE: Asta-i din Victor Hugo, nu?... E surprinzător cât de frumos pot suna versurile lui Hugo chiar în gura unui fizician!...

ROGER: De corectat: a unuia care era să devină fizician... Dar iată c'aproape-ai ghicit unde-mi zbura gândul!...

MARIE: Unde te puteai gândi, decât la ce-ai părăsit acum două luni: familia, facultatea, Parisul!... Mi-amintesc c'aseară ai făcut o comparație frumoasă: Parisul e ca o a doua inimă a ta, ale cărei pulsații le simți oriunde te-ai găsi...

ROGER: *(imitând una din afirmațiile ei anterioare)* Părerea de ascară mi-o mențin. *(râd)*

MARIE: S'ar părea că aseară ne-am spus tot ce aveam pe suflet...

ROGER: Mai bine zis, am încercat... *(oftând)* Hei, mă gândeam adineauri și la mama... Ce s'o fi bucurând bătrâna când primește mandatul meu...

MARIE: Micul tău salariu...

ROGER: Da, micul salariu care m'a determinat într'o bună măsură să întrerup studiile...

MARIE: De ce, numai „într'o bună măsură“?...

ROGER: Pentru că au mai fost, desigur, și alte motive...

MARIE: Despre aceste alte motive nu mi-ai vorbit niciodată!...

ROGER: Acum îți pot spune...

MARIE: E oare ceva schimbat între noi?

ROGER: Poate... De fapt, nu-i cine știe ce...

MARIE: Ușurel!... Presimt că ești gata să-mi faci o mare mărturisire!...

ROGER: *(râzând)* Mare!! Vezi, nouă tinerilor ne plac mult cuvintele: mare, teribil, extraordinar!...

MARIE: Așa-i tinerețea, plină de entuziasm. Păcat că la bătrânețe...

ROGER: Ce-i „la bătrânețe“?... La naiba!... Uite, sunt sigur că oameni ca noi nu vor îmbătrâni niciodată!...

MARIE: Bine, nu te contrazic... Și acum, spune... După cât știu, ai părăsit facultatea fiindcă nu aveai cu ce să te întreții...

ROGER: *(rotindu-se iar prin încăpere, ceva mai încordat)* Dar asta nu-i totul. Se pare că activitatea mea cetațenească întunecă „onoarea“ instituției. De altfel, chiar așa mi-a spus și decanul, între patru ochi. Dar în spatele ochelarilor săi eu vedeam mult mai mulți ochi: ochii acelor francezi care nu-și iubesc Franța și fac totul pentru a o vârf în cel mai crunt război... Acum înțelegi pentru ce a trebuit să plec, să renunț?...

MARIE: E lîmpede. Dar nu ești singurul, Roger...

ROGER: O știu prea bine.

MARIE: Tata e învățător de țară și a avut și el de suferit pentru ideile sale progresiste... Erai considerat, desigur, un element periculos, un comunist?...

ROGER: Probabil. Deși, drept să-ți spun, am foarte puține idei despre comunism... Luam parte la toate manifestațiile pentru pace; am organizat în facultate o echipă de studenți cu care am strâns semnături pe Apelul Păcii... Poate că te'ntrebi pentru ce am făcut toate astea?... Războiul m'a lovit greu, deși eram un puști... Pe tata l-au împușcat hitleriștii într'o pădure, lângă Paris... Era mecanic de locomotivă și'n timpul Rezistenței ajuta și el Franța așa cum făcea orice patriot... L-au ucis... Am trecut acum câteva luni prin pădurea în care a fost împușcat. Mă duc pe acolo ca la un mormânt... Ce crezi că se construiește acum pe locul acela?... Un aeroport american de război!...

MARIE: *(cu amărăciune)* O bază militară americană s'a construit și'n satul nostru... Au lăiat din rădăcini o pădurice întreagă...

ROGER: Dar rădăcinile sunt prea adânci, Marie... *(străduindu-se să înveselească atmosfera)* Dar ia stai, crezi că numai la asta m'am gândit?!..

MARIE: Te mai gândcai la ceva?..

ROGER: Inchipuie-ți.

MARIE: Vrei să ghicesc?

ROGER: Cum te lasă inima...

MARIE: *(cu îngâmfare prefăcută)* La cine te puteai gândi pe-acastă jumc, decât la mine?

ROGER: Exact.

MARIE: Iată un frumos început de film: un june parizian sosește într'o stațiune meteorologică și se îndrăgostește de asistenta sa...

ROGER: ...sălbateca fiică a Pirineilor! *(râd amândoi, înveseliți)*

MARIE: Nu ți se pare caraghios?

ROGER: Deloc.

MARIE: Nici mie! *(râd iar; de afară izbucnesc lătrături întăritate de câine)* Cine-o fi? Papa Mahaut?!..

ROGER: Cine altul? Pe-o vreme ca asta nu se'ncometă nici diavolul să urce pân'la noi!... Suntem ca o insulă părăsită, Marie...

MARIE: Ia taci, Robinson Crusoe!... De ce-o fi lătrând atât câinele?..

ROGER: *(aranjându-și cărțile de pe masă)* Ai uitat de ce-a coborât în sat? O fi cu inspectorul. Nici câinii nu prea au încredere în inspectorii. Tare curios sunt să văd cum arată un inspector de la Oficiul Național Meteorologic!..

MARIE: *(intredeschizând ușa din dreapta, care dă în afară)* Heeei, ați sosit, domnule profesor?..

MAHAUT: *(strigând de undeva, de afară)* Eu, eu sunt!... adică noi... Dar de ce-ați lăsat fereastra de sus deschisă? Vreți să rămănem fără geamuri?... Inhideți-o repede!... Altfel o s'o smulgă furtuna!..

MARIE: *(pornind în goană, sus, pe scări)* Vai, am uitat fereastra deschisă!... *(Roger râde liniștit, amuzat de spaima ei. Intră profesorul Mahaut, un bărbat subțire la trup, cu tâmplele și mustața cărunte, dar cu mișcări încă viguroase. El poștește înăuntru cu mult respect pe inspectorul Saiseau, un tip grasuț, cu fața trandafirie. Pungile de sub ochi și mișcările greoaie îl îmbătrânesc mult. Peste hainele cadrilate, de sport, poartă un impermeabil. Intr'o mână ține șapca, tot cadrilată, iar în cealaltă un mic geamantan de voiaj)*

MAHAUT: Poftiți domnule inspector! Iată-ne și în castelul nostru singuratec, după cum îl numeați!..

SAISEAU: Bună seara, tinere!..

ROGER: Bună seara...

MAHAUT: *(prezentând pe Roger noului venit)* Roger Durand, colaborator al stațiunii noastre...

SAISEAU: Imi pare bine. Inspector Saiseau... *(își strâng mâinile)*

ROGER: Vă așteptam...

MAHAUT: Luați loc, domnule Saiseau... Luați loc!.. *(ii arată un scaun)*

SAISEAU: Nu, am să șed un pic pe canapeaua asta... *(se așează)* E ceva mai moale decât spatele asinului. Știți, nu-i deloc plăcut să urei muntele pe un asin. A trebuit să vin tocmai de la Paris ca să fac această tristă constatare...

ROGER: Bănuiesc că ați călătorit pentru prima oară pe un asin...

i, tinere: pentru prima și, cred, pentru ultima mă'ntore pe jos, orice-o fi...

Și dac'ai ști, Durand, cât am umblat după cei doi nit încoace! Nu știu de ce, dar nici un țăran n'a vîrîceze asinii... Mi se pare însă că din cauza unui mare a rechiziționat măgărușul unui bătrân pentru ale. Probabil că sătenii nu mai au încredere nici în noroc cu primarul, care ne-a împrumutat asinii și când a auzit că dânsul e inspector și vine din

(*să schimbe vorba*) Bine... dar eu eram sigur că el puțin un asin... un mijloc de transport... doar plăți de sat... mă mir!...

te veche, domnule inspector... Mijlocul de transport d-voastră, îl solicităm de mult timp. Stațiunea le alte lipsuri, tot atât de grave... Am așteptat d-voastră...

ă rog... mă rog... toate astea le vom vedea mâine. ăilei poate nu ni se vor mai părea atât de întunecate de obosit, drept să vă spun... (*iși întinde brațele și timp ce Marie coboară pe scară*)

sfârșit și sinopticul stațiunii noastre!...

ocmai începusem să mă'ntreb unde-o fi posesoarea vizit-o la sosire!...

tezint pe domnul inspector Saiseau...

un an, de când lucrez aici, nu ne-a vizitat nimeni

ului de departe, domnișoară, drept să vă spun...

văd formați o adevărată familie!...

riți?...

(*în seamă*) Da, da, eu v'am invidiat totuși mercu care lucrați în provincie. De exemplu d-voastră: privești fermecătoare, liniște propice filozofării!... curios, orice patizian care sosește la noi e dispusă

(*provățindu-se și totodată jignit*) O! bănuielele dumiiate, domnișoară... Eu sunt un om practic și las De fapt, sunt și foarte ocupat: dimineața la inspecția la ferma mea, la cinci kilometri de capitală... gândește la filozofie când... (*Saiseau continuă să vorbesc, dar aceasta nu se vede decât prin gesturile cu care vorbește. În stînga scenei, în față, se află Mahaut și Marie, cu un semn discret*)

rea să văd buletinul meteorologic de astăzi...

it; e sus... Am să vă rog să vedeți și harta; mi se dăcienit undeva sau nu'nțeleg eu, am să vă arăt... avut de furcă Roger cu repararea antenei!...

i. Bine, merg sus să văd totul... (*se apropie de tește lui Roger*)

adevărată crescătorie de păsări. O fermă model,

spector, mă iertați că vă întrerup, dar vă părăsese

pentru câteva clipe. Știți, am lipsit aproape toată ziua din stațiune și e necesar să revăd lucrările din timpul zilei...

SAISEAU: Mă rog... mă rog.. n'am nimic împotriva...

ROGER: (*dând să se ridice*) Eu...

MAHAUT: Nu, nu, d-ta rămâi aici; Marie îmi va da toate explicațiile.

D-ta întreține-te cu domnul inspector, să nu se plictisească pe la noi...

Ce naiba, credeam că te va bucura grozav întâlnirea cu un conectățean!

SAISEAU: (*cu surprindere*) Cuuum?!...

MAHAUT: (*clătînând capul afirmativ spre Saiseau, în timp ce urcă răsând împreună cu Marie spre odaia de sus*) Da, da!...

SAISEAU: D-ta ești din Paris?

ROGER: Vă surprinde?

SAISEAU: (*codindu-se*) Deh... un tânăr să dea Parisul pe pustietatea asta...

De mult pe-aici?...

ROGER: Abia de două luni...

SAISEAU: Și te simți bine prin văgăunile astea?...

ROGER: Relativ. D-voastră cum v'ați simți? Adinecari ne invidiați...

SAISEAU: (*cam la îndoială*) Acum, să-ți spun ceva: puteam evita foarte ușor călătoria asta oboșitoare... Dar, ce mi-am zis: nu strică să iau puțin aer, să mă recreez... Așa c'am plecat... Parisul, tinere, la drept vorbind, a devenit înăbușitor. Prea mult zgomot, prea mulți oameni gata să se sfâșie între ei! ... Eu, care sunt departe de orice lupte politice... toată agitația politică din Capitală mă plictisește, îmi calcă pe nervi... Singura plăcere mi-e fermulița... Cred că zilele ploioase sunt foarte plictisitoare... Nu te plictisești, spui... (*răsând subțire*) Nu-i vorbă, fata-i destul de drăguță, nu?... Îți mai alungă plictiseala... C'altfel, munți și tot munți în jur!... Apropos, e departe granița de-aici?...

ROGER: Deloc. La câteva sute de metri de noi începe Spania.

SAISEAU: Spania!... Alhambra, Sevilla, luptele cu tauri din Madrid, iată lucruri pe care le știu din copilărie!... Dar ia spune, mai fug comuniști de-ai lor pe-aici?...

ROGER: (*prudent*) Nu știu... De când am venit nu cred că s'a întâmplat așa ceva...

SAISEAU: Eu, drept să-ți spun, nu-i înțeleg pe oamenii ăștia...

ROGER: Desigur, nu fug ei de bine... Ce credeți?...

SAISEAU: Cum?... A!... da... e firesc... mă rog... Franco e un fascist...

Deși, drept să-ți spun, tinere, cred că măsurile lui sunt determinate tocmai de comuniști care, după cum știm, nu se astâmpără...

ROGER: Permiteți-mi să vă mărturisesc că afirmația d-voastră mi se pare cam absurdă...

SAISEAU: (*șocat*) Toată existența noastră e absurdă, tinere! Și oamenii se'ntrec unii pe alții în absurdități. Ia, de exemplu, pe cei care strigă azi pe toate drumurile: pace... Nu-i absurd să visezi pace, când mii de tone de armament, mii de tancuri și avioane așteaptă gata să arunce moarte și pârjol?!...

ROGER: Nu scăpați din vedere că, așa după cum le-a făcut, mâna omului poate distruge cu ușurință toate aceste arme de distrugere...

SAISEAU: Practic, asta-i imposibil, tinere... E chiar absurd. Și-apoi înc'o absurditate: se vorbește acum de Festivalul acela din România...

Ai auzit de el?

ROGER: Da...

SAISEAU: Ce se va întâmpla acolo?... Se vor întâlni mii de tineri din

toată lumea, vor cânta, vor dansa și se vor îmbrățișa, ca apoi, când se vor întoarce acasă să fie echipați și înarmați până în dinți și trimiși frumușel tocmai împotriva celor cu care au dansat și au cântat!... Atunci, nu-i absurdă toată zarva asta?...

ROGER: Eu nu vă înțeleg raționamentul: aceste mii de tineri vor cânta și-și vor strânge mâinile pentru că așa-i îndeamnă inima. Or, inima, sentimentele calde de prietenie și umanitate, nu sunt niște absurdități. Credeți că, după întâlnirea aceasta, ar mai ridica vreunul dintre acești tineri mâna împotriva altuia?... Eu mă'ndoiesc...

SAISEAU: Vor ridica, tinere!.. Dumneata nu știi ce-i războiul... E ca o hipnoză, o lege a acestei lumi absurde!... Și-apoi oamenii pot fi mânâți ușor, ca o turmă...

ROGER: E ca și cum ați recunoaște necesitatea războiului...

SAISEAU: Ferească Dumnezeu!... Eu știu prea bine ce'însamnă războiul... Ferma mea a avut mult de suferit de pe urma bombardamentelor!... Dar să lăsăm chestiile astea pe seama politicianilor... Încă nu mi-ai spus cu ce te ocupai la Paris...

ROGER: Am fost student la facultatea de fizică...

SAISEAU: Ah, o foarte... foarte bine că stațiunea noastră se bucură de oameni bine pregătiți...

ROGER: Nu-i chiar așa... n'am terminat facultatea...

SAISEAU: Și de ce, mă rog?...

ROGER: A trebuit să'ntrerup studiile... situația materială...

SAISEAU: (*compătîmător*) Aha... ce să-i faci?... vremuri grele... înțeleg... Bănuiesc c'ai făcut și cine știe ce prostii tinerești, nu?... Deh, cu ideile dumitale... Dar mi se pare că-l cunosc pe decanul facultății... profesorul Perrin, nu?

ROGER: Exact... (*ironic*) El ar putea să vă dea referințe mai precise despre „prostiile“ mele...

SAISEAU: Oh, dragă tinere, ironia dumitale n'are rost... Eu n'am venit aici să verific apartenența personalului stațiunii, deși aș avea dreptul s'o fac. La noi e liber fiecare să gândească ce pofteste... Poate că asta-i și greșeala noastră... Poporul nostru e un popor moleșit... i-ar trebui o mână de fier!...

ROGER: (*batjocoritor, ceea ce inspectorul nu simte*) Un dictator, de pildă...

SAISEAU: Poate. În orice caz, un om capabil să țină frâul în mână. Atunci n'ar mai fi nici greve care elatină economia, nici manifestații absurde. Ordine, disciplină. Cândva, nu de mult, ne gândeam că acest lucru îl va realiza generalul De Gaulle. Dar acest don Quijote ne-a amăgit speranțele...

ROGER: (*cu un surâs nervos*) Probabil că acum vă gândiți la unul ca Franco?

SAISEAU: Poate. Chiar la unul ca Franco. Un popor moleșit are nevoie de o mână de fier...

ROGER: Dar spuneți că Franco-i un fascist?...

SAISEAU: Fascist, nefascist, nu contează!... În Franța trebuie restabilită ordinea interioară...

ROGER: (*în picioare, cu tot sângele năvălit în obraji*) Domnule inspector, dar ideile d-voastră sunt pur și simplu revoltătoare! Ele nu sunt demne de un francez! Eu cred că sunteți prea obosit, altfel!...

SAISEAU: (*sărînd ca ars, cu ochii injectați de furie*) Cum???!... (*În aceeaș clipă se prăvălesc peste cabană primele descărcări ale furtunii; fereastra e luminată de fulgere; vânt șuierător și pale de apă se strivesc pe acoperiș*

și pereți. În această deslănțuire a naturii revin în scenă Mahaut și Marie, care coboară scara grăbiți, bucurându-se de furtună ca niște copii)

MAHAUT: (în timp ce Saiseau își înăbușe furia) Domnule inspector, acești tineri merită să fie felicitați: au ajuns, ca să spun așa, la o adevărată maturitate meteorologică!...

SAISEAU: (aprinzându-și o țigare) Mă rog... mă rog... furtuna asta poate dura multă vreme?...

MARIE: Oh, poate ține și trei zile'n șir... Totuși, sunt indicații că... (Marie și Saiseau discută. În acest timp, Mahaut care l-a luat pe Roger deoparte, îi înmânează acestuia un plic, scos dela piept)

MAHAUT: Durand, uite, o scrisoare... Am uitat să ți-o dau... E din Paris...

ROGER: Vă mulțumesc. A sosit la poșta din sat?...

MAHAUT: Da. Câteodată ne mai găesc și pe noi scrisorile...

ROGER: După câte văd, nu-i dela mama... E prima scrisoare pe care-o primesc dela altcineva de când sunt aici!...

MAHAUT: (încet) Ascultă, Durand...

ROGER: Da?!...

MAHAUT: Am impresia că 'ntre dumneata și inspector s'a...

ROGER: (iute) A, nimic, nimic... un fleac...

MAHAUT: (înțeleghător) Bine, dar cred c'ar fi mai indicat ca inspectorul să doarmă cu mine, sus, nu?...

ROGER: (privindu-l lung) D-da... aveți dreptate... (se duce într'un colț, pe un scaun, și începe să citească scrisoarea, cu emoție și uimire)

MAHAUT: (către Saiseau) Cum vi se pare sinopticul nostru?...

SAISEAU: Domnișoara m'a uimit prin cunoștințele ei!... Mi se pare că și regiunea îi e foarte cunoscută...

MAHAUT: E de prin partea locului...

SAISEAU: Așa?... (către Marie) Atunci, îndată ce se va înseniina, am să te rog să facem o excursie prin împrejurimi. E păcat să pierd o ocazie atât de bună! Nu-i așa, domnule profesor?...

MAHAUT: (reținut) Intr'adevăr...

MARIE: Accept cu plăcere propunerea. Dar numai în măsura în care mi-o vor permite treburile stațiunii...

SAISEAU: Treburile stațiunii?!... (vrând să pară că glumește) Dar ai uitat că'n fața dumată se află un inspector care te poate absolvi de orice treburi?!... (râde, adăugând mai mult pentru el, dar destul de prevestitor) De altfel, am impresia că trei inși, totuși, sunt prea mulți pentru o stațiune atât de mică... (sculându-se) Ei, domnule profesor, îmi pare că trebuie să ne gândim acum și la noi!... Sunt obosit ca Cezar după cucerirea Cleopatrei... (râde vulgar, ca de o glumă bună)

MAHAUT: Îmi face plăcere să vă invit în camera mea, sus...

SAISEAU: Sus?!... Mă rog... (insinuant) Tinerii colaboratori dorm jos, nu?... (râzând către Marie) Nu-i periculos?... Știi, parizienii ăștia!... Fii atentă, domnișoară...

MAHAUT: (întrerupându-l, cam revoltat) Domnul Durand doarme în camera aceasta, iar domnișoara în cealaltă.

SAISEAU: (în bătaie de joc) Așa?! Atunci chiar că nu-i nici o primejdie!... (izbucnind în râs) Hai, hai, domnule profesor, că abia mă mai țin pe picioare... (își ia bagajele) Mi-a mai rămas niște coniac, extra; vezi, n'ai vrut să bei pe drum și-am dat pe gât aproape toată sticla. Domnișoară, nu dorești să vii cu noi să ciocnim un păhărel?...

MARIE: Mulțumesc, dar mă cam doare capul...

SAISEAU: Of, femeile!... Atunci nu vă pot ura decât noapte bună...

domnule inspector...

(e pe scară) După d-voastră... Noapte bună, Marie...
and...

(de pe scrisoare) Noapte bună, domnule profesor...
(Mahaut și Săiseau ies)

*(în locul odăii, vesel, către Marie care se uită undeva,
etul furtunii)* Marie, nu m'au uitat!... Auzi?... Marie,

ta e un tip desgustător!... Acum știu de ce-l lătra
t Hector... are un instinct deosebit... simte când
i răi...

Te așteptai la altceva din partea unuia ca el?...
știi ce se petrece cu mine!...

scrisoare?

scrisoare! Dela tovarășii mei, Marie!... Și ține-te
eva grozav!...

Mă țin...

î cheamă urgent la Paris! Au reușit să mă treacă
or noștri la Festivalul din România! Au și început
e!...

pleci?!... Tu?...

(Schimbarea ei) Da, Marie...

tu?...

t) Pentrucă... trebuie să meargă cineva, nu-i așa?...
it că sunt demn de această cinste... Nu înțeleg ce!?...
vorba) Cred că va fi frumos...

de imaginat... N'ai citit despre pregătirile care se
pitala României?... S'a scris și'n „L'Humanité“. Vor
teaga lume!... Vor răsuna acolo și cântecele noastre
*(ete, ca rostogolirea unor stânci; fața lui Roger se împie-
tează din adâncul pieptului)*

(a înțeles ce-a spus) Da?...

știu dacă voi putea pleca...

lă cu tine?... Adineauri?!...

(crescândă) Iacă, nu-i nimic... Imi dau din ce în ce mai
nu pot merge acolo și atâta tot...

âhnit, devii atât de rece!...

ai seama ce-ar însemna plecarea mea pentru mama?
reo două luni de foame!... Îți închipui, la vârsta și

(via strălucește o scânteie de speranță) Și-apoi, mai e ceva,
î vroiam să te'ntreb... Tu ai atâta de învățat... nu
scară?... „singura dorință pe care-o am, e să iau totuși
acest an“...

... *(desnădăjduit)* Și mai sunt și alte piedici, Marie...
știi se izbesc de ele destul... Desigur că guvernul nu
î buni toate astea... Tu ce crezi, Marie...

) Eu... vezi tu, Roger... nu știu dacă trebuie să mă

(fața ei, aproape) De ce, Marie?...

(nându-i palmele pe umeri și privindul duios) Pentru-
... pentrucă nu știu cum aș mai putea trăi fără să te
ă!... *(aproape cu ciudă pe ea însăși)* De asta!

ROGER: *(luându-i tâmpilele între palme)* Marie!... Dragă Marie!...

MARIE: Știu, sunt o proastă... Poate că acolo, în Capitală, te așteaptă
altcineva...

ROGER: Dar...

MARIE: Dar mi-ești drag!... Mi-ești drag și n'am să te las să pleci!...
Auzi tu?... N'am să te las!...

ROGER: *(ochi în ochi)* Marie!... Scumpă Marie!... Nu mă așteptam la o
asemenea bucurie!...

MARIE: Deci, și tu!?

ROGER: Da, mi-ești tot atât de dragă și mie... De când te-am văzut!...

MARIE: Roger!... Dragul meu fizician!...

ROGER: Dar îți dai scama, Marie?... Acum îmi va fi și mai greu să plec
de aci!...

MARIE: Poate că nu trebuia să-ți mărturisesc... să fi înăbușit în mine
totul... e ca și cum ți-am pus o nouă piedică... Dar nu m'am mai putut
stăpâni; aveam o senzație ne bună că te pierd!... *(tunete puternice)*
Și acum, Roger?...

ROGER: *(descumpănit)* Nu știu... *(aducându-și aminte de ceva, desprinzându-se de lângă ea)* Știi, cred c'ar trebui să adăpostim bieții asini
undeva...

MARIE: Du-te, Roger... Leagă-i sub șopronul de lemne; vezi că găsești
acolo și o mână de iarbă cosită... Cred că sunt morți de foame...

ROGER: S'a făcut!... *(iese. De afară răbufnesc prin ușa deschisă o clipă,
palele furtunii. Marie se apropie de măsura lui Roger și-i privește
caietele cu duioșie. Deodată, prin ușa care s'a întredeschis iute, apare
Roger, cu chipul foarte turburat)* Marie!...

MARIE: Ce-i?

ROGER: Ssst!... Să nu faci nici un zgomot... Vino repede afară, să-mi
ajuti. *(Marie iese pe ușă în fugă. Câteva clipe scena rămâne goală. Apoi
ușa se deschide cu precauție și cei doi tineri duc, aproape târându-l,
pe un necunoscut cu fața răvășită, ud leoarcă, cu tâmpla însângerată,
cu pantalonii și cămașa sfâșiate. Tinerii îl întind neîndemânatec
pe pat)*

ROGER: De-ai ști ce spaimă am tras!... Se ghemuise sub șopron și gâfâia,
de parcă se rupea ceva în el!...

MARIE: *(cu degetul la gură)* Sst!... Cei de sus nu trebuie s'audă nimic...

ROGER: *(concentrat)* Când am dat să-l ridic, omul ăsta mi-a șoptit două
cuvinte în spaniolă... numai două cuvinte: mi hermano... fratele meu...

MARIE: Sângele-i curge dela ureche!... Are lobul urechii sfâșiat...

ROGER: Ia o batistă udă și tamponează-l... În timpul ăsta eu o să astup
fereastra... *(începe să acopere fereastra cu o pătură)* Să nu ne po-
menim și aici cu grăniceri!...

MARIE: *(care-l șterge de sânge pe necunoscut)* Dar...

ROGER: Fii liniștită!... *(ca pentru el)* Numai două cuvinte: mi hermano...
Omul ăsta nu pare un contrabandist oarecare...

MARIE: Dacă controlul de frontieră îl găsește la noi?...

ROGER: *(hotărît)* Dacă omul acesta e ceeace bănuiesc, trebuie să-l ajutăm...
chiar împotriva grănicerilor.

MARIE: Ce crezi că poate fii?...

ROGER: E știut că Spania franchistă nu-i un paradis...

MARIE: *(înțelegând)* Oare!?

ROGER: Tot ce se poate... Pare-a fi un om simplu... un muncitor...

MESAGIUL

- privește palmele lui... ce bătătorite sunt!... Tată un spaniol, un refugiat politic...
- MARIE: (*care a scos o sticluță din dulap*) Să-i dăm niște
- ROGER: (Mai ai?... Păi de ce nu spui?... Tu ridică-i cap așa...să nu-i atingem urechea... parc'ar fi sdrelit)
- MARIE: Furtuna o fi acoperit împușcăturile...
- ROGER: Fără îndoială... (*reușind să strecoare o înghi necunoscutului*) Așa!... Uite-l că-și revine... Ei, ei
- PEDRO: (*stins*) Frate...
- ROGER: Iată că știe și limba noastră... (*necunoscutu oaselor și privește bănuitor în jur*) Nu te teme, mi he
- PEDRO: (*bănuitor, neliniștit*) Ce-i aici?...
- ROGER: O stațiune meteorologică... Dar tu?... De u
- PEDRO: Am auzit ce spuneai adineauri... Te-am auzit vis... Frate!... Imi poți fi tu frate, așa după cum ar tale?
- ROGER: N'ai de ce să te temi...
- PEDRO: Vin de dinclo... (*scoate dela piept, de sub că piele, în care se află un pergament*) Citiți. ..
- ROGER: (*nehotărît, nu-i vine să ia hârtia pe care i-o i Dar...*
- PEDRO: (*insistent*) Citiți!...
- ROGER: (*după ce amândoi, el și Marie, s'au aplecat început să descifreze*) Înțelegi, Marie?... cu puțin pe care le știu... da... da...
- MARIE: E uimitor cât de mult se înrudesc limbile r
- PEDRO: (*încordat*) Înțelegeți?...
- ROGER: E un mesagiu al unui grup de tineri din I valul Mondial al Tineretului, nu?... Ce zici, M
- MARIE: Sunt uimită!...
- PEDRO: (*primind înapoi hârtia, vorbind întretăiat, Da, e un mesagiu de salut către Festival... Am tr a preda acest mesagiu celor care vor ajunge Trebuc să ajungă!... Vi se pare ciudat că vă șt mi-au dat și tovarășii sarcina asta... Am mai un puști... Dar credeam nebunește că-l voi g emigrase, fugărit de bandele lui Francesco Fra decât oasele, într'un cimitir francez...M'am întor să-l răzbun... A început războiul, am ajuns doc de propria lui mărturisire*) Prieteni?... Imi put
- ROGER: (*strângându i mâna*) Mi hermano!... ai avi
- PEDRO: (*cu veselie, ceace se pare că-i trăsătura lu să cred și eu acelaș lucru... Am câțiva prieteni l buni băieți!... Dar am uitat să vă spun, mă n*
- ROGER: Numele meu este Roger...
- PEDRO: (*către Marie*) Și dânsa?... Soția ta?... (am făcut o gafă...
- ROGER: (*simplu*) Nu ești departe de adevăr... e loș
- MARIE (*privindu-l surprinsă și totodată duios*) Rog
- PEDRO: Nu știu, dar în felul dumitale de a fi e (*mai întărit*) Mi s'a întâmplat ceva neprevăz de a pleca, Stella mi-a mărturisit că vom ave nu vroiau să mă mai lase să plec, dar m'ar

pregătit, studiasem toate posibilitățile de a
Trebuia...

MARIE: Și nu-ți pare rău c'ai plecat?...

PEDRO: (*liniștit*) Nu... Sunt sigur că mă voi întoarce
genunchi... Am hotărât să-l numim Garcia, ca

ROGER: Dar soția?... din ce va trăi?...

PEDRO: O vor ajuta toți tovarășii mei... (*cu mâinile
prinîncăpere*) La voi aici e frumos... dar dac'ați
în ce cocioabă trăiesc eu cu nevastă-mea!... (Când
micul Garcia va vedea acolo lumina zilei!... A
oameni din Barcelona locuiesc în cocioabe cor-
de rămășițe, în gunoi sau chiar în cavourile de
timp, e o maimuță, un cimpanzeu, Kuco, pe care
să le prezideze bauchetele... La grădina zoologică
cu mult mai confortabilă...

ROGER: E trist...

PEDRO: (*îndârjit*) Frate! Acest mesajiu trebuie să
acolo!... unde se vor întâlni mii de tineri!...
și glasul tineretului nostru fără tinerețe!... Ce m
valul din România?...

ROGER: (*șovăind*) Eu... cum să...

MARIE: De ce te codești?... Spune-i ...

PEDRO: Nu doare să vă știu secretele...

ROGER: Între noi asta nu poate fi un secret... Tovarășii
înștiințat astăzi că figurez pe lista delegaților

PEDRO: (*uimit peste măsură*) Tuuuu?!... Atunci, pe
cauți tu în văgăunile astea?!...

ROGER: Lucrez la stațiune...

PEDRO: Și înainte de asta?...

ROGER: Am urmat câțva timp facultatea de fizică...
nunț.

MARIE: L-au îndepărtat din facultate pentru activitate...

ROGER: Asta s'a întâmplat multora...

PEDRO: (*privindu-l pe Roger cercetător, stăpânindu-se pe
întregul gând*) Deci, te-ai adăpostit aici...

ROGER: Nevoile m'au dus aici.. mama e suferindă...

PEDRO: Am avut un prieten care din cauza mizeriei s'a
în munți la o mânăstire, să se călugărească... Nu
de-o armă și-a devenit partizan... Și el care vroia
fugă de lume!...

MARIE: (*incordată*) Adu-ți aminte, Roger, spunea ai
papa Mahaut...

ROGER: Marie!... (*se încrunță, ca și cum ar cumpăna
Pedro*)

PEDRO: (*neliniștit*) Cine-i acest papa Mahaut?...

MARIE: E șeful stațiunii noastre... În fond e un om bun...

PEDRO: Deci mai este careva pe-aici?...

ROGER: Da, un profesor bătrân și'n mod special un
abia sosit... Dorm amândoi în camera de sus...

PEDRO: Mi hermano, mi se pare că trebuie să vă părăsesc...

ROGER: Așa te sfătuiesc și eu... Nu știm ce oameni pot fi...
te de noi se află un punct de frontieră. Astora le po
scotocească și pe aici... Mai ales că, după câte văd, a

- PEDRO: *(cu un zâmbet amar)* Da' de unde, ai noștri au tras!... Grănicerii, „bravii“ noștri grăniceri franchiști... *(pipăindu-și urechea sângerândă)* Acesta a fost ultimul salut a lui Franco!... Voi, meteorologii, ce părere aveți? Cât va mai dura furtuna asta?...
- MARIE: Măine, la prânz, s'ar putea însenina... Așa spunea și papa Mahaut...
- ROGER: Lasă, îți voi da pe drum mantaua mea de ploaie...
- PEDRO: Îți mulțumesc... dar cu tine trebuie să mai stau de vorbă, mi hermano... *(îi strânge mâinile)*
- MARIE: *(care-l vede deodată pe profesor coborînd, calm, privindu-i lung și oarecum sever)* Roger!... Domnul profesor!...
- ROGER: *(ieșindu-i înaintea)* Domnule profesor, vă rog, nu faceți zgomot!... Inspectorul!...
- MAHAUT: *(scrutător, dar întrebând cu glas scăzut)* Cine sunteți d-voastră?... *(Pedro privește nehotărît spre Roger)*
- ROGER: *(intervenind)* Un turist, domnule profesor!... S'a rătăcit pe drum!... a escaladat piscul... a scăpat ruck-sacul în prăpastie...
- MAHAUT: *(cu neîncredere)* Un turist, zici?... *(potrivindu-și ochelarii să-l vadă mai bine)* Ciudat „turist“... un turist cu pantofi de cauciuc!... ciudat turist!... Presupun că a pierdut în prăpastie și actele...
- MARIE: Domnule profesor!...
- PEDRO: Lăsați toate astea!... *(hotărît)* Ii voi spune cine sunt... *(scoțând acelaș pergament din plicul de piele)* N'am decât un singur act...
- ROGER: *(uimit)* Dar...
- PEDRO: *(întinzând profesorului pergamentul)* Iată-l... citiți-l, domnule profesor...
- MAHAUT: *(începând să citească mesagiul, cu o uimire crescândă. Privește din când în când spre Pedro)* Uimitor!... Ce curaj!... Un mesagiu!...
- ROGER: *(printre dinți, lui Pedro)* Dar îți dai seama?...
- PEDRO: Fii liniștit, mi hermano... Știu ce am făcut ... In caz că... *(îi șoptește ceva la ureche)* *(Mahaut care a terminat de citit, își ațintește privirile severe spre Pedro. S'a lăsat o liniște încordată. Și deodată ușa răsună sub lovituri puternice)*
- OFIȚERUL: *(de afară)* Deschideți!... Controlul de frontieră!... Deschideți!...
- ROGER: Marie, du-l dincolo!... Iute!... *(Marie îl împinge pe Pedro în camera alăturată)*
- OFIȚERUL: *(răcnind)* Deschideți!... In numele legii!...
- MAHAUT: *(care a ascultat încremenit, cu un calm nefiresc, ca și cum a luat o mare hotărîre)* Durand, deschide, te rog ușa... *(Roger îl privește câteva clipe întrebător. Apoi deschide ușa brusc, ceea ce face ca ofițerul, care probabil se proptise în ușă, să vină aproape de aberbeleacul)*
- OFIȚERUL: *(iritat)* Se poate?... Se poate, domnule?!...
- MAHAUT: Ce anume?...
- OFIȚERUL: Se poate să-mi deschideți așa greu?...
- MAHAUT: Uitați că-i aproape miezul nopții... Dar ce vă aduce aici, domnule...
- OFIȚERUL: Sublocotenent Corbet.
- MAHAUT: Profesor Mahaut, șeful stațiunii...
- OFIȚERUL: *(cu tonul ușor înmuiat)* Vă rog să mă scuzați, domnule profesor, dar suntem pe urmele unui fugar, un spaniol, pe semne, care a trecut în noaptea asta frontiera... vreun spion...
- MAHAUT: Un spion?... Și-l căutați aici?!...
- OFIȚERUL: Il căutăm peste tot.

MAHAUT: (*către Roger, care-i găuit de încordare*) Durand, ne-a vizitat pe noi astăseară vreun spion?...

ROGER: Nici... Nicidecum, domnule profesor...

MAHAUT: Nu, nu domnule sublocotenent, noi am lucrat până acum aici, dar nu ni s'a întâmplat nimic ... (*zâmbind*) Cred că domnul căpitan Jeniu va râde cu poftă când va auzi unde ați ajuns să căutați spionul...

OFIȚERUL: (*atent*) Îl cunoașteți pe domnul căpitan?...

MAHAUT: Suntem cunoștințe vechi... Dar, cum spuneți... sublocotenent Corbet?...

OFIȚERUL: (*servil*) Întocmai, Corbet.

MAHAUT: Am auzit că ați rechiziționat asinul unui bătrân din sat... Asta are repercusiuni grave asupra prestigiului autorităților... Cred că domnul căpitan Jeniu nu va aproba acest lucru...

OFIȚERUL: (*incurcat, temător*) Ah, asinul acela!... am fost nevoit... Da, da, aveți dreptate... Tocmai aveam de gând să înapoiez asinul bătrânului mâine dimineață... Desigur... (*luând poziția*) Atunci, domnule profesor, îmi permiteți să mă retrag... vă rog să mă scuzați...

MAHAUT: Nu face nimic...

OFIȚERUL: (*servil, retrăgându-se cu spatele spre ușă*) Vedeti și d-voastră... Serviciul... Bandiții ăștia... Încăodată, vă rog să mă scuzați... continuați-vă lucrul liniștit, nu vi se poate întâmpla nimic... de bandiți, vă păzim noi... Și vă rog ceva, nu transmiteți domnului căpitan c'am dat pe-aici... și-apoi, chestia cu măgărușul... n'ar trebui să știe dânsul toate lucrurile astea mărunte... mâine, bătrânul, tot va avea măgărușul înapoi...

MAHAUT: Bine... bine...

OFIȚERUL: (*salutând*) Vă mulțumesc!... Bunăseara... (*iese. Șuieră soldatului care l-a însoțit până în pragul ușii și care a asistat la toată discuția cu un aer plictisit*) Caporal, de ce dracu' m'ai îndreptat aici?... (*Profesorul se așează pe canapea respirând ușurat, ca după o mare încordare. Roger îl privește în tăcere, cu chipul luminat parcă de o revelație. În acest timp, reîntră în scenă Marie și Pedro*)

PEDRO: (*emoționat, aproape solemn*) Vă mulțumesc, domnule profesor...

MAHAUT: (*parcă obosit*) N'ai de ce... Trebuie să părăsești numaidecât stațiunea. Să nu uităm că sus se găsește un străin, de care ar trebui să ne temem...

MARIE: Doarme?

MAHAUT: L-am lăsat dormind buștean... (*către Pedro*) Asta-i, trebuie să pleci... Nu trebuie să îi găsit aici... Prezența dumitale în această casă îmi poate pricinui un rău ireparabil... Nici nu vă puteți închipui cu câtă umilință mi-am clădit liniștea pe care o am aici... Vă rog să nu mi-o distrugeți!...

PEDRO: (*dezamăgit*) Deci tot ce ați făcut adincauri pentru mine, ați făcut-o împins de milă?!...

MAHAUT: Poate că din milă... Bănuiesc ce gândești despre mine... „Iată un bătrânel destul de cumsecade, dar care urmărește o fericire mică, izolată, meschină“... Și poate că ăsta-i adevărul... Deși în dumneata vorbește în primul rând tinerețea...

PEDRO: Acum, să vă mărturisesc ceva. Când mă pregăteam să plec din Barcelona, m'a încercat o îndoială... Era ca și cum îmi păraseam tovarășii; mi se părea că-i las singuri în fața atâtor greutăți... Atunci am jurat să nu părăsesc lupta asta niciodată, oricâte aş îndura!... (*ultimele cuvinte le-a rostit privind țintă spre Roger*)

că acum mi te-ai adresat mai cu seamă mie...
nui, Roger!...

a pe umărul lui Roger) Dacă se chinuie, cu atât mai
rmano, îți pun acum o întrebare lățișă, la care te
cinstit: tovarășii tăi din Paris ți-au dat o sarcină
ta să răspunzi acestei încrederi, să mergi la marea
tului?...

spun din toată inima: da.. Dar unde va, mama,
lă, îmi așteaptă sprijinul...
vor ajuta...

eva: la toamnă mă așteaptă examene grele... aici

plac vorbele umflute, dar pacca este examenul cel
important pe care-l dă azi omenirea... Acest examen
îi fie câștigat... Dela el nu poate lipsi nici un om
*e deodată, privind ca împietrit spre scară. Acolo, la ju-
ținându-se cu mâna de balustradă, ca și cum ar avea
ei inspectorul, cu ochii bulbucăți, îmbrăcat într'o
care-i scoate în evidență pântecul umflat)*

furie) Dar ce se 'ntâmplă în stațiunea asta?... Mi-a
eruri înspăimântătoare!... Domnule profesor!...
atitudine să ia) Vedeți...

domnule, c'am auzit destul!...

domnul inspector obișnuiește să asculte pe după uși...
atât de mult cuvântul pace, domnule inspector?...

îi, domnule inspector, am să vă explic...

neliniștită) Nu-i nevoie de nicio explicație: dânsul
... a cerut găzduire...

or) Mă crezi foarte naiv, domnișoară... Suntem la doi
ne pomenim cu un individ cu hainele sfâșiate și plin
e un puternic accent spaniol și vrei să cred că-i un
.. *(categoric)* Domnule profesor, te conjur să iei

de lege și de conștiința dumitale de bun francez!
n'a înțeles) Măsuri?... Ce fel de măsuri?...

anunțate autoritățile imediat. Numai ele pot cerceta
Un astfel de individ, periculos ca oricine fuge din
și adăpostit într'o stațiune meteorologică franceză!
Din păcate, pe-o astfel de vreme e imposibil să
exteriorul...

radio?...

lă'ndoiesc c'ar da rezultate... De altfel, cel mai apro-
eorologic cu care putem comunica se află la optzeci
aici... ar fi exclus să așteptăm ajutorul lor.

anunțăm cel mai apropiat punct de frontieră!...

i atenți la zgomotul furtunii) Pe furtuna asta?... Eu
umeta... sunt prea bătrân pentru așa ceva...

ger și Marie) Nici d-voastră, tinerilor?... *(tinerii tac)*
o, vă felicit!... Vă felicit pentru sângele rece cu care
nstituției în care lucrați!...

ă lucrul acesta vi s'ar putevi mai de grabă d-voastră,
or... Dar ia ascultați, domnule inspector: nu vi se pare
uria cu care vreți să ne înspăimântați, când la doi

pași de d-voastră se află doi tineri cu mușchii destul de puternici?...
(*încrucșează brațele, sfidător; Saiseau se dă cu un pas înapoi, temător*)

SAISEAU: (*cu glas tremurător*) Ce vreți să spuneți?...

PEDRO: (*către Roger*) Prietene, dă-mi voie să-i explic eu... (*către Saiseau*) Domnule, ceea ce vrea să spună prietenul meu, la noi, în Spania, Francesco Franco a înlocuit printr'un singur semn... (*își trece palma semnificativ dealungul gâtului*) Ați înțeles?...

SAISEAU: Mă amenințați... Domnule profesor, dumneata privești toate astea cu îngăduință?...

MAHAUT: (*prefăcut*) N'am nicio putere...

SAISEAU: (*spumegând de furie*) Binee... În felul acesta înțelegeți d-voastră să slujiți Franței... binee... Dar conștiința mea de francez nu poate admite o asemenea dezonoare! Voi anunța eu însumi controlul de frontieră!

ROGER: (*deschizându-i larg ușa, cu o plecăciune batjocoritoare*) Pofțiți, domnule inspector, nu vă oprește nimeni să slujiți Franței, așa cum înțelegeți d-voastră... Pofțiți... De ce nu îndrăzniți?... (*afară vutește furtuna deslănțuită*) Drum bun, domnule inspector!... Șovăiți?... Vai, conștiința d-voastră patriotică dă înapoi în fața unui fleac de furtună?!.....

(*Saiseau, în acest timp, s'a apropiat de pragul ușii și a întins temător mâna înainte, ca și cum ar fi vrut să constate dacă plouă. Și-a retras mâna ca ars. Înțiorat de frig, se retrage cu totul, privind către ceilalți cu o furie neputincioasă*)

SAISEAU: O să răspundeți pentru asta, luați seama!... Domnule profesor, din acest moment d-voastră răspundeți de securitatea persoanei mele. Cât timp voi fi în stațiune cu un astfel de individ... (*părăsind grav scena, pe scară*) Mă găsești sus...

ROGER: (*în urma lui*) Vise plăcute, domnule inspector!... Dar dacă vă veți visa pe d-voastră, în chip de dictator, salvând Franța, nu cred că veți fi satisfăcut...

SAISEAU: Situația dumitale, tinere, e pecetluită...

ROGER: Vă înțeleg prea bine... Din această clipă mă consider demisionat.

MARIE: Roger!...

ROGER: (*strângând mâna lui Pedro cu căldură*) Mi hermano, m'am hotărât, te însoțesc... Întâmplarea asta mi-a deschis și mai bine ochii... Vom avea aceeași misiune.

MARIE: Roger!...

ROGER: E datoria mea să procedez astfel, Marie...

MARIE: Înțeleg, Roger... E mai bine așa... Dacă'i fi rămas aici și din cauza mea, m'aș fi simțit meru vinovată față de tine... Am auzit dela acest om în ce situație grea și-a lăsat soția, căminul, mânat tocmai de datoria lui de om, și-mi dau seama că n'am dreptul să te rețin aici... Am să fiu tare, Roger, așa cum cred că a suportat despărțirea și soția lui...

ROGER: (*imbrățișându-o*) Dar mă voi întoarce, Marie!... Mă voi întoarce mai puternic decât am plecat...

MARIE: (*alungându-și tristețea*) Atunci, ce mai așteptăm? Să-ți facem bagajul!...

ROGER: (*cu însuflețire*) Să-l facem!... (*către Pedro*) Mi hermano, în câteva clipe voi fi gata; n'am mare lucru de împachetat... (*începând să strângă cărțile de pe masă*) Cărțile ocupă aproape toată valiza... (*din acest moment, Roger și Marie încep să împacheteze, ieșind uneori din cameră pe ușa din stânga, de unde revin cu diferite obiecte în mână*)

MAHAUT: (*rezemat de perete, pe canapea, cu glas aproape istovit*) Ce noapte!

Mă gândesc ce va aduce ziua de mâine...

PEDRO: (*privind cu înțeles spre tavan*) Vă e teamă?...

MAHAUT: Sunt prea trecut prin ciur ca să mă mai sperii de căței dinăștia... Dar mă gândeam la visurile voastre... Se vor împlini ele oare?..

PEDRO: Va veni vremea să le trăim aevea, domnule profesor...

MAHAUT: Tinerețea e plină de visuri nebunești... Pe vremuri am visat și eu fericirea...

PEDRO: Azi omenirea e mult mai aproape de ea... Pentru că oamenii nu se mai mărginesc s'o viseze numai; luptă pentru ea... Azi oamenii au ajuns la convingerea că prima treaptă a viitorului fericit este pacea, prietenia între popoare... Iată ceace trebuie să realizăm...

ROGER: (*zgomotos*) Suntem gata, Pedro!... (*îi aruncă o manta pe umeri*) Ia-o, îți va fi frig altfel... (*către Mahaut*) Vă las mâhnit, domnule profesor..

MAHAUT: Nu, Durand... sunt numai cam obosit... sunt ca după un drum lung... Dar la capătul acestui drum lung mi se arată din nou lumina tinereții trecute... și asta datorită vouă...

ROGER: Lumina aceasta nu se va mai stingea... (*întinzându-i mâna, viguros*) La revedere, domnule profesor!...

MAHAUT: (*aproape surprins*) Plecați deci?!... Incepusem să mă obișnuiesc cu voi. Drum bun, băieți...

MARIE: Să nu mă uiți, Roger... Așa-i că nu mă vei uita?...

ROGER: Acolo la Festival, te voi simți mereu alături de mine... Vei fi în inima mea, Marie... (*imbrățișări*)

MARIE: Te voi aștepta oricât....

MAHAUT: (*strângând mâna lui Pedro*) Îți urez noroc, tinere...

PEDRO: Acum, la despărțire, mă uit la d-voastră și văd inima generoasă, cinstită, a Franței adevărate... Sunt recunoscător acestei inimi...

MAHAUT: (*cu un elan adânc, neașteptat*) Prietene tânăr... ascultă-mă... am să te rog ceva... Odată cu mesagiul vostru minunat, du acolo, la Festivalul Tinerețului, și mesagiul unui om bătrân, trecut prin două războaie crunte. Transmite-le acest îndemn: să cânte, să se împrietenească, să-și strângă mâinile cu dragoste, de orice nație ar fi, și să arate lumii întregi cât de mult iubeste tinerețea pacea... pentru că pacea este tinerețea lumii!...

PEDRO: (*solemn, ca un jurământ*) Vom duce acest mesagiu!

GEORGE DAN

RAPSODIA MARINARILOR

*„Așa marinarii pe mare îmblând,
Izbiți de talazuri, furtune,
Izbiți de orcanul gheșos și urlând,
Speranța îi face de uită de vânt
Și speră la timpuri mai bune“.*

(„Speranța“) Eminescu

P a r t e a I a **SUB BERETA „MARINEI REGALE“**

*„Și ne mână ca pe boi,
Și ne tunde ca pe oi;
Părul meu cel gălbior
La maior e, sub picior...“*

(Cântec de cătană)

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pentru voi.
Vreau s'arăt viața voastră pe mare,
Ani de pace și ani de război.

Ca să scot primul sunet de liră
N'am privit visător de pe cheu,
Cum corăbii eu pânze se'nșiră
Ca mari lebede albe — ci eu

Am ținut chiar în mâinile-aceste,
Mâini cu pumni încleștați pe mâner —
Roata cârmei, când valuri cu creste
Imi săltau prora până la cer!

Roata cârmei cu spițe de-aramă,
Roata cârmei mi-a fost mai întâi
Aspră liră, ce-adeșea mă cheamă
Ca pe coarde, din nou s'o mângâi.

Și-aș minți c'am ținut numai cârma
Cu mânerile lucii de lemn,
Ascultând cum îi sbârâie sârma
După-al mâinilor mele îndemn:

La „Marina Regală“'n Constanța,
Am spălat pe o „ocnă de-oțel“
Scuipători și'n latrine faianța
De pe 'ntreg „plutitorul hotel“.

Și'n găleata cu apă de mare
(Mă iertați, eram încă recrut),
Mai puneam și a lacrimii sare....
Șapte ani, ah! ce greu au trecut.

Ca o floare-ai trecut tinerețe,
Și-ai lăsat urme-aici... și aici...
Și tot puful de piersică-al feței
Și-a 'năsprit rădăcina sub brici.

Sâmburi tari de măslină'n măsele
Și pahare în dinți nu mai sparg.
Au trecut tinerețile mele,
Ca delfinii de-a tumba prin larg.

Dar nu-mi plâng tinerețea trecută
Și nici voi să n'o plângeți, părinți.
Anii grei de-mi lăsară vreo cută
M'au călit în adânci suferinți.

Astăzi inima râde în mine,
Când văd leaturi de tineri matrozi
Cu bereta pe care-o știu bine,
Și cu negrele panglicei cozi.

Astăzi știu că recruții la oaste
Nu sunt duși ca o turmă de miei,
Nu-s eu pumnii loviți între coaste,
Ca pe vremuri, în anii cei grei...

Șapte ani am purtat eu bereta
Bluza-sac și nădragii burlan,
De pe-al navelor fund cu rașcheta¹⁾
Groase alge și scoici răzuiam.

1) rașcheta — un fel de daltă.

Cu o coadă de cânepă deasă,
Sub un soare'n amiezi arzător,
Lustruiam încălzita cuirasă
Ce frigea sub desculțul picior.

Ca magneticul ac pe iridiu,
Căutam pe-atunci drumul cel bun,
Și statuiei de bronz, lui Ovidiu,
Ii șopteam: „Sunt ca tine'n surghiun“.

Și'n zadar și busolă și cască
Le făceam ca de aur curat;
Toată-alama'ncepea să ecclească
In al portului aer sărat.

Aveam palmele verzi de cocleală,
Inmuiate'ntr'o grasă cerneală.

Palme negre'nmuiate ca'n tușuri,
Palme negre,-mi spuneam hotărît,
Hai, intrați în cabine de plușuri
Să vă luați cu-amiralii de gât.

Marinari, v'amintiți? Amiralii,
Cu galoane de aur la cot,
Tot la cheu se blindau cu medalii,
Duhânind din lulele de ciot.

— Amiralii cu ochi cruzi de hiene,
Ne-ați ucis anii tineri, curați,
Și'n trândavă siestă și lene
Un război criminal pregăteți.

Marea Neagră-ați făcut-o mormântul
Multor fii din robitul norod.
Pentru vii, pentru morți iau cuvântul
Și v'acuz ca matroz și rapsod...

V'amintiți? Induram frigul iernii
Pe parâme cu mâinile sloi,
Și'n castron — carcalacii¹⁾ și viermii
Intr'o zeamă cu guler de zoi.

---

1) carcalac — gândac de bucătărie.

Ah, de ce n'am făcut noi o voltă
Să scăpăm de-anii grei, ani de chin?
N'am fost copti pentru sfânta revoltă,
Ca matrozii de pe „POTEMCHIN“.

INIMIOARA DE BRONZ

„POTEMCHIN“ în Constanța-ancorase...

De pe crucișătorul bătrân
Doar o panglică se mai păstrase,
Scrisă cu-aur pe neagră mătase.
De atunci marinarul român,
Ani în șir, ascunzând-o la sân,

Leat de leat rabdă chinul și geme,
Leat de leat o păstrează atent,
Și din mână în mână, prin vreme,
A ajuns și'n al meu contingent.

O cătau „căpitanii-de-arme“:¹⁾
— „Unde-i panglica vasului rus?“
Sângera salamastră²⁾ 'n cazarmă,
Ba și-un premiu pe panglic'au pus.

Cineva cu o mână dibace
Șlefui dintr'un bronz fără pori
Inimioară cu două capace,
Și-a pus panglica în mărțișor.

S'a găsit și un lanț de argint
Și așa, din matroz în matroz,
Lângă inimă mereu strălucind,
Se'ncălzea inimioara de bronz...

V'amintiți, frații mei? Era iarna...
Escortam ziua, yachtul regal.
O furtună ne-a prins la Caverna,
Și sunase gornistu-un semnal.

De la yacht cu șalupa regală
Venea vodă spre noi... In catarg
Ședeam smirună. Deodată o rafală
Ia bereta-mi și-o duce în larg —

¹⁾ „căpitanul de arme“ — maestru șef de echipaj

²⁾ salamastră — frânghie împletită gros.

Și-o izbește lui Vodă în față!...
 În catarg eram stană de ghiată.

Acostase șalupa la scară...
 În catarg, steagul strâns ghemotoc,
 Când pe punte-l smuciră de sfoară,
 S'a deschis și'n furtună — pliei! poc! —
 Mă plesnește cu bice de foc!

Buimăcit, prins de negrele-mi gânduri
 Mă uitam la beretă, pe val...
 Echipajul pe punte, în rânduri,
 Saluta pe monarhu-amiral...

Din catarg, când pe punte-am ajuns,
 Bărbierul pe loc m'a și tuns...

Cu privirile reci și sticloase
 Comandantu-mi băgă frig în oase,

Poruncind: — „Du-l sergent Cap-de-aur,
 Două'ș'cinci să-i aplice Balaaur!
 Altădată bereta să-și lege,
 Nu pe vânt s'o trimeată la regel!...”

(Inimioara de bronz, doar o lună
 O purtam, și-o dam altui matroz.
 După-o vară, atunci în furtună
 ea la mine din nou s'a întors).

Scot din sân luminosul tezaur:
 — „Inimioara de bronz, Cap-de-aur,
 S'o păstrezi cât mă bate Balaaur!“
 Ne-aștepta „căpitanul-de-arme“
 Buhăit și cu pumnul vânjos.
 Cum trecurăm de prag în cazarmă
 Imi ordonă: — „Dă-ți hainele jos!
 Rămâi gol ca Adam la bătaie!
 Haina statului vrei să se taie?“

Scot manta și scot guler și bluză,
 Și tricoul cu dungi iute-l scot,
 Iar Balaaurul, („Omul-Meduză“),
 Mă privește c'un ochi idiot:

— „Cum făcuși, mă, bereta să-ți sboare
 Ca săgeata scăpată din arc —
 Nu pe punți, nu la dracu pe mare,
 Ci la țintă'n obraz de monarh?
 N'ai legat-o de-a ta scăfârlie,
 Cordeluța trecând sub bărbie?“

— „Vântu-a rupt-o!“ — „S'a găsit să ți-o rupă
Tocma-atunci ca s'ajungă'n șalupă?
Cordeluța s'a rupt spre-a te pierde!

Dar bereta s'o prinzi nu puteai?
Și Balaur c'obrazul lui verde,
Mă privea cu ochi răi: „Spune, hai!”

Mă legară de-o masă cu funii...
Țâșnea sânge sub vâna de bou.
Auzeam vâjâitul furtunii,
Și pe trup eram zebură... tricou...

Mă stropiră cu apă sărată
Și'n al lanțului „puț” m'au svârlit.
Unde sunteți voi, mamă și tată?
Unde ești libertate,-ai murit?

Cum ședeam în a puțului beznă,
Adormii și visai vis urât:
Parcă-al lanțului șarpe, din glesnă
Mă strângea'ncolăcit pân'la gât!

M'am trezit c'o arsură în trup,
Și răcneam nava'n țândri s'o rup:

— Libertate, vino mai grabnic,
Pentru regi și-amirali să'mpletim
Din al ancorei lanț un harapnic,
Și cu el să-i plesnim, să-i plesnim!

★

V'amintiți? s'a'mpânzit apoi svonul
C'aveam panglica vasului rus...
Iși pierdu Cap-de-aur galonul,
Și să-l bată'n cazarmă l-au dus.

Cap-de-aur era ca postavul,
Vânăt-negru de-atâtea băfăi.
— „Unde-i, mă, tu ce-o faci pe grozavul,
Unde-i panglica? Taci? Atunci, dă-i!”

Nu, de răs nu-și făcu contingentul,
Timonierul cu părul bălan.
Iși pierduse el gradul, sergentul,
Dar păstră acel sfânt talisman.

L-ascunsese degrabă în gură
 Și sub limbă-l ținu, mereu mut,
 Cu frânghiile unde-l bătură —
 N'a icnit, nu s'a plâns, n'a gemut.

(Inimioară de bronz, inimioară,
 Tu bătăile inimii-i simți?
 Dacă inima mea o să moară,
 Nu te-or da încleștații mei dinți...)

Apoi panglica potemchinistă
 O'nmănarăm și noului leat.
 După treizecișitri de-ani rezistă
 Mărțișorul de-atâția purtat!

Dar fășia-i de neagră mătase
 Și-auriul ei scris de brocart
 Se tocise și'n lung se tăiase,
 Ca o pânză de falnic stindard!

Câți matrozi sub regala beretă,
 Neagra panglică-a lui „POTEMCHIN“
 N'au purtat-o la piepturi, ștafetă,
 S'o'nmâneze și celor ce vin?

Care leat norocos o s'ajungă
 La beretă s'o poarte în vânt,
 Fluturându-i cordea ei lungă,
 Ca un bici pe-amirali doborând?

PRIMUM „ORDINE VERZI“...

Anii trec... Neschimbată-i doar marea...
 Noi pe vase suntem mai bătrâni.
 Așteptând zi de zi liberarea,
 Am mâncat peste-o mie de pâini.

De trei ani sub regale berete,
 De părinți, de nevaste-am uitat.
 Dar curând, căpătând toți livrete,
 Ne-om întoarce la vetre, în sat.

Mulți din noi, pe corăbii civile,
De „galere regale“ sătui,
Vom uita cele-o mie de zile,
Și-om porni-o prin lume, hai-hui!

Așteptăm înc'o zi... înc'un pic...
Dar poștașul ne-aduce un plic.

Primum „ordine verzi“. Ne'nverziram,
Parc'aveam rău-de-mare cu toți.
Fruntea-jar, rezemând-o pe „liră“-mi,
O răceam de-ale cârmelor roți.

Cap-de-aur fugi într'o noapte,
Și ne-a spus: „Este vremea ca noi,
Marinarii, să trecem la fapte.
Să oprim sângherosul război!“

Ne zbăteam ca de vii în coșciug.
Pe vapoare civile mulți fug.

Fac pachet militarele boarfe
Și le las pe navă... Tiptil,
Pe frânghii lunecând fără zarvă,
Dau în 'nnot pân'la vasul civil.

Sună clopotul lung de alarmă!
Dezertorii la sânge-s bătuți,
Apoi goi sunt băgați ca să doarmă
Pe al ancorei lanț, jos în „puț“.

V'amintiți de Drăgan Alexandru?
Ce matroz! O torpilă sub braț
Iți ducea uriașul scafandru...
Dar l-au prins cu ceilalți răsculași.

El păstra lângă sân mărtișorul
Cu capace de bronz, inel mic.
De o palmă-am lungit lăntișorul
Să-i cuprindă gumazul voinic.

Deținuții, păziți, n'au curajul
Să dea panglica vasului rus.
Și atunci din tot echipajul
Doar copilul de trupă, un „mus“,

Negoită, un puști de o șchioapă
C'un zuluț răsucit tirbușon —
Dela cei deținuți el ne scapă
Mărțișoru - aducându-l, plăcon.

(Inimioară de bronz, inimioară,
Tu boboc de-auriu trandafir,
Neagra panglică ți-o desfășoară,
Să-i citim broderia de fir...)

Deținuții sub lungi baionete
Sunt pe Insula Șerpilor duși,
Să se stingă de foame și sete
Printre stoluri de albi pescăruși...

V'amintiți? Furios amiralul
A venit mormăind ca un urs.
Să ne urce'n berete moralul,
Ne-a ținut două ceasuri discurs.

Ne vorbea despre Mircea-cel-Mare...
De tradiții... „războiul cel sfânt...“
Noi priveam pescărușii din zare
Cum se duc — veliere ¹⁾ în vânt...

De-ar fi fost pescărușii dresați,
Vești primeam dela cei deportați.

Pe ostrovul de piatră se coc
Sub a soarelui roată de foc.

Pescărușii'n ureche le țipă
Și-i umbrese sub îngusta aripă.

Li s'aduce doar pește cu sare
Și beau apă sărată din mare.

În găvane săpate'n pietroaie
Ei strâng rouă și apă de ploaie.

¹⁾ Velier — navă cu vele, pânze.

RAPSODIA MARINARILOR

Pe pietroaie-s lăsați să se culce,
Și visează și'n somn apă dulce.

Parcă beau la izvoare, pe brânci,
Din șuvoaiele reci și adânci...

Dar în zori văd din nou marea verde
Ca o fiere de pește... A iod
Le miroase,-a pelin și-a lacherde,
A pădure de alge și-a glod...

Arși de sete, cu chipuri smolite,
S'au întors deportații la bord.
Toți au ochii-adânciți în orbite
Și au nas ascuțit ca de mort.

Cap-de-aur spunea: — „Au nevoie,
Au nevoie de carne de tun.
Ca'n corabia veche-a lui Noe
Ne înghesue. — Acum suntem buni.

Cât e pace pe marea albastră
Ne lovesc cu a lor salamastră,
Și ne strigă'n obraz: „Bolșevic!“
Cum miroase-a război toți ne zic:
„Frați români, marinari, dumneavcastră...“

Tot mai rar vin vapoare civile
Și'ntreg portul i-atât de pustiu.
Vin din l'arguri doar albe flotile
De meduze cu clopotul viu.

Am rămas numai noi la o dană
Să privim al meduzelor șir...
Poate mâine la pești vom fi hrană
In al mării sărat cimitir...

Cap-de-aur ne-a strâns pe teugă ¹⁾
Și ne-a zis: „Hei acum e acum!
Vom fi noi hitleriștilor slugă,
Sau i-om pune pe fugă, duium...“

---

¹⁾ teuga --- punte în prora.

De prin larguri veniră meduze,
 Depe țärm alde Friț și-alde Franț.
 Toți au mutre'ngâmfate, ursuze.
 Cazemate pe țärm se țin lanț.

Trenuri negre se-opresc. Din vagoane
 Se debarcă de-alatul, pe cheu,
 Lătărețe, greoaie pântoane,
 Și motoare și tunuri, mereu.

De cinci ori sună lung o siflee ¹⁾
 „Pentr'onor!“ — șapte gărzi se întorn.
 Cu eșarfe pe piept (curcubeu)
 Amiralul român cu bicorn

Ca pe vremea lui Buonaparte,
 Il salută micos, de departe,

Pe-amiralul german, pe von Stronț,
 Cel pișcat în bărbie de-un glonț.

Intr'o platoșă grea de medalii,
 Amiralii din șale se frâng.
 Se 'nțeleg de minune-amiralii:
 Doi călăi ce mânușile-și strâng.

ȘEDINȚA DE PE PLAJĂ

*„Eram 86.000 de marinari din
 Baltica și 40.000 din Marea Neagră.
 Căutam și noi răspunsuri“.*

(„Tragedia optimistă“)
 V. VIȘNEVSCHI.

Cap-de-aur ne-aduse o veste,
 Că-s în port luptători comuniști.
 Se vorbea că mpărțeau manifeste,
 La hamali, marinari, ceferiști.

Cap-de-aur ținea legătură
 Pe atunci cu hamalii din port.
 Clocoteau marinarii de ură,
 Când vapoarele negre, la bord,
 Se găteau, să pornească spre Nord.

¹⁾ siflee — fluier cu care se salută ofițerii când intră pe navă.

RAPSODIA MARINARILOR

Mergea des Cap-de-aur pe plajă...
Erau albi cârlionții lui blonzi.
Ochi albaștri... Și-avea tatuaje:
Faraoance pe pieptu-i de bronz.

Intr'o zi înghețarăm de spaimă:
Cap-de-aur lipsea. Unde-i el?
Lipsa lui o păstraram în taină,
Și „prezent“ răspundeam la apel.

Căpitanul-de-arme (o brută)
Intr'o seară văzu că-i absent.
Ne-a dat „broasca“, „culcări“ cam o sută:
— „Ieși din front ă! de strigă „prezent!“

Ca să scape de chin echipajul
Iși lua câte unul curajul.

A ieșit un fochist, Papagalul.
(El păstra mărtisorul acum).
Gâfâiam. „Măturasem“ tot malul.
Ieșeau aburi din noi. Ieșea fum.

Papagalu era un vlăjgan:
Nas de vultur și ochi de țigan.

I-au pus lanțuri de ancoră grele,
Ca un jug atârând pe grumaz,
Și „prezent“! să tot strige la stele
Până'n zori îl ținură ei treaz.

Vână-negru, buștean e piciorul...
Pieptu'n zale de lanț, s'a umflat...
Inimioara de bronz, mărtisorul,
Până'n inimă-adânc i-a intrat:

(Inimioară de bronz, inimioară,
Oare când, oare când s'o desface
Neagra panglică'n briză, ușoară,
Ca o algă pe valuri să joace?)

Dela ea marinarii-și iau vlagă,
Dela inima mică de bronz
Care-ascunde o panglică dragă
Ce-o purtau răsvrățiții matrozi.

La trei zile-apăru Cap-de-aur
Escortat și la mâini cu cătuși.
Tuns chilug. Unde-i păru-i de aur?
Ochiul vânăț, un cearcăn de tuș...

Ne-aducea o amarnică veste
Despre-un tânăr și brav utecist.
Cap-de-aur spunându-ne-aceste,
Avea lacrimi în ochi de-ametist:

— „Ni l-au dus escortat de-un pluton,
Ni l-au dus plumbuit în vagon
Pe tovarășul nost' Filimon!

Ieri țineam o ședință pe plajă,
Șase inși... Un tovarăș, Mitruș,
Pe o dună'n scaieți sta de strajă,
Să dea țipătu-i de pescăruș...

Filimon pe nisipul fierbinte
Ne spunea chiar aceste cuvinte:

— „Hitler vrea Uniunea s'atace;
Muncitorii pe plac nu i-or face.

Când în noapte suna-vor alarme
Intunericu'n țândări să-l sfarme,

Depemiști¹⁾ și docheri de pe docuri
Vor aprinde semnale de focuri,

Avioanele reșii prin bezne
Vor vedea luminițele lesne,

Și vor ști unde-i portul și Friții,
Unde'mbarcă petrol și muniții.

Nu Constanța să cadă'n ruine
Ci vapoarele morții, străine,
Burduse cu-ouze și mine!

De acolo'neurând o să vină
A norodului nostru lumină!?!...

Și-arăta către Soare-Răsare
Peste-a mării albastră cicoare.

Dar deodată, pe dună, Mitruș
Scoase țipătu-i de pe căruș!

— „Risipiți-vă'n grabă, în mare!“
Ne șceti Filimon... „E-o trădare!“

Și-n amiaza de flăcări pe plajă
Se strângea a agenților mreajă.

Rostogol pe nisipul de jar
Eu în apă-am intrat, cufundar.

Innotam ca delfinul... Ieșeam
Doar o clipă doar cât răsufлам...

1) „depemiști“ — lucrători din „Depoul Maritim Român“

RAPSODIA MARINARILOR

Peruzea era marea și calmă...
De înot aveam creșuri în palmă...

M'am întors către seară pe brânci,
Și cu crabii 'noptai printre stânci...

Uniforma ascunsă 'ntr'o grotă
Mi-am găsit-o în zori, și spre flotă

Am pornit-o mâhnit. O patrulă.
Lângă port, mă'ntrebă de țidulă.

Expirase a mea învoire...
Mă bătură la Comenduire...

Ni l-au dus în vagon plumbuit,
În cătuși și în lanț nituit,
Ni l-au dus pe flăcăul iubit..."

Și când stele căzură în toamnă,
Cap-de-aur ne-a spus: „Il condamnă!“

Și căzu împușcat de-un pluton
Utecistul strungar Filimon.

(Plângi cu sânge și lacrimi de pară
Pe flăcăul de odinioară!)

A căzut... Dar când sună isteric
Vreo alarmă în port, să te ții
Cum tot scapără din întuneric
Stele mari... stele mici... ca ochi vii...

În zadar noaptea bat mitraliere
Să ucidă luceferii mici.
Ai lui Sârbu ochi plini de durere
Se aprind și se sting, licurici...

Nemții cară benzină, benzină,
Peste mări, prin văzduh, pe uscat,
Pentru groaznica, neagra mașină
A lui Hitler, pe veci blestemat!

Dar când nave nemțești iau petrolul —
În catarge le-ajunge pârjolul!

Și benzina aprinsă'n cisterne,
Largi covoare de flăcări așterne!

Cu muniții, sar grele vagoane —
Unde ești, să le vezi, Filimoane?

VOI, CORĂBII DE PACE

Voi, vapoare, corăbii de pace,
Ca ocașii plecați în convoi.
Viața pașnică vouă vă place,
Dar vă mână-amiralii'n război.

Voi, corăbii de pace, voi nave,
Pribegeați numai noaptea, năluci,
Dar acum sunteți toate epave,
Cimitir cu catargele-cruci,

Vă pase caii-de-mare'n catarge
Și scrumbii trec prin geamul rotund.
Pe covoare de fosfor și alge
Dorm matrozi și muniții pe fund..

— Amirali, voi păianjeni ai mării,
Ne-ați împins în războiul pierzării.

Cu pistoalele'n mâini tremurați
Înapoi nu puteți să mai dați.

Tremurați ca sub spânzurătoare:
Submarine v'atacă din mare!

Din văzduh când vă plouă cu schije,
Să fugiți la-adăpost aveți grije.

Vă e teamă de moarte la toți,
Dar și vii, voi de mult sunteți morți.

Stați în hrube ca'n negre cavouri,
Și la inimă strângeți lingouri,

Lingurițe de aur și linguri,
Diamante și broșe'ntr'o trusă.

Dar ce singuri sunteți, vai, ce singuri,
Fiindcă vremea vă este apusă!

Voi fugiți în morminte cu aur...
Noi panglică avem drept tezaur,

Și mătasea ei scrisă ni-i dragă,
Căci de viața cea vie ne leagă!

ÎN PRĂPASTIA IADULUI RECE

Se'ntâlneau amiralii adesea,
Cel român și cu celălalt, neamț.
Cuceriseră domni Odessa
Și de Volga ziceau că-i „un șant“.

Mai pusese-amiralul-o eșarfă,
Ba luase și-o cruce de fier,
De Crimeea vorbea ca de-o marfă:
„Ce frumoasă! Ce vile, „mon cher!“

Dar zadarnic vru Hitler să facă
Pod de vase pe-un nou Heleşpont.
Submarinele roșii l-atacă
Și rup podul pe-al mărilor front.

Nemții fug! Lovitura a treia
Peste Bug îi răstoarnă-duium,
Și-i adună, guzgani, în Crimeia,
Lângă-al mărilor iad fără fum.

Dela Marea cea Albă'n cea Neagră,
Ca guzganii'n capcană aleargă!

De pe nave privim ca la teatru,
Din Crimeea convoaie cum vin.
Acum leatul cel nou, patruș'patru,
Poartă panglica lui „PÖTEMCHIN“.

În curând la berete-o s'o poarte:
Nemții-și iau lovitura de moarte!

Tescuindu-se'n plăjile'nguste
Se strivesc în picioare, lăcuste.

Se înghesuie'n nave, se-agață,
Toți cu-a morții pecete pe față.

Cu gamele și răniți, ciurucuri,
Zeci de mii de „sardele“ în teasc,
Stau ciorchini în catarge și ciucuri —
Iar sub ei ce prăpăstii se case'!

Abia pierе în zări Sevastopol,
Și sub ei se deschide potc'pul!

— Haide, vino, hai, vino, torpilă,
Și lovește-l pe Stronț fără milă!

Fundul navei se dă peste cap,
Ca un putred și verde potcap!

Nava noastră în cer urcă botul,
Noi matrozii scăpăm de-a înotul!

Inimioăra de bronz să nu piară, —
Înotăm și'nnotăm, inimioară!

Ca o rață pe baltă'mpușcată
Ce se zbate în sângele-i roș,
Altă navă de flăcări mușcată
Se scufundă!... E apa la coș!

GEORGE DAN

Mii de brațe de-o barcă se-apucă
Și-o scufundă — : o coaje de nucă.

Sus pe punte se'mpușcă prusacii,
Și în mare se-asvârлу ca sacii.

Nu vor nemții de vii să se'nnece
In prăpastia iadului rece!

Cu petrol și muniții, convoaie
Prin baraje de mine-și fac loc.
Cerul nopții e lins de văpaie,
Hitleriștii înnoată în foc!

Le venise la toți rându-acuma
Să plătească prin foc și în nec —
Copilașul gazat, tatăl, mama,
Arși la Auschwitz și la Maidanek!

Nu plutese nici o milă pe mare,
Și torpile cu guri de rechin
Rup corabia — largă frigare —
Și coșciug cu'nnecații, ciorchin!

Zeci de mii zac în iadul amar
Ce se cascade din Kerci în Bosfor,
Și'n al mării adânc chihlimbar,
Zeci de mii ard cu ochi de fosfor!

MAREA NEAGRĂ-I O CEAPRĂZĂRIE

Alb ca varu-amiralu'n Constanța
In cabină-și strigă ordonanța,

Și ștergându-și sudoarea îi zise:
— „Strânge tot și încarcă'n valize!“

Și ștergându-și sudoarea șiroi:
— „Să-mi aduci de pe dig un pietroi!“

I-a adus și-un pietroi de pe dig,
Și cu mâini tremurând ca de frig —

L-a legat de valize și-apoi,
Târând ancora grea de pietroi,

Peste bord svârle singur valizele,
Și cu ele trecutul și visele...

De pe șapca-i cu stema de aur,
Rupe foi de stejar și de laur.

Ofițerii rup trese, rup steme,
Și în mare le aruncă din vreme.

Fundul mării în noapte scânteie
De fosfor și de-atâtea trofee:

„Ochi de Nelsoni“¹⁾, galoane, medalii, —
(Le aruncă în mare amiralii).

Colorate panglici, cruci de fier,
Și eșarfe de-argint — toate pier!

Marea Neagră-i o ceaprazărie
De galoane de fir și trufie..

Salamastrele, maiștrii le-asvârla
Și de-a sângelui roșie gărlă

Toți se spală pe mâini ca Pilat,
Toți sunt albi cum e crinul curat...

SE APRINDE IAR FARUL SPERANȚEI

De pe-a mării câmpie lichidă
Vine-acum o vedetă rapidă.

Prova spintecă în mare, despică
Și dă'n lături pereți ca de sticlă.

Și sub apă elicile scurmă,
Și-o șosea de clăbuci lasă'n urmă.

Steagul roșu-i pocnește vibrând,
Ca o torță lungită de vânt...

Acostează vedeta la far,
Și debarcă-un voinic marinăru.

Lat în umeri, la mers legănat,
Ține'n mâini negru-i automat.

După el un copil mai obraznic
S'a luat, și al farului paznic.

Alți copii de pe dig se adună,
Fac matrozului vie cunună.

Ca un plop e matrozul de drept,
Și o stea-i strălucește pe piept.

De sub genele blonde ca spicul
Ochi albaștri deschide voinicul.

¹⁾ Nelson, amiral englez fără un ochi și fără un braț care moare în bătălia navală delă Capul Trafalgar (1805), dar scufundă flota lui Napoleon. Marina Britanică poartă simbolic pe mâneacă un „ochi“ brodat din fir.

Păr bălai sub albastra beretă,
Parcă vine din altă planetă,

Și c'un veac e'nainte'n milenii —
Fiindcă vine din țara lui Lenin!

La beretă, ca'n sbor rândunicile,
Scrise în aur îi flutur' panglicele!

Și de spaima albastrei berete,
Fug pe-o sută de motociclete

Ofițerii și maiștrii cu toții.
Stăm pe loc numai noi, mateloții.

Fuge tot ce e putred! Tot glodul!
Noi ca stâncile stăm. Noi, norodul.

Amiralul pe punte ne-adună.
Glasu-i tremură azi, nu mai tună.

— „Marinari ai „Marinei Regale“,
Salvați flota Maiestății Sale!

Să fugim spre Bosfor... Istambul!“
— „Amirale, ne-ajungă! Destul!“ —

A strigat un matroz, Negoiață.
Ochi de fulger. Pe ochi o șuviță
Sub beretă ieșind tirbușon...
Din copilul de ieri, azi ce om!
Ochii verzi — geamu'n muche tăiat...
Patru'și'patru! E ultimul leat.

Amiralu-i când galben, când verde,
Și picioarele-i fug pe coverte.

Lung trosni pocnitura în aer!
Se'mpușcase cu propriul lui „Staier“,

Neagră fumegă țeava sub frunte...
Echipajul întreg e pe punte.

Ne-aminteam: — „Nu vă place mâncarea?
De catarg vă fac spânzurătoarea!“

Și acum galonata-i momâie
Se desumflă meduză molâie.

Negoiață c'o gardă de-onoare
Către „Cuibul Marinei“ coboară.

Pe matrozul sovietic salută
Și îi spune (tălmaciul l-ajută):

— „Iată panglica potemchinistă!
Ea de patru decenii rezistă!

Ne-am legat de mătasea ei ruptă,
Zeci de leaturi de chin și de luptă!

Și-am sperat c'o să vină dreptatea!
Tu, matroz, ne aduci Libertatea!"

Negoită în palme desface
Inimioara de bronz cu capace.

Iese panglica grea de-amintiri
Ca un negru, frumos, trandafir
Cu-auriu-i polen scris cu fir.

„POTEMCHIN“ sloveni marinarul
Și primi lângă inimă darul...

(Inimioară de bronz, inimioară,
Sboară'n lume-acum, inimă, sboară!)

Și luând mărtisorul-ștafetă
Și-a scos panglica-i dela beretă,

Și-o dădu gărzii noastre în dar,
Glăsuind cu un glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!"

— „Vom purta-o!" — garda-a răspuns,
Și ecoul pe nave-a ajuns...

Cât durase războiul, și farul
A fost stins... Iși făcuse cuibarul

În cupolă o bufniță grasă,
Cu ochi galbeni, cu ochi de pucioasă.

Către-a farului albă moschee
Merge paznicu'n mână c'o cheie.

Din țâțâne trosnește rugina,
Și'n cupola sbucnește lumina.

Două'ș trei August. Farul speranței
Se aprinde în portul Constanței.

Ca un orb (de-atâți ani el orbise)
Se trezește din negrele-i vise.

Faru-asvârle-orbitoarele-i săbii,
Luminând drumul altor corăbii...

Partea II-a

MARINARII REPUBLICII NOASTRE

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pentru voi.
Vreau s'arăt viața vcastră pe mare,
Viața nouă-a matrozilor noi.

La hotarul Republicii noastre
 Patrulăm zi și noapte plutind
 Pe-ale mărilor marmuri albastre,
 Și pe-al Dunării val de argint.

Cu iubita și patria'n inimă
 Fluturăm la berete panglicile,
 Ca lăstunii și ca rândunicile...
 — Inimioară, tu, tânăr mai ține-mă,
 S'aud vântul și'n mare elicile,
 S'aud briza în stindardele noi,
 Și-ale valului foșnete moi...

Azi alama de-o freacă sau bronzul,
 Este liber și cântă matrozul:
 „Duminică dimineată
 Ne spălăm pe ochi, pe față,
 Și din provă până'n pupă,
 Cu-alifie și cu stupă
 Toată-alama o frecăm,
 Și în aur o schimbăm,
 De lucește-alama toată —
 Ochi de mătă-amorezată
 Luceafărul cerului,
 Casca pompierului!”

— Voi, berete, cu ancore mici
 Și tu, cântec, din bronz de elici,
 Mă primiți și pe mine aici?

Dați-mi coada de cânepă deasă,
 „Coada soarei” pe'ncinsa cuirasă
 Să o târnui, cântând voinicește!
 Marinari, nava noastră ni-i casă
 Și un petec din patrie este!...

Pentru-al patriei front maritim,
 Pentru flota română — o salvă!
 Reculeși, un minut ne-amintim
 De eroii căzuți pe vreo navă
 În al mării adânc țintirim...

Azi e Duminică! Haideți, la prora!
 Zi armonică, zi mai cu foc,
 Zi să se'ncingă sârba și hora,
 Cu țeava tunului strânsă'n mijloc!
 Vreau, matrozi, vreau cu voi, vreau să joc!

„Zi Sibică, zi Sibică,
 Zi de mândra-mi mititică!
 Dacă n'aș avea ciubote
 Mi-aș alege din trei flote
 O pereche de vapoare,
 Să le trag coala'n picioare,

Și aș juca să mi se vadă
Elicea de mi-i curată!
Cisma și corabia —
Și-aș sări cât gabia!..."

După masă, în mândră ținută,
Pe cuirasă, matrozii, șirag,
Ies pe schelă și'n pupă salută
Mătăsosul Republicii steag,
Care'n briză fâlfâie,
Și în mare pâlpâie.

Ce albastră ești astăzi, tu mare!
La ale patriei dragi — cingătoare:
O albastră și-adâncă cicoare!

Iar când noaptea matrozu-i de veghe,
Prin binoclu privește spre mal
Cum lumini se-aprind leghe de leghe,
Scânteind lângă-al Dunării val.

Și el știe că fluviul de focuri
S'a aprins și de-aici, de pe docuri,

Dela stelele albe și mici
Care 'n port scăpărau licurici...

Milioane de becuri... luceferi...
Ard ca ochii norodului, teferi.

Stele mari... Stele mici... milioane...
— Unde ești să le vezi, Filimoane?

Partea III-a

URAGAN IN BALTICA

„Dacă-ți pierzi curajul, ai pierdut totul“.
(ROALD AMUNDSEN, explorator norvegian.)

DIGUL GEME DE STEAGURI ȘI OAMENI

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pentru voi.
Vreau s'arăt cum înfruntă pe mare
Uraganul, ai mării eroi...

Vă'nâltnesc pe corăbii de pace
 Cu-al Republicii pavilion;
 Voi, în port, când intrați, tare-mi place
 Cel dintâi să prind grosul otgon.
 Cum îl trag, să-l agăț de baba, ¹⁾
 Parcă'ntâiul cu voi mămân'aș da...

Digul geme de steaguri și oameni,
 De placarde, buchete de flori.
 Treceți azi al primirii examen,
 Curg prin inimă calzii fiori,

Dela bord ochii scormonă'n lume
 O nevastă, o mamă, pe dig...
 Din mulțime vă strigă pe nume:
 Cap-de-aur! Topolog! Țipirig!

Ziarști, fotografi, microfoane,
 Năvălesc sus pe schelă la bord.
 Parcă-s valuri, dar valuri umane,
 Nu talazuri ca'n marea din Nord.

Comandantul, bătrân lup-de-mare,
 Ia cuvântul: — „Să'nfrunt un ciclon
 „Mi-e mai lesne decât la'ntrebare
 „Să răspund, și'nceă la microfon.

„Echipaju-a'nfruntat uraganul,
 „Salvând marfa și-acest cargobot.
 „Amănunte,-a mai zis căpitanul,
 Veți găsi în jurnalul de bord...”

JURNAL DE BORD

Cineva în „Jurnalul de bord“
 A'nsemnat uraganul din Nord.

Pe o pagină scrisă răsare
 Printre slovele negre un strop,
 Ca o lacrimă albă de sare
 Din al Balticei aprig potop...

...De un an părăsind Marea Neagră
 Cargobotul român „CEREMUȘ“
 Ocoli Europa întregă
 Printre stoluri de albi pescăruși.

Dela Szczecin, din portul polon,
 Încărcase cilindri, motoare,
 Și pe Oder plutea către mare
 Cu al Patriei pavilion...

1) baba—stâlp de tuci gros, scund de care se agăță parâna.

(Nu'ncepusem pe-atuncea în țară
Să turnăm uriașe motoare.)

Nava noastră în roșul apus
Ca o lebadă sveltă alunecă...
Intră soarele'n mare... Se'ntunecă...
Pescărușii spre țărături s'au dus.

Stacojie'n amurg, Marea Baltică
Ne trimite'nspumații „berbeci”,
Care'n coarne sărate și reci
Ne împung ca o turmă sălbatecă.

Comandantul anunță mașinile:
— „Să fiți gata! Furtuna-i aproape!”
Oglindindu-se'n smoala din apă,
Se-aprind (roșu și verde) luminile.

Uriașii cilindri pe punte
Strălucesc în lumina catargului.
Nava noastră, furtunile largului
Trebui-va oricum să le'nfrunte.

Sunt cilindri, cazane de fabrică,
Ce-o să macine'n țară ciment.
Om cu om echipașu-i atent
Și e gata să dea lupta aprigă.

CĂRMACIUL CAP-DE-AUR

Cap-de-aur e cel mai dibaci
Dintre toți marinarii cărmaci.

Ține cârma cu brațu-i de fier,
Când talazuri îl saltă la cer!

Când talazuri îi svârle'ncotrova —
Ca pe-o mingie — pupa sau prova,

Cap-de-aur cu ochi de-albatros
Vede acul busolei nervos.

După acul magnetic el mișcă
Roza brizelor... Dar (o morișcă)

Roata cârmei se'nvârte! Scapă cavilele!¹⁾
Albi îi sunt globii și negre pupilele:

— „S'a rupt cârma!Acuma s'a rupt!
Să țin drumul zadarnic mai lupt!”

1) cavile — mânere la roata cârmei.

Ca vârtejul de foc, căpitanul
Se întoarce pe loc și-i ordonă:

— „Timonier, treci la marea timonă!
Piept la piept să'nfruntăm uraganul!”

Cap-de-aur pe scară coboară,
Albatros către pupă-acum zboară.

Se desleagă pe punți doi cilindri!
Se ciocnesc! Printre ei cum să intri?

Printre ei, Cap-de-aur repede trece,
Și prin zidul talazului rece!

Uzi la piele, cu hainele sloi,
După el trecem iute și noi.
Uraganul acum e în toi!

Și talazuri pe punte se'ncaier,
Și'nnotăm în potopul de aer.

Uriașă e roata de cârmă!
Cap-de-aur 'și'ncoardă puterile,
Dar din pumnii săi scapă mânerere!
Cinci matrozi de mânere s'atârnă —

Și-un talaz'nalt s'ajungă'n catarge,
Ca un larg, năzdrăvan măturoi,
Peste cârma-de-mână se sparge —
Ne doboară'n săratu-i șuvoi.

Apa înghiață pe lanțuri, pe Vinciuri, ¹⁾
Se sleiește în țurțuri și chiciuri.

Grea e lada cu-al ancorei lanț...
Un talaz de tambuchi o alătură,
Și-opt matrozi din picioare ni-i mătură,
Pe nostrom ²⁾ ni-l doboară'n balans.

— „Ajutor!” strigă'n gura tambuchiului
Uriașul nostrom, Topolog.
I-a prins lada picioarele, oh!
Până sus în rotula genunchiului.

Opt matrozi ne-opintim în lădoi,
Și alți patru iau trupul rănitului.
Sanitara cu lama cuțitului
Taie cizmele. Sângele-i sloi.

1) Vinci — mașină cu aburi care trage lanțul ancorei.

2) Nostrom — șef de echipaj în marina comercială.

— „Legați sârma de eche! ¹⁾ Cu mâinile
Manevrați! Lipiți cârma de vas!“
Mai răsună-al nostromului glas,
Topolog, cel cu mușchii cât pâinile.

Și talazuri deasupra se'mpung!
— „La o parte, Nichifore! Ține-te!“
Uzi la piele, cu mâinile vinete,
Tragem sârma urlând: — „Luuung! Luuung!“

TELEGRAFISTUL NEGOIȚĂ

Marea Baltică veselă chiuie,
Și din mare sunt smulse și algele!
Uraganul ne'ndoaie catargele,
Și în sârmele vergilor țiuie.

Depărtarea de țară o biruie
Telegraful ce veștile'nșiruie.

Negoită cu căști la ureche
A lăsat în Republica-i rodnică
Pe Ilinca, pe dragă-i logodnică.
Pentru ea stă la postu-i de veghe.
Iar cilindri pe punte de-a dura
In scrânciobul gigantic al largului
Lung izbese rădăcina catargului.
Auzim ca din tun trosnitura!

Cade-acum retezatul catarg —
Se rup sârme și geamuri se sparg,
Și-un talaz ia catargul în larg!

Negoită pe scări, din cabină,
Cu ochi mari, arcuindu-și sprâncenele,
Coborând strigă: — „Rupte-s antenele!“
Comandantu-l măsoară'n lumină:

— „Negoită, de patrie leagă-ne!
Fă-ți antenă și dă eS.O.eS!...“
Negoită clipind a'nțeleș:
Naufragiu! De patria dragă-ne

Ne despart mii de mile marine...
Cei de-acasă așteaptă telegramele...
Vin să'ntrebe nevestele... mamele...
Și Ilinca întreabă de mine...

Pentru ea și Republica mea,
Cât sunt teafăr și viu, voi lupta!

1) eche — coada cârmei.

Ca o piatră scăpată din praștie
Nava cade'n a mării prăpastie.

Monștrii mării înalță gâtlejele
Peste coșul ce-atinge vârtejele!

— „Avarie la cârmă!“ vin strigăte.
— „Un talaz! Incă unul! Ridică-te!“

Negoită se urcă pe coș!
Ce s'aștepte? De ce să mai pregăte?
Negru-i coșul și-l frige la degăte.
Dedesubt vasul-i spart (un galoș).

Dedesubt toți cilindri acum
Deslegați se dau dura și huruie!
Se ciocnesc și scot fulgere! Zuruie:
Dura-dura! și zang-zanga-bum!

S'ajung sus! Să mă ure ca maimuțele!
Să mă cațăr! Antena s'o prind!
S'aud iar ti-ti-ta! piuind
Radiogramele mele, drăguțele.

Ti-ti-ta! să transmit la Sovrom:
„CEREMUȘ“ luptă aprig cu crestele!
N'aveți grijă! Vedem noi nevestele!
In furtuni vezi curajul la om!“

Și urcând, și-amintea de-un matroz
Și de-o panglică neagră cu cozi,
Și de-un limpede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!“

Dar potopul de aer în față
Il plesnește cu bice de ghiață!

A ajuns la albastrele dungi
De pe coș. (Maiștrii noștri pe-atunci
Imi zebrau pielea'n vinete dungi.

— Uraganule, maistru nebun,
Tot trecutul, suind, mi-l răzbun!)

S'ajung sus! Cum te hâțâni, băgeacule!
Până'n valuri cu mine te-aplec,
Să mă lingă cu apele reci
Ale Balticei oarbe tentacule!

Se lipește de mâini orice-i fier,
Uns cu miere și cleiuri de ger.

Se lipește de mâini treapta scării,
Sus pe coș a'nghețat apa mării!

Nevăzutele vântului ape
Imi smulg casca de piele cu clape!

Parcă ghiare adânci de tigioaică
Mă despoaie de groasa pufoaică!

Uraganul în hăuri se vaieră,
Și talazuri pe coș se încaieră!

Să nu cad... Și de gura băgeacului
Să leg sârma... Dau drumul colacului.

Sârma'n vânt ca o strună se'ntinde —
Cineva de pe punte o prinde...

Dela pupă răsună lungi strigăte:
— „Cârma-i gata! Bulonu'n lăcaș!“
Cap-de-aur, în pumni pătimaș,
Strânge cârma de-aramă: — „Mai strică-te!“

Din prăpăstii, bătrânul cargou
Suie spart ca o coaje de ou.

Negoiță lansează semnalele:
Ti-ti-ti! Ta-ta-ta! Ti-ti-ti!
Uraganul, doar el l-auzi,
Și-i răspund mânioase rafalele.

(Semnalând auzea parcă iar
Un strălîmpede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!...)

NICI UN SEMN DE SALVARE

Marca Baltică-și vâjâie trombele,
Și pe punți râuri curg în suvoaie.
Jos în cală plutesc lăzi, butoaie,
Și zadarnic mai pufăe pompele.

În zadar e a ncastră strădanie!
Ca un dop asvârlit de șampanie,
Nava saltă cu noi în bejanie!

Apa spală cărbunii din „bcancăre“¹⁾
Ancorăm cu-amândouăle ancore.

S'a rupt lanțul tribord dela „nară“²⁾
Celălalt fundul mării îl ară.

1) boancăr — magazie de cărbuni.

2) nară — gaură în peretele vasului prin care iese lanțul ancorei.

Și potopul de aer și ghiață
Cu gârbase ne arde pe față.

Comandantul cu ochi de vultur
Prin binoclu privește'mprejur.

Niciun semn de salvare... Doar marea,
Și — păduri de catarge — ninsoarea.

S'a rupt ultimul lanț! Ca un drug
S'a tot dus după-al ancorei plug.

Uraganu-l mai crâncen se mânie.
Clăbucindu-și talaz pe talaz,
Pe-al fochiștilor noștri grumaz
Varsă apă'n a coșului pâlnie.

Dar fochiștii'n sărate șuvoaie
Cu vătraiul sparg zgura cea roșie.
Papagalu, Tarzan și Tudosie
Parcă-s Pieile-Roșii'n văpaie.

Ca să'nfrunte cargoul furtunile
Cărbunarii cu roaba tot cară,
Iar fochiști cu lopata, cărbunele
Il aruncă'n a focului pară.

Și cilindri de-asupra-și fac drum,
Dura-dura! și zang-zanga-bum!
Și'mprejur doar al Balticei fum!

Cargobotu-i o harababură
De fier vechi, și din punți, nici o scândură..
Comandantul, o umbră, se'ngândură.
Uraganu-l măsoară cu ură:

— „Zeci de ani vânturai eu oceanele
Până'n Indii... și Mările Chinei...“
Și intrând în lumina cabinei:
— „Oare-aici m'or răpune-uraganele?“...

Ii zâmbește'ntr'o ramă de bronz
Un copil (ochii ca viorelele).
— „Mângâia-voi eu iarăși inelele
Cârlionților lui moi și blonzi?“

REVEDEREA DIN GOLFUL FINIC

Comandantu-și privi echipajul.
Uzi, nerași, ochii roșii cu cearcăne.
Din priviri parcă spun: — Hai, încearcă-ne!
Ne cunoști tuturora curajul.

Uraganul ne-aruncă pe stânci!
 Ca și Baltica ne frământăm:
 Eșuăm: pierdem vasul... Ne salvăm...
 Sau luptăm cu prăpăstiile adânci?

Uraganul de nu se înduplecă,
 Atunci noi cu-acest „colț de Republică“

Ne vom duce'n a Balticei mare,
 In mormântu-i de fosfor și sare.

De-am svârli toți cilindri-am scăpa,
 Și Constanța și case-am vedea...

Dar în țară ne-așteaptă prieteni
 Să le-aducem mașini dela Szczecin.

Și o navă, și-un nit, și-o parâmbă,
 Sunt din Patria-Mamă-o fărâmbă!

— „Comandantule, tu ne cunoști.
 Cât mai flutură steagu'n catarg,
 Du-ne'n larg, căpitane, în larg,
 Să'nfruntăm ale Balticei oști!“

Ti-ti-ta! eS.O.eS! prin tot haosul,
 Negoită-a uitat ce-i repaosul:

— „Ti-ti-ta! Aici Stockholm. Ti-ta!
 „CEREMUȘ“ ți-auzirăm depeșele.
 Svârle'n mare cilindri și piesele.
 Vasul nostru remorcă-ți va da...!“

— „Ti-ti-ta! Aici vasul norveg...
 „KATALIN“... eS.O.eS! Mă înnece!“

Comandantul la chip se întuneacă:
 — „Să auzi cum se'neacă aproapele,
 Și să stai nemișcat privind apele!...
 Negoită, mai iute, comunică:

„KATALIN“ dacă poți eșuiază,
 Echipajul măcar ți-l salvează!“

Iar Stockholm-ului spune-i: — „La bord,
 „Avem mărfuri dar nu pentr'un lord!
 Marinarii comuniști nu asvârlă
 Bunul patriei lor într'o gărlă!“

Dacă vântul n'ar sta împotrivă
 Am scăpa'n Golful Finic de vifore...
 — Ofițerul de cart, hei Nichifore,
 In ce loc ne aflăm? Ce derivă?“

— „Zece mile de Cap Dagerort
Uraganul ne'mpinge spre Nord.

Ti-ti-ti! Ta-ta-ta! eS.O.eS!
„CEREMUȘ“, vas român. Eșuez.

Negoită în căști prinde iar
Un strălimpede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!“

Și potopul de aer ghețos
Ca pe-o cratiță vasul ni-l dănțuie.
Marea Baltică'n brațe ne'nlănțuie
Și ne bagă talazuri pe coș.

Alte vase-fantome în vânt
Trec pe-alături: Se văd felinarele!
Ne-or izbi să ne spargă vapoarele?
Ne-om ciocni de al coastei pământ?

Dar deodată în căști de-ebonit
Negoită o veste-a primit:

„PLEHANOV“ îți trimite ajutoarele.
Două nave: „LENIN“ și „SOARELE“.
Intr'o oră sosesc. Ești salvat.
Mai rezistă! Curaj! Aici Leningrad...“

Negoită luând telegrama,
Ca ocașul ce-și svârle cătușile,
Svârle căștile, trânteste ușile —
(Am s'o văd pe Ilinca... pe mama!...)

— „Ne trimite-ajutor Leningradul!“
(Și să plângă, să râdă îi vine).
— „Legătură cu Leningrad ține!“! —
I-a răspuns liniștit comandatul.

Ti-ti-ta! Ne sosește salvarea!
Scormonim cerul... Scormonim marea...

Insă cerul și-a Balticei baltă
S'au unit în stihii laolaltă — :
Stalactite'ntr'o peșteră'naltă!

Submarin, „CEREMUȘ“ taie valurile,
Care trec peste noi mari cât dealurile.

Și deodată vedem brăzdând crestele
Salvatoarele noastre... Privește-le!

„LENIN“ în frunte! După el „SOARELE“!
Bucuroși, nu ne mai țin nici picioarele.

Lepădăm centurile și colacii —
Și pe punți țopăim ea toți dracii.

Vin „parahoadele“! Ghița, promoroacele,
Le blindează parapeții, băceagele.

(Și pe noi strălucește și licură
O cuirasă verzuie de chiciură...)

Ne-au zărit. În catarg stegulețele
Ne salută! Nu le întoarcem binețele :

Rupt e catargul, dar flamură vie
Inima bate în piept purpurie!

Ne-au văzut și acum în furtună
Uuu! Uuu! Uuu! lung sirenele sună!

Le răspundem prelung la salut —
Uraganul de spaimă-a tăcut.

Sovieticii mănucie tunul-rachetă —
Sboară-otoganele sus pe duneță.

Negoiță a prins el otgonul...
Comandantul sovietic cu megafonul

Nu-i voinicul, nu-i blondul matroz,
Ce ne-a dat panglica lui cu cozi?

— „Noroc!“ strigă. E el! Este clar!
Glasu'n pâlnie sună-a cleștar :
(„S'o purtați în furtuni, marinari!“)

Negoiță-l salută și-l strigă,
Din priviri amândoi strânși verigă.

Negoiță întreabă: — „Mai există
Vechea panglică potemchinistă?“

(Inimioară de bronz, inimioară,
Te-oi mai strânge la inimă oare?)

— „Da, există! În Leningrad, eu
Am predat-o de-atunci la muzeu!

Ai s'o vezi! Mărțișoru-i în prora
Pe-a lui Iliei corabie — „AURORA“!...

Și prin negura Golfului Finic, la braț,
Câteștrei „parahoadele“ merg ca trei frați,

Fiindcă panglica veche și dragă
Peste mări și-uragane le leagă!...

ANA NUCULUI

Ana a rămas singură, în mijlocul odăii pustii. Un vânt târzielnic de toamnă tot sgâlțâia ușa mare de brad, ce scârțâia cu jale. Prin ferestrele fără geamuri frigul și ploaia pătrundeau nesfiite.

Femeia strânse mai tare în jurul trupului marama cafenie de lână, înfiorându-se. Măsură cu ochii crescuți, ca de spaimă, locul podelelor smulse de multă vreme și gunoiul grămădit prin colțuri, pereții coșcoviți, grinzile lăsate ale tavanului și, deodată, plânsul o cutremură. Această odaie întinsă i se păru un loc de rușine.

Părea că se trezește dintr'un viș. Și nu-i venea să creadă. În urechi îi mai sunau încă aplauzele dela serbare, murmurul îmbărbătător al delegatului dela Târgu - Mureș, învălmășindu-se cu cântecul copiilor dela școala clementară. Mai simțea încă pe mână strângerea bărbătească a mâinii lui Ionu Cicului, secretarul de partid din comună:

— Să nu-ți fie frică, — spusese el, învăluind-o într'un zâmbet prietenesc. — Noi aici suntem, la o asvârlitură de băț și te-om ajuta. Numai nu te lăsa...

Se sgribili iarăși, adunându-și marama. Simți apăsarea registrului mare și greu cât un ceaslov vechi; pe care i-l dăduse delegatul:

— Aici treci planul de muncă, serbările, cititorii...

„Serbările... cititorii“... icni într'un început de hohot, pe care-l stăpâni cu greu, împingându-l înapoi, în pieptul bântuit de o durere ascuțită, ca un înec.

Cu toții, din toate părțile, se grăbiseră să-i spună câte ceva. Cu toții o copleșiseră sub surâsurile lor luminoase. Până și domnișoara învățătoare Serafima Mălai, gingașă de felul ei, ascuțea cu buzele-i un zâmbet plin de îngăduință și înțelegere.

Numai Petrea Nucului, bărbatul ei, tăcea într'un colț, pe-un capăt de bancă, încruntat și cu ochii răi.

Cum s'a topit apoi entuziasmul tuturor când au intrat în această încăpere de mult părăsită... Delegatul dela Târgu-Mureș s'a oprit numai în mijlocul odăii și a făcut: Hm! — aruncând o privire speriată către Pop Ioan, președintele Sfatului din Cărpiniș. Acesta însă nu vedea, nu auzea ci își vărsa întreaga atenție în pipăirea pe orbește a pereților, mormăind: — „Mama lor... rău or mai stricat-o!“ Iar Ionu Cicului își lăsase pălăria pe ochi și se scărpină după cap, fără să zică ceva anume.

— Apoi nu-i chiar așa de strălucită, cum o lăudai, tovarășe președinte...

— Nu zău, tovarășe instructor... Nici nu m'am gândit... D'apoi

multe se'ntâmplă... cum nici nu socotești...

— Acu' înapoi nu poți da, — intrase în vorbă și Ionu Cicului. — Căminu-i inaugurat, localul — buu, rău cum îi — e-aici. Trebuie pus în rând...

— Trebuie, zău...

— Multe trebuie aici — oftase instructorul. Ana Nucului muta ochii dela unul la altul, înspăimântată. Oare de ce își bat joc de ea? Oare oamenii aceștia, pe care i-a știut de treabă și așezați, ce au cu ea? Oare ce caută ea în casa asta pustie? Și nu se mai desmeticea.

Auza, ca dintr'o depărtare, glasul instructorului, socotind:

— Un car de șindriile, scânduri pentru tocul ferestrelor... o ușă... scenă... cortină...

Apoi pe Ionu Cicului râzând molcom:

— Amu, președinte, să-ți strângi bine brăcinarul...

Pe urmă i-au strâns mâna, au bătut-o pe umăr și au plecat. S'au dus.

A rămas singură, tremurând de frig, cu plânsul strângând-o de gât. Directoare la căminul cultural.

— Ană, vii? — îl auzi de-afară pe Petrea chemând-o. El nu intrase odată cu ceilalți, ci așteptase la ușă, întunecat ca miezul nopții, rezemându-se într'un ciot de măr. Așteptase să plece toată lumea. Și după aceea iarăși așteptase. Și numai într'un târziu, când i se păruse că alt nimeni nu-l aude, o chemase răgușit, cu amar în glas.

— Amu viu! Ana își sbici, cu un gest repede, ochii în colțul năfrâmiei, strânse registrul sub maramă și ieși, încercând să împrăstie surâs pe chipul ei smead. Era o femeie subțire și înaltă, trecută de douăzeci de ani. La obraji nu era frumoasă, dar avea ochii albaștri ca floarea de in, ce priveau cu patimă lumea. În lumina acestor ochi căută Petrea Nucului și-i văzu înrouați. Oftă și, întorcându-se, porni cu pași mari și rari prin tinda drumului, către casă.

Era un om înalt foarte, cătinel la mișcări și negru cum rat se întâmplă. Altfel, bărbat chipeș și puternic.

Tăcea cu privirile împlântate în pământ. Acest nărav, de-a stăpâni cu sgârcenic băierile gurii, îl agonisise încă din anii prunciei, pe când mâna la pășune oile ori vitele lui Nădlag (Chioru, stăpânul atotputernic al acestui cătun. L-au sângerat atunci câteva cumplite bătăi, — venite pe urmele unor vorbe nesocotite de copil. S'o fi plâns de foame, de frig... Bătăile și alte întâmplări ale tinereții sale l-au învățat să rumege îndelung o vorbă până s'o rostească.

Așa, fără vorbe, au ajuns acasă. Bojdeauca lor de lut, acoperită cu șindrilă, o ridicaseră cu destule opinteli acum un an și mai bine când se luaseră; o ridicaseră pe-o dâlmușoară în marginea de jos a cătunului, unde primise Petrea o jumătate de iugăr încă în 45, prin reforma agrară.

Ograda de câteva palme și petecul de grădină plantat cu meri și pruni dovedeau grija unei mâini de gospodar. Toate câte se aflau aici ascultau de-o socoteală anume: grajdul cât o părere, acoperit cu stuf, iar în dosul său grămadă cu băgare de seamă clădită a bălegarului; alături de grajd, un stoguleț de fân bine pieptănat ca să prelingă ușor apele ploilor; apoi o ridicătură de lemue despicate, în așa fel așezate, încât mai întâi, în toial toamnei să intre la folosință bucățile mai lirave, iar mai apoi, în miezul iernii să apuce în foalele cuptorului butucii noduroși și rădăcinile care ard vreme îndelungată și țin cald în casă; într'o altă grămadă, chiar în fața ușii dela

tindă, affai găteje uscate și subțiri, care se aprind năprasuic cu flacără mare și clocotesc una, două, apa mămăligii.

În partea casei se întindea stăpânirea femeii: pereții albi ca smaltul ce păreau spoii ieri, podmolul proaspăt lipit cu lut, iar în spate, cotelul mărunței al găinilor, ca ochiul de curat.

Pătrunseră în tindă, apoi în odaia din față, stăruiind în tăcere.

O ferestruică cu un singur ochiu, spre uliță și alta spre curte lăsau înăuntru numai puțină lumină. Te primea însă cu prietenie și aici rânduiala și curățenia. Lucru de mirare: odaia din față era podită cu scânduri de brad. Leșia și peria aspră le-au dat o culoare frumoasă, gălbuie și-un luciu ca de ceară. Un covor de lână, ale cărui flori galbene și roșii — măestrite de mâna Anei — se pierdeau jos într'o umbră somnoroasă, despărțea patul înalt și strâmt, negru de vremurile ce-au trecut peste el, de masa mică, trasă într'un colț. Scoarțe multe încălzeau pereții, iar de deasupra sobei de tuciu, de pe o litografie privea blând un păcurar cu fluierul pe buze, înconjurat de oile sale. Toate acestea, și podelele, și covorul, și scoarțele de pe pereți, lucruri rar obișnuite la țărani nevoiași de prin părțile câmpiei ardelenene, le-a născocit și s'a bătut pentru ele Ana. Mai pe urmă le-a îndrăgit și Petrea.

Femeia se ghemui în fața sobei să ațâțe focul. Apoi aduse apă și o puse la fierb. Se mișca cu îndemănare prin casă, fără șgomot, purtând ușor lucrurile, de parcă ar fi dus flori în mână. Avea o înmădiere firească a trupului, ca a trestiei, ca a lanului copt, care i se prelungea în gesturile mâinii, în neastâmpărul degetelor. Neîntrecută la horă, Ana mânuia ca nimeni alta suveica și acul plăcându-i să se știe pricepută în toate treburile casei; făcea mâncări bune, creștea găini grase și bune ouătoare, usca prune și — pentru deosebite prilejuri — păstra pe o poliță câteva sticle de bulion și două borcane de dulceață. Iar Petrea se obișnuise să fie mândru de aceste frumuseți ale soției sale.

O privi o vreme cum trebăluște pregătind amiaza. Apoi scoase de sub pat o legătură de papură și, după ce trase la o parte covorul și așternu pe podea un țol vechiu, se așeză pe un scaun cu trei picioare, în zarea sfioasă a ferestrei, apucându-se de împletit un coș. Dibăcise acest meșteșug singur, ca un fel de joacă, de mult, când îl năpădea urâtul, în urma vitelor. Acum trăgea un folos. Vindea la cooperativă în vreme de iarnă — până la zece, cincisprezece coșuri ori ștergători de picioare în fiecare săptămână și lua bani buni. Când avea vreme, îi ajuta și Ana. Ea deprinsese și secretul pălăriilor de paie.

Împletise mai jumătate din coș, când băgă de seamă că l-a greșit și că trebuie desfăcut. Lucrul nu mai mergea cum trebuie. Nu-i sta gândul la împletit. Se opri și rămase cu barba'n pumni, gândit.

Nu-i căzuse bine c'au pus-o directoare la cămin. Acum cine va avea grijă de casă? Cine-a face de mâncare? Poate că el!... Știa că Ana se bucură de cămin. În satul ei, în Cărpiniș, până a fost fată, a umblat la cămin. Cânta în cor și juca în echipa de dans. Ii plăcea și lui odată, cum cântă și cum joacă. Dar atunci era fată. Acum îi nevastă. Acum are casă și bărbat.

Nu, nu! Nu era bună treaba asta. Se învățase s'o știe aproape de el, s'o audă cum trage cu sapa în brazdă lângă el, cum leagă snopii, s'o vadă cum se îndreaptă deodată din mijloc și cu mâna streășină la ochi privește peste câmpuri și-apoi dă drumul căuteului, sau acasă, cum se învârte prin ogradă, sub ochii lui, sau forfotește prin odăi, dereticând, umplându-i sufletul de tihnă și pace numai pentru că-i acolo, iubitoare și cu grijă față de el, fierbinte în îmbrățișare și cu nădejde la greu; iar când se întâmpla să fie despărțiți o zi, îl cuprindea neliniștea și suferea mistuit de dor. Se întor-

cea fuga acasă și când o vedea trecând liniștită prin ogradă și prin casă, ofta ușurat și adăpostindu-se într'un colț, își umplea ochii cu făptura ei.

Pentru Petrea, viața începuse cu Ana. Până la ea, băjbăise într'o noapte lungă și chinuită, într'un vis negru în care picioarele și mâinile îi-s legate și glasul nu te-ascultă, iar spaîma îi strânge inima în ghiare de fier.

A văzut-o întâi la căminul cultural din Cărpiniș, unde s'a dus odată cu feciorii și fetele din Nima. Ana l-a îndrăgit pentru chipu-i frumos, pentru puterea lui de urs, pentru liniștea mișcărilor sale, pentru vorbele lui rare și cumpănite. Și s'a trezit deodată într'însa o fierbinteală neînțeleasă. A aflat că-i slugă la Nădlag Chioru fără contract și s'a dus la Sfat, apoi la sindicat. Pufnind ca un taur furios, scăpărând din singuru-i ochiu însângerat de ură, Nădlag a trebuit să scoată banii din șerpar și să plătească simbria flăcăului pe cinci ani și rămășițe pe încă cincisprezece. Apoi Petrea s'a angajat la Gostatul din Cărpiniș, unde lucra și Ana ca sezonieră.

Acolo s'au și luat și pe urmă s'au mutat la Nima, în căsuța lor.

Și-acum, uite... au pus-o directoare!

Din oalele și cratițele de pe cuptor se ridicau aburi binemiroșitori. Ana mesteca, amesteca, gusta dintr'una, gusta din alta, cu fața stăpănită de încordare.

— Ană, tu... se pomeni omul vorbind și înecându-se.

Femeia nu răspundea.

Mișcărilor ei conțineră o clipă, dar îndată își urmă migălită îndeletnicire. Petrea simți — cu acea pătrundere a omului speriat — că încordarea femeii crește, că liniștea aceasta a ei este asemenea unei împăcări de după lacrimi, când obrazul zâmbește, dar buzele mai tremură, iar în piept mocnesc suspine înăbușite, amare, ținute abia — și nu mai îndrăzni să-și rostească gândul, și așa, încetșat și îndolnic, de teamă să nu răscolească aceste neînțelese alcătuirii ce se ridicau asupra sa cu amenințări înfricoșate. O privea numai, urmărindu-i până și frământarea foșnită a cutelor dela rochie, iar ochii i se întunecau tot mai mult, umplându-se de o mută întristare.

Fără veste, îl străpunse o dorință năpraznică s'o audă cântând, așa cum cânta și'n alte dăți. I-ar fi mers și lui lucrul mai cu spor. Dar acumea nu mai cânta. Dece nu mai cânta?

— Hai, ajută-mi să mestec mămăliga! spuse ea deodată, apucându-i de mână.

— Ți-ajut! — murmură surprins Petrea și se ridică, lăsându-se purtat de mână. Se bucura ca un copil că aceasta se întâmplă așa ca întotdeauna, că el va strânge oala fierbinte de fier cu picioarele sale puternice, iar ea va mesteca mămăliga, îngenunchiată lângă el.

Ana se gândise și ea mult la această chemare obișnuită a fiecărei zile, așteptând cu răsuflarea tăiată ca el să refuzo. Ghicise încă dela școală că-i supărat, dar acolo n'a fost vreme pentru supărarea lui. Ghicise oarecum și pricina întunecării lui, cu tainica știință a femeilor de-a citi ca într'o carte în sufletul și în inima celui iubit, dar n'apucase să limpezească acest gând și să-i dea de rost. Lacrurile se învălmășiseră într'un vârtej amețitor, iar ea a uitat de sine. Nici chiar acum, după ce se mai liniștise și era iarăș stăpână pe firea ei, nu știa ce-ar trebui să facă anume, pentruca toate să intre înapoi în făgașul lor.

Mestecând mămăliga, nu se gândea la altceva. Simțea că Petrea așteaptă vorbele ei liniștitoare. Ea însăși le-ar fi dorit cu aprindere, dar nu le găsea. I se părea că succește în mână, pe toate părțile, un ghem încâlțit și nu mai dă de capătul firului.

Se ridică, ștergându-și broboanele fine de sudoare de pe frunte și zâmbi râsuflând greu:

— Gata!

Se așezară la masă și mâncară în tăcere. Din când în când, privirile li se întâlneau, împăcate.

Pe urmă, așezați pe câte un scăunel, porniră să împletească coșuri, ca în alte dăți, în clipele de răgaz. Li se părea că pacea se întoarce iar și se cuibărește în căsuța lor, că supărarea s'a risipit. „I-a trecut“ — își spunea Ana. „Nu se mai duce“ — gândea Petrea.

Vremea se întunecă curând și ei lăsară împletitul. Ieșiră ca să așeze găinele și juninca, să dea la porc și să se pregătească pentru a doua zi, când avea să meargă la Gostat la Cărpiniș, ca să încarce cartofi.

Cerul se curățise, dar vântul mai bătea încă, aducând dinspre munți un miros curat de zăpadă.

— De n'ar îngheța!

— Nu cred. De-abia-i Octombrie încă. Nu îngheață așa devreme pe-aici.

— Bine-ar fi.

Se întoarseră în casă, aducând găteje și coceni de porumb pentru foc. Se întunecase de-abinelea și lucrurile din casă nu se mai vedeau. Se loviră de-olaltă prin întuneric și se îmbrățișară. Le venea să râdă, apoi ea, cu glasul fiecărei zile spuse:

— Trebuie s'aprend lampa.

— Aprinde-o, răspunse el. Și era liniștit.

La lumina lămpii, Ana începu să citească gazeta, ce-o primeau cu poșta, odată pe săptămână. Citea cu glas molcuț, fără grabă, toate știrile și articolele, iar el asculta.

Într-o vreme, el nici nu voise s'audă de gazetă. El a citi nu învățase și socotea că-i rușinos și umilitor ca 'ntr'o casă nevasta să fie mai știutoare decât bărbatul.

Se împotrivise încruntat:

— Ce să faci cu ea?

Ana s'a crucit de-o asemenea întrebare. Și s'a supărat. Iar Petrea și-a zis: „Las' să se supere. I-a trecut!“

Nu i-a trecut. Peste câteva zile, a pomenit iarăș. Petrea s'a încruntat și de astă dată:

— Ce să faci cu ea?

Ana l-a privit lung, apoi a surâs mijindu-și ochii într'un fel care lui nu-i plăcea, pentru că i se părea batjocoritor și răutăcios. Mai pe urmă adăogase subțire:

— Poi, ca s'o citim și să ne mai deschidem mintea.

Petrea n'arăspuns îndată. S'a suduit pe el însuși: „Așa-ți trebuie, cap sec!“ Pe urmă, a simțit în adâncul inimii lui o durere aspră. A oftat și a murmurat:

— A ta minte-i deschisă destul!

Și câteva zile la rând n'a mai scos o vorbă. Iar Ana l-a lăsat în voia lui. Îl urmărea numai, cercetătoare; lui Petrea i se părea că privirea asta, când duioasă, când ascuțită ca tăișul briciului, îi descoase toate învelișurile sufletului.

Au trecut vreo trei săptămâni până când Ana să aducă iarășî vorba de gazetă. Nici până azi Petrea n'ar putea spune de ce s'a înfiorat, ca de frică,

atunci când, după ce el a întors-o cu: „nu prea sânt bani“, ea a spus cu glas schimbat:

— Eu nu știu ce fel de om ești tu!

Și a rămas pe gânduri toată seara.

Dimineața, el și-a călcat pe inimă și s'a învoit.

— Bine. Poartă-ți-o.

Și cu vremea, s'a învățat s'o asculte citind. Când erau doar ei doi, se și bucura câte-odată, de mintea și priceperea ei și se 'ncumeta să se și mândrească în sinea lui: „ce nevastă am eu!“ Când mai veneau și alții la citit, era mai greu.

Nu terminaseră încă de citit, când porțița dela drum se izbi și se auziră pași în curte, apoi o bătaie în ușa tinzii și întrebarea ascuțită a Măriucii Hurdubeț:

— Hăi! Acasă sânteți?

Ana ieși în întâmpinarea ei. Se auziră pupături, râsete înăbușite și o năvalnică învălmășire de vorbe. „Asta-i moara Măriucii!“—gândi Petrea surâzând așa, de unul singur. Aștepta din clipă în clipă zvâcnirea ușii și potopul întrebărilor acestei femei.

— Brrr! Da știi că-i răcoare — intră Măriuca, tremurând și frecându-și palmele. Vine iarna și încă n'am adus lemnele dela pădure. Voi, văd că stați bine. Sânteți harnici! Imi place! Ce mai serie gazeta? Știți că la Cărpiniș s'a pornit să se facă colectiv? Ce gândiți, cum a fi aia? Zic oamenii că-i bine, și eu zic că-i bine. Da' Iuănu meu zice: „las' c'om vedea! Ce să ne grăbim?“ — În vremea asta, fără să domolească acest șuvoiu al cărui sfârșit nu se putea prevedea, se așezase cu spatele la soba caldă, pe un scăunăș, continuând să-și frece palmele una de alta.

Era neagră și mărunță, cu mișcări sprintene și ochi neastâmpărați. Se măritase numai de câteva luni cu Ion Hurdubeț — cel mai priceput jucăuș din câteva sate. Până una-alta se mutaseră la bătrânii lui Hurdubeț, împărțind destul de anevoie bordeiul cu o singură încăpere al lui Toma Hurdubeț, tată la zece feciori și-o fată. Măriuca s'a priceput să ostoiască repede încruntarea bătrânilor și a fost îndrăgită până și de soacră-sa, amar-nica Fevronia, cu care se potrivea la îndemânare într'ale casei și pe care o întrecea în spornicul dar al cuvântării.

— Da' Iuănu de ce n'a venit? apucă Ana un prilej s'o întrebe, când Măriuca trebuia să răsufle.

— Apoi că vine el îndată, că nu suferă el multă vreme să fiu singură fără el. Se teme să nu mă fure cineva. Hi, hi, hi... D'apoi, dragă Ană, nici nu știi cât de bine-mi pare că te-o pus directoare la cămin...

Petrea tresări ca împuns de un spin și multă vreme nu mai pricepu nimic din tot ce-i suna în urechi.

— ... om face și noi serbări, ca la Cărpiniș, om cânta și-om juca pesă. Iuănu meu o zis că o face echipa de joc, că-i învață pe toți să joace ca presnelul și taie toate echipele de joc...

Ana își ascultă vecina zâmbind, cu ochii strălucitori, uitând pentru câteva clipe că sus în deal huruba-i pe hâite, că plouă înăuntru, că nu-i nimic nicăieri, c'a plâns și s'a temut, că Petrea-i acolo și se uită urât auzind de cămin.

Sosiră apoi Macavei Savu și Măria lui, oameni trecuți cam de mult de tinerețe și rămași fără copii, cărora le era urât să steie prea mult acasă, numai ei înde ei.

Odată cu ei sosi și Ion Hurdubeț, un tânăr svelt, care pășea pământul stăpân pe sine. Cum își zări soția clocotind în mijlocul femeilor, fața lui lungăreată, uscată și rumenită de vânt, se însenină. Dete bună seara și râzând gros — fără niciun motiv — se apropie de grupul bărbaților și se așează lângă Petrea. Prietenia lor se trăgea dela cătănie. Erau de-opotrivă de liniștiți și demoli și de-opotrivă le plăcea să tacă și să asculte.

Insuflețirea Măriucii se întinsese repede și la ceilalți. Cu toții o fericeau pe Ana pentru cinstea ce-i căzuse pe cap și se minunau dinainte de cele ce vor vedea și auzi la cămin.

— Căminu-i bun lucru — își rosti Macavei Savu, grav, părerea. — Piesă cântec, jocuri. La Cărpiniș au și radio. De vreo câteva ori au venit și cu *cinemotograf*. Or veni și pe la noi. Om avea și noi radio. Oameni învățați și cu minte vorbesc la București, și tu-i ascuți aici. Faină treabă! Eheci, multe lucruri frumoase-s pe lume și noi nu le cunoaștem.

— Și le-om cunoaște în hăitura din deal... se împotrivi întunecat, din colțul său, Petrea.

— Vezi bine că le-om cunoaște, — întâri, oleacă pornit, Macavei și din căutătura aspră pe care-o înturnă către Petrea, se putea înțelege că-i mâhuit și nedumerit, că vorba lui ar putea fi pusă la îndoială. Mai adăogă ștergându-și buzele într'un surâs subțire sub mustața căruntă: — dacă ne-om zdrobi cât de cât!

— Poi, ne-om zdrobi, spuse cu glas molcuț Ana, adunându-și cu greu gândurile împrăștiate de bolovanul aruncat de bărbatul ei. — Ne-om strădui să facem un lucru bun.

Intoarse spre Petrea ochii ei albaștri, întristați, și parcă întrebându-l: „Ce-i Petre? Tu nu vrei să ne străduim pentru un lucru bun?”

Iar Petrea, parc'ar fi înțeles această întrebare mută, se îngeruntă și-și tremură buzele, fără să spună o vorbă, dar Ana înțelese că el răspundea: „nu, nu și iară nu.”

Repede și nebagate în seamă de ceilalți trecură aceste săgotături ale privirilor lor.

Intrase în vorbă Măriuca și spunea repede și fără să răsufle:

— Sântem doar destui tineri și dacă ne strângem la un loc, apoi nu se poate să nu facem un cămin de să-i meargă vestea. Cum or făcut în alte părți, om face și noi.

— Așa-i, așa-i... i-o reteză Macavei, arătând astfel că mai are câte ceva de adăogat și că nu-i la îndemână când se vără și alții în cuvântul său. — Tineri sânt, nu-i vorbă, și dacă pun ei mâna, poate ieși un lucru frumos, dar mai ascultați și la bătrâni. Tăcu așteptând, încredințat că i se cuvine respectată bătrânețea și experiența și că niciunul din tineri nu se va încumeta să-i nesocotească spusa.

Macavei se 'nfuriase pe neașteptate. Pierduse din vedere că se află între prieteni. Aruncă îndreapta și 'n stânga nițături cumplite din ochii lui olecuță

holbați, agitându-și amenințător pumnul prin aer. Vorbea repede, cu glas ridicat, aproape țipând, spre mirarea celorlalți:

— Nu mai vreau să-l iert. Nu vreau să mă supui la soarte. Nu mai vreau să 'nvăț cum trebuie să mor. Vreau să 'nvăț cum să trăiesc în lumea asta anii ce mi-au mai rămas.

Și tot așa de neașteptat, Macavei se domoli. Ochii lui spălăciți se îmblânziră, și pe măsură ce vorbea, se umpleau de înduioșare.

— Viața noastră a fost amară și întunecată. Bucurii n'am avut și nici minte. Voi ați apucat mai puțin din amarul ăsta, dar tot ați mai apucat. Eu am apucat mai mult. Cât știu eu și povesteau bătrânii, pe dealurile astea — a noastre, au trăit tot oameni săraci și proști. Și de-apuca vreunul să se ridice cât de cât, mai câine se făcea decât groful. Nădlag și toți Nădlăgeștii au fost săraci cândva. Apoi au apucat la pământ și la bani și s'au făcut draci din oameni. Acum vremea sărăciei a trecut și a trecut și vremea prostiei; ținându-se de mână au venit și ținându-se de mână se duc. L-am trimis la dracul pe grof, om trimete și pe Nădlag și pe Crețu. Și-om trimete dracului și prostia. De-aia facem cămin. Om împăduri Nirba și-om crește oi cu lână ca mătasa în Dupătău... Om face colectiv și-om fi oameni cu stare și știutori. De-asta-i bun căminul...

— Doar nu le-om face toate astea la cămin...

Acum se arătasă nedumerit și neîncrezător Ion Hurdubeț. Nu pentru că lui nu i-ar fi plăcut ideea căminului cultural. Se înțelesese chiar cu Măriuca s'o ajute pe Ana la echipa de dansuri. Dar atâta tot. Cuvântarea lui Macavei o socotea pornită mai degrabă din plăcerea bătrânului de-a se sfătoși și de-a se arăta mai căpățânos decât ceilalți. Ion Hurdubeț nu credea că la cămin vor pune la cale lucruri ca acelea: împădurire! colectiv! Auzi! Văzând însă că bătrânul își zburlește mustața și-și holbează ochii, amuți plecându-și privirile în pământ.

— Apoi să vă explic și asta! se hotărî Macavei. Voi gândiți că la cămin îi numai petrecere, apoi nu-i așa...

Ana ascultase îngândurată. Încă nu înțelegea cumsecade ce vrea Macavei Savu cu pildele lui. I se păruse că vorbele sale se deapănă prea ușor și prea fără împiedicare și apucată iarăși de frica de-acum câteva ceasuri se gândise: „unde-s vorbe multe și ușoare, treaba-i puțină și merge greu“. La ultimele lui vorbe însă, tresări și se pomeni că-l îngână aproape fără să vrea:

— Nu-i numai petrecere. Ii muncă și învățătură.

— Așa-i! Vorbești bine. Ii muncă și învățătură. La cămin îi revoluție culturală. Te desveți de prostie și înveți cultură. Cultura asta îi ca o roată la căruță. Căruța-i socialismul, cultura-i o roată la căruța asta. Dacă roata asta se strică ori cade, atunci căruța șchioapătă, se târâe, se împiedică stă'n loc.

Câteva clipe se făcu tăcere. Macavei se bucura în sinea lui că fusese ascultat și că spusese lucruri cari nu oricui îi trec prin cap. Dar se feri să-și facă cunoscută bucuria și mândria. Iși netezi ușor mustățile, trecându și cătinel privirile dela unul la altul. Ochii lui albaștri, spălăciți, străluceau clipind ușor sub sprâncenele groase și negre. Văzându-i că tac cu fețele gândite, înțelese că-și bat capul să priceapă vorbele lui frumoase — chiar așa de frumoase ca cele din cărți și se crezu îndreptățit să mai adauge câte ceva:

— Uite, bunăoară, am crezut și eu până nu de mult că pământu-i ca o plăcintă. Așa credeau toți. Și voi așa ați crezut. Unii mai cred și-acum.

— Da' cum să fie? — murmură Măria, cuprinsă de spaimă. „Acum — de bună seamă că trânteste una“!

— Apoi nu-i așa! Nu-i ca o plăcintă. Ii ca un bostan.

— Doamne iartă-mă, ce-ți mai umblă prin cap, ori ai mâncat bureți, mă, omule! strigă Măria, deznădăjduită, făcându-și zece cruci una după alta, dar amuți, cu gura căscată când o auzi pe Ana:

— Așa-i! Ii rotund și se 'nvârte.

Ion și Măriuca Hurdubeț își făceau semne din ochi, râzând. S'au fost sfădit și ei odată pentru rotunjimea pământului. Apoi s'au pupat și-au hotărât: lasă-l să fie cum vrea el.

Macavei continua, grav și îndărătnic, ațâțat de vorbele nevestei sale:

— Ii rotund și se 'nvârte. Așa spune știința. Iar știința-i în cărți. Și cărțile-s la cămin. Acum numai proștii mai cred că pământu-i ca o plăcintă.

În colțul său, Petrea se închise în inima lui, aducându-și încăodată aminte că el încă tot mai crede că pământu-i ca o plăcintă și că-i un prost ca toți proștii, că Ana nu mai crede și că ea-i deșteaptă. Bine-ar fi fost să fie surd și să nu mai audă nicio vorbă din toate câte se vânturau aici, fără ca el să fie întrebat dacă îngăduie sau ba.

— Cărțile — continuă Macavei Savu — îs lucrul cel mai frumos și de mirare din câte fac oamenii. Acolo rămâne sufletul celor mai înțelepți și tu-l cunoști de-acolo și-ți faci și sufletul tău frumos și înțelept. Eu am ascultat la Cărpiniș și la Brețe, cetindu-se din cărți. Sunt cărți care-ți moaie inima, de-ți dau lacrimile. Am ascultat eu o carte unde spunea cum l-au dus pe-un fecior în războiu și cum îl băteau majurul și olițerii și cum a fugit la Ruși. Spunea acolo de un chiabur cum îi bătea pe țărani. Imi venea să-l caut pe Nădlag și să-l strâng de grumaz...

— Tu ești în stare și de una ca asta, mă, bărbat bolund!

— Îs în stare, să știi! — se oțărî el, sâcâit de îndrăzneala Măriei lui, și tăcu, înciudat, căutând să-și aducă aminte unde-a fost întrerupt, ca să-și ducă mai departe vorba.

În clipa asta, Petrea spuse din colțul său, mohorît, fără să se uite la oameni, de parcă ar fi vorbit singur cu gândurile sale:

— O fi, numai că-i greu să faci cămin la noi.

— Dece să fie greu? Defel nu-i greu — scăpără răsucindu-se pe scaunășul ei Măriuca, gata de îndelungată harță. Alții or făcut, om face și noi. În tot satul este un cămin. În Brețe în toată duminica îi serbare...

— Brețeu-i mare... La noi, vreo treizeci de case...

— Ș'apoi ce, dacă-i mare? Tot oameni, tot țărani îs și-acolo. Dacă ei au putut, putem și noi. Și-apoi nu sântem numai de capul nostru; n'ai auzit ce-o zis Ionu Cicului? Că ne-ajută. Și Pop Iuân. Și instructorul. Ce-au zis?

— Să nu moară ajutorul pe drum...

Oaspeții priveau cu uimire la Petrea, neînțelegând, iar Anei îi ardeau obrazii. Macavei se gândi c'ar fi bine să mai pună câteva vorbe:

— D'apoi îi de știut că lucru ușor nu-i. Da', dacă în alte părți s'a făcut, de bună samă că nici noi nu ne-om lăsa. Și dacă Ionu Cicului a zis de ajutor, apoi atunci n'a fi altcum. Eu numa' una întreb: Cine a duce greul?

— Noi! utemiștii! — sări din nou Măriuca.

Ana încuviință:

— Da. Noi, utemiștii.

— Na, dă-mi pace — aruncă, râzând cu multă poftă Maria lui Macavei. Cum or putea face treabă copilandri, cu mintea numa' la joacă?...

— Că nu-s copilandri. Is utemiști — se porni cătrănită Măriuca. Rana accasta o înghimpa pe ea mai mult ca orice. Ea, organizatoarea grupei

de utemiști, niciodată nu și-a dat seama așa de limpede ca acuma, cât de tare șchioapătă organizația lor. Dar U.T.M.-iștii au făcut lucruri mult mai mari. N'or putea face ei un cor? Na, mai lasă-mă!...

Macavei se supăraseră de-abinelea pe nevastă-sa, care cu hodorog-troncul ăsta, pusese vârf la toate. Nu-i plăcea să afle că Măria gândește lucrurile altfel decât el; muierea-i un trup și-un suflet cu bărbatul; că din vorba lui n'are cum ieși, dacă iese, atunci îi poznă. Acum, el — ca bărbat cu cap — trebuia să îndrepte prostia:

— Utemiștii nu-s cum eram noi feciori. Eu încă rău n'am auzit de utemiști. Da' dacă-s tineri, de ce să nu le steie capul și la joacă? Las' că la cămin n'a mai fi joacă. Numa', una-i sfântă. Tinerii, de capul lor, n'or putea face nimic. Acolo trebuie și-o căpătână mai bătrână...

Acum era mulțumit. Rotind privirea-i dela unul la altul, înțelese că toți îi dădeau dreptate și ghiciseră la cine-i cea „căpătână mai bătrână”. Zâmbi cu o naivă șiretenie și — pentruca să-și ascundă încântarea — începu să scoiorască în fundul pungii de tutun și să-și umple pipa.

— Apoi c'or veni și bătrânii să ne-ajute — vorbi Ana, cu glasul tremurând de o emoție ce nu și-o putea împiedica. — Nici nu ne-am gândit să facem ceva fără ei. Căminul nu-i numai pentru tineri. Pentru tot satul s'a făcut. Toți avem lipsă de el.

Vremea trecu. Impărțiți în perechi, oamcnii lăsară problemele căminului și se apucară să discute lucruri felurite, femeile de-ale lor, bărbații de-ale lor. Numai Petrea sta și nu spunca nimic, iar când Hurdubeț îl întrebă nedumerit:

— Parcă nu ți-s boii acasă?

El făcu cu mâna un semn care însemna și „da” și „nu” și „dă-mi pace”.

După ce oaspeții au plecat se făcu tăcere în odaie. Dela poartă, până unde îi petrecuseră s'au întors, plini de frig, sgribulind. S'au așezat pe marginea patului, duși pe gânduri.

De-afară se auzea vântul năpustindu-se peste lume, cu mugete lungi, înfundate. Când și când, împiedicat în șindrile, șuiera chinuit sau, învârtejindu-se de-alungul văii, bubuia ca într'o prăbușire de dealuri.

— Ce vânt mare! se înfioră Ana, lipindu-se de bărbatu-său. El nu răspunse. Se aplecă spre ea, ferind-o, apărându-și-o parcă. Femeii i se păru ciudată și se temu de privirea ochilor lui care-o cercetau cu îndârjire și suferință, și cu glas mic, de copil fricos, întrebă:

— Ce-i, Petre?

El iarăși nu răspunse. O îmbrățișă neîndemânatic, greoi, sărutând-o fără s'o scape din ochi. Ea se ghemui mai aproape de pieptul său lat, scâncind. Apoi, ținându-l de umeri și cântându-i ochii, răsfățată:

— Petre...

El tot nu răspundea. O strângea în brațe, înăbușind-o aproape și zâmbea.

— Ce-a fost cu tine'n ia-seară? Așa ai fost de nu știu cum... De pe obrazul bărbatului zâmbetul pierea și se alegea o încruntătură urită, pe care femeia n'o vedea încă. O cută groasă prindea să adâncească fruntea și ochii să ardă.

Acum femeia simțea fureaga strânsoare a brațelor lui de oțel; o duru. Ridicând ochii spre el, o apucă frica:

— Ce-i?

El încordă mai tare brațele:

— Ană, să nu te duci!

— Unde să mă duc?

— Să nu te duci!...

— Vai, Petre!!.. nu mă strânge așa... că mă doare.

— Da' să nu te duci... — vocea bărbatului se ruga și amenința.

Femeia se desprinsese cătinel din brațele lui, care nu voiau s'o lase. Privirea ei curată îl învăluie într'o căutătură nedumerită:

— Unde vrei să mă duc?... Nu mă duc nicăieri...

— Să nu te duci... directoare...

Ana se miră. Înțelise într'o străfulgerare toată spaima bărbatului.

— Doar nu mă duc nicăieri. Aici voi fi directoare.

— Nu!!

Femeia amuși. Se întoarse încet de către Petrea. Plângea, tresărind ușor din când în când; o încerca aceeași obidă ca atunci când tatăl ei n'o lăsa la joc sau mai târziu, când la gostat, un pontator uricios îi calculase greșit depășirea de normă, obida pe care o simțea oricând i se fura un drept. Acum însă durerea era și mai mare, pentru că cel care o asupra era Petrea. De-a-cea plângea.

Petrea se frământa acolo alături. Ea îi auzea respirația grea, oftaturile dese. Înțelise că-i pare rău și-i fu ciudă pe mila lui. Se răsuci către el, supărată și mândră:

— Dece nu vrei să fii directoare la cămin?

Petrea nu putea răbda acest plâns de câteva clipe și lacrimile care mai stăruiau între genele ei lungi. Ii pierise de-odată toată împotrivirea și încă nu știa ce să facă. Ar fi vrut să-i șteargă lacrimile, dar se temu. O privea numai, gândindu-se: „doamne, câtu-i de frumoasă!“ Il muia iarăș, ca de atâtea ori o înduioșare fără margini pentru soția sa.

Întrebarea nici nu i-o auzise. Uitase într'o clipă toate necazurile. Acum ea era acolo, lângă el. Acum nu-i mai trebuia nimic.

— Dece nu vrei să fii directoare la cămin? întrebă din nou Ana.

Petrea se liniștise și avusese vreme să se gândească, dar nu reușise să afle de ce nu vrea. Era ceva ca atunci când dormi și simți ca o bănuială îndepărtată că cineva te sculură cu putere, iar tu te ghemuești și mai adânc în somn — și nu vrei să știi nimic — numai să-ți rămână neturburată dulcea toropeală.

— Dece ți-i ciudă pe un lucru care mie mi-i drag să-l fac?

El îngăimă:

— Să nu mă lași...

Această rugămintă sunase neașteptat pentru Ana. Se aruncă furtunos în brațele lui, sărutându-l, râzând, tremurând, gemând cuvinte fără șir. Apoi se trase înapoi, rușinată. Nu se mai întâmplase niciodată așa. Totdeauna îl așteptase ea, mușcându-și degetele atunci când se întâmpla ca el să nu-i pricicapă dorința.

Se grăbi, înfrigurată, să desfacă patul. Bătea perna și întindea păturile în neștire.

Ii auzea vorbele înăbușite și recunoștea în ele teama. Și aceasta îi făcea bine.

— Te-or duce la vreo școală...

— La școală nu-i rău. Înceți numai lucruri bune și de folos...

— Da' eu ce mă fac?

Era mereu aproape de ea. Răsuflarea lui găfăită îi zburlea părul cefii.

— Apoi nu-i chiar sigur că m'oi duce la școală. Și chiar dacă m'oi duce, nu stau o viață întrecagă, și-apoi doar acasă viu după aia.

— Și-acol' te-o plăcea vr'un domn... și...

— Vai de mine, unde-ți umblă mintea? Acolo nu-s domni. Is oameni cumsecade.

— Să nu te duci... să nu mă lași...

— Cum te și gândești că te las io pe tine!?

Petrea o apucă în brațe sărutând-o cu deznădejde și iar se scufundă în vârtejul fără fund al îmbrățișării, unde ca într'o imensă depărtare se auzi, pierzându-se, glasul femeii, străin, nefiresc:

— Petre... lampa... Ne văd...

II

Au trecut vre-o două săptămâni, neschimbate.

În zori, Petrea își lua străițuca cu merinde și pornea peste deal, către Gostat. Ana îl petrecea până sus la culme, la un nuc bătrân, veche cunoștință a dragostei lor. Se sărutau și se despărțeau zâmbind. Ea mai zăbovea urmărindu-i statura voinică, cum se leagănă din ce în ce mai departe. Apoi se întorcea la gospodăria ei.

De cămin nu uitase niciunul, dar fiecare se ferea să-l pomenească. Fiecare — pe cărarea sa — își urmărea cu stăruință gândurile proprii dar nu se încumeta să le dea glas. El se îndemna să se bucure că femeia uitase, iar ea — urzind la planurile ei — se ferecea în taină că el s'a împăcat cu acest gând și că — cine știe? — poate va ajuta-o chiar. Fiecare credea că'n inima celuilalt se împlinește dorința lui ascunsă.

Seara, când bărbatul se întorcea ostentiv dela lucru, îl întâmpina mâncarea caldă, gustoasă și mângâierile dragăstoase ale femeii; de aceea, împingea tot mai la fund acea afurisită neliniște.

Așa — se părea că toate sunt cum au fost înainte; s'a fost întâmplat un vânt rău, care a încrețit pentru o clipă apa vieții lor, dar vântul s'a astâmpărat și fața apei se întinde iarăș, lucie ca oglinda.

Serile și nopțile erau iarăș numai pentru dragostea lor, care îi mistuia din nou ca în primele săptămâni.

Nu mai uneori, Petrea bolborosea înfricoșător prin somn, iar Ana ascultându-l, se strângea mai aproape de el, înfricoșată.

Viața însă nu-i făcuse numai din nopți și seri de dragoste. Mai sunt și zile la mijloc. Și zilele începură să i se pară Anei fără sfârșit și fără spor. Câtă vreme era cu Petrea, știa ce-i de făcut: să nu-l sgândăre, să-i apere liniștea, ca o mamă pe a copilului său adormit. Dar ziua, făcându-și lucrul prin ogradă, împletind ștergători de picioare ori hrănind galițele, o năpădeau gândurile.

Vedea cum oamenii, ea și înainte vreme, ieșeau cu plugurile la câmp, treceau la deal cu unelte în spinare către Cărpiniș, la fugropat de vie, adunau buruienile uscate în grămezi mari și le aprindeau, cărau bălegarul pe câmp pășind alene alături de boi, gravi și nopăsători, așa cum făceau de zeci de ani încoace. Nu se schimbaseră parcă nimic în această viață.

Iar nepăsarea lor pe ea o durea; ea știa că trebuie să facă un lucru bun pentru ei, pentru fiecare dintre ei — ori se părea că nici unul nu ia în seamă acest lucru bun. Atunci se răzbuna amăgindu-se în inima ei: oamenii au uitat de cămin; pe cât de bucuroși și însuflețiți au primit vestea, pe atât de nepăsători au și fugropat-o. Cu gura își spunea: „Bine c'am scăpat de grijă“, dar în sufletul ei era nemulțumită.

O încorda o neliniște, care creștea în fiecare zi; fără să-și dea seama împede cum și pentru ce, simțea că totuși, oamenii n'au putut nita.

Într'un cătun mărunț cum îi Nima Cărpinișului, cu case puține și înșirate

În lungul unei văi strâmte, prăpăstioase și întortochiate ca mersul unui om beat, întâmplările toate, mari și mici, triste sau vesele, de rușine sau de laudă, se alcătuiau în văzul tuturor. Aici, oamenii se cunosc între ei așa cum își cunosc sumanul cu toate cusăturile lui și pe față și pe dos; aici, gospodina dintr'un cap al satului auzind cotcodăcitul găinii în celălalt cap, îți spune fără să greșească: s'a ouat peștrița Rozaliei lui Cucuet; aici chiar copiii de școală, mânând vitele la iarbă, pe dealuri, povestesc între ei cât de rău trăiește Gheorghisor cu Floarea, nevastă-sa, cum o bate el de-o face vânătă, și cum îl spurcă ea cu gura ei de țarcă; aici, întâmplările neobișnuite rămân ani^o și ani în amintirea satului, vii și neschimbate, iar trecerea timpului se măsoară cu aceste întâmplări; se știe că războiul a început în anul în care Nădlag Chioru a împușcat un fecior din Breț pentru că i-a făcut un copil Dominicăi — fata lui cea mai mare —, că războiul s'a terminat când s'a spânzurat Vălean, bărbatul Istinei Vâșă, din dragoste pentru Solomica lui Sălcudean, că reforma agrară a fost atunci când s'a întors Macavei Savu beat dela Cărpiniș, cântând cât îi satul de lung:

Hai mândră sub nuc,
Haida să te țuc,
Haida mândra meaaa,
Nu te speriaaaa...

ar Măria mergea la doi pași în urma lui și-l suduia rușinată: „Taci mă, zălud bătrân! Te-aud oamenii“.

Intr'un cătun mărunț ca Nima Cărpinișului, unde evenimentele sunt destul de rare, această întâmplare nu putea fi trecută cu vederea. O femeie director. Nici nu atât căminul cultural, care putea fi sau nu, tulbura pe oameni, cât faptul acesta nemai întâlnit: o țarancă neînvățată, cu catrință țesută'n casă și cu năframă peste părul ei bălan împletit în conci, cu mâini mari și crăpate, director la căminul cultural! Dar acum, iată, țaranca directoare sub ochii lor. Până ieri au agrăit-o cu toții: tu Ană, ce mai faci? De-acum însă cum o vor agrăi? Doamnă directoare? Nu — pentrucă-i o țarancă de-o seamă cu ei. Tu, Ană? Nu — pentrucă-i directoare. Și-apoi, cui o să-i comande ea, dacă-i directoare? Întrebarea asta nu da pace femeilor, și mai cu seamă acelor femei care știau că limba le-a fost dăruită de fire, nu ca să mucezească, și pe care poporul le numește din această pricină, melițe. Când o întâlneau pe uliță sau când, trecând prin fața casei sale, o zăreau trebăluind prin ogradă, îi strigau subțiu și glasul și lungind vorbele: „Bună ziua!“ ori „bună seara!“ fără să-i rostească numele și nici *directoare* nechemând-o; — apoi adăugau mai molcuț și mai repede: „Ce mai zici? Cum o duci?“ — ocolind cu dibăcie vorba *tu* sau *dumneata* și după ce Ana răspundea cu glas tărăgănat și prietenos, cum îi era felul, femeile mai puneau ca din întâmplare, o întrebare, făcându-și vocea tare nepăsătoare, dar nepierzând din privirea lor ascuțită obrazul smead, pârilit de soare al Anei: — „Ce mai face Petrea?“ (Femeile știau că Petrea-i amărât pentrucă au făcut directoare din nevasta lui.) Ana, cu pătrunderea ascuțită, femeiască, a acestor situații stânjenitoare, înțelegea că femeile cunosc acest lucru și răspundea cu liniște: „Bine! ia, cu lucru, ca bărbații...“ În sfaturile lor fără sfârșit, peste gard ori la fântână, femeile destrămau fir cu fir toate aceste vorbe ale Anei. Ce-i aia că:

„cu lucru! ca bărbații!?“ Adică bărbații la lucru și femeile directoare? Ii *mândră* — hotărau etc.

Neastâmpărul femeilor zădăra și pe bărbați. Ei s'ar fi minunat poate și mai mult decât femeile, dar se fereau să s'arate. Nu-i chiar așa de mare lucru, spuneau ei. Doar nu-i directoare peste câmp ori peste pădure și nici peste sat. Nici n'ar putea, că-i femeie. Ii peste cămin. La cântece și la joc se pricep și femeile. Iar Ana cântă chiar frumos și joacă bine. Așa că nu-i nici o mirare. In cugetul lor însă socoteau că un bărbat, chiar și pentru cămin, e mai potrivit.

Ana, în sinea ei, își dădea seama că această schimbare a oamenilor față de ea, căutăturile lor ciudate, întrebările lor cu ascunziș, chiar felul neobisnuit cum îi dădeau binete, gravi și puțin ironici, sunt legate de numirea ei ca directoare la cămin. Dacă n'ar fi fost Hurdubeții și Macaveii, s'ar fi simțit mai singură decât în pădure.

Ea înțelese și mai bine că în sat, de bună seamă, se află și oameni care n'au uitat de cămin, când într'una din zile, Macavei Savu, trecând pe drum și zărind-o în ogradă, i-a strigat:

— Ce-i cu căminul ăla, vecinuțo? Că oamenii s'ar bucura.

Ana n'a avut ce răspunde. S'a înroșit și a tăcut, frământându-și surța în mâini. Macavei mai adăugase:

— Faceți-l numai, că-i un lucru tare frumos.

Și și-a urmat drumul.

Pe Ana o apucase mânia. „Faceți, faceți! Dar, cine să facă? Toți dau din gură: faceți, faceți, da' nici unul nu vine să te-ajute măcar cu un sfat ca lumea“.

Și zilele se alungau una pe alta, fără oprire. Ea încă tot mai aștepta să vie cineva s'o probozească sau să-i spuie: „Uite, Ană, trebe să...“

Și nici cu această așteptare nu se putea împăca. Încă din copilărie își învățase viața cu o anume rânduială: maică-sa, fie-i țărâna ușoară — nu scăpase nici un prilej s'o dăscălească: „Mâinile ți-s datesă lucrî, nu să te dichisești... Gândește-te de zece ori și vorbește odată... Să nu faci „hop“ în joc, până nu te cheamă... Casa ta să-ți fie sfântă și-a altuia s'o cinstești! Să fii curată ca floarea... Bărbatul care ți l-a rândui Dumnezeu să știi că ți-i tată și mamă și frate, așa să te porți cu el... Dela oameni învață numai binele, răul lasă-l pentru răi...“

Vechile rânduiele însă, acum nu se mai potriveau. Trebuia o altă rânduială decât cea a casei sale. Acea rânduială o învățase dela maică-sa și dela alți oameni, picătură cu picătură. I-au spus: Ană, așa și așa... iar ea n'a avut decât să-și deschidă bine ochii și urechile și-apoi să facă ce i s'a spus. Acasă, când spârgea o oală sau afuma mâncarea, nu se teme de nimeni. Era paguba ei. Iși suduia mâna și n'avea a da seamă nimănui. Mai strâmba Petrea din nas, dar îl săruta și se împăca.

Dar acum o adie o teamă ciudată, cum nu i s'a întâmplat nici când. N'a făcut nici un rău. N'a păgubit pe nimeni. Așa i se pare. Totuși, când și când o scutură un fior: vor chema-o în fața adunării de U.T.M. și i-ôr cere să deie seamă de tot ce-a făcut. Ea va spune: n'am făcut nimic! Atunci... parcă-l și vede pe Toderaș, secretarul, subțindu-și privirile și îngroșându-și glasul: „d'apoi chiar aci îi buba, că n'ai făcut nimic“. Aici, gândul Anei se oprește. Mai departe n'o duce. Va intra în pământ de rușine.

Așa treceau zilele Anei, ca un șirag în care fiecare mărgea ascunde un spin. Iar seara, când se întorcea Petrea, ea trebuia să rădă și să cânte, pentruca el să nu ghicească.

III

Toamna se înseninase. Pământul se sbicise și oamenii ieșiseră cu plugurile. Soarele mângâia lumea cu o lumină caldută, aurie. Pe porumbiști, copiii mâneau vite să pască ultimele smocuri de iarbă verde.

În fereastra Anei plesnise un mugur de mușcată și petalele roze, fragede, iscară în inima ei o bănuială de veselie. Incepu să îngâne un cântec vechi ungurese, ce-l învățase dela o prietenă a sa. Cântecul amintea de-o uliță lungă de sat, unde în fiecare fereastră a înflorit o floare; doar în fereastra fetei îndrăgostite, floarea s'a vestejit încă din vară.

Ana oftă pentru jalea bieteii îndrăgostite și ieși în ogradă să hrănească galițele; o întâmpină soarele blând și-o leacă încețoșat și acea aromă nepusă a toamnei, în care se amestecă mirosurile de paie uscându-se după ce multă vreme au fost plouate, de frunze căzute, de fum împrăștiat din buruienile arse în grădini, de lut frământat cu bălegar, lipit de curând pe podmoluri.

— Pui, pui, pui... chemă ea pițigăiat găinile și rațele. O pufni râsul când văzu cocoșul cum se învâрте fudul printre găini, mărunțind câte un bob și gângerind chemător: — Ni, ce mândru-i dumnealui, parcă-i diacul! Această asemănare o făcu se rădă de-abinelca.

Se liniști pe dată, făcându-se peste măsură de serioasă. Voia-bună nu-i mai tinea, ca'n alte dăți și dacă îi venea să cânte, îi veneau și lacrimile.

Se duse în grădină și împrăștie cenușa rămasă de la buruienile arse și lucră în silă vre-o jumătate de ceas, apoi trânti lopata de pământ și se porni să scuture un păr — ca de vre-o șapte ani — care se îndoia când în stânga, când în dreapta mai, mai să se rupă; Anei i se făcu milă de pom. Îl lăsă și dădu să se întoarcă în ogradă. Amintindu-și de lopata lepădată la întâmplare pe un strat, se întoarse s'o ridice. O cumpăni ușor în mâini, măsurând-o cu ochii, de parc'ar fi văzut-o pentru prima oară. O duse apoi și o așeză la locul ei în cămara de vară.

Dacă sta să se gândească, mai bine ar fi fost de-ar fi plecat azi dimineață cu Petrea la Cărpiniș. Erau de așezat mere în lăzi cu paie, ca să fie trimise departe cu trenul.

— Hai și tu, spusese Petrea. Trebuie mâinuri ușoare acolo.

— Nu mă duc! — se împotrivi se ca repede, fără să se gândească mult.

Acolo putea să se întâlnească cu Toderaș sau chiar cu Ionu Cicului. Ar fi întreat-o ce-i cu căminul.

— Dece? — se nedumerise el. — O privea scrutător, cu bănuială.

— Am de lucru pe-acasă... și îndată îi fuseseruzine. Acasă n'avea cine știe ce lucru. Galițele și porculul le-ar fi lăsat în grija Măriucăi, iar junincii i-ar fi umplut ieslea bine să-i ajungă toată ziua.

— Bine...

Petrea plecase, îndoindu-se în sine. Anei îi era drag întotdeauna lucrul la Gostat. Avea acolo o sumedenie de prieteni și stârnea voia bună în jurul ei. Și acum, din senin, rămânea acasă când o chema. Iar de lucru, el știa bine — nu avea. „Pentru cămin a rămas“ hotărîse el în sine și-și chină ziua cătrănit, abia apucând să se gate odată și să se întoarcă acasă.

Ana, la rândul ei, simțise că Petrea s'a supărat, dar nu îndrăznise să-l strige s'o aștepte. Cine știe ce-ar mai fi întreat?

— Ană, se auzi strigată din uliță. Acasă ești?

Badca Condrate, poștașul, un omuleț cu mustați uriașe, flutura în mână o hârtie albă împăturită.

— Ai o carte. Oficială — accentuă el cu importanță. — Trebuie să

semnezi aici. Și se apropie, deschizând în mers o condică și căutând cu degetul deși nu erau decât două adrese: școala elementară cu patru clase și Nucu Ana. Apoi triumfător: — Aici! Scoase din curelușa genții un capăt de creion chimic. Cu degetul trecut peste limbă muie locul pentru semnătură și-i repetă: — Aici. Citeț. Auzi? Citeț! Să se poată cunoaște. Să nu zici mâne, poimâne, că nu ți-am dat-o. Ii oficială.

Ana surâse înveselită de purtarea migălită a bătrânului.

— He, he, he, râzi — chicoti badea Condrate, strâmbându-și gura fără dinți. Și domnișoara învățătoare a răs. Apoi după ce a deschis-o n'a mai răs. S'a îngălbenit. Corispodența oficială îi lucru mare. Nu-i de răs. Na, deschide-o!

Ana întoarse scrisoarea pe toate părțile. Nu semăna a plic. Un petec de hârtie, îndoit și lipit abia, la margine. Pe-o față scria: „Sfatul popular al Regiunii Mureș. Secțiunea Artă și Cultură. Către Nucu Ana, directorul căminului cultural „Nicolae Bălcescu“, Cătunul Nima, comuna Cărpiniș.“

Ce-o fi? Cine-i scrie? Ce-i scrie? Ei? Directorul Căminului Cultural, cătunul Nima...

Cu băgare de seamă deslipi hârtia și-o despături.

Citi, încruntându-se tot mai mult pe măsură ce înțelegea:

„Până la 15 Noembrie... un raport de-tai-lat... numărul cărților din bibliotecă... numărul cititorilor... cercurilor de citit în colectiv... Conferințelor... programele săptămânale... planul de muncă pentru perioada de iarnă...

Și hârtia nu se mai termina.

Năucită, ridică ochii la badea Condrate, care zâmbea pe sub cosocul șepcii.

— Ce-i asta?

— He, he, he, ți-am spus io, „oficială... oficială.“ Bătrânul plecă, șchiopătând ușor, abia purtându-și bocancii uriași.

Ana își duse palmele la tâmple:

— Ce mă fac? Mâne-i cin 'sprezece. Pe mâne să fac raport... de... deta... Desfăcu iarăși hârtia și silabisi copleșită: de-tai-lat... Ce-i aia? Și parcă toată frica izvora din sonoritatea ciudată a acestui cuvânt. Ce-i aia? De... de... detaliat, detaliat. Raport... „Ană, Ană, te-or scrie la gazetă că n'ai făcut nimic, cum l-au scris pe unul dela Deda. Vai de capul tău...“

Văicăreala nu ținu multă vreme. Iși legă năframa în cap și alergă la Măriuca.

— Ni, ce-a adus poștașul.

— Ce?

— Citește!

Măriuca silabisi cu greu și uita din vorbe.

— Raport. Așa! Raport, de-tai-lat! Așa. Detaliat. Ce-i aia?

— Nu știu.

Se priviră cu ciudă, încurcate și neajutorate.

— Mergi mai departe.

Năucă rămase și Măriuca. Ii cădea și ei o parte din vină. Când se făcuse căminul, își luase și ea un angajament în numele utemiștilor, o aplaudaseră și pe ea. Ana o pupase. Dar nu s'a ales nimic din angajamentele ei.

— Na?

— Na!!?

S'au sfătuit cât s'au sfătuit, fără să ajungă la capăt. Au mers la Macavei Savu, să-i ceară un sfat. Macavei tăia și așeza lemne pentru iarnă. Le-a ascultat atent, a dat din cap de câteva ori, apoi sfătos a zis:

— V'am spus eu, că de capul vostru nu faceți nici de-o ceapă degerată. Trebuie o căpățână mai bătrână.

Și s'a pus să taie mai departe, ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic.

Au mers apoi la Serafima Mălai, învățătoarea, să ceară un sfat. Au aflat-o adormicând înfășurată între perne și pături pe pat. Căscă ochii surprinsă, apoi văzând cine-a venit, încruntă sprâncenele ei subțiri ca niște firisoare de arnici. Pe obrajii ei lași cu pielea netedă, trandafiric, se ivi o expresie de lehamite:

— Ce-i?

Ii întinseră hârtia:

— Uite, tovarășă învățătoare, uite ce-am primit!...

Serafima prinse hârtia între degetele ei grăsuțe, rumene, într'un fel pe care-l credea „delicat“, și o parcurse cu ochii plictisiți, reci.

— Hm! Ți-am spus eu doar că n'ai să faci nici o brânză cu aștia. Ți-am spus? Poftim! Surâse subțire, ivind între buzele cărnoase, îmbelșugate, dinți lași și puternici. Dacă nu-s *cadre*... și apăsă dinadins pe acest din urmă cuvânt, iar prin ochii ei mici, suri, fulgeră scurt, aproape de nezărit, o luminică batjocoritoare:

— Da! — îndrăzni Măriuca — de-tai-lat ce-i aia?

— Hi, hi, hi! Ce anume? Detailat? Dece vrei să știi? Tot ai să uiți. Nu-i atât de important.

Femeile plecară, iar Serafima Mălai rămase cu sine însăși, oftând.

★

În poartă, femeile se opriră descumpănite, privindu-se întrebător. Nu știau bine dece li-i rușine și se simt vinovate amândouă; dar asta și-o citeau în ochi; o rușine grea, apăsătoare, fără iertare.

Au stat câteva clipe. Apoi, Măriuca frânse tăcerea, cu un glas plin de amărăciune:

— Și-asta-i învățătoare, apoi!..

Ana nu răspunse. Privi încurcată, cu ciudă, casa destul de răsărită și acoperită cu șindrile a Istinei Vâșă, de parcă tot răul de-acolo ar fi izvorât, din pereții curat văruiți și cu chenare sinilii la ferestre; i se păru că ferestrele-s niște ochi care se uită pieziș la ele, cu batjocură. Dincolo de pereții albi și de mușcățile din ferestre, stă grăsolea aia cu glas de mătase și râde de ele. Parc'o aude cum împunge aerul cu chicotitul ei; hi, hi, hi! În clipa asta, s'ar fi bucurat din toată inima s'o vadă umilită și înjosită, oricum și de oricine, numai s'o vadă astfel. Hei, de s'ar fi putut răzbuna acum, pe dată!

Se înturnă către Măriuca și ghici gânduri asemănătoare sub fruntea ei încruntată. Ii auzi întrebarea:

— Ce dracu' să facem?

Dar nu răspunse nici acum. Trebuia să se liniștească mai întâi. Cu mintea răscolită, cum era în clipele acelea, nu putea lega nici două vorbe laolaltă.

— Că așa nu puteam sta!... adăugă Măriuca.

— Nu. De bună seamă că nu — răspunse Ana cu un glas abia îngânat. Și tăcu iar.

— Hai să mergem, să strângem pe utemiști!..

Ana tresări. Privi țintă în ochii Măriucii și răsese:

— Pe utemiști... pe utemiștii tăi!... Mai curând strângi vrăbiile de pe garduri!..

Răsese iar, cu răutate, și-și întoarse privirile în altă parte.

— Câți au venit Vinerea trecută la ședința de grupă? Tu, eu, și încă

trei. Mai lăasă-mă cu utemiștii, și chiar dac'ar fi oameni ca oamenii, de unde-i strângi, dela Cilpiș, dela Brețc? Toți îs ori la lemne, ori la vie, ori la dracu'n praznic cu oile. Om face noi cămin când a face popul mere. Of! și iar of.

Măriuca înlemnise. Vorbise chiar Ana, ori numai i se năzărise ei? Ingăimă:

— Ană, doar nu te-ai prostit...

— Ba m'am prostit. Cămin mi-a trebuit! N'am avut de lucru!

— Măă... da' proaste vorbe-ți mai umblă prin gură... Ai uitat că ești directoare de cămin, că ești utemiștă; ai uitat că ți-ai luat un angajament?

Accstea fură tocmai vorbele care în clipa aceea puteau lovi mai dureros pe Ana — și măcar că Măriuca le spusese, cum nu-i era în fire, moale și domol, cu multă părere de rău în glas, pentru Ana sunaseră ca o ocară. Uită de învățătoare, de primirea pe care le-o făcuse, de starea nefericită a lucrurilor și se năpusti cu răutate asupra prietenei sale, căutând s'o împungă cu cele mai urâte vorbe:

— Angajament! Ți-ai luat și tu angajament. Și-au luat utemiștii toți. Ce s'a ales de el? Dece să fiu eu mai cu moț ca alții? Și-apoi utemiștii tăi... Avem, n'am ce zice, o grupă de mai mare dragul. Vine organiza-toarea, bate din palme, și să-i vezi pe utemiști cum se mișcă și cum toate se fac cât ai elipi din ochi...

Măriuca primi și spinul ăsta cu seninătate. În sinea ei se mira că mai rabdă încă și nu s'apucă și ea de strigat (că se pricepe, cât de cât!) — dar înțelegea că Ana nu din răutate a luat-o pe de-alături, ci din obidă și că nu trebuie atâțată, ci ogoită. Iși călcă pe inimă — tăcu, așteptând.

— De unde să-i aduni? — continuă Ana, mișcând nervoasă cu vârful ghetei, o pietricică rotundă, încoace și încolo.

— Vom vedea de unde. Vom merge pe la casele lor și-om ști care pe unde-s. Mâine-i duminică. Cei cari s'au întors, or veni.

— Ori or dormi.

— Or fi și din ăia. Hai să mergem.

Se urniră cu pași înceți, la vale, spre casa Anii. Aici s'au așezat pe prispă și-au tăcut vreme de vre-o jumătate de ceas. Apoi altă jumătate s'au certat: să meargă ori să nu meargă? Pe urmă s'au certat: de unde să înceapă — din capul de sus, ori din cel de jos al satului? Și tot timpul, Ana a răs mușcător, întepând pe Măriuca în fel și chip că organizația-i mămligoasă, că organizația numai gură are, că la Nima — unde oamenii-s năcăjiți și-abia-și văd capul de lucru, — a fi cămin când a răsări soarele dinspre dealul Nirbei (care cădea către aslințit), iar Măriuca a răbdat, răspunzând când credea că-i nevoie, blând și cumpănit: a fi cămin chiar înainte de-a răsări soarele de către Nirba — că grupa U.T.M. va face și ea ceva treabă, că organizația nu are numai gură, ci și suflet pentru căminul ăsta și că nu-i bine ca oamenii să se lase muiați de deznădejde...

Până la urmă, mai pe sub seară, se ridicară și porniră pe uliță la deal, către celălalt cap al satului, așa cum se gândise Măriuca.

★

Nima Cărpinișului era un cătun prizărit cu nici treizeci de case, înșirate toate de-o parte și de cealaltă a singurei ulițe care cobora odată cu valea pârâului, urmând-o în toate șerpuirile ei fără noimă. Dealurile erau mari și prăpăstioase, iar valea strâmiță și adâncă. Ca să nu le ia la vale, apele care primăvara și după ploii mari veneau furioase, învolburate în puhojuri

mari și spălau tot ce întâlneau în drum, localnicii își ridicaseră căsuțele pe costișe, aprcape de culmile dealurilor.

Cel mai în deal dintre toate se ȋȋea bordeiașul lui Tomuța Gavrilă.

Aici, drumul semăna mai degrabă cu o cărare mai lată, năpădită de ierburi și scăeți, urmându-se într'un firisor subțire până' departe, în pădurea Cărpinișului; tocmai din această pricină, locului i se spunea Subpădure și era vestit pentru sărăcia pământului său lutos, care vara se'ncingea în soare, ca un cuptor, pârbind iarba, iar toamna și primăvara se umplea de apă, ȋncleindu-se și nerăbdând plugul.

Ana și Măriuca ajunseră la bordeiul lui Tomuța Gavrilă, când se ȋngâna ziua cu noaptea. Sub cerul curat, fără lună, dealurile arătau spinări mohorite. Departe, către asfințit, se mai ghicea abia o tivitură viorie, ȋnsoțind culmile cele mai ȋnalte, dar spre răsărit cerul se ȋmpreuna cu pământul într'o ȋntunecime fără pic de zare. Femeile se temeau de această ȋntunecime spre care mergeau ținându-se de mână, țepene și mute. Când zăriră pâlپând ochiul luminat de lampă al ferestrei bordeiului, răsuflară de-odată ușurate și se'nveseliră, răsând, fără să știe dece.

Ȋnăuntru, într'o ȋncăpere strămtă și joasă, cu pereții afumați și cu zugrăveala plezinită în multe locuri, se aflau lucruri puține și făpturi multe. În două colțuri, pe două paturi vechi, deșelate, se vedeau desub țoalele aspre de lână, marginile cearcafurilor groase, sure de cânepă și fire rătăcite de paie. Se ghicea lesne că paturile acestea nu cunoșteau ce-i aceea: saltea. În mijlocul odăii, o masă rotundă, grea, de fag, destul de murdară, iar în jurul ei vre-o patru-cinci scaune fără spetează. De șezut se mai putea ședea și pe lădoiul de sub fereastră, care acum sta cu capacul ridicat, arătându-și cele două despărțituri, și conținutul: mălai și făină de grâu. Cam acestea și soba cu plită de tuciu erau lucrurile mai de seamă din bordeiul familiei Tomuța.

Mai era apoi multă veselie și neastămpăr. Se petrecea un lucru obișnuit prin aceste părți, dar eveniment pentru Tomuțești: se jupuisse o oaie — și-acum se pregăteau cu ȋnfrigurare și gravitate toate amănuntele în vederea ȋndestulării foamei. Ȋntinsă pe masă, carnea roșietică, caldă ȋncă, slobozea aburi, umplând odaia cu un miros puternic de seu proaspăt. Lina, gospodina casei, o femeie scundă și uscată, cu o căutătură ȋncordată ȋntipărită pe fața ei neagră și șbărcită, tăia hălci mari pe care le opărea ȋntr'o oală cu apă'n clocot și pe urmă le așternea grijulie ȋntr'un ceavn, ȋngropat pe jumătate în gaura plitei; carnea sfărâia, stârnind ȋnvolburări de sfară și aromă ȋute de usturoiu.

Mirosurile amestecate și tot mai vii de carne proaspătă de oaie, de usturoiu, de seu prăjit, ațâțau nerăbdarea căsenilor, ȋntețindu-le hărnicia. O fată de trei șchioape zdrobea usturoiu ȋntr'un blid de lemn, Niculae, feciorul cel mai mare, cel pe care ȋl căutau cele două femei, curăța cu multă grijă pielea oii, ȋntinzând-o pe trei bețe prinse în forma unei cruci duble. O altă fată, mai răsărită, cernea făina de mălai, cu o sită mare și destul de rară, ca să nu rămână multe țărățe. Al doilea flăcău, ghemuit ȋnfața sobei, mărunțea cu-o bărđiță lemnele și arunca surcele subțiri în foc, ca să nu se domolească, ci să bobotească tot mai ȋnversunat. Iar cel mai mic flăcău al casei, urla din răsputeri, agitând mâinile și picioarele, ȋntr'un leagăn atârnat de grindă.

Intrarea Anei și Măriucăi nu tulbură defel ocupația căsenilor.

— Bună seara! spuseră cele două femei.

— Bună să vă fie inima, răspunse Lina și le ȋntinse pe rând mâna scortoașă, cu vinele ȋngroșate, după ce și-o ștersese repede de șorțul aspru țesut din călți de cânepă. — Șădeți!

— Las'că nu stăm mult. Cu Niculae avem o vorbă.

— Cu Niculae? Ce vorbă? Putem ști și noi? întrebă răstit și repede Tomuța Gavrilă. Era un om mai mult mic, dar cu umeri largi și puternici, și cu piept mare, boltit. Iși înfipsese pumii cât niște maiuri în chimir și pironea asupra celor două femei priviri bănuitoare, nedomolite, pe sub încălcitura sprâncenelor.

Niculae nu-și părăsi îndeletnicirea sa migăloasă și plină de răspundere. Ridicase doar, iute, privirile, când intraseră femeile, și le plecase îndată la loc, asupra pielii întoarse pe dos, pe care o întindea cu multă grijă, ca să n'o spargă. Se înroșise tot, dar nu făcu nici un gest care să arate că ar fi auzit că-i vorba de el și ar avea și el o părere în această problemă.

— În legătura cu Utemeul, — îngăimă Măriuca, stingherită și nedumerită de atitudinea coltoasă a lui Tomuța, nedându-și încă seama că această vizită, pe sub seară, a două femei, nu poate părea tocmai lucru curat și nici la îndemână nu-i era unui părinte cu doi flăcăi: unul de optesprezece, celălalt de șaptesprezece și că numai legea de veacuri a ospitalității îl împiedica să-și spue părerea lui. Înțelese acest lucru, când omul, fără să-și iei ochii dela ele și fără să-și îmblânzească încruntătura chipului, mormăi lungind și subțind și mai mult vorbele:

— Abaa... Cu Utemeul?... Așaa... Și-i secret?

— Nu. Nu-i secret — răspunse repezit Măriuca, jignită de bănuiala prostească a lui Tomuța. — Să vie Niculae mâine dimineață la căminul cultural.

Niculae furișă iarăși, scurt, o privire curioasă către cele două femei, dar văzându-l pe tatăl său tot încruntat și țepăn, și-o înturnă la loc asupra pielii de oaie la care lucra.

— Și cine-a merge la pădure, la lemne?

— Măine, parcă-i duminică.

— Da' ce? Duminica oamenii nu mănăcă?

Ii întrerupse Ana, agrăindu-l pe Niculae:

— Dacă-i avea vreme, să vii.

Niculae nu răspunse nici acum. Dar se oprise din lucru și-și privea cu stăruință mâinile, roșu până după urechi.

— Dacă o avea!?! N'a avea vreme. Ce să caute el acolo? Nu-i el director acolo! Când or fi lucruri de văzut, a merge și el.

Măriuca fu din nou descumpănită de răstirea lui Tomuța. Făcu Ancii un semn de plecare. Ana încuviință.

— Noapte bună. Noi ne-om duce!

— Da' dece vă grăbiți? — întrebă nepăsătoare Lina. Nici n'ați șezut. Ședeți, ca să se îndemne pețitorii.

— Las'că că vin ei pețitorii și așa, că fetele-s frumoase și harnice. Să vi le ție Dumnezeu sănătoase.

— Mulțam. Mulțam.

— Na, apoi noapte bună.

— Pace bună.

Ieșiră orbite de întunericul serii fără lună. Se luară iar de mână, dibuind drumul cu vârful picioarelor, până când ochii li se dedară cu bezna; abia atunci Ana întrebă, râzând în silă:

— Ce zici?

— Ce să zic? Mergem mai departe. N'or fi toți papă-lapte ca Niculae ăsta.

Pașca Romulus n'avea gard la ogradă. Nu-i vorbă, nici ogradă nu prea

era: desişul de nepătruns al tavelor de porumbele şi casa se'ntindeau până sub pereţi. În acest desiş se pînă lor, cocina, şi grajdul de nuele împletite lipit pe dinăru. Cîteva cărări porneau de aici unindu-se în faţa uşii de poeniţă bătătorită — asta ar fi fost ograda casei: mare, lată, aproape rotundă, sprijinită pe patru picioare masă, o laviţă lungă şi un prepeleac în care vara atârneau petecute mai curăţele se iveau în fiecare primăvară fetele rînduiau un soi de grădiniţe cu flori, cari pănuşau sub năvala lişionului.

Prin întunericul curînd al serii de toamnă târzie cam orbecăit prin acest hăţiş, până să nimerescă pe uşa tinzii. Acolo s'au mai izbit cu genunchii de masa de-o creangă a prepeleacului. Pe urmă au bătut la uşă.

Le-a deschis îndată, chiar Paşca Romulus, ivindu-se descinsă de şerpar şi cu cămaşa cu poale largi, flutuie. Intrebă cu o voce melodioasă de om ce cântă mult:

— Cine-i?

— Noi sântem, bade Romulus, Ana Nucului şi Mărie. Bună sara.

— Bună să vă fie inima. Intraţi şi şadeţi cu noi să mai aveţi.

Omul râdea, mîngâindu-şi nasul mare, de formă de corn. Femeile intrară în tindă. În lumina moale a unui candelabru ruz ce pâlpaia pe vatră, cinau tăbăriţi în jurul unui ceainic. Raveca şi cei şase copii ai lui Paşca. Oamenii şedeau, fetele încrucişate sub ei, fie în genunchi, fie — cei mai mari — pe scaune. Fiecare avea în mîna stîngă un boţ măricel de mămăligă şi o lingură. Muşcau grăbiţi şi lacomi din mămăligă apăsătoare de seamă, purtau dela ceainic spre gură lingura.

Intrînd, cele două femei începură să lăcrimeze şi să se scurteze ce stăruia prin tindă.

— Bună sara! — urară ele, ştergându-şi ochii cu mîni.

— Bună sara! răspunseră mesenii cu gura plină. Fetele stăteau pe picioare, trupeşă, mult mai înaltă decît bărbatul ei, şi se scurteau pe ştile scaune şi căle-o lingură.

— Poftiţi la mîncarea noastră, nu-i cine ştie ce, da' e bună.

— Poftiţi, luaţi — întări Romulus, zîmbind puţin. Vreau să spun: „nu vă ruşinaţi de sărăcia mea; sănătate vă dă că nici mămăliga nu strică“.

— Vai de mine, mîncăţi numai în linişte. Am venit să vă aduc pentru Romulus şi pentru Ion al dumneavoastră...

— Bine, bine, da' puteţi şede şi gusta un pic, că vreau să vă aduc pentru Romulus, bătrînul, continuînd să rîdă şi să-şi netezea obrazul bucălat, în vreme ce Romulus tînărul şi Ionul micuţul ultimele îmbucături de mămăligă, grăbindu-se să termine şi ei, înalţi, încă subţiri, dar ciolănoşi şi greoi, ca mama lor.

Ana şi Mărie s'au aşezat şi au gustat din mîncare pe gazde.

Priveau curioase la această adunare ce se îndeleticise cu îndestularea pîntecului. Mai mult Ana se mira de aceeaşi înegriţi de fum, de straietele ponosite şi tocite de-atîta purtare de-aer de acest ospăţ dintr'un singur ceainic, cu mămăliga într'un

în cealaltă, — și de voia bună a acestor chipuri, nepăsătoare în acel ceas, la tot ce se întâmpla dincolo de marginile negre ale ceamului cu lapte.

În mijlocul lor, Pașca Romulus — tatăl — își continua și el cina, părând bucuos că a fost tulburat. Ședea — el singur pe un scaun rotund, cu trei picioare și ducea grăbit la gură o lingură de lemn, cu cășu mare și coadă scurtă, din care sorbea zgomotos. Ochii lui rotunzi păstrau un râs neîncetat, par'car îi spus: „totu-i frumos și bine, nici nu-i chip să nu te bucuri de toate aceste lucruri bune și frumoase.“

În felul lui, Pașca Romulus era un om vesel și mulțumit de tot ce se întâmpla în lume cu el și cu alții. Spuneau despre el că s'a născut din glumă. Maică-sa fusese o femeie sveltă, arătoasă, iar tatăl său un bărbat înalt și chipeș. Giondănindu-se odată, mai mult în glumă, femeia l-a amenințat pe soțul ei că-i va face un copil urit. Și gluma s'a prins. Cumetrele mai știutoare cunoșteau o poveste schimbată, pe care și-o mai șopteau și azi, aplecându-și capetele laolaltă: Susana glumise pe vremea cea cu un bărbat străin, învățătorul din Cărpiniș, un om mic, negru și cu nasul mare; avea stârpitura asta de bărbat un dar să cânte din gură și din ceteră, de te topeai ca ceara, ascultându-l: s'o fi topit, pe semne, și Susana. Cumetrele încheie întotdeauna această poveste, oftând și holbându-se unele la altele: nu-i bine să glumești cu bărbat străin.

Cunoștea și Pașca această poveste și râdea când i se amintea, bucurându-se, cum îi era naravul. În viața sa, a plâns o singură dată — când a murit Susana, maică-sa. Incolo, râzând și-a început prima lui zi pe lume și râzând și le începe toate de-atunci încoace. Nimeni nu râde ca el de-o glumă bună, chiar dacă-i făcută pe pielea lui. Râde el și la greu și la bine. Când îi iese cu folos, râde și-și freacă nasul mare, bulbucat, când îi iese pe dos, râde, și trântindu-și pălăria de pământ se scarpină în cap. Odată, pe vremea când era slugă împreună cu un alt fecior din sat la un șas bogat din Teaca, s'a întâmplat să rămâie boreasa — adică soața jupânului — singură cu ei. A făcut femeia masă mare: costițe de porc bătute cu ouă și vin din acela tămâios. Romulus râdea, frecându-și nasul. Când colo, la cină, în blidul lui, tot borșul cu fasole dela amiază. Romulus a început să mănânce cu poftă, râzând și scărpinându-se în creștet. Pe urmă, boreasa și celălalt servitor, sături, gustând din vin, s'au înveselit și ei și au început s'arunce în el cu oase și cu coji de ouă, iar Romulus râdea de se prăpădea. Chiar și azi, după atâta amar de vreme, aducându-și aminte, nu se poate stăpâni să nu râdă scuturându-și pânțele: -- Să nu crăpi de râs? — spune el printre hohote și sughițuri. — Auzi? Mie-mi dau borș cu fasole, ei mănâncă carnea și ouăle, și-avârle tot în mine cu oasele și cojile. Apoi să nu mori de râs?

Ana îl ascultase și ea odată povestind această întâmplare, și veselia lui o întristase, așa cum o întrista și acum, fără să-și deie seama ce anume, cum și de ce.

Cina se isprăvi. Copiii mulțumeau pentru stămpărarea foamei, făcându-și cruci mari și sărutau pe rând mâna mamei, curățindu-și pe urmă cu unghiile mămăliga uscată de pe degete. Cei mai mărunți se repezira în odaia din față, chiuind pe'ntrecute și se trântira în pat. Raveca, care răbdase tăcută și țepănă sărutările de mână, începu să curețe locul ospățului, turnă apă în ceanș și-l agăță în lanț, de-asupra flăcărilor, adună rămășițele mămăligii într'o merindare, apoi se așeză pe-un colț al vetrii și începu să zgândăre alene focul cu o jordiță. Flăcărilor se'nvolveră fără veste, luminând puternic chipurile celor trei Pășcărești rămași acolo, Romulus — bătrânul, Romulus — tânărul și Ion, cari râdeau unul către altul, foarte mulțumiți și senini.

— Ii vorba — începu Măriuca, socotind că-i bine să nu mai tărăgăneze. Ii vorba să ne-adunăm toți utemiștii mâine la căminul cultural...

Cei trei oameni surâzători tăceau, așteptând și alte vorbe. După chipurile lor, așa cum se întrezăreau în lumina moale și pâlpăită a focului de pe vatră, arătau că n'au nimic împotriva celor spuse, că sunt fericiți cu toții că au fost înștiințați despre un lucru atât de important, că sunt bucuroși să mai audă asemenea vorbe.

— Vrem să punem pe roate căminul — adăugă Ana.

— Fain lucru. Așa zău!

— L-om pune în rând, l-om curăța, apoi om pune la cale cititul, mai târziu om face cor și joc. Așa ca la Cărpiniș...

— Atunci chemați-mă și pe mine, să vă cânt din fluor.

— De bună seamă, că te-om chema, Dacă vrei, hai chiar mâine. Hai cu feciorii dumitale, care-s utemiști.

— Apoi ei ce să caute acolo? Ei nu știu nici din fluor să cânte. Nu știu nimic. Is niște prostălăi. Așa, zău!

— Ei, nu-i chiar așa. Or învăța și ei, acolo, cu noi toți, că de-aia-i cămin cultural.

Pașca Romulus râse îngăduitor și-o țără înduioșat de ideia că feciorii lui ar putea învăța ceva acolo la cămin; feciorii lui ședea în dreapta și'n stânga lui, jos pe pământ, cu picioarele încrucișate sub ei și se priveau din când în când mulțumiți; Pașca și-i privi la rândul său și râse: nu-i putea intra în cap una ca asta, că feciorii lui ar avea de făcut ceva la cămin. Spuse, scărpinându-se în vârful capului:

— Eu, ce să zic? Să meargă dacă vor. Să meargă. Da' nu cred să vă folosească la ceva. Is niște prostălăi, hă, hă hă. Niște prostălăi. Așa, zău.

Râdeau și flăcăii, oarecum mișcați. De bună seamă că vom merge, părea să spună râsul lor — vom merge.

— Atunci veniți? — întrebă Măriuca.

— Ihî! — răspuseră ei.

— Ei, noi mergem. Noapte bună.

— Să deie Dumnezeu! Mergeți sănătoase.

Noaptea se mai luminase. De dincolo de dealul Fragilor, se prevestea răsăritul lunii. Satul se liniștise.

Cele două femei mergeau fără cuvânt, ascultându-și pașii ce sunau până departe prin liniștea nopții. Se'mplineau trei ceasuri și mai bine de când colindau singura uliță a cătunului, căutând pe utemiști. În inima Ancii crescuse pe nesimțite o îndârjire, pe care nu și-ar fi bănuț-o cu trei ceasuri mai devreme, când își vărsa amarul și necazul asupra Măriucii; îndârjirea să continue până la nesfârșit acest drum început, să bată și iar să bată la uși și să-i cheme pe oameni. Măriuca pornise la drum dorind din toată inima s'o scoată pe Ana din amărăciunea ei copilărească și să adune în jurul ei pe toți utemiștii, convinsă că astfel se vor face toate așa cum e mai bine; ea nu-și da seama împede cam ce-ar urma să facă utemiștii, dar nici prin gând nu-i trecea că odată strânși laolaltă, s'ar putea ivi ceva cu neputință de făcut. De-aceia îndrugase în urechea Anei vrute și nevrute, râzând singură de glumele ei. Incet, încet însă, sporovăiala sa se domolise. Acum tăcea și ea, îngândurată: ea mai spera că utemiștii vor veni a doua zi — nu chiar toți, poate — dar cei mai mulți vor veni.

În poarta Anei se opriră. Își căutară ochii. În lumina lunii care răsărea,

se văzură întristate, nemulțumite. Ana o luă pe Măriuca de mână, grăindu-i cu greu:

— Hai... Hai un pic înăuntru. Petrea văd că n'a venit încă...

— Bine.

Ana aprinse lampa și atăță focul în sobă. Puse apă într'o oală și o lingură de untură într'o cratiță, pregătind câteva ouă. Lucra cu un fel de înfrigurare, părând că astfel speră să se liniștească. Trase cratița la margine și după ce băgă mămăliga, se apropie de masa la care ședea Măriuca și s'ășeză în fața ei. Ii prinse privirile îngrijorate, surâzând a pagubă.

— Ce zici tu de asta, Măriucă?

— Ce să zic? Om vedea noi mâine...

— Om vedea... om vedea. Și mâine... și poimâine...

Măriuca ar fi vrut să ogoaie cumva supărarea Anii, dar ea nu-i dădu timp s'apuce la vorbă.

— Mă tot gândesc — continuă Ana — dece ne-a trebuit drumul ăsta. două femei zălude, umblând s'adunăm câțiva feciori și fete, să îndurăm vorba grea a lui Sălcudeanu, uitătura încruntată a lui Tomuța, să răbdăm bănuielele lor prostești, să râdem când ne ardea mai puțin — numai pentru că râde Pașca, să ne bucurăm fără să știm bine pentru ce anume, numai pentru că Cucuiet Iacov tușește cu fală și zice: mic-mi place c'a fi cămin și m'oiu duce acolo să joc și eu cu nevasta și cu toate cele cinci fete ale mele, ho, ho, ho, s'aibă numai cine le juca...

Se ridică și se apropie de sobă; mămăliga fierbea aburind gros. Ana sparse ouăle într'o farfurie și începu să le bată cu o furculiță. După încordarea mișcărilor, după chipul ei întepenit puteai ghici lesne că nu-i stă capul la lucru; Măriuca ar fi vrut să-i răspundă cu un cuvânt de încurajare, dar nu-l afla: vedea și ea bine că nu prea au cu ce se lăuda pe ziua de azi — ar fi vrut însă să-i deie și Anei și nu știa cum, din încrederea ei mare că toate vor fi bine. O văzu că ia oala cu mămăligă, așezând-o jos, pe-o scândură anume pregătită — ca să nu umple podeaua de scrum — și se grăbi să-i ajute.

Câtă vreme mestecaseră mămăliga, pe care pe urmă Ana o înfășurase într'un ștergar alb și-o pusese sub o pernă să se păstreze caldă, femeile nu mai vorbiră despre preumblarea lor din astă seară. După ce se întoarseră la masă, mai tăcură o bucată de vreme adunându-și gândurile, pe urmă, parcă fără nicio legătură cu tot ce vorbiseră până atunci, Ana spuse, oftând:

— Mai sunt destui oameni necăjiți...

Măriuca se făcu numai urechi. Un astfel de gând nu bănuise.

— Mai sunt... adăugă Ana rar, cu glas molcuț, lungind unele vorbe — ...și nu știu cum, parcă cu dinadinsul se lipesc de sărăcia lor.

Cu chipul ei mic, negru și schimbându-și într'una căutătura, Măriuca părea, așa cum o sorbea din ochi pe Ana, cu coatele pe masă și cu barba în pumni, o fetiță care-ascultă o poveste pe care o știe pe dinafară și totuși o urmărește cu cea mai mare băgare de seamă.

— Uite, la Cărpiniș... Sânt și acolo oameni săraci, dar nu știu cum îs mai curați, mănăcă mai bine, au mai multe lucruri în casă și pe lângă casă, îs mai deschiși la minte... Și-acum, ori la primăvară, fac colectiv... Și-or duce-o tot mai bine...

Se făcu o tăcere grea.

Intr'un târziu, Măriuca apucă la cuvânt:

— Ehei... la Cărpiniș... altfel îs oamenii...

— Da... altfel...

— La noi... sărăcia... cum să-ți spui... îi ca scaiul pe oi. Este destulă

și azi, dar a fost ea și mai multă. Atâta sărăcie câtă s'a prăsit pe râpile astea, nu știu dacă s'a mai întâmplat undeva pe lume. Aici pământul, așa slab cum este, a fost mai tot al lui Nădlag; la noi, până n'a fost cooperativă, nimeni n'a pus bocanci în picioare; cizme or avut numai Crețeștii și Nădlăgeștii. De prin alte sate, oamenii mai duceau la oraș o găină, un ou, o măsură de fasoale, mai făceau un ban și se mai întoleau cât de cât dar de-aici unde să te duci? Departe de drumul țării, departe de drumul de fier, departe de târg. Brețcu-i la patruzeci de kilometri. La noi fi mai greu c'a'n alte părți... Dar nici aia n'o poți zice că oamenii-s așa cum or fost acum zece ani. Ne scuturăm și noi de sărăcie, ca un câine de purici. Chiar toți nu-i poate scutura dintr'o dată. Mai rămân. Așa și noi...

Ana râse:

— Vezi, la Cărpiniș, amu se scutură de tot de ea. Fac colectiv.

— Om face și noi.

— Ehe, pân'atunci... a mai trece vreme...

— Chiar așa multă n'a trece...

— Nu știu.

— O, Ană dragă, așa de repede te-ai speriat?

— Nu m'am speriat, dar îs năcăjită.. De trei ceasuri îmi slărâm mintea să pricep... Și nu pricep... Cămin trebuie. Oamenii-s întunecați și săraci. Da' ce le-ajută cu căminul?... Ce folos au ei de-aici?

Pe Măriuca o trecu un fior rece:

— Cum ce folos? Cor, teatru, joc, bibliotecă... Oamenii se mai deșteaptă...

— Și ce-i dacă se mai deșteaptă?... Trece sărăcia?...

— 'Poi...

Râseră încurcate.

— Vezi că nu știm nici noi ce și cum, mergem să-i învățăm...

Măriuca izbucni, repezită:

— Ană, ce-i cu tine? Doar nu-i da'napoi?

— Nu. Nu la asta mă gândesc. Înapoi nu dau, chiar de m'ar călca în picioare. Da' mă tem. Căminul singur nu-i destul. Aici mai multe trebuie.

— De bună samă, dar și căminul trebuie.

— Firește că trebuie. Și l-om face noi cumva până la urmă.

— L-om face. Cum să nu-l facem? — Măriuca începu să vorbească repede: — Ai să vezi tu, când a fi colectiv și la noi, în locul hâiturii din deal om face un cămin mare din cărămidă și cu țigle de-asupra. Unul mai frumos și ca la Brețe.

— Și o cărare picruită, flori și pomel. Om pune și niște lavițe la umbră.

— Imhî.

Acum râdeau amândouă vesele și glumeau închipuindu-și-l pe Pașca șezând pe-o astfel de bancă, cu izmenele lui largi și cu cămașa strânsă, cu șerparul pe sub pantecele lui mare.

Râzând le-a aflat Petrea. Intră în casă, cătinel, cu mișcările lui domoale, dădu bună seara și s'așează în tăcere, pe marginea patului, învăluind cu privirea sa grea pe Ana, nedumerit de ceva.

Măriuca sări, mărunță și repezită:

— Vai, eu șăd la vorbă aici, pe-acasă poate m'așteaptă Ionu meu, m'am și dus. Vă las să mâncați și să împărțiți ce-aveți. Noapte bună. Somn ușor. Și ce-ți visa să strângeți în brațe. Las' Ană, nu mă mai petrece.

Ieși grăbită, ca un vânt subțire, involburat.

În odaie se întinse tăcerea. Cinară fără să-și spună multe. Apoi se pregătiră să se culce. Într'un târziu, Petrea o întrebă prevăzător:

— Unde-ai fost în astă seară?
 — Când în astă seară?
 — Când am venit dela lucru, nu erai acasă.
 — Eram cu Măriuca s'adunăm pe utemiști.
 — Dece să-i adunați?
 — Pentru cămin.
 — Hm! Nici nu te mai gândești c'ai un bărbat care vine flămând dela lucru...

Și-alta nu mai spuse. Iar Ana se gândea, cu jale, cât de puține și de scurte clipe bune se nimeresc în unele zile.

★

În vremea când Ana și Măriuca umbiau să cheme pe utemiști la cămin pentru a doua zi, în odaia diuspre grădină a Istinei Vâșa se pornise șezătoarea.

Era o odaie încăpătoare, veche, cu pământ pe jos, cu grinzile negre și lucii. Pe unul din cele două paturi se'nălțau până'n tavau douăzeci de perne. Coperitoarea de lână lăsa la vedere capetele lor cu țesătură înflorită. Un miros pătrunzător de busuioc învăluia odaia, amestecându-se cu mirosul de haine curate, de cuptor încins, de sudoare omenească. Oamenii strânși aici vorbeau tare între ei, și mai mulți de-odată, ca într'o crâsmă, nepăsători c'ar putea tulbura pe alții. În răstimpuri, când vorbăria se liniștea, se auzea sfârâitul adormitor al fuselor. Lampa arunca lumină puțină, lăsând într'o umbră uscată pereții plini de blide frumos încordeiate, de fotografii vechi cu rame mohorâte. Pe peretele dinspre Răsărit, încununată cu o împletitură de spice de grâu, icoana Maicii Preciste cu inima în mână, privea cu o expresie simplă, un pic mirată la adunarea acestor oameni veseli, cari umpleau odaia cu râsul lor tunător după fiecare snoavă și după fiecare cuvânt mai deochiat. Printre ei se plimba neobosită Istina, legănându-și șoldurile tari și sâniile făloși, greu stăpâniți sub pieptarul negru de barșon. Împărțea ulcici cu boabe de cucuruz fierț, purtându-le cu înmlădieri ațățitoare dela cuptorul încălzit, la cei câțiva oameni ce ședeau în mijlocul încăperii, pe scăunase și pe butuci. (Masa fusese scoasă ca să încapă lumea). Flăcăii o priveau pofticioși fără să s'ascundă, iar fetele și femeile cu un soi de invidie amestecată cu admirație, pentru îndrăzneala mișcărilor și vorbelor sale și pentru priceperea cu care își păstra frumusețea ei mândră. Istina cunoștea acest lucru și înțelegea privirile lor învăluitoare. Și se bucura. Își desnodase năframa, lăsând să i se vadă gâtul alb, și adâncitura dela începutul pieptului. În drumurile ei, trase de mai multe ori cu coada ochiului către Constantin Crețu; i-ar fi plăcut s'o vadă și să înțeleagă că lui îi sună această îmbiere. Crețu însă nu vedea. Ochii lui ageri, de vultur, nu se mai desprindeau de Firuța, fata cât un strop, negruță și prizărită, a lui Vasilică Sălcudeanu. Istina își legă la loc năframa, încruntând o clipă sprâncenle groase, îmbinate la rădăcina nasului.

Femeile torceau. Bărbații și flăcăii fumau țigări groase sucite în hârtie de gazetă. Acum, cu toții, ascultau o istorie pe care un țaran de vre-o 45 de ani o povestea, stăpânindu-și anevoie bucuria că lumea-l ascultă. Era o întâmplare de demult, a cărei amintire îi aprindea ochii mari, întunecați, întinzându-i cutele ușoare ale obrajilor într'un zâmbet fără sfârșit. Din când în când se oprea, netezindu-și musteța și ștergându-și buzele. Încet, încet, colclalte vorbe conteniră. Se auzea numai murmurul domol al vocii sale groase, răgușită un pic:

— Zice Chioru — își continuă omul povestea — zice Chioru... Pe-

atunci încă nu era chior. Ochiul i l-a scos amu vre-o zece ani Pecia, ciurarul din Cilpiș, la târg la Brețc. Ce bătaie a fost, mama mea! Nădlag era zdra-vân ca piatra, Pecia iute ca șopârla. Și se loveau, mă, ca berbecii, și nici unu' nu da 'napoi. Ș'odată ce scoate Nădlag cuțitul. Gata. Am închis ochii. Și cine urlă? Nădlag. Pecia s'a răsucit sub el, ca șarpele, i-o smân-cit mâna cu cuțitul, a întors-o din încheietură și i-a împins-o, de Nădlag și-a băgat cuțitul în ochi, dintr'o parte. Mă, ce l-au mai bătut apoi jandarii pe Pecia. I-or dat un an.

— Și de ce s'au bătut? — întrebă o fetișcană, bălană și tare speriată.

— Poveste lungă. Doar asta am vrut să v'ospui, da'am luat-o cam pe delături. Pecia ăsta era un țigan frumos. Înalt și oblu ca un brad. Avea niște ochi, de-ți venea rău când se uita la tine. Negri ca smoala și fără frică. Una-două, te deochia și nu scăpai de durerea de cap până nu venea Șușoia bătrâna, mama lui Pecia, să-ți descânte. Nu știi cum dracu' descânta. Bărbații plăteau, iar femeile se vindeau tare câtinel; și de-l vedeau apoi chiar peste doi-trei ani, femeile îngălbeneau și rămâneau supă-rate cu săptămânile. Pecia era un țigan curat, cu cămașa ca laptele și cu inel de aur în deget. În urechea stângă purta un cercel mic, zice că-l ferea de blăstăm și de cuțit.

— Și-acum unde-i Pecia ăsta? — întrebă Constantin Crețu, gândindu-se, un pic înduioșat, oare cum i-ar sta lui cu un cercel în urechea stângă.

— Apoi, nu mai este nicăiri.

— Cum? întrebă mai multe glasuri, înfiorate, ca de-un început de taină plină de primejdii.

— Apoi, l-au dus pe front, și de glouț nu l-a mai ferit cercelușul lui.

Se făcu tăcere. Fusele continuau să sfârâie. Câte-un oftat înăbușit scăpa cu greu din piept. Câte-o bătrână plictisită și nepăsătoare căsca troz-nindu-și fălcile.

Cel cu povestea tuși ușor:

— Apoi iar am luat-o razna. Asta a fost așa că... mai trăia încă nevasta ai' dintâi a lui Nădlag. A luat-o din Cilpiș. Era o fată săracă; nu l-a plăcut și n'a vrut să meargă după el. O chema Victoria și era frumoasă, tare frumoasă... Cum îi floarea de măr în luna lui April, de ți-i și frică să pui mâna pe ea. Da' Chioru o bătea...

— Pe când nu era încă chior? — întrebă cineva, încercând o glumă.

— Pe-atunci... Așa... Chioru o bătea rău. Și a deochiat-o și pe ca Pecia. Se cunoșteau încă de când erau copii. Și-a venit Șușoia și i-a descântat. Și i-a trecut repede. Toată ziua cânta. Avea glas tare frumos. Noaptea se scula de lângă Nădlag și mergea în grădină. Acolo, lângă un stog de fân, am văzut-o cum se drăgostea cu Pecia.

— Aaaa! — mirarea oamenilor sbâcnise ca o flacără.

— Cu un țigan?

— Cu Pecia! protestă povestitorul.

— Și Nădlag era mort?

— Nu era mort. Da' dormea ca un mort. Ii punea Victoria ceva în mâncare, niște buruieni, ce i le da Șușoia. Și Nădlag nu știa nimic.

— Mă, ce muiere!

— Da, — continuă omul, aruncând spre trecut o privire pierdută într'un zâmbet duios și-un pic amar. — Era o femeie tare frumoasă...

Tăcu. Poate acolo, pe peretele rămas în umbră dintre paturi, a ră-sărit chipul Victoriei, o femeie din trecut, frumoasă și tânără, pe care o bătea un bărbat ce nu-i era drag.

Tăceau toți, îngândurați, cu ochii țintă. Poate o vedeu cu toții pe Victo-

ria, și le era milă de ea, pentrucă a fost tânără, frumoasă și puțin fericită.

— Și ntr'o zi, zice Chioru către mine...

— Către tine?

— Da. Atunci eram slugă la Nădlag. Zice Chioru: — Mă luane, io mă duc la târg la Râciu. Poate că la noapte nu mă'ntorc. (La Râciu, Chioru avea o drăguță, una care-l mulgea de bani). Zice el: — Bagă bine de samă, ce și cum, c'apoi de se'ntâmplă ceva, îți rup oasele. (O temea pe Victoria. Știa că nu-l place). Și se duce! Eu ce să fac? Seara, adăp vitele, le umplu ieslea, rânesc și mă culc. Victoria iese'n grădină și'ncepe a cânta. O ascultam și mă miram cât de frumos cântă. Îmi plăcea tare cum cânta. Apoi a tăcut. Eu am adormit.

— O fi venit Pecia... râse cineva, bucuros c'a înțeles.

— A venit și el. Că de-aia a tăcut Victoria. Da' a venit bărbatul. Vine el cu o falcă'n cer și una'n pământ. Dracu'mai știe de ce era supărat. Destul atât că intră în casă. Femeia ca'n palmă...

În clipa asta, ușa de către tindă se izbi de perete. Ion tăcu, și toți își întoarseră fețele către ușă. Il zăriră acolo pe Petrea Nucu, întunecat, căutând cu ochi fără nădejde. Istina se sculă — un pic mirată — și-i făcu un semn mut, să șadă. El se așeză pe-un capăt de laviță, lângă perete.

Lucrase toată ziua, scurmat de îndoială, pentrucă dimineața, Ana nu voise să meargă cu el la Gostat. Acasă, femeia n'avea cine-știe ce de lucru. Atunci la ce să rămâie acasă? Incet, încet, se înfiripase și răspunsul: căminul cultural. Ana nu s'a lăsat de cămin și-l duce pe el cu vorba, îf îmbrobodește. Se'ntorseșe fuga, dar acasă, întunerice și Ana nicăiri. O căutase pân'acum la Hurdubeți (nici Măriuca nu era acasă), la cămin, peste tot. Acum venise și aici, fără nicio speranță. Din tindă auzise acele vorbe despre o femeie neafată acasă, care-l speriaseră, des'a aruncat asupra ușii ca un apucat. Ana nu era nici aici, iar oamenii, când intrase el, îl priviseră cu uimire. Și tăcuseră toți...

Dar Ion tușind, porni să depene mai departe, molcom, parcă cu părere de rău :

— Urla Nădlag, de parcă s'ar fi bătut în el zece draci...

Petrea tresări:

— Nădlag? — întrebă, fără voie.

— Ihî. Nădlag. De el îi vorba. De el și de Victoria.

— De... muierea lui cea dintâi?...

— Da.

— O știu și eu... Era tare frumoasă și era așa de bună...

— Da... Dar tu erai încă un copil.

— Umblam cu mieii, și-mi da totdeauna pe ascuns, mâncare, să duc cu mine...

Petrea se liniștise. Părea înseninat și bun.

— Așa era Victoria... Și cum zic, Nădlag urla: Unde ești Victorie? Curvăăă! Unde ești... Dumnezeuii și Cristoșii tăi de cătea... M'am trezit și eu. Când am ieșit, Victoria era'n ușița dela grădină. Numa'n cămașă și descultă. Era lună și-o vedeam ca ziua...

Petrea zâmbi — mai mult în sine — încântat că Ion văzuse ca ziua în cămașă și descultă pe Victoria și nu pe altă femeie neafată acasă de bărbat.

— Nu zicea nimic. Numai râdea. Nădlag a luat-o de păr. Avea un păr frumos, bălan și lung până'n șold. A târît-o'n casă și-a bătut-o. Ea nici nu se văita. Apoi, a doua zi, către seară, Victoria a murit...

Oamenii tăceau întristați. Oftau. Cineva suspină într'un colț.

— Și-a fost o femeie tare frumoasă. Și'n căpârșău era frumoasă, ca vic. Imbrăcată în haina ei de mireasă. Și râdea, așa, cu ochii'nehiși. Cine știe la ce se gândea... Dar asta s'a'ntâmplat tare demult. În tinerețea mea. Amu vre-o douăzeci de ani... Tare-i de mult de-atunci...

— Și Nădlag ce-a făcut?

— A scăpat. Avea bani. Și-a luat un avocat vestit. Eu am pus mărturie. Am spus c'a venit beat și c'a omorît-o în bătaie. De Pecia n'am spus. Doar nici nu l-am văzut. Da' tot a scăpat. Da' eu nu l-am mai așteptat. Am plecat și eu, chiar în ziua când au înmormântat-o pe Victoria... Și mă gândesc că acolo, în târg la Brețc, după zece ani, Pecia a vrut să-l omoare pe Nădlag. Dar n'a dat bine cu cuțitul...

Vremea trecea și caerele se'mpuținau pe furci, plcoapele se'ngreuiau și vorbele se molcomeau.

— Apoi... începu Crețoiaia, molfăind cu greu cuvintele în gura ei fără dinți — azi nu mai sunt întâmplări ca mai demult...

— Nu zău, se repezi o nevestă bătrânicioasă, cu-un nas lung și turtit la vârful, care se tot mișca, atunci când femeia vorbea. Să vă spun eu una, de să vă cruciți. Intr'o sară, așa ca acum, după culesul de cucuruz, bărbatu-meu venea dela Reghin. Când a trecut de Fărăgău, pe lângă tăul dracului, numa' ce vede pe Gurgui, pe cineva, îmbrăcat în haine negre, domnești, cu clop roșu pe cap și cu pipa aprinsă. Și tot trăgea din pipă și mergea într'un pas cu Iordan-bărbatu-meu, dumnezeu să-l ierte. Când Iordan se oprea și *ăla* se oprea. Iordan se sperie. Face el trei pași, face și *ăla* trei pași. Se oprește Iordan, și *ăla* se oprește. Ridică Iordan mâna și o ridică și *ăla*. Iordan pornește iar, pornește și *ăla*. Și se uita la Iordan și trăgea din pipă. Și-avea niște ochi, de ardeau ca două lumânări. Iordan săracu', își simțea inima în piept cât un purice. Ii venea că piere, nu alta. Și-atunci aude el cocoșii cântând de miezul nopții, la moară la Cărpiniș. Și-i vine în minte să-și facă cruce. Da' nu-și putca ridica mâna. Atunci își face cu limba. Și *ăla* parcă nici n'ar fi fost.

— Da' cine era *ăla*? — întrebă o fată

— *El!*

— Cine dracu' — *el?*

— Taci, doamne iartă-mă, nu-i pomeni numele, c'odată-i aici. Intră ca un vânt, stânge lampa și se nimerește pe unul care nu și-a făcut cruce, îl lasă cu gura strâmbă pe toată viața, ca pe Ciorușu din Brețc.

— Haaa?!...

De-afară se-auziră cântece speriate de cocoși, răspunzându-și dintr'un cap într'altul al cătunului.

Oamenii începură să taie cruce multe și pripite prin aer, murmurând frânturi de rugăciune.

— Vă spui eu că era *el*... Chiar în noaptea aia au rămas sterpe toate vacile lui Bumbac. Mugeau săracile, de parcă le-ar fi ars cu fier roșu. Le mulgea *el*... Și-o vacă pe care o mulge *el*, nu mai dă lapte veci și purure.. Doamne ferește și apără!... Ptiu! Ptiu!...

Petrea cugeta în sine — înfiorat și el de povestea asta, dar îndărătnic pentru gândul său: — De-ar fi aici Ana, v'ar face de râs. Ea nu crede în draci. Ar zice că de bună samă Iordan a fost beat, cum îi era năravul și i s'o năzărît... Dar nu-și rosti gândul. Se sculă și dând bună seara plecă, rugându-se în sinea lui, ca s'o găsească pe Ana acasă. Plecarea lui Petrea păru a fi un semn. Oamenii se ridicau, își strângeau mâna și plecau. Istina îi petrecea până'n ușa tinzii și le poțtea noapte bună. Se ridică și Vasilică Sălcudeanu, făcând un semn Firuții. Aceasta îl urmă cuminte.

Odată cu Sălcudeanu plecau toți câți mai rămăseseră. Printre ei și Constantin, pe care Istina îl pândea cu ochi aprinși. Când trecu prin tinda întunecoasă, femeia îl apucă strâns de mână și, trăgându-l aproape de trupul ei, îi șuieră fierbinte în ureche:

— Rămâi un pic...

Constantin privi lung după o umbră mică ce se topea în lumina de lună, pe cărare la vale, și se întoarse către Istina, clătinându-se ca beat

A doua zi n'au venit la cămin decât Ana și Măriuca, cu mătură în mână și cu lut cernut pentru lipit pe jos. Au așteptat cât au așteptat și s'au apucat de curățit. Au măturat pereții și i-au cârpit, au strâns gunoaiile de pe jos și au întins lipitură nouă.

Până la amiază, casa semăna tocmai bine cu fața unui bolnav proaspăt primenit care zâmbește istovit de lupta cu boala, dar bucuros că va trăi.

Iși spălau mâinile crăpate și învinovățite, pregătindu-se să se întoarcă acasă, când urechea lor prîuse scârțâit de car ce se apropia și un glas morocănos îndemnând boii:

— Ceea, hooo, cea!

Pop Iuân, președintele din Cărpiniș, ședea în vârful unui car încărcat cu șindriile și scânduri. Zărindu-le, răsă către ele și strigă:

— Pe voi vă caut. Imi place că sunteți la datorie.

Curând fu lângă ele și le strângea mâinile, glumind, cum îi era firea. Mic și slab, ager la mișcări și la vorbă, se învârtca încoace și încolo, cercetând totul cu ochii lui neastâmpărați, încântându-le cu laude, amestecându-le cu cimilituri. Apoi întrebă cum merge lucrul.

— Lucrul ar merge, răspunse Ana, numai că n'are cu cine.

— Da' Petrea-tău? Da' Iuănu-tău??

— Petrea-meu stă supărat acasă și tace!

— Al meu nu tace, al meu șade lângă Petrea și tot la un ceas îl întrebă: „Mă Petre, ce-i cu tine?”

Râseră ca de-o glumă bună, apoi frunțile femeilor se înrouară când îl auziră pe președinte:

— Da' ceilalți tineri?

Și nu știură decât să deie din umeri.

— Hm! făcu Pop Ion și nu mai glumi.

— I-ați chemat?

— Chemat!

— Și n'au venit??

— Pe cum vezi.

— Așa... Era vorba pe care președintele o scăpa printre dinți atunci când o treabă nu-i plăcea. Ieși în prag și-și aruncă privirile peste cătun.

Intr'o vale puțin largă, serpuită pe costișele unor dealuri sterpe, stăteau presărate căsuțele gârbovite sub căciulile de stuț, ale celor din Nima. Cătunul mai semăna încă, de departe, cu acele sălașe de birși, adică de argași, cuiburi de sărăcie, boli și ignoranță, răsărite ca ciupercile pe moșiile grofești, după ștergerca iobăgiei. Un astfel de sălaș, al vâcarilor și oierilor contelui Mariaffy, fusese și Nima, răsărit în chiar inima întinselor locuri de pășunat.

Puține curți împrejmuite, doar două, trei acoperișuri cu șindrilă, un păienjenis de cărări, care legau o curte de cealaltă, stogulețe de fân și de paie; grămezi de lemne și de tului de cucuruz, așezate cam după cum s'a nimerit.

După celălalt război, moșia contelui Mariaffy a fost cumpărată — aproape toată — de Nădlag Chioru. Pe-atunci Nădlag n'avea pământ mult și trăia mai mult din sfârșărit; cumpăra și vindea porci și vite. Cei din Nima voră să cumpere ei tot pământul grofului, cu bani luați împrumut dela banca Albina și l-au trimis pe Nădlag, ca mai umblat, să facă târgul. Nădlag avea atunci un cuscru prefect. Ce-au făcut amândoi, ce n'au făcut, că Nădlag a cumpărat pământul pe numele lui. Pe urmă, și-a prăsit și el turme de oi și cirezii bogate de vite; aproape tot satul lucra la el. Apoi a durat în mijlocul cătunului, pe dâlma cea mai ridicată, o casă mare cu patru odăi, plănăind să deschidă o cârciumă, pentru ca nimic să nu scape printre degetele sale, din jalnica agoniseală a localnicilor. Dar crâșma nu i-a prea mers. Ori că nu le plăcea oamenilor să bea, ori că n'aveau pe ce. Blestemându-i pe ticăloșii sărăntoci, a pus lacăt pe casă, iar în 1945, după reforma agrară, a părăsit-o cu totul. Reforma agrară l-a văduvit de pășuni și nu și-a mai putut face la loc cirezile, care în vremea războiului i-au adus bani cu grămada. Casa părăsită de chiabur a fost trecută în averea cătunului și dată în folosință căminului cultural.

Oamenii se mai ridicaseră în ultima vreme. Unii lucrau o parte din an pe ogoarele gostaturilor din Cărpiniș și Cilpiș. Mai aveau petecutele lor de pământ, căpătate prin reforma agrară și mai țineau câte două-trei oi, pentru caș și lână. Faptul acesta simplu, al îndepărtării doar a exploata-torului celui mai lacom le făcuse viața mult mai lesnicioasă și mai liniștită. Pe lângă case, acum zăreai grajduri de vite, cotețe de porci și forfo-tind, galițe. Copiii nu mai umblau în zdrențe și tot mai mult răsunau cântece pe uliță și râsete subțiri de fete bucuroase de glumele și îndrăzneala fecio-rilor.

Cu o rânduială a lucrurilor însă, nu ajunseră încă să se deprindă. Mai amăneau încă sămănatul sau sămăneau fără să grăpeze; se'ntâmpla să uite cu totul de planul de cultură. La adunarea obștească se'nvoiausă samene tutun ori rapiță, pe urmă sămăneau secară. Când Macavei Savu îl întreba pe vreunul bulbucându-și ochii: — Ce faci, omule? — el răspundea, senin: — Samăn! — Cesameni? — Secară! — Poi, n'ai zis că sameni tutun? — Ba! — Atunci de ce calci planul de cultură? — Poi, mi-a și ieșit din cap. Las' — nu te supăra. De-amu'ntr'un an oi sămăna tutun.

Pop Ioan privi cătunul cu ciudă și în sinea lui îl sudui așa cum sudui un om care-ți aduce belele pe cap. De n'ar fi fost acest cătun prăpădit, comuna sa ar fi fost podoaba regiunii. La colectări, la însămânțări, la dări, la toate Nima-i trage înapoi. Nu i-ar fi auzit de nume!

Se răsuci către cărașul care descărca șindrile:

— Gata ești?

— Doar nu-s drac!

— Așa!... Se pregătea să-l lămurască cum trebuie să vorbești cu un președinte de sfat, om al poporului, dar se răzgândi: „ce-oi sta eu să lămu-resc un chiabur?“ Ca să-și domolească nervii, începu să descarce și el din lemnărie, gândindu-se nu fără o undă de mândrie: „Să dau exemplu“.

Erau pe gătate cu descărcațul când se ivi Macavei Savu, cu bocancii albi de colb, sprijinindu-se în bâta lui noduroasă, ca om venind dela drum.

— Ni, mă, că mai sunt pe-aici...

— Mai sânt, mai sânt. Sub musteața ruginită de fumul țigării a lui Pop Ioan răsări și pieri un surâs — nu chiar bun — de satisfacție. Macavei Savu, care zărise și pricepuse surâsul — tuși de câteva ori, dregându-și glasul, apoi punând bâta într'un colț și pregătindu-se de lucru mormăi, mai mult ca pentru sine:

— Bine, bine. Ce să-i faci? Se'ntâmplă, că oameni sântem... Da' tot mai bine mai târziu ca niciodată...

Acum Pop Ioan râse cu toată gura, arătându-și dinții răriți și îngălbeniți. Femeile râseră și ele chiar dacă n'au priceput. Pop Ioan, gândindu-se că femeile nici n'au avut ce pricepe, se bucură încă odată, râzând mai tare și potrivii o nouă glumă:

— Da'stiți că ne nimerim chiar pe chiar: Noi feciori așa de tineri și voi două neveste așa de frumoașe.

Acum fiecăruia i se păru că știe de ce râde, măcar că femeile nu aveau de unde ști, pentru că nu fuseseră pe-acolo pe unde, cu vre-o câteva ceasuri mai devreme, Pop Ioan și Macavei Savu daseră din colț în colț, căutând o scăpare. Ele nu fuseseră la adunarea organizației de partid din Cărpiniș, unde se întâmplase oarecând de furtună. Pricina furtunii erau mai multe lucruri, dar mai cu seamă acest cămin cultural, unde ei, acum, descarcă cu hârnice sindrile și scânduri.

Toderaș — secretarul organizației utemiste — îl criticase cu foc, așa cum i-i năravul, pe Macavei Savu, pentru că nu s'a gândit să ajute grupa utemistă din Nima, care șchioapătă de mai mare rușinea.

— În toată regiunea — strigase Toderaș, nu s'a întâmplat ca la Nima, ca utemiștii să nu achite cotizația și să nu țină ședință de grupă din primăvară, cu un cuvânt, să nu facă nimic.

Dar Macavei nu se neliniștise. Sarcinile sale erau legate de tratarea semințelor, însămânțări, arăturile de toamnă. Acest fecior nu prea avea de ce se băga unde nu-i fierbe oala.

Apoi Toderaș, uimindu-i și pe ceilalți, se apucă nici una, nici două, de președinte: c'a uitat de căminul din Nima, lăsându-l în voia soartei. Chiar așa spusese: — „lăsându-l în voia soartei“. Apoi treabă-i asta? Dece a fost pus președinte?

Pop Ioan se burzuluiise tot și se răstise la tânăr:

— Tu să nu mă înveți pe mine să-mi fac slujba, că-ți pot fi și tată.

— Ba bine face că te'nvață — intrase în vorbă Ionu Cicului, care era secretar — și ar fi bine să-ți bagi în cap ce zice.

— Cum, mă? Să mi se suie mie'n cap un mucos? Apoi ce fac cu prestiju' de președinte?

— Prestigiul ți-l câștigi prin muncă, nu prin vorbe... Și dă-i și dă-i, mai un ceas de vreme Ionu Cicului nu făcuse alta, decât să-i scuture și să-i zgâlțâie când pe Macavei, când pe Pop Ioan.

— Eu cu însămânțările... încercase Macavei Savu să s'adăpostească...

— Cu campania asta, mi-a și ieșit din cap căminul din Nima, zise la rândul său Pop.

— Apoi acestea nu-s scuze. Nu sântem comuniști numa' și numa' pentru însămânțări. Doar nu sântem funcționari. Ci pentru ridicarea poporului...

După Ionu Cicului, veniseră la rând ceilalți. Niciunul n'a găsit o vorbă mai moale, Macavei și Pop și-au plecat cătinul frunțile și s'au pornit pe tăcut. Ce să fi spus? Dreptu-i drept. Însămânțările se mai făceau, dar colecțiile mergeau anevoie, sfatul încă nu se îngrijise de lemne de foc pentru comună, iar cât privește căminul din Nima, era chiar batjocură. Pop Ioan se gândea cu jale: „Numai relele le văd ei. Da' cooperativa? Că alta mai pusă'n rând și aprovizionată ca a noastră nu-i. Da' ngrășătoria de porci?“ Acestea le-au uitat cu toții!! Dar se sfii să le pomenească. Acestea nu puteau fi scăpare în fața tovarășilor săi. Așa că tăcu mai departe, rușinat.

La sfârșit, Macavei Savu, adunându-se cu greu, mormăise:

— Apoi, tovarăși, se întâmplă... că... oameni sântem, da'... vă promit că voi ajuta. Că tot mai bine mai târziu ca niciodată...

Fierți ieșiră din adunare și lângă olaltă, ca să-și mai poată șopti unul altuia, cu obidă:

— Și tu, mă Savule, cum ai putut sta fără s'ajuci căminul?

— Încă tu vorbești? Care stai ca fișpanu la masă și numa' la lună odată vii pe la noi și întrebi: „cât la sută germinația?” și-apoi pe-aici mi-i drumul?...

— Na, na, nu-i chiar așa...

Așa se face că nici n'a surăs, nici gluma n'a scornit-o fără motiv Pop Ioan; ei se întâlneau doar a doua oară în ziua aceea.

Măsurând cu ochii lui mici și neastâmpărați casa bălțată cu petece mari, întunecată de năglag, președintele spuse, ducând mâinile în șolduri:

— Măine vine meșterul să puie fereștile și să petecească coperișul. Până duminica ailaltă o și podim și dacă ne ajung scândurile, facem și scenă.

Femeile începură să se sărute, să joace de bucurie; privindu-le, Pop Ioan cugeta, cuprins de mândrie: „Tot îs bun și eu la ceva: uite ce bine le pare”. Iar Macavei Savu în sinea lui: „Tare-i mai place să se laude! A și uitat de critică.”

După ce terminară de descărcat, Pop Ioan dădu drumul cărașului și porniră către cătun spre vale. Oamenii mâncaseră de amiază și acum ședeau pe prispe, trăgând din țigară. Unde și unde, se adunaseră mai mulți, glumind, râzând. Femeile nu apăruseră. Ele spălau vasele și rânduiau în casă. Doar câte-o babă, încălzindu-se la soare, șoptea singură, cine știe ce, cu ochii țintă.

Când treceau, oamenii se întorceau și dădeau binețe, ridicând pălăriile. Se auzea adesea:

— Noroc, bun, președinte!

— Bine-ai venit, Ioane!

Pop Ioan răspundea cu plăcere, oprindu-se des și intrând în vorbă cu ei. Acum sta în fața casei lui Sălcudeanu, un piculeț mai arătoasă decât celelalte. Gospodarul o împrejmuise cu gard de scânduri și înjghebase în fața casei, din două capete de blană, o lăvicioară. Aici se strânsese un grup mai numeros.

Ana și Măriuca au cam rămas deoparte, rușinându-se a sta între atâția bărbați, apoi văzând că Pop Ioan se întinde la vorbă, au pornit încetinel la vale, către casele lor.

— Ce vânt te-aduce pe la noi, Ioane?

— Ia, treburile astea ale noastre.

— Așa-i... așa. Azi nu-i ușor să conduci o comună... Is multe treburi.

— Multe, ce să-i faci?

— Și toate pe capul tău!

— Cum de mai răzbești?

— Fac și eu ce pot...

— Las', las' că n'ai dece te plânge. Lucru-i mult, da' și plata nu-i de aruncat...

— Aici nu-i vorbă de plată — se încruntă Ioan, e vorba de datorie. Dacă te gândești numa' la plată, nici o brânză nu iese din munca ta. La datorie trebuie să te gândești. Ești cetățean? Ești. Trăiești în Republică? Trăiești. Ți-a dat drepturi partidul? Ți-a dat. Da' ți-a dat și datorii. Asta trebuie s'o înțelegi.

— Apoi cine n'o înțelege?

— Apoi, bunăoară, voi, ăi din Nima.

— Na, na, președinte! Prea te întreci cu vorba! — Era Vasilică Sălcudeanu, cel care se supăraseră și căruia-i pierise răsul de pe față.

— De ce te superi? În sectorul Nima, până'n ziua de azi, maisunt cinsprezece jugăre neînsămânțate.

— Or fi, da' nu la mine.

— Cine zice că la tine? Tu ești în rând cu toate. Da' întreabă numai pe Gheorghisor, că-i aici de față.

Gheorghisor Ilie se trase mai în spate, nevoind, se vede, să răspundă la așa întrebare.

— Gheorghisor are trei jugărașe de coastă. A însămânțat 25 de ari. Și pentru câțiva ca el, comuna noastră rămâne de căruță. Așa ne îndeplnim noi datoria către stat. Și-apoi nu-i numai asta... Cu căminul cultural fi o adevărată batjocură.

Gheorghisor oflă odată din rărunchi, mulțumit că se schimbaseră vorba, iar oamenii înălțară capetele cu luare aminte. De însămânțări se așteptaseră să le grăiască președintele, dar căminul nici nu le-a trecut prin cap.

— Căminu-i pentru petreceri de-ale tineretului — făcu Sălcudeanu, sfătos. — Doar n'oi mere eu să joc acolo, în fața lumii, să mă fac de minune — și răsese gros, scuturându-și trupul mătăhălos.

— Apoi, chiar de n'om jucași noi, tot ar fi bine. Om mere și noi să vedem cum joacă tinerii, cum fac comediile, strigă cu glas femeiesc Cucuet Iacov, un spân lung și slab, cu o căciulă ascuțită în vârful capului. — Așa-i?

— Chiar așa?

— Mai lăsați-mă, mă boșorogilor — se apăra trăgându-se către margine Sălcudeanu, — nu mă faceți să râd. Tu, Cucuiete, cu glasul tău de fată mare, poate-i fi bohoț muieresc...

Oamenii răsără pe săturate, iar Cucuet se prefăcu a nu se rușina, silindu-se să râdă, dar era roșu la obraz și pleoapele i se băteau repede peste ochi.

— Eu zic că râdem fără rost — grăi domol Macavei Savu, când răsul conțeni. Râdem fără rost și pe negândite. Dece să ne ferim de cămin când știm toți că-i lucru bun și de folos? Acolo nu-i numa' joc. Acolo îs și cărți și radio și piesă. Noi acolo facem revoluție culturală. Ne deșteptăm. Aia-i! Și care vrea să rămâe prost cum a fost până amu? Aș vrea să-l văd. (Macavei își întoarse trupul greoi de om muncit către Sălcudeanu, și-l privi în ciudat pe sub sprâncenele-i groase.

— Măi, măi, da' cum le 'ntorci... — mormăi Sălcudeanu, apoi amuți privind numai cu îndoială la oameni.

— Auzit-ați? rosti Pop Ioan. Savu a vorbit ca din carte. Și-i chiar așa cum a spus el. Facem revoluție culturală. Și ne-a prinde bine la toți. Numa' dac'o așteptăm mură 'n gură, apoi n'ai bai... om face-o cum ați pornit-o voi aici, în cătunul vostru.

— Da' ce să facem? Spusu-ne-a cineva?

— Asta nu-i treaba noastră. Este director. Este președinte. Faceți — și noi merem să vedem pe tineri.

— Doar n'o face toate cele, președintele!

— Om mai ajuta și noi cu una, cu alta. Da' să înceapă odată!

Vorbele s'au încălțit iar. Pop Ioan și Macavei Savu le desnodau greu și nu mai răzbeau. Câțiva au făgăduit să vie cu nevestele chiar și la cântat și la jucat, alții să-și trimită copiii, alții n'au promis nimic, ci au tăcut, iar unii au murmurat supărați că „nu-i vreme“ și „ce să cătăm noi colo?“.

IV

În săptămâna care a urmat, încă din prima zi, lucrurile s'au alcătuit așa încât Petrea n'a apucat să-i spuie Anei noutatea. Sâmbătă seara, când n'o aflase acasă, toată voia lui bună se făcuse praf și pulbere; apoi chiar mai târziu, în vreme ce mânca, iar Ana se mișca încoace și încolo prin casă, trebuind cu gândul dus, el tot nu se putuse încumeta să-i spuie. Nu știa de ce se teme, dar se temea. I se părea uneori că Ana-i o ființă străină care a luat chipul ei și a venit anume să-l tulbure și să nu-l lase să trăiască în pace. „Aseară — își spunea — a fost drăgăstoasă și bună și m'a întrebat ce-am făcut toată ziua. Acum nu mă mai întrecăbă nimic.“ Și așa, sâmbătă seara nu avuse cum să-i spuie noutatea.

Duminică iar a fost zi grea și fără pic de senin. Femeia a plecat încă de dimineață, cu Măriuca. El n'a întrebat-o unde pleacă. Știa că se duce *acolo*. Mai urât s'au involburat negurile în el. După amiază, oricât și-a bănut el capul, șezând pe scăunaș lângă sobă și ascultând — fără să priceapă — cum cotea Ana prin gazetă, la vorbă tot n'a apucat. Mereu s'a tot pregătit, oftând și răsufflând anevoic, ca atunci când te pregătești să ridici un sac greu, și mereu închidea gura la loc. Ana citea, citea, dar se vedea că și ea-i cu gândul departe. Știa *el pe unde umblă gândul Anei*. Nici Macavei Savu nu părea prins cu totul de știrile aduse din lumca largă, căci nu se mai vâra, pe neașteptate, cu vorba lui: — Văzut-ai cum îs capitaliștii ăia? Nu-i mai satură nici sfântu'! — Ori: — Văzut-ai! Așa-s talienii ăia, ca focul. Iuți. Or luat pământuri dela boieri. Bine or făcut! — Ori: — Văzut-ai? Greva la franțuji? Voi știți cum îi aia grevă? Stați să vă explic (nepăsându-i că mai explicase de vre-o douăzeci de ori) — Așa-i greva, că muncitorii nu mai vreau să lucre; se înțeleg ei toți, acolo la sindicat. Apoi dacă vre-unul vrea să lucre, nu-l lasă nici pe ăla. Și-atunci fabricantul trebuie să mărească plata. Așa-i cu greva. Na, citește mai departe... Acum tăcea și Macavei, cugetând stărui-tor la un lucru — cât se părea — greu de totului tot, pentrucă-și încrețise rău fruntea. Măriuca amuțise și ea. Lui Petrea i se părea că oamenii ăștia trăesc într'o lume străină, o lume care nu-și deschide spre el nici o porțiță și care i-o fură încetul cu încetul pe Ana. Acum nu se mai temea numai că Ana n'o să-i mai spele rufele și n'o să-i mai facă de mâncare, se temea de ceva mult mai urât, atât de urât încât nici nu îndrăznea să și-l mărturisască. Chiar deaceea ar fi vrut să-i spuie Anei că uite, i-au dat și lui o sarcină, o răspundere și să se mândrească un pic în fața ei, dar tot amâna. Poate nici nu l-ar asculta. Acum îi pasă numai de cămin. De el nici nu-i mai pasă.

Noaptea a dormit puțin. S'a tot gândit cum să-i spuie. Luni, în zori, după ce s'a spălat și a mâncat, a întrebat-o:

— Nu vii la gostat? Ar fi de lucru...

— Ba viu... a răspuns ea și și-a legat îndată năframa.

„Uite că a venit!“ gândea Petrea, în vreme ce păseau grăbiți, pe cărarea ce, trecând peste dealul Nimii, intra în drumul către Cărpiniș. Ea mergea tăcută în fața lui, legându-și ușor trupul svelt. El o învăluia cu privirea lui duioasă și se bucura în sinea lui: „Uite c'a venit.“ Nu se așteptase la bucuria asta. Uitase toate îndoielile. Acum își tot pregătca vorbele, să-i spuie noutatea. „Acum poate c'ar fi bine să-i spui“ — chibzuia el. „I-aș spune așa: Ană, știi tu... Ea ar întreba: Ce-i? Atunci i-aș spune: Știi tu că mută vitele în grajdurile cele noi. Așa!? ar zice ea. Cine le mută? I-aș spune: eu! Ea n'ar mai întreba nimic, dar s'ar mira. Atunci i-ași spune: m'or făcut grăjdar. Atunci ea ar zice: Imi pare tare bine. Să fie într'un ceas bun. Așa-i că nici eu nu-s chiar oarecine! — i-aș spune eu. Ba nu i-aș spune, că s'ar

supăra "... I-ar povesti apoi cum a venit Sâmbătă seara directorul la el și bătându-l pe umăr, i-a spus:

"— A venit vremea să te mai ridici și tu. Acum o să fii grăjdar. O să ai în seamă fălătoarele... Te felicit."

Așa i-ar povesti Anei: „Mi-a zis: te felicit. Și mi-a strâns mâna.“

Apoi doctorul veterinar, care era cu directorul, l-a luat de-o parte și-a început, grav, să-l dăscălească. Că: s'aibă grijă că vre-o cinci vaci fată într'o săptămână-două; că dacă va fi ceva greutate trebuie să-l cheme pe el, îndată — „fără întârziere“, cum a spus doctorul; că să nu dea drumul vițelilor la supt *imediat*; că așa și pe dincolo. Iar el la toate a răspuns: Știu, iar la urmă de tot: Bine!

Directorul și doctorul se și mirau că el nu se bucură; el se bucura însă n'arăta. Voia să-i spuie și asta Anei: mă bucuram, dar nu le-o arătam.

Când au ajuns în drumul Cărpinișului, au putut merge lângă'olaltă. Ea îl luă de mână, cu gestul ei sincer, firesc, și privindu-l cu grijă, spuse:

— M'am gândit ca pe banii ce-i luăm acum pentru ștergători dela coope-rativă, să-ți cumpăr de-o cămașă.

— Poi am trei bune. Două de purtat și-una de dumineca.

— Trei nu-s mult... Vreau ca să te port curat.

El nu mai răspunse. „La cămașă s'o gândit?“ — și fu mândru pentru soția pe care o avea.

Au ajuns apoi la Gostat și nu i-a mai spus. În poartă s'au despărțit, luându-și „la revedere“. Ea a plecat spre magazii, de unde se și auzea zgomot de glasuri ascuțite femeiești, tulburate de râsete, iar el spre grajduri.

Ziua a trecut pe nesimțite. A luat în primire și-a așezat în grajd vre-o treizeci de vaci, care urmau să fete încă'n luna asta. „Va fi aici de lucru, nu glumă“ — își spunea, examinând conștiincios, cu migala lui obișnuită, stăruiitor, fiecare vacă. Se bucura că-s sănătoase și grase. Le mângâia ușor burta lăsată, le scârpina între coarne, chemându-le pe nume. Ii erau dragi vitele și-i plăcea să îngrijească de ele. Le învăța repede năravurile, le vorbea — convins că-l pricepe—ghicea din ochii lor mari, umezi, din mugetele lor prelungi, chemătoare, din mișcarea cozii, din legănătura alene a trupurilor lor greoie, ce anume le trebuie, și le răspundea grijului: — Bine, bine. Indată capeți și apă. Ori: — Ce, ți s'a și gătat din burtă. Mai așteaptă și tu un pic.

I se întâmpla adesea, ca una sau alta din vite să-i fie mai dragă decât celelalte. Cu acestea se înțelegea mai bine.

Primise acum numai vaci de soi bun, elvețiene. Ii plăcu mai mult Lori, o vacă mare, grea, cu părul scurt și moale, de culoare aproape roză. Se arată dela început blândă, lăsându-se purtată către locul ce i-l hărăzise Petrea, cam pe la mijlocul grajdului, ca să n'o prindă nici un fel de curent. Vaca avea burta tare lăsată, trebuia să fete încă în săptămâna asta. Petrea o gâdili ușor pe sub grumaz, zicându-i: „Lasă că trece!“ Nu i-a plăcut Cio-croșa, care dela început s'a arătat buiacă și greu de supus. Era și asta o vacă frumoasă, roșie, cu o pată mare albă ca o stea în frunte. Se vedea că-i la prima ei sarcină; era sperioasă și bănuitoare. Intâi n'a vrut să intre în grajd, apoi după ce totuși s'a lăsat domolită, a intrat, dar smâncind mereu din cap, la dreapta și la stânga. Pe Cio-croșa a așezat-o aproape de ușă, ca să aibă mai multă lumină. N'a vrut nici să se lase legată. A trebuit să-i vorbească mult, cu răbdare, gâdilând-o la rădăcina urechilor. Cu asta om avea de furcă! s'a gândit Petrea și i-a spus grăjdarului-șef: — Vezi că asta-i cam cu nărav și se moaie numa' când o gâdili la urechi.

Se făcuse demult seară, când termină de așezat vacile. Porni, grăbindu-se

să fie cât mai repede acasă. Când ajunsese la poarta Costatului, zări prin întuneric statura subțire a Anei. „Uite, că m'așteaptă“ — și-l umplu o fericire neașteptată, cum demult nu se mai întâmplase. Se opri în fața ei, privind-o prin întuneric, drept în ochi. Ii luă mâna și-i zise:

— Am gătat!

Atunci își aduse aminte că ea nu cunoaște încă noutatea și că trebuie să i-o spuie îndată, dar cum de azi dimineață nu se gândise la asta, iarăși nu știu cum să înceapă.

— Bine c'ai venit. Am fost la cooperativă și ți-am luat de-o cămașă. Hai la lumină să ți-o arăt, să vezi dacă-ți place.

— Las'că-mi place! Ii venea s'o ia în brațe și s'o sărute aici, în poartă. Cugeta în sine: „Vezi cum se gândește ea la mine“.

Porniră alături, tăcând și au mers așa tot drumul. Petrea era din firea lui tăcut, și acum bucuros de cămașa cumpărată de Ana și de lucrul său care ieșise bine — pășea ușor, aproape fericit. Peste câteva luni de zile avea să-și aducă aminte cu ciudă de cămașa asta pestriță (altfel, frumoasă) care a încurcat așa lucrurile încât n'a apucat să-i spuie Anei că e grăjdar. Toate câte au venit pe urmă, înveninându-l, poate s'ar fi întâmplat altfel ori poate nu s'ar fi întâmplat defel, dacă ea n'ar fi cumpărat cămașa asta, la care el s'a bucurat atâta, de-a uitat tot ce trebuise să ție minte.

Constantin Crețu își uitase în dimineața aceea lăibărețul la Istina, unde dormise și duminică noaptea. Acum, mai pe după amiază, venea să și-l ia.

Nepăsător că putea fi văzut, bătu în ușa tinzii și neimaiașteptând răspuns intră ca la el acasă. Cum pătrunse în odaia dinspre grădină — cea dinspre drum era închiriată învățătoarei — îl izbi în nări mirosul ațâțător de busuioc amestecat cu aromă ușoară, dulce, de haine albe, curate. Se simți amețit de amintiri tulburătoare. Istina nu era acasă și nici lăibărețul la vedere.

Ar fi căutat în lădoi sau în canapei dar se temea să nu intre cineva și să-l găsească răscolind printre boarfe, iar de așteptat iar nu-i venea s'aștepte. Sta șovăind în mijlocul odăii. Atunci s'a deschis ușa. Crezu că-i Istina și se'n-toarse repede, dar îndată înmărmuri: În prag, sta învățătoarea. Serafima zâmbea, ca omul care cunoaște o taină, spunând parcă: aha, te-am prins! Constantin mai bucuros ar fi suduit-o, dar nu îndrăzni. Zâmbi și el, prosteste, scărpinându-se încurcat, după ceafă.

— Aa! Dumneata erai? Istina nu-i aici?!

— Nu... ăăă...

— Hm! O aștepti demult? Serafima știa că flăcăul abia venise, căci auzise ușa tinzii, dar voia ca el să înțeleagă că ea știe. Constantin însă nu-și bătea capul cu astfel de mărunțișuri și subțirimi; el se slărâma cum să iasă din încurcătură, fără să se facă de rușine (nici chiar în fața acestei domnișoare care nu înceta să zâmbească parcă dinadins ca să-l umilească — și asta el n'o putea răbda). Il smulse din încurcătură tot ea:

— Poate vrei s'o aștepti...

— Ihî, vreau... vreau s'o aștept... Trebuie... ăăă... trebuie s'o rog ceva...

— Da, sigur.

Iarăși zâmbea în felul ei, umilitor, cu un ușor dispreț în cuta care-i strâmba puținel buzele. Prin mintea flăcăului trecu ca fulgerul gândul: „asta știe că Istina...“ și-l cuprinse un simțământ ciudat, care-l făcu să frea-măte: nu-i era nici rușine și nici nu se bucura, totuși îi venea să scoată pieptul și să spună cu mândrie: „Ihî, așa-i cu Istina... așa-i...“ Iar femeia asta

din fața lui, grăsuță, roșie, cu obraji rotunji, continua să zâmbească. Constantin n'avea decât douăzeci de ani și încă nu se știa purta cu femeile; știindu-se frumos și crezându-se deștept se apropia brutal de ele, mai mult supunându-le prin puterea bărbătească ce se desprindea din fiecare mișcare și vorbă a sa (deopotrivă svâcnite, neastâmpărate) — cum izbutise de câteva ori să stârneasă și patimă, cu lacrimi și amenințări, socotea cu mândrie că „mueriea nu trebuie rugată“. Acum însă, nu-și da seama de ce, se sfia. Și tocmai pentru că sfiala îi era necunoască, crezu o clipă că ar trebui să se repeadă la ea și s'o trântescă în pat, peste perini. Zâmbetul acela de îngăduitoare complicitate îi lua însă toată puterea.

Poate că femeia prinse acel licăr de dorință sălbatecă din ochii lui, căci zâmbetul ei se stinse și-i luă locul o scurtă înfiorare de spaimă. Se gândise în clipa aceea: — Ce-ar fi dacă el s'ar apropia și m'ar strânge în brațe? Nimic — își răspunse, săgetată. Nimic deosebit.

— Dece nu șezi? Dacă vrei s'o aștepți, șezi! — vorbi ea repede, răgușită.

Constantin înțelese înslârșit că „nu era nimic de făcut“. — „Ii domnișoară. Ce să-i faci? Nu se uită ea la mine“. Și se resemnă repede. Se așeză pe canapei, în dreptul ferestrei.

Femeia, cu simțul ei ascuțit, pricepu că bărbatul bate în retragere, fără să uite că totuși îi plăcuse.

Se așeză lângă sobă, pe un scăunaș, adunându-și fusta în jurul picioarelor.

Sub înfățișarea ei moale, aproape nepăsătoare, femeia chibzuia cu înfrigurare, învălmășind repede gândurile pe sub fruntea ei ce rămânea netedă, senină, ca lustruită. Din privirile ascuțite care—pe sub genele rușinos lăsate — le arunca din când în când asupra bărbatului, se putea ghici oarecum obiectul preocupării sale.

Zâmbi iarăși, în felul ei subțire, numai cu buzele, și ca să curme tăcerea, spuse, fără să știe încă în ce fel va ajunge acolo unde planul ei tainic o mâna:

— Și zi așa... se face cămin cultural?

Constantin se miră de această întrebare neașteptată.

— Daa... Așa-i vorba...

— Să știi că aștia, dacă și-au pus în cap, o fac.

— Daa... O fac.

Serafima își încruntă ușor sprâncenele ei subțiri, abia văzute. Se așteptase ca omul să se împotrivească sau măcar să se îndoiască de una ca asta. El însă aprobă cu seninătate. „Poate-i un prost“ — se gândi ea — „Și atunci mai bine să-l las dracului în pace...“ Firea ei însă nu se împăca ușor cu renunțările. Știa însă bine că mânia ei trebuie ținută la umbră și înlocuită cu meșteșugul măestru al femeii de-a ademeni cu vorbe nevinovate și de-a atâța pe ascuns: și Serafima știa că această armă rar dă greș. De-aceia continuă, după câteva clipe de tăcere:

— Ana Nucului pune la cale totul. Deșteaptă fată!

— O fi...

Vocea nepăsătoare și-un pic batjocoritoare a feciorului, o liniști pe Serafima: Asta nu pune mare preț pe deșteptăciunea femeii, poate pe niciun fel de deșteptăciune. „E prost. Prost ca noaptea“ — își spunea ea, bucurându-se:

— Vro face teatru și cor.

— Să fie sănătoși.

— Și echipă de dans. De joc.

— Așa?

— Da, da.

Serafima urmărea încordată cum pe chipul feciorului își face loc un surâs de fală. Înțelese că i-a descoperit slăbiciunea. Constantin murmura legănat cuvintele:

— Apoi om avea și noi ceva de spus acolo...

— Unde?

— La joc.

— La joc?!

— Ihî!

— D-ta?!

— Ihî.

— Nu cred!!

Lovise bine. Flăcăul fulgeră spre ea priviri nedumerite, urite:

— Ba eu cred!

— Crezi rău! Chiaburii nu-s primiți la cămin.

Flăcăul începea să se piardă.

— Pe mama dracului! — spuse el, tare și svâcnit. — Ionu lui Hurdubeț mi-o spus că și eu oi juca. El îi șef la joc. Și mi-i prieten.

— Dar la cămin Ana-i șef. Ea nu ți-i prieten.

El privea pe flăcău drept în față, parc'ar fi întrebat: La asta ce mai zici?

Flăcăul își frământa pe mutește buzele. După câteva clipe îngăimă, fără convingere:

— De mine... facă și zece echipe de joc...

— Nu-i chiar așa...

— Ba așa-i.

— D-ta ești jucăuș de frunte.

— Is!!

— Nu cred eu că te lași chiar așa ușor dat de-oparte...

Constantin râse scrâșnind din dinți. Veselia lui era mai mult un joc al mușchilor obrazului.

— Hă, hă... Ce vorbești d-ta aici?

Serafima tremură puțin, sub privirea lui dușmănoasă, grea de neîncredere, dar nu-și plecă ochii. Pe cât putu, își păstră între buze surâsul, făcându-și uitătura cât mai nevinovată. Cu cel mai binevoitor glas din lume, spuse:

— Ar fi păcat, ca un jucăuș ca d-ta...

Constantin și-ar fi dat șerparul cel de dumineca, cusut cu mărgelile colorate, ca să știe ce vrea femeia asta cu el; pricepea tulbure că urmărește ceva, un lucru ascuns, care nu se poate spune deschis — dar nu se dumerea ce anume. Că de dragoste nu-i ardea, părea limpede, atunci ce? Și cum Constantin nu credea că femeile se mai pot gândi și la altceva decât la dragoste și la copii, aștepta cu inima îndoită, neîncrezător și nerăbdător, o vorbă, un semn din care să ghicească. După primele vorbe, crezuse că „domnișoara și-a pus ochii pe el” și fusese măgulit; de-aceia nici nu prea luase seama la spusele ei. Și oleacă amețit de acest gând, roșise — dar cum femeia stăruia mereu într'o singură parte („ca o iapă nărăvașă” — își spusese el) — omul începu a fi prevăzător și a-și stăpâni pornirile.

Serafima era convinsă că pricepe cu ce-și sfarmă mintea feciorul și ca să-l mai ațâțe adăugă cu subînțeleș:

— Cine să joace în echipă, Pantea Simion?

„Aha“! — păru a se lămuri Constantin, tresărind la auzul aceluia nume. Dar tăcu așteptând.

— Și-apoi cine-a juca pe Firuța lui Sălcudeanu?

„S'asta o știe dracu' ăsta de muiere?“ Iși aminti că azi noapte Istina l-a năcăjit într'una cu Firuța, că-i mică și numai oase, că ce-o fi de plăcu la ea, de curg ochii unor feciori după ea? că feciorii de azi nu știu prețui dragostea. Și-atâta l-a tot fiert, încât de-abia s'a ținut să nu-i deie câteva. Să-i fi spus învățătoarei? Gândul ăsta îl umplu de rușine, de umilință, înfuriindu-l de-abinelea: să știe o femeie că el, Constantin Crețu, umblă ca nebun după o fetișcană, după o mucoasă, care nici de milă nu se uită la el...

Și-acum, muierea asta fără suflet, îi mai și aduce aminte că s'a întors din cătănie Pantea Simion.

Mândria lui de bărbat, după a cărui înfățișare aspră și duioasă suspinau destule fete, îl opri însă să sufere și această umilință. Se răsti cu semetie:

— Om vedea!

Și credea din toată inima că nu se va lăsa până nu va muia inima fetei. Serafima susură, cu un fel de nepăsare disprețuitoare în glas:

— Parcă numai la cămin se poate juca?

— Da' unde?

— Păi la horă!?!

— Noi n'avem. N'am avut niciodată. A trebuit să mergem la Cărpiniș, ca să jucăm.

— Și ce? Nu se poate face o sărăcie de horă în satul ăsta?

— Știu și eu? Poate s'ar putea.

— Dacă n'are cine!

— Poate are cine... murmură flăcăul dus pe gânduri, apoi izbucni fălos:

— Dacă nu mă lasă să joc la cămin, fac eu joc la noi în ogradă. Aduc țigani și vin. Adun tot satul acolo.

— Ar fi o idee — scăpă printre dinți Serafima.

— Mă rog? întrebă el, venindu-și în fire, cutremurat de-o bănuială urâtă.

— Am zis că: treaba d-tale! (Dar tonul ei spunea: așa te vreau!)

Lui Constantin îi părea rău pentru vorba ce-o scăpase pe negândite. Ar fi întors-o cumva să-i schimbe cât de cât înțelesul, dar el nu se pricepea la întors și răsucit vorbele. Mai bine tăcu, nădăjduind că nu se va afla niciodată ce-au împărțit el cu Serafima.

Afară ziua amurgea, iar în odaie umbrele creșteau îngropând încet lucrurile. Constantin nu mai vedea limpede obrazul Serafimei. I se părea că fata încă tot zâmbeste. O auzi, subțindu-și glasul și lungind vorbele:

— Multe s'or mai întâmpla în satul ăsta.

Constantin se înfioră: „Ce zmeul mâne-sa mai vrea?“

— Știi d-ta — continua fata, cu o voce leneșă, aproape fără unduire — căminul nu-i doar așa, o jucărie, o petrecere.

Tăcu așteptând, dar flăcăul nu întrebă nimic.

— Țăranii vor să-și deschidă mintea.

Flăcăul tot nu se arată doritor să mai afle și altceva.

— Asta-i! adăugă Serafima tare și 'n vocca ei se simțea un tremur de mânie stăpânită.

— D'apoi deschidă-și-o... — murmură Constantin, bănuitor.

„Nătâng“! gândi fata și spuse batjocoritor:

— Asta am zis și eu. Din partea mea mă bucur că țăranii se fac mai

deștepți, își deschid mintea și înțeleg mai bine lucrurile. În felul ăsta vor putea să-și schimbe și viața într'un fel.

— De mine să și-o schimbe. N'am treabă.

— Dece zici că n'ai? Când s'or ridică și-or face gospodărie colectivă n'ai să vorbești așa. Și când într'o zi pe tatăl d-tale îl vor alunga și te-or alunga și pe d-ta, un pic tot îți va păsa. Ce crezi?

Acum Constantin înțelegea tot. Se ridică repede și porni țeapăn către Serafima. Ii văzu prin umbră obrazul lat, speriat și ochii mari, o lecuță mânioși. Intinse mâinile. Atunci se auzi ușa tinzii deschizându-se dinspre ogradă. Serafima se strecură grăbită și ieși. Constantin îi auzi vocea liniștită, nepăsătoare:

— Tu ești, Istina?

— Eu.

— Te-așteaptă cipeva.

★

În săptămâna aceea a fost mult de lucru la gostat Cărpiniș și Ana a mers în fiecare zi. Trei seri la rând, Petrea s'a bucurat, nădăjduind că s'a întors vremea cea bună în casă la ei. Plecau în zori împreună și se întorceau seara împreună. Ana făcea de mâncare, el așeza juninca și curăța cotețul purcelului, închidea galițele, mărunțea lemne pentru foc, apoi se întorcea în casă și împletea ștergători, oprindu-și când și când ochii, duios și mulțumit, asupra făturii ei subțiri umblând încoace și încolo prin casă și prin tindă. Ana era pricepută la mâncări, ca puține alte femei; până când nu fusese însurat, Petrea nici nu visase că pe lume sunt mâncări care-ți lasă gust bun în gură și miros plăcut în nări, mâncări pe care nu le uiți lesneși la care te gândești câte-odată când ești flămând, de parcă ți-i foame numai pentru acestea și nu pentru altele. Petrea se învățase să se bucure de-o zeamă de pui cu usturoi, de-un papricaș cu smântână, de-o mămăligă cu brânză, îndulcită cu smântână și presărată cu jumări de porc, ori — cum a făcut Ana odată — o rață coaptă întreagă în cuptor, când nu l-a lăsat să facă foc mare de s'a făcut rața rumenă și fragedă, și-o simțea topindu-ți-se în gură; chiar fasole de fierbea Ana, ori zeamă de șalate ori de lobode, dădea mâncării un gust de-o mâncai chiar și dacă nu-ți era cine știe ce foame.

În aceste trei seri, Ana i-a pomenit de câteva ori de căminul cultural. Petrea nu răspundea ori căuta să schimbe vorba.

— Ar trebui — spunea ea — să vii și tu pe-acolo să ne-ajuti.

— Am eu destule pe cap — răspundea el, posac.

— Cine n'are?

— Poi, unele muieri...

Ana se îmbufna și-o vreme nu mai zicea nimic. Ca s'o 'mpace, Petrea spunea apoi:

— Eu nu mă pricep...

— Nimeni nu se pricepe. Ai să 'nveți.

— Nu-i chiar așa...

Au fost ceasuri când Petrea se'nmuia. Atunci se gândea să-i spuie: „Ană, învață-mă să citesc și să scriu“. Ea s'ar înroși de bucurie și-ar spune: „Bine! Te'nvăț...“ Pe urmă el ar ruga-o iară: „Nu acolo (aici, noi doi.)“ Atunci ea l-ar pupa și-ar zice: „Bine, Petre! Te'nvăț aici“. Și ea nu s'ar mai duce acolo.

N'a avut însă vreme să-i spuie. Joi seara toate s'au întors iar pe dos. Petrea nu s'a mai bucurat de liniște și mulțumire.

Ana i-a făcut repede o păpăraie din cinci ouă, i-a mai pus pe masă oala cu lapte fierbinte și-un călcâi mare de pită. Petrea o privea mirat, fără să înțeleagă ce se'ntâmplă.

— Dece-ai pus numai un blid?

— Eu nu mânc acum. Oi mânca mai târziu, când m'oiu întoarce.

— Da' unde te duci?

— La Macavei Savu. Avem de vorbit despre cămin. De-acolo mergem pe la utemiști.

— Hm!

Apoi Ana și-a legat năframa cea bună și s'a dus, iar el a rămas singur: nici nu s'a atins de mâncare. Sta cu ochii pierduți, frământând pâinea în mâna lui mare. Așa l-a găsit Ion Hurdubeț la vre-un ceas după plecarea Anei.

— Bună sara, Petre. Ce faci?

— Iacă...

— Femeile astea s'au dus să mobilizeze pe tineri.

— Ihî...

— Da' văd că nu ți-s boii acasă.

— Nu...

— Apoi dece?

— Așa...

— Uite, măă... Da' multe vorbe știi și tu.

— Ihî...

— Zic eu...

— Ihî...

— Ce-i cu tine, mă? Dece ești năcăjit?

— Nu-s,...

— Ba eu văd că ai ceva la sufletul tău.

— Oi fi având.

— Apoi dacă nu vrei, nu-mi spune.

Rămaseră o vreme în tăcere. Hurdubeț își dădea seama bine ce-l rodea pe Petrea. Ana îl rugase: „Du-te, ține-i de urât omului ăla, că-i singur“; iar el a înțeles îndată că nu singurătatea-i suferința lui cea mai mare și venise bucuos, dar știa că mai degrabă scoți ursul din bârlog decât pe Petrea din supărarea lui.

Acum se tot uita la el și se gândea înveselit: apoi lucru nu-i de râs? Să se supere pentru un asemenea lucru, numai Petrea era în stare. Acum însă nu-i vorba de râs ori de plâns. Ii vorba să-l faci pe Petrea să înțeleagă. Adică ce anume să înțeleagă? Că dacă Ana-i directoare de cămin, ea nu se putea culca pe-o ureche, cum ar fi vrut Petrea. Nimic nu se face dacă nu-l faci. Necazu-i că Petrea nu vrea să înțeleagă nimic. Hm! Suciit om și Petrea ăsta.

Pe urmă, Hurdubeț începu să râdă de-abinelea: „Ha, ha,“ și se gândea: „unul mai bun ca mine nici nu se putea nimeri ca să-l lămurească pe Petrea“.

— Mă, Petre, mă! Nu fi supărat — vorbi cu totul peneșteptate Hurdubeț, sperându-se el întâi de sunetul glasului său în tăcerea odăii.

— Ce?

— Nu fi supărat.

— Nu-s.

— Eu văd că ești.

— Bine, dacă vezi...

Hurdubeț tăcu iară, fără să-și poată înăbuși veselia. Tot se socotea cum să'nceapă, căci n'ar fi vrut nici să-și bage nasul așa nechemat în povestea asta a lui Petrea și-a Anei. Numai că-i părea rău de Petrea.

— Nu știu ce fel de om ești tu — spuse într'un târziu. Faci ca mutul și fierbi în tine. Asta nu-i sănătos.

Petrea se uită la el ca la dracul.

— Amu-i gata! gândi Hurdubeţ. Până de-amu'ntr'o săptămână ăsta nu mai zice nici: „bună ziua“.

Dar socotise greşit. Petrea a vorbit, şi încă atunci, îndată, şi a vorbit cu năduf, de parcă intrase altul în pielea lui:

— Mă Iuane, tu cum suferi ca Măriuca ta să umble așa, lela, prin sat?

— 'Poi că nu umblă lela...

Dar Petrea nu ținu seama la răspunsul său. Răsuflă una și continuă:

— Dece nu stau ele liniștite la casele lor? Ori n'au de lucru pe lângă bărbații lor?

— Uite, măă...

— Spune-i la muierea-ta să-i spuie Anei să nu se mai ducă acolo...

— De ce să nu se ducă?

— Să-l lase dracului.

— Cum să-l lase, mă? doar îi directoare.

— Ce-i trebuie ei asta?

— Apoi nu-i trebuie numai ei. Ii trebuie la sat. Că-i un lucru de folos.

— Dacă-i de folos, facă-l altul.

— Nu se poate. Asta-i sarcină dela partid și U.T.M. Oamenii or ales-o acolo.

— Dece n'or ales pe altul?

— Dacă ea se pricepe mai bine! Fiecare face ce se pricepe. Eu oi conduce echipa de joc. Ana conduce tot căminul. Măriuca la U.T.M. Macavei la însămânțări și colectări, și-amu' ne-ajută și nouă. Sânt sarcini, trebuie și oameni să le îndeplinească.

— Sarcini? Are ea destul ce să facă acasă.

— Poi omul nu trăește numai în casă.

Petrea se mânie. Privi urât la Hurdubeţ, răstindu-se:

— Te-ai înțeles cu ele!

Hurdubeţ răsă. („Nu m'am înțeles. Pentru atâta n'ai dece te înțelege“). Petrea însă a priceput altcum râsul său, s'a mâniat și mai tare și n'a mai voit să-și deschidă gura.

Tăcând i-a găsit Ana când s'a întors. Hurdubeţ își număra degetele dela mâini și căsca de fiecare dată când ajungea la cel de-al zecilea. Veselia însă tot nu și-o putea conțeni. După sosirea Anei, a mai stat câteva minute, apoi luându-și rămas bun, a plecat gândindu-se: „Tare-i sucit Petrea ăsta!“

Ana era mulțumită și zâmbea mereu unor gânduri pe care Petrea n'avea cum să le cunoască. De-accea, fața lui se 'ntuneca tot mai tare.

— Uitee... N'ai mâncat?

— Nu. N'am mâncat.

— Dece? — femeia nu mai zâmbea, ci căta la el ușor încrunțată.

— Așa! — răspunse el, încăpățânându-se.

— Bineee... murmură Ana și oftă, apoi strânse de pe masă. După ce-și isprăvi lucrul, se așeză la masă, în fața lui Petrea și-i spuse cu glasul ușor răgușit — arătând că-i mânioasă:

— Mai bine-ai face să-ți scoți prostiile din cap și să-mi lii într'ajutor.

— Nu vreau să-mi scot prostiile din cap, pentrucă nu-s prostii. Tăcu o clipă, privind-o, apoi îndată adăugă: — Tu să-ți scoți gărgăunii și să nu fii tu mai deșteaptă ca alții.

Ana înțelese gândul ascuns al bărbatului și bănuiala lui smintită o duru.

— Dece nu înțelegi că nu-i nimic rău în asta? Căminu-i spre folosul satului. Ii și spre folosul tău.

— Mulțam pentru folosul ăsta.

— Dece nu înțelegi că oamenii trebuie să lepede prostia în care i-or ținut domnii? Ș'amu se mai adună la șezători pe la Istina și pe la Crețoaia, bătrâna, de le torc caerele și-ascultă povești despre draci și pricolici.

— Mie mi-i bine cu *prostia* mea.

— Ți-i bine... Nu ți-i bine încă. Și-altora li-i mai rău. Oamenii trebuie făcuți să iasă din sărăcia și prostia lor.

— Văd că ți-o intrat la inimă grija satului.

— Căminul nu-i numai pentru alții. Ii și pentru tine. Acolo ai loc și tu. Ai să înveți și tu. Ai să fii alt om.

— Da! Ca să vadă și-alții că eu îs mai prost ca muierca mea, că ea-i mintoasa căsii, că muierca cântă și cu joc. Nu vreau să mă fac de răs. Dacă nu ți-i de mine, du-te! Eu nu mă duc!

Se desbrăcă repede și se întinse pe pat, cu fața către perete.

Femeia îl privea, speriată, cu mânuire și murmura cătinel, ca pentru sine:

— Petre... Petre...

Sâmbătă seara la ședința grupei U.T.M. au venit vreo cincisprezece feciori și fete, adică mai toți utemiștii din Nima.

În mijlocul lor se vedeau feciorii ciolănoși, zâmbitori ai lui Pașca Romulus și Ion. Ei tăceau, privindu-se din când în când și surădeau mulțumiți. Știau că-s chemați pentru o treabă anume și mai știau că aeolo-i de ei unde este de lucru. În spatele lor, Gheorghisor Ilisie discuta însuflețit cu Niculac al lui Tomuța. Spunea, înveselit peste măsură:

— A fi echipă de dans. Asta-mi place. Jocu-i patima mea. Dacă nu joc o duminică, săptămâna aialaltă îs bețag. Pentru joc musai a fost să mă duc în toată duminca la Cărpiniș. Amu nu m'oi mai duce. — Niculac Tomuța aproba grav, recunoscând că într'adevăr jocu-i o patimă grea, care-l pune bine pe subțiratecul și mărunțul Ilisie. Cei doi Pășcănești surădeau, atingându-și coatele: — Așa-i cu Fârțuș... (că asta-i era porecla, după tatăl său, Gheorghisor Ilie, căruia oamenii-i mai ziceau Fârțug. Făcuse armata la husari în Viena; de-acolo a adus moștenire acest singur cuvânt, pe care-l striga când se mânیا sau când se îmbăta, fără să știe nici el, nici altul ce înseamnă anume. Cu înecutul, oamenii l-au chemat mai mult Fârțug, ca să-l deosebească de celălalt Gheorghisor Ilie, care ședea cu casa Dupătău). Așa-i cu Fârțuș, dar pe ei jocul nu-i băga în hoală. Dar fluerul... Ei, fluerul îi altăceva. Asta le-ar place și lor. Poate se va învăța și asta la cămin. Romulus — tatăl lor ar fi bun de dascăl pentru învățatul fluerului...

Într'un colț mai întunecos, se trăseseră fetele. Printre ele făceau mult zgomot cele trei fete mai mari ale lui Cucuet Iacov, mărunțele și guralive ca niște vrăbii. Cea mai mare, Irina, care s'avea în dragoste cu Ilisia lui Gheorghisor, vorbea mai puțin, folosind acest răgaz până începe ședința, ca să tragă cu coada ochiului către drăguțul ei, pierdut printre cămeșile albe și sumanele sure ale celorlalți flăcăi — dar ca-l găsea repede și roșea fericită...

Pantea Simion, care s'a întors numai de două zile în sat, era împresurat de ceilalți flăcăi cu grijă și bunăvoință, ca un om nou. Se mirau că-i gras, că a crescut și s'a îngroșat în trup și-l întrebau de cătănie.

— Poi, îi bine — le răspundea cât putea el de grav, stingherit olecăță de atenția și grija lor. — Nu-i ca mai demult, cu sudalme și cu bătaie

Nu-i slobod să-l sudui și să-l lovești pe om. Trebuie să-l lămurești, să-l înveți, să-i ridici nivelul.

— Auzi, mă!

— Și-amu, dacă ai cap bun și ești om cumsecade, poți ajunge ofițer.

— Cee? Ofițer?

— Pe Pantelimonul lui Sărmătean din Cărpiniș — îl cunoașteți — l-or dus la școala de ofițeri. Și pe Szasz Gyuri, ăla ce-o fost slugă la Nădlag și l-a dat pe mâna sindicatului...

— Aha... ăla de n'avea nici tată, nici mamă...

— Ăla.

— Phii...

În vremea asta, Pantea Simion tot căta, împurpurându-se la față, către partea felelor, așteptând să vadă răsărind acolo pe Firuța, cu zâmbetul ei molcuț, cu ochii negri strălucind de bucuria revederii. De două zile decând s'a întors, o căuta într'una, și n'o afla. Dar Firuța nu venea.

— Eu zic — s'a ridicat de la locul ei Măriuca, vorbind repede — eu zic să începem. Aialalți n'or mai veni, dacă n'au venit.

Atunci s'a sculat de la locul lui Macavei Savu și a luat cuvântul, povestindu-le pe îndelete ce înseamnă revoluția culturală.

— Ce? Voi credeți c'asa lesne se face socialismul? Apoi credeți rău. Socialismul nu te primește fără cultură. Acolo te'ntreabă: Stai un pic, da' cultură ai? N'am. Apoi fă bine și învaț-o...

— Apoi nu-i chiar așa de simplu... îl întrerupse Pantea Simion vorbind măsurat, chiar prea grav și serios pentru obrazii săi cu nici trei fire de barbă, rumeniți de emoție.

— Dece nu-i chiar așa de *simplu*? — întrebă răsucindu-se către el un pic pornit, Macavei.

— Apoi pentru că socialismul nu-i așa ca un ospăț, să bați la ușă și-ți iei căciula'n mână. Cine-i acolo? Om bun. Om bun? Da' cultură știi? Stiu. Atunci hai, intră și șezi cu noi la masă, la socialism. Nu-i așa de simplu.

— Nu-i. Nici eu n'am zis că-i *simplu*. Da' dacă tu știi, cum îi spune tu?

— Apoi socialismul nu se face singur. Trebuie să-l facem.

— Asta-i drept.

— Și nu-i ușor de făcut.

— Și asta-i drept! Văd, Simioane băietе, că armata ți-a folosit.

Te-ai făcut om cu cap.

Flăcăul surăse stânjenit, căutând să se-ascundă de privirile pline de respect pe care i le aruncau ceilalți tineri; găsi că cel mai nimerit mijloc de-a scăpa de ele, era să-și plece ochii în jos.

Se auzi atunci, peste liniștea care se lăsase o clipă, oftatul lui Gheorghiușor Ilisie:

— Nu știu zău, când om face socialismul pe dealurile noastre...

— Apoi de l-ar da în grija ta, greu s'a face.

— Ha! Ha! Ha!

— Ho! ho! ho.

Numai Ilisie și Irina nu râdeau.

Macavei liniști hohotele cu un gest poruncitor al mâinii și vorbi iar:

— De făcut l-am face. A pune umărul și Ilisie, că i-a folosi și lui. Și nu peste multă vreme pe Dupătau și pe Gurgui om crește iarba grasă pentru oi de soiul ăl mai bun, cu lâna ca mătasa...

— Iarbă grasă pe Gurgui? — se miră Ion Pașca, surâzând. Apoi se

întoarse către fratele său: auzi mă? Iarbă grasă între scăoții de pe Gurgui.
— Apoi dacă nu pricepeți *agrotecnica*, nu vorbiți, că numa' stricați vorbele. Om semăna *ierburi perene*. Ați auzit voi de *ierburi perene*? Vedeți? N'ați auzit. Spun eu. Nu pricepeți *agrotecnica* și vorbiți. Apoi să știți că în socialism lucrăm numa' după *agrotecnică*. Așa să știți. Și Subpădurea om sămăna-o toată. Acolo om pune pădure.

— Asta-mi place, spuse Niculae Tomuța. Pădurea o crește până în gardul nostru și când m'oi scula dimineața, oi auzi mierla cum fluera.

— Așa-i. Și mai la vale om pune vie și pomet.

— Și-om face vin! — răsări iar la vorbă Ilisie, uitând că doar cu câteva momente mai devreme, fusese făcut de răs.

— Om face. Numa' că pentru ca să ajungem acolo ne trebuie revoluție culturală. Altfel nu se poate. Fără cultură ești prost, și dacă ești prost, te mulțamești cu ce dă dumnezeu. Nu te bați pentru o viață mai bună. Și dacă nu te bați pentru o viață mai bună, rămâi tot sărac și năpăstuit...

Ana asculta vorbele lor și se mira de-o înțelegere nouă a lucrurilor. Vorbele acestor oameni răspundeau unei îndoieli și încurături ale minții ei. „Așa trebuie — se gândea, privind la Măriuca, luminos, biruitor. „Eu voi face un lucru mare și greu, și de folos. Cultura. Revoluția culturală“. Fața ei uscățivă, smeadă se întindea sub un surâs plin de mândrie. „Cultura-i — gândea ea — ca sarea în mâncare“. Și — abia aștepta să-și reverse bucuria acestor descoperiri, în cele ce va spune. „Ce voi spune? — se întreba. Nu știu. Voi spune...“

— Dacă nu înveți cultură — îl auzea pe Macavei, continuând — apoi nu pricepi nimic. Bunăoară sânt destui în Nima, cum îi și tată-tău Gheorghişor, băiete...

— Ce-i cu tata? tresări flăcăul, aruncând flăcări de ciudă din ochi.

— Nu te băga. Îți spui eu ce-i. Bunăoară, sânt destui în Nima, cum îi și Gheorghişor Ilie, tatăl feciorului ăsta de-aici, cari nu vreau să știe de plan de cultură și de agrotecnică, și samănă cum și când îi taie capul. Ei nu vreau să înțeleagă că planul de cultură și agrotecnică is sufletul și inima agriculturii și-asta n'or pricepe fără numai dacă învață cultură. De-ai trebuie revoluție culturală. Asta am vrut să spun.

Utemiștii aplaudară însuflețiți. Gheorghişor Ilisie gândea: „Macavei ăsta nu te iartă niciodată. Planul de cultură îi evanghelia lui“.

— N'a fi ușor lucru cu socialismul, spuse Romulus Pașca.

— Nu — întări fratele său, Ion.

— Nu, n'o fi — adăugă și Tomuța Niculae. Oamenii nu se vor înțelege ușor cu pământul. Tata, bunăoară, nu și-ar da iugărul din Nirba, nici de l-ai tăia, măcar că-i destul de năsipos.

— Apoi nu, că n'are cultură — făcu Romulus Pașca, surâzând.

— Parc'a tău are.

— N'are nici el. Da'n'are nici pământ.

— Atunci el iute s'a înțelege.

— El iute.

— Mulțam frumos! Dacă n'ai, ușor îți vine să dai.

— Văd că nici tu, Gheorghişor nu l-ai da, de-ar fi al tău...

— Poi...

— Nici nu trebuie dat! — spuse mai tare Pantea Simion.

— Auzi?

— Trebuie pus laolaltă. Da' nici asta nu-i ușor.

— Tovarăși, se auzi împungând de-asupra învâlmășelii vorbelor, glasul ascuțit al Măriucii.

— Să fim disciplinați. Dau cuvântul Anei Nucu. Ea ne va vorbi despre cămin.

Ana sta în fața lor, zâmbind, puțin ameită. O străbătea o furnicătură ciudată și un tremur nestăpănit. Iși auzea urechile vâjâind înfundat. Se sbătea într'un noian de gânduri încâlcite.

O clipă glasul i s'a tăiat, ochii i s'au împăienjenit și a simțit limpede cum inima îi umple caldă, pieptul. Ii vedea, ca printr'o ceață rară, pe toți, tineri, un pic prea gravi pentru anii lor încă destul de puțini. Acolo-i Pantea Simion, mare, bălan, cu obrazul lui de fată. Iși aduce aminte, acum, într'o străfulgerare, cum a răs ascară, arătându-și toți dinții strălucitori ca porțelanul: — Las' că facem noi cămin, să-i meargă vestea. Am o lăduție de cărți și broșuri. Om citi până când ne-om face mai deștepți, ca directorul al bătrân din Cărpiniș, care a chiorît de-atâta cetit; acolo, în al doilea rând, îl vede pe Tomuța Niculae. Vineri seara, când umblaseră pe la ei, cu Macavei Savu, Tomuța bătrânul păruse mai potolit. Față de Macavei nu voia să s'arate uricios. Iar Niculae alergase după ei și le spusese grăbit: — La ședință viu. Chiar dacă tata o strămba din nas. Da' Rafila lui Gheorghisor vine?... Mai întâlnește privirile vesle, încântate, ale feciorilor lui Pașca, uitătura prietenoasă a fetelor lui Cucuet, răsul mândru, holteiesc al lui Ilisie Gheorghisor și înțelege dintr'o dată că soarta acestor oameni tineri va fi înflorită, și că ea poate ajuta la înflorirea ei. Se bucură și bucuria aceasta care vine peste ea ca o apă mare o împinge ușor, chiar și peste mâhnirea ochilor mari, de fată, ai lui Pantea („Așa-i, biata Firuța n'a putut veni. Și cum ar fi vrut. Am să-i spui“). Măine, toți acești oameni vor fi fi schimbat straietele lor mohorâte, din cânepă și lână proastă, aspră, cu altă îmbrăcăminte, bună și bogată, se vor întâlni într'o sală mare cu pereți înalți, albi ca zăpada și vor fi uitat de mult de lampa asta care se afumă și sfârâie. Și-i pare bine când află că ea va deschide ușa mare desfăcându-se în două părți, a sălii în care Macavei Savu (debunăsamă că va apuca și el ziua aceea) va vorbi despre plan și *agrotecnică*.

De-odată, se răsucește într'însa, trezindu-se. Iși aude glasul puțin cântat, cum îngână: tovarășii... și se bucură. Gândurile ei de săptămâni, care i-au turburat scriile și întunecat zilele se descâlcesc ca ceața sub puterea soarelui, vorbele ies rânduite ca florile de arnici de sub acul ei, pe un ștergar.

O ascultau într'o liniște plină, sorbind-o cu ochii. Vorbea despre corul, echipa de dans și echipa de teatru a căminului lor ca despre lucruri de mult cunoscute. Iși înmlădia mâinile prin aer, jucând parcă. Glasul-i suna, mângâindu-se, lungind vorbele ca într'un cântec. Iar ei se minunau de ochii ei albaștri și de cuvintele ei cuminți.

Ana și-a dat seama c'a spus tot. Zâmbi și mai adaugă:

— Măine, trebuie să ne-adunăm să punem în rând căminul.

Apoi se'ndreptă spre locul unde șezuse, fără s'audă aplauzele.

Apoi vorbi Măriuca, aruncând vorbele cu disperare, ca și când, fiind prea multe, s'ar fi temut să nu rămână vre-una nerostită.

— Trebuie să facem o multime de lucruri, să punem în rând căminul ăsta, să curățăm ograda, să văruim. Apoi tot noi mai trebuie să mobilizăm pe tineri să vie, ca să facem cor și echipă de joc, de teatru. Și credeți că-i ușor? Așa-i, noi așa credem, că-i ușor. Noi toate așa le credem. Nici tu cotizații, nici la ședințe nu venim, trebuie să vă roage omul în genunchi ca să ne-adunăm, măcar cât de cât...

Vorbea repede și se mira că oamenii n'o prea ascultă.

— Avem o grămadă de făcut și nouă nici nu ne pasă. Mai curând mergem la șezători la Istina Vâșă, ca s'ascultăm povești cu draci...

Unii căseau, astupându-și gura cu palma. Ana îi făcea semn să isprăvească.

Sedinta s'a încheiat frumos, cu zâmbete și aplauze. S'au înțeles să vie a doua zi cu găleți, cu mături, cu sape și greble și să puie în rând căminul și împrejurul său.

În drum către casă, Ana spunea Măriucii:

— Acum parcă încep să înțeleg ce-avem noi de făcut. Noi nu facem numai așa, un loc de petrecere tinerească. Căci nu-i crede doar că revoluția culturală stă dintr'o echipă de joc și una de cor. Oamenii toți, mintea lor trebuie să se schimbe. Și să se schimbe și viața lor. Pricepi?

— Parcă... Numa' nu știu cum om schimba noi două viața oamenilor.

— Vezi. Aici mi se împiedică și mie totdeauna gândul...

Tăcură o bucată de vreme. Apoi fără nicio legătură, Ana râse:

— Tu, Măriucă, ar trebui să-ți grijești mai bine de gură. Doar ești organizatoare de uteme.

A doua zi au venit vre-o șapte și Macavei Savu și-a încrunțat sprâncenele. A stat ce-a stat, învârtindu-se încoace și încolo, fără astâmpăr, și a pornit iarăși să colinde din casă în casă, ocărînd pe tinerii pe care-i întâlnea în cale:

— Oameni sânteți voi? Una vorbiți și alta faceți?

S'a slădit și cu Sălcudeanu, care'n ruptul capului nu voia să-și lase pe Firuța.

— Doar n'oi face-o preuteasă. Ce-i trebuie cămin? — a spus Sălcudeanu. Macavei Savu s'a mâniat și a strigat răgușit, dar tare, ca să se audă și mai departe:

— Atunci ține-o proastă după cuptor, nătâtocule!

Sălcudeanu a suduit, amenințând:

— Pe mine să nu mă faci nătâtoc!

Iar Firuța, care asculta tremurând toată, cu urechea lipită de ușa tinzii, a început să plângă în hohote fugind în casă și aruncându-se în brațele maică-si:

— Auzi, mamă? Auzi?

— Lasă, draga mamei, nu plânge! S'a îmblânzi și tată-tău cumva...

Dar fata n'auzea decât umbra neagră a primei mari desnădejdi, șoptindu-i: „îi rămânea o proastă după cuptor. Nici dracu' nu s'o mai uita la tine. Simionu' lui Pantea și-a găsi altă fată“.

S'au mai nimerit câțiva care au cărmît din nas:

— Mai lasă-ne, bade Savule, măcar duminica s'avem folos de hodină.

Macavei a pufnit nervos, murmurând printre dinți:

— De-așa hodină și vitele au folos.

Alții n'au mai spus nici albă, nici neagră, mirându-se numai în tăcere că Macavei cel așezat și slătos își face sânge rău din atâta lucru.

Amarul i s'a mai ostoit când s'a întors către amiază la cămin și a văzut vre-o zece-cincisprezece tineri forfotind ca albinele.

Lucrul era pe terminate și voia bună tot mai nestăpănită. Fuseseră puse în rând și celelalte încăperi ale casei, iar podmolul, ca un brâu ce-o înconjura de jur împrejur, înoit și îndreptat. Vre-o trei fete adunau de zor mărăcinii uscați, paiele și alte gunoaie din ceeace s'ar fi numit ogradă.

Printre ei, îmbujorată la chip, hărnicia Ana, strecurându-se mlădiaoasă peste tot locul, urmărind cu ochii umeziți de bucurie tot acest nea-

stâmpăr al prietenilor ei, îndemnându-i eu o glumă, cu un zâmbet, cântându-le cu glasul ei molcut, cântece de dragoste și dor.

Pe la ceasul al treilea al dupăamiezii, utemiștii care-au lucrat înainte de amiază erau din nou adunați la cămin, ca să-și petreacă după amiaza citind dintr'o carte a lui Pantea Simion și învățând un cântec nou știut de Ana, care le plăcuse mult. Veniseră și câțiva neutemiști. Ana se bucura zărind-o pe Rafila Gheorghisor, mută și țeapănă de emoție, tupilată printre rochiile înflorite ale celorlalte fete. Il vedea pe Niculae Tomuța cum o caută cu ochii prin grămada aceea mișcătoare de culori de tot felul și cum îndată ce-i zărea obrajii albi ca spuma, flăcăul râdea mulțumit vorbind ceva către vecinul său Pașca Ion.

Tinerii ședeau pe niște bănci înjghebate — nu se știe cum și din grija cui — din trunchiuri subțirele de salcâm și ici, colea, din câte-un capăt de scândură. Se adunaseră ca'ntru'un fel de divan, în jurul Anei, care ședea în mijlocul odăii celei mari, pe un scăunăș rotund cu trei picioare. Din toate mișcărilor, vorbele și surâsurile dese ale Anei se cunoștea că-i veselă. Drept în fața ei ședea Măriuca, vorbind mult și repede cu vecina ei, Irina lui Cucuet, care însă nu prea asculta, tulburată din pricina vecinătății lui Gheorghisor Ilisie. La loc de frunte ședea cei doi bătrâni ai adunării, Macavei Savu trăgând dintr'o țigară groasă cât degetul cel mare și Pașca Romulus, care-și adusese și fluerul lui lung de doi coți.

Încă nu începuse cititul. Plutea în încăpere un murmur molcom, ca într'un stup. Oamenii erau stăpâniți de un simțământ solemn, ca'n așteptarea unei sărbători. Nu-și îngăduiau nici să râdă, nici să vorbească tare, ci zâmbeau doar și șopoteau cântinel.

Ana deschise cartea și începu să citească o poveste despre un Harap Alb, frumoasa poveste a feciorului de împărat plecat să-și caute mireasă la celălalt capăt al pământului. Toată lumea tăcu. Nu se mai auzea decât vocea un pic cântată a Anei, când și când sugrumată de emoție, și răsufflarea stăpânită a piepturilor.

Deodată, peste liniștea aceasta năvăli un zgomot strein, dușmănos. Întâi învălmășit, nelămurit, ca o rostogolire de bolovăniș. Pe urmă încet, încet, se limpezi. Era glas de ceteră, care trăgea de zor o învărtită, glas de contrabas pășind îndesat pe urma ceterii, grăbit să nu întârzie și chiuitura sălbatecă, tulburătoare a unui flăcău:

Cine joacă și nu strigă
Face-i-s'ar gura strâmbă!
Hop!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-iu-iu — Hop! Hop!

Ana tăcu, încruntându-se. Macavei Savu își roti mânios ochii săi o leacă bulbucăți, parcă ar fi căutat printre cei de față pe capul relelor.

Hop! Zup! Zup! De-abia mă duc
Până la frunz'ai de nuc!
Hop!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-iu-iu! Hop! Hop!

— Asta-i Constantinu' lui Crețu... — îngăimă cu invidie și admirație în glas, Gheorghisor Ilisie. — A făcut joc! — și se sculă îndată dela locul său,

pornind către ieşire. Se sculă şi Irina lui Cucuet. Curând se ridicară toţi şi ieşiră să vadă ce-i.

Nu departe, drept în faţa căminului cultural, se întindea pe un tăpşan înalt ograda şi grădina cu pomii a Creţului. Ograda era largă şi casa mare, de cărămidă, acoperită cu ţiglă. În fundul curţii se ridica, mai nou şi mai trainic decât casa, grajdul vitelor, lung ca o cazarmă. Creţu îl acoperise cu stuf, ca să nu bată la ochi — zicând că ţine răcoare vara. Lângă grajd, într'o şură întinsă şi înaltă, în care erau de obicei adăpostite carele, plugurile şi grapele, acum se încuiasese horă. În mijlocul unor oameni care se îngrămădeau curioşi, jucau vre-o trei-patru perechi o învârtită. Mai bine, mai priceput, mai curat, juca Constantin Creţu. Işi bătea cu palma carâmbii cizmei de box, sărind în aer şi zurăindu-şi zurgălăii de aramă. Chiuia cumplit, răcnind ca la război:

Hop! Zup, zup! De-abia mă trag
Până la frunz'ai de fag
Hop!
Hop!
Uiu-ii-ii-ii-ii-ii — Hop! Hop!

Căţaraţi pe nişte scânduri întinse pe două capre, Bimbo Lazăr şi Bimbo Gavrilă, cei mai buni ceteraşi de pe câmpie, înversunaţi asupra viorii, se svârcoleau ca'n ceasul din urmă. Intre ei, bătrânul Mandi din Ercea, apăsa arcul pe strunele contrabasului care mugea ca un taur furios. Iar când Constantin, roşu şi asudat la faţă, îi împungea cu o căutătură cruntă, cei trei lăutari se avântau mai disperaţi în chinuirea instrumentelor lor nevinovate, care ţipau şi gemeau cu durere aproape omenească.

Creţu Constantin era mulţumit. Nu-i mai venea să se oprească. Se strânseseră oameni destui în şură şi'n ogradă, de-ai fi putut gândi că-i nuntă la Creţeşti. Unii nu intraseră în ogradă. Intindeau gâturile privind peste poartă şi peste gard. Obrajii lor nu arătau nici o urmă de veselie. Creţu cunoscuse printre ei pe Sălcudeanu Vasiliică, încruntat şi negru şi pe Cucuet Iacov, cu obrazul lui lungăreţ şi spân. Aceştia nu intrau de mulţi ani încoace în ograda Creţului. Fiecare avea o pricină, o socoteală grea cu Creţu bătrânul, pentru care nu-l puteau ierta nici în aceste săptămâni ale postului Crăciunului. Nu l-ar fi iertat ei nici de l-ar fi văzut în sicriu, lângă groapă. Şi-atunci l-ar fi blăstămat şi ar fi scuipat după el, suduindu-l: „hoţule şi tâlharule!“ Constantin îi privea cu fală, înteţindu-şi jocul şi chiuitura. Ar fi plătit încă pe atâta vin la ceteraşi şi la jucăuşi, dac'ar fi zărit-o acolo, lângă tatăl ei, pe Firuţa. Dar Firuţa nu era acolo.

Constantin Creţu zări sus, în uşa căminului, pe tinerii ieşiţi să vadă ce s'a întâmplat. Chiui încă odată, prelung, chemător, apoi ridică mâna şi lăutarii tăcură. Porunci scurt, încruntându-se la lăutari:

— Bărbunc!

În Nima, jocul voinicesc al secuilor îl cunoşteau numai trei oameni. Cucuet Iacov, care stătuse până acum în poartă, uitându-se urât la veselia feciorului Creţului iar acum se urnea odată cu ceilalţi, pornind întunecat la vale, Hirdubet Ion, care sta rezemat de peretele de scândură al şurii şi nu voia să intre în joc, şi el, Constantin Creţu.

Viorile asvârliră în aer ritmul svâcnit, repede şi neastâmpărat al dansului vechi de sute de ani, pe care îl jucau flăcăii pe vremuri, când erau prinşi şi duşi la oaste.

Constantin Crețu începu a plesni din degete, bătând pământul cu călcăile, în pași mărunți.

Ceilalți făcură un cerc larg, urmărind cu admirație mișcările flăcăului. Numai Ion Hurdubeț surâdea fără să se mire. Se gândea: „peste-o lună, vor mai fi încă zece feciori care să joace bărbuncul ca pe ață”.

— Ihaaaa! — țipă Constantin peste văi și dealuri și începu să salte în tactul sălbatec al viorilor și contrabasului.

Sus, în ușa căminului, tinerii rămaseră uimiți, șovăind. Se priveau întrebându-se din ochi.

Gheorghisor Ilisie strigă numai atât:

— Bărbunc!

Și porni cât putea el de repede pe cărare la vale, spre ograda lui Crețu, intră acolo și se pierdu printre oameni. Irina privea tristă după el.

— Se duce să vadă cum îl joacă. Vrea să-l învețe și el! spuse cineva. Ana căuta ochii Măriucii. Erau mânioși și nedumeriți. Căută pe Macavei:

— Bade Savule!...

— Mama lui de chiabur... mormăi bătrânul, holbându-și ochii către vale. — Pân'amu n'a mai făcut joc. Amu i-a venit în minte c'ar juca și feciorii noștri. Sfântu' cui l-a adus pe lume!

Din neastâmpărul care-i cuprinse pe tineri, Ana înțelese că ea trebuie să spuie ceva, acum, îndată, să-i facă să înțeleagă ce se'ntâmplă acolo jos și să nu meargă, ci să rămâie toți aici. Nu găsi însă vorbele. Tăcu frământându-și mâinile, îngrijorată și nervoasă.

Jos, în curtea Crețului începea iarăș învărtita. Alături de chiuitura răsunătoare a lui Constantin se mai auzi un glas subțire, aproape femeiesc, repezit cu voinicie în înalt.

— Auzi! spuse Ion Pașca. — Auzi la Fârțuș cum chiuie.

— Și numa 'nainte a fost aici.

— S'o dus. El dacă nu joacă nu-i sănătos.

— Hai să mergem și noi, se vedem — vorbi Pașca Romulus — tânărul.

La vorba asta se porniră repeztor aproape jumătate din cei rămași în ușa căminului. Ana privea după ei și-i venea să plângă de ciudă.

Întâi Măriuca strigă:

— Unde mergeți?

— La joc.

— Haideti înapoi.

Câțiva se opriră, dar numai o clipă. Apoi se grăbiră să-i ajungă pe ceilalți.

Atunci se auzi și vocea lui Pașca Romulus, bătrânul, răcnind de să s'audă peste sat:

— Iuane, Romulus! Unde mergeți?

Cei doi flăcăi ciolănoși se opriră locului și întunându-se cătinel, răspunseră de-odată, rușinați.

— 'Poi...

— Să veniți îndată înapoi. Auzitu-m'ati?

În clipa asta, Pașca Romulus, bătrânul, nu râdea, nu-și freca nasul lui mare și nici ceafa nu și-o scârpina, ci se uita crunt, cu ochii mijiți, nu la feciorii lui ciolănoși care se întorceau călcând alene, surâzători, ci în jos, la curtea plină de lume a Crețului.

Atunci se auzi și Ana murmurând:

— Om face și noi joc! Un joc pentru noi.

Pașca Romulus adăugă, și nici acum nu râdea:

— Și eu am să cânt din flueră.

Câți erau acolo, vre-o zece oameni, flăcăi, fete și cei doi bătrâni, se strânseseră aproape unii de alții, încât își simțeau și-și auzeau răsufllările. Priveau toți cu ciudă la curtea Crețului și la cei de-acolo, care le-au tulburat după amiaza. Incet, încet, ciuda se făcea mânie. Și se născu în sufletul lor un simțământ neiertător; își amintiră fiecare că nu-i asta prima și nici cea mai mare batjocură cu care Crețeștii împroașcă satul; fiecare fată și flăcău își aduse aminte de-un lanț întreg de batjocuri și umilinți a feciorului Crețului, a Crețului-bătrân, a moșului lor și-a moșului moșului lor. Iși aduseră aminte cum moșii și tații lor au suferit aceste batjocuri și umilinți, și recunoscură în inimile lor ura. De-odată, lucruri fără înțeles căpătară o lumină nouă și le fu peste măsură de drag căminul ăsta ponosit și petecit cu lut, grinzile lui învechite și roase de cari, ferestrele lui bălțate cu hârtie și le fu peste măsură de urâtă și nesuferită ograda Crețului și jocul de-acolo, jucătorii și chiuiturile lor sălbaticе. Înțeleseră că această casă veche e căminul lor și ograda cea întinsă de pe tășan e a chiaburului. Înțeleseră că jocul de-acolo și chiuiturile sunt ca o sudalmă și-un stupit pe care ți le-aruncă un om cu care te urăști.

Se priviră cu gravitate, înțelegând că aceleași gânduri li se întorc prin cap. Ana spuse:

— Hai înăuntru, să mergem mai departe.

Intrând, Macavei Savu șopti Anei:

— Mă duc să văd ce-i acolo. Tu ai grijă. Vin îndată — și rămase în urmă, pierind repede.

Ana se așază pe scăunaș, luând cartea pe genunchi. Roti ochii asupra tovarășilor ei, înduioșată. Simțea cum o umple o grijă nouă, încă necunoscută: răspunderea ei, o răspundere mare și grea pentru o seamă de lucruri ce se vor întâmpla în sătucul acesta pitit între dealuri, lucruri care nu vor fi numai ale ei, ci ale tuturor și care vor avea un rost mare și-o noimă mare. I se pare ceceace încep ei să facă acum, ca atunci când o casă întunecoasă, hăită și plină de paianjeniș, cum a fost bunăoară chiar și căminul lor, trebuie întărită la temelii, împlinită în zidăria ei, înoită și înfrumusețată, ca să poată locui în ea oameni sănătoși și fericiți — și întâi și întâi deschizi ferestrele să intre lumină și aer; „asta o facem noi acum — se gândea — deschidem fereastra să intre aer și lumină. Căminul nostru-i ca o fereastră...”

Citește povestea cunoscută și i se pare nouă, pentru că n'o citește doar pentru ea însăși, ci pentru toți și își continuă gândul de-adineauri: „eu deschid această fereastră aici, în acest cătun”. Și era mândră și încrezută în sufletul ei.

Macavei se întoarse curând și suduind urât, spuse cu glas înfundat:

— Amu știu ce vrea dumnealui.

Apoi către Măriuca:

— Acolo-i și podoaba de bărbatu-tău.

— Cee?! Joacă?!

— Atâta scofală că nu joacă. Stă la margine și râde și numai așa-i umblă ochii în cap.

Ana întrebă, îngălbenind:

— Și Petrea?

— Petrea nu-i.

Ana învie la loc și se grăbi să citească mai departe, cu glas tremurat.

În timpul ăsta, în curtea Crețului vârtejul jocului părea că se liniștește. Multă lume plecase. A rămas numai tineret și vre-o două neveste care ședeau pe-o laviță în dreapta și 'n stânga Istinei Vășa, ascultându-i vorbele fără capăt și râzând într'una. Jocul se mai domolise pentrucă Constantin des-tupase niște sticle cu vin. Oamenii închinău și beau din sticle, trecându-le din mână în mână. Beau și fetele, întorcându-se cu spatele, râzând și înecându-se. Primiră și lăutarii o sticlă de vin și-un călcâi mare de pită cu slănină; acum se odihneau și mâneau, împingând înghițituri mari pe gât la vale.

Constantin băuse mai mult decât toți și părea muiat. Nu mai râdea și nu mai striga. Umbla printre oameni cu sticla în mână, închina grav și se oprea sorbind vinul cu capul dat pe spate, apoi răsufla greu ștergându-și gura cu mâneca largă a cămășii și pornea mai departe, ridicând sus în aer sticla și urând posomorit:

— Dea, dumnezeu... bine și... sănătate.

Încă nu se clătina, dar înțelegeau toți că băutura i se urcase la cap. De-aceea vorbeau și ei încet, urmărindu-l atenți cu privirea și așteptând să vadă ce se va mai întâmpla.

Constantin ajunsese în dreptul lui Ion Hurdubeț, care-l privea surâzând și se răsti la el:

— Râzi? Ha?

Ion nu răspunde, continuând să suradă.

— Na. Bea!

Ion luă sticla, o închină și o duse la gură, fără să-și contenească surâsul.

— Ți place. Ha? Ți place vinul meu?

— Îmi place. Ți vin bun.

— Hă, hă. Bun.

Constantin veni lângă Ion Hurdubeț, se rezemă și el de peretele de scânduri și-și întinse brațul pe după capul acestuia.

— Mă, Iuane — începu el cu glasul pe neașteptate muiat. — Tu ești prietenul meu, mă! Ție pot să-ți spui că-s năcăjit, că tu mă crezi.

— Te cred.

— Is năcăjit, mă! Mă doare aici — și-și duse mâna în dreptul inimii.

— Știu că te doare...

— Așa-i că știi? Vezi că n'a venit? Și-am chemat-o. Am trimis-o pe soru-mea s'o cheme.

— Ți-am spus că n'o să vie.

— Mi-ai spus. Da' eu am chemat-o.

— Ți-am spus doar: las'o și nu mai umbla după ea. Dacă nu te place, nu te place. Cată-ți și tu alta...

— Nu-mi trebuie alta.

Vorbea fără să-i pese că-l pot auzi și alții. Se afla pe acea treaptă pașnică a beției, când omul e gata să-și deschidă sufletul în fața oricui e gata să-l asculte. Iar ceilalți, văzându-l potolit, s'au întors de către ei, începând să sfătuiască de-ale lor și nemaiținând seama la povestea asta de dragoste pe care mai toți o cunoșteau.

Iar Constantin își depăna mai departe ponosul, strâmbându-și fața și clipind des din ochi. De-odată se opri și tăcu mai multă vreme, pe urmă oftă:

— Tu mi-ești prieten, Iuane. Hai să facem noi doi aici o echipă de joc de să pâraie. O chemăm și pe Firuța și pe ai mai buni jucători. Și ne p... pe căminul lor.

— Nu se poate.

— Dece nu se poate?

— Eu trebuie să fac echipă la cămin.

— Așa!? Faci echipă la cămin?! Da' pe mine dece nu mă primiți?
Ce, eu nu știu juca?

— Ba știi.

— Ori îs râios?

— Nu. Nu ești râios, da' nu te primim.

— Dece? — și ochii lui verzi se tulburară, întunecându-se.

— Ți-am spus că nu se poate, pentru că ești chiabur.

— Lasă gluma! Plătesc cu țiganii. Auzi? Și-o dăm dracului pe Ana Nucului. Ce, să ne comande o femeie proastă?

— Nu-i proastă. Da' ți spui că nu se poate. Tată-tău îi chiabur.

— Mă! — In ochii tulburi ai lui Constantin se 'nvolbură o furie oarbă, gata să răbufnească. Dar luându-și seama și-o înghiți pufnind. Întrebă, cu glas surd, încordat:

— Atunci dacă-s chiabur, dece-ai venit în ograda mea?

— M'ai chemat, de-aia am venit. — Liniștit, dar încordat, îndepărtă brațul lui Crețu de după capul său.

— Hă! Te-am chemat. Te-a chemat dracu'! — începu să strige tot mai tare. — Dece-ai venit la chiabur?

Hurdubeț îl strânse de braț cu toată puterea mâinii lui, vorbindu-i potolit, la ureche:

— Liniștește-te, Constantine. Nu-ți căta sfadă cu mine.

Constantin se smânci din mâna lui și trăgându-se înapoi doi pași, se propti bine pe picioare și prinse a răni:

— Să nu mă înveți tu, mă slugoiule, mă mămăligarule! Tu vrei să fii prieten cu mine, cu Crețu Constantin? Tu mă, feciorul lui Hurdubeț care dormea în sac pe paie, că n'avea așternut în pat? Tu vrei să fii prieten cu feciorul Crețului?

— Dacă așa stă povestea, mă duc.

— Du-te! Piei din ochii mei, cănel! Și să vii când nu-i avea'n ce'n-tinde mămăliga. Ți-oi da cizma să întinzi de pe ea.

Ion, care pornise către poartă, se'ntoarse și spuse destul de tare, stăpânindu-și mânia cu greu:

— Ascultă aici, Constantine. Ești beat și nu te bat. Da' am priceput ce-i în sufletul tău și-ți mai spui că ești chiabur și nu te mai cunosc de prieten. Am greșit, da' amu m'am trezit. Rămâi sănătos, să poți purta în spate ce ți-or încărca mămăligarii și slugoii!

Intoarse spatele și ieși din ogradă.

Constantin, încercându-se de furie, porni repede după el, căutându-se înfrigurat prin huzunare după briceag și amenințând, dar îl ajunseră ceilalți și-l ținură. Se liniști greu, și multă vreme mai sudui, înșirând fără nici o rușine vorbe murdare și îmbălăcăciuni.

Vremea începuse a se întuneca. Scara învelea cu umbrele ci sure dealurile și casele. Lumea prindea să se împrăstie. Venindu-și greu în fire, Constantin strigă la lăutari să cânte și începu să joace ca un apucat. Jocul mai ținu cât ținu, apoi se destrămă. Constantin, așzat pe laviță, vedea cum pleacă pe rând toată lumea, o văzu și pe Istina cum își înfoaic poalele largiale rochiei, grăbindu-se cu celelalte două neveste. Rămas singur cu lăutarii, începu să-i sudue. Apoi îi veni un gând năstrușnic:

— Mă, știți voi care-i hora mea?

— Știu: *Hai-iu-iu-iu-iu-iu-iu*.

— Așa. Na, veniți după mine.

Porni prin întineric cu ceterașii după el, cântând cât îl ținea gura, oprindu-se când și când în fața caselor cu fete mari și chiuind strigături rușinoase.

Crețu se trezi șezând pe marginea pâ râului secat ce străbătea satul dintr'un cap într'altul, drept în fața casei lui Sălcudeanu. Lângă el ședeau în iarba uscată, țepoasă, cei trei lăutari, ștergându-și sudoarea de pe față și de pe gât. Răsuflau greu, osteniți și așteptau plata pentru ziua lor de muncă.

Constantin nu se gândea la plata lor. Ii și uitase. El își ținea ochii la cele două ferestre luminate dela casa lui Sălcudeanu. Acum vre-o jumătate de ceas, zărise o umbră apropiindu-se și agățând două ștergare. Era o umbră, mică și sprintenă. Poate-a fost Firuța și Constantin își simți inima tresărind. Ar fi vrut să strige și-aici câteva din strigăturile de rușine scornite de el, ca să se răzbune pentru nepăsarea acestei fetișcane cât un strop, negruță, prizărită și mândră ca un păun — dar se temea de Vasilică Sălcudeanu.

— Of, paștele mării ei... sudui el înfundat, zgâindu-se la ferestrele luminate. Ii veneau în minte, una după alta, toate încercările sale de-a îmblânzi inima fetei. Zadarnice au fost toate. Statura sa falnică, întreaga lui înfățișare de bărbat aspru și duios, care făceau destule fete să suspine, Firuța nu le socotea vrednice nici de-o privire cât de cât curioasă. Turbat de-atâta nepăsare, o apucase odată, fără veste, în brațele sale, îndrugându-i obișnuitele lui vorbe de dragoste, holovănoase și pătimase:

— Porumbița mea, căprioara mea, calcă-mă'n picioare, dar lasă-mă să te pup... numai odată.

Fata însă se zbătuse scurt și alunecase ca o zvârlugă, luând-o la fugă și ocărindu-l:

— Du-te 'n rușine, nebunule!

Il prinsese apoi, a doua zi, Sălcudeanu Vasilică în fața cooperativei și-l luase de umeri, zgâlțâindu-l și mărâindu-i printre dinți:

— Mă, blăstămatule, pân'amu ai scăpat întreg, dar de te mai apropii de fata mea, te fac pozdării. Auzitu-m'ai?

Constantin, cât era el de arătos și de voinic, îngălbenise. Sălcudeanu avea putere în pumnii lui să ametească și-un bou.

— Bade Vasilică, băiguise el, tremurând, furios că-i era frică. — Nu m'am gândit defel la rău. Pe Firuța eu vreau s'o iau...

— Să taci! — urlase Sălcudeanu. După feciorul Crețului n'o dau nici de-ar purta-o numai 'n mătase. Apoi continuase mai liniștit, după câteva clipe: Cu tine nu vreau să am treabă. Cu tatăl tău am eu o socoteală. Păzește-ți pielea, ca să n'am treabă și cu tine.

Constantin știa ceva despre socoteala ce-o avea Sălcudeanu cu tatăl său. În vremea secetei, Sălcudeanu ceruse împrumut un milion, dela Crețu, lăsând zălog o bucată de grădină și calul (numai pe cal ar fi putut căpăta zece milioane, dar Vasilică nu voia să-l vândă). Crețu, ascultând de nănașul-său Nădlag, îl mai puse pe Sălcudeanu să semueze o cambie de trei milioane. Pe urmă, nu i-a mai înapoiat nici calul și nici grădina (calul îl și vânduse la târg la Brețc, cu opt-nouă milioane) — și i-a dat în judecată pentru datoria de trei milioane. Constantin recunoștea în sine că tatăl său făcuse o potlogărie, dar „ce să-i faci? Dacă Sălcudeanu a fost prost? Crețu a fost deștept“. Nu era nici cea dintâi nici cea de pe urmă lucrătură a părintelui său; bătrânul Crețu, cât era el de șubred, cu mintea și cu iscusința sa în astfel de treburi

îi bătea pe toți. În privința asta, și pare-se numai în asta, Constantin îl admira chiar pe tatăl său. Și-apoi dece s'amesteci treburile bătrânilor, în dragostea tinerilor?

— Constantine, gurută! — îl turbură din gândurile sale Bimbo Lazăr, primașul, grăind căținel, prevenitor.

— Ce-i?

— Noi ne-am duce, gurută, că-i târziu și ne-așteaptă boresele.

— Duce-ți-vă dracului și lăsa-ți-mă pe mine 'n pace, cioarelor!

— Apăi, dragă gurută, noi ți-am cântat azi toată ziua.

— Și ce-i dacă mi-ați cântat?

— Apăi înțelegerea cum a fost?

— Mergeți la dracu'. Amu n'am poftă de stat la sfat. — Și se lăsă pe spate cu ochii la stele. Lângă el, lăutarii sporovăiau ceva neînțeles. Apoi Lazăr se apropie iar de el, agrăindu-i:

— Constantine, gurută, nu-ți face batjocură din noi. Trebuie să ducem de mâncare la puradei. Ii târziu. Ne-am înțeles să ne plătești patrusutecincizeci de lei, o sutăcincizeci de cap.

— Și dacă nu vreau?

— Nu se poate să nu vrei.

— Ha, ha. O să te duci la sindicat! He!

— Nu. N'o să mă duc la sindicat, da' pui pe boreasa mea să te blastăme.

— Hooo, cioară. Taci că-ți dau.

Și-i asvârli două hârtii de câte-o sută.

— Numa'două, Constantine?

— Da' cât? Și se ridică în picioare, amenințător.

— Apoi cât ne-am înțeles.

— Pe mama dracului înțales. Cu țigani nu mă înțeleg.

— Nu se poate, Constantine. Ne-așteaptă boresele, plătește-ne.

— Gura, că bag cosoru 'n voi, cioroilor!

Lăutarii se traseră 'n napoi, sfātuind în șoaptă. Flăcăul îi privea pieziș. Sus, în ferestrele Sălcudeanului se făcu întuneric.

— Nu vrei să-i dai, Constantine?

— Nu. Ați cântat prost, că n'or venit toți din cămin.

— Constantine, eu zic să-i plătești, că ți-a părea rău...

— Să tăceți, că vă belesc. Cărați-vă...

— Să n'ai parte de ei, chiaburule...

— Cee?... și porni clătînându-se către ei, dar nu-i putu ajunge. Le mai auzi de departe blestemele tânguie.

Porni și el, înapoi la vale, către casa Vâșei.

Istina nu-l aștepta. Lampa era stinsă. Debunăseamă, femeia dormea. Ciocăni în fereastra dinspre grădină, până o auzi întrebând somnoroasă:

— Cine-i?

— Eu!

— Tu ești, Constantine? Stai că viu. Da' ce umbli așa târziu pe drumuri?

Întră înăuntru, împiedicându-se. Istina aprinse lampa și întinse ștergare pe ferești.

— Vai, da' beat ești! — și luându-l de mână, îl duse să șadă pe canapei.

— Stai aici, că-ți aduc un pic de moare să bei, să-ți mai iasă din cap.

Constantin se mira că femeia asta trupeșă, numa'n cămașă, nu-l mai înfioară. Iși lăsă capul în pumni, oftând:

— Mama ei de lume. Am să dau foc la sat.

— Las', nu da foc la sat pentru o fetișcană... spuse femeia batjocoritor, aducându-i oala cu zeamă de varză.

— O fur și-mi fac poftele, și-apoi să văd, nici atunci nu mi-o dă?..

— Nu ți-o dă nici atunci, da' te omoară Sălcudeanu...

— Il omor pe Pantea.

— Nu ești tu așa bărbat să omori un fecior ca Pantea...

— Le dau foc când ar fi toți grămadă, în căminul lor.

— Și ce câștigi?

— Mă stâmpăr. Mă stâmpăr de toate... Cristoșii mamii ei de lume și-a cui a făcut-o!

— Nu striga așa. Te-aude cineva și-i vai de tine.

— Cine m'audc?

— Apoi chiar și 'nvățătoarea...

hă... Las s'audă — și se porni pe-un răs nebunesc, nestăpânit.

Istina râdea și ea de înfățișarea jalnică a flăcăului cu părul căzut între ochi, cu tâmplele asudate și cu ochii tulburi și rătăciți.

— Auzi? Să nu mori de răs? Nu mă vrea de bărbat.

— Apoi cine te vrea pe tine?

— Mă vreau destule.

— Numai proastele.

— Dece proastele?

— Așa.

— Ce? Tu n'ai venit după mine? Istina, scumpa mea! Ție ți-s drag.

— Mi-ești drag, da' nu m-ași duce după tine.

— Dece?

— Nu mă leg eu, dacă nu mă doare. Ce-mi trebuie mie năcaz pe cap? Imi fac eu voia și-așa cu tine.

— Hă, hă, hă, tu nu ești proastă, da' ești o curvă, hă, hă hă..., Și nu se mai putea opri.

Istina îl privea cu un fel de silă, amestecată cu batjocură.

— Rău te-ai îmbătat, Constantine. Hai culcă-te, să-ți treacă.

— Nu mă culc!

Se ridică, luminat de-un gând răsărit fără veste în căpățâna lui tulburată.

— Mă duc la domnișoara învățătoare...

— Du-te dracului, și stai pe fundu'tău acolo...

Feciorul nu i se putu împotrivi. Se dote înapoi trei pași, clătinându-se. Păli, schimonosindu-și fața. Simțea cum i se răsvrătește pantecele și cum casa se'nvârte cu el. Gemu:

— Mi-i rău...

— Ți-i rău? Stai c'aduc găleata aia spurcată...

Femeia îi ținea fruntea în palmele ei fierbinți; apoi îi spălă obrajii cu un ștergar muiat în apă rece și-l dezbracă, culcându-l pe canapei, pe-un țol.

Pe urmă, privindu-l cum doarme, bolborosind vorbe mânioase, se'nfioră:

— Auzi... să deie foc la cămin... Zăludul ăsta-i în stare...

Văzându-l pe Macavei Savu că scară de seară, de cum se întunecă, își infundă căciula în cap, își ia bota de după ușă, mormăind: „io m'oi cam duce pe la cămin“, și pierea pentru trei și patru ceasuri, Măria s'a luat cap de gând.

Vinerea, când iar își luă căciula și se întindea după botă, ea s'a așezat în ușă și l-a întrebat, tremurându-i glasul:

— Tu ce tot cauți în toată seara la cămin, acolo printre feciori și fete? Doar nu te-a prostit dumnezeu la bătrânețe?!

Savu s'a mirat destul și a privit la femeie cu luare aminte. Socotind că această întâmplare trebuie numaidecât limpezită, s'a hotărât să mai zăbovească. S'a așezat la masă, chemând-o și pe Măria.

Femeia s'a apropiat cu băgare de seamă, privindu-l ascuțit, bănuitoare:

— Șezi aici! — a spus el solemn și a început: Tu știi că eu îs membru de partid?

— Cum să nu știu, că doar de vre-o doi ani încoace nici nu dormi, nici nu mănânci ca omul, până nu-i vezi pe toți cu pământurile semănate.

— Apoi să mai știi că dacă-s membru de partid, nu-s numai pentru însămânțări. Is și pentru ridicarea poporului.

După obrazul femeii, Savu a înțeles că ea nu dă mult pe aceste vorbe. În ochii ei stăruia aceeași bănuială. Atunci el vorbi mai departe, cu răbdare:

— Ridicarea poporului nu înseamnă numai bucate mai multe pentru gură și haine mai multe pentru trup. Înseamnă și învățătură mai multă pentru căpățână. Pricepi? De-aia facem cămin. De-aia mă duc eu la cămin în fiecare seară.

O schimonoseală de batjocură strânse gura femeii:

— D'apoi că învățătura aia o fi numa' pentru feciorași și fete tinere?

— Ba zău nu. Ii pentru toată lumea. Și nu ți-ar strica nici ție să vii. Chiar! Ai da o pildă.

Femeia fu uimită. La asta nu se așteptase. S'a împotrivit cu câteva vorbe, dar repede și-a pus marama neagră de lână pe umeri și încuind ușa la tindă, a pornit grăbită după Macavei.

Iar peste câteva seri, Măria lui Macavei, în drum către cămin, a bătut grăbită la fereastra Rozaliei lui Cucuet, strigându-i să iasă degrab. Rozalia s'a arătat, înodându-și năframa sub bărbie și întrebând speriată: — Ce-i? Ce-i? Măria o chema să-i ție tovarășie. Singură între tineri nu-i la îndemână. N'are femeia cu cine schimba o vorbă. Altcum, e frumos și bine, ca unde-i tineret mult: glumele și ghidușiile țâșnesc ca isoarele primăvara și apoi unde-s glume, râsul nu se mai gată și oamenii se învață la olaltă, se îndrăgesc și parcă nu s'ar mai despărți. Rozalia parcă a se îndoi. Ar fi mers și n'ar fi mers. Mămăliga-i pe loc, bărbatul așteaptă cina, galițele nu-s așezate, și-apoi ce-a zice lumea că oameni bătrâni se vâără peste petrecerea tinerețului.

— Adă-l și pe Cucuet. Doar și fetele ți-s acolo.

— Numa' de-a vrea să vie. Nu știu, zău.

Curiozitatea a învins pe Rozalia, iar pe Cucuet, gura femeilor. Și în curândă vreme, pe lavițele din lungul pereților și-au făcut loc și unii oameni în toată firea ca Pantea Gavrilă, care venea pentrucă se citea din cărțile feciorului său, Cucuet Iacov, care venea pentrucă se aflau acolo fetele lui și-i plăcea s'asculte lucruri minunate și Pașca Romulus, bătrânul, care se socotea de-acum om vechi la cămin,

Urătul serilor lungi de toamnă întârziată, până către începutul lui Decembrie, îi mâna de acasă. Se învățaseră din bătrâni să umple aceste seri aciundu-se pentru două, trei ceasuri, la vatra unuia sau altuia din vecini și să tacă privind țintă jocul flăcărilor, să scape din când în când, în răstimpuri lungi, câte-o vorbă despre vreme, despre lume și despre o firavă nădejde. Când se întâmpla un știutor de povești, atunci se făcea sărbătoare; lumea cea adevărată și grea pierea, oamenii se mutau pe minunatul tărâm

al lui Barbă-Cot și se bucurau că țărani ca ei sboară pe un cal mâncător de jăratec și taie pe smei, că o țărăncă ca ale lor vindecă orice răni cu iarba fiarelor. Când tărâmul fermecat se topea în fumul înălțat din vatră, oamenii se întorceau pe acest pământ negru, blăstămat și iubit, oftând buimaci. Și târziu, întorși acasă, întinși în așternutul aspru, mai stăteau o vreme cu ochii deschiși prin întuneric și oftau.

Acum se strângeau la cămin ca la o nouă vatră a poveștilor, bucurându-se tăcuți că pot cunoaște o petrecere necunoscută până azi pe valea lor pierdută între dealuri.

Peste murmurul cătinel al oamenilor s'auzea vocea limpede, puțintel cântată a Anei:

— Tovarăși, începem cititul. În *iasară* citim despre Mitrea Cocor...

Zgomotele toate amuțeau. Bătrânii întorceau urechea teafără spre Ana, tinerii își rezemau bărbiile în pumni, femeile își încruciau brațele pe piept, iar fetele își uitau mâinile fierbinți în pumnii de piatră ai flăcăilor.

Povestea se întindea mult în noapte și oamenii oftau pentru suferințele adevărate ale lui Mitrea Cocor. Când jandarmii l-au luat pe Mitrea și l-au bătut, dintr'un colț s'a auzit un glas aspru, răstindu-se:

— Asta s'a întâmplat la noi, la Nima.

— Cum la noi, mă? La Nima nu s'a pomenit de când îi lumea nici un Mitrea Cocor, — a răspuns, răstindu-se și mai tare, al doilea glas de lângă primul.

Lumea a tăcut ascultând cu luare-aminte.

— Ba la noi, când îți spun. Ii Cucuet Iacov. L-a bătut pe Nădlag Chioru pentru simbrie și-atunci l-au dus jândarii și l-au făcut pozdării. Așa-i, mă Iacove?

— Așa-i— a încuviințat de-aproape Cucuet. M'au bătut de-am zăcut trei săptămâni. A venit și popa de mi-a citit.

— Apoi omul cu voi nu poate vorbi. În carte nu scrie de nici un Cucuet. În carte scrie de Mitrea Cocor.

— Ba de Cucuet scrie, doar că i-a pus alt nume.

— Na, dă-mi pace! Dece să-i puie alt nume, când și-l are pe-al lui? Mă, Cucuet, mă, tu ești Mitrea Cocor?

— Nu-s io. Da' și cu mine chiar așa a fost.

★

Bătrânul Visalon Crețu pricepu fără multă bătaie de cap lucrurile ce se petreceau în cătun de câțiva ani, și cu mintea lui ascuțită, își dăduse demult seama că nu se poate aștepta la nimic bun pentru el și pentru ai săi, pe care demult nu-i mai iubea în nici un fel, dar de care se simțea legat fără voia lui, din ce în ce mai strâns. Lăsase în urmă o viață frământată și fără odihnă, de goană Iacomă, neoprită după avere. Avuse de înfruntat puteri mai mari decât a sa; pe Nădlag și pe mai marii săi, oamenii fără milă pe care nu-i putea lovi fățiș. Visalon Crețu ieșise în fața voinței sălbatice, a puterii neînfrânte dar oarbe a finului său, numai cu mintea sa mlădioasă; și izbutise să-și păstreze pământul moștenit dela părinți și să mai cumpere; își căutase și el stăpâni, îi aflase în partidul liberal, care avea mare nevoie de partizani pe aceste meleaguri. Ani la rând se schimbaseră în scaunul de primar cu Nădlag, urându-se dar nevoiți să se ajute. În acești ani fără astâmpăr, Visalon Crețu dobândise o mare iscusință în treburi ce nu sufereau lumina zilei, dar aduceau câștig bun și mai dobândise o înțelegere repede a primejdiei, așa cum fiara din pădure cunoaște dușmanul care se apropie adulmecând vântul. Chiar și acum, când se uscaseră de bătrânețe și se scorojiseră ca un trunchiu de păr și

abia se mai mișca, tremurând din toate încheieturile, mintea lui lucra fără greș, fără întrerupere, căutând cum să se împotrivescă noilor alcătuiți care-l strângeau tot mai mult cu cercul lor de fier, pricepând repede și fără greș primejdiile care-l pășteau chiar și din cele mai firești întâmplări ale cătunului. Era prea bătrân ca să mai nădăjduiască o îmbunătățire a lucrurilor, mintea lui rece, vindecată de patimi, îi spunea că nu mai hotărăște el câtă vreme va mai ține împotrivirea lui, că așa cum i-au luat moșia lui Mudra, așa i-o vor lua și lui într-o bună zi; înțelegea că asta n'o poate ocoli, cu nici un fel de iscusință. Pe el nu-l interesa izvorul acestei puteri. Recunoștea în contractul ce-a trebuit să-l încheie cu argatul său Gheorghisor Ion, al doilea fecior al lui Fârțug, în procesul pe care l-a pierdut cu Pașca Romulus, în amenda pe care a plătit-o pentru că n'a pus grâu sănătos în pământul său din Dupătău, în grâul, porumbul, carnea și laptele pe care trebuia să le vândă statului, recunoștea în acestea și multe altele chipul acelei puteri care venea peste el.

Crețu Visalon ura puterea aceasta. În inima lui îmbătrânită în răutate nici nu mai era loc pentru alt simțământ. Și cu cât pricepea mai curat zădărnicia oricărei împotriviri, neputința lui de a schimba drumul necruțător al acestor oameni care dădea buzna peste el și-i spuneau: dă-te la o parte, e pământul nostru, e munca noastră! — cu atât mai mistuitoare creștea ura sa. Puterea asta, care se ridica apăsându-l încet, fără iertare, înăbușindu-l, o recunoștea și în căminul cultural de sus din deal și nu se tocmise când Constantin îi ceruse bani pentru lăutari și vin pentru jucăuși.

Iar în serile care au urmat duminicii cu joc și beutură din curtea sa, Visalon Crețu s'a tot mirat că vede lumină în deal la cămin. Vineri seară, după cină, când Constantin se pregătea să plece, l-a agrăit:

— Constantine, mai șezi un pic.

Visalon, tatăl lui Constantin, era un bătrân ruginit, uscățiv și gârbov. Avea mai bine de șaptezeci de ani, dar ținea la îmbrăcăminte curată și bine rânduie; cămașa albă fără pată, sumanul și laibărul călcați și cioarecii bine întinși pe picioarele lui subțiri și strâmbe. Obrajii plini de pete galbene și roșietice i se uscaseră ca pergamentul. Vorbea cu un glas ca de iască, uscat și firav, parcă veșnic tânguindu-se:

— Șezi, să mai vorbim.

Privea la fiul său cu ochii lui tulburi, cocliți, fără pic de duiosie pentru frumusețea lui tinerească.

Constantin șezu la loc, nemulțumit. Văzând că bătrânul tot tace și-l cercetează cum cercetezi un cal în târg, se răsti:

— Na, ce-i?

— Nu mai faci joc duminică?

— Nu.

— Dece?

— Nu se plătește!

— Dece nu se plătește?

— Apoi vin puțini, și cine-am vrut eu tot n'a venit și tot n'are să vie.

— Pruna aia uscată a lui Sălcudeanu?

— Aia.

— Mare prostălău ești, fătul meu. — Obrajii îi rămăseseră fără nicio expresie și glasul uscat, ușor hârșăit. Numai ochii îi sticliră cu răutate. Mare prostălău.

Se vede că flăcăul era învățat cu astfel de mângâeri părintești, pentru că răspunse nepăsător:

— Treaba mea.

— Ba-i și-a mea.

Feciorul se miră. Râse sfruntător, nerușinat:

— Doar nu ți-o căzut cu tronc Firuța?

— Nu, fătul meu. Cât privește broasca aia, treaba ta. Nu m'amestec.

Da' cât privește jocul, îi și treaba mea.

— Ți-o fi venit poftă de joc!

— Poftă, nepoftă, Duminică să faci joc!

— Fă dumneata! — și se ridică, punându-și căciula în cap. Eu n'am vreme.

— Stăi, Costantine, mai stăi.

Feciorul n'avea răbdare, dar fără să și-o mărturisească se temea de glasul ca un bârșăit de hârtie sfâșiată al bătrânului și de uitătura ochilor lui uricioși. Se așează înapoi pe scaun.

— Tu ce gândești, de ce ți-am dat vin și bani pentru țigani?

— Ii fi căzut în mintea copiilor.

— Așa gândești tu!

— Așa.

— Ți-am spus că ești un prost.

— De-aia mă ții, ca să-mi spui că-s prost?

— Nu. Acum stăi să-ți spui de ce am dat vinul ăla și ți-oi mai da și duminecă și de ce ți-am dat bani pentru țigani și ți-oi mai da și acum. Ascultă la mine. Încă n'am dat în mintea copiilor și mai ai ce învăța dela mine.

— Ascult, — dar dinadins își boldi ochii în grindă și n'ncepu să numere crăpăturile scândurilor.

— Sus în deal, în casa lui nănașu-tău, ăștia or deschis cămin. Și arde lampa în fiește care sară. Cetesc cărți și gazeturi.

— De mine, citească până n'or mai vedea bine.

— Ba să nu cetească.

Flăcăul tresări. O amintire tulbure îl răscoli ca un vârtej repede. Auzi glasul bătrânului, scârțâind mai departe:

— Tu știi ce scrie azi în gazeturi?

— Ne suduie pe noi.

— Ne suduie și-i scoală pe proști în capul nostru. Vor să ne iee bucătura dela gură și perina de sub cap.

Constantin se înveseli. Tată-său, are, de când îl știe, năravul ăsta, să-și plângă bucătura dela gură și perina de sub cap: „Așa-i el, hârsât, dă-I dracului!”

— Și-apoi ce vrei, dumneata? Să oprești gazeturile?

— Alea nu le poți opri. Da 'măcar să nu le cetească. Să rămâie proști.

— Și-ai vreun folos dacă ei îs proști?

— Am. Că averea noastră cu proști a fost făcută și cu proști am ținut-o.

Când toți or fi știutori, poți să bagi de mămăligă.

— Văd eu că dumneata ai intrat în ceasul morții.

— Costantine, nu cobii, bată-te Dumnezeu să te bată, nemernicule.

Ascultă-mă. — Glasul bătrânului tremura de marea sfortare pe care o făcea:

— Tu știi ce mi-a spus găuăzosul ăla al lui Tomuța?

— Niculae?

— Niculae. A zis: — Bade Visaloane, să-ți dai locul din Nirba altcuiva și să ne plătești pentru arat și sămănat și să ne dai sămânța. — Da' de ce? zic eu. — Apoi așa, în două nu mai lucră nimeni. Legea nu ne lasă. — Lasă legea, fac io, ne înțelegem noi, că pân'amu am trăit destul de bine și fără lege. — Ba nu, se răstește mămăligarul, legea n'o putem lăsa, că-i a noastră și vrem să trăim mai bine ca până amu.

— Atunci m'am supărat. Intreb: — De unde le-ai mai cules și cestea, mă mintosule? — Treaba mea, zice el și mă'nfruntă cu nește ochi de să mă mânce. Acum pricepi?

— Pricep, murmură Constantin, tulburat.

— I-am spus să-l trimită pe tătâne-so. Mă gândeam că-i bătrân și prost. Da' ș'ala că nu mai vrea în două. — Da' cât? îl întreb. — Patru părți din cinci, face el. — Așa, măi Gavrilă. Doar sântem neamuri, nu ne-am apuca acum de dușmănie. Da' el râde: — Dece să nu ne-apucăm? Dacă așa-i?! Dumneata ești chiabur, eu îs sărac. Neam, neneam, da' pân'amu ți-am lucrat pe nimica. Amu nu mai vreau. Intreb: — Cine ți le-a băgat în cap prostiile astea, mă omule lui dumnezeu? — Astea nu-s prostii, zice el. Asta-i dreptate. Așa? — Așa! — Așa crezi tu, Gavrilă? — Nu numai eu. Și alții. Și Lina, și ficiorii. Am vorbit și cu Macavei și Cucuet pe la Cămin. Că ne adunăm seara acolo și povestim. Și-acolo mi s'o luminat mie mintea și-am înțeles din vorbele lor că nu mai trebuie să-ți lucru în două.

Bătrânul vorbea rar, cu greu. Ochii îi licăreau cu răutate.

— Și ce-ai făcut?

— A trebuit să-i făgăduiesc patru părți din cinci.

— Dumnezeul mării lui de mămligar!

Tăcură o bună bucată de vreme, îngândurați. Apoi Visalon continuă cu glasul său de hârtie sfâșiată:

— Am rămas numa' cu Stroia și cu Gorea. Și cu Ioan a lui Gheorghisor. da' și el umblă la cămin. Amu pricepi că acolo în deal fierbe pieirea noastră?

Constantin se înfioră. Acum își aduse aminte limpede. Ii și auzea glasul, subțire, mlădios: „Vor face gospodărie colectivă. Pe tatăl dumitale îl vor alunga. Te-or alunga și pe dumneata“. Șopti:

— Așa-i...

În ochii bătrânului licăriră lumini rele de satisfacție:

— Faci joc duminecă?

Constantin îl țintui cu ochii verzi și reci ce sticleau, subțiați de pleoa-pele mijite:

— Fac, da' ce-mi dai?

— Nu ți-am dat pănură albă pentru cioareci și bani ca să ți-i dai la făcut?

— Pentru aia am jucat odată. Amu ce-mi dai?

— Of, paștile mării cui te-a făcut de tâlhariu! Vrei să mă jăfuești iar? Of, călcate-ar vaca ai' neagră! Nu-ți dau nimic. Să joci.

— Pe nimica numa' nu joc.

— Of, vedea-te-aș cu flori la căpătâi că numa' să mă japoți ști. Nu m'ai furat destul? Mai vrei să-ți dau și cu mâna mea?

— Mai vreau. Iși privea părintele drept, înfruntându-l fără rușine. II ura pentru că își mai poartă sufletul în zdreanța lui de trup, iar el tânăr și cu viața fierbându-i în vine, trebuie să cerșească dela el.

— O, ce să-ți dau?

— Pielea aia de box.

— Care piele de box?

— Aia ascunsă în cămară, în lădoiul cu grâu.

— Haa! Aia nu ți-o dau. Din aia trebuie să-mi fac cisme.

— Dacă nu mi-o dai, nu joc.

— Oh, tâlhariule. Oh și vai de zilele mele. Ia-o... ia-o și să nu te mai văd în ochii mei.

— Și bani pentru țigani.

— Iți dau, da' să-i tocmești pe ai mai buni. Pe Bimbo.

Constantin râse:

— Aia nu mai calcă pe-aici.

— Dece să nu mai calce?

— Nu le-am plătit, fără numai două sute.

— Oh, Constantine, fătu' meu, învață tu dela mine și nu te scumpi la tărăte.

V

Intr'o seară, către sfârșitul primei săptămâni din Decembrie, la ușa căminului s'a oprit duduind înăbușit o mașină mică, ale cărei faruri spintecau noaptea cu o lumină orbitoare. Intr'o clipă, sala căminului se goli și mai ales copiii începură a foi în jurul mașinii, minunându-se de ea, pipăindu-i aripile prăfuite, examinând pe șofer cu ochii plini de mirare, ca pe un ins cu tainice puteri.

Din mașină sări, dând binețe, un orășean tânăr, într'un pardesiu larg și cu capul gol. Căuta pe directoare:

— Hai, Ană!

— Ană, te caută un domn!

— Ană! Ană!

Ana ieși repede în prag. Din colțul său se neliniști și Petrea, ridicându-se în picioare și dând să pornească spre ușă.

— Imi pare bine că vă aflu aici, — spuse orășeanul, strângând mâna Anii. Nu vă deranjați. Continuați. Dați-i mai departe.

— Eram chiar pe gătate.

Intrară, întâi Ana, apoi tânărul și pe urmă, buluc, toată lumea. Se așezară care pe unde apucară și se făcu tăcere.

Ana recunoscu la lumina spălăcită a lămpii pe instructorul dela Târgu-Mureș, și se sperie. „A venit după raport. M'a luat la rost în fața lumii. Ce i-oi spune?” se urmau gândurile ei cuprinse de panică.

Dar tânărul sta liniștit, zâmbitor și aștepta, netezindu-și din când în când părul roșcat și lung, cărlionțat ca la miei.

— Mă rog, citiți mai departe. Faceți așa, de parcă nici n'ași fi aici. Pot să fumez?

— Da... — îngăimă Ana, sbătându-se încă să-și adune gândurile speriate și risipite.

Și iarăși tăcură. Tinerii priveau la instructor cu nesfiită curiozitate, așa cum priviseră la mașină și la șofer. Fetele se bucurau — șoptindu-și la ureche-că-i frumos și arătos la chip, iar feciorii îi admirau părul și grumazul puternic arămiu, ce se vedea ieșind din gulerul deschiat al pardesiului. Ana tot aștepta s'o întrebe: „Ce-i cu acel raport *detailat*“?

— Inseamnă că trebuie să plec, dacă nu vreți să lucrați de față cu mine. Atunci să mă duc. Oi veni alt'dată, când mă veți pofti.

Se ridică, încheindu-și pardesiu, neîncetând să zâmbească:

— Vai de mine, tovarășe, da'cum să te duci așa? Doar nu sântem în pădure, — se auzi din lume Macavei Savu și se ivi în lumină, făcându-și loc cu mâinile. Șezi numa'frumos, aici, și Ana va citi, că citește frumos.

Au citit până la capăt broșura despre ungrâu cu spicul cât palma, care cuprinde șazeci și mai bine de boabe, prăsit în Uniunea Sovietică, pentru colhozuri și sovhozuri.

Ana închise broșura și privi întrebător, ușor îmbujorată, către instructor. Acesta fuma, cu ochii mijiiți, ațintiți în gol. Părea că nu aude, că nu vede. Apoi, ca trezit dintr'un vis, înturnă ochii spre Ana, surzător:

— Frumos citești! Tare frumos...

Oamenii începură a pleca. Se urneau agale, mai zăbovind prin curtea Căminului, adunându-se în jurul mașinii și intrând în vorbă cu șoferul. Coborînd fără grabă spre cătun, se opreau la răscruci, întrebându-se. Țigările lor licureau prin întuneric și li se auzeau glasurile ca venind de departe:

— Oare să fie grâu ca acela?

Un răspuns se auzea moale:

— Dacă scrie 'n cărți...

Apoi stăruind un alt glas:

— Da'oare pe la noi de ce nu-i?

Cineva șovăia, oftând:

— Apoi, pe dealurile noastre...

Iar la sfârșit, un glas aspru hotăra:

— Dacă pe-acolo este, a fi și la noi de bună samă! Când o fi colectiv, or fi toate câte sunt în Rusia!

În sala căminului au rămas puțini. Cătau cu îndrăzneală la Ana și la instructor. Se vedea pe fețele lor că și-ar da cămașa, ca să afle toate câte s'o întâmpla. Iar lângă perete, pe-o laviță, Ion Hurdubeț și Petrea Nucului își așteptau nevestele. Peste ochii lui Ion, pleoapele se tot băteau ostenite. Petrea nu-și lua ochii de la Ana și sta aplecat înainte ca să audă și să vadă mai bine.

Toată lumca tăcea. Această tăcere o stingherea pe Ana. Ea încă nu știa ce anume va întreba-o instructorul și ce anume îi va răspunde. Iar instructorul aștepta trăgând liniștit, prelung, ultimele fumuri din țigară.

Macavei Savu se gândi c'aici nu-i loc de sfat. Cine știe ce vești au căzut odată cu acest instructor? Poate că-s bune. Dar pot fi și de alt soi. Dacă-s bune, nu-i târziu nici mâine să s'ajungă în urechile oamenilor; dacă-s rele, mai bine să nu le-audă unii slabi de înger. Căminul lor îi floare gingașă. Nu strică să umbli ușor cu ea.

Se sculă și aplecându-se către delegat, spuse:

— Eu gândesc să mergem într'un loc mai liniștit să stăm de vorbă.

— Bună idee!

Se ridicară și ieșiră, cu oamenii care-au mai rămas dându-le ocol. Ana ieși cea din urmă, după ce-a suflat lampa. Incuind ușa cu lăcata mare cât un mai, îl simțea pe Petrea în preajma ei, fierbând tăcut, pironind-o cu ochii mistuiți. Tot îi venea să-i mumure o vorbă de drag, să-l mângâie cu palma fierbinte pe obraz și se tot sfia. Intorcea numai spre el căutături repezi, furisate și se înfiora de un gând cu spin. Mereu se pregătea să-i spună, lipindu-și umărul de trupul lui: Petre, nu te necăji! și mereu amâna împinsă de un nou gând despre ce s'a făcut și ce nu s'a făcut la Cămin.

Porniră spre vale, minunându-se în vorbe simple de vremea bună, anume potrivită pentru muncile țaranului. Mașina trecu înainte, săltând cu sgomot de fiare, icuind din arcuri. Câte una, câte una, se desprindeau din grup umbre strecurându-se pe cărări abia albînd prin întuneric, de-a dreapta și de-a stînga. Curând au rămas doar Ana și Macavei de-o parte și de alta a instructorului, Maria lui Macavei, pășind mai în urmă, iar în urma tuturor Petrea. Urmărca fără încetare, pe sub pălăria coborîtă mult pe frunte umbra Anei, cum se mlădie, pășind mândră, îndrăzneată, alături de statura bine legată a instructorului. O vedea cum își întoarce mereu fața spre acesta, o auzea cum cântă câte-o vorbă, când și când, cum râde ușor. Când umbrele lor se apropiau mai mult decât i se părea îngăduit, o putere mai tare ca el îl împingea ca un vânt din spate și se pomenea că pașii îi cresc fără voia lui.

Ajunseră la poarta Anii. Se opriră, continuând vorba începută pe drum. Pentru câțeva vreme intrară și Macavei și Măria. Ana aprinse în grabă lampa și trase masa lângă pat, să aibă unde se așeza toți. Instructorul își întorcea încet privirile prin odaie, stăruind asupra scoartelor, a ștergarelor, a blidelor agățate împrejur la îmbinarea pereților cu tavanul.

— Tare frumoase covoare. Dumneata le-ai făcut?

Ana ghici, după zâmbetul în care i-au împietrit obraji, că delegatul e surprins că-i place, și fu mândră:

— Eu!

— Apoi dumneata ai talent.

Ana râse, pentru că n'a înțeles ultimul cuvânt, dar știa că trebuie să fie ceva frumos.

Se așază pe pat, între Petrea și Măria, privind țintă, cu încredere și fără sfială — ca un copil — în ochii instructorului care ședea în fața ei pe scaun.

— Ei, să auzim și de cămin. Cum îi? — întrebă el, gândindu-se că nu-i bine că femeia asta tânără și-așa de vie are ochi albaștri și glasul gingaș cum îi plac lui.

— Bine, răspuse Ana, râzând. Cum ai văzut, oamenii au început să vie.

Gândul cel cu flori al instructorului se topi repede și ca întotdeauna când avea o treabă de dus la capăt, începu a-și rânduî gândurile, ca roțițele și șuruburile unui motor.

— E bine că vin. E chiar foarte bine. Trebe acum să ne gândim ce le dăm.

— Cetim.

— Asta-i foarte bine. Cărți aveți?

— Mai avem. Adică are Pantea Simion. Căminul nu are bibliotecă.

— Hm! Dar să luăm lucrurile sistematic. Plan de muncă aveți?

Ochii albaștri ai Anei creșcură mari și gura i se deschise fără vorbă. Plan nu era.

Instructorul înțelese îndată că întrebarea sa n'are răspuns. Nu stăruî. Ascultă cu răbdare explicațiile sfătoase ale lui Macavei: ei nici nu prea știu bine ce să facă; adună oamenii, citesc, spun povești, ghicitori, mai fac glume, mai joacă tineretul, apoi merg acasă. Asta-i!

— Io nici nu știam bine ce să fac, cum să fac — începu Ana și în glasul ei se simțea un scâncet de copil și-o încordare de om supărat. Nimeni n'a venit să-mi arate ce și cum. Și dumneata mi-ai pus un registru în brațe și te-ai dus cu drumul, da' c'o vorbă n'ai spus ce trebe să fac. Am rămas noi de capul nostru și-apoi ai mai și trimis cartea aia că trebe un raport *detailat* și...

— Ei, ei...

— ...de-unde să-l iau? Li lare ușor să zici, fă, și-apoi de ce n'ai făcut? Li tare ușor să treci în automobil, să dai binețe și-apoi să strâmbi din nas: — Ce-ați făcut? da' să stai cu oamenii și să-i auzi: ce să cat io la cămin? să-i chemi și ei să zică: ce treabă am io acolo?

— Tovarășă Nucu, de ce te-ai supărat? Nu-i încă nici un năcaz. N'am venit să vă trag la răspundere. Am venit să vă ajut, să vă arăt. Asta-i meseria mea. Nu pot zice c'ați făcut multe. Da' pot zice cu mâna pe inimă că ați făcut mult.

Privind-o pe Ana drept în obraji, delegatul își spunea că acest director de cămin cu cosițe blonde și gene lungi, cu obraji cam uscați, dar simpatici, pare a fi mai de nădejde decât toți cei pe care i-a întâlnit în drumurile sale în ultimele săptămâni. N'ar fi putut motiva de ce crede așa

Poate pentrucă își apără cu atâta patimă puținul ce-a făcut. Poate pentru acea privire sinceră de copil care-i isvorăște din ochii albaștri.

— Am văzut cum ascultau oamenii cititul dumitale. Aceasta înseamnă că vor asculta de glasul dumitale și când le vei cere lucruri mai grele.

Ana îl privi nedumerită, puțin speriată, strângând din umeri.

— Acum să vedem cum ce-am putea face mai întâi, căci nu putem face totul dintr'una. Așa-i?

— Da.

— Să facem dar acel „înspăimântător“ plan de muncă.

Și râse. Râsul său descreți fruntea lui Macavei și muie încordarea Anei. Surăseră și ei, grăbindu-și privirile către coala albă a blocului așternut pe masă de instructor.

Acesta scrisese cu litere mari de tipar, sus, pe fruntea paginii:

*PLAN DE MUNCA
pe luna Decembrie 1949*

Apoi, după ce socotiră cam câți oameni se vor putea strânge, hotărîră ca la 15 Decembrie echipa de dans să înceapă repetițiile, iar până la 30 Decembrie corul să știe Imnul Republicii și-un alt cântec încă. Mai hotărîră un cerc de citit în capul de sus al cătunului. După aceasta, Macavei Savu și Măria plecară. Instructorul mai rămase să-i arate Anei cum se alcătuește un program săptămânal, cum trebuiesc organizate repetițiile și să se sfătuiască ce cărți trebuiesc citite. Petrea, după ce petrecu pe Macavei, se întoarse fuga în casă și se trase în colț, lângă ușă, așezându-se pe scăunelul său cu trei picioare. De-acolo, îi privi cum sfătuesc, preocupați, plecându-și capetele spre hârtia de pe masă. Obrajii ei se luminau tot mai mult, pe măsură ce pe hârtie prindeau contur visurile ei dedemult, arătându-se apropiate și materiale, iar instructorului zâmbetul nu-i mai pierdea de pe buze. Toate acestea i se părură lui Petrea nelegiuite.

Pe urmă, instructorul se ridică dela masă și îmbrăcându-și pardeziul, se pregăti de plecare.

— E bine că te rezemi pe U. T. M. și e bine că tovarășul acesta Macavei îți ajută. Și neapărat să-ți faci colectiv de muncă. Îți doresc succes și spor la muncă.

Ieșind, strânse, scuturând bărbătește mâna lui Petrea, felicitându-l în gândul său pentru o astfel de soție.

Când se întoarse, Ana îl află pe Petrea șezând la masă, cătând cu privirile rătăcite la hârtii.

Tresări bucuroasă la gândul că aceste hârtii au stârnit interesul lui Petrea.

— Așa că-s faine planurile, Petrea? Ai auzit?

— Or fi.

— Țic nu-ți plac?

— Parcă trebuie să-mi placă mie?

Glasul lui Petrea era plin de o tristețe neagră și fără margini, ca la o înmormântare de mireasă. Își ținea ochii aplecați către podea. Buzele lui frumoase se răsfânseră în jos cu amărăciune. Bărbia îi tremura, degetele mâinii i se frământau, apucând în gol.

Ana înțelese că nu-i bine. Se apropie și se lipi de el, ridicându-i fruntea spre ea. Ii sărută ochii mari, negri, mistuiți de negrită tristețe, apoi gura, apoi obrazii și iar ochii aceia care-i erau mai dragi decât orice pe lume. Petrea se lăsa în voia ei, fără vlagă, ca un mort.

— Petrea dragă, nu fi năcăjit.

— Parcă are cineva treabă dacă-s năcăjit ori ba?

— Așa vorbești de parc' ai fi un străin. Eu nu mai pricep ce-i cu tine. O vorbă nu zici, numai oftezi și te uiți urât la mine.

— Ce să zic? Pe mine cine mă întrebă? Ați stat și'n iasăra de parcă ați fost numa' voi. Către mine nime n'o zis nici o vorbă. Nici domnu' tău...

— Apoi vezi bine, doar a venit pentru cămin...

— Așa-i. Tu ești directoare. Eu-îs un nima'n drum.

Și-un cuvânt n'a mai scos. Iar noaptea, trezindu-se în răstimpuri, Ana îl auzea oltând greu, cu geamăt.

Acestea se petrecuseră Vinerea.

Sâmbătă seara, oamenii veniți s'asculte citindu-se despre facerea pământului și ivirea viețuitoarelor pe pământ, au aflat o veste nouă: vor avea cor și echipă de dans. Ei vor cânta în cor, ei vor juca în echipă de dans. De joc s'au bucurat cu toții. Tinerii au și prins a se foi, cu furnicătură în picioare. Numai Cucuet Iacov s'a cam sucit pe laviță, căutând să-și încrunte fața prelungă, fără mustăți și cu puține sprâncene, („că el îi om bătrân de-acum, să joace feciorii“), dar când feciorii l-au rugat frumos, („că doar dumnealui știe toate ponturile și cunoaște cele mai frumoase chruituri“), s'a lăsat mai moale, iar până la urmă, își scuipe în palme și-odată trânti pașii pe podea, răsucindu-se într'o figură de bărbunc și strigând în admirația celor din jur—„așa, mă!“ Apoi se așază pe laviță, luându-și pe Rozalia după umeri:

— Apăi tu, Rozalie, se vede c'om juca și noi în rând cu ei. Dacă așa trebe.

Cu corul, însă, a fost mai greu. Dece să cânte toți? Lasă să cânte Ana, că are glas ca pasărea, și Fiuța lui Sălcudeanu, ori Gheorghisor, ori Macavei, că doar dacă-i pui la olaltă, cine știe ce amestecătură fără cap și coadă a ieși. Macavei se sdrobi să lămurească. Doar nu cântă fiecare pe legea lui. Un cântec cântă toți, pe mai multe glasuri. Apoi dacă-i numai un cântec — au spus ei — să-l cânte unul singur: pentru un cântec destul a fi un om.

S'au lăsat cu greu convinși numai când s'a pomenit de corul din Cărpiniș și au rămas înțeleși să-l facă numai după ce l-or vedea cu ochii lor și l-or auzi cu urechile lor.

Apoi au fost împărțiți oamenii în cor și în echipe de dans și iar s'au stârnit vorbe aspre, vecine cu sfada, mai ales la alcătuirea perechilor de joc. Ori flăcăii își voriau o anumită fată — care fie că era rușinoasă, fie că-i erau mai grele picioarele — ori fetele se arătau mai alegătoare și nemulțumite de perechea harăzită. Greu să împaci inimile aprinse. Dar stăruința și sfătoșenia lui Macavei și glasul cântat al Anei au liniștit încet, încet apele. Până la urmă, mai toate părechile se potriveau de parcă anume au fost croiți unii pentru alții și au și prins a se alege din mulțime cu surâsul în obraji.

Spre seară, Ana, Macavei și Petrea au închis căminul și s'au tot dus, spre capătul de sus al cătunului, oprindu-se și bătând la ușa tiuzii lui Stroia Ioan. Aici s'a prăsit al doilea cerc de cetit din Nima, la care citea în fiecare Miercuri și Sâmbătă, Pantea Simion.

VI

Aflându-se în cătun ca la cămin se face echipă de joc și că Hurdubeț va fi șeful ei, duminică, încă dimineța, au prins a bate la ușa lui Hurdubeț, unii flăcăi: cel dintâi a bătut Gheorghisor Ilisie, Fârțuguș întrebând:

— Acasă ești Iuane?

— Acasă!

— Pot intra?

— Poți, că noi ne-am sculat de mult.

Era un obicei cunoscut al Hurdubeților să se scoale înaintea gănilor. Se scula întâi Fevronia, bătrâna, iar de gura ei se trezeau și părăseau așternutul și ceilalți.

Fârțuguș intră prevăzător, dar văzându-i îmbrăcați pe toți, frumos, curat, de sărbătoare, se liniști, mișcările sale deveniră mai libere, mai ușoare. Era de felul său un fecior sprinten și subțire, deloc rușinos, cam mărunț de statură, dar altfel frumușel, rumen la chip. Cu deosebite glas avea bun și ochi căprii, duioși, plăcuți fetelor.

— Șezi, Ilisie.

Ii fu întins un scăunaș rotund cu trei picioare.

— Ce vânt te-aduce?

— Apoi ia, am venit să văd ce mai faceți.

„Știu eu ce te-a adus — gândi Măriuca, înveselită. Te mănecă tălpile și ai aflat că Ion face joc la cămin“; dar având de lucru cu părul ei negru, și cu alte dichisuri obișnuite ale femeilor tinere, nu-i răspunse nimic, ci se mulțumi să și zâmbească în oglindă.

— Așa, apoi bine-ai făcut, grați Ion, înveselit și el, parc'ar fi ghicit gândul și zâmbetul nevestei sale.

— Văd că vă gătați să mergeți la cămin.

— Ne gătam. Doar ești și tu destul de bine gătat.

— Apoi, cam așa-i în zi de duminică.

— Cam așa.

Tăcură. Se vedea bine că feciorașul era frământat de un gând pe care nu știa cum să-l aducă în vorbă și că Ion aproape a și ghicit acel gând, dar dinadins nu se grăbește să-l ajute pe flăcău.

— După cum aud, — își luă Fârțuguș inima în dinți — se'ntâmplă noutăți la Căminul cultural.

— Se mai întâmplă, așa, câte una. Imi pare bine că ai auzit.

— Am auzit eu una. (Crezând că acum va fi după dorința sa, Ilisie râse cătinel, mijindu-și hoțește ochii).

— Așa? Precum văd eu, tu nu numai picioarele le ai bune, da' și urechi ai bune.

Flăcăul se fâstăci puțințel. Înțelesese înțepătura lui Hurdubeț și gândi cu necaz: „I-i ciudă pe mine c'am jucat la Crețu... Sfântu' ei de lume și de minte“! Se temea că degeaba a bătut drumul dintr'o margine de sat până'n cealaltă. Ingăimă:

— Apoi mai sânt și alții cu picioare bune.

— Sânt, mulțam lui Dumnezeu! (Acum Hurdubeț se hotărîse să-l înghimpe cât de tare pe Fârțuguș.) Sânt destui. Am și făcut cu ei echipă de joc.

— Așa? Ai făcut?

— De asta n'ai auzit?

— Ba mi se pare c'am auzit și de asta... — murmură cătinel Gheorghisor, de-odată deznădăjduit. „Ăsta nu mă ia'n echipă. Degeaba am și venit.“

— Da, de... Am făcut echipă.

— Așa? Și-s mulți ăi de joacă'n echipă?

— Nu. Nu-s tare mulți. Nici nu trebuie mulți. I-am ales pe cei mai buni jucăuși din sat.

Hurdubeț de-abia-și stăpânea râsul, care se tot ivea pe la colțurile

gurii, ca puiul nesupus de sub aripa cloștii, iar Măriuca nici nu mai putea să se pieptene; îmbrățișase oglinda și-și răzimese fruntea de perete ca să poată râde fără s'o audă nimeni.

În vremea asta, Fevronia, bătrâna, fierbea mămăliga și pregătea ouăle și niște brânză, pentru prânz, iar bătrânul Toma Hurdubeț și puzderia lui de copii, ascultau mișcați și atenți vorba celor doi jucăuși pătimiși.

— Hm! Cam cine-s în echipă? — întrebă Fârțuguș, prevăzător.

Hurdubeț spuse alegând numele ca la întâmplare:

— Apoi, badea Cucuet...

— Aa! bun jucăuș badea Iacov — își arată Ilisie însufletirea.

— Bun... Și Pantea Simion...

— Bun și el.

— Bun. Și mai sânt și alții. Și fete și neveste. Acolo-i lelea Rozalia a lui Cucuet și-acolo-i și Irina lor.

Fârțuguș tresări și repezi o întrebare neliniștită:

— Irina? Cu cine joacă Irina?

— Apoi nici nu știu bine cu cine joacă Irina.

— Așa! Mă, da' fain le-ați încurcat.

Chiar la asta nu se așteptase. Irina să joace cu altul. Și'ncă cu unul oarecare, de care Hurdubeț nici nu-și aduce aminte. Impodobită treabă, n'ai-ce-i zice!

După ce se liniști, Gheorghisor întrebă amărât:

— Jucați chiar de azi?

— Azi nu jucăm.

— Dece nu jucați?

— Nu-i în plan.

— Aha! Jucați după plan.

— După plan. Parcă tu nu joci după plan.

De l-ar fi trăznit, Gheorghisor n'ar fi fost mai uluit:

— După ce plan joc eu?

— După planul lui Crețu.

O bună bucată de vreme, Gheorghisor nu mai spuse nimic. Sta țintuit în scaun, cu privirile în pământ, rușinat și umilit. Intr'un târziu, murmură mâhnit:

— Se vede că eu n'oi mai juca în tinerețea mea.

— Dece să nu joci? Doar Crețu s'a jurat să ție joc în fieștecare duminică.

Asta o știi tu bine.

— Știu, știu, lasă-mă'n păcatele mele, da'acolo eu n'oi mai juca...

— Da' dece?

— Apoi, așa. Constantin ăla se tot îmbată și strigă la îmbălăcăciuni, de se rușinează și feciorii, nu mai vorbesc de fete... Și-apoi îi chiabur...

— Aha... Ai băgat și tu de seamă că-i chiabur, răsări hărțagoasă la vorbă Măriuca. Cam târziu...

Hurdubeț, gândindu-se la o anumită prietenie nu de mult stricată, spuse mai pașnic:

— Apoi Ilisie dragă, fă și tu cum crezi...

— M'am gândit că dacă-i joc la cămin, poate că...

Ridică ochii umiliți, întrebători. Genele-i tremurau ușor. Dar Ion Hurdubeț, tăcea și îl privea cu nepăsare. Atunci mai adăugă, cu greu:

— Poate c'a fi un loc și pentru mine.

— Nu știu. Nu pot să-ți spui nimic. Da' la Cămin... poți veni. Dece să nu poți? Așa-i Măriucă, la Cămin poate veni?

— Poate, poate, spuse repede Măriuca, abia ținându-și răsul.

— Și'n echipa de joc, — mai îndrăzni — mai mult mort decât viu Fărtugus — ... n'a fi chiar nici un loc...?

— Asta nu știu... Tu dă pe-acolo și-om vedea... Și-apoi.. tu știi că nu-i bine să șezi cu fundul pe două scaune.

Gheorghisor se făcu roșu la față și'ndată și schimbă vorba. Mai zăbovi cât zăbovi și plecă fluerând un cântec de joc, săltăreț.

În aceeași dimineață, Macavei Savu se hotărî să meargă la Visalon Crețu. Erau câteva lucruri de limpezit, care nu mai sufereau amânare.

Îl află în odaia din față, șezând singur la masa așternută cu față albă și citind dintr'o bibliie veche. Suzana, nevasta de-a două a lui Visalon, o femeie dolofană, roșie, trăită bine, care era cu vreo treizeci de ani mai tânără ca bărbatu-său, își vîrî pe ușă capul învelit într'o ceapță neagră de barșon, curioasă să vadă cine vine la ei în ospetie, duminica dimineața. Zărindu-l pe Macavei Savu, își strânse buzele, de parc'ar fi mâncat prune verzi și se grăbi să piară.

— Bună ziua, Bade Visaloane!

— Bună să-ți fie inima, Macavei. Șezi, uite, aici. Ce mai faci? Demult n'ai mai fost pe la noi. Ne-ai uitat se vede.

Visalon Crețu ar fi vrut să zâmbească dar nu izbuti. După glasul lui uscat, nu puteai pricepe nimic din ceea ce i se petrecea în suflet. Din ochii lui însă, Macavei ghici că bătrânul tâlhar se teme, poate că a și ghicit de ce a venit.

— Așa se pare, c'am uitat, dar uite ne-am adus aminte de dumneata și-am venit să te mai vedem, să te'ntrebăm cum o duci cu sănătatea, dacă n'ai lipsă de câte ceva.—Și ne-am gândit că n'o să fie nici o supărare dacă de azi înainte om trece mai des pe la dumneata, să te mai întrebăm una și alta.

Visalon nu se lăsa înșelat de înfățișarea blajină a lui Macavei. Cu glasul ăsta moale, cu vorbele astea domoale, cu privirile ochilor ăștia spălăciți, îl mai sângerase de câteva ori și înțelegea că nici acum nu venise numai ca să-i dea binețe. De când se dase cu comuniștii, firea înceată și blândă a acestui om, scosese la iveală dârzenie și curaj. Crețu se aștepta și acum la ceva neplăcut. Suspina, ridicând ochii către tavan.

— Să vii, Macavei, să ru ne ocolești. Noi te primim ca totdeauna cu inima deschisă.

— Așa ne-am gândit și noi, chiar la inima aia deschisă... Ba ne-am și chibzuit, că amu dacă ți-ai deschis inima, ti-i hotărî să deschizi și hambarul.

Macavei râdea, parc'ar fi spus cine știe ce glumă bună. Ochii lui însă nu râdeau, ci iscodeau fără sfială fața zbârcită, uscată, a lui Crețu. Se miră de nemișcarea ei și se bucură de tresărirea de spaimă a ochilor verzi, colțiți ai moșneagului.

— He, he, făcu Visalon, râzând numai din vârful buzelor. Tot om glumeț ai rămas tu, Macavei, dragul badii.

— Așa-i sufletul meu, bade Visaloane, glumeț și plin de voie bună.

— Așa-i, așa-i. Tu ai fost totdeauna un om bun.

— Bun ca pita moale.

— Chiar așa.

— Numa c'amu pita s'a uscat. S'a făcut pesmet. Îți poți rupe dinții în ea.

— He, he, — iar glumești, Macavei. Da' nu pricep de ce-ai pomenit de hambar.

— Mă mir că nu pricepi. Doar mintea dumitale n'are seamă pe valea asta.

Macavei răsese iar, un răs rece, tăcut. Iși aducea aminte de anii de mult trecuți, de tinerețea lui fără bucurii, pe când acest moșneag uscat era încă în putere și-l suduia de pe verandă: „Mișcă, puturosule! Dece-mi mânci mămăliga? Ca să trândăvești?“ Acum stă în fața lui, micșor, cu o înfățișare neputincioasă. Nu mai strigă. Răutatea și ura îi dospesc în inimă și abia răzbat ochii verzi, tulburi, ca în singura părticică vie a feții întepenite. Moșneagul acesta îi aducea aminte de acei câini năraviți care se lipesc de pământ câtă vreme-i privești, iar când nu-i bagi de seamă, îți sar în spate. Și Crețu se preface prost, că nu pricepe, parcă asta l-ar putea scăpa de soarta lui de tâlhar prins în țarc.

Tăcea și Visalon, așteptând. Măsura cu priviri furișe, rezezi, pe omul din fața lui, mărunț la statură, vânos și încă în putere. Măinile sală, răzămăte pe masă erau mai mari și pline de vine groase, mâni negre, muncite, grele. Cândva Visalon strigase la acest om mic și-l bătuse. Acum se temea de el și-l ura din străfundul sufletului său. Aștepta, aștepta, pregătindu-se să se apere.

De odată se auzi iar vocea molcomă, un pic răgușită a lui Macavei Savu.

— Uite ce-i, bade Visaloane. Trebuie să deschizi hambarul și să dai cota de cucuruz. Ai dat puțin. Și floarea soarelui. Din asta n'ai dat nici un chil. Măine către seară trec să văd chitanța.

Crețu se gândise la cote, de cum îl văzuse răsărind pe Macavei Savu, și înțelesese că nu-i scăpase, atunci când acesta pomenise de hambar, totuși acum tresări, schimonosindu-și zbârciturile obrazului:

— O, Macavei dragu badii, dar tu știi că hambarul meu demult îi gol.

— O fi hambarul gol, da' câteva gropi pline s'or mai găsi.

— N'am, dragu' badii. N'am nici un bob. Floarea soarelui am dat-o toată la oameni.

— Bade Visaloane, gândește-te că ești bătrân, nu se cade să umbli cu minciuni. Unde-i ospăț cu ceterași, cu colaci și cu vin, în toată duminica, un bob, de, tot se mai găsește.

— Să n'am noroc pe lumea asta, Macavei. Să n'am parte de îndurare în ceruri, dacă te mințesc. Nu mă crezi? Doar tu mă cunoști. Și nu de ieri de-alaltăieri...

— De nu te-aș cunoaște, mai că te-aș crede, da' legea nu vrea să te creadă. Lege ca asta, bade Visaloane, n'a mai fost în țara asta. Ii o lege dreaptă și cuminte și nu te crede lesne. Pe vorbe nu dă nici doi grițari. Dai cota? Bine. N'o dai, apoi, nu-i așa bine. Legea, dac'o calci, se răzună. Mi-ar părea rău să te văd purtat pe la judecări și băgat în temniță.

— Dar ce să fac? Dacă n'am? Să fur!

— Azi îi mai greu să furi, ca pe vremea dumitale.

— Ce să mă fac? Doamne, ce să mă fac?

— Să dai cota.

— Of, și iar of! Din ochii bătrânului începură să curgă lacrimi adevărate.

Macavei nu se mira de plânsul lui Visalon. „Asta și pe dumnezeu ar umbra să-l înșele, dacă ar exista“, — cugeta el. În sinea lui, se bucura de strânsoarea în care-l apucase pe vechiul său dușman, dar nu voia să-și arate această bucurie.

La rândul său, Visalon își stăpânea greu fierberea și tremurul mâinilor. Acum vorbea mai rar și găfăia mai mult. „Mă arde, blăstămatul. Mă arde ca pe jar și se bucură, gândea moșneagul. Parcă s'ar bucura pentru el. Și nici n'are nici un folos. Numai pisma și-o stâmpără. Blăstămatul!“ Intr'un fel, însă, Visalon se înșela, pentru că Macavei nu-l pizmuia, pentru că bucuria acestuia era mult mai largă; ci îl ura așa cum îl ura și Visalon pe el. Și bucuria lui de-aici răsărea, din faptul firesc și simplu că legea pe care o aduce cu el și cu care lovea în chiabur, era legea inimii lui.

— Să n'o mai întindem, bade Visalon — vorbi iarăș Macavei, cu blândețe. — Vorba multă, sărăcie. Măine trimite cota la Brctc. Știi cât mai ai. Cinci mii de kile de cucuruz. Cinsprezece măji de floarea soarelui. Dacă duci mai mult, nu ne supărăm. Tot ce dai statului se plătește. Dacă duci mai puțin, ne supărăm.

Crețu nu mai răspunse. Pricepuse dela început că nu-i nici o nădejde, dar se împotrivi, știuse că Macavei nu-l crede, se tânguise, însă acum se înverșuna în sinea sa; „nu dau nici un bob, nu dau nici de mă spânzură“ — dar era de-pe-acum încredințat că va da tot până la ultimul grăunte, pentru căăștia vor găsi bucatele și nu-l vor ierta.

Toată viața sa se tânguise cu cineva pentru ceva, zbătându-se ca peștele pe uscat, oricât de mic s'ar fi arătat câștigul; niciodată n'a dat ceva din mână până nu s'a tocmit, până nu s'a jurat, până n'a suduit, până ce n'a plâns; cu atât mai mult se zbuciuma, mai ales acum, când trebuia să rupă parcă din carnea lui și s'o deie dușmanilor săi.

Macavei nu mai așteptă răspunsul bătrânului. Cu același glas puțin răgușit, întrebă:

— Ion Gheorghisor încă tot la dumneata-i?

— Tot.

— Cât îi plătești?

— Cât scrie la contract.

Crețu răspundea în silă, supărat. „Dece mi se bagă în suflet satana asta? Vrea să-mi iee și sluga?“

Dar Macavei nu-i lăsă răgaz de gânduri multe.

— Unde-l culci?

— În grajd.

— Apoi să nu-l mai culci în grajd. Să faci bine să-l culci în casă, că-i om și nu vită.

În vocea lui Macavei părea că se schimbase o coardă. Dar nu mai o clipă se simți mânie adâncă în vorbele sale. Continuă, cu aceeași voce blândă, domoală, cu aceleași vorbe rare.

— Am auzit c'ai dat iar pământ în două. Nu-i bine. Legea nu lasă.

— Mă, Macavei, mă! Dece te bagi tu în viața mea ca spinul în rană?

— N'am nimic cu viața dumitale. Iți spui numa' că nu-i bine să dai pământ în dijmă, că-i oprit de lege. Și dacă calci legea, apoi nu pot să nu m'amestec.

Râdea iarăș, înfruntând uitătura otrăvită a lui Visalon. Se ridică și punându-și cu grijă căciula în cap, își luă cuviincios rămas bun.

— Mergi sănătos, șopti Crețu, începând să tușească.

Țintui ușa, încă multă vreme după ce Macavei plecase, cu o privire grea, de ură. Acum îi părea mai rău ca niciodată, după tinerețea lui, după puterea lui pierdută.

Mai pe sub seară, Gheorghişor Ilie, tatăl lui Ilisie, povestea câtorva oameni strănşi în uşa cooperativei:

— Aşa nu-i joc ca jocurile. Ii cu ezercit, ca la cătănie. Muştruluială. *Fârţug!* Este comandant: Hurdubet. Este muzică: Eu şi Paşca Romulus. Şi este şi ghinărar: Ana Nucului. *Fârţug!*

Mulţi au râs de-aceste vorbe ale lui Fârţug, dar au prins a se îngrămădi la cămin, mai ales Lunea şi Joia, zilele echipei de joc.

Încă de cu ziuă, se strângeau jucăuşii şi multă altă lume doritoare să-i vadă. Când erau toţi în păr, Ion Hurdubet, care ca cel mai bun jucăuş fusese ales vătaf — un fel de şef adică al echipei, — se scula din locul său, îşi lua de mână perechea — pe Măriuca — şi se oprea în mijlocul sălii. În jurul lor se făcea un cerc larg. La un semn din cap al lui Hurdubet se arătau muzicuşii — adică Gheorghişor Ilie, cel poreclit Fârţug şi Paşca Romulus cu fluerele. Când au răsărit ei întâiaşi dată, aşa unul lângă celălalt, hohotul s'a pornit între oameni ca o furtună, căci amândoi erau oameni mici şi ţineau în mâini, gata a duce la buze, nişte fluere uriaşe. Şi ca să puie vârf la toate, Gheorghişor era subţire ca degetul, iar Paşca Romulus aşa de rotund, încât oricum l-ai fi întors părea că-l vezi din aceeaşi parte. Când apoi furtuna s'a ostit şi cele două fluere au prins a zice, nimănui nu i-a mai venit a râde, ci fiecare se ţinea cu greu de laviţă, să nu sară şi el ca să bată podelele cu talpa. Curând, apoi, s'a văzut că aceşti flueraşi au în stăpânirea lor sufletul echipei de joc. Fără ei, jocul nici nu s'ar fi clintit. Gheorghişor zicea sus şi subţire ca dintr'o guşă de ciocârlie iar Paşca ţinea hangul jos, ca dintr'un gâtlej de berbecuţ. Se întâmpla să şi greşească şi să cânte pe dos. Atunci echipa părea şchioapă de jumătate din picioarele ei şi Hurdubet se oprea uitându-se urît la contraş — adică la Paşca — acesta cuprins de nelinişte împunea cu cotul în coastele lui Gheorghişor. Ca fript, Gheorghişor înălţa în aer capul şi fluerul, arunca câteva ţiuituri scurte şi repezi, după care cântecul s'auzea iar frumos şi limpede ca izvorul ţâşnit din piatră; şi-atunci greu ţi-ar fi venit să numeri picioarele jucăuşilor, pentrucă nu le vedeai.

După ce flueraşii îşi pregăteau loc la îndemână, Ion Hurdubet făcea un al doilea semn şi din lume se iveau perechile de jucăuşii, feciori făloşi şi bărbaţi cu mustăţi până la urechi, neveste cu ceapţă şi concii şi fete cu cosiţele lăsate pe spate. Se rânduiau în cerc în jurul lui Hurdubet şi aşteptau. Nu mult. Hurdubet anunţa cu glas de profesor: „Învârtită. Azi învăţăm cum se poartă fata pe sub mână şi cum se învârte fata când o laşi din mână“. Şi-atâta se făcea din învărtită, până când echipa se mişca ca pe aţă.

Oamenii se miraseră la început de o astfel de rânduială şi până şi Hurdubet răsese neîncrezător.

— Doar n'om juca cu picătura.

Ana îl luase de-oparte şi ceruse echipei să joace. S'a văzut atunci că perechile se cam ciocnesc una de alta, că încurecă figurile, că fiecare joacă pe legea ei.

— Dac' om juca aşa la concurs, rîd şi găinile de noi. Trebe să jucăm organizat.

Hurdubet. Ion n'a mai spus nimic.

Mai greu s'au împăcat cu planul jucăuşii. Ei nu voiau să înţeleagă ce folos trag din aceea că or ţine-o una şi bună până îi apucă ameteala, ori topăie pe loc până nu-şi mai simt picioarele. Dacă-i joc, joc să fie.

Aici, însă, Ion Hurdubet şi-a arătat o faţă nouă de om care nu ştie multe:

— Când îți ști ca mine și mai bine toate ponturile, atunci om juca așa cum se joacă.

— Le știm.

— Faci prinsoare?

— Fac.

Indrăznețul era Ilisie.

Hurdubeț a făcut semn și fluerul a dat glas.

Frumos mai juca Hurdubeț Ion. Trupul lui svelt, strâns în șerpar la mijloc se suceea și se răsucea prin aer ca un fus, apoi da în pași ușori, legănându-se cătinel, când pe-un picior, când pe altul, chiuia și pocnea din degete, iar în jurul lui Măriuca, infoindu-și poalele crețe, se învârtea ca presnelul.

După fiecare pont, în lume se isca un murmur de admirație și de aprobare. Cei mai tineri, care încă nu intraseră în horă, urmăreau cu ochi lacomi fiecare încordare a piciorului, fiecare legănare a trupului, fiecare tact bătut. Cei mai bătrâni își sumeteau mustețele surâzând pe sub ele și șoptind din când în când: numai pe vremea noastră mai jucau așa!

Gheorghisor Ilisie a pășit în cerc cu inima făcută ghem în piept. Se vedea că nu prea îi venea la îndemână să se miște sub iscodirea stăruitoare a zecilor de perechi de ochi; dar își purta cu curaj perechea, pe Irina lui Cucuet Iacov, o fetișcană pistruiată și cu nasul cam lung, dar sprintenă ca argintul viu.

— Ziii, măăă! chiui Ilisie către tatăl său, care de emoție se făcuse ca sfecla și nu mai știa cum să îmbuce capătul fluerului. După primele tacturi, inima-i veni la loc. Picioarele-i tropoteau pe pământul proaspăt lipit, bătea cu palmele în genunchi și 'n glezne, apoi pocnea din degete, aruncând în aer strigătură prelungă. Fata se învârtea pe lângă el ușor, de parcă nu picioarele, ci niște arcure ar fi purtat-o.

— Ui, mă, la Fârțuguș! — murmură cineva admirativ.

Toate au mers bine până s'a ținut la pământ. Când cuprins de fierbânțeală s'a apucat să sară, încercând să se sucească prin aer, bătându-și călcâiele de-olaltă, ca Hurdubeț, oamenii au început să râdă, pentru că dintâi călcâiul drept a nimerit în pulpa stângului, iar a doua oară picioarele s'au încâlcit și jucăușul s'a pomenit că pică în genunchi și bate o mătanie cu totul neașteptată.

Din această întâmplare neprevăzută a ieșit cu ponos și Gheorghisor-bătrânul — care de spaimă a mușcat muștiucul fluerului, scuiându-l într'o parte, după care fluerul a rămas pentru totdeauna mut. A trebuit ca lumea s'aștepte până s'a repezit un copil s'aducă celălalt fluer. Pân'atunci și râsul și vorbele de clacă ce-l plouau pe nenorocosul jucăuș s'au domolit și a putut începe prima lor repetiție.

★

Ana socoti că pentru cor trebuie să meargă la Serafima Mălai.

Vremea se înăspriese în a doua săptămână a lui Decembrie, prevestind zăpadă. Cerul se lăsase întunecat asupra satului. Pe ulițe, lume puțină. Oamenii se trăgeau de-acum sgribuliți pe lângă vetre, prețuind prietenia focului.

Serafima Mălai se învăluisese și ea în căldură. În odaia din față a Istinei Vâșa, focul încinsese soba de tuciu, aruncând valuri dogoritoare. Ghemuită în patul plin de perne, figura Serafimei răsărea ca o floare roșie, lată, din flanela groasă, albastră cu motive finlandeze pe piept. Pe obraji ei rumeni se răspândiseră semnele unei plăcute lăncezeli.

Se auzi o bătaie la ușă și intră Ana, aducând o suflare proaspătă de aer rece. Serafima căscă ochii, mirându-se, ridicată într'o rână.

Suspină moale:

— Aa! Bună ziua, tovarășă directoare... Ce mai faci?

Ana se oprise în picioare în fața patului, acoperindu-i fereastra. O privea fără sială, drept.

— Bine. Am puțină treabă cu dumneata.

— Da??

— Trebuie să vii să ne ajuți la cor.

Serafima se săltă în șezut. Ochii ei suri arătau mirare, iar colțurile buzelor cărnoase, roșii, se lăsau încetișor la vale.

— Ce fel de cor, dragă?

— Corul nostru, dela căminul cultural. Așa cum ne-ai promis. — Ana se minunase destul de înfolfirea învățătoarei între perne și-acum se minuna de spaima ei.

— Ați făcut și cor?

— Făcut, și n'are cine-l pune în rând și-l conduce.

— Și vrei să-l conduc eu?

— Da.

— Da? Asta ar fi un lucru foarte frumos.

Tăcu căutând pieziș la ochii Anei. Cu un glas uns cu miere, adăugă:

— Eu aș fi fericită să-l conduc...

Ana aștepta. Nu-i venea să creadă. Și parcă nici nu credea. Obrazul acestei femei, lat și roșu, nu-i plăcea. I se părea rău, uricios. Dar de dragul căminului, ar fi pupat acest obraz, dacă stăpâna lui ar fi primit să rânduiască corul.

— Dar, draga mea, nu mă pricep. Imi pare așa de rău. Mi-ar plăcea să fac un cor cu țărani, dar n'am auz muzical.

— Ce n'ai?

— Auz muzical.

— Ce-i aia?

— Asta înseamnă... Cum să-ți explic ca să — înțelegi? Urechea nu mi-i bună...

— Ești surdă?

Serafima se încruntă, dar nu voi să se supere.

— Nu, draga mea, spuse ea subțindu-și glasul cu bunăvoință. Nu așa trebuie înțeles. N'am simț muzical, nu știu cânta. Înțelegi?

— Înțeleg! Nu-i greu de înțeles.

Ana se sbătea să nu-și piardă firea. Aceste subțieri de voce ale învățătoarei, sclipirile reci, de oțel ale ochilor și schimonoseala buzelor ei groase le socotea cu totul nepotrivite și necuviincioase. „Are suflet rău“! se gândi și bucuros ar fi ieșit trântind ușa și lăsând-o să rădă singură, dacă n'ar fi fost vorba de cor.

Serafima mai adăugă cu nevinovăție:

— Și-apoi nu cred că ai să poți face cor cu niște oameni fără cultură muzicală. E mult prea greu. N'o să iasă nimic din asta.

Ana se încordă. Ghicise disprețul ascuns sub tonul amabil al învățătoarei. Inima îi bătea de-o răscoală ce abia și-o mai putea stăpâni. Ridică fruntea, privind, de sus, la Serafima și spuse rar, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Eu nu știu ce-i aia auz muzical și nici ce-i aia cultură muzicală. Eu știu că poporul te-a pus aici ca să ajuți la ridicarea lui.

— Vai, draga mea, de ce te superi? Eu sunt învățătoare. Eu nu fac politică. Nu-i treabă de femeie.

— Ba-i treaba fiicăruia. Și de vii ori nu vii, tot politică se cheamă. Prin ochii suri ai Serafimei cresc o bruscă fulgerare de spaimă și ură.

— Ce vrei să spui?

— Aia că trebuie să vii să ajuți corul, dacă ai un pic de inimă pentru popor. Dumneata știi cânta la vioară. Nu-i iertat să îți pentru dumneata știința care o ai.

— Vai de mine! Cum poți vorbi așa? Serafima se ridicase în genunchi, ca să nu mai privească de jos în sus la Ana. — Oare crezi că eu nu vreau să fie cor? Dar cum să te-ajut dacă n'am auz muzical? Și sunt și cam bolnavă și nici n'am aptitudini pedagogice în direcția muzicii. Vai de mine! Mi-ar părea tare rău să-ți faci o impresie greșită.

— Domnișoară dragă, dacă nu vrei, nu-i veni. N'om pieri noi, nu te teme. Eu mă și duc. Dumneata poți să te culci la loc.

Ieși, închizând ușa cu băgare de seamă.

Rămasă singură, Serafima căzu pe gânduri. Intr'un târziu se ridică, se apropie de o ladă din care scoase cutia vioarei. Luă vioara și surâzând, începu să răsucescă cuiele, întinzând corzile până plesniră toate. Pe urmă puse vioara la loc în cutie, și cutia înapoi în ladă, murmurând:

— Cum să fac cor, n'am nici strune la vioară?!

★

Ieșind dela învățătoare, Ana n'a stat prea mult pe gânduri. A trimis vorbă lui Petrea, iar ea a pornit cu pași grăbiți către Cărpiniș.

Pe Pop Ioan l-a găsit la Sfat, înecat în rapoarte și adrese, muncindu-se cu planul de însămânțare și un raport întârziat despre colectări. La intrarea ei, ridică capul, răsce cu gura știrbă:

— Noroc, Ană. Sezi! Ce mai faceți? Cum merge căminul din Nima?

— Ar putea merge și mai bine.

— Aha...

Și aplecându-se iarăși asupra hârtiilor, uită îndată de ea, afundându-se înapoi în încâlcitura de cifre din fața lui.

Ana așteaptă o vreme, privindu-l cum se încruntă asudând, apoi întreabă unduindu-și ușor glasul:

— Ii greu tare?

— Ha? — tresări el căscând ochii nedumeriți spre ea, dar aducându-și aminte, răsce scurt și oftă:

— Am și uitat de tine. Tare greu. Să întorci prin căpățâna ta grea atâtea situații și cifre, nu-i lezne. Câte-odată îmi vine să le las și să mă duc. Da' nu se poate. Trebuie să le facem pe toate amu, că până le-au făcut domnii, le-am plătit cam scump. Na, destul cu plânsul. Ce-i năcazul?

Ana pornise de-acasă numai ca să ceară un dirijor de cor. Acum își aducea aminte de toate:

— Am făcut înc'un cere de citit și echipă de joc.

— Apăi ăsta nu-i năcaz. Asta-i bucurie — răsce Pop Ioan, veselindu-se singur de gluma lui.

— Numai, că vorba aia — nici o bucurie fără năcaz.

— E!?

— A deschis joc și Crețu.

— Crețu? Tălhariul ăla?

— Tălhariul ăla, și s'adună destui în curtea lui duminica. Chiar și tineri de-ai noștri.

— Vă ia jucăușii.

— Toți nu-i poate lua. Dar ia din ei! Că destupă sticle cu vin.

— Sticle cu vin?! — uitătura lui Pop Ioan, era cruntă. Incepuse să priceapă. Întrebă cu mânic:

— Are el ce are cu Căminul.

— O fi având ceva...

— Da, da. O fi având tâlhariul, precista mării lui... Da' ce s'ă-i fac? De gât nu-l pot lua. Legea nu mă lasă să-l deschiaburesc. Pot numa' să-l îngrădesc. Cum dracu' să-l îngrădesc ca să nu-i mai ardă de joc?

Luă repede o bucată de hârtie și însemnă ceva, mormăind furios.

— Da' cu Istina Vâșă ce faci? Ea nu-i chiabură?

— Da' ce-i cu Istina?

— Nimic. Numa' ține șezătoare în toată Sâmbăta.

— Asta nu-i interzis de lege.

— Dar dă și ea vin și aduce ceterași... așa că... vezi...

— 'Poi de-unde are bani?

— Ii dă Constantin' lui Crețu.

— Iar Crețu?

— Iar!

— Na, ce-ar mai fi? întrebă Pop Ioan scărpinându-se pe după cap.

— N'avem sobă. Ne încălzim suflând în pumni.

— Ei, drace. Asta-i destul de mare bai.

Ana surâse împungos:

— Gândesc că n'ar strica să mai iei o hârtie și să scrii.

— Să luăm. Să luăm. Da' nu știu zău, de unde-om scoate sobă.

— N'avem lemne.

— Hm! S'o scriem și pe asta.

— Și scânduri pentru podele și pentru scenă.

— Na, din asta aș avea ce să vă dau.

— Ar mai fi destule. Dar le mai cârpim cum putem, că nu suntem nici noi copii de țâță și nici statul nu-i doică. Dar trebuie să ne dați neapărat un dirijor pentru corul nostru.

— Da 'nvățătoarea ce treabă are?

— Nu vrea.

— Cum nu vrea? E datoria ei să ajute căminul.

— Așa i-am spus și eu, dar ea nu vrea — și-i povesti de-a fir în păr tot ce s'a petrecut cu vre-un ceas mai înainte, acasă la învățătoare...

— Așa! Na, asta-i bună. Țț, țț, țț. Măăi, da'multe năcazuri ne mai fac aștia din Nima. Cu însământările abia i-am împins în rând cu ailalți, cu colectările nici nu mai avem vre-o nădejde. Amu și cu căminul.

Ana se mira că nu se mânie și că-i vine să râdă, vorbi cu vocea ei ușor cântată:

— Mă, tovarășe președinte, că te-a cam luat gura pe dinainte. Oare dacă ar merge căminul cum trebuie, nu te-am putea ajuta și la colectări?

— Ui, mă, ui! Președintele se mira sincer, cu un licăr de bucurie în ochii săi încercânați de nesomn. Nu-i venea să creadă că Ana grăise. Tu-mi dai un gând fain. Acum să vedem cum om face de dirijor.

— Și nu-i numai atâta.

— Na!? Nu-s destule?

Ana surâse iar, și rosti îmboldindu-l:

— Dacă n'ai sta atâta vreme cu capul prin hârtii, le-ai ști și dumneata singur și n'ar trebui să ți le spun eu. Așa că n'ai de ce să te superi.

— Nici nu mă supăr. Vorbește! — dar era supărat. Se ncruntase înăsprindu-și căutătura și fața plină de încrêțituri.

— Eu spun așa: dacă ne-am gândi numai cum să ducem căminul înainte la multe n'om ajunge și Nima tot numai supărări o să vă aducă.

— Așa! Hm! Numai supărări. Așa! — Acum președintele se mâniase

de-abinelea. Abia izbuti să-și sucească o țigară cu degetele tremurând de energie.

Ana băgase de seamă încordarea lui Pop Ioan, dar îi era peste putință să tacă. Se întâmpla în capul ei ceva ciudat, amețitor. Frământarea ei de câteva săptămâni încoace închea acum deodată o înțelegere atât de limpede a lucrurilor, încât orice s'ar fi întâmplat în clipa următoare, ea nu putea răbda ca această înțelegere să rămână închisă în mintea ei. Ii venca ca și când anume ar fi trimis-o oamenii din Nima ca să-i spuie președintelui despre o durere veche, încă nevindecată. Să fi tăcut, i s'ar fi părut o faptă de nimica. O trădare. Murmură emoționată cu glasul ei moale, un pic cântat:

— Cultura singură n'ajunge. Trebuie ridicat satul, trebuie împins înainte.

Președintele se încruntă. Femeia avea dreptate. Pop Ioan totuși mormăi morocănos:

— Cum să împingi Nima înainte?

— Uitee... — Ana făcu ochii mari și râse batjocoritor: greusă pricepi asta... — Apoi se încruntă: — Aici, dumneavoastră v'ațișii apucat să faceți colectiv. O să-l faceți și-o să vă îmbogățiți. La Nima nici nu vă gândiți.

— Să faci la Nima colectiv?

— Da' ce? Ii de răs? Eu cred că nu-i de răs. Poate că 'n anul ăsta nu putem face, și nici peste un an, poate nici peste trei, dar peste patru, peste cinci ani l'om face și 'n Nima. Da' până atunci... ceva trebuie făcut.

„Ce să-i răspund? — se întreba Pop Ioan. Are dreptate! Ce să-i răspund?“

— Trebuie, asta-i drept... Trebuie făcut ceva... Să ne gândim...

— Să ne gândim. De bună seamă.

Ștefan Ionescu, cel mai tânăr dintre învățătorii din Cărpiniș a venit în cea dintâi Marță, după ce trecuse Ana pe la Sfat.

După graiul său simplu și cam bolovănos, după mișcărilor sale stânjenite, după obrajii săi ciolănoși și rumeniți de viața în aer liber se cunoștea că înstrăfundurile sufletului său a rămas țaran, că hainele strâmte de oraș îl stingheresc și că nu le poartă cu plăcere.

Adusese cu sine o vioară veche și un sac fără fund de snoave și voie bună. Nasul său mare și răsul său sănătos, detunător, ajutau glumelor să treacă cu bine spre lume, chiar și atunci când le mai lipsea din haz.

Când văzu câtă lume și cu câtă nădejde îl întâmpină, se prefăcu a se rușina, dar în puțină vreme se împrietenii cu toată lumea și se îndrăgosti de Ana de cum o văzu.

Indată ce-au început repetițiile s'a văzut că i-i drag cântecul și i-s dragi oamenii. Cu răbdare, schița de zeci și zeci de ori melodia pe strune, până când urechile încă neînvățate o deprindeau, apoi iar dela început pentru înmlădierea glasurilor nesupuse decât pornirii proprii lor inimi. Și-apoi iar, pentru înmănușarea celor trei voci.

Munca nu era ușoară și Ștefan Ionescu se sbuciuma destul, isbind cu căciula-i mițoasă de podea și frământând-o cu tălpile, atunci când răbdarea lui pliesne cu o strună mult prea întinsă.

Le-a căzut drag oamenilor pentru că-l simțeau de-al lor, pentru că se apropia de ei în felul țaranilor, cu o vorbă de haz și cu o bătae pe umăr, pentru că după fiecare repetiție le cânta din vioară, ori cu glasul său puternic, doine oltenesti. Și oamenii veneau cu supunere la cor, ascultându-l cu respect, ca niște copii pe tatăl lor, muncindu-se să-și îmblânzească vocile după cum cere învățătorul, fie că pricepeau, fie că nu, fie că le plăcea, fie că le

venea să pufnească, când îl vedeau că-și rotunjește buzele și molcomește sucul. Aceasta lor le amintea de un vițeluş flămând care mugește obosit după țâță și li se părea ciudat că ei trebuie să cânte tocmai așa, că asta ar fi „frumos“.

Sâmbătă seara, la capătul celei de a doua săptămâni din luna Decembrie, în vreme ce coriștii bucuroși de căldura plăcută răspândită de soba trimisă de Sfat cântau veseli, omorîndu-se să prindă o doină oltenească cu întorsături prea repezi, pentru limbile lor domoale — în casa Istinei Vâșă, Crețoaia, bătrâna, cu o ulcică de vin fierț în mână, povestea cum a fost odată pricolici în Nima, cum a intrat sub pod făcându-se câine și-a ieșit de-a mușcat pe una Cătălina care a zăcut de spaimă vreo trei săptămâni.

Oamenii o ascultau cu ochii creșcuți, înfiorați, dar lacomi să mai afle cui i-a mai slășiat pricoliciul rochia.

Pe un scaun cu spetează, mai de-o parte, ședea Serafima Mălai, surâzând cu ochii duși. Era puțin amețită de vinul cald și moleșită de căldura încinsă, grea a odăii. Hainele groase ale oamenilor ce umpleau încăperea răspundeau mirosuri aspre, ce-i înțepau nările. Putea simți și mirosul acrii al sudorii lor. Cu încetul însă, și-a învins greața. Acum pleoapele i se lăsau nebiruite asupra ochilor, o toropeală dulce o lua în stăpânirea ei, iar mirosul de trupuri omenești, amestecat cu aroma busuiocului și a vinului fierț — dres cu zahăr — începea chiar să-i placă, trezindu-i amintiri nu de mult trecute, despre copilăria ei, în curtea tatălui său — notarul din Sântioana. Serafima crescuse printre țărani, dar n'a uitat niciodată diferența dintre ea, domnișoara notarului, și ei. Chiar în primii ei ani, când mai umbra desculță și murdară prin praful uliței, îmbrăcată într'o simplă cămășuță lungă, ea începuse să simtă această diferență care nu izvora numai din părul tăiat scurt cu breton, ci dintr'o mie și unul de motive !

Ea avea dreptul să se răstească la ceilalți copii, așa cum se răsteya măicuța ei la servitoare sau la femeile venite la spălat, iar micii ei tovarăși de joacă n'aveau decât dreptul s'o asculte; pentru poznele ei, plăteau oale sparte, alții; când ea înjura, lumea se minuna de cuminenția ei, când înjurau alți copii, se alegeau cu o scărmăneală; duminica ea îmbrăca rochiță de mătase, i se lega în păr o fundă și se încălța cu săndăluțe de lac, iar la sfârșitul slujbei popa îi întindea zâmbind părintește anafura — ceilalți copii rămăneau și duminica desbrăcați și desculți și nu erau lăsați să s'apropie de anafură. La școală apoi, ea ședea în banca întâia și fără multă bătaie de cap ieșea premianta întâia, iar copiii de țărani învățau mai greu și rămăneau și repetenți. Mai limpede și-a dat seama de asta după ce crescuse și nu mai umbra desculță decât prin ogradă și grădină și când nu se mai putea juca nepedepsită cu „țărăni“. Pe urmă lucrurile deveniră ca și firești: ea domnișoară, ei țărani.

Diferența asta n'a uitat-o nici chiar mai târziu, când la școala normală din Blaj, colagele ei de curs superior o cam zeflemiseau pentru „grosolanția și vulgaritatea ei“, disprețuind-o pentru că „ai rămas o țărăncă, o țoapă dela țară“. I-a fost greu să se dezbrace de-o seamă de năravuri „țărănești“ (ca să-și sufle nasul direct pe pământ, astupând pe rând câte-o nară și suflând puternic, să soarbă supă zgomotos, țuguindu-și groaznic buzele groase, să mestece plescăind din buze, și să se ocupe mai rar de îndeplinirea unor anumite cerințe igienice stricte) — și să deprindă alte năravuri „civilizate“ (să folosească expresii mai alese în conversații, să danseze *foxtrott* și *slow*, să zâmbească „amabil“, să mănânce puiul cu furculița și cuțitul, să bea fără să păteze

buza paharului cu ruj și încă o sută de astfel de porturi moderne). De deprins le-a deprins destul de repede — chiar dacă nu prea lesne — căci o ajuta firea ei mlădioasă, dar n'a ajuns niciodată până acolo, încât să le practice cu plăcere. Chiar, azi, dacă rămânea singură, își sufla nasul drept pe pământ, ștergând pe urmă cu talpa pantofului, plescăia din buze când mânca, și se îmbăia când da dumnezeu. Pe dinafară era însă totdeauna frumoasă, gătită și „distinsă“.

Serafima asculta aproape adormită sporovăiala Crețoaiei, gândind: Ce prostii! Cât sunt de proști! Dar chiar povestea asta superstițioasă, așa cum se ivea în fața ochilor ei mișiți, în mijlocul acestor chipuri asudate, încinse de căldură și emoție, i se părea plină de un farmec ascuns, ce i se lipea de inimă cu atât mai mult cu cât îl socotea interzis pentru simțurile ei. Îndrăzne să rămână chiar cu privirile ațintite drept în ochii lui Constantin, a căror apă verde sclipea tot mai aprins din pricina vinului, și se bucura că-l tulbură și că ea însăși este tulburată.

Băuse și Istina vreo trei ulcici de vin, dar nu se îmbătase și urmărea încordată această încrucișare vinovată a privirilor. În sufletul ei, era incredințată că învățătoarea nu va îngădui mai mult decât această ațățare feciorului, dar nu-și putea domoli neliniștea de femcie amenințată în dragostea și fericirea ei.

Serafima ghicise ciuda Istinei și se bucura și de acest lucru.

Crețu Constantin mai ceru o ulcică de vin și-o bău pe nerăsuflete, fără să-i pese că-și opărește buzele și limba.

Era cam pe la ceasul zece. Crețoaia ajunsese la amănuntele apariției în lume a pricoliciului, cum s'aude în fundul lumii urlet de câine, cum mugesc vitele înspăimântate, cum cântă stârniți cocoșii, cum se deschid și se 'nchid singure porțile și ușile, cum atunci îi primejdie să treci pe marginea drumului, ori peste pod, că-ți iese 'n cale pricoliciul.

Chiar în clipa aceea ușa se deschide, iar oamenii întorc obrajii speriați și uimiți.

Dar în ușe stă Macavei Savu, cu mustățile răsucite 'n sus, râzând:

— Bucuroși de oaspeți.

— Poftim, poftim.

Oamenii se urniră din încremenirea lor, glumind cu jumătate de gură:

— Bată-te să te bată, Savule. Gândeam că vine pricoliciul.

— De pricolici vorbești? — râse Macavei tremurându-și mustățile mari.

— Apoi de pricolici... Despre ce să vorbim?

— Așa-i. Când n'ai despre ce povesti, povestești și despre pricolici. Ce să-i faci? Chiar tăcea nu poți, când îs mulți și cu ulcica de vin în mână.

— Așa-i, ha, ha. Ia, bată-te să te bată, Savule, că fain știi tu întoarce vorba.

— Apoi că nici n'o 'ntorc eu că se 'ntoarce singură ea prin gură. Așa-s vorbele.

— Ha, ha, ha.

Oamenii râdeau mai tare nu numai de glumele lui Macavei, ci și ca să-și scape ființa de teama uricioasă ce le-o vârise în cuget povestea despre pricolici.

Macavei nu se așteptase să vorbească despre pricolici. Venise ca să vadă ce fac oamenii la șezătoarea Istinei. Cunoscând pe câțiva din cei ce veneau și pe la cămin, se gândise că n'a venit chiar degeaba. Socotise la început că va rămâne vreun sfert de ceas, apoi a doua zi va discuta cu

ficcare din cei pe care-i zărise la Istina. Fiind însă vorba despre pricolici, nu putea să nu pună și el un cuvânt.

— Bunăoară — continuă Macavei înveselit — eu când vreau să zic pricolici, îmi vine să zic chiabur.

Oamenii răsăra iarăși deslănțuiți, numai Istina și Serafima fulgerară câte o uitătură ascuțită în partea în care se afla Constantin. Acesta albise la față și vârfise repede mâna în buzunarul cioarecilor. Serafima trezită, îl urmărea acum cu ochii mari, curioasă, săgetată de-o bucurie violentă că se va petrece ceva îngrozitor sub ochii ei. Istina însă se strecură ușor printre oameni, așezându-se chiar lângă flăcău pe canapei, și-i puse mâna pe genunchi. Flăcăul scoase încet, încet, mâna din buzunar, și îndepărtă alene mâna femeii. Istina oftă ușurată și se ridică să toarne vin în ulcicile goale.

— Acuma știți de ce încure eu vorbele astea?

— Nu știm.

— Nu știți? Atunci să vă spun. Mai de mult, oamenii nu știau cuvântul chiabur așa cum îl știu azi. Da' chiaburul de mușcat, mușca rău și-atunci. Acum îi vine mai greu să muște, că i-am pus botniță. Așa-i?

— Așa, așa. Zi mai încolo...

Nu mai râdeau însă chiar toți câți erau de față. Băgaseră unii de seamă ațâțarea încordată a lui Constantin și se temeau de el. Macavei însă nu părea să se sinchisească. Intorcea când și când, repede, câte-o privire aspră spre chipul acum roșu ca focul al lui Constantin și spunea mai departe:

— Ori dacă mușca, ce-au zis oamenii? Că dacă-i om și se face câine de mușcă, musai că-i pricolici.

Acum tăceau toți. Așteptau. Macavei tăcu o clipă și adăugă:

— Doar n'o ieși cel dintâi pricolici de sub pod, chiar în poarta la Crețu Visalon?

— Ce-ai cu tata? răcni Constantin sculându-se'n picioare, încercând s'o dea la o parte pe Istina care-i tot punea în cale spatele ei lat și voinic. Serafima încleștase mâinile de marginea scaunului, gata să se scoale și s'oa la fugă.

Macavei nu se neliniși. Grăi potolit:

— Nimic n'aș avea cu tatâne-tău, dar dacă spunem povești, de ce să nu le spunem pe alea adevărate?

— Dece-l faci pe tata pricolici? — urlă iar Constantin dând să iasă dintre oamenii care-l țineau și-l ogoiau cu vorbe molcome.

— Cine ți l-a făcut pricolici? — și se întoarse către ceilalți: — L'am făcut eu pricolici pe tatâne-său?

— Nu, nu l-ai făcut — spuseră mai mulți ca să-l liniștească pe Constantin; îl vedeau beat și se temeau să nu facă vreo poznă, — dar și ei înțeleseră că Macavei anume a vorbit de Visalon, amintind de unde ieșise pricoliciul.

— Eu nici n'aș putea să-l fac pricolici, chiar de-aș vrea.

Constantin se așeză obosit pe canapei. Oamenii surâseră, socotind că s'au liniștit și așteptau o nouă glumă dela Macavei.

— Voi doar știți cum spuneau bătrânii că se face omul pricolici? Dacă omul vrea să se 'mbogățească, face ce face și cheamă pe dracu', își vinde sufletul, se face pricolici și după aia toate-i merg bine. Așa era credința din bătrâni. Poate că de-aia s'o mâniat Constantin, că el știe ceva. O fi chemat și Visalon pe dracu' și și'o dat sufletul pentru avere. Că avere are, da'suflet n'are.

— Să taci, mă hodorogule, să taci, — mugi Constantin țâșnind dela locul său cu cosorul în mână, sbătându-se să scape de cei care îl opreau s'a-

jungă aproape de Macavei Savu. Acesta aștepta un pic încrunțat, dar cu liniște.

— Ascultă aici, mucosule, să nu-mi zici mie *mă*, că nu ne-am tras odată izmene. Și-oi tăcea când mi-a plăcea mie, nu când vrei tu.

— Să nu vorbești așa de tata! Să nu-l faci pricolici, gâfâia Constantin, holbând priviri otrăvite către Macavei și muncindu-se să se desprindă din mâinile celorlalți.

— Vorbesc așa cum îi. Altfel nu pot vorbi de-un chiabur.

— Uu! dumnezeul mamii tale de hodorog! — și smulgându-se dintre oamenii care-l opreau se repezi cu cosorul deschis în mâna ridicată de-asupra capului, îmbrâncind ca să-și facă loc. Macavei îl aștepta în picioare, săgețându-l cu ură din ochii săi spălăciți, oleacă bulbucăți.

Constantin n'ajunse până la Macavei. Se împiedecă sau fu împiedecat. Se întinse cât era de lung la pământ. Până să se ridice, gemând, își venise în fire, stăpânindu-și mânia. Cosorul îl scăpase și nu-l mai căută. Se 'ntoarse țeapăn, la locul său, fără a-și domoli ura întipărită în căutătura sa.

Istina, bucuroasă că nu s'au întâmplat lucruri prea cu primejdie, se strădui să schimbe vorba, întrebând ce mai este nou pe la cămin, căci auzise că Macavei cheituește vreme multă pe-acolo.

Macavei povesti cum fac joc și cor. Apoi se ridică și dând binețe plecă, adăugând:

— Acolo pot veni toți oamenii de treabă. Chiaburii, nu.

În mijlocul acestor întâmplări, Ana simțea că oamenii se schimbă față de ea, că ea însăși se schimbă față de oameni. Cu fiecare zi se ivesc în jurul ei parcă alți oameni sub chipurile lor de ieri, cu alte priviri și alte vorbe. Se recunoșteau zâmbind ca la întoarcerea dintr'o călătorie îndelungată și se mirau că vremea a crescut și că ei s'au schimbat.

Până acum, ceilalți oameni i se păruseră numai niște inși cu un nume sau altul, cu un chip sau altul, cărora la dai binețe, le împrumuți sita sau un ou, le citești duminica gazeta; mai încolo, toți acești oameni erau streini, cu o viață de care ea nu se sinchisea prea mult.

Ea se gândise numai la soarta ei, iar mai târziu la soarta ei și-a lui Petrea. Acum a început să înțeleagă un adevăr simplu, care-i dă bucurie și înduioșare: nici unul dintre aceștia nu-i străin, soarta fiecăruia se întâlnește cu soarta ei și-a lui Petrea, într'o țesătură strânsă și trainică; scoți un singur fir și țesătura se șubrezește; firele trebuie strânse, îndeșite așa ca într'o pânză când o bați cu spata.

Ana încă nu știa limpede cum se va ridica satul, cum se va spulbera sărăcia; ajuta fetelor și nevestelor să puie războiul și le arăta cum se țese în opt și douăștrezeze ițe, le învăța să țesă covoare și scoarte, le dăscălea cum să facă anumite mâncări și cum să spele ca să iasă pânza albă ca zăpada. Plănuia în mintea ei, încă fără să mărturisească, că aceste fete vor câștiga bani pe scoarte, își vor îmbrăca odăile, își vor face haine. Poate că se va putea face și o cooperativă ca la Brețc. Atunci cătunul întreg se va ridica.

Ana își închipuia de multe ori fața de mâine a cătunului și vedea ridicându-se case frumoase, cu pereți înalți, grădini cu meri și pruni, iar în mijlocul satului Căminul cultural; și-i auzea pe oamenii de mâine spunând: Vezi ce-a făcut Ana pentru noi? Și-amețea de mândrie, simțind cum se înalță dela pământ.

Făcându-și nărav să nu se gândească numai la sine și la cuibușorul ei călduț, Ana își dădea seama, încă tulbure, că nu numai în sufletul ei se schim-

bă ceva, ci că oamenii din jurul ei trec de-asemenea printr'o schimbare aproape nevăzută, dar care nu poți să n'o simți.

Vedea în ultima vreme, cum Măriuca începuse a pune tot mai mult rost și cumpănă năvalnicelor ei revărsări de cuvinte. Neastâmpărul ei neîmplânzit, firea ei risipită, cunoștea o prefacere ciudată. Se părea că abia acum iese din copilărie și o părăsește ca să devie femeie. Râdea și acum destul, asvârlind scânteii din smoala ochilor ei viii și fără odihnă. Dar râdea altfel și nu pentru orice fleac; până și în veselie începea să pună rost și noimă. Ieșea la iveală, încet-încet, ascuțimea minții ei, iscoditoare și nedomolită, și mai ales o mare încăpățănare de om care dacă își pune în cap una, apoi nu se mai lasă întors din drum. Așa își pusese în gând că grupa lor U.T.M. trebuie strânsă mănunchiu să ducă greul muncii la Căminul cultural, așa că-i aduna des, punând la cale acțiuni care uneori stârneau uimire în cătun.

Ii adunase într'o zi, în ceasurile de-amiază, ca să meargă la Cărpiniș cu patru care, s'aducă scândurile pentru podele și pentru scenă; pietriș pentru pietruirea cărării din drum până în ușa Căminului și un car de lemn de mesteacăn ca să facă gard în jurul Căminului.

Era o zi de iarnă, aspră, geroasă, și tinerii s'au arătat nemulțumiți pentru acest drum greu; stăteau îngrămădiți în ușa Căminului, oleacă nepăsători, privind la vitele înjugate, ce rumegau, dând alene din coadă.

— Cine pornește pe-o vreme ca asta la drum așa de lung? se împotriveau ei îndemnurilor disperate ale Măriucii. Poate veni zăpadă și vânt. Ce te faci? — După ce-a trece iarna, om aduce tot ce trebuie.

Pantea Simion, sătul de cât se sbătuse să-i convingă, se rezemase su-părat de loitra unui car, așteptând să pornească. În vremea asta, Macavei căuta alte și alte vorbe ca să moaie inimile feciorilor. Ana tăcea înegurată, chibzuind. Deodată, Măriuca spuse răsând sprinten:

— Uite ce-i, bade Savule. Nu-ți mai răci gura. Dacă ei nu vor, nu vor. Pierdem numai vremea. Hai să plecăm.

Macavei se sburli.

— Cum să plecăm? Cu cine?

— Apoi cu mine, cu Ana și cu Simion.

Macavei înțelese ceva.

— Aha. Să pornim. Hai, Ană!

— Hai, răspunse Ana și răsând subțire adăugă: — Eu zic să mai chemăm câteva fete.

— Om mai chema pe drum în colo. Simioane, dă drumul la vite, și sărind într'un car, mai strigă către tinerii strânși în ușa Căminului: — Ce-i greu, las'să facă femeile. Noi sântem feciori, să ne ținem puterile pentru joc. Ceea, ne!

— Ceea, ne! îndemnă și Pantea vitele, săltându-se repede pe oiște.

Carule tinerii îngrămădiți în ușa căminului se iscă neliniște și murmur. Carele suiau domol pe drumul Cărpinișului. Până la ei se mai auzea glasul lui Macavei suduind pe nu știu ce tineri fără minte, care „nu pricep interesul lor și viitorul“

— Se duc, mă?

— Se duc. Nu vezi?

— Se duc, zău.

— Ce muieri, mă!

— Da' și noi bărbați!

— Uite-i că nu glumesc!

— Tu n'o știi pe Ana?

— Parcă Măriuca nu-i ca poprica?

— Hai să mergem.

— Unde?

— Acasă.

— Și le lăsăm să ridice singure?

— Treaba lor.

— Apoi nici într'o săptămână n'or aduce ce-i de adus.

— Așa-i.

Numai cei doi feciori ai lui Pașca — Romulus și Ion — nu vorbeau. Ei surâdeau uitându-se lung după carele ce se pierdeau sus, după o cotitură, apoi se priviră și făcându-se de-odată serioși se întrebă:

— Mergem?

— Mergem!

Porniră cu pași mari, grăbiți. Ajungând ca la o asvârlitură de băț se întoarseră și strigară, râzând:

— Tu Fârțuguș, nu vii?

Fârțuguș se supără și strigă:

— Nu.

— Nici tu nu vii, Niculae?

— Ba viu! — strigă Tomuța Niculae și porniră în fugă. După el se porniră pe rând și ceilalți. În urma tuturor alerga mărunț Gheorghisor Ilisie.

Carele s'au întors câte unul, aducând pietriș, scânduri pentru podele și scenă. Carul cu mestecei s'a întors aproape de miezul nopții, tulburând repetiția corului. Mai tare decât toți striga Fârțuguș:

— Vezi lemnul ăla mare? Eu l-am tăiat singur și eu l-am pus în car.

Pașca Ion și Romulus râdeau liniștiți, fără să mai spuie nimănui că toate celelalte lemne le-au tăiat și le-au pus în car ei doi și Pantea Simion.

Așa s'a întâmplat că a fost pietruită cărarea la Cămin. S'a tras un gard frumos alb în jurul lui, iar în încăperea cea mai mărișoară s'au așternut podele pe jos și s'a ridicat scena într'un capăt al ei. Și se pare că toate le-a făcut, cu mâna lui, Gheorghisor Ilisie, atât că l-au mai ajutat și ceilalți: „Harnic fecior, Fârțuguș ăsta!“ își șopteau Păscăneștii dându-și coate și surâdeau.

Așa era Măriuca în ultima vreme, așa s'a întâmplat că acești flăcăi și fete, crescuți cum s'a nimerit, începură să simtă nevoia de a fi împreună, de a munci împreună, de a se sfădi și bucura împreună.

Iar de când, omorîndu-l cu vorba pe Pop Ioan, obținuse autorizație pentru baluri, câte-un bal în fiecare lună, utemiștii s'au decis s'o socotească un fel de comandant, ce-i drept cu rochie și păr lung împletit în concii, care țipă și-și strânge poalele între genunchi când, după joc, bărbatu-său o apucă și o ridică la un stângen dela podele, — totuși un comandant și doar uneori își șopteau: „fain om ar fi și Măriuca asta, de n'ar avea în loc de gură o moară stricată“. Și-i recunoscără autoritatea.

Pe Hurdubeț Ion — bărbatu-său — îl îndemna una 'ntr'una, să facă și el ba una, ba alta pentru Cămin, pentru echipa de dansuri, pentru cătun, și bărbatul se lăsa împins, cu mirare dragăstoasă în ochii săi mari pentru mărunta sa nevăstă. Aceasta era o bucurie numai a ei, pe care n'o spunea nimănui: răsul luminos și unda de fală ce aprindea fața uscățivă a lui Ion, când o vedea înconjurată de tineri, dând din mâini și din gură. Femeia se topea de dragoste atunci când, după ce-i povestea pe nerăsuflăte toate câte le-a făcut de câteva ceasuri de când nu s'au văzut, el mormăia gros, netezindu-i părul negru: „bine-ai făcut“.

Pentru această împăcare a bărbatului cu munca Măriucii, pe Ana o încerca

adesea o undă de invidie. În inima ei ferea și ea un vis firav, încetoșat, în care Petrea al ei să rădă nestăpânindu-și entuziasmul din ochi când o va vedea în mijlocul oamenilor care o ascultă, dar norul cel negru ce-i întuneca casa nu se pricepea să-l risipească, oricât își sfărâma mintea. Petrea nu voia să știe de nimic. Oricum căuta să-l ogoaie, din orice parte s'ar fi apropiat de el, o primea ca un arici, cu spinii suferinții sale mute, prostesti.

Oamenii toți în jurul ei se schimbau, începeau să se schimbe sau voiau și se străduiau să se schimbe, el însă se strângea îndărătnic în împotrivirea lui.

Și i se întâmpla această suferință neînchipuită dela Petrea, dela omul ei. Toți ceilalți păreau să priceapă că ea trebuie să facă ceea ce făcea, că altfel nici nu se puteau închipui lucrurile; Petrea nu voia să priceapă. Când rămânea singură cu gândurile ei, își arunca sieși, uimită și rușinată, întreaga viață. Trăise până acum în dragostea ei ca o pasăre oarbă, ce cânta într'o cușcă de aur, alături de bărbatul ei, orb și el. Acum i s'au deschis ochii și ușița cuștii, să iasă în lume, într'o fericire mai mare și mai adâncă, dar omul ei nu vrea să vină după ea, bâjbâie și se împiedecă trist, trăgându-se tot mai în adâncul cușculiței lor de aur; iar ea stă pe prag într'o cumpănă fără ieșire.

Câteodată o înfiora o spaimă fără noimă; dacă și-o fi vârît Petrea în cap anumite vorbe de ocară, scornite de niște femei invidioase și fără strungă la gură, vorbe care au ajuns și la urechile ei!? Acele vorbe pe ca o umpluseră de scârbă și de rușine, dar răzbătuse mândră deasupra lor, arătându-se nepăsătoare. La început, ea nici nu se gândise ce va spune și ce va face Petrea; îl cunoștea că-i prea drept ca să rabde în inima sa asemenea bănueli în care nu credea nimeni și pe care acele cumetre le melițau fiindcă n'aveau ce lucra, înveselindu-se de suferințele astfel iscate în oameni.

Ana nu se îndoia nici o clipă de încrederea lui Petrea; el nu putea să nu vadă dragostea și cinstea ei. Petrea era un om prea cinstit cu sine însuși, ca să sufere neîncrederea în femeea ce-i era mai dragă ca lumina ochilor; mai curând ar fi făcut ceva îngrozitor — ceva la care ea nici nu cuteza să se gândească.

Asta nu putea fi. În miezul suferinței împietrite a lui Petrea stăruie o neînțelegere, ori o înțelegere pe dos a lucrurilor care se întâmplau în ultima vreme la Nima, a rostului ei la Căminul cultural. Petrea nici să înțeleagă nu voia.

Când ea aflase c'a fost făcut grăjdar, bucuroasă, nădăjduind, îl îndemnase:

— Acum să n'veți să citești și să scrii, s'ajungi și mai sus.

— Da' ce? Așa cum îs nu ți-s bun?

— Cum vorbești tu, Petrea?

— Știu eu vorbi altfel? Un grăjdar prost către o directoare?

— Petrea dragă, nu așa trebuie să înțelegi lucrurile.

— Las', nu mă mai dăscăli, că și-așa tot satul știe că eu îs prost și tu mintoasă.

Și din asta nu ieșea. Ana vedea în jurul ei întâmplările de dragoste ale altora, și bucurându-se pentru ei, se întrista pentru sine.

Intr'o seară când veneau către Cămin, cu Macavei și cu Pantea Simion, s'a auzit de-odată din întuneric glasul Firuței strigând șoptit:

— Simioane!

Pantea s'a răsucit fără veste și-a pornit cu pași mari înspre glasul din întuneric. Intorcându-se, Ana a văzut cum fata face pași mărunți în fugă și sare la pieptul flăcăului, aruncându-și brațele pe după gâtul lui. I-a

auzit și gângăveala plângăcioasă și sărutarea. „Bine că s'au întâlnit, că de când așteaptă!“ — s'a gândit ea și s'a bucurat din toată inima.

Pantea a întârziat în seara aceea la repetiție. Ana nici nu s'a mirat. Povestea lui Simion și-a Firuții se arăta destul de spinoasă la ceasul acela. Se iubeau din copilărie. Acum trebuiau să se ascundă de frica lui Sălcudeanu, care visa un ginere mai ca lumea pentru frumusețea și zestrea (trei iugăre și nouă oi) a fiicei sale. Ii mai apăra — tăinuindu-le întâlnirile rare și neli-niștite — Solomica, mama fetei, care era olecuță de neam cu părinții lui Simion. Iar în ultima vreme, mințindu-și bărbatul, Solomia o lăsa pe fata la repetițiile de cor și de joc.

Totuși tinerii aceștia erau mai fericiți decât ea, se gândea Ana. Necazul lor este împotrivirea celorlalți. În ei, în niciunul, nu-i nici o împotrivire pentru gândurile celuilalt.

În mijlocul acestor întâmplări și prefaceri, viața Anei nu era ușoară și nici netedă, dar simțea că n'o mai poate părăsi, că nu se mai poate întoarce.

Se mai găseau inși care râdeau când o auzeau vorbind despre viitorul cătunului, care nu credeau că o femeie are dreptul și puțința să se socotească luptătoare pentru acest viitor; și unii i-o și spuneau, fără să se sfiască, bucuroși de înourarea ochilor ei albaștri:

— Hai, lasă-ne, Ană! Râșnița văd că ți-i meșteră, da' treaba asta nu-i de tine. Acolo bărbat trebuie.

Ana își stăpânea cât putea necazul și pornea să vorbească însuflețită.

— Viața s'a schimbat, spunea ea. Is prea multe de făcut, nu-i îngăduit să ții de-oparte femeile. Dacă lucrî numai cu o mână, faci numai jumătate de lucru, trebuie să ții coada sapii, cu mâinile amândouă. Așa-i și dacă lași de-oparte puterea femeii; rămâi cu lucrul pe jumătate.

— Da, da. Minte ai tu, nu-i vorbă, dar păcat că ești femeie. N'ai să izbutești.

Ana nu se da bătută. Vorbea despre Căminul lor, despre femeile care conduceau fabrici și gospodării de stat, despre profesoare și femei medici. Neîncredătorii dădeau din cap și murmurau: — poate! ocolind apoi alte vorbe.

Ana însă nu se astâmpăra. Și căuta să-i convingă. Dospea în ea o atâtare ciudată, care creștea mai mult. Atunci când i se părea că ceva o împiedică în drumul ei, încă nu-și dădea seama, dar în inima ei răsărea și creștea minunatul simțământ al luptei.

O stăpâna o grabă de a cunoaște și de a face lucruri noi, nemai-cunoscute și nemai-făcute în cătunul acesta. Incepea să deprindă patima cititului. În cărți i se părea că privește într'o oglindă care-i arăta însăși viața oamenilor, dar mai plină de înțelesuri, într'o lumină mai limpede. Citea cărți în care se povesteau întâmplări despre oameni, și totdeauna le asemuia cu întâmplările din viața ei, și descoperea uluită că viața era mai frumoasă și mai bogată decât știuse și decât își închipuise; o mulțime de întâmplări uitate, prin care trecuse aproape nepăsătoare, se întorceau cu înțelesul lor nou; pricepea așa de bine de ce a fost săracă măicuța ei, de ce a urît întotdeauna pe cei bogați, înțelegea că Petrea îi e drag pentru că-i un om cumsecade și bun, dar încă slab în sufletul său, că el are încă nevoie de cineva care să-l apere, că numai ea poate să-l apere. Citea cărți despre femei și bărbați sovietici și înțelegea de ce sunt atât de puternici în fericirea lor. Făcea planuri și vorbea despre ele ca despre lucruri pe care

le poți pipăi cu mâna și se bucura de ele împreună cu cei din jurul ei, muncind sărguincioși la lucrurile mărunte ale începutului.

În mijlocul acestor oameni care aveau încredere în ea, îndrăzneala ei sporea și din nou își îngăduia să viseze un altfel de cătun, cu ulița pietruită și având stâlpi pe margine, cu un Cămin cum n'au alte sate, plin de oameni, de cântece, cu scenă mare, cu bibliotecă și cinematograf. Și undeva, într'un ungher, îl vedea și pe Petrea gârbovit peste carte, adâncit cuminte în citit.

Cu două seri înainte de serbarea de 30 Decembrie, a năvălit cu o falcă'n cer și una 'n pământ Sălcudeanu Vasilică. Își împingea cu greu trupul mătăhălos prin mulțime, iscând svon de nemulțumire și sâsăituri care cereau liniște:

— Unde-i Ana?

— Șazi-ți în treabă, omule. Lasă-i să cânte.

A ajuns găfâind în rândul întâi de bănci din fața scenei, și se făcu roșu și-și sburli mai tare mustățile, săgetând cu căutături cumplite pe Firuța, care în primul șir de coriști, cânta din toată puterea pieptului ei tânăr, cu ochii la dirijor.

Corul tăcu și oamenii aplaudară. Dar pe de-asupra larmei se auzi mugetul lui Sălcudeanu:

— Firuță, nu ți-am spus io c'aici n'ai ce căuta?

Și, oprit în fața scenei, își agita pumnul cât un mai.

Pe scenă, Firuța se făcu albă la chip.

Sala înțepenii într'o tăcere grea. De pe scenă coborîră repede Macavei și Ana.

— Ce-i Vasilică? Ce-i baiul?

— N'am treabă cu tine. Cu dumneai am, cu... directoarea!

— Cu mine, bade Vasilică? Na, spune-ne, de ce ești atât de supărat?

— Ți-oi spune, n'ai grijă, ți-oi spune, minte naș. Numa' Firuța să meargă acasă. Amu, ni.

— Stai, stai! Nu te grăbi, — îl opri din avânt Macavei. Dacă așa stă povestea, apoi trebuie să vorbești cu toată lumea asta din jur, că a lor îi Căminul și corul.

Oamenii se strânseseră împrejur și urmăreau în tăcere sfada. Ochii mulțimii, care îl pironneau acum cu neprietenie, îl sâcâiau și mai rău pe Sălcudeanu. I se părea ca și când s'ar uita cineva pe fereastră cum se desbracă să se culce.

— N'am treabă!

— Ei, nici așa nu se poate.

Nici liniștea și stăpânirea de sine, cu care și le rostea Macavei pe ale lui, nu-i plăceau și de aceea strigă și mai turbat:

— Să meargă acasă Firuța! Nu-i destul c-ați stricat pe ăialalți tineri?

— Las'c'a merge. Nu te pripi. Numa' vorba aia despre tineri s'o cam explici aci, în fața lumii, că-i vorbă mare.

Sălcudeanu se sperie oleacă de mânia abia ținută a lui Macavei și de svonul nelămurit și frământat ce se iscăse în sală, dar de oprit nu mai era chip să se oprească:

— Da, că-i adunați aici laolaltă, fete și feciori și cine știe ce mai fac!

— Ce fac? Ce știi tu că fac? Dacă știi, spune. Hai, spune.

Acum Macavei îl ținea de-o mână și i se uita în ochi-de-aproape. Așa de aproape că Sălcudeanu putea să-i numere crețurile obrazului și firele rare de barbă. Și se mira cât de rău se pot uita ochii aceia spălăciți ai lui Savu.

Isbuceni, smulgându-și mâna:

— Da' știe dracul! Numa aia știu, că Firuța îmi vine-acasă pela miezul nopții, cu prăpăditul ăla al lui Pantea de mână și se pupă ca porcii, în grădină.

— Așa? — În ochii lui Macavei luci o scânteie de voieșie. Așa! Mai făcu odată și râse. Da' tu, mă Vasilică, nu te-ai pupat cu Solomica până nu v'ăți luat?

Râsul se întinse ca durduiturile tunetului, în lungul și latul sălii, renăscând mereu, ca valurile isbite de mal.

Această întorsătură îl zăpăci pe Sălcudeanu. Întâi chihoti și el, prostesște, fără să-și deie seama, apoi se făcu roșu la față și mai pe urmă înghiți un nod cât pumnul. Ingână:

— Da, cum să nu... și nemaiputându-se ține se porni și el pe răs, cutremurându-se din tot trupul, mânat laolaltă cu hohotul sălii, care crescuse nemăsurat după răspunsul său îngâimăcit.

După ce lumea se liniști, Sălcudeanu se trezi că nu mai are ce spune. Simțea cum mânia i se moaie, cum începe să se rușineze de lume. Se învărtea în loc, sbătându-se să-și adune mintea, își tot vâră și își scotea mâinile din chimir, se uita în dreapta, se uita în stânga, se uita la Firuța care sta plină de frică pe scenă, la Macavei care-i surâdea pe sub mustață, la Ana care părea încruntată, la oamenii din jur care-l împungeau cu început de răs în ochi.

Intrebarea lui Macavei căzu pe neașteptate:

— Na, ș-acuma cu Firuța cum rămâne?

Sălcudeanu făcu ochii mari, buimăcit, și bălbâi:

— D'apoi noi... cu Solomica... ne-am luat.

— S'or lua și ei, că se plac.

Acum Sălcudeanu se'ncondă de-odată din trup, proptindu-se pe tălpile-i late și mugii înfundat:

— Nu-mi dau fata după un nima'n drum.

Și întorcându-se spre fiică-sa, porunci:

— Hai acasă!

Apoi, apucând-o de mână, o trase după sine, trecând printre oameni cu capul în piept, cu căciula lăsată pe ochi.

În locul său din marginea sălii, Pantea Simion, văzând-o pe Firuța târîtă de tatăl ei, simțea cum se încălzește sângele în el; fata îl căuta cu ochii deznădăjduiți și el nu era acolo s'o ție în brațe și s'o apere.

De această neîmpotrivire a flăcăului s'au mirat destul oamenii, și mai cu seamă feciorii au murmurat înăbușit.

A doua zi, aproape de amiază, Macavei Savu s'a dus la Sălcudeanu și a început să-l săcâie și l-a tot săcâit vreme de vre-o patru ceasuri, fără să-l poată îndupleca. I-a vorbit frumos ca unui prieten vechi ce-l avea și s'a răstit suduindu-l, l-a apucat de piept și l-a mângâiat pe umeri, l-a făcut prost și l-a rugat să aibă milă de sufletul copilului său. Dar ce n'a pomenit și ce n'a încercat? Ca de piatră, Sălcudeanu nu se da. Se încrunta și-i întorcea sudalma când era suduit, surâdea și-i scăpau lacrimile când își aducea aminte de dragostea tinereții sale, dar la urmă mormăia:

— N'o las. Io am lucrat pentru pământ. Nu-l dau oricui.

De zece ori s'a sculat Macavei să plece, strigând:

— Ești un prost, Vasilică!

De zece ori Vasilică i-a răspuns împungos:

— Ești un măgar bătrân, Savule.

Și Macavei se întorcea din ușă și iar se așeza pe scaun, ștergându-și nădușala de pe frunte și oftând, apoi după ce se odihnea cât se odihnea, o pornea iar dela început.

Când vremea se însera, Macavei a ajuns la capătul răbdării. Din ușă, tremurând de mânie, s'a întors spre Vasilică fulgerându-l cu ochii albaștri spălăciți, un pic bulbucăți și a gemut:

— Nu te-am știut dușman. Da' amu te știu. Ești un dușman pentru cătun, un dușman pentru Republică. Un dușman!

Și ieși, călcând greu prin zăpada înghețată.

A intrat în Cămin, mohorît și a șuerat doar:

— N'a vrut!

Și s'a trântit amărît pe-o laviță.

— Ce facem? Cine-a cânta doina? au întrebat coriștii.

Ana a hotărît aproape plângând:

— Ce să facem? N'om cânta-o.

Și și-au continuat repetiția, fără nicio voie, cântând parcă cu gurile altora.

Ca la vreo jumătate de ceas, ușa s'a izbit de perete și a pășit înăuntru Firuța, mută de bucurie, iar în urma ei, cu capul în piept, Sălcudeanu Vasilică.

Firuța a urcat sprintenă pe scenă, iar Sălcudeanu s'a așezat pe-o laviță din rândul întâi, strângându-și pumnii între genunchi și uitându-se numai și numai la vârfurile bocancilor săi, de pe care zăpada topită șiroia încetinel.

Iar când Macavei s'a apropiat și a încercat să-i dea mâna, Sălcudeanu s'a tras la o parte:

— Ce dai mâna cu dușmanul?

Și n'a vrut să audă de nimic. Numai când Firuța a început să cânte cu glasul ei de pitulice, a tresărit și fața i s'a muiat într'un zâmbet care a ținut cât a ținut cântecul.

Astfel, după zdruncinuri și suișuri line, după bolovănișuri și cărări înflorite, după răs și plâns, s'a arătat și ziua mult așteptată.

În acea zi se nimerise de-asupra Nimei un senin înghețat și țeapăn, și pe pământ o zăpadă aspră, ce crișca sub pași, ca sticla pisată. Aerul împungea nările cu ace de foc, scoțând în ochi lacrimi ce înghețau pe obraji. Pe ulițe, oamenii alergau, mânați de-o grabă nedomolită, ghemuindu-se înspre ei înșiși, ca pentru a-și ține de cald.

Către ceasurile zece, Căminul se umpluse. Oamenii n'au avut răbdare să aștepte până la două după amiază, când era hotărîtă începerea serbării. Ședeau tăcuți ori șoptind și priveau curioși cum câțiva utemiști pregăteau scena, împodobind-o cu crengi de brad, cu țoale și scoarțe, cu flori de hârtie culese cine știe de pe unde, și cu două steaguri mari, cusute de-o parte și de alta a cortinei — unul roșu, celălalt roșu-galben-albastru. Oamenii se bucurau de atâtea podoabe și arătau unii altora cu satisfacție:

— Uite, țolul ăla roșu, cu flori galbene, l-a dat Saveta mea.

— A mea a dat ștergarul ăla mare, cu flori mierii.

— Io am dat lepedeele *) eștea din față.

*) Cearceafuri

Cam pe la amiază răsări pe acolo Măriuca lui Hurdubeț și cercetă totul cu de-amănuntul, se sui pe un scaun și înălță un pic colțul unui tablou ce i se păruse înclinat, întinse de unul din steaguri care se boțise ușor într-o parte, mai făcu o cută la un ștergar ce învelea portretul tovarășului Stalin, apoi se trase în fundul sălii și privi încă odată. Pe urmă începu să-și caute utemiștii, să-i adune într'o sală vecină, să sfătuiască nu știu ce.

Curând sosi și Ana. Era albă la chip de nesomn și gândită. Scrisese toată noaptea la cuvântarea ei și-acum se temea că nu va fi bună. II căuta pe Macavei Savu. Încă nu se'ntorsese dela Cărpiniș unde plecase să-i aducă pe Pop Ioan, Ionu Cicului și pe Toderăș. Nu află nici pe Măriuca, nici pe Pantea Simion. Fiecare avea de făcut un lucru anume și n'aveau cum să fie în sala „mare“ la acel ceas, dar Ana era tot mai tulburată, nu-și afla locul și uita mereu chiar ce trebuia să știe mai bine. S'a pomenit de câteva ori mirându-se chiar de acest aer de sărbătoare al oamenilor și al sălii, de îmbrăcămintea lor de zile mari, de obrajii rași, de năfrămile roșii însăilate cu aur; dar apoi și-a adus aminte că-i chiar o sărbătoare și că peste un ceas ea va vorbi acolo sus, pe scenă, în fața acestor fețe atât de cunoscute — care acum păreau îndepărtate și ciudat de streine.

Odată cu ea, venise și Petrea și se așezase aproape de ușă, lângă perete, strângând căciula sub cot. De-acolo o urmărea fără încetare, cu priviri obosite și resemnate. Nu răspunse nici la întrebarea de sănătate a lui Hurdubeț Ion. Când intră Pantea Simion, tresări și nu-l mai scăpă din ochi. Când acesta s'apropie de Ana și începu să-i spuie ceva, ușor îmbujorat și tot strângându-și cojocul la gât, Petrea își smulse căciula de sub cot și începu să și-o frământa în pumni.

Apoi se auziră zurgălăi apropiindu-se și-o sanie se opri în fața Căminului. Intrară Macavei, Pop Ioan, Toderăș, Ionu Cicului, Ștefan Ionescu și-un alt învățător, mai bătrân, din Cărpiniș. Dădu binețe și s'ășezară printre oameni, pornind vorbe despre multe și mărunte.

Macavei o luă pe Ana de-o parte și o întrebă de-s toate gata.

— Gata! răspunse ea și simțea cum îi tremură tot trupul.

— Atunci să'ncepem.

— Să'ncepem — șopti Ana și făcu un semn din cap, pe care nimeni nu-l înțelegea. Totuși, ca mânat de-o tainică înțelegere, corul se adună pe scenă. Ștefan Ionescu ieși dintre oameni, palid de emoție, împiedicându-se în proprii săi pași și se sui și el. Așeză cântăreții și făcu semn pentru tragerea cortinei. Apoi dădu tonul și ridică mâinile în aer. Simțea, parcă cusute de el, toate acele priviri atente, împietrite într'o așteptare încordată. Se temeau toți. Și el se temea. Mai gângăvi odată tonul, apoi trânti mâinile în jos, strigând mai tare decât toți la un loc:

Sdrobite cătușe în urmă rămân,
In frunte-i mereu muncitorul...

Corul cânta. Cânta cum nu mai cântase niciodată. Cutremura ferestrele, punea stăpânire pe oamenii din sală, ridicați în picioare, îi umplea de un sentiment nou, pe care nu-l cunoscuseră. Și-l așteptau.

Cântecul tăcu la capătul unor acorduri înalte și se făcu liniște în sală. O singură clipă. Pe urmă se auziră două palme bătute de-olaltă. Și apoi toate. Ca o furtună.

Oamenii se așezară și în fața lor, sus pe scenă, ieși Ana Nucului. Zâmbea cu privirile rătăcite. Ținea în mână o foaie de hârtie scrisă. Oamenii amuțiră. Ea îngalbeni.

I se păru de-odată că a uitat să vorbească, și că a uitat totul. Recu-

noscu în mulțime ochii surâzători al lui Ionu Cicului, iar acolo în fundul sălii, ca pe o umbră, pe Petrea.

N'avea nici în trup, nici în cap, nici o putere și își dădu seama că-i singură pe scenă, acolo, sus, fără scăpare. Fără voie, mâna i se ridică, încercând s'apuce. Văzu hârtia scrisă mărunț, o strânse mototol și atunci își aminti — într'o străfulgere — că ea trebuie să țină o cuvântare. Se trezi că spune:

— Tovarăși... Tovarăși și prieteni....

Când își auzi glasul puțin cântat, o liniște mare, toropitoare i se împărăștie prin tot trupul, cuvintele se porniseră neîmpiedecate și ieșeau ca mărgelele pe ață, sunând limpede ca niște clopoței, iar oamenii ascultau cu răsufflarea tăiată.

— Azi e-o mare sărbătoare pentru Republică, iar pentru cătun, de două ori sărbătoare. Căminul nostru a făcut singur o serbare...

Cuvântarea de pe hârtie a rămas uitată... Uitate au rămas și cuvintele culese cu trudă din cărți. Povesti oamenilor istoria scurtă a Căminului lor, tot ce au făcut și cum au făcut, laudându-i pe toți aceia care au pus umărul. Apoi strigă:

— Trăiască Republica! Trăiască Partidul!

Oamenii s'au ridicat din nou în picioare, bătând din palme.

Ea se mira c'a terminat și să totul a trecut atât de ușor, atât de firesc. Zâmbea numai din ochii ei albaștri, păstrând în obraji un aer solemn, de sărbătoare, de care încă nici nu-și da seama.

Și iar a intrat corul de a cântat doina, storcând lacrimi din ochii cei mulți din sală. Mai tare s'a bucurat și a plâns Sălcudeanu. Când a auzit glasul Firuții terminându-și cântecul, o lacrimă i s'a prelins pe obraz și a fugit pe mustață la vale, tremurând o clipă în colțul ei. Vasilică s'a întors către vecinul lui din dreapta și lovindu-l cu pumnul peste genunchi, l-a întrebat:

— Auzi, mă, cum cântă fata mea?!?

— O aud — făcu celălalt fără să-l privească, iar Sălcudeanu simți că-l apucă leșinul când cunoscă în vecinul său pe Pantea Gligore, tatăl lui Simion.

Se întoarse înciudat cu spatele, apoi iar se întoarse spre Gligore și se minună că și între genele acestuia sclipește un pui de lacrimă.

Făcu: „Hm!“ și își îndreptă fața și atenția iarăși spre scenă. Văzu bărbați în straie albe strânși în șerpăre late la mijloc și femei în împres-trițări plăcute vederii, cu fire de argint, pe catrința neagră, cu flori roșii și albastre pe mânecile largi, amestecându-se în joc — în jocul vechi și cunoscut, pe care-l purtase și el când fusese tânăr, dar care părea nou acum, pentru că pașii se întâmplau de-odată, pentru că picioarele săltau deodată și deodată se prindeau și se desprindeau perechile fără să se lovească deo-altă. Se miră iar:

— Mă, da' ce rânduiala dracului!

Și iarăș stoarse două lacrimi, când băgă de seamă că Firuța lui îi cea mai frumoasă fată și că nici una nu joacă așa ca ea. O joacă Simionu lui Pantea, e drept, dar o învârte bine — n'ai ce zice!

Nu înțelegea el bine, Sălcudeanu, ce-i cu el, dar începea să i se pară că-i place ce-i văd ochii și nici el nu știa cum s'a întors iar la Pantea Gligore și lovindu-l iar peste genunchi, i-a strigat:

— Da' și'al tău joacă fain, n'am ce zice!

Strecurat printre oameni, mut ca o umbră, sta nemișcat în ultimul

rând Constantin Crețu și privea scena, urmărind cu ochii împietriți cum joacă Firuța în brațele lui Pantea Simion.

Constantin ajunsese la acel capăt în care ura și mânia s'au topit una într'altă și-ți dau o stare buimacă, vecină cu nebunia, când toate ți se par cu putință, când ești gata să sfâșii sau să te sfâșii, când nu mai poți porunci nici minții nici mișcărilor tale, ți se pare firesc să faci cu totul altceva decât ți-ai pus în gând cu o clipă mai devreme, iar pe urmă îți dai seama că chiar tu ai voit să faci totul pe dos decât plănuiseși.

De joc nu se lăsase, măcar că nu mai avea nici o nădejde că Firuța s'ar mai putea apropia de el. Dar aducea țigani în fiecare duminică și destupa sticle de vin, îmbătându-se și jucând până cădea jos. Iar în ultima săptămână adusesse lăutari și la Istina, de se'ncinsese un ospăț și-un desmăț neînchipuit. De când ninsese, mutase jocul în odaia din față a casei lor. Făcea aceste jocuri și chefuri la șezătoare, stăpânit de o furie continuă, nedomolită. Se bucura cu toată răutatea de care era în stare sufletul său, când vedea că mai vin feciori și fete să joace și să bea. Dar când ieșea dela joc și-și arunca ochii — chiar fără voce — sus în deal, vedea lumină la ferestrele Căminului cultural și-auzea cântec de oameni mulți. Rămânea țepăn, cu ochii implântați în aceste ferestre luminate și strângea numai mut din fălci.

Până într'o vreme crezuse că-l urăște numai pe Simion Pantea, pentrucă-i luase pe Firuța. I se păruse că se miră de ura lui Visalon împotriva tuturor și că o socoate o țicneală de bătrân prostit. Acum însă îi ura și el în aceeaș măsură pe toți. Înțelegea semnul acesta pe care Căminul lor cultural i-l aducea din viitor. Acum cinci sau șase ani, feciori ca el nici nu întreabau pe fete dacă-i iubesc sau nu. Averea lor le dădea dreptul de-a le lua. Așa-și făcuse de cap Victor, văru-său, cu cine i-a plăcut. Acum, când îi tânăr și bogat, el trebuie să se deie de-oparte. Mai înțelegea că nu-i vorba doar de dragoste și de plăcere, că vremea asta pe care i-o prezice Căminul lor, nu-i va fura numai fata care i-a plăcut, ci încă multe alte lucruri, și că viața lui va fi cum nu și-a dorit-o.

Acum sta judecând rece cum îl va omorî pe Pantea Simion. Întâi îl va omorî pe Simion. Apoi va vedea. Se apropie prin lume, când vor ieși, și-i bagă cosorul în spate, apoi îl răsucește uite, așa! Se și bucura. Acum o strânge pe Firuța în brațe și râde în jos către ea, dar peste două ceasuri o să zacă galben, întins pe spate. Apoi nici nu-i mai pasă ce va fi.

Oamenii în jurul lui rîd, se bucură și bat din palme. Constantin îi privește ca trezit din somn. I se pare o clipă că nici nu i-a văzut până atunci. Apoi își aduce aminte că aici i-a aflat și că se gândea cum să-l omoare pe Simion. Înțelege că nu-i destul să-l omoare pe Simion. Aștia toți trebuiau omorîți. Așa simțea el, o nevoie pe care n'o putea înfrânge, să vâre cosorul în fiecare pe rând și să-l răsucească, uite așa!

Își dă seama că-i un gând nebuiesc și că ei îl vor omorî dacă scoate cosorul. Is mulți și fericiți. Și oamenii fericiți nu-s fricoși. Nici el n'a fost fricos câtă vreme a avut dece să fie fericit. Acum se pare că-i și el fricos, căci știe limpede că nu va îndrăzni să scoată cosorul. Il strânge în pumn, în buzunar, ațâțat, dar îndrăzneala nu-i crește în inimă. Se simte singur în mijlocul lor și-i e frică.

Serbarea s'a încheiat și acest lucru trist, Macavei l-a anunțat de trei ori sus pe scenă, dar oamenii nu se îndurau să plece. Mai așteptau, vorbind între ei cu glasuri înăbușite, cu ochii la cortina făcută din cearceafuri albe.

Apoi se aleseră câteva grupuri, în mai fiecare corn al încăperii. Intr'unul se bucurau, comentând cu de-amănuntul fiecare clipă a serbării, cei

mai tineri. În mijlocul lor râdea, vorbea mult și da repede din mâini Măriuca. Lângă ea sta, privind-o fericit, Hurdubeț Ion. Acolo erau și Firuța și Simion, alăturați. Ei nu vorbeau de loc și nici nu se prea avântau în hohote: mai mult se priveau, rumenindu-se la față. În alt ungher se strânseseră câțiva bătrâni, minunându-se de jocurile frumoase — mai frumoase parcă de cum au fost mai demult — și lăudau priceperea lui Hurdubeț.

— Cine-ar fi crezut?

— D'apoi azi multe se 'ntâmplă, cum nu te-ai aștepta...

Iar în altul, într'o îngrămădire mare, sta Ionu Cicului ascultând ce spune unul și altul. Se vedea după strălucirea ochilor că-i place ceea ce aude. Mereu se apleca spre urechea lui Pop Ioan, care ședea lângă el, mândru ca un păun.

Ana Nucului sta pierdută în mijlocul lumii, surdă la toate laudele, ascultând numai la încântarea sufletului ei.

— Fain le-ai făcut, Ană!

— Mai cu cap ca un bărbat.

— Cine ar crede că n'ai umblat în școli?

— Să știi, Ană, că tare ne-a plăcut, să mai faceți!

Ea îi auzea ca dintr'un vis — fără să caute înțelesul vorbelor lor — și răspundea. Iar oamenii credeau că-i e rușine și iar o încărcau cu laude.

Pe urmă, Ionu Cicului și ceilalți oaspeți din Cărpiniș se ridicară să plece. Ionu Cicului a luat-o de-o parte pe Ana și i-a spus, scuturându-i bărbătește mâna:

— Ai lucrat frumos și bine. Acum trebuie numai să nu lași din mână ce-ai apucat. Să faceți aici lucruri mai frumoase și mai bune.

Oamenii au început să iasă, îngrămădindu-se.

Dus de mulțime, lăsându-se purtat, Constantin căuta să s'apropie de locul în care se aflau alături Simion și Firuța. Nu pierdea din ochi nici una din mișcărilor lor. Vedea cum fata râde, cu obrazii rumeniți de plăcere, cum el s'apleacă spre ea, șoptind ceva, cu acel zâmbet pierdut al îndrăgostitului fericit, întipărit pe față.

Constantin era liniștit și potolit. Privea pe cei doi îndrăgostiți cum ar fi privit pe doi streini. Dar îi ura pe amândoi pentru fericirea lor. Ii ura, mai adânc și mai potolit, și mai fără cruțare. „Poate c'o omor și pe ea“ — se gândea el, rece, împăcat cu sine.

Se feri ușor de umărul greu al lui Petrea Nucu, care-i sta în cale, neclintit, așteptând. Trecu cu privirile peste fețele răzătoare ale feciorilor lui Pașca, care își făceau loc prin mulțime, legănându-se alene. „De ce-or fi râzând așa, măgarii ăștia?!“

Mai avea puțini pași până s'ajungă în spatele lui Simion. E-acolo Sălcudeanu, ca un bolovan uriaș și vorbește râzând zgomotos cu Macavei Savu. „Râde și-ăsta! Nu-i pasă că fată-sa-i acolo cu ăla!“

Acum. Era chiar în spatele lui Simion. Ii vedea sumanul sur, gros, de pe umăr, întins pe spatele sale late, gulerul de blană de miel și căciula neagră, cu vârful înclinat ușor în stânga.

Va împlânta cosorul drept sub buza căciulii, la îmbinarea gâtului cu umărul, apoi îl va răsuca, uite-așa!

Se bucura c'a ajuns până aici și nimeni nu l-a simțit. A trecut pe sub nasul lui Macavei Savu („Și pe ăsta trebuie să-l omor! El fi capul la toate“) și de fericit ce-i, nici nu l-a văzut. Nici unul nu bănuiește că într'o clipă el scoate cuțitul și-l bagă'n carnea caldă a lui Simion.

Constantin nu scoate cuțitul și nu-l împlântă. Trece încetinel înainte. Înțelege că nici nu se putea altfel, că a făcut tare bine. Pe Simion îl va o-

morî altfel. Şi pe Macavei. Şi pe toţi. Ii va omorî așa ca ei să nu-l poată prinde, așa ca el să rămâie viu, să se poată bucura și să fie fericit. „Pe Simeon îl omor într'o noapte, când nu vede nimeni. Şi pe Macavei tot așa”.

De jos, din poarta curții lor, privea la oameni cum se perindă cu fețe luminoase, fără să-l vadă.

În sala Căminului nu mai rămase nimeni. Ana porni și ea, ca plutind. Afară, în ușă, o aștepta Petrea, mut, vânăt de obraz, privind cu ură la toți oamenii aceia care se bucurau de vrednicia nevestei sale, laudând-o și îmbrățișând-o, uitând cu totul că pe lume se mai află și el, bărbatul ei, al directorului!...

Ana încercă să-l ia de mână. El nu și-o lăsă, ci o urmă, cu un pas înapoi ei, fără voie.

Numai acasă, după ce atâță focul și puse jos sumanul, trântindu-se pe-un scaun, gemu, abia auzit:

— Ană, io nu mai pot!

Ana se trezi din visu-i, ca scuturată de-o spaimă de ciută gonită de hăitași. O durere ageră, proaspătă, săgetă rana veche. Omul ei năruia cu pumnul său, din nou, acea nădejde de fericire.

Ea n'a putut spune atunci nimic. Se ghemui pe scăunașul de lângă cuptor, urmărind tăcută bătaia vie a flăcărilor. Dibuia în străfundul conștiinței sale, născându-se greu, o întrebare, care tot creștea chinută: când o putea și el pricepe? Și-odată cu întrebarea, teama veche, rea ca o pecingine uricioasă, o învăluia tot mai mult și mai mult: Și dacă n'a pricepe? Dacă n'a vrea să priceapă? Ce se va alege de ea? De viața ei? De casa ei?

VII

Iarna a trecut grăbită și a căzut o primăvară timpurie, vestitoare de belșug. Luna lui Februarie a stricat repede zăpezile și a slobozit peste pământuri ploii cu lapoviță și vânturi fără contenire. Martie a găsit locurile de față sbicite, mai gata pentru plug. Pământul desbrăcat de omături răsufla larg, aburind către soare. Dinspre ogoare pătrundea spre sat mirosul ațâțător de pământ umed și proaspăt. Prin aer începeau a clincăni — sfielinc încă — păsările țării, bucuroase că foamea și înghețul s'au topit.

În fiecare dimineață, oamenii din Nima ieșeau în prag și căutau la cer, apoi, cu mâna streășină la ochi, la hotar, cât îl puteau cuprinde. Chipurile lor muiate, obosite de-atâta stat în casă, râdeau, iar nările lor înghițeau lacome vânturile pline de prospetime.

După ce cărările s'au mai sbicit, ieșeau într'una pe hotar și cercau pământul. Luau în pumni, frământând-o, glia moale, bucurându-se de vederea mustului noroios ce li se scurgea printre degete.

Încă o zi, încă două — și dacă vremea stă bună, plugurile aveau să muște flămânde în brazdă.

Acest răgaz de așteptare nu și-l petrecură chiar cu mâinile în sân. După un plan făcut de Macavei Savu, și cu alții din sat, își duceau plugul, grapa, o roată, ori o oiște de car, o sapă, ori o plivitoare la fierar și, adăstând admirau mușchii mlădioși ce jucau sub pielea de aramă a fierarului, ori, dându-și coate, se prindeau în rămășag că n'o să treacă nici până ai număra la zece, și Macavei trebuie să se arate, întrebând:

— Gheorghisor și-a adus plugul?

Și n'a trecut nici până să numere la zece, și Macavei Savu s'a arătat, cu bocancii grei de tină, silindu-se ca alungat din urmă. Cătă cercetător

la cei strânși grămadă pe bătătura îngustă din fața fierăriei și dete binețe, apoi întrebă:

— Da' Gheorghisor nu și-a adus plugul?

— Nu!

— Mă, și Gheorghisor ăsta! Te înțelege cu el ca cu un om, și el... (Făcu o mișcare din cap, care însemna: chiar și ai cu cine vorbi!) Apoi se mai uită odată dacă sunt de față toți aceia care trebuiau să fie și plecă nemulțumit.

Nemulțumirile erau multe pe capul lui în ultimele două-trei săptămâni. Se și învățase oarecum cu ele și nu-și mai desfăcea de pe față pecetea aceea încruntată de ciudă amestecată cu îndârjire și-o picătură de întristare, de care râdea, ironizându-l Ionu Cicului:

— Dece n'ai încredere în oameni? Inseamnă că n'ai nici în tine însuși.

Iar de această vorbă el se supăra mai rău decât de orice.

Pe la jumătatea lui Martie, primăvara s'a deslănțuit întreagă, ca frumusețea unei fete când împlinește optsprezece ani. Sub țipătul înalt al găștilor ce se întorceau dedeaparte, oamenii au stupit în palme și și-au apăsât mâinile nerăbdătoare pe coarnezle plugului, îmbătându-se de mirosul reavăn al primei brazde răsturnate. Peste hotarul larg răsuna îndemnul lung al țăranelor către vitele ce-și întindeau cu încordare grumajii lor de piatră, suind dealurile grele și clicoase ale Nimei.

Mugurii plesneau în grădini, mieii topăiau pe picioarele lor neîndemnatice, tremurându-și sfârcul cozii, copiii se aruncau în soare, desculți și 'n capul gol, cu țipete și sbenguiri nebune, iar fetele ieșite pe prispe, întindeau prelung mâinile în aer, zâmbind către lumea întreagă, ca trezite după un somn lung.

Și a început munca cea crâncenă, care nu cunoaște hodină, trânta nverșunată, cu icneli și sudoare, a țăranelor cu pământul.

În acel an, aceste icneli ale primăverii au început într'altfel ca de obicei.

Încă în luna Februarie a ieșit o Hotărîre a Partidului și Guvernului despre însămnantări, pe care oamenii au cetit-o ori au aflat-o. După ce-au împăturit gazeta, s'au mirat că mai toate trebuie făcute mai devreme. Unii chiar s'au îndoit c'ar fi bună una ca asta. Dar rânduiala lucrurilor le-a plăcut la cei mai mulți și au spus:

— Aici se vede cap de gospodar.

Cam în vremea aceea s'a ținut la Cărpiniș o adunare a comuniștilor, la care au fost chemați și conducătorii organizațiilor de masă. Din Nima s'au dus Macavei, Măriuca și Ana. S'a vorbit numai de însămnantări.

— Va trebui să dăm o bătălie fără seamăn — a spus Ionu Cicului. Peste un an, pășim în cincinal și trebuie să fim bine pregătiți. O recoltă bună, fără pagube, este una din condițiile principale. Așa că vreme de stat nu mai este. Toate puterile noastre acum, cătră însămnantări. Cu ăst gând ne culcăm noaptea, cu ăsta ne sculăm dimineața.

S'a făcut un plan mare, din care n'a fost uitat nimic; nici sămânța de soi, nici atelajele, nici munca de agitație și nici contribuția Căminelor culturale. Scria în plan de conferințe, de broșuri, de afișe și de întrecere. Într'un loc mare scria despre chiaburi și cum trebuie să stea comuniștii și ceilalți țărani muncitori cu ochii pe ei...

Ana și Măriuca se bucurau, ascultând că pentru Căminul din Nima, ca și pentru grupa de utemiști, munca n'a fost drămuită. După cum scria, în plan, la Nima, utemiștii erau baza, iar Căminul o *pârghie importantă*,

(cuvinte puse acolo de Ionu Cicului, și a căror sonoritate misterioasă parcă da un preț și mai mare lucrurilor acestora). Macavei însă și-a înfipt degetele în părul suriu, netuns demult, și trăgând de el, s'a îngrozit: „De însămânțări răspund io. De U.T.M. răspund io. De Cămin răspund io. Nici nu-i mult!”

După adunare, Ionu Cicului, i-a mai ținut pe cei din Nima, pentru vre-o trei vorbe:

Întâi i-a întrebat ce-au de gând. Cu codeli, cu multe ridicări din urmă și priviri într'o parte, Macavei răspunse că de bună seamă lucrul se va face fără prea mare sminteală. Măriuca se arăta mai cu inimă și se miră că cineva s'ar putea îndoi de tinerii din Nima.

— Nu-i i-ai mai cunoaște pe utemiștii noștri acuma.

Ana îi arătă planul ei de muncă pe Februarie și Martie, pe care-l adusesse tocmai cu nădejdea de-al pune sub ochii lui Ionu Cicului și de-al întreba. Accesta citi cu multă băgare de seamă și mormăi:

— N'ar strica mai multe conferințe cu însămânțările.

— Dar conferențieri?

— Vor fi. Și la cercurile de citit despre însămânțări. Și poezii despre însămânțări, și cântece despre însămânțări.

Apoi râse încurajator:

— N'o fi ușor lucru, dar se poate. Tu Macavei, să bagi de seamă la ce face Crețu.

Și iar râse, împurpurându-se la chip:

— De Nima, eu răspund în plan. Oi veni des pe-acolo. Vă rog să mă ajutați, ca să meargă cum trebuie. Așa că Ana să nu mai zică, nu știu unde, că am uitat de Nima.

Pe drum către casă, cei trei n'au încetat a se sfătui, iar a doua zi, utemiștii din Nima au făcut și ei ședință, în sala Căminului Cultural. Lipseau numai feciorii lui Pașca Romulus, Firuța lui Sălcudeanu și încă vreo doi. Lipsea și Serafima Mălai, bolnavă — zice-se.

Au ascultat cu atenție gravă vorbirea neistovită și sprinteună a Măriucii și s'au bucurat sgomotos când au auzit că la Nima ei sunt *baza*. Dar la urmă s'a ridicat cu un glas de mirare Niculaie, feciorul lui Tomuța Gavril, și legănându-se și scărpinându-se în cap, întrebă după ce-i trecuse roșeața din obraji:

— Toate bune, da' cu Căminul cum rămâne? Ce s'alege de el? Doar nu l-om lăsa să se hâie iară.

— Apoi cu Căminul om lăsa-o mai moale cât țin însămânțările — se făcu a răspunde Ion Cucuct. Era tot atât de înalt cât și tatăl său și tot atât de fără păr și barbă, iar dela maică-sa moștenise năravul să arunce bărbia și nasul ascuțit în aer, dând ochii peste cap, de parcă ar fi întrebat: Da' cum credeți dumilor-voastre?! — Continuă:

— Cine a mai avea vreme de pierdut și la Cămin?

— Mare prost ești, mă Ioane! Cât ești de lung, așa ești de prost!

Acest filosof era mărunțul Fârțuguș, feciorul lui Gheorghisor Ilie, flucerașul. El greu își încăpea în piele pentru că juca în echipa Căminului și nu voia să-și închipuie una ca aceea: adică să stea Căminul în loc.

— Ce are una cu alta, continuă el cu fală, plătându-i mult vorbele sale. Căminu-i cămin, însămânțările, însămânțări. Dece să le amestecăm. Le-om face pe fiecare după rânduiala lor.

— Adică să ne spetim ziua pe hotar și seara la repetiție! Când mai dormi?

— D'apoi la vară, ce-i face, mă, adormitul, dacă de pe acuma nu te ajungi cu somnul?

Ilie se mânie și, ca să fie văzut mai ușor, se urcase pe laviță și dădea repede din mâini, spre hazul celorlalți.

— De stăm să ne luăm după un somnoros ca tine, toată vara nu mai facem nimic la Cămin. Mulțam frumos! Pe tine te-om duce la concurs și te-om pune să dormi, să vedem cine te întrece, ori să te pupi cu Domnica. Luăm premiu la somn și la pupat, prima, noi. Vivat! Hura! Să trăiască!

Și cu cât râdeau mai din toată inima cei de față, cu atât da el mai repede din mâini și se făcea mai roșu la chip!

Cu greu făcu liniște Măriuca. Dela locul ei, din rândul întâi, se ridică Ana și se răsti:

— Nu poate fi vorba să lăsăm lucrul câmpului ori Căminul la o parte. Sarcina noastră principală, însămânțările-s. Și luntre-punte trebuie să le facem, ca să răzvim. Dar nici la Cămin nu putem pune jos lucrul. Ii munca noastră, aici. Doar n'om da cu piciorul în ea. Trebuie să le facem pe amândouă și le-om face.

— Așa-i! aprobară și ceilalți! Dar cum?

— Și io zic că se poate. Era Pantea Simion care se ridicase să vorbească.

— Și am să vă spun cum făceam noi la armată, ca toate sarcinile să fie îndeplinite la timp și bine. Întâi și întâi, le împărțeam. Două sarcini erau, pe doi oameni le împărțeam. Ei răspundeau. Apoi ei erau ajutați de ceilalți tovarăși, care și ei se împărțeau în două. Dacă trei erau, în trei se împărțeau. Și-așa, toate mergeau bine. Cât despre lucrul la câmp, nu putem să-l lăsăm nici unul. Ba trebuie să agităm ca toată lumea să-l facă bine și la vreme. Și-așa și la Cămin.

Și așa, nu fără sfadă și supărare, s'au împărțit sarcinile, cele mari și cele mărunte. S'a făcut și un plan, așa cum a spus sfătos și cumpănit Macavei Savu, care începea să răsufle câte un pic, bucurându-se că nu-i singur care răspunde de însămânțări și de celelalte trebi ale cătunului.

Și-a doua zi, și încă vre-o trei, până s'au dedat, cei din Nima s'au mirat ca de un lucru mare de forfota neobosită a tineretului. Ba se porneau dela casă la casă, amintind oamenilor că-i vremea de pus borceagul în pământ, ba scriau pe un afiș mare, în fața școlii, că Gheorghisor Ilisie, Pașca Romulus, Stroie Antonie și Lup Ion au uitat cum trebuie ținut plugul în brazdă, și amu stau întinși pe podmol și își bat capul, ca să-și aducă aminte — ba, zăluzi cum erau, au purtat în spinarea lor, la fierar, plugullui Bârlea, pepenaru; iar lui Sălcudeanu, care s'a temut să trateze sămânța cu soluții împotriva bolilor grânelor, i-au scornit un cântec și i-l-au cântat:

„Foaie ș'o răsură,
Stă Vasile 'n șură,
Stă și nu se 'ndură,
Grâul să și-l spele
De neghini și rele,
Foaie, trocoțel,
Stă și-și zice el:
— Trăiască și ea,
biata mălura.
Ce am io cu ea?

Oamenii au priceput că această nehodină a tinerilor îi pentru binele obștii și nu s'au supărat. Unii au râs strâmb, dar s'au gândit că nu-i rău să se ferească din calea unor cântece glumețe, și au dus în grabă sămânța la centrul de tratare, punând-o în pământ tocmai cum zicea planul; dar alții

— și mai cu seamă din cei pomeniți cu numele — s'au supărat urât și s'a auzit atunci în cătun de niște sfezi nemaipomenite între părinți și copii.

Și-așa cum nu s'a mai întâmplat la Nima, lucrul câmpului a început a merge într'un pas ceva mai sprinten, făcându-l pe Pop Ioan să rădă arătându-și știrbitura dintre dinți.

★

În vremea aceasta, Căminul din Nima pășea înainte pe drumul său. Muncile începuseră, la hotar, una câte una, arat, grăpat, semănat, dar oamenii mai pridideau să-și rupă răgazuri pentru serile la Cămin, cu care se învățaseră și de care li se părea greu să se desvețe; unii rămâneau două-trei seri de căruță, dar cum se mai domolea lucrul sau timpul se strica, se întorceau pe lavița lor, urmărind munca celor din echipe.

Plăcerea lor creștea când sosea duminica. Atunci nu se mai zărea nicio repetiție și nimeni nu oprea nici jocul, nici corul, nici poezia la mijloc, când îți era lumca mai dragă. Dumineca era numai petrecere și oamenii și-ar fi petrecut bine bucuroși toată vremea acolo în fața scenei, în sala îmbâcsită de fum și aer greu de-atâta îngrămădeală. Aceste petreceri purtau — nu rareori — și niște plesne usturătoare, scornite nu se știe de cine, dar pe care acum le puneau la cale cam toți. Ii omora râsul când auzeau pe Cucuet Iacov împungând cu glasul său ascuțit de femeic, în vremea ce juca, strigături de acestea:

Nu mă laud, nu,
Cum ai face tu,
Că-i de tină
Grapa plină,
Iară plugul,
De rugină!

Cu vocea îngroșată, întreba Gheorghisor Ilisie:

— Cine-i ăla, mă?

Iar Cucuet, răspundea jucând înainte:

— D'apoi, Gorca-i mă!

— Zi-i, mă!

Oamenii râdeau deslănțuiți, iar cel pomenit sau cei ai casei sale lăsau privirile către podea și-și ascundeau obrajii aprinși de rușine și ciudă.

Ori ieșeau Pantea Simion sau gureșa Măriuca și făcând cu ochiul întreba:

— O poveste ascultați?

— Ascultăm!

— Da' nu-i o poveste cu Făt-Frumos ăla de-l știți și dumneavoastră.

Ii cu unul mai aproape de noi.

— Cine?

— Spune!

Povestitorul aștepta până se lăsa tăcere. Apoi întreba:

— Să v'o spui?

— Spune, odată!

— Da' nu vă supărați?

— Nu ne supărăm.

Și povestea începea. Una, bunăoară, glăsuise așa:

— A fost odată și nu numa' odată. A fost odată, demult și nu chiar așa de demult, a fost un om; departe, departe, pe-aici prin Nima Cărpinișului. Omul ăsta cânta cinaș din fluer (și oamenii se foiau în bănci, nerăbdători

să știe cine ar putea fi, pentrucă în Nima Cărpinișului, cătun de păstori, mulți erau cântăreții din fluer). Nu demult, omul ăsta a tăiat doi miei și s'a gândit să le vândă pieile pe bani buni. Și s'a gândit o zi și s'a gândit două și s'a gândit nouă. — Du-o, mă, la cooperativă; iei bani buni și cumperi marfă bună și ieftină. — Nu te duce, mă prostule! Iei 100 de lei pe-o piele, 200 pe amândouă! Du-le la speculant, la oraș; îți dă 300 pe una, 600 pe amândouă; și dela oraș iei marfă bună. Mai duci și o mierță de grâu, mai iei 600 de lei, — i-a spus capul lui tehui și lăcomia lui prostească. Și omul nostru și-a luat piele și o mierță de grâu în spate și s'a suit în tren la Delureni cu un bilet de 250 de lei în buzunar. La Tg. Mureș, l-a găsit pe speculant și a căpătat 600 de lei pentru ăle două piei. Apoi pe grâu, iar 600. Umblând prin târg, la o șatră, a dat peste un alt speculant, care i-a vândut niște pânză faină: 3 metri a cumpărat, lăudat fiind de speculant și bucuros fiind de târgul lui. Numai că pe 3 metri de pânză a dat 750 de lei și a cam oftat, pentrucă pe drum către casă a mai dat pe biletul de tren încă 250 de lei; ați înțeles și dumneavoastră că a dat încă 50 de lei dela el din buzunar.

Da' n'a fost asta a dintâi pagubă ce-o pătea în viața lui. Ar fi și uitat-o, dacă nu s'ar fi întâlnit cu un alt om, mai copt la minte, care venea dela cooperativă cu pânză în brațe.

— Ce duci acolo?

— Pânză.

— De unde?

— Dela cooperativă.

— Așa, zău. Și ce-ai vândut?

— Două piei de miel și o mierță de grâu.

— Așa, zău. Și cât ți-a dat?

— Pentru toate, 250 de lei.

— Pe pânză cât ai dat?

— *Punt* 165 de lei. Mi-au mai rămas 85 de lei.

— Așa, zău!

Și-aici povestea s'a gătat.

Speculantul s'a 'ngrășat

Iară prostul păcălit

Un nod cât pumnul a 'nghițit.

Râsul zguduise peretii și cutremurase geamurile. Oamenii ghiciseră când auziseră de „așa, zău“, că de Pașca Romulus îi vorba. Iar acum, când cunoșteau de-a fir în păr pricina, se bucurau și mai sgomotos

Iar când Pașca se ridicase răsând și scărpinându-se în cap: „Așa, zău! Așa a fost“, oamenii se temuseră c'or plesni și le-or ieși ochii din cap de râs, și nimeni nu se mai putuse opri.

Intr'o duminică, tocmai când de pe scenă cobora spre popor o astfel de poveste, se arătă instructorul dela sfatul regional și, zâmbitor, își află loc în fundul sălii. Odată cu el intraseră și Ionu Cicului și Pop Ioan. Acum se istorisea întâmplarea lui Sălcudeanu la fierar.

După multe ciorovăeli, Vasilică și-a luat într'o bună zi carul în care și-a încărcat plugul, câteva sape și grapa, și s'a dus la fierar. Acolo a întrebat:

— Pentru cât pui un fier lat și doi dinți de boronă?

S'a mai târguit și la preț, și apoi a început să descarce. Dar ce să vezi? Plugul n'avea lipsă numai de repararea fierului lat, ci și de-a celui lung.

— Uite! — a zis meșterul.

— Las' frate, că nu-i nici un bai. Dai și tu acolo c'o lovitură de baros mai mult. Mare lucru?

Apoi n'au fost doi dinți de grapă, ci cinci și iar a zis meșterul:

— Uite, bade Vasilică!

— Nu-i nimic, frate. Dai și tu acolo c'o lovitură de baros mai mult. Mare lucru.

Și tot așa cu cele trei sape și cu un raf ce se smintise la roata dinainte a carului.

La plată, fierarul a cerut preț mai mare, iar Sălcudeanu s'a pus iar pe târguit:

— Da', frate dragă, pentru o lovitură, două, de baros mai mult, acolo, ia, ceri de două ori prețul?

Lumea petrecea în toată legea. Firuța se făcuse ca năframa de mătăasă roșie ce-o avea pe cap, iar Sălcudeanu puțna și se tot silea să râdă: izbutea doar să-și schimonosească chipul într'un rânjet de mânie.

Instructorul regional se arată entuziasmat de-această poveste. Bătea'n palme și răcnea:

— Bravo! Minunat! Bravo!

Nici Ionu Cicului nu-și împiedica voia bună, ci hohotind se bătea cu pumnii de genunchi:

— Arde-l, ha, ha, ha, arde-l să simtă!

Iar Pop Ioan nu-și mai încăpea în piele. Scutura de umeri pe cel din fața lui, sughițând de-atâta hohotit.

— Pe Vasilică, mă, ho, ho, ho! Pe Vasilică!

Înainte ca serbarea să se fi sfârșit, instructorul a ieșit în față și a strigat:

— Tovarăși, permiteți să mai adaug un punct la programul vostru...

Făcu un semn spre fundul sălii. De-acolo apăru, încărcat cu două pachete mari, șoferul.

— Permiteți să vă înmânez aceste cărți, cari vor constitui începutul bibliotecii Căminului vostru.

Suindu-se pe scenă, desfăcu pachetele și scoase cărțile, în scoarțe de diferite culori și le rândui frumos pe două scaune.

Oamenii au aplaudat cu prudentă, întrebându-se în sinea lor, oare cât vor fi de scumpe aceste cărți. Au prins inimă, atunci când instructorul a anunțat cu glas solemn, dar cu ochii scăpărând de râs:

— E darul Sfatului Popular Regional pentru succesele muncii voastre.

A venit apoi rândul lui Pop Ioan să râdă știrb către sală, zicând:

— Un mic dar vă face și Sfatul Popular al comunei noastre. Scânduri pentru dulapul de cărți și mesele de citit. Și tot așa să-i încondeiați pe cei rămași în urmă!

Ana și Măriuca ședeau mute într'un capăt de laviță, strângând cumplit fiecare mâna celuilalte. Tot într'una se priveau și isbucneau în râs îmbrățișându-se. Și fiecare, se mira de lacrimile din ochii celuilalte.

După serbare, instructorul a rămas câteva ceasuri de vorbă cu Ana. I-a arătat cum trebuie mânuite cărțile și-a pomenit că neapărat trebuie un bibliotecar. Ana s'a gândit îndată la Pantea Simion.

În vremea aceasta, Petrea aștepta afară, fumând fără încetare.

După ce mașina plecă, ducând oaspeții cu ea, Ana și Petrea au pornit către casă. Pășeau tăcuți alătura, la un pas unul de celălalt. Ana se gândea că în plan, acum, va trebui să hotărască muncă și pentru bibliotecă. Va așeza-o în sălița din spatele sălii mari. Acolo vor fi mese cu fețe de lână,

pe pereți vor pune portrete și lozinci, iar la vară pe mese, vor pune flori. La seceriș și treeriș vor duce cărți pe câmp și la arie și vor citi în colectiv.

Petrea se gândea numai și numai la Ana; acum, cu obidă și ură, se gândea la această prietenie a ei cu instructorul acesta frumos și zâmbitor. Se pomeni mormăind:

— Vine des domnul tău?

Ana, adâncită în gândurile sale, n'a înțeles îndată spusa lui Petrea și a zâmbit întrebător. Iar el s'a temut îndată de un lucru îngrozitor:

— Ți pare bine! Șa?

Acum Ana pricepu și se tulbură. Această bănuială besmetică a lui o cutremură de rușine. Copleșită, tăcu, și cu funtea în piept, începu să grăbească, s'ajungă cât mai curând acasă. Petrea grăbi și el pașii, încâlcind în mintea lui gânduri întunecate, frica și furia, neștiind nici el ce va face în clipa următoare, dar simțind în gâtlej o grozavă nevoie de a urla din răsuputeri.

— Vai, Petre, Petre! Cum nu ți-i rușine? Cum nu-ți crapă obrazul de rușine?

Petrea nu răspunse. Inchise — în urma ei — portița dela drum, apoi ușa tinzii, apoi aprinse lampa în odaia din față, toată vremea, pândind-o cum se năpustește în casă și cum apoi, trântită pe scăunaș își strânge tâmplele în palme, cu fața împietrită într'o încruntare desnădăjduită. Și mereu se gândea, măcinat de spaimă, la acel lucru îngrozitor și de neiertat.

— Petre, Petre — rosti femeia târziu în noapte, grav, cu nemărginită tristețe în glasul uscat. — Cât ai rămas de mult înapoi! Mi-i groază, dragul meu Petre. Deșteaptă-te! Deschide-ți ochii!!

Omul se supără, căci nu înțelese cât de fierbinte, cât de profundă și unică era dragostea femeii sale.

— Amu-s mai prost ca tine. Poți să mă lași.

— Dece să te las? Mie mi-ești drag. Is nevasta ta. Dar îmi faci atâta rău, atâta supărare... de-ai ști...

Omul se miră:

— Adică, tu ești supărată?! Da' io ce să zic atunci?

— Da' ce rău ți-am făcut, Petre?

— Dece te omori cu Căminul? De dragul cui?

— Cum, de dragul cui? Tu nu pricepi? Nu-i de dragul cuiva anume. Căminu-i pentru toată lumea. Nici n'aș mai putea trăi fără să lucru la Cămin. Tu nu înțelegi ce bucurie-i să lucrî pentru oameni? Să le faci o bucurie? N'ai văzut cât a fost de frumos azi, cum s'au bucurat de cărți?

— Ce folos îți aduce ție Căminul ăsta!?

— Cum ce folos?

La acest lucru Ana nu se gândise și nu putea răspunde. Tăcu rănită, îndurerată în dragostea ei pentru acest om închis într'un cerc de fier, pe care ea nu-l știa sparge.

Și tăcerea începu să crească între ei, zi de zi, tot mai mohorâtă, tot mai rece. Aproape dușmănoasă.

★

Pe la jumătatea lui Martie s'au întâlnit la Cărpiniș să se întreacă între ele Căminele din Cărpiniș, Nima, Brețe și Apalina. De dimineață și până seara târziu a răsunat de cântece, de chiuituri și de tropot sala Căminului, frumoasă, luminoasă și mândru împodobită cu steaguri, crengi de brad, chipurile conducătorilor și lozinci de luptă.

Aici s'a arătat folosul pisălogelii lui Hurdubeț. Jocuri jucate ca de cci din Nima nu s'au mai văzut cale de multe sate împrejur; și cci din sală au

cătat la ele cu gura căscată, uitând și să aplaude. A și câștigat locul întâi echipei din Nima.

Corul lor a fost însă bine întrecut de cei din Cărpiniș. Iar Ionescu Ștefan și-a smuls de jale douăzeci și unu de fire de păr din cap, căci douăzeci și una de repetiții făcuse cu corul, care s'a poticnit când îi era lumea mai dragă. Ana l-a ostit:

— Lasă că peste un an ieșim și cu corul...

Pentru acel răs al Anei, dirijorul a uitat de înfrângerea suferită și de supărare și s'a jurat în inima lui că peste un an, corul din Nima va merge până la București, în concurs.

Seara, după ce s'a întors acasă dela Cărpiniș, Ana a luat planul pe luna Aprilie și a scris dedesubt, cu litere mari, tremurate: „Incep repetițiile echipei de teatru. La 1 Mai, program cu piesă“.

După îndelungi sfătuiri, a fost aleasă piesa „Capra Zamfirii“. S'a hotărât ca Zamfira să fie Irina lui Tomuța, care-i tare bună de gură și veselă din fire, iar în șezători scornitoarea celor mai neașteptate păcăleli: judecătorul să fie Gheorghisor Ilisie, că-i destul de fălos și sfătos; Tomuța Gavrilă, bătrânul, să fie argatul surd al chiaburului; iar chiabur să fie bătrânul Pașca — care-i gras cât o bute și poate face ușor lumea să radă.

Intr'o seară, când s'au adunat la Cămin, Ana le-a spus c'or face o piesă, și oamenii s'au bucurat ca de un lucru nou și nemaivăzut pe valea lor.

— Ii spune „Capra Zamfirii“.

Oamenii au răs că vor vedea o capră pe scenă

— Or juca-o piesa asta, dintre dumneavoastră.

Acum n'au mai răs, ci s'au mirat și s'au cam îndoit, clătănându-și capetele.

— Ne-am gândit s'o citim întâi, apoi să împărțim rolurile.

— S'o citim!

Au ascultat-o încordați, s'au mâniat și au răs, au și suduit din când în când și s'au bucurat bătând din palme, când chiaburul a fost pus să plătească paguba ce-o făcuse.

Împărțirea rolurilor a fost primită cu aplauze. Pașca de pe acum a prins a se foi cu mâinile înfipte în chimir și a vorbi pe nas; iar Gheorghisor Ilisie s'a pus să miaune ca un motan îndrăgostit, sărind peste lavițe și pitindu-se printre rochiile fetelor, în hazul celor de față.

A doua zi începu repetiția.

Au fost adunați actorii și li s'a spus:

— Tu, Irină, ești Zamfira, văduva...

— Ba io nu-s nicio Zamfiră, nici o văduvă. Io-s Irina și gata. Doamne ferește, nu mă bag în bescoane necurate.

— Mă' omule, numai în piesă.

— În piesă, zici?... Cum în piesă?... Ba io, nici în piesă...

— Asta nu-i chiar un lucru adevărat, încercă Ana să explice. Asta-i un fel de scornitură...

— Să mă bag și'n scorneli?! Atâta-mi trebue — se sperie și mai rău Irina și în ruptul capului nu mai voia să-și schimbe soarta cu a Zamfirii din piesă.

Nu se potrivi nici Pașca:

— Ce folos am io că mă fac chiabur?

Iar Tomuța Gavril s'a supărat de-abinelca:

— N'am fost destul slugă?

Lucrurile nu le-a putut lămuri nici Simion, nici Macavei. La drept vorbind nici Savu nu prea pricepea cum vine aia să fii chiabur și totuși să rămâi Pașca Romulus. Să fii chiabur un ceas, numai așa de formă, greu de băgat în cap. Ștefan Ionescu îi liniști oarecum, aducându-le aminte de Irozi.

— ...acum i-am lăsat pe împărați la dracu. Mai facem teatru și despre țărani de-ai noștri.

— Și acum, uite! Scrieți-vă fiecare rolul și-l învățați pe de rost. Ca pe apă să-l știți.

— Io să-l scriu? făcu Tomuța Gavril. Io nu știu a scrie. Și nici a ceti.

— Nici io, mărturisi Pașca. N'am umblat la școală.

Cu rușine recunoscură și Ilie și Irina că nu cunosc slovele.

Simion rămase năucit:

— Na, asta-i bună! Dar trebui să-și aducă aminte că și el abia la armată învățase scrisul și cititul.

— Ce ne facem?

— Alta nu-i — își dădu părerea Măriuca — fără numai să jucăm noi, io, Ana, Simion, badea Macavei...

— Mai trebuc un bărbat.

— Le-om ruga pe tovarășul învățător Ionescu.

— Bine, sunt de acord.

În vremea asta, Macavei se tot frământa, mișcându-și buzele pe mutește. La urmă îndrăzni:

— Pe mine să mă lăsați. Surâse, de parcă s'ar fi simțit vinovat de ceva: Io-s bătrân amu...

— În rolul chiaburului...

— Ba nu, lăsați-mă pe mine. Io-s bătrân și am destule pe capul meu.

Și ca să scape de întrebări neplăcute, pășind încetișor, se îndreptă spre ușă și ieși. După fața lui se cunoștea că-l încearcă rușinea, și după fruntea lui plecată către pământ, că este un lucru de care-i pare tare rău.

În întreg cătunul nu se găsiră destui oameni potriviți pentru piesă. Cu copii dela școală iară nu se putea juca. Când Ionu Cicului află că la Nima, mai toți oamenii-s analfabeți, își pierdu cu totul firea și începu să se sfădească cu Pop Ioan.

— Ai văzut? Cu birocrăția ta! Tot într'una: Dela Nima am rapoarte bune.

— Apoi rapoartele au fost bune.

— Rapoartele!! Dar de controlat dece n'ai controlat?

— Da' dracul s'a gândit că o domnișoară ca asta îi în stare să ne mintă chiar așa.

— Uite că-i în stare. Acum trebuc să vedem numai dece a făcut-o.

— Doar n'o fi făcut-o dinadins.

— Crezi că toată lumea se bucură că țărani se doșteaptă?

— Chiaburii nu se bucură...

— Nu-s ei chiaburii singurii cari nu se bucură. Da' aici îi și vina noastră.

Ana îi privea neliniștită.

— Nu vă mai sfădiți. Cu asta nu ajungem departe. Ce facem cu piesa?

Îndată s'a făcut un sfat cu toți învățătorii din Cărpiniș. O singură cale era: cursuri de alfabetizare. Dar acum, în Aprilie să le pornești? Îndată se încheie anul școlar.

— Le-om porni acum, în Aprilie. Că trebuie — hotărî Ionu Cicului. În August om da examen și s'or apuca de anul al doilea. Vom face un an școlar special, pentru o situație specială.

Și astfel, piesa a rămas deoparte. În locul ei, Ana a scris: sprijinirea acțiunii de alfabetizare.

Mirată și dezolată de-un lucru ca acesta a fost Serafima Mălai. Dar Pop Ioan nu s'a liniștit cu atâta.

— Cum ai putut răbda ca în 1950 să ai atâția analfabeți?

— Cine ar fi crezut una ca asta? Nici nu mi-ași fi putut închipui. După atâția ani de luptă plină de abnegație a Partidului...

— Pe mine nu mă îmbăta cu apă rece. Lupta aia a Partidului, dacă ne gândim bine, fi lupta noastră. Așa să ți-o bagi dumneata în cap. Acum la una să răspunzi. Uitătura lui Pop Ioan era rea și împungoasă. — Dece n'ai organizat cursuri de alfabetizare? Ai primit doar instrucțiuni.

— N'am știut că sunt analfabeți.

— Trebuia să-i întrebi.

— I-am întrebat dacă vor să învețe carte și n'au spus nimic, ori au dat din umeri. Și oftă jalnic: — De unde era să conchid eu că ei nu știu citi și scrie?

— Apoi rău ai întrebat. Dacă te-ar fi durut soarta lor ai fi găsit o întrebare nimerită. Acum să faci bine să pui la loc ce-ai stricat. Uite hotărîrea Sfatului Popular și a direcțiunii școlii din Cărpiniș, de care te ții dumneata.

Serafima citi, înălțând mult sprâncenele-i subțiri, clipi, clipi din ochi și susură cu glasul-i moale:

— Imi iau angajamentul să nu preocupesc nici un efort pentru a repara marea mea greșală.

— Ei, așa! Să vedem.

Timpu se scurgea fără oprire, primăvara creștea, se împlinea nepăsătoare la toată frământarea și sbuciumul omenesc. Zilele se lungeau, lucrul se făcea tot mai mult, mai grabnic, mai istovitor; încă tutunul și sfecla nu s'au pus în pământ și grăul de toamnă și secara cereau plivitori, nu se pusese sfârșit plivitului și porumbul striga după prășitori. Ploi repezi înviorau hotarul, bucatele creșteau ca din apă, oamenii se bucurau — încă fără îndrăzneală — și se năpusteau asupra brazdelor, în crâncen război cu pălămida.

În această vreme, Ana Nucului, Pantea Simion, se sbăteau să organizeze școala de seară a celor fără carte. Tinerii s'au lăsat mai repede cucerți și ca întotdeauna, dornici de lucruri mari, visând isprăvi nemaivăzute, s'au legat ca în trei luni și nu mai mult, să deprindă iară taina uitată, sau nicidecum cunoscută, a buchiilor.

Dar ce folos că tinerii ajunseseră la a treia lecție și oamenii mai bătrâni nu se urneau?

— Noi suntem bătrâni acum.

— N'om muri dintr'atâta.

— Acu, nu-i vreme de carte. Trebuie să lucrăm.

Ascultau pe agitatori și le dădeau dreptate, își plecau urechile curioși la vocea gazetelor ori a cărților aduse, cătau uimiți în abecedarul cu poze colorate și cu semne necunoscute și apoi oftau cu părere de rău:

— Ce să-i faci? Or învâța copiii noștri!

Curând apoi, spre capătul lui Aprilie, când muncile la câmp se în-
tețiră, câte unul, câte unul se răzlețiră și tinerii.

În această primăvară strălucitoare, zilele Anei se întunecau, amenințate
de nori grei. În zori, pleca odată cu Petrea și cu alții din Nima, la Gostatul
din Cărpiniș, seara se întorcea ostenită, cu mădularele grele și însetate după
sommn.

Ea nu se culca. După ce încropea cina în fugă, se grăbea la cămin,
la repetiția echipei de joc ori la ora școlii de alfabetizare. În urma ei — ca
umbra — Petrea. Acolo mai zăbovea două și trei și patru ceasuri, bătân-
du-se cu oboseala, cu somnul și cu alte năcazuri. Apoi se întorcea acasă,
spre miezul nopții, împleticindu-se ca omul beat și se prăbușea în așternut,
într'un somn de moarte.

Pentru această încordată și neîmplântată alergătură, bucurii puține
se arătau drept răsplată. Oamenii, istoviți de munca de peste zi au
început a se rări. Din cei mai bătrâni au rămas doar vreo doi, cu Macavei
și Cucuet. Ceilalți alegeau mai bucuros așternutul ademenitor și moale.
Nici tinerii nu s'au dovedit mai harnici în această privință. Cei din echipele
de dans și cor au ținut cât au ținut și-au venit la repetiții, moțând și nu
rareori, unii, șezând acolo pe lavițe, au adormit când era cântecul mai răstit.
Apoi și din aceștia au apucat a se rătăci câte unul, câte altul, până au rămas
cu totul trei perechi de jucăuși, Hurdubeț cu Măriuca, Cucuet cu Rozalia și
Gheorghisor Ilisie cu Irina lui Tomuța. Chiar și unul din fluerași, Pașca
Romulus, s'a jurat că nu mai biruie și s'a dat bătut. Iar în cor au rămas ori
din ce parte i-ai fi numărat, cinci. Pantea Simion, cu părinții săi
Gligore și Carolina, Ana Nucului și Firuța.

Măriuca umbla ca nebună dela utemist la utemist, ocărând ori ru-
gându-se, rușinându-i, căutând în toate chipurile ca măcar utemiștii să
nu se lase doborâți de trudă și să ducă până la capăt ce-au început.
Dar mulți se supărau, întorcându-i spatele:

— Oameni săntem și noi.

— Nu suntem de fier.

În Ana se trezea iarăș frica cea veche. Viața Căminului se tot ves-
tejea, serile erau tot mai pustii, chiar la serbările plăpânde de dumineca
veneau oameni puțini; iar dacă era vorba de-a învăța alfabetul, de a în-
tinde încă un ceas-două încordarea de peste zi, apoi mai bine rămâneau pe-
acasă să-și hodinească ciolanele.

Și se părea că Ana și ceilalți se sbat zadarnic. Oamenii nu mai puteau
zăbovi. Munca trudită dela câmp părea că le cheltuie toată vloga.

— Am veni — spuneau ei — bucuros am veni, dar nu mai putem.

— Ni-i drag doar să venim, dar nu mai putem.

— Lăsăm pentru iarnă. Acum nu mai putem.

Iar la 1 Mai avea să fie etapa a doua a concursului unde Nima trebuia să
fie de față cu dansuri. Să joace numai cu trei perechi? Atunci degeaba se
și duc.

Ce-a mai fi la vară? La vară ziua-i lungă de tot, și noapte aproape nu-i.
La vară n'a veni niciunul.

Ana întreba pe Măriuca, Măriuca pe Simion, Simion iar pe Ana.
Chemau pe Macavei Savu, cerând cu disperare un sfat salvator. Dar Macavei
nu-și mai vedea nici el capul din treburi și înclina și el să ierte pe cei oste-
niți și doborâți de somn.

— Munca de hotar, nu-i jucărie. Ce să facem. Acum trebuie făcute în-sământările.

Și dacă venea la cămin, ațipea și el, învins de oboseală, șezând acolo pe laviță.

Când veni odată Ionu Cicului să mai vadă cum merge munca de alfabetizare, îl apucă groaza. Făcu îndată o ședință cu Măriuca, Ana, Macavei, Simion, Ionescu Ștefan și Serafima Mălai. Dar nici unul nu știu născoci vre-un cuvânt bun, vre-un mijloc care să-i scoată la liman. Ba, Macavei crezu că-i mai potrivit să lase alfabetizarea și Căminul pentru mai târziu. Acum să dea ghes însământărilor.

Ana strigă speriată:

— Cum să lăsăm Căminul? După ce-am lucrat atâta, nu putem da înapoi. Nici alfabetizarea n'o putem lăsa. Cu analfabeți nu faci cămin. Fără Cămin, viața-i pustie.

Se hotărî intensificarea agitației. Seară de seară, Ana, Măriuca, Macavei, Simion, Ștefan Ionescu colindau casele fără să-și simtă oboseala, făcându-se a nu băga de seamă că pe-alocurea nu-i întâmpină cu voie-bună, răspunzând cu glume când erau luați în râs, întorcându-se iar și iar acolo unde gospodarul înăcrit îi ocăra.

Venea în fiecare seară și Ionu Cicului și venea mereu și Pop Ioan. Colindau și ei casele. Cu înverșunare povestea președintele întâmplări de demult, când perceptorii au înșelat pe unul sau pe altul, scriind chitanțe mincinoase, ori când Nădlag vindea pe datorie și da bani împrumut, iar în registrul său negru, datoriile celor din Nima creșteau peste noapte.

Și-abia de veniră vre-o doi, de se făcu împreună cu cei rămași credincioși Căminului un grup mai mare, care se aduna de două ori pe săptămână în bibliotecă, să facă cunoștință încetul cu încetul cu literele alfabetului.

★

Serafima s'ar fi scuturat bucuros de munca asta cu analfabeții. A încercat să pară bolnavă. Pe urmă s'a speriat că vor ghici gândul ei ascuns. Atunci născoci un mijloc mai nevinovat. Se oferă să învețe un grup mai mic la școală, care-i chiar în vecini de locuința ei, așa că nu trebuie să frământa noroiul:

— Dragi tovarăși, — a spus cu glas subțire și blând celor vreo zece oameni, mai mult tineri, strânși în prima seară de școală. Noi trebuie să învățăm repede, pentru că suntem rămași în urmă.

Dar s'a dovedit că oamenii nu pot învăța repede, măcar că ea nu se răsteya, nu țipa, explica cu răbdare și belșug de amănunte — uneori cu atât de multe amănunte, încât oamenii uitau și pentru ce au venit la școală.

Apoi s'au întetit muncile primăverii și oamenii s'au rărit.

A rămas numai Stroia Ioan, un țăran de cincizeci și cinci de ani, și nevasta lui, Raveca, femeie trupeșă, și cu un cap mai înaltă ca bărbatul său. (Fapt pentru care gurile bune, au poreclit-o „Scurta“, iar lui, ca un alint i-au zis „Lungu“).

Acesta nu s'a urît nici de nenumăratele bețe și cârlige pe care trebuia să le tragă pe caet, asudând de încordarea cu care ținea sărăcia de creion cât un vreasă — în mânăia lui învățată cu coada sapei și coarnele dela plug. Nu s'a urît nici de mirolăiturile fără de capăt ale dăscăliței, care se plângea într'una că liniile-s strâmbe

— Vai, nu înțeleg cum în două săptămâni n'ați putut învăța să le faceți drepte. Și fără linii drepte nu putem face un pas înainte.

Și nu se descuraja nici când Serafima, desnădăjduită, își ducea mâinile la cap:

— Vai de mine, dar grei sunteți de cap. Cum veți învăța literele, cum veți învăța să le citiți?

Și în fiecare a doua seară, răsărea la școală cu caștelul într'o mână, iar în cealaltă cu mâna nevastă-si.

— Bună sara, zicea el. Se așezau în banca întâia și așteptau cumiști explicațiile.

Până la urmă, Serafima își pierdu cumpătul:

— Nu vezi, bade Ioane, că ceilalți nu mai vin. S'au răzgândit.

— Ba văd. Destul de rău!

— Crezi că-i învăța vreodată să scrii?

— De bună seamă!

— Uite, eu n'aș vrea să te supăr, dar eu nu cred că vei putea învăța.

— Io gândește, mă rog frumos, c'oi putea. Tu ce zici, Ravecă?

Femeia se turbură. Cu mâna la gură, gângăvi:

— Io ce să zic? Io, cum zici tu.

— Dar, vezi dumneata, ați rămas singuri. Eu nu știu cum să se piardă atâta timp pentru doi oameni.

— Dacă-i hotărîre, apoi musai s'o duci la capăt. Așa a zis Ionu Cicului că trebuie să ne înveți. Și Ionu Cicului îi om de partid.

Serafima nu cuteză să-l alunge pe față. Iși ascunse ciuda sub surâsul buzelor ei groase și îngână moale:

— Dacă a spus Ionu Cicului...

Dar din litere nu i-a învățat nici una, până când auzind Stroie că la cămin au ajuns de pot dibui trei semne, și-a luat nevasta de mână și s'a dus acolo.

Serafima a rămas să se bucure.

Peste câteva seri însă, gândindu-se bine, s'a dus și ea la Cămin.

— Uite, elevii mei nu mai vin nici unul. M'am hotărît să fac un efort și să-mi risc sănătatea, căci nu mă lasă conștiința să nu vă ajut.

Șezând într'un colț, asculta surâzând gângăveala plină de poticneli a celor care recunoșteau în pagini primele slove ale vieții lor.

Totuși Serafima Mălai nu se simțea bine. Făcuse o boacănă și simțea că anumii ochi o urmăresc bănuitori, când o întâlnește. De oamenii rămași fără carte, nu-i părea rău. Ii părea rău de prostia pe care o făcuse, lăsându-se descoperită; cu puțină deșteptăciune, s'ar fi putut găsi alt vinovat, iar ea ar fi putut trăi nesupărată.

Nu s'ar fi putut spune că se temea — Serafima nu era sperioasă din fire — lucrurile nu-i erau la îndemână. Ultimele întâmplări îi pricinuiseră o stare uricioasă, parcă ar fi avut sub piele nenumărate firisoare fine de nisip, care nici n'o ustură, nici n'o mânâncă, nici n'o mângâie, ci stăruie acolo streine și la fiecă mișcare făcută pentru a le îndepărta, devin supărătoare, greu de suferit, dar nu dispar; așa își simțea gândurile din ultimele zile. Nu-i aduceau nici o plăcere, dar nu se putea dezbăra de ele.

Se gândea des la blajinul și istețul Horațius Mălai, notarul de pe vremuri din Sântioana, dela care moștenise odată cu înfățișarea rotunji-oară și o fire mlădioasă — blândă și mieroasă pe dinafară, dar lacomă și aprigă în adânc. Serafima crescuse printre țărani, dar nu învățase dela ei nimic. Tot ce avea în inima ei, năzuințe și polte, sentimente și cugete, învățase dela tatăl ei. In adolescență, își permisese să fie romantică, dar apoi, după ce trecuse de douăzeci de ani, părerea ei despre lume a suferit o ușoară schimbare. A încuviințat și ea spusa tatălui său: Viața-i fericită dacă ai

ce-ți trebuie. Ca să ai ce-ți trebuie ai nevoie de bani și de avere. Iar ca să faci bani și avere, la asta trebuie iscusință.

Serafima admirase nespuse iscusința părintelui ei și se mândrise cu ea; cât despre sine, socotea că ea nu va mai fi nevoită să-și desvolte o asemenea însușire; cu averea dobândită de notar cerea doar un soț iscusit, iar ceelalte ar fi urmat dela sine, — viața și-ar fi meritat numele. Iată însă că lumea se schimbase și visul ei de fericire se înămolise. O vreme, iscusința lui Horatius Mălai reușise să păstreze bună starea și nădejdea, dar până la urmă, oricât s'a învățat, țărani nu l-au iertat: l-au vârit între chiaburi și l-au dat afară din cancelaria comunală. Această situație o silise să-și scoată la iveală iscusința, cum își scotea mâța ghiarele; și profitând de nevoia mare de învățători, se aciuisse în acest cătun. Când s'a despărțit de tatăl ei, acesta i-a spus, clătînând din cap: „ — Nu te pierde cu firea. Se poate trăi bine și într'un cătun. Acuma mai greu, da' tot se mai poate. Numa' nu-i lăsa pe țărani să ți se urce în cap. Fii iscusită!“

Ascultându-și tatăl și inima, Serafima, fără să-și fi făcut cine știe ce scoteli complicate, lucrase cu destulă iscusință; nici Constantin Crețu, nici Istina, ibovnica lui, care făcuseră și mai făceau destul sânge rău celor dela Căminul cultural, dacă ar fi fost să fie strânși cu ușa, despre ea, despre Serafima n'ar fi avut ce spune — că doar nici usturoi n'a mâncat nici gura nu-i miroase — dincoace însă greșise. Dacă se ivește cineva mai curios și începe să scormonească, ușor dă de legătura ei de rudenie cu notarul din Sântioana, și lucrurile pot deveni chiar neplăcute. Și Serafima nu se simțea bine, deși munca de alfabetizare mergea destul de anevoie în cătun.

Când se vorbea despre greutățile Căminului și ale muncii de alfabetizare — dela o vreme încoace, Macavei își lăsa ochii la vale și tăcea; iar după ce venea vorba despre alte trebi, atunci răsărea din tăcerea sa și parcă anume îi omora pe ceilalți cu sfătoșenia și tâlcuirile lui. Dar când greutățile s'au făcut așa de multe și așa de mari, încât mai ales despre aceste lucruri se vorbea, Macavei s'a făcut mut și s'a gândit că-i vremea să se cam frământa, mai ales că, odată așa, ca într'o doară, Ionu Cicului privindu-l într'un fel tare ciudat din ochii săi albaștri, i-a aruncat printre multe altele:

— Mă, Savule, n'ar strica să te ocupi mai cu suflet de treaba asta cu analfabeții — și de Cămin, că-s legate — dar mai cu seamă de analfabeți. Io mă gândesc că ai da bună pildă dacă te-ai așeza și tu în bancă lângă ei. Ar prinde un pic de curaj.

S'a frământat o vreme, mai mult sbătându-se să uite, dar n'a uitat. Ii veneau în minte toate certurile cu unul și altul care n'au vrut să vie la Cămin și nu și-au lăsat feciorii și fetele, cu alții care au răs sau au scornit vorbe de ocară despre cămin, și acele zile când a pus și el — om bătrân — umărul, de au ridicat tulpinile de mesteacăn pentru gard, — și se rușina. Apoi iar se întorcea întrebându-se, n'a fi mare rușine să se alle că el — ca un membru de partid ce este — nu știe citi, ci abia silabisește, mai mult pe nimerite și nici nu îndrăznește o atare ispravă de față cu martori. Și apoi oamenii bănuiau că sfătoșenia și tâlcuirile din cetanii ar isvorî. Mai bine va fi așa dar, dacă va uita la Cămin și cele ale Căminului și va bate neobosit cărările cătunului în sus și în jos, pentru a aminti oamenilor că prășitul la timp e o datorie cetățenească.

Dar venea Ana ori Măriuca și nu-l lăseau să se liniștească, rugându-l să puie și el câte-o vorbă, unde și unde. Ba gureșa Măriuca, odată l-a și sfădit:

— Bade Savule, dumneata eştimembru de partid şi nu dăi exemplu bun. Ai fugit când îi mai greu.

N'a avut ce-i răspunde — ci a rămas fără vorbă pe un scaun şi a fumat una'ntr'una, iar către seară, luându-şi inima în dinţi şi clopul în cap, a pus mâna pe bâta lui noduroasă de drum şi a pornit către Cămin, unde se strângea grupa analfabeţilor.

Măria a ieşit în prag şi l-a strigat:

— Tu unde mergi, bărbate?

— Mă duc la Cămin, la alfabetizare.

— Doar tu ştii citi.

Macovei se scărpină îndelung după ceafă, privind iscoditor împrejur:

— Am mai uitat. Mă duc să învăţ ce-am mai uitat.

— Şi mă laşi acasă singură?

— Apoi, hai şi tu.

Şi se duşe şi ea.

Ana şimţea Căminul ca pe un om bolnav de moarte, care abia îşi trage ultimele zile, şi o jale nemăsurată o apăsa. Şi la lucru, la Gostat, mergea numai două-trei zile pe săptămână, pentru ca să aibă vreme să alerge încoace şi încolo pentru Căminul cătunului ei, să colinde casele cu una din cele două echipe de agitaţie, să pregătească repetiţiile, să citească oamenilor gazeta. Şi întreg cătunul i se părea căzut înapoi de unde încercase ea să-l urnească.

Aşa a trecut Aprilie şi a venit Mai, într'o necurmată luptă de a apăra atâta cât bruma mai rămăsese din colectivul căminului. Serbarea de 1 Mai a fost săracă, şi după ce s'a încheiat, Ana s'a încuiat în casă şi a plâns ca un copil. Pentruca să se poată prezenta la concurs, care se ţinea acum la Breţe, a trebuit să intre în echipă şi Macovei Savu cu Maria. Şi parcă, anume ca să-şi răscumpere îndoielile din ultima vreme, bătrânul Savu, jucând, a arătat tinerilor că omul bătrân nu-i chiar moşneag.

La Breţe, echipa de joc, văduvită, mărunţită, trebuia să înfrunte jucăuşi vestiţi, ca aceia dela Hodac şi Săcal. Iar cei din Nima erau numai patru perechi, din care două de oameni trecuţi şi amarnic munciţi de viaţă.

Şi au jucat desnădăjduiţi, au jucat ca şi când viaţa lor şi a unui lung şir de copii şi nepoţi ar fi atârnat de acest joc; ca nişte smintiţi, ca nişte oameni care-şi joacă norocul şi fericirea în acel dans, aşa au jucat. Meşteri mari ai învărtitei şi faimoşi purtători ai căluşelului s'au închinat în faţa jocului lor.

Şi au câştigat.

Dar ce folos? Căminul se destrăma, şi tot sbuciumul Anei şi al celorlalţi părea a se irosi zadarnic. Oamenii păreau să fi uitat de toate clipele frumoase petrecute acolo. Erau ca surzi.

Şi din acest sbucium, din acest colind al Anei dela casă la casă şi pe hotar, dela un han la altul, cu gazeta sau broşura în mână, se ivi un gând mai ademenitor decât toate. După ce-l suci şi-l răsuci pe toate părţile lui, îl mărturisii lui Ionu Cicului, aşteptându-i răspunsul cu ochii pironiţi în buzele lui:

— Bade Ionule, io m'am tot gândit. Ce-ar fi să facem ce-am plănuit pentru o seară, în mai multe, pe rând? Ce am făcut la Cămin într'o seară, să facem în mai multe.

— Cum gândeşti?

— Vezi că pe oameni greu îi adunăm acum, în vremea lucrului. Să mergem noi la ei. Am aduna noi — doi-trei la un vecin. Azi o casă, mâine alta, în trei zile facem aproape tot grupul, apoi ne întoarcem iar la întâia.

— Apoi, tu ai un gând frumos. Și putem face asta și la câmp, cu cercurile de citit.

— De bună seamă.

Și se organizează trei echipe de acest fel. Ana cu Măriuca, Pantea Simion cu Ionu Cicului, Ionescu Ștefan cu Macavei. Serafima Mălai a smiorcăit că ea trebuie să pregătească examenele copiilor de școală, că n'are timp nici să respire, că sănătatea nu-i permite să piardă nopțile; și se bucura că astfel cei dela Cămin se vor risipi. De-aceea, pentru cei care se strâneau la Cămin, Ionu Cicului s'a înțeles cu un alt învățător din Cărpiniș, să vie de două ori pe săptămână. Au fost împărțite și casele și oamenii. Și Ionu Cicului a putut da poruncă:

— Acum, tovarăși, la atac!

Oamenii au primit cu interes această rânduială nouă. Li s'a părut mai lesne să se repeadă până la vecin, în povești, pentru un ceas, două, și puținii au fost care s'au arătat a nu voi.

Le-a plăcut la toți în prima seară, când Ana a citit o poveste despre unul Dănilă Prepeleac, care a păcălit până și pe Scaraotchi, tartorul dracilor. Peste trei s'au mirat că Ana aduce altă carte și caiete, ca la școală cu gumă și creion. Apoi s'au tot târguit să s'apuce, ori să nu se apuce de învățat slovele.

— Bine, dacă nu vreți, da' io voi citi ce scrie aici dedesubt, să vedeți ce ușor îi.

Și citi:

— Pom. Pod. Casă.

Și în poze, ei văzură un pom, un pod, o casă.

— Mă, a dracului poveste — se uimi cineva, aplecându-se mai aproape. Și pom să scrie acolo? Atunci parcă n'ar fi greu.

Ajunseră și acolo, de se hotărîră.

Și s'au întâmplat acestea, seară după seară și mulți oameni din Nima au început a visa noaptea cărlige și liniuțe și a bâigui prin somn:

— O-u — Ou!

Numai într'o zi, o femeie cu melița mai îndrăzneată, necăjită că Ana nu-i da pace, se prefăcu a se mira:

— Da' pe Petrea tău de ce nu-l înveți, Ană? De ce te sdrobești numai pentru noi? Te temi că s'a face el director peste Cămin?

— Taci, tu proastă, că pentru binele nost' vine Ana! — a strigat unul, dar oamenii tot au răs, și Ana n'a putut uita această vorbă. Chiar din seara aceea, cum a ajuns acasă, l-a agrăit pe Petrea.

Dar el, ca un zid de piatră, rămânea nezdruncinat în încăpățânarea-i:

— Nu mă duc.

— Petre dragă, trebuie să vii să înveți. Omul fără carte-i orb și surd.

— Nu mă duc. Nu-s copil.

— Tu nu vezi că și alții se duc?

— Io nu mă duc. Nu vreau s'ajung de răsul lumii.

— Da' nu-i de nici un răs, Petre.

— Nu mă duc. Vrei să vadă că io-s prost și tu mintoasă.

— Petre...

— Am destul amar în mine. Altă batjocură nu-mi trebe.

Apoi tăcu. O săptămână întreagă nici nu se mai uită la Ana și nu se mai duse seara cu ea pe la Cămin, la repetiții. Nici nu dormea în casă, ci

în fiecare scară se culca în grajd, în iesle. Toate vorbele Anci rămaseră fără răspuns.

Intr'o seară apoi, când Ana s'a întors, a găsit ușa casei încuiată, cheia la locul ei și casa pustie. Lada cu haine răscolită și toate hainele, și cele de iarnă, ale lui Petrea, lipseau.

— Iși apucă tâmpilele în pumni, buimăcită.

— Doamne, ce-i aici? Ce-a putut face omul ăsta?

Iar când, târziu spre ziuă, pricepu necruțătorul adevăr, se prăbuși peste pat, cu fața în perne, scuturată de hohote.

— Petre... Petre...

IX

Lunile primăverii treceau și Ana alinare nu-și afla. Suferința ei era grea și neașteptată. Nopti după nopți nedormite o slătiseră, numai ochii încercânați, secați de lacrimi, mai pomeneau de cea care a fost iubită și fericită. Niciodată nu s'ar fi gândit că Petrea îi poate fi așa de drag, că și sufletul și trupul ei s'ar putea vesteji numai pentru că el nu-i acolo, lângă ea, că fără el viața-i ca un sat pustiu. În primele ceasuri, în primele zile, după plecarea lui, mintea ei refuză să primească gândul. Se făcuse pe cuget o pată mare de întuneric, ca atunci când uiți un lucru atât de cunoscut încât nici nu te mai gândești la el, și deodată acest lucru stă acolo, în mintea ta, ca un sâmbure în poamă, iar tu nu-ți aduci aminte, nu-ți poți aduce aminte de el. Așa sta și Ana, nemișcată în așternut, cu toate simțurile treze ca un animal la pândă și nu-și putea aduce aminte ce s'a întâmplat cu Petrea, de ce nu-i Petrea acasă, de ce Petrea nu-i lângă ea, puternic și dragăstos. Dimineața se scula, făcea toate treburile casei cu mintea streină, se ducea la Gostat și lucra cu capul văduvit de gânduri, ori cu grupa de agitație pe hotar, iar seara la Cămin, la repetiție. Râdea și vorbea ca de obicei și îndată uita cu cine a vorbit și de ce a vorbit.

Pe urmă, până târziu către miezul nopții, aștepta pe Petrea dela lucru, cu cina pregătită, pusă în cuptor să se păstreze caldă.

Petrea nu mai venea.

A priceput apoi, când mintea ei n'a putut răbda, că Petrea a plecat pentru totdeauna, că nu se va mai întoarce, că ea, de-acum, îi o femeie părăsită. Și a plâns, fără svâcniri, fără suspine, ca o ploaie nesfârșită de toamnă.

Și a înțeles ce înseamnă rușinea; să mergi pe uliță și să-ți ardă obrajii sub privirile miloase ale cumetrelor, să le simți în spinare ochii iscoditori, să le ghicești clătănăturile din cap; să pășești între oameni, s'auzi cum se face tăcere, să suferi cum ochi mari, mirați și plini de îndoială se îndreaptă asupra ta și te cercetează și tu să taci, plecând ochii în pământ, vinovată de vina altuia; să intri în casa omului, la grupa de alfabetizare, și el să te primească fără prietenie, alungând cu un semn furișat din cap fetele din odaie; să-i auzi, când pleci, oftând: biata femeie; să te duci la Măriuca și ca să-ți se arunce la piept, cutremurată de plâns, suspinând: draga mea Ană! iar tu să te întrebi: de ce plânge?

Greu a fost până s'a dat cu acest gând: că e singură. Că nu mai are pe nimeni.

De n'ar fi fost — în acele zile — Căminul și colindul aproape zilnic cu abecedarul subțioară, de n'ar fi fost acei câțiva oameni credincioși ocaziilor aproape de nesuportat ale repetiției de după muncă, Ana ar fi putut pieri. Suferința ei ar fi răpus-o. A ghicit ea și au ghicit ei înșiși atunci că Ana nu-i doar directoarea Căminului lor, ci o ființă iubită, o fiică, o soră.

Fără vorbe, s'a limpezit între ei o înțelegere nemărturisită, căreia cu toții i se supuneau, să facă totul ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic.

În fiecare seară, ei erau acolo, la Cămin, chiar dacă nu aveau repetiție. Fără să se fi înțeles anume, au intrat cu toții în echipele de agitatori, și chiar dacă alta nu făceau, o însoțeau pe Ana, ținând-o de vorbă, căutând să-i abată accl gând îmbolnăvitor.

Ana a simțit această dragoste frățească a oamenilor ca o mângâiere de mamă și le-a surâs în sufletul ei, cu recunoștință.

Iar legea cea neînvinsă a firii, care poartă floarea-soarelui după soare, și poruncește puiului din găoace: trăește, ciocănește, sparge, ieși și țipă după mâncare, — oblojea cu grijă, cătinel, pe nesimțite, inima sdrobotită a Anei.

Tineretea se răscula într'ânsa, o cerea înapoi între oameni, o împingea iarăși pe drumul în marginea căruia o aruncase un vânt rău.

Se desmeticea, frecându-se la ochi, simțind un dor nesuferit după surâs, după mângâiere, după fericire, dar sub rana care prindea margini și se închidea, chipul lui Petrea ardea ca un pumn de jar nestins.

Și într'o dimineață, s'a ridicat, trezindu-se; întreagă ființa ei striga: „Ce-i cu mine? Unde am ajuns?”

Întelese că viața va fi de-acum altfel decât a fost până acum, cu totul altfel, că zilele ei vor curge într'un cu totul altfel de făgaș, într'un chip cu totul altul; că de-acum tot ce-a fost trebuia îngropat pentru totdeauna, sub un strat gros de țărână. Că viața trebuie începută din nou.

Greu să-ți ascuți mintea, sugrumând chemarea furtunoasă a inimii, greu să nu alergi găfâind după omul care ți-i drag și care se duce pentru totdeauna.

Dar unde să-l cauți și de ce să-l cauți? Petrea, dacă a plecat, nu mai vine. Să-l chemi, să-l rogi, să verși lacrimi și să te umilești în fața lui, și el să tacă, privind-te cu dușmănie? Și-apoi să se întoarcă cu spatele, făcând numai din cap: NU!?

Și chiar dacă va vrea să vorbească și va spune: să nu te mai duci la Cămin! atunci ea ce va avea să răspundă?

Acum știa: ea nu poate merge după el. De-acum nu mai poate merge după el.

Și se aruncă cu tot sufletul, în munca ei.

Iși împărțea zilele între Gostat și Cămin. Lucra, lucra fără răgaz, fără să răsuflă, ca mânata de o poruncă mai puternică decât orice pe lume; citea și ajuta altora să citească, cânta în cor și chema și pe alții să cânte, silabisea pe paginile abecedarului cu foștii analfabeți. Căuta și născocea noi și noi căi, pentruca oamenii cărora le-a fost drag de cămin să se întoarcă acolo. Pe cei care s'au împrietenit curând cu abecedarul și au început a-i simți nevoia, i-a întrebat dacă nu le-ar plăcea să învețe mai lesne, cu mai mulți la un loc, acolo la Cămin. Și unii au venit. S'a gândit că dacă pot citi pe câmp, de ce n'ar putea și cânta. Și într'o bună zi, Ionescu Ștefan, care după examene s'a mutat aproape cu totul în Nima, a început să colinde hotarul, adunând trei-patru coriști aici, trei-patru dincolo, și să repete cu ei sub sborul înalt al ciocârliei. Și Ana era acolo cu ei, cântând cu glasul ei moale ca mătasa.

Și ceata creștea la Cămin iarăși, picătură cu picătură, încet, chinuitor de încet, dar creștea. Fețe pământii de truda grea a zilei se adunau și se aplecau asupra abecedarului, gâtlejuri uscate și prăfuite slobozeau cântec cu glas obosit, picioarele înțepenite tropoteau abia, urmând hora suflată de Gheorghisor, care adormea cu fluierul în gură.

Dar oamenii nu se lăsau. Infrigurarea Anei se întindea și la ei, molipsitoare. Cu o încăpățănare, pe care n'ar fi știut-o explica, în ciuda somnu-

lui care le turna plumb în mădulare, ei se strângeau la Cămin. Nu mai umpleau sala până la înăbușire, doar cei care moțâiau tresărind într'una, buimaci, veneau în fiecare seară. Nu erau mulți, dar se țineau cu dinții de acele seri.

— Hai, mă, să-ți citesc! — spunea vre-unul cu taină unui prieten.

— Doar tu nu știi.

— Ba amu știu un pic, — și împiedicându-se iar la începutul cuvântului, oprindu-se speriat la o literă a cărei linii le recunoștea, dar al cărei sunet îi perise de pe limbă, apoi strigându-l repede, fericit, când și-l amintea citea, iar prietenul său se minuna:

— Ni, măăă...

Pe Ana, aceste succese mărunte și chinuite o ajutau să se liniștească. Când a auzit, dela un vecin, că Petrea s'a întors la Nădlag Chioru, a durut-o mai rău decât chiar în seara când a plecat. Până acuma a mai nădăjduit, de-acum însă cum să-l mai caute? Acolo? Cum să-l mai cheme? Acum își porunceau cu disperare să-l uite, să nu-și mai aducă aminte de el niciodată, ca și cum niciodată nu l-ar fi cunoscut. Infrigurarea ei creștea, se năpustea cu mai multă înverșunare în lucrul ei, ducând oamenii după ea. Se ferea de amintirea lui, dar de uitat tot nu putea să-l uite și noaptea visa cum vine zâmbitor și o sărută.

Se obișnuia apoi și cu aceasta, că nu-l putea uita, că nu-l va putea uita niciodată; îi ascunse chipul într'un colțișor tănuit al minții sale, îngropându-l afund și scoțându-l în rare ceasuri de veghe, când trupul era atât de ostenit, încât nu era în stare a primi nici somnul.

La sfârșitul lunii Iunie, la Reghin, avea să se țină a treia etapă a concursului între Cămine. Aceasta era mai grea decât toate până atunci. Veneau la concurs Căminele din tot raionul, cămine cu echipe bogate, care au mai fost în viața lor 12 concursuri și mai grele, care cunoșteau toată rânduiala concursurilor. Să te măsoari cu astfel de echipe, din astfel de Cămine, e ca și când te-ai lua la trântă cu taurul. Dar mai mare ar fi rușinea să fugi de această trântă.

Și iarăși dăruiră aproape toate serile repetițiilor echipei de dans, care mai agonisise o pereche. Și seară de seară, jucăușii băteau podeaua cu tălpile, până cădeau de pe picioare.

Intr'una din aceste seri pline de încordare pentru cei dela Cămin, Serafima Mălai se afla foarte enervată. Examenul pusese vârf la toate. Copiii nu știuseră nimic. Aceasta n'ar fi fost cine știe ce pagubă, dar adusese inspector, care-o făcuse cu ou și cu oțet, chiar în fața lumii venită să asiste. Pop Ioan chiar o suduise, pomenind — se pare — de ceva dumnezei și de trântorii care mănăcă degeaba banii poporului. Iar ea trebuise să înghită și să-și ia angajamente solemne pentru la anul.

— Pân'atunci, s'ajuți la Cămin; că uite, câțiva oameni se spetesc, și d-ta îți sugi deștele.

Acum nu știa ce-ar putea face. Țigările supte una după alta i-au coclit gura, amărându-i și mai mult starea sufletească.

Se făcuse demult seară, și nu putea adormi. De citit, nici pomeneală. Ieși să se plimbe, dar era cald. Se întinse pe iarbă, dar iarba mirosea a capre, găște și pământ.

„Sunt o tâmpită — își spuse dezgustată. Să plec cât mai curând de aici“ Dar unde? Lucrurile mai rău s'ar încurca.

Ce să fac atunci?

S'a dus dar la Cămin.

Acolo i-a aflat pe oameni, jucând dansurile lor svâcnite, nestăpânite.

Ștefan Ionescu a întreat-o, pornit, ce vânt o aduce pe acolo. Ea a răspuns înțepată, din vârful limbii:

— Am venit să mă fericesc. Poate mi-oi găsi și eu un țaran, cum ți-ai găsit dumneata o țărăncă.

— Viperă! a conchis Ionescu Ștefan, cu jumătate glas, scârbit peste măsură, și n'a mai privit către ea.

Femeia însă nu s'a putut liniști și după ce repetiția s'a terminat, a exclamat destul de tare ca să audă toată lumea:

— Cu jocurile astea mergeți la concurs? Mă tem să nu vă faceți de râs.

Pe Ana, aceste cuvinte o răscoliră și o aprinseră, ca pe o mamă, căreia îi vorbesc copilul de rău. Se apropie de Serafima și o atinse ușor pe umăr, iar când acesta se întoarse, o întrebă:

— D-ta pricipi vorba rumânească? Pot să te întreb ceva?

— Ce vrei să mă întrebi?

— Ce cauți aici?

— E sarcina mea s'ajut Căminul.

— Acolo unde ai ajutat d-ta, s'a și văzut. Dacă așa vrei să ne ajuti cum ai ajutat pe analfabeți, mai bine ne lăsăm păgubași. Așa că noi te rugăm frumos: dacă vrei să stai să te uiți la noi, poți să stai, dar să nu te amesteci. D-ta ești domnișoară, la jocurile noastre nu te pricepi. Dacă nu, poți să te duci să te culci, că somnul îți place.

A doua zi, după ce-și termină ziua de lucru la Gostat, Ana îl căută pe Ionu Cicului și-l rugă să facă tot ce poate și s'o scoată pe Serafima din Nima și s'aducă alt învățător

— Alta nu face, fără numai râde de noi și ne batjocorește. Parcă anume, ca să ne împiedice, să ne ia încrederea. La școală, pe copii nu-i învață, la cor n'a vrut să ne ajute (de-a trebuit să vie bietul Ionescu, care de-atâta alergătură îi slab ca un ogar). Cu analfabeții, știi ce-a făcut. Dracul să mai știe ce-i cu ea. Numai scoate-o de-acolo, că nici oamenii n'o pot suferi, că-i mândră, și rea și puturoasă.

— Da, da — făcu îngădurat Ionu Cicului. — Trebuie să vedem ce-i cu femeia asta. N'o prea cunoaștem noi... Am aduce-o mai aproape, ca s'o avem sub ochi. Poate trebuie ajutată... Poate că... Hm!... Om vedea!

Peste o săptămână, Serafima Mălai a primit înștiințare dela Sfatul Popular că-i mutată la școala din Cărpiniș la ciclul I,

În locul ei, fu mutat la Nima Ionescu Ștefan.

☆

Petrea nu s'a gândit mult când și-a luat traista cu haine în spate și a tăiat-o drept peste grădini. I se învârtea prin cap un ghem cenușiu care-l tot ducea. În acel ceas, nu-i părea rău de nimeni și de nimic. Știa numai că tot ce l-a chinuit și umilit rămâne în spatele său. Ce-l aștepta în viață, nu știa și nici nu se sdrobea să știe.

Sus în deal — acolo unde se despărțea de Ana — când el mergea la lucru, iar ea rămânea acasă — s'a oprit. S'a oprit și s'a întors către Nima, căutând prin întuneric căsuța lui. N'o vedea, dar o ghicea jos în vale, mărunță, sub acoperișul de șindrilă. Ghicea și mușcățile din ferestre, și prunii din grădină care în ast an vor rodi întâi, și grămada pătrată de gunoi și stoguloțul de fân din ogradă. Le ghicea pentrucă toate le-a făcut cu mâna lui și se întipăriseră pe veci în fundul ochilor lui.

Se așază sub nuc.

Noaptea era senină, caldă. O adiere abia simțită clătina ca'n vis frun-

zele mari ale nukului, împrăștiind cătinel mireasma lui tare, îmbătătoare. În vale, în fața lui, se liniștea cătunul. Se auzeau până la el, muiate și neînțelese, vorbe răzlețe de oameni, mugete de vite. Clipeau lumini la ferestre. La fereastra căsuței sale nu clipea. Ana era la Cămin. Acolo-i încă lumină. Acolo sunt oameni care o au pe Ana înaintea ochilor, vorbesc cu ea, îi aud glasul cântat, îi văd ochii albaștri.

Petrea sta — de ceasuri poate — acolo, ghemuit sub nuc — cu ochii căscați spre vale. Prin cap îi treceau gânduri multe acum. Dar nici unul din ele nu se oprea. Odată, tresărise, gândindu-se c'a uitat să umple ieslea la vacă. Și-a amintit apoi c'a pus fân mai mult ca de obicei, îndesându-l cu mâna, a scărpinat pe Joiana între coarne și a pălmuit-o prietenește pe grumaz. Pe urmă a așezat porcul și a închis găinile — ca în fiecare seară, și-a luat hainele și a plecat.

Apoi cândva, s'a aprins lumina și în fereastra căsuței sale. Nu putea fi alta. I s'a părut chiar că fereastra clipește speriată. De bună seamă, Ana a aprins lampa și a pus de mămăligă.

Ana, acolo jos — de bună samă — făcea de cină. El ședea ghemuit sub nuc, cu ochii căscați către zarea singuratică de lumină din vale, din fereastra căsuței sale.

Apoi, acolo jos, în vale, lumina s'a stins. El s'a ridicat oftând și a pornit cu pași negribiți spre Cărpiniș.

Acest gând, să plece, i-a venit numai azi. Nu știa unde, nu știa dela cine. Numai i s'a iscat în el acest gând și nu s'a putut împotrivi. A trebuit să plece, să scape de toate și de tot.

Acum păsea pe drumul către Cărpiniș. Colbul, căldicel încă, era moale sub tălpile lui goale. Ajunse curând pe loc oblu în luncă. De departe se auzea Mureșul năpustit peste vaduri. Peste hotar plutea miros de fân proaspăt.

La răsucire se opri. Un drum ducea la Cărpiniș. La Gostat trebuese oameni la lucru. Acolo vine des și Ana. Poate că de-acum va merge și mai des, că-i singură și n'are cine câștiga pentru casă. Celălalt drum duce către Brețc și trece pe lângă curtea lui Nădlag Chioru și a feciorului său, Victor. De-acolo l-a scos Ana, acum aproape trei ani.

Cătinel, porni prin noapte, gârbovit, ca cineva căruia puțin îi pasă dacă va tuna ori va fulgera, dacă va da potopul ori un pârjol va mistui tot, ca cineva care cu acelaș suflet primește iadul sau raiul, biciul sau mângâierea.

Se făcea ziuă când a ajuns la conacul Chiorului. În ograda largă începuse forfota zilei de lucru. Se auzi și vocea răgușită, morocănoasă a bătrânului, suduind.

Petrea împinse portița și intră în ogradă. Burcuș, dulăul negru, mare cât un vițel, îl cunosc și începu să se gudure pe lângă el, lingându-i mâinile.

Îndată îl întâmpină și Nădlag. Înalt, uscat, sta în ușa grajdului, cu o furcă de rânit în mâinile-i noduroase. Il cerceta, din singuru-i ochi, cu bănuială. La binetele lui Petrea, răspunse înclinând numai încet din cap. Apoi întrebă:

— Ce-i, Petre?

— N'ai lipsă de-un om cu simbrie?

Chioru nu răspunse îndată. Se tot uita la Petrea și ochiu-i teafăr îi juca sub sprânceana groasă.

— Hm! făcu într'un târziu, rânjind. Dinții mari, lați și puternici, selipiră între buzele vinete. — Doar tu ai amu gospodăria ta și aia de stat. Te-o alungat domnii tăi?

— Te-am întrebat dacă-ți trebuie om cu sâmbrie. Dacă-ți trebuie, ia-mă. Dacă nu, pace bună.

— Stai, stai! Încă n'am zis că nu-mi trebuie. Nici nu te mai întreb de ce-ai plecat dela ei. Înțeleg eu bine. Iși frecă nasul mare, gros. Apoi lepădând furca se apropie de Petrea și-i puse mâna pe umăr.

— Te iau. Ne înțelegem noi.

— Facem contract.

— Dece contract? Ne înțelegem și gata.

— Fără contract nu viu. Nu vine nimeni fără contract.

— Ce să mai umblăm atâta? Noi ne cunoaștem doar. Ce să mai facem contract? Ne-om înțelege noi.

— Fără contract nu stau.

Chioru își trase mâna de pe umărul lui Petrea și ducând-o după ceafă, începu să se scarpine.

— Bine! Te iau.

Viața a început, acolo, mai grea decât s'ar fi gândit. Această pită străină era mai amară decât o cunoscuse vreodată. I-a părut rău din primul ceas, când a ieșit cu coasa în spate și-a înfipt-o în iarba fragedă, mătăsoasă, umedă de rouă. Dar lucra ca nebun, căutând scăpare din fața suferinței și-a dorului care-l mistuia.

Multe lucruri, pe care înainte când slugărise, nici nu le băgase în seamă, acum îl săcăiau la fiecare pas. Așternutul soios, sdrențuit, plin de purici, mâncarea fără gust și fără unsoare, zeama lungă și mămăliga încinsă, răstlele Chiorului și sudalmele lui îmbălăcăcioase, poruncile răcnite cu mânie, nemulțumirea pentru orice făcea, acea dușmănie a privirii singurului ochi viu, toate, toate — iată, acum îl săcăiau, născând în el o mânie surdă, care tot creștea.

Și Ana nu-i ieșea din cap. Când își trăgea cămașa pe el și-i vedea gulerul soios, își aducea aminte de cămașa albă ca laptele, spălată de mâinile Anei; (o, și cămașa cumpărată azi toamnă. Poate că de nu i-ar fi cumpărat-o, ar fi fost mai bine. I-ar fi spus atunci că-i grăjdar și ea s'ar fi lăsat de Cămin, ca să lucre numai la Gostat; când îi săreau în ochi hârburile cu murdăria de-un deget la gură, când greața îi strângea gâtulejul, își amintea de vasele curate ca ochiul în care Ana îi turna zeama aurie; când după o jumătate de zi de coasă, se întindea sub o tufă să se odihnească și auzea, deasupra în senin, cântecul de ciocârlie — îi venea în minte ciocârlia lui de-acasă, care acum, rămasă singură, cine știe cu cine își petrecea zilele? A fost și el odată bine și s'a gătat binele. Tristețea i-a devenit soră de fiecare ceas.

S'ar fi întors acasă poate, după o săptămână-două. Ii era dor de Ana. Ii era milă de ea. Poate că plânge singură în casă. Dar se temea. A ajuns doamnă mare. Și-o fi găsit ea om în locul lui. Ce să caute el acolo? Să fie de batjocura satului? Mai bine moare aici de urât și de dor.

Acasă îl îndemna și Andronică. Andronică era o slugă bătrână, rămasă la curtea chiaburului, încă din vremea tinereții sale. Bătrân l-a aflat Petrea, când — copil de zece ani — a intrat la oi, la Nădlag. Acest om l-a ocrotit ca un părinte. Il mângâia când plângea, după bătaie, îl apăra când se putea, îl ferea de munci peste puterile lui. Și-acum îl îndemna amărît:

— Du-te acasă, la nevastă, Petre. Ana te așteaptă.

— Ana nu mai știe de mine. Numa' de cămin.

— Rău te gândești, măi băiete. Tare rău. Ochii bătrânului lăcrimau triști. Ți-ai lăsat casa ta, pentru o prostie tinerească și ai venit la pita amară a străinului. O, Petre, Petre!

— Mai lasă-mă, bade Andronică, nu mă amărî și dumneata.

— Să lași tu o femeie ca Ana...

Fără încetare, bătrânul său prieten îl mâna acasă, stăruitor, așa cum poți fi numai cu o făptură iubită.

Aceste continue sfaturi ale bătrânului Andronică puneau undele pe foc. După astfel de discuții, mai spinoase îi răsăreau în ochi toate necazurile sale și se făcea rău. Rău cum n'a fost niciodată. Sudnia și bătea vitele — de cari s'a apropiat întotdeauna cu blândețe. Izbea cu piciorul în Burcuș, vechiul prieten credincios al tinereții sale. Apoi îi părea rău și mai veninos se făcea.

Intr'o dimineață, Chioru s'a sculat înaintea lui și a început să răcnească prin ogradă:

— Ce? Io's slugă aici? Ce? Vă dau sâmbrie ca să dormiți?

Petrea s'a sculat și a ieșit și el în ogradă. Abia se îngâna ziua cu noaptea. Lucrurile încă se arătau ochilor ca niște umbre mari. Nici nu-l văzu îndată pe Nădlag. Intrebă:

— Ce-i, bade Gheorghe?

— Aia-i! Să nu dormi când îi vreme de lucru!

— Abia m'am culcat. Încă nici ziuă nu-i.

— Ce? Nu-i ziuă? Îndată răsare soarele și grâul se scutură. Ce mai stai?

Petrea făcu trei pași către Nădlag. Prin lumina aurie, îi vedea ochiul sticlind ca la câine.

— Ascultă aici, bade Gheorghe. Să nu gândești că-i mai face cu mine ce-ai mai făcut. C'amu nu mă mai dau.

— Auzi la el! Poate mi-i bate!?

— De-om ajunge până acolo, te-oi bate.

— Auzi la el! Mâncă pita mea și mă amenință.

— De-o mânc, lucru pentru ea.

Dar Chioru nu mai avea poftă de vorbă. Se grăbi, suduind, în casă. Petrea se duse de adăpă boii, îi prinse apoi în jug, trase scerătoarea de sub șopron și-o legă de car și porni spre hotar. După mișcărilor sale cumpănite, greu ai fi ghicit cum clocotește sângele în el.

Aceasta n'a fost cea din urmă ceartă a lui cu Nădlag. L-a și apucat odată de piept, răstignindu-l de peretele grajdului și întrebându-l cu cutremurătoare liniște în glas:

— Vrei să chem popa să te ierte de păcate?

După aceste sfezi, cu greu se stăpâna să nu-și ia lumca în cap. Îl mai ținea doar o tainică nădejde, să mai afle ce face Ana, cum o duce, dacă nu s'a măritat cu altul. Dar au trecut zilele lungi și leneșe, pline de amar și necaz, iar speranța lui s'a împlinit abia pe la Sânt-Ilie, când era târg la Brețc. Cu ce înfrigurare a așteptat el acest târg! Se ruga lui Dumnezeu și tuturor sfinților să fie cineva din Nima pe-acolo, ori măcar din Cărpiniș.

Acolo, prin târg, a umblat încoace și încolo, căutând năuc. Tot sângele i s'a năpustit în cap, când l-a zărit pe Hurdubeț Ion. Sta într'un grup de oameni, cercetând cu multă băgare de seamă umbletul unei perechi de boi. Petrea se apropie de el și-l atinse ușor cu mâna pe umăr:

— Noroc, Ioane!

— Noroc, mă! Ni, mă, da' de unde-ai răsărit?! Hă, mă, mă. De bucurie, Ion se zăpăcise, aprinzându-se la obraji. Dacă nu i-ar fi fost rușine de oameni, l-ar fi apucat în brațe și l-ar fi pupat.

— Ce-i cu tine, mă?

— Cu mine, bine.

— Mă, da' cum ai slăbit?! Uite la el! Parecă-i un sfânt din icoană.

Se așezară la un păhărel de vinars, dar după prima izbucnire de voce

bună, izvorul vorbelor păru secat. Puneau, când și când, câte un cuvânt, străin de toate gândurile lor. De Ana ar fi vrut să-l audă vorbind pe Ion, dar întrebarea n'o îndrăzneă, iar acesta numai de Ana ar fi vrut să-i vorbească, dar nu cuteza neîntrebat. Sfatul lor se lega greu și se deslâna repede:

— Bun an avem.

— Bun! Petrea se gândi că pentru el nu-i bun.

O pauză apăsătoare se întindea. Sorbeau cătinel din pahar.

— Știi, la noi, amu-i bine.

— Am auzit că-i bine.

— Poate facem și noi colectiv. Așa-i vorba. O să creștem oi și vite.

A fost un inginer și-a umblat pe Gurgui și pe Dupătău. A zis că se poate pune iară grasă și crește oi cu miile.

— Mă bucur. (Dar în inima lui se gândea că nu-i bucuria lui).

— Latoamnă, oricum, facem o cooperativă de covoare. Ana și Măriuca învață pe fete și pe neveste. A fi tare bine.

— Da. Dacă faceți cooperativă, a fi bine.

Mai suceau o țigară, mai turnau în păhărele. Soarele trecuse de amiază, oamenii se răreau în târg, ei tot acolo ședeau, ocolind vorbele care-i ardeau.

— Echipa noastră a câștigat la Reghin. Știi?

— Am auzit c'a câștigat.

— Io am căpătat o diplomă.

— Fain!

— Amu toate merg mai bine. Și corul.

— Și corul?

— Și. Avem învățător bun.

— Așa?

— Și mai este încă un cerc de citit, la Pașca Romulus.

— Da' el nu știe citi.

— Ba amu știe.

— A învățat?

— A învățat. Și facem și cerc zootehnic. Tomuța îl conduce. Intâi n'a vrut. Că nu știe citi. Da' învață și el și se pricepe la oi.

— Da. La oi se pricepe.

— Și tu te-ai pricepe.

— Și eu m'aș pricepe. Da'n echipa de joc cine-i?

— Cine-s îi știi. A mai intrat Artimonu lui Sălcudeanu. Joacă bine.

Petrea ar fi întrebat cu cine joacă, dar vorba îi înțepenise în gât.

— Da' și are pereche bună. — adăugă Ion, după ce aruncă pe gâtlee la vale paharul de vinars. Pe Leonora lui Cucuet.

— Așa!? oftă, cu mare bucurie în suflet Petrea.

Și-au trecut ceasurile și s'a golit târgul și au uitat și de sticla goală din fața lor. Și încă nu se urneau, așteptând.

— Adică așa!... La voi toate merg bine... murmură Petrea, dus pe gânduri.

— Nu chiar toate.

— Nu?

— Nu, că mai sânt destui care nu vin la Cămin. Merg mai bucuroși la Istina Vâșa la șezătoare. Acolo dă vin Constantinu lui Crețu. Fac niște petreceri de ții și scârbă și groază. Mai mare rușinea. Dumineca fac joc și se'mbată.

Tăcură iar, stânjeniți. După o vreme, Ion frânse din nou tăcerea:

— La 23 August, merem de jucăm la Târgu Mureș.

— Așa?

— Dacă câștigăm și-acolo, căpătăm radio.

— Aşa?! Apoi câştigați!

— Om câştiga... Na, Petre, eu m'oi duce, că uite, îndată scapătă soarele, și drumul îi lung.

— Lung — oftă Petrea și-l apucă jalea, pentru că pierduse orice nădejde. Poate anume Ion n'a pomenit nimic, ca să nu-i amărască și mai mult viața.

— Apoi, Petre, — se porni Ion pe neașteptate — hai acasă. Hai că Ana tare te mai așteaptă.

Nu răspunse nimic. Porni ca beat. Ii venea să chiuie și să svârle cu zbruşii.

Deodată se întoarse, strigându-l pe Hurdubeț.

Când s'apropie, îl apucă înfrigurat de mână și întreabă încet:

— Tot ea-i directoare la Cămin?

— De bună seamă! Și'ncă ce directoare! Ca ea, mulți nu găsești!;

— Și a mai fost instructorul ăla?

— Fost. Ii place de căminul nostru. Ne laudă.

— Și tot așa râde?

— Păi, așa!?

— Na, noroc, Ioane! Eu mă duc.

Pașii lui păreau că duc un mort la groapă.

Petrea Nucului ajunsese la Târgu-Mureș, la ceasurile șase dimineața. Din trenul plin ca un stup, s'a revărsat în gară, apoi pe străzile ce duc spre centru, o mulțime pestriță în straie de sărbătoare. Pierdut în mijlocul mulțimii, Petrea admira cu ochii mari hainele frumoase, albe, cu cusături negre ale celor de pe câmpie, pieptarele de piele de miel, cu cănațe roșii, albastre, verzi și galbene, ale muntenilor, năfrămile roșii, tivite cu aur ale femeilor din partea Dedei, laiberele roșii și verzi ale secuilor, cioarecii lor strâmți și rochiile largi, roșii ca focul și crețe ale săcuioancelor, rochiile până la pământ ale săsoaicelor și cămășile cu gulcer cusut în mărgelile ale sașilor.

Petrea se trăsese mai în marginea străzii și mergea ferindu-se, temându-se să nu dea ochi cu Ana, ori cu altul din Nima. De patru săptămâni se pregătca pentru ziua aceasta, așteptând-o cu sufletul la gură, jinduind ca însetatul după izvor — s'o mai vadă odată pe Ana, să-și umple ochii cu mersul ei mlădios și-apoi fie ce-o fi. Acum, când clipa s'apropia pas cu pas, se temea. S'ar fi întors din drum, dar mersul acela sărbătorește ca viața însăși, al mulțimii, îl ducea înainte.

Ajunseră în piața largă, luminoasă și curată din mijlocul orașului. Ca un salut îi întâmpinară podoabele de crengi de brad, lozinci roșii și steaguri ale clădirilor. Megafoane cocoțate pe stâlpi înalți aruncau în aer cântece, hore, doine, ceardașuri.

Aici, lumea era mai multă și mai deasă. Chipurile oamenilor râdeau în soarele dimineții de August.

Camioane înflorite ca de ospăț se opreau într'una și din ele coborau oamenii investmântați de sărbătoare, cântând și chiuind.

Petrea băgă de seamă că toată mulțimea aceasta ascultă de o rânduală anume. Cineva, de undeva, nevăzut, o îndrepta într'o parte sau în alta. Numai el — singur în mulțime — nu-și găsea locul și umbla încoace și încolo pe lângă ziduri, holbându-se la vitrine. Vremea trecu și băgă de seamă că oamenii se răresc. Incepea a se neliniști. Se luă după o echipă de jucăuși, pe care-i ghici după ceteraș și zurgălăii dela picioare.

Intră odată cu ei în Palatul Cultural și se trase repede într'un colț al holului larg, cu chipuri mari pe pereți și cu oglinzi cât zidurile, speriat de oameni și zgomot. De-acolo, iscodea încordat. Și văzu intrând și pornind pe scări, undeva sus, pe jucăușii lor din Nima. În frunte era Ana, în haine de joc, cu năframă de mătăasă în cap, cu mărgelile albe peste pieptarul negru de barșon. Era slabă și trasă la obraji. Ochii i se făcuseră mari. Pășea mândră, îndoindu-se ușor. Lângă ea, mergeau Macavei și Maria și îndată după ei, Hurdubeț, cu Măriuca de mână. Apoi, ceilalți jucăuși. În coada lor, Gheorghisor și Pașca se grăbeau, făcând pași mici și repezi, ținând sus în aer flue-rele; de parcă le-ar fi apărat de cine-știe-ce primejdie.

Era cea mai frumoasă echipă și zurgălăii dela picioarele lor sunau mai frumos decât toți zurgălăii. Petrea își simți gâtulejul răcâit de un nod mare.

Lumea intra în sală. Intră și el. Becurile multe care ardeau sus întavan ca niște stele pe cer, cortina grea, orga uriașă, toate, toate nu păreau a avea vreun preț pentru el. Parcă nici nu le vedea. El aștepta să înceapă jocul.

Jucară echipe după echipe. Pași repezi, bătuti cu putere, învărtite ametoare, brăuri ca furtunile, bărbuncuri înfricoșătoare, grațioase ceardășuri, călușari de-o arhaică eleganță, jocuri line de munte ori grăbite și săltate de pecâmpie, se perindau ca un vârtej în fața ochilor săi, sala fremăta. izlucnea în aplauze, se sbuciuma aproape cât și dansatorii; el sta mut pe un scaun din ultimul rând și tăcea așteptând.

Odată a tresărit și el, bătând din palme. Acolo sus, pe scenă, ieșise Hurdubeț și făcuse semn. Ca niște cătane, răsăriră apoi ceilalți, și la urmă fluerașii. Și jocul începu.

Frumos joc învărtita noastră, frumos și bărbuncul săcuilor, frumoase-când le joacă oamenii cu jar în vine, ca aceia din Nima.

Lumea amuțise în fața acestui dans. Se auzeau numai fluerele piuind, tactul luptotit și strigătura prelungă a lui Cucuet. Ochii se îmbătau de vârte-jul culorilor, de mișcărilor înmlădiate, de ritmul ametoitor. Răsufletul se oprea. Și când dansul încetă și Hurdubeț se înclină frumos, elătinându-și cușma înaltă de miel — sala se ridică în picioare, strigând și bătând din palme, aruncând flori pe scenă, cerând încă un joc.

Petrea simțea că parcă lui i-ar fi aruncat flori. Prima oară, după atâtea săptămâni, surădea, înduioșat că cei dela Nima au jucat mai frumos decât toți, și că Ana n'a jucat în echipă.

Și iarăș trecură vârtej după vârtej dansurile, și el aștepta, fără să le vadă, pe un scaun din ultimul rând.

Apoi a ieșit un om îmbrăcat în haine negre, chemând pe cei care au câștigat.

A răsărit Ana, zâmbitoare, îmbujorată la chip. Omul în haine negre i-a strâns mâna și i-a întins aparatul de radio. Ana l-a apucat din mâini, cău-tând zăpăcită pe unde să iasă din scenă. Oamenii băteau în palme și strigau: bravo!

Intrecerea se încheiase, sala se golea, el încă tot aștepta. Ieși el, cel din urmă, aruncând încă o privire spre scena mare, rămasă goală.

Se trezi în mijlocul celor din Nima și parcă aceasta nici nu putea fi altfel. Dete mâna cu fiecare și-l întrebă ce mai face. Apoi se alătură Ancii și o întrebă și pe ea:

— Ce mai faci, Ană?

— Bine.

— Tu n'ai jucat în echipă?

Ana surâse, rănită:

— Nu. Eu n'am cu cine juca.

Fără multe vorbe, alături au ajuns la gară, s'au suit în acelaș vagon, au șezut pe aceeași bancă și au coborât la Delureni, alături. Alături au trecut apoi prin sat, pășind rar, răzlețiți de ceilalți și trecând de Cărpiniș, au pornit către Nima.

La răscruce s'au oprit. Femeia a ridicat ochii, întrebători:

— Eu, — a zis Petrea, cu glasul fiecărei zile, m'oi duce să-mi iau hainele.

Ana a ajuns sus în deal, sub nuc. Se așază, așteptând. Cobora peste lume amurgul și în sufletul ei o liniște mare.

Îl zări pe Petrea departe și-l cunoscă după mersul său legănat. Se ridică în picioare, tremurând și, sfârșită, se rezemă de trunchiul scortșos al nucului.

Intr'o seară din luna lui Februarie a anului 1951, Ana se întorcea acasă dela cămin.

Peste cătun bătea un vânt căldicel, prevestind primăvară timpurie.

Pășea adâncită în gânduri. Oamenii din Nima număraseră în pragul acestui an nou multe bucurii agonisite în anul ce-a trecut. Le număra și Ana pe ale sale: Căminul creștea ca un copil trecut peste bolile începutului de viață. După furtună se arătase soarele.

Cătunul se urnise către viitorul său. Acum oamenii aveau o cooperativă de covoare și secarțe și năzuiau să facă colectiv. Se afla și Ana în comitetul de inițiativă.

Bucurii îi aducea și Căminul. La 30 Decembrie al anului ce trecuse, oamenii din Nima ajunseseră să vadă pentru prima oară o piesă de teatru și se miraseră că Pașca Romulus își schimbă glasul, se uită urât, și până la urmă este legat pentru niște blăstămății de care n'a auzit nimeni. Se bucuraseră la sfârșit, când au aflat că totul fusese un fel de glumă și-l văzuseră pe Romulus, nevătămat, între ei.

Acum Ana se grăbea să vadă cum merge al patrulea cerc de citit, care se ținea în casa ei. Petrea răspundea de acest cerc.

Chiar în aceste clipe, vecinii începuseră a sosi. Petrea îi primea dela ușă și-i rânduia pe scaune și pe pat, în jurul mesei. Până una alta, așteptând să se adune toți, povestea despre câte în lună și'n stele. Aveau despre ce povesti oamenii din Nima, acum.

— Ce-om ceti în iasară? — întrebă Sălcudeanu cu glasul său gros, întinzându-se după cartea de pe masă.

— Lasă, că-i vedea — o trase spre el Petrea, acoperindu-i pereții.

— Dece-o ferești. Amu și io încep a vedea slovele. La început m'am ferit. Nu-mi plăcea. Da'amu, când le văd, parcă-i mai bine — rase gros și înfundat, scuturându-se din tot trupul, cum îi era năravul — parcă-i mai bine.

— Și io m'am ferit, mărturisă Petrea și începu a povesti lucrurile cunoscute tuturor:

— D'apoi m'am lovit cu capul de pragul de sus și m'am apucat de învâțat. Mă învăța Ana, dar nu m'am încrezut. Și m'am dus la învățător și l-am rugat să-mi cetească unde am pus io degetul. Și a citit: „c-u-c — Cuc!“ Cum a citit și Ana. M'am gândit că-s înțelesi. L-am întrebat pe Macavei, pe Simion și toți au citit: „c-u-c — Cuc!“ Și amu știu bine, ca pe apă toate slovele, și am învățat și poezii.

Oaspeții râdeau din toate puterile lor. Ei cunoșteau pe dinafară toate cele întâmplăte și frica lui Petrea să nu fie înșelat. Își aminteau cum se du-

sese pentru întâia oară la cursul de analfabeți împreună cu ceilalți (pân'atunci învățase singur acasă cu Ana) și cum în mijlocul orei, când cineva nu știuse că s cu codiță îi ș, el se sculase și strigase triumfător:

— Și, mă! Șarpe!

Apoi se așezase, zâmbind fericit.

— Tot nu-s eu cel mai prost.

De-accea, râdeau acum cu și mai multă poftă.

Apoi, Petrea luă cartea, hotărînd:

— Eu zic să începem.

Când Ana ajunsese acasă, află ușa tinzii ușor crăpată. O împinse și intră. Auzi glasul lui Petrea, cald și plin, anunțând cu mândrie:

— Astă seară vom începe a citi: „Pă-mânt des-țe-lenit!”

Ana își duse mâna la piept, apăsând-o asupra inimii. Se așeză pe lădoiul cu făină și zâmbind prin întuneric, împăcată, ascultă înduioșată cum Petrea citește rar, oprindu-se des între cuvinte:

„Ce frumos miroasă livezile de vișini, sub suflul desghețului dintâi, la sfârșitul lui Ianuarie!...”

GEO BOGZA

VOCEA LUI MAIACOVSKI

Adâncă și caldă, vibrantă și gravă, părând că vine de departe și că se duce spre o țintă pe care de abia o puteam întrezări, era vocea lui Maia-covski în după amiaza de vară în care am auzit-o, fiind acelei zile emoția culminantă și de neuitat.

În ultima-i locuință din Moscova, transformată în muzeu prin grija Nadejdei Constantinovna Crupșcaia, am ascultat vocea marelui poet înre-gistrată pe discuri și am privit atâtea lucruri legate de viața lui, începând cu aparatul telefonic fixat în perete, dela care oricine îl putuse auzi vorbind, până în acea tragică zi de 14 Aprilie.

Acolo am privit, devenite obiecte de muzeu, paharele groase de cristal din care oferea prietenilor vin și culorile de o uimitoare varietate, intensi-tate și limpezime, ale covorului pe care și l-a adus din Mexic. Fără îndoială că Maia-covski l-a iubit mult.

În vestibul stau agățate în cuier pălăria largă și bastonul gros, făcân-du-ne să simțim, ca și cum abia s'ar fi întors acasă și s'ar fi aflat în odăile alăturate, acel trup uriaș pe care își purta capul superb.

Masca mortuară a poetului este cu totul neobișnuită prin tinerețea pe care o exprimă, prin liniile largi și voluntare, încât pare mai degrabă opera unui sculptor după chipul unui om viu.

O fotografie din 1920 îl înfățișează pe Lunacearschi plecând dela Comisariatul Poporului pentru Cultură într'o birjă veche în care abia a încă-put, în vreme ce Maia-covski, rămas pe treptele clădirii, privește drept îna-înte pe deasupra trăsorii — poate spre bulevardele de azi ale Moscovei, poate spre întreg viitorul popoarelor sovietice. E atât de înalt și de drept, și privește atât de departe, încât nu se deosebește cu nimic de statuia ce avea să i se ridice mai târziu.

Adevărul e că luat de clocotul Marii Revoluții, pe care ca nimeni altul a știut să-l exprime, Vladimir Maia-covski a crescut atât de mult, încât de pe când era încă în viață devenise propriul său monument. Asemeni aceluia cal năzdrăvan din basme, care după ce mănâncă o tavă de jăratec poate să sboare spre orice înălțimi, Maia-covski, hrănit cu văpaia mă-rețului Octombrie, a spart vechile tipare ale poeziei, invadând Parnasul cu un gigantul val liric.

Astfel, alături de marii cântăreți ai popoarelor, stăruind în cultura lumii asemeni unor piscuri veșnice, sub privirile noastre se ridică un nou poet, nemuritor cântăreț al unui mare popor și al unei grandioase ere. Tot ceea ce în opera lui Vladimir Maia-covski e nou, clocotitor și îndrăzneț, e

însăși noutatea, clocotul și îndrăzneala Marii Revoluții, care a determinat torentul de foc al versurilor sale. Biruitoare, această revoluție dă celui ce a cântat-o plin de convingere, de patos și de geniu, proporțiile propriiei ei glorii.

Unul din cele mai strălucite palate subpământene ale Moscovei e stația Maiacovschi — marmoră, argint și soare de Iulie — neasemuită temelie statuii care, în piața de deasupra, își ridică fruntea spre cer. Astfel glorifică popoarele sovietice, din adâncimea pământului până sub roua stelelor, pe cel ce cu atâta înflăcărare le-a cântat lupta și biruința.

Ca pe deasupra unor dune de nisip fierbinte, îndreptându-se cu stăruință spre oaza din zare, venea vocea lui Maiacovschi parcă din adâncurile vremii, îndemnând și iar îndemnând mulțimile sovietice să meargă mai departe, să nu șovăie nici o clipă pe drumul deschis de marele Lenin. E în vocea aceasta puternică și clară, ca un fluviu de stepă, o convingere enormă de profet care, la o răspântie a vremii, se ridică și strigă în auzul a milioane de oameni în ce parte să-și îndrepte pașii. Mai înalt, mai sguditor, mai plin de flacăra geniului său, apare Vladimir Maiacovschi celor ce-i aud glasul cu care a rostit poemele închinat Marii Revoluții.

Cu cât vor trece anii, tot mai adâncă va fi emoția generațiilor ascultând vocea marelui poet, ce va fi atunci de mult intrat în legendă.

V. V. MAIACOVSCHI

A C A S Ă

Duceți-vă, gânduri, unde-ați mai fost.
Cu-adâncul mării, suflete,
contopește-te bine.

Acela care
mereu e senin, —
acela
după mine
pur și simplu e prost.

Infectă cabină...
N'am pomenit!
Pe sus, toată noaptea,
aud țopăit.

Pe sus, toată noaptea,
sgâlțâind bagdadia,
se'nvârte țopăiala
leșină melodia:

„Marghita,
Marghita,
ce dragă-mi ești,
dece tu,
Marghita,
nu mă iubești...”

...Și dece adică
m'ar iubi Marghita?
Nici lețca'e'n buzunar n'am eu,
Dar Marghitei fă-i cu ochiul
și iubita
pentr'o sută
vine'n separeu.

Nu-i vre-o sumă
— poți atâta lux să faci —

Aș!

Mata,
     ca intelectual, mă rog, adică,
 vrei mașina de cusut
     pe gât să-i bagi...
 Dar ea nu se lasă
 —   aiurită
             nici de frică.

Fie dela mină,
     dela coasă fie,
 proletarii-ajung
     la comunism
             de jos —

Eu m'arunc
     în comunism
             din cerul poeziei!

Fără el
     nici dragoste nu-mi trebui'mie,
 fără el
     nimica nu-i frumos.

Mi-e tot una că
 la mama dracului în praznic
 eu sau alții m'au trimis — dar simt
 ruginind oțelul din cuvinte...
     Simt arama glasului, coelind.

Dece eu
     sub ploi streine, lucru groaznic,
     putrezesc
             și ruginesc
                     în jind?

Dus pe ape, stau întins,
     departe de pământ.

Zace'n piesele mașinii mele
 amorțirea.
 Totuși

    o uzină sovietică
             eu sunt,
 care fabrică pe lume fericirea.

Nu, nu vreau
     să mă culegeți după muncă,
 pentru că miros
     sau că-s frumos
             ca o floriceică depe luncă.

Vreau
     să transpire
             la Planul de Stat:
 sarcini, tot anul
     să-mi dea ne'ncetat.

Vreau
comisarul timpului
să-mi stea de-asupra gândului
s'ascult de ordinele lui.

Vreau
tot așa
cum își primesc inovatorii prima,
să ăpate iubire inima
și ritmul meu și rima.

Să fie, vreau
scrisul — și el —
ca baioneta scotit,
la fel...

Și-așa eum ar vorbi asupra mersului
oțelului și fontei, uitându-se departe,
Stalin, aș vrea,
din partea Biroului Politic
și despre munca versului
să dea rapoarte...

Că așa... că de dincolo...
Din bordee amare
la ce înălțime
ajunserăm noi!
In Uniune și priceperea
la versuri, e mai mare
ca norma dinainte de război.

In românește de Cicerone Theodorescu

Ș E D I N Ț A G I I I

Deabia se luminează-a ziuă'n zare
și, zilnic, văd, fără deosebire,
prin centrale,
prin comiții,
prin birouri politice,
prin secții de culturalizare,
aleargă-o lume'ntreagă prin clădiri.
De eum pășești prin aste cancelarii
te și inundă-o ploaie de hârtii:
și apucând, așa eincizeci
— dosare de urgența'ntâi —
se 'nfundă prin ședințe funcționarii.

Vin gâfâind:
„Audiența-i astăzi cu putință?
Alerg de veacuri ca să intru-odată!“
„Tovarășul Ivan Vanâci e în ședință.
E o ședință Teo¹) și Gucon²) -unificată!“

1) Teo — secție teatrală de pe lângă Comisariatul Poporului pentru Invățământ.

2) Gucon — Administrația Centrală pentru creșterea cailor de pe lângă Comisariatul Poporului pentru Agricultură.

Urci scări o sută.
 Ți-i lehamite de tot.
 Și iar:
 „Au spus că-i veți găsi cam peste-o oră.
 Acum sunt în ședință. Se discută
 să cumpărăm o sticlă de cerneală
 dela cooperativa regională“.

Un ceas apoi,
 nici secretar,
 nici secretară —
 biroul gol!
 Toți pân'la anii două's'doi
 au o ședință azi, de comsemol.
 S'a înnoptat și ure, grăbit,
 la ultimul-al șaptelea-etaj.
 „Tovarășul Vanăci tot n'a venit?“
 „E 'ntr'o ședință
 la comitetul a-be-ce-de-e-ef-haș.“

Infuriat,
 pătrund, vulcan,
 peste ședință,
 tam-nesam,
 și blesteme, ca lava, svârl în drum.
 Și, ce să vezi!
 De fiecare om — jumate!
 Mai să nu crezi!
 Pe unde-s celelalte jumătăți acum?
 „I-au căsăpît!
 I-au nimicit!“
 Mă sbat urlând,
 Acest tablou mă scoate, rău, din minți.
 Dar iată,
 cu glăsciorul liniștit,
 îmi spune secretarul:
 „Suntem la câte două ședințe, deodată!“
 În orice zi
 avem de mers
 pe la ședințe douăzeci,
 te mai împarți, n'ai ce să zici!
 Din brâu în sus
 suntem aici —
 cu restu'n
 altă parte pleci!“

De spaimă nici nu pot dormi.
 Și'ntâmpin zorii timpurii
 Cu-o singură dorință:

„O, de s'ar convoca
ședința'n care ordinea de zi
să fie cum putem stârpi
orice ședință!“

1922

In românește de Mihu Dragomir

LINIȘTE IN APUS

Mai curat e asfaltul
decât pana hulubului.
Ce-i chelia bancherului?
Mai alb e-un trotuar.
(După ce-au fost
cadavrele
strânse 'n camioane
și sângele
șters
pe pavaul murdar).
Pe largi bulevarde,
niște pui de burjui
sorb hasmul dădacei,
și mângâie
urșii de pluș
(după ce
au fost gaze
pompate'n baloane,
spre Poloni
se-aud tunuri
uruind
în urcuș).
Pacifizii domni,
strălucind în țilindre,
fae pe limbi bătători
— ce dueluri cu spada! —
(după ce-au fost
trimise
Afganilor arme,
și bombe
bandiților albi,
cu grămada).
Husarii
descalcă.
In cafenea
infanteria
se-amuză
într'o lene civilă.
In friguri
turbate
fierb iarăși câțiva:

clocotește războiul 'n
   această idilă.
 A tras cineva
   după colțul de stradă:
 Iar sânge 'n picuri
   punct lângă punct.
 Cu-o dâră de jar
   și-ar încinge azi prada:
 Tot globul pământului
   nu degeaba-i rotund!
 O țintă
   le trebuie:
   inima noastră,
 și-un lucru,
   vor cei
   ce comandă „război“!
 Culcând răsculații,
   mulțimi să gonească
 în foc,
   pentru dâșii,
   ca turme de oi.
 Azi
   o 'ncăierare
   — de sânge i-e sete —
 iar mâine,
   în masse
   cu tancuri intrând,
 războiul de sânge
   va vrea,
   să se 'mbete!
 Cu păsări blindate,
   lăsând pe pământ
 o dâră de urme
   ucigașe
   și gaze,
 sălbatic
   se 'ntorce
   din ani de măcel:
 mândrețea de cal
   e-o grămadă de oase.
 Războiul,
   schelet gălbejit,
   îl culcase,
 și sus
   coasa morții —
   e-albastru oțel.
 Noi,
   clienți la en-gros
   pentru cârji și proteze,
 noi,
   carnea de tun,
   prânzul gurii
   de fier,

la 'ntâi August vom face   mulțimi să vibreze,
 protestu-l   vom bate
    în cuie pe cer.
 Jos
     praful de pușcă,
    politica voastră!
 Destul
     ne-ați ținut   tot cu frica în sân!
 E prima
     republică   muncitorească:
 înlături,
     rășboinică   haită de câini!
 Noi
     cerem azi pace!
 Dar dacă ne-atingeți
 Vedea-veți   companii
     întregi   cum pornesc
 Pe front
     întâlni-veți   voi, ațățătorif,
 un singur
     puternic   front muncitoresc!

In românește de Veronica Porunbacu.

INFLĂCĂRATUL INDEMN AL LUI MAIACOVSKI

În minunata vară a acestui an, când efortul oamenilor muncii din Republica Populară Română face să se înalțe marile construcții ale socialismului, când uzinele noi își ridică coșurile fumegânde spre ceruri în Moldova și în Ardeal, în clipele când pe porțile fabricilor ies în ritm tot mai rapid camioane și motociclete, utilaj petrolifer, mașini-unelte și screpere, excavatoare și buldozere purtând mândra marcă: „Fabricat în R.P.R.“, în vreme ce, pe întinsele câmpii ale țării noastre țărănimea muncitoare strânge recolta îmbelșugată, rod al muncii pline de elan, — crește victorios cântecul tinereții, cântecul păcii, cântecul vieții.

În el se deslușesc mereu mai vii, tot mai cuceritoare, cadențele avântate în care se împletesc parcă cuvintele nemuritoare ale marelui poet:

*Să ajungem
la o sută de ani,
fără sbârcitura
bătrâneții!*
*An după an
voința
să ne'nsoțească mersul.*
*Slăviți,
ciocanul
și versul,*
*Slăviți
pământul tinereții!*

Versurile lui Vladimir Maiacovski! Le cunosc azi, tineri și vârstnici, pe meleagurile patriei noastre libere. Le recită muncitori la serbările date în cadrul uzinei, tineri brigadieri de pe șantierul neșăutatei noastre construcții, țărani muncitori adunați în șezătoare, la cămine culturale. Versul lui Maiacovski animă pe ostașii patriei noastre, înflăcărează tineretul studios, răscolește inimile. Cuvântul poetului agitator, legat de lupta cotidiană, lovește drept în pieptul dușmanului, însufletește, mobilizează masele în lupta pentru o viață mai bună, ridiculizează tot ce este înapoiat, mincinos și dăunător. Cuvânt al adevărului, el este iubit și larg răspândit în țara noastră.

Victoria Armatei Sovietice și statornicirea regimului democrat-popular l-a dăruit poporului nostru pe marele Maiacovski. Volumele sale sunt

astăzi nelipsite în toate bibliotecile sindicale, sătești, școlare, din R.P.R. Tirajele în care apar sunt impresionante: zeci de mii de exemplare. Cele mai cunoscute și cele mai iubite sunt marile poeme: „Vladimir Ilici Lenin“, „E bine“, „In gura mare“. Poetul Revoluției e prețuit de oamenii muncii, e socotit un îndrumar și un ajutor în munca și lupta lor de zi cu zi.

Sunt mai puțin de nouă ani dela eliberare, dar versul înaripat al poetului și-a săpat drum larg către mintea și inima poporului, iar acesta i-a răspuns cuprinzându-l în nemărginirea sufletului său uriaș.

Regimul burghezo-moșieresc din România a făcut tot ce i-a stat în putință ca să-l prohibească pe Maiacovschi! Câte măsuri n'a născocit, începând cu campania „fină“ de desconsiderare și batjocorire a omului și operei (sarcina presei liberale, pretins democratice, gen „Adevărul literar“), trecând apoi la defăimarea cea mai deșănțată și ajungând până la confiscarea publicațiilor care îi înserau versurile în traducere românească și la arestarea tălmăcitorilor și penalizarea editurilor!

Și totuși, Vladimir Maiacovschi nu putea fi „ascuns“, nu putea fi dosit. Cei care cunoșteau limba rusă îl citeau încă de prin anii 1924—1928, când poeziile lui pătruseseră în țară pe căi ocolite. Alții l-au cunoscut din traduceri din limba franceză și germană, venite ceva mai târziu. Versul răscolitor al lui Maiacovschi și-a făcut drum în ciuda tuturor măsurilor luate de cenzură, a pătruns în țară, a ajuns până la oamenii însetați de viață nouă, de progres. Din 1930 încoace, an de an, apar prin reviste poezii și fragmente din poeme. „Stânga“, „Cuvântul liber“, „Reporter“, etc., înfruntă opreliștile cenzurii și publică traduceri din Maiacovschi. La șezătorile organizate de sindicatele „Ciocanul“ (1931), „Desrobirea“ (1932) se recită versurile chemând la luptă, ale marelui poet. Din celulele de piatră ale Doftanei, din dosul grațiilor, răsună biruitoare, versurile:

*Robi,
îndreptați-vă
spinările și genunchii!
Armată-a proletarilor,
ridică-te, cu tărie!
Trăiască
a Revoluției
victorie!
Acesta este singurul
război
plin de măreție
Din câte
se știu
în istorie!*

... Era într-o seară. Într-una din camerele comune ale închisorii Tg. Ocna, trei deținuți comuniști s'au aplecat peste filele mici ale unui nou număr din revista literară „Lumina“, redactată de ei. Un articol, câteva poezii, două schițe. Pe prima pagină era „Marșul nostru“ de Maiacovschi. Reprodus din memorie, tradus și înserat în revistă, el a colindat pe rând celulele, iar peste câteva zile era cunoscut de toți deținuții politici.

Și totuși, cunoscut de cei mai buni fii ai poporului român, Maiacovschi n'a putut deveni bun al masselor populare decât după eliberarea țării noastre. Astăzi, versul său înaripat animă elanul creator al constructorilor

socialismului, al luptătorilor pentru pace din țara noastră. Aniversarea a 60 de ani dela nașterea poetului, este sărbătorită nu numai de cercurile scriitoricești, de oamenii artei și culturii, ci de însăși masele largi ale poporului nostru. Minunata creație maiacovschiană este zilnic prezentă în inimile lor. Despre aceasta vorbesc sugestiv înșiși oamenii muncii.

Acum câteva săptămâni, bunăoară, pe șantierul de construire a stadionului „23 August“ din București, sute de tineri brigadieri ascultau cu sufletul la gură versurile răscolitoare. Recitau: Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Miha Dragomir, — traducătorii. Cuvintele aspre, cuvintele-semnal, cuvintele dragostei și urii patetice răsuna ca o chemare... Un fragment din „În gura mare“, apoi „Povestirea turnătorului Ivan Cozîrev despre instalarea lui într-o locuință nouă“... Și totul culmina în versurile victorioase, turnate parcă din oțel ale „Pașaportului sovietic“. Ochii tinerilor străluceau, pumnii erau strânși. Cuvântul incandescent ardea. Și lumina trezită în sufletele fiilor de muncitori și țărani creștea mereu, tot mai mult.

Ropote repetate de aplauze. Și apoi, strigătul tradițional al brigadierilor, izvorât din inimă, generos și înduioșător în simplitatea lui: „De trei ori ca la brigadă, în amintirea marelui Maiacovski: Hei-rup! Bum!“ Și iar, nesfârșite, repetate aplauze.

Ion Tăbăcaru este încă sub impresia versurilor auzite. Vorbește gânditor. Dar respirația accentuată îi trădează emoția. O și spune: „M'au răscolit poeziile lui Maiacovski. Am să lupt cu și mai mare avânt. Li urăsc mai aprig pe asupritori fiindcă iubesc regimul nostru, iubesc pacea. Poeziile lui Maiacovski vor fi pentru mine mereu un imbold în lupta pentru pace și prietenie cu toți tinerii cinstiți din lume...“

Toma Popescu mângâie coperta roșie a volumului. Nu se poate despărți de carte. Și parcă nici bibliotecarului nu-i vine să i-o ia din mână.

„Aceste versuri nu le-am ascultat așa, în trecut doar, spune tânărul. Ele mi-au rămas în suflet și mă vor chema mereu, știu bine, să lupt mai departe pentru o viață mai bună. Pentru că viața noastră să arate așa cum este în Uniunea Sovietică“.

Sunt gânduri și sentimente pe care le întâlnești pe tot întinsul Patriei. La căminul cultural din satul Căciulați, raionul Snagov, s'au recitat în cadrul șezătorii versuri de Maiacovski. Era o șezătoare obișnuită, una din multele șezători devenite tradiționale în satele noastre. Nu ocazional, ci pentru că poezia lui Maiacovski e mereu prezentă în programele culturale, a răsunit și aici „America se minunează“... Programul s'a terminat. Doar oamenii nu pleacă. Stăruie parcă în aer cuvântul aprig, cuvântul luptător. Și fără ca cineva să fi prevăzut, să fi organizat vreun schimb de vederi, oamenii schimbă păreri, impresii. Ion Muscalu subliniază ferma credință a poetului în dreptatea cauzei Sovietelor, încrederea sa nețărmurită în victorie. Spune rar, pe gânduri: „Viața arată că încrederea lui Maiacovski în țaria poporului, în dorința sa fierbinte de a face din Țara Sovietelor prima țară din lume, a fost bine întemeiată“.

Un moșneag cărunt ne privește cu ochi luminoși. Ii scapă cuvintele pe care le-am mai auzit din gura tânărului brigadier Tăbăcaru: „Mi-au pătruns în inimă cuvintele astea... Mi-au rămas în suflet“.

Iar țărana muncitoare Maria Dinescu, inimoasa deputată în sfatul sătesc, parcă rezumă gândul tuturor: „Am învățat astăzi... Am învățat din poezia lui Maiacovski să apărăm cu toate forțele cuceririle poporului nostru muncitor, realizările țării noastre care face parte din puternicul lagăr al păcii, având în frunte Patria marelui poet“.

...E liniște în sala de lectură. Și totuși, aici se află zeci de oameni. Citesc. E biblioteca clubului complexului „Grivița Roșie“ din București. Un om în vârstă s'a oprit din citit. Ochii-i privesc în depărtare, buzele îngână cuvinte. Sunt versuri. Cartea a rămas deschisă. E un volum de Maiacovschi.

Anton Macarie este cunoscut la „Grivița Roșie“. Atât în calitatea lui de stahanovist, cât și ca cititor pasionat. Este stimat ca unul din vechea gardă ceferistă, luptător din zilele eroice ale Griviței, din furtunosul Februarie 1933. Pe Maiacovschi însă l-a cunoscut abia după eliberarea Patriei noastre. Se animă. Povestește:

„Poezia lui mi-a mers drept la inimă. Am înțeles-o deodată, am simțit că vorbește despre noi, muncitorii, că nouă ni se adresează. Mi-e dragă poezia lui Maiacovschi. Ea mă face să mă simt tânăr, puternic, în stare să răstorn orice greutate din cale pentru a nezezi drumul spre socialism, spre fericirea adevărată“. Aceste versuri par a fi fost scrise pentru noi“.

Rămân pe gânduri. Oare, să fi fost într'adevăr scrise pentru noi? Dar ce zic, fără îndoială că da! Pentru că Maiacovschi a intuit, a simțit și a cântat victoria clasei muncitoare din lumea întreagă odată cu marea și deschizătoarea de drum biruință a Uniunii Sovietice. Ei i-a închinat poetul versul său fierbinte, ei, primei Brigăzi de șoc a Revoluției, ei și celorlalte care aveau să vină, noilor Brigăzi de șoc, și acelor care vor mai veni, mereu altele, totdeauna biruitoare.

Și parcă răspunzând acestor gânduri, se aude cum în alt grup, cunoscutul strungar stahanovist Florea Bișu subliniază:

„Maiacovschi a făcut din scrisul său o armă ascuțită cu care a lovit în dușmani, în exploatare, în asupritorii de pretutindeni. Dar în același timp, poeziile sale clocotitoare însuflețesc milioane de oameni simpli la lupta pentru construirea vieții fără de exploatare, a adevăratei vieți libere și fericite. Cât de aproape de inimile noastre sunt versurile poetului: „Clădim vom monumentul erei socialiste“! Și noi, tovarăși, îl clădim, zi de zi, cu toate puterile noastre unite.“

Aniversarea a 60 de ani dela nașterea poetului a contribuit la răspândirea și mai largă a operei sale. Și așa cum și până astăzi ea a rodit în sufletele oamenilor muncii, ea va continua să rodească mereu în mintea și inima lor, oțelindu-le voința, chemându-i la noi și mărețe înfăptuiri.

Pentru tânăra literatură a Republicii noastre Populare, opera lui Maiacovschi are o însemnătate cu totul deosebită. A cunoscut-o cu mult timp înainte de eliberarea țării noastre poetul clasei muncitoare, Alexandru Toma. Sub înrăurirea lui Maiacovschi, și-au croit drum spre popor poezii Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Miron Radu Paraschivescu. O înrăurire deosebită a avut poezia lui Maiacovschi asupra poezilor mai tineri, de mare talent, Dan Deșliu și Eugen Frunză. În genere, poezia din R.P.R. se dezvoltă inspirându-se din tezaurul scânteietor al literaturii sovietice în a cărei poezie Maiacovschi rămâne mereu soarele dător de căldură și lumină.

Pentru scriitorii din R.P.R. Maiacovschi este un îndrumar, o chemare către participarea nemijlocită la lupta poporului. Fiecare dintre poezii noștri visează să creeze o asemenea poezie, care să fie îndrăgită de masele

poporului muncitor, să fie îndemn și călăuză în luptă. Exemplul lui Maia-covschi îi cheamă către o poezie bogată în idei înaintate, desprinsă din lupta clasei muncitoare pentru socialism. Ei doresc ca versurile lor să poată fi folosite drept lozinci, titluri și citate arzătoare, puse în slujba bătăliilor de zi de zi; ca versurile lor să fie demne de a figura în programele tuturor manifestărilor culturale ale oamenilor muncii, să constituie adevărate manife-ste mobilizând oamenii muncii la lupta pentru îndeplinirea sarcinilor trasate de partid. Scriitorii români învață din poezia cetățenească a lui Maia-covschi, din marele lui patriotism. Ei își aduc aminte de cuvintele lui M. I. Calinin: „Maia-covschi constituie un exemplu minunat de slujire a poporului său... El a căutat să contopească cu poporul nu numai conținutul, ci și forma creațiilor sale“. Ei vor să se simtă, așa cum s'a simțit Maia-covschi, părțică a poporului și patriei lor, să lege nemijlocit dragostea de patrie cu întreaga concepție despre lume, despre lupta pentru făurirea socialismului. Ei vor să iubească pe oameni, tot așa cum i-a iubit Maia-covschi. Sună mereu cuvintele lui:

Numele om purtați-l cu mândrie.

Și pe drumul lui să pună în centrul creației oamenii, oamenii minunați care construiesc cu holărire viața noastră nouă, fericită. Dela Maia-covschi ei învață nu numai să iubească oamenii, dar să și urască neîmpăcat pe dușmani: ei învață dela marele poet al revoluției proletare să lovească dușmanul drept în inimă, să demaște întreaga esență antiumană a imperialismului. Și îndrumar le sunt mereu cuvintele scurte, simple, puternice, scrise de Maia-covschi în plina deslănțuire a Revoluției:

„Octombrie. Să accept sau să nu accept? Asemenea întrebare pentru mine... nu există. Este revoluția mea. M'am dus la Smolnâi. Am muncit. Tot ce era necesar“.

Maia-covschi ne învață curajul. Indrăzneala de a descoperi adevărul, de a lupta pentru victoria lui. El învață să critici pentru a îndrepta. El învață să satirizezi, pentru a nimici tot ce trebuie să moară. El învață să te legi prin mii de fire de masse, de popor. Să le cunoști, să le știi năzuința, să le iubești și să zugrăvești mărețul lor avânt creator. Scriitorii învață dela Maia-covschi să slăvească poporul în asalt, să-i cânte asaltul, să făurească literatura - stindard al acestui asalt. Ei învață să facă din arta lor armă de luptă, mijloc de educație comunistă a oamenilor muncii. Ei învață dela Maia-covschi că poezia este o muncă frumoasă și grea, nobilă și măreață. E munca de făurire a acelor versuri asemănătoare goanelor. Așa cum spunea Maia-covschi:

*Eu cunosc sunetul de clopot al cuvintelor, le știu țăriile —
Spre ele nu din loje aplauze răsar.
La asemenea cuvinte se scoală și sicriile,
Pășind pe cele patru picioare de stejar.
Pot fi chiar aruncate afar' netipărite,
Cuvântul însă-aleargă pe șeaua vijeliei,
Prin veacuri răsunând. Și trenuri șerpuite
Vin ca să lingă mâna 'năsprită a poeziei.*

Nemărginit și plin de învățăminte e tezaurul creației lui Vladimir Maia-covschi. Dela el au învățat și învață poeții, scriitorii sovietici. Dela el au învățat, învață și mereu vor învăța poeții, scriitorii din R.P.R.

„Am învățat dela Maiacovschi — spune poetul Marcel Breslașu — pentru cine scriu și împotriva cui scriu, adică ce să scriu și implicit cum să scriu. Dacă puterile noastre nu ne poartă până la înaltele culmi pe care el singur le-a atins, într'acolo se străduie și se sbate sborul nostru...”

Iar Mihai Beniuc arăta:

„Nu există un poet în țara noastră, din cei care militează pentru arta în slujba poporului muncitor, din cei care înțeleg și răspund la chemarea partidului pentru o artă luptătoare și conștientă de scopurile mărețe ale clasei muncitoare, nu există un poet care să nu fi învățat dela Maiacovschi”.

Tânărul poet Dan Deșliu mărturisește:

„Eu n'am să uit niciodată prima mea întâlnire cu Maiacovschi. Acum cinci ani am citit prima oară „Poemul lui Octombrie” — care a rămas de atunci pentru mine, cartea de căpătâi... Ca o lavă roșie tălăzuiam cuvintele, trăznind fără cruțare vrăjmașii revoluției, slăvind lupta eroică a bolșevicilor... Atunci am priceput bine că dragostea pentru om este unul și acelaș lucru cu spiritul de partid, că numai contopindu-ți voința și visul cu idealurile și lupta Partidului clasei muncitoare, poți dăruia opere de artă într'adevăr valabile patriei tale”.

Opera lui Maiacovschi constituie pentru poeții români o sursă inepuizabilă de idei mărețe, o școală cetățenească neasemuită, o pildă neîntrecută în arta realismului socialist, de măiestrie poetică. Maiacovschi este călăuză pentru poeții noștri, pentru scriitorii noștri, pe drumul înțelegerii că „tipicul reprezintă principala sferă de manifestare a spiritului de partid în arta realistă”.

Cei mai buni poeți români învață dela Maiacovschi traducând din opera sa. Totodată însă studierea creației sale constituie obiectul muncii atât a scriitorilor vârstnici, cât și a celor tineri. La școala de literatură „Mihail Eminescu” bunăoară, opera lui Maiacovschi constituie obiectul nu numai al lecțiilor și seminariilor prevăzute în curs, ci totodată prilejul unor conferințe, referate, simpozioane, organizate de către studenți, a citirilor colective care mai totdeauna se transformă în adevărate festivaluri Maiacovschi. Elevii școlii îl iubesc cu pasiune pe marele poet. Mulți îi închină versurile lor cele mai bune, gândurile și speranțele. Astfel Nicolae Stoian — student al școlii — afirmă în ultimul său poem:

*Și vreau ca s'o spun cu tărie aci
Acum Maiacovschi ne ajută pe noi,
Așa cum lumina pe-un tânăr altoi
L-ajută să crească, să poată rodi.*

Din ce în ce mai larg cunoscut, iubit de oamenii muncii din țara noastră — ca în orice țară unde lanțurile jugului asupritor au fost scuturate — Maiacovschi este mereu drag și este îndeosebi drag tineretului. „In zilele acestea de febrile pregătiri pentru Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților dela București — spune Gheorghe Mihăilă, student la facultatea de filologie — Maiacovschi e alături de noi în dobândirea succeselor cu care întâmpinăm uriașa demonstrație de pace și tinerete. La mesajul înflăcărat al poctului se adaugă scandând, glasurile milioanei de tineri din lumea întregă:

*Azi,
învăpăiat
sărbătorim
a lumii tinerească zi.*

Și, mai tânăr ca toți tinerii, meru viu, meru clocotitor, meru năzuind înainte, spre un viitor fericit — pășește cu noi Vladimir Maiacovschi, așa cum l-a cunoscut omenirea, așa cum îl iubește și-l prețuește, așa cum îl păstrează veșnic neșters în sufletul ei.

Cuvântul său pentru pace, chemarea sa la lupta pentru fericirea omului, inflăcărătul său îndemn, trăește și rodește meru în faptele milioaneilor de oameni care își iau soarta în propriile lor mâini.

UTECIȘTILOR CĂZUȚI

Trăiește în București o dimineață
A tinereții lumii luptătoare:
Prietenie, August. Sărbătoare...
Și vântu'n șor, de steaguri se agață.

Dar... cum să uit de ne'mplinita viață, —
Să uit de uteciștii noștri, care,
S'au stins neînfricați în închisoare,
Cu strălucirea zilei, de-azi, pe față?

Privirea lor ce'ntrezărea departe
E printre noi, nu s'a pierdut în moarte...
Căci drumul lor ducea spre ținta clară,

Spre care ni se 'ndreaptă-acum poporul.
Și gându-și trimeteau, cutezătorul,
spre Festival, spre Pace, primăvară.

DARUL MEU

V'aștept, prieteni, fieret al lumii,
La Festival, cu pâine și cu sare.
Și mă gândesc ce să vă dau din țară
S'aveți ca amintire la plecare.

Avem priveriști: râuri minunate
Câmpii și munți cu codrii'nalți de fagi;
Albastre zări cu scoarele pe streșini, —
Și știu că toate-or să vă fie dragi.

Parcă vă văd la șantierul, unde
Lucrează fata mea cu'nflăcărare.
Și iată, vă voi da ca amintire,
Fotografia ei de muncitoare.

Căci noi iubim întâi de toate, omul,
Ce fără zarvă'n anii-aceștia grei,
A pus și pune piatră peste piatră,
Iar fața mea, e unul dintre ei.

Ca pielița de măr îi este fața,
Și știe-atâta de frumos să joace!
Precum a fost, va fi întotdeauna,
Prieten bun în lupta pentru pace.

Cu alte fete liberă, ia parte
La tânăra zidire-a țării mele.
Sunt toate-o primăvară'n mugurită
În fabrici, pe tarlale, și pe schele...

Aceasta e Heana mea și-a țării
Și dragostea de muncă-i dă tăria.
Victoriile ei o să vă'ndemne
Să v'amintiți mereu de România.

H. SIMONIS *)

I N I M A

La Târgoviște învață
Astăzi Te-Gab-Ci.
Inima îi bate-aprinsă
In această zi.

Printre flori de primăvară
simte-un fraged vânt;
vede lângă el Cereea,
rana sângerând...

Au fost cinci copii de-o seamă
incă buni de joc.
Unu-și răzbună părinții,
și trecu prin foc.

Aitl ca bărbat luptase,
unul azi e mort,
aitl zace în cenușă
sub al zării cort.

Te-Gab-Ci știa cărarea
și neobosit
oameni conducea spre fronturi
pe drum tăinuit.

Și dușmanii, bărbătește,
prinse curajos.
Patriei voia să-i fie
veșnic de folos...

La Târgoviște copilul
are-un nou cămin;
dragostea fierbinte'n juru-i
dă azi rod din plin.

---

*) Poet german din R.P.R.

Noi cuvinte'nvață-a serie —
limba ne-a 'nvățat,
ca un pod al prieteniei
care ne-a legat.

Și-un caet copilul are —
câte'ncap în el!
Despre-oraș și'nvățătoare
serie 'n carnetel.

Totul e'nsemnat acolo:
ce-a fost în război,
bucurii și dor de țară,
drumul înapoi...

File după file umple,
una doar lăsând:
o va serie în Coreea
cu-al păcii cânt.

In românește de Suzana Delciu

CĂTRE TINE, TINERE PRIETEN

Cuvântul meu la tine vreau să-ajungă,
Prieten tânăr, pân'departe'n stepe:
Chiar dacă limba mea îți e străină,
Cu inima mă vei putea pricepe.

Tunzi oi prin Australia sau, poate,
Teși stofe fine'n Anglia, mai știi...
Sau ceai culegi în Ceylon, departe,
Sau cow-boy poate ești în preerii.

Poate-ți vinzi sângele pe-un dram de pâine,
La boss, pentru transfuzie, sau poate, §
Te-i fi vândut drept carne pentru tun, —
Soldat în mercenarele armate.

Sau ca student speli vase'ntr'un local,
— Cum altfel ai avea cu ce să 'nveți?
Sau ca profesor stai în turn de fildes,
Poate ești surd la vocea caldei vieți.

Prieten tânăr, slova ți-o trimit
Din țara cu petrolul în șuvoi,
În care drumul fericirii, păcii,
E construit de noi și pentru noi.

Vreau conștiința ta să ți-o trezese
Cu-aceste clopote-a chemării mele,
Și să oprim ca 'ntregul glob
Să fie o torță-arzând până la stele.

Privește'n jurul tău și vei vedea:
Mai crește grâu de sânge înroșit,
Mai sunt atâtea feresiruice oarbe
Ce către cer privesc, încremenit.

---

*) Poet idiș din R.P.R.

Prieten tânăr, pacea nu ne cade
Din cer așa cum plcaia ar cădea,
Nici pâinea de pe țarină nu crește,
Când nu o sameni, numai fiindc'ai vrea.

E'n noi, în oameni, viitorul Păcii:
In brațul vostru, 'n cântec și 'n gândire.
Vă ridicați și cereți fără frică
Drept de-a trăi în pace și în fericire.

În românește de Demostene Botez

u

FILONUL XXV

1

Directorul general al trustului împinse cu o mișcare moale portiera mașinii, apoi, adus puțin de spate, începu să urce scările de piatră tocite de mulțimea pașilor care s'au vânturat pe aici. Intrând în biroul lui imens, fu izbit de un miros acru de mahorcă, cuibărit în toate ungherele după ședința care se sfârșise aproape în zori.

— Deschideți, deschideți toate ferestrele și ușile, porunci directorul general cu glasul puțin răgușit, unei funcționare care se ivise, purtând ca de obicei sub braț mapa de corespondență.

Funcționara, o fată blondă, cu obrajii împurpurați, deschise ferestrele cu mișcări grăbite, trase puternic de șnurul perdelei și lumina dimineții de primăvară năvăli în birou, lovind cu deosebire o enormă călimară de cristal.

— Lasă asta, las-o aici, mai spuse directorul general privind pe deasupra ochelarilor la mapa îmbrăcată cu pânză roșie. Vezi dacă s'a bătut procesul verbal de azi noapte, adă-mi-l...

Se vedea bine că nu-i este gândul la corespondență și că nici nu-i prea place operația aceasta, executată automat în fiecare dimineață. Dar mai cu seamă acum îi băteau în minte discuțiile furtunoase din noaptea trecută. Chipurile cam obosite ale directorilor de exploatare, ale inginerilor și tehnicienilor, ale colaboratorilor lui mai apropiați dela trust, păreau că stăruie încă în umbra scaunelor din țeavă de aluminiu sau în fotoliile mari de piele roasă pe alocuri. Da, mai stăruia încă aici mirosul acela nedefinit, de minereu, de mașini, de cauciuc și de cianură pe care-l purtau totdeauna cu ei oamenii dela exploatare. Duhul acesta al minelor îi plăcea directorului general și totdeauna îi stârnea dorul de galeriile în care el însuși muncise o viață întreagă. În asemenea clipe se simțea obosit de munca dela trust, trăia sentimentul că ceea ce face el ar putea face orice funcționăraș, că, în definitiv, totul ar merge bine și fără el, în clădirea aceasta ca o cetate, așezată în mijlocul orașului. Tot așa ar țacăni mașinile de scris și de calculat, s'ar împrăștiia circularele și directivele spre exploatare, s'ar ține ședințe de analiză a muncii, s'ar primi vizitele delegaților dela București, în sfârșit, și ceasul acesta electric de deasupra ușii ar fi totdeauna cu zece minute în urmă.

În dimineața aceasta, cam așa gândește directorul general al trustului de neferoase. Dar el știe bine că nu vor trece multe ceasuri și va intra adânc, cu patimă, în noianul de probleme pe care le cere coordonarea muncii unui mare număr de exploatare. Iși aduce aminte de vorbele pe care i le-a spus odată ministrul: „Tu ești ministerul pe teren. Iți dai seama ce înseamnă asta ?” Cum să nu-și dea seama? Iată, de câteva zile n'a mai închis ochii.

La 1 Mai, în timp ce stătea în tribună, a văzut cu puțină mirare că toate erau altfel, mai frumoase, mai dulci, mai colorate. Lozincile înscrise pe panourile înălțate chiar pe crestele clădirilor, parcă zburau. Drept în fața lui, deasupra cinematografului, străluceau câteva cuvinte pe care directorul general le-a citit vreme de două ceasuri cât a durat festivitatea: „*Să dăm mai mult minereu patriei noastre*“. Parcă anume pentru el ar fi fost înălțat acolo, acest îndemn al partidului. Două din exploatările trustului nici măcar planul pe luna Aprilie nu și-l îndeplineseră. Vasăzică trustul nu putea rosti cu fruntea sus, că și-a făcut datoria. De aceea, în tot cuprinsul acelei zile, în timp ce orașul fremăta și se înălțau în văzduh roșuri de cântece, directorul general fu stăpânit de o ușoară amărăciune. Și așa cum se întâmplă îndeobște cu sufletele oamenilor, se simțea îndemnat să-și spuie mereu: „Ce puțin îmi lipsește acum să fiu liniștit, chiar fericit! Ar fi trebuit să mă gândesc la asta mai demult. Prea i-am lăsat singuri, am vrut să-i încerc, să văd dacă se pot ține singuri pe picioare, fără să le fi cunoscut îndeajuns puterea...“

Cele trei zile de sărbătoare s'au scurs totuși și în casa lui, cu tihnă, cu un păhărel de vin și cu câteva partide de șah jucate cu nevasta. Dar prin liniștea asta, un gând își făcea loc: „Planul nu-i o simplă cifră. Planul e viață, acțiune, îndrăzneală. Curajul omului poate învinge piedicile obiective.“

Secretara aduse procesul verbal și-l așeză cu o sfiiciune respectuoasă pe cristalul biroului. Directorul general, care până în clipa asta ascultase ciripitul unei vrăbii, începu să răsfoiască cu degetele lui groase, paginile aproape transparente. Două, trei, patru pagini, priveau minele care-și împliniseră planul și chiar îl depășiseră. Trecu repede peste acestea și se opri la expunerea lui Gheorghe Deleşega, proaspătul director al minei de minereu complex, care nu izbutise să-și îndeplinească planul. Ce spunea directorul? El de fapt, răspundea inginerului Șerbănescu și se războia cu acesta. „Nu-i adevărat că nu aveam destui oameni calificați, spunea Deleşega. Avem mineri destoinici, fruntași și stahanoviști. Și cu materialele stăm bine, deși trustul ar putea să ne mai trimită. Nouă ne lipsește o organizare temeinică. Tăiem prea mult în steril cu nădejdea că vom da de minereu, și ne ferim de greutăți. Fără îndoială e mai ușor să înaintezi în jurul galeriilor principale, ai linia aproape, nu-ți bați capul pentru calitate, merge strună. Dar nu de piatră avem noi nevoie, ci de metal. Eu sunt hotărît să atacăm la galeria „Stela“. Dacă tovarășul inginer-șef nu are curaj, vom merge noi...“

Directorul general mai trecu odată peste cuvintele lui Deleşega. Da, trustul nu știa că galeria „Stela“ a fost părăsită. Nu știa nici că aproape toată luna s'a tăiat în steril și că minerii nu erau mulțumiți nici de câștigul lor și nici de miile de tone de piatră nefolositoare. Și doar lupta se ducea acum pentru calitatea minereului din întreaga regiune. Directorul minei intrase în conflict cu inginerul Șerbănescu. Asta nu-i bine, își spune directorul general. El cunoaște pe inginerul Șerbănescu ca pe un om capabil, muncitor, îndrăzneț, miner vechi și experimentat, deaceia acuzațiile lui Deleşega i se păreau neîntemeiate. Era îndemnat mai degrabă să creadă că fosta conducere a minei obosise, că alunecase pe drumul unor revendicări birocratice și al unor proteste curioase. Se plângea într'una că nu are mineri calificați, dar nu organiza pregătirea de noi brațe.

Directorul general simți deodată cum mânia îi pătrunde întreaga ființă. Sună secretara și-i spuse cu voce tremurată să-l caute la telefon pe Deleşega.

Până când i se dădu legătura cu mina, el avu timp să-și astâmpere nervii. Se ridică de pe scaun, merse până în fața ferestrei, privi pavajul umbrit al curții, apoi se îndreptă iute spre harta în relief a regiunii minere.

Căută printre munți și păduri, exploatarea lui Deleşega. Merse cu degetul pe drumul șerpuit și-l opri pe un punct negru, ascuns între valurile de ipsos verde. Iși mărturisii în taină că, de fapt, din pricina acestui drum, pentru a cruța „Pobeda” nouă a trustului, nu mai dăduse pe la exploatare de vreo două luni. În acest timp s'a mulțumit cu rapoarte sau relatări verbale. Mai era și o altă cauză. Ministerul cerea pe bună dreptate ca grija cea mare a trustului să se îndrepte spre zăcămintele puternice, dar atrăsese atenția ca nicio exploatare să nu fie neglijată, să se încurajeze la maximum inițiativele locale, să se intensifice cercetările pentru descoperirea filoanelor noi. Avusese oare trustul grijă de asta? Dacă el împingea mereu materiale și bani spre minele bogate, nu cumva uitase că în orice exploatare se pot ivi zăcăminte noi? Și directorul general, stând gânditor în fața hărții de ipsos, trebui să recunoască, nu fără o ușoară înfiorare, că urmase sfatul ministerului numai pe jumătate. Încă nu-și dă seama de ce i s'a părut că ministrul însuși nu s'ar prea fi ocupat de minele care nu au filoane deschise. Poate faptul că se pomenea de „inițiative locale”, să-i fi lăsat această impresie, care a devenit cu timpul un fel de ușurare. În clipa asta, el e sigur că s'a lăsat influențat și de conducătorii unor secții ale trustului, interesați să-și simplifice munca, și care nu se fereau să vorbească despre unele exploatări ca despre niște paraziți. Când își amintește de cuvântul mâniaș, aproape revoltat al lui Deleşega, directorul general simte un fel de gădilătură în gât și parcă-i este rușine de minerii cu care va trebui să dea ochi.

Sunetul telefonului izbucni deodată, nervos, poruncitor.

— Să trăiești ortace, zise directorul general și lumina ochilor îi cresc deodată. Poate că și el simți asta pentru că-și scoase ochelarii și-i puse pe hârtiile de pe masă. Uite, am citit, continuă el, am citit procesul-verbal. M'am gândit toată noaptea la ce-ai spus tu. Ai dreptate, măi omule. Ce faci acuma?

— Mă pregăteam să intru în mină, răspunse Deleşega. Mă duc la „Stela” cu inginerul, poate atacăm zilele astea...

Câteva clipe tăcură amândoi. Apoi, directorul general înghiți repede în sec, își drese glasul și zise:

— Vreau să vin până la voi... Mă aștepți? Să merg și eu să văd ce-i acolo. Așa, uite, plec numaidecât, într'un ceas sunt la voi.

Puse receptorul în furcă și rămase așa câteva clipe, cu mâna sprijinită de aparat. Sgomotul orașului intra pe ferestrele largi, tremurau sunete de claxon, se auzea cântecul dela stația de amplificare, ciripitul vrăbiilor. Cu pași ușori, topind un zâmbet între buzele arse de tutun, se duse spre cuier și-și luă mantaua de cauciuc.

2

— Ei, trustul se coboară până la noi, zise Gheorghe Deleşega, clipind din ochii albaștri, adânci, care contrastau cu fața aspră, ca cioplită într'un lemn întunecat.

Inginerul Șerbănescu tresări și-și înălță capul:

— Asta-i bine. Chiar directorul general?

— Chiar el. Spune că n'a dormit deloc și că în dimineața asta a mai citit ce-am arătat noi acolo. Să-l așteptăm. Asta ne scutește de rapoarte, vom putea hotărî chiar azi. Până atunci, eu mă reped la flotație. Iară nu-i minereu și mașinile țipă...

Aceste cuvinte l-au lovit anume pe Șerbănescu. Scaunul scârțâi sub trupul lui voinic. Iși trecu mâna peste frunte, parcă ar fi vrut să și-o răcorea-

scă. Deleşega era în pragul uşii când inginerul se hotărî să vorbească. Zise încet, socotind răspunderea ce-şi lua:

— Spune-le că într'o zi, două, vom avea din belşug.

Deleşega îşi umflă pieptul, strânse tare mâna pe clauţa uşii, îşi apăsă dinţii pe buza de jos. Se văzu că trăieşte un sentiment greu de mărturisit şi, într'adevăr, plecă fără să rostească un cuvânt. Traversă platoul străbătut de linia de vagonet, legănând încet lămpaşul. De trei săptămâni era directorul minei, dar el tot nu părăsea lampa de carbid pe care o purtase o viaţă întreagă. Ea făcea parte din fiinţa lui şi n'o lăsa nici când se ducea la flotaţie sau la ateliere, unde nu-i era de niciun folos. În birou şi-o punea pe masă, alături de dosare şi grafice, s'o aibe la îndemână, ca pe o armă. Era o lampă grea, sistem vechi, cu care venise la mina aceasta prin 1947. Şi şapca de piele, bătută cu pulbere de minereu, scorjtită de apele subpământene, tot dinainte o avea. Mărturisea uneori că nu se poate despărţi de ele şi că ar fi bine dacă, atunci când va fi să fie, le-ar lua cu el în bezna cea mare. Chipul lui încremenit, lasă în asemenea clipă să-i scape o abia văzută îndulcire. Numai ochii îi ard neconţenit şi toată viaţa lui suflotească pare concentrată în aceste două luminiţe albastre. Cei care vorbesc cu dânsul i se uită mereu în ochi, căutând acolo înţelesul mai deplin al vorbelor rostite scurt, egal, ca nişte lovituri. De altfel, vorbeşte foarte puţin şi mai ales de când e director îşi drămuieşte fiecare cuvânt. Despre asta, inginerul Şerbănescu spune că vorbele noului director fac parte din procesul de producţie.

Când păşi pe treptele ce duc la maşinile de flotaţie, Gheorghe Deleşega îşi muşcă după obicei buza.

În faţa zăcătoarelor imense în care minereul se descompunea sub puterea cianurii şi a altor esenţe chimice, Deleşega îl întâlni pe inginerul Gheorghiu, un bărbat tânăr, cu chipul foarte alb şi părul blond, tuns scurt şi svârlit în sus. Când îl văzu pe director, inginerul veni către el mergând foarte drept, apoi se înclină uşor şi făcu o mutră gravă care nu-i stătea deloc bine. Deleşega îi strânse mâna şi se încruntă puţin în clipa când Gheorghiu rosti:

— Am onoare să vă salut...

Nu-i plăcea lui Deleşega formula şi de câteva ori îşi puse în gând să-l întrebe ce rost au la urma urmei, aceste cuvinte. Totdeauna însă renunţa pentru a nu-l jigni.

Porniră amândoi printre recipientele în care se svârcolea pasta conuşie.

— Cât aţi dat ieri?

Gheorghiu scoase carnetul de producţie, căută câteva clipe şi rosti cifra, cu un soi de nepăsare profesională.

— Mergem tot mai jos, zise ca pentru sine Deleşega. Ăsta-i un fel de deficit planificat... Răse scurt, cu amărăciune, şi adăugă: Niciunul dintre noi nu şi-a dat seama unde vom ajunge. Azi ţi-a venit ceva minereu?

— Da, cam slăbuţ...

Urcară scara la staţia de concasoare. O pulbere alburie tremura în razele strecurate pe ferestrele murdare. Câteva femei lucrau acolo. Deleşega le privi atent câteva clipe, spuse „noroc bun“, dar cuvintele nu i se auziră din plicina şgomotului maşinilor. Intinse mâna spre banda rulantă şi luă o bucată de minereu, o examinează, o strânse în pumn, apoi o aruncă la picioare, cu o ciudă abia stăpânită. Gheorghiu înţelese şi zâmbi. Merseră tot mai sus, la moara de minereu, la separatoare, la funicular. Cupele veneau încet dinspre gura minei şi răsturnau aceeaşi rocă tare, dar stearpă. Pe alocuri se vedeau uşoare mineralizaţii şi Deleşega le căuta ca pe bucăţile

de aur nativ. Lovi cu lampa într'o bucată de piatră și se întoarse spre Gheorghiu, zicând:

— Vezi, suntem pe un drum bun. În curând vom da peste un filon bogat.

— Am observat și eu, zise inginerul. În ultimele două zile mineralizația e mai frecventă. Dar filonul poate fi încă departe...

Indoiala inginerului era justificată, totuși pe Deleşega îl cam mâhni. Spuse, privindu-l în ochi pe tânăr:

— Ce să facem? Așa-i legea lucrului nostru. Dar eu mă leg în fața dumitale să-ți dau minereu bun. Ai auzit de filonul XXV?

— Mi-a vorbit Șerbănescu, dar se pare că el se teme să atace acolo.

— Nu se teme, spuse tare Deleşega. Nu se teme Șerbănescu, a văzut el lucruri și mai grozave, dar n'a fost ajutat. Pășind înapoi pe scară, continuă să mormăie: — Se teme Șerbănescu... cum o să se teamă un inginer? Nu se teme nici dracu', dar am uitat de datoriile noastre.

Gheorghiu își trecu mâna prin păr și încercă să repare:

— Mă iertați, este o impresie a mea... Eu nu prea cunosc mina, dar vorbesc oamenii, știți...

Se opriră într'un loc mai liniștit și Deleşega, din obișnuință, își cercetă lampa. Dar pentru alte pricini se oprise el. Zise privind podeaua prăfuită:

— Vorbesc nevolnicii. Știi, sânt printre noi oameni proaspeți, neobișnuiți încă, care se sperie și când tipă flacăra lămpașului. Minerul adevărat altfel gândește. Și mai sunt și din cei cu mîntea de cânepă, care se trezesc tot pe vremea „Petroșanilor“ sau „Auromului“.

Voind parcă să facă o legătură directă între spusele sale și unele lipsuri ale uzinei de flotație, adăugă numaidecât:

— Te-ai interesat de ce întârzie instalația de ventilație? Nu? Apoi vezi? Hai cu mine la atelier.

În obrazul alb al lui Gheorghiu năvăli puținel sânge. Nu găsi cuvinte să-și motiveze nepăsarea și, dealtfel, știa că Deleşega nici nu le-ar lua în seamă. Directorul ar fi așteptat poate un răspuns, dar văzând că nu vine, zise tot el:

— Așa că, nu-i numai minereu de vină. Aici sânt multe de făcut. Aș vrea să simt, știi, că un om tânăr e șeful uzinei noastre. Când vin pe aici să aflu tot lucruri noi... tare aș vrea. Ce spui? Va veni ziua ceea?

— Să sperăm, îngăimă Gheorghiu.

În clipa asta se auzi claxonul puternic al „Pobedei“ dela trust. Deleşega tresări și trecu lampa dintr'o mână într'alta. Se gândi că nu s'ar întâmpla nimic dacă directorul general ar mai aștepta puțin, dar ardea să intre în mină, știind că azi se va alege într'un fel. Până la urmă, îi spuse lui Gheorghiu:

— Du-te dumneata singur la atelier. Vezi câte tuburi sânt gata și dă dispoziție ca mâine dimineață să înceapă instalarea. Mai târziu voi trece și eu pe-acolo. Noroc bun...

— Am onoare să vă salut... spuse inginerul foarte înviorat.

Deleşega făcu câțiva pași dar se întoarse iute și zise, chinuind un zâmbet:

— Ascultă tovarășe inginer, de mult voiam să te întreb, ai dumneata onoare așa de multă de o împrăstii pe toate drumurile?

Gheorghiu păru că nu înțelege, apoi se uită sfredelitor la director și răspunse sec:

— Așa sunt obișnuit.

Se întoarse și porni spre atelier cu pas apăsător.

Deleşega clătină încet din cap și se gânde că poate n'ar fi trebuit să-i vorbească chiar așa acestui tânăr pe care-l prețuia și-l iubea.

Locomotiva svâcni și pătrunse în șuvoiul de aer rece din gura galeriei. Pentru că făcea un drum neprevăzut în planul de transport al zilei, mecanicul lovea într'una clopotul și vântura lămpașul dând de veste convoiului de vagonete care se îndrepta spre esire. Trebuia să-l întâlnească la „duplă“, locul unde galeria se lărgea și lăsa spațiu unei linii paralele. Până acolo era cale bună, dar într'o mină, în beznă, se pot întâmpla totdeauna lucruri neprevăzute și minerul se cuvine să fie mereu cu atenția încordată. Lui Deleşega îi plăcea prudența mecanicului, deși cam împiedica discuția lor. Directorul general își îmbrăcase salopeta peste hainele obișnuite și arăta ca un urs. Pălăria de cauciuc îi venea până în marginea ochelarilor ale căror lentile sticleau în bătaia flăcării dela lămpașul așezat la picioare.

— Cu căldura încă ne-am descurca, spunea inginerul Șerbănescu, dar este vorba de gaze. Nu le putem evacua. Ca să instalăm tuburile pe puț ne trebuiesc materiale speciale și noi nu le avem în momentul acesta. Și acolo este nevoie de o mare cantitate de aer. Am făcut azi dimineață o încercare. Nici lampa nu arde...

— Nu putem părăsi vâna asta, strigă tare Deleşega, aplecându-se mai cu seamă la urechea directorului general. Din felul cum începe, putem bănui că mai târziu dăm de *volbure* și de *cuiburi**). Noi suntem oameni de meserie, știm ce înseamnă asta.

— Pe vremea „Petroșanilor“ s'a înaintat o sută de metri, pe urmă s'au lăsat păgubași, zise Șerbănescu. Au murit și doi mineri. Noi nu putem risca una ca asta. Dacă nu găsim un mijloc de aeraj...

Vocea inginerului era scăzută, deși se simțea trecând prin ea o undă de hotărîre.

— La suprafață ați cercetat, nu este nicio urmă de *afloriment***)? întrebă directorul general.

— Umblă geologii de o lună, zise Șerbănescu. Filonul XXV are o *cădere****) culcată, merge aproape orizontal, nu poate fi vorba de urme la suprafață. Dacă ar avea cel puțin direcția spre sud am putea nădăjdui să ne apropiem de galeria „Fröderic“. Am redeschide-o pentru aer, deși ar fi o lucrare grea și costisitoare.

Tăcură cu toții. Era și obositor să vorbească în hruitul motorului și al roților. Gura minei se mai zărea ca un punct alb și din tavanul galeriei începu să picure apă. Pe porțiuni foarte lungi roca era foarte dură, dar apa de infiltrație își făcea totuși loc, se strecura prin cele mai mici fisuri, și ajungând la pereții galeriei se lăbărta, se întindea, parcă pentru a se odihni. În unele locuri, în tavan, se arătau țurțuri albaștri și roșcați, depozite mici de minerale ascunse cine știe unde în străfundurile pământului și dizolvate de apă în cuprinsul a sute de ani. Nemișcarea aceasta înghețată, de îndată ce se ivca trenul cu luminile lui, începea să tremure ca o turmă de umbre și nenumărate sclipiri înșelătoare goneau speriate înainte și înapoi. Din sută în sută de metri se vedeau cioplite pe pereții galeriei cifrele metrajului. La metrul 2600 un hruit surd ca o prăbușire

*) volbure și cuiburi: zăcăminte neregulate, de forme și dimensiuni diferite.

**) afloriment: locul unde un filon străbate ușor la suprafața solului.

***) cădere: poziția filonului.

gigantică veni în întâmpinarea trenului și o lumină orbitoare inundă galeria. Era prima stație de compresoare. Mașinile negre și unsuroase urlau sub hruba de piatră și sub stăpânirea acestui huiet, omul era îndemnat să vadă mai întâi capul de mort zgrăvit pe o scândură și cuvintele poruncitoare: „Pericol de moarte“. Vuietul compresoarelor și lumina prea albă rămăseră curând în urmă ca o misterioasă uzină subterană, și iară domni întunericul umed. Înainte se zări deodată o luminiță mișcătoare. La „duplă“ aștepta convoiul cu minereu. Locomotiva își încetini mersul, trecu macazul cutremurându-se și intră pe linia a doua. Până la capătul galeriei principale, unde începea transportul cu *colivia**), mai trecu aproape un sfert de ceas. Cei trei conducători fură întâmpinați de o mulțime de mecanici, lăcătuși, vagonetari și tehnicieni. Aici era baza minei, generatoarele electrice, mașinile ascensorului subteran, depozitul de explozibil, atelierele, postul de prim ajutor, biroul normatorilor. Totdeauna se aflau aici oameni mulți.

Directorul general sări depe banca vagonetului și, mișcându-și trupul lui gros, începu să strângă mâini în dreapta și în stânga. Se aflau aici prieteni vechi, mineri, maiștri, artificieri, cu care lucrase ani lungi și grei, în nenumărate galerii. Ei îl priveau acum și-i vorbeau ca unui tovarăș vechi, dar se citea în ochii lor un soi de mirare. Directorul general al trustului simțea asta și se purta cam stângaci, negăsind cuvintele și întrebările cele mai potrivite. Își dădea seama că a stat mult prea departe de acești oameni. Aduse vorbă de filonul XXV și limbile se iuțiră.

— Dacă răzvim acolo, n'am avea destule vagonete, spuse un maestru bătrân care purta pe umăr o cunună de fitil „Bickford“, pentru explozii.

— Aer, dacă ar fi aer, zise dând din cap un tehnician tânăr.

— Dar cu căldura ce faci? întrebă unul pîrpiriu și cu înfățișare parcă speriată. Cine dracu' poate lucra la cincizeci de grade?

— Ei, lasă, că nu-s chiar cincizeci, spuse încet Gheorghe Deleşega. Și nici nu-i peste tot la fel. S'ar putea să dăm peste locuri mai ușoare.

Directorul general se tot frământa pe picioare. Zise:

— Măi ortaci, noi ne ducem acum acolo. Ne-om sfătui și cu dumneavoastră care cunoașteți locul mai bine decât mine. Să vedem, poate c'om izbuti, dar nu ne cere nimeni să mutăm munții din loc. Slavă domnului, că nu se sfârșește minereul cu filonul XXV!

Râse încetșor și privi către Deleşega, căruia nu-i prea plăcu acest fel de a vorbi despre filonul care era un fel de dușman al lui și care trebuia neapărat doborât. O fată aduse în pumni câteva bucăți de carbid și începu să încarce lămpile. Inginerul Șerbănescu discută puțină vreme cu normatorii, apoi își desbracă flanela și-și puse salopeta direct pe cămașă. Luă și o șapcă străveche, arsă și bătucită de pulbere. Reglându-și flacăra lămpii, îi spuse directorului general:

— Desbracă-ți hainele, tovarășe, c'ai să vii learcă de sudoare.

Directorul general se supuse și păși spre camera normatorilor. Grupul se mai împlini cu un maestru și cu tehnicianul cel tânăr și porniră cu toții spre colivie. În cușca de fier rămase aprinsă o singură lampă, așa cum spune regulamentul, apoi colivia svâcni în jos, gemând greoi și scârțâindu-și fierăria umedă. Orizontul unu, doi, trei, patru... se succedau cu repeziune. Unele galerii erau părăsite, în altele se zăreau o clipă licărind flăcări galbene. La orizontul opt, colivia se opri. Câtă vreme s'au aflat în puț, oamenii n'au simțit căldura care creștea mereu, dar în clipa când părăsiră cușca, un val

*) colivie: ascensor subteran cu care se transportă muncitorii și minereul.

de aer fierbinte îi lovi. Directorul general simți deodată cum îl năpădește umezeala și pielea începe să-l furnice. Numai după câțiva pași, broboane de sudoare au început să apară pe fețele lor și scăpărau ca niște scânteii la lumina gălbuie a lămpașelor. Roca devenea din ce în ce mai coaptă, ca lutul ars, părând de departe sfărâmicioasă din pricina porozității. Din loc în loc, armături vechi, arse și ele și aproape pictrificate, arătau semnele încercărilor vechi de a se pătrunde în această zonă de foc. După felul cum erau împănate lemnele, se vedea că acei care cutezaseră să lucreze aici s'au grăbit, au muncit sub apăsarea unei amenințări, știind că până la urmă vor fugi.

Galeria se strâmtă deodată și oamenii fură nevoiți să se înșire unul după altul. Lămpile ardeau din ce în ce mai slab și sfârâiau, parcă ar fi făcut un efort de a suge oxigenul care se împuțina. Și cei cinci mineri răsuflau tot mai greu, iar directorul general, chinuit de o astmă veche, își tot mângâia gâtulejul. Șerbănescu, care mergea înainte, se opri la un moment dat și zise lovind cu *hamerul* *) în stâncă:

— De aici încolo am lucrat noi, în nouă sute patrușapte... Ți aduci aminte, Anton baci?

— Cum drac' să nu? se auzi din urmă vocea maestrului. Am lucrat cu Pop, cu Săsăran...

Se lăsă iar o tăcere uscată, chinuitoare, ca înaintea unei explozii.

— Atenție, se auzi din nou vocea inginerului.

Se opri și lumină cu lampa o armătură putrezită care rânjea cu așchiile ei înnegrite, sub apăsarea unei bucăți de rocă dislocată. Ceilalți se aplecară până aproape de culcușul galeriei. Apoi începură să urce pe *suitoare***), unul câte unul, călcând atent pe scările cu ostrețe subțiri.

— Pe aici trebuie să băgăm tuburile de aeraj, zise Deleşega umblând la ventilul de apă al lămpii.

— Tubul va ocupa jumătate din spațiu, vorbi tehnicianul cel tânăr, privind în jos, spre director. Dacă facem găuri în *odihnitoare****), nici nu mai ai unde călca.

— Ai să vezi că se poate, zise cam supărat Deleşega.

Lămpile păreau că se chinuie mai rău decât oamenii. Se stingeau când una, când alta și acetilena rămasă nearsă otrăvea și mai mult acru. Șerbănescu ajunsese cel dintâi în capul scărilor și-și ștergea sudoarea de pe față cu mâneca salopetei. Intinse apoi brațul către directorul general și-l ajută să sară pe podiș. Aici galeria se înfunda. Nu rămânea decât o hrubă. Ajunseră și ceilalți și se băgară unii în alții, găfâind, scărpinându-se într'una, aprinzând unul dela altul lămpile ajunse la capătul puterilor. Cu ochii mari, aprinși ca de o emoție puternică, Deleşega își făcu loc și apropiu lumina de stâncă.

— Uite-l, bată-l Dumnezeu... zise el lovind cu bocancul în filon.

Vâna mineralizată pornea dela talpa galeriei ca un fel de rădăcină subțire, de o culoare puțin mai închisă decât aceea a sterilului. Către tavan se îngroșa.

— Nu cred să fie departe *punga*, rosti cam sfios tehnicianul cel tânăr.

— Poate fi la cinci metri sau la o sută, nu putem ști, spuse Șerbănescu.

— Ați luat probele aici? întrebă directorul general, suflând greu.

*) *hamer*: ciocan special folosit mai ales de geologi.

**) *suitoare*: lucrare minieră, înclinată sau verticală, care se sapă de jos în sus.

***) *odihnitoare*: poduri de lemn, instalate din loc în loc în *suitoare*, pentru odihna celor care urcă.

— Cum să nu! Chiar acum două săptămâni, zise repede Deleşega, simțind că acum începea de fapt munca aici. Ne-a și venit răspuns dela „Icemin“. Patruzeci la sută...

Deodată inginerul Șerbănescu se sprijini cu mâna de peretele hrubei, căscă puțintel gura, părând că zâmbește. Dându-și seama că inginerului i se face rău, Deleşega îl și apucă de braț și-l trase spre scară, strigând:

— Haidam jos!

Incepură să coboare scara, ajungându-se unul pe altul, aproape călcându-se pe mâini, gonind către aer, către viață. Multă vreme niciunul nu vorbi. Tăcerea aceasta spunea limpede că era greu de luat o hotărîre. Abia când ajunseră la colivie, Deleşega oftă adânc și zise apăsând pe butoanele de semnalizare :

— Cum îi, cum nu-i, noi trebuie să intrăm aici...

Privea în pământ ca și cum s'ar fi temut să nu întâlnească vreun protest.

— Trebuie să ne gândim bine, zise încet directorul general. Să'ncercăm să aerisim. Dacă merge bine, ne putem lua răspunderea.

— Ce hotărăște conducerea, asta vom face, vorbi Șerbănescu gânditor. Deleşega îl măsură iute, zicând:

— Dumneata faci parte din conducere și eu știu că te îndeamnă inima să te bagi. Nu pentru dumneata te temi, știu asta. Dar noi avem sarcina să ridicăm mina. Eu, tovarăși, nu pot să sufăr să fim tot la coadă. De mult ar fi trebuit să răzbim aici. Azi poate eram departe, am fi dat de locuri mai bune. Am mai întâlnit de astea în viață și am biruit. Apăi dacă am biruit atunci, musai acum. Cine vrei să facă asta, dacă nu noi? Pământul nu urmează nevoile noastre, își are legile lui și nu se supune decât atunci când ești mai tare decât el.

— Asta așa-i, mormăi maistrul. Eu m'aș băga să pușc odată, să văd ce mama dracului iese. Eh, Iezus Maria, că nu mi-s eu mai tânăr...

Colivia veni scârțâindu-și fiarele. Curentul de aer rece din puț învălui trupurile asudate ale minerilor, înviorându-le.

Țipătul sirenei din galeria principală se strecura prin vinele de întuneric ale minei, vestind schimbarea echipelor.

3

Gheorghe Deleşega nu putea ști încă ce gânduri avea directorul general al trustului și nici chiar de hotărîrea inginerului Șerbănescu nu era sigur. Scurta cercetare a filonului XXV însemna însă pentru el începutul luptei împotriva inertei dușmăniei a pământului. În clipa când luase conducerea minei, înțelegea limpede că unitatea lui trebuie să facă un salt, că trebuie să treacă dela starea de rezervă la aceea de fruntașe, de front principal. Își dădea seama că saltul acesta nu e cu puțință decât dacă va izbuti să înfrângă o anume amortire moștenită dela fosta conducere, care izbutise într'o măsură să împrăstie printre mineri credința că o bună bucată de vreme trebuie să se mulțumească cu un câștig mai mic, cu o producție întâmplătoare și că însăși stațiunea de flotație a minei avea să aducă minereu din altă parte pentru a nu-și înceta activitatea. Socoteala asta i se părea lui Deleşega nu numai primejdioasă pentru economia statului, dar și potrivnică intereselor muncitorilor, în stare să stingă avântul născut între ei în ultimul an, când fuseseră confirmați cei dintâi zece stahanoviști. Întreținerea și creșterea acestui avânt i se părea că e prima lui sarcină, la îndeplinirea căreia trebuie să ajungă cu orice preț, chiar dacă ar intra în conflict cu

trustul. Acum se grăbea spre birou unde, fără îndoială, avea să se desbată chestiunea atacării filonului XXV.

Se spălară cu toți și intrară în clădirea administrației, stăpâniți de un soi de voioșie. Era și greu să nu îi vesel în miezul acestei zile strălucitoare. Dinspre păduri venea un vânt jilav, pătruns de parfumul amărui al vegetației noi și chiar cântecul păsărilor se amesteca în huietul mașinilor dela flotație și al vagonetelor care cărau minereul. Căldura blândă a primăverii tremura deasupra acoperișurilor de țiglă roșie și dospea haldele de steril înălțate în marginea platoului.

În biroul lui Deleșega aștepta un om. Trecut de treizeci de ani, înalt, păstra încă ceva foarte tinerească în înfățișarea și mișcările lui. Telefonase la stația de compresoare din mină și i se spusese că directorul general al trustului, însoțit de Deleșega și de Șerbănescu, plecaseră *spre zi*. Într'adevăr, după puțină vreme cei trei sosiră.

— Ai venit la timp, tovarășe, zise directorul general, întinzând mâna către omul cel înalt. Avem de luat hotărâri de seamă. Chiar îmi pusesem în gând să trec pe la partid. E bine că ești aici...

Deleșega și inginerul Șerbănescu nu se arătară mirați de prezența tânărului activist, ceea ce însemna că erau obișnuiți cu vizitele lui.

— N'ai fost ascară, tovarășe director, zise activistul privind în ochii sinilii ai lui Deleșega.

— N'am putut, toată noaptea am fost la trust. Și acum a venit trustul aici...

Privi către directorul general, lăsând să se înțeleagă că el acorda acestei vizite o mare importanță.

— Noi am discutat aseară situația de aici, mai zise activistul. Dacă ai fi fost acolo, ne-ai fi dat unele lămuriri. Oamenii nu sunt mulțumiți de felul cum merg treburile. Unii dintre noi știam treaba asta, dar nu ne-am mișcat. Incepe să se vorbească răspicat: „Ori puneți mina pe picioare, ori plecăm la aite exploatare”, spun minerii.

— S'au obișnuit cu câștiguri mari, observă Șerbănescu.

— Și asta credeți că e rău? întrebă activistul. Câștigul muncitorilor oglindește starea întreprinderii.

— Asta-i adevărat, mai zise inginerul. Dar în minerit există întotdeauna și epoci mai grele, acesta e specificul muncii noastre.

Deleșega se frământa. Vorbi cu un fel de mânie:

— Ne-am obișnuit să stăm prea mult de vorbă și să ne văităm, în loc să luptăm cu greutatea. Eu...

— Aseară s'a vorbit de filonul XXV. Velean Nicolae, stahanovistul, a adus vorba. El susține că s'ar putea lucra acolo, spuse repede activistul.

— Cunoști locul? întrebă directorul general, zâmbind.

— Am fost de nenumărate ori. Știu că-i foarte greu. Totuși, eu cred că odată și odată trebuie să pătrundem. O cer muncitorii. Datoria dumnea-voastră este să le puneți la dispoziție ceea ce le trebuie.

— Din partea trustului, tot ce se poate. Noi nu suntem contra, dar avem partea noastră de răspundere. Cred că ar trebui să întrebăm ministerul...

— Și dacă ministerul ar fi de acord, ce ai propune, tovarășe director? întrebă trimisul organizației de partid a trustului.

— Să atacăm mâine dimineață. Vom alege muncitorii cei mai curajoși și mai pricepuți.

Tăcură cu toții câteva clipe. Afară, pe platou, începuse zarva obișnuită la ceasul acesta. Oamenii ieșiți din mină se îndreptau spre cantină sau se

spălau la cișmeaua din dreptul magaziei de materiale. O parte din cei care se pregăteau să intre în galerie, discutau cu normatorii, cu maiștrii, cu tehnicienii. Locomotivele duduiau înfundat, împrăștiind în aer mirosul înțepător de motorină arsă.

Activistul privi câteva clipe pe fereastră, apoi zise:

— Eu propun să stăm de vorbă cu oamenii. Acum sunt aproape toți pe platou. Să vedem ce cred și ei. În orice caz, la filonul XXV trebuie să se lucreze deocamdată cu voluntari.

— Trebuie să-i întrebăm. Haidem, zise repede Deleşega, îndreptându-se spre ușă.

Ieșiră cu toții pe platou. Parte din mineri se și urcaseră în vagonete și, fumând sau sfātuind, așteptau plecarea trenului. Deleşega făcu un semn larg, vânturând brațul către poartă, spre cantină, spre atelierul unde mulți își dregeau lămpile. Văzându-l pe directorul general al trustului, minierii înțeleseră îndată că este vorba de ceva deosebit și se strânseră în jurul trenului. Cineva dădu fuga la cantină să-i vestească și pe cei care ieșiseră din schimb. Deleşega îi strigă mecanicului să oprească locomotiva și el însuși sări pe platforma unui vagonet. Era îmbrăcat încă în salopetă și cu cisme de cauciuc, așa că nu se deosebea cu nimic de ceilalți mineri. Cuprinsă de lumina puternică a zilei, fața lui era acum mai tânără, mai puțin întunecată. Ea arăta totuși încordare. Directorul simțea privirile tuturor ațintite asupra lui. Iși dădea seama că-l priveau muncitorii cu care o viață lucrase cot la cot, în galerii, luptându-se cu stânca. Și se simți încărcat de răspundere. Și-aduse aminte că aceeași emoție îl înfiorase cu un an în urmă când i se prinsese pe piept „Ordinul muncii“, sau când aflase vestea că i s'a acordat titlul de stahanovist. În asemenea momente, sub bătaia inimii, din roilul de gânduri care-l încerca, el desprindea anume unul care-l întreba dacă merită într'adevăr această prețuire și dacă va ști să răspundă cu faptele și cu toată viața lui.

Intinse mâna și îl trase și pe directorul general în vagonet, apoi sări lângă ei și activistul care-și astâmpăra într'una părul sbârlit de vânt. Minierii se strângeau tot mai mulți. Unii aveau fețele acoperite de pulbere vântată și ochii le sclipeau nefiresc din această pricină.

Deleşega ridică puțin bratul și începu să vorbească:

— Tovarăși, v'am adunat ca să vă dăm de veste că am hotărât să atacăm filonul XXV...

Se făcuse o liniște desăvârșită. Se auzea doar zumzetul unor mașini electrice la flotație.

— Avem un filon bun și n'am intrat în el, zise mai departe directorul.

— Acolo și cârțița intră greu, răzbi un glas.

Deleşega nu luă în seamă aceste vorbe. Mulțimea începu să se frământa și el simți că acesta e momentul cel mai dureros. Zise, întorcându-se puțin către activist:

— Comuniștii care au fost ascară la ședința dela organizația trustului au cerut să atacăm filonul. Nu silim pe nimeni să lucreze acolo. Dar știm că se află printre noi mineri care nu s'ar teme să atace. Om lua toate măsurile ca să avem aer și nu se poate să nu biruim.

— Cum să nu intrăm? Tune-l dracu de filon, am mai văzut noi de-astea, strigă unul înalt, slab și osos.

Printre oameni își făcu loc unul cam puțintel la înfățișare. Iși împinse pălăria cauciucată de pe frunte și strigă:

— Eu mi-am luat angajamentul în ședința de partid să mă bag la XXV. Mai caut un ortac și mă bag...

Acesta era stahanovistul Velean Nicolae.

— Bun, zise tare Deleşega, dar glasul îi tremura. Cine vrea să se însoţească cu tovarăşul Velean?

— Eu mă duc bucuros, se auzi o voce tânără.

— Şi eu mă duc, strigă un altul cu obrazul roşu, plin şi luminos, ca de fată.

— Pe care-l alegi, Velean? întrebă Deleşega. Până când om avea aer destul, nu pot lucra decât doi oameni.

— Apăi, eu aş spune să meargă Buda Iosif, c'am mai lucrat cu el, ne cunoaştem.

— Aşa ortaci, mâne dimineaţă pregătim frontul. Trustul ne dă tuburi. Velean şi Buda, rămâneţi aici să ne sfătuim, încheie Deleşega.

Adunarea nu ţinuse mai mult de un sfert de ceas, dar minierii îl înconjurară pe Velean şi stătură încă mult de vorbă. Cei din schimbul doi începură să-şi aprindă lămpile. Curând, trenul lung, asemenea unui ciorchine de oameni, pătrunse încet în întunericul galeriei şi platoul se linişti. Dinspre cantină veneau clare sunetele pauzei dela posturile de radio.

În uşa biroului, directorul Deleşega, cu chipul tot aşa de încordat, zise către Şerbănescu:

— Du-te şi mânăucă, tovarăşe, pe urmă vino să tocmim planul de atac. Trimit eu camionul la trust după tuburi.

4

Nicolae Velean scăpase trenul industrial care transporta minierii în oraş şi acum aştepta să plece camionul după tuburi. Până la ceasurile cinci lucrase cu Deleşega şi cu inginerul Şerbănescu la schiţa graficului ciclic. Făcuseră doar o schiţă, pentru că nu puteau prevedea toate lucrările ce se vor ivi. Se bucură că sfârşise iute treaba asta, deşi el nu era omul care-şi drămuia cu minuta vremea petrecută la mină. Dacă ar fi trebuit să stea şi douăzecişipatru de ceasuri, ar fi rămas bucuros. Astăzi însă, avea anumite pricini să se grăbească. De aceea, în timp ce lucra la graficul ciclic, îl tot întreba pe Şerbănescu cât e ceasul. Deleşega îl fulgera cu privirea, dar Velean n'a găsit putere să-i spuie că i se întâmplă câteodată unui om să fie grăbit. Dar îi se întâmplă oamenilor şi altceva. Tocmai când trebuie să ajungă la un anume ceas într'un loc, toate socotelile se învârt în aşa fel, încât îţi trebuie o inimă de taur ca să învingi încetineala şi lipsa lor de grijă faţă de rosturile tale. La cinci fix camionul trebuia să plece spre oraş, dar la ceasul acesta şoferul încă mai trebăluia sub maşină, întins pe o prelată pătată de uleiuri. Din când în când, se ridica şi umbla pe la motor, suduind şi privind înlături cu atâta venin, încât era tare greu să te încumeţi să-i vorbeşti. Velean a aşteptat cât a aşteptat, s'a învârtit pe lângă camion, a fumat până i s'a cătrănit gura, dar până la urmă l-a răzbit:

— Mai durcăză mult, măi tovarăşe?

Şoferul nu răspunse numaidecât şi continuă să cotrobăiască prin lada de scule. I-a vorbit totuşi, destrămând nişte călţi năclăiţi:

— Când o vrea ea.

Era vorba de maşină. Dar lui Velean i se părea că omul acesta face tot ce-i stă în putinţă ca el să nu poată ajunge acasă când ar fi trebuit.

— Sânt cam grăbit, zise el dându-şi seama că n'a găsit cuvintele cele mai potrivite.

— Te-oi fi grăbind dumneata... Şi eu mă grăbesc, toată lumea se grăbeşte, dar dacă ea nu vrea...

Peste puțină vreme mașina a vrut totuși să pornească. Deoarece mai toate transporturile de materiale se făceau cu trenul industrial, drumul nu era prea îngrijit și camionul, gol și ușor, sărea și se sbuciuma ca apucat de streche. S'ar fi convenit să meargă mai încet, dar Velean se bucura spunându-și că șoferul ținea seama de graba lui. De câteva ori scoase din buzunar o carte poștală mânăjită, cu marginile ferfenite, și citi literele de mașină: „Tovarășului Velean Nicolae, stahanovist. Vă comunicăm că în ziua de 7 Mai a.c. la orele nouăsprezece, vom transmite pe postul de radio București, cântecul „Drumuri“, cerut de dumneavoastră“. Aproape fără voia lui, Velean își aruncă ochii pe ceasul camionului. Ceasul acesta însă murise de mult și, rămas cu o singură limbă, și-o bălăbănea fără rost în dreptul lui șase.

Când intrară pe ulițele largi și pietruite ale orașului, căută turnul catedralei catolice. Era șapte fără un sfert. Coborî la podul cel mare de piatră și porni aproape fugind prin parc, către casa lui așezată între livezi, pe „Dealul Florilor“. Calea nu era lungă, dar lui i se părea nesfârșită. Ii suna într'una în ureche cântecul care-i era drag. „Drumuri, drumuri, ploaie și spini...“ Nu-și dădea seama de ce iubea atât cântecul acesta simplu, duios, aproape trist. Poate pentrucă-i amintea unele drumuri ale tinereții lui, drumurile amare ale războiului, întinderea nesfârșită a pustei maghiare, șoselele sfârtcate de bombe, cărările ascunse în pădurile cehoslovace, toate drumurile pe care-l purtase viața.

Urcă gâfâind dealul acoperit cu iarbă proaspătă și văzu de departe pe nevasta lui, Erji, stând în poartă. Ii apucă brațul și'n aceeași clipă auzi vocea aparatului de radio: „Am transmis un program de cântece cerut de un grup de mineri stahanoviști“.

— Dece-ai întârziat? A fost tare frumos. Ți-au spus și numele.

Velean rămase liniștit. Bine măcar că a ascultat Erji. Zise zâmbind:

— Un blestemat de șofer. Am avut treabă și-am scăpat trenuțul. Las'că le mai cer eu niște cântece, dar am să le spun eu ziua, să nu se mai întâmple asta.

După obicei, Erji aduse lighianul cu apă caldă și-l puse pe un scăunel la rădăcina unui nuc bătrân. Gol până la brâu, Nicolae începu să se spele dar cu ochii cerceta straturile udate proaspăt, pe care începuseră să răsară legumele. Straturile erau așa de bine croite, țărâna atât de măruntă (femeia o fărâmițase adesea cu degetele ei), cuiburile de salată și de flori se înșirau în rânduri astfel desenate, încât bărbatul se simți năpădit de duioșie.

— Te-a căutat Șoni, spuse femeia. S'a dus pe la trust și spunea că poate trece pe aici către sară.

Șoni era Alexandru Velean, fratele stahanovistului, miner fruntaș la aceeași mină. Nicolae bănuia de ce-l caută Șoni. Le plăcea să vorbească adesea despre munca lor, mai cu seamă de când în sufletul lui Șoni, mai tânăr cu câțiva ani, încolțise gândul să devină stahanovist. El locuia încă în casa bătrânească, ascunsă între aceleași livezi, însă dincolo de pârâul ce venea din munte.

Soarele atinse creasta pădurilor și văzduhul se răcori deodată. Merii, perii, trandafirii sălbateci, smeușururile și vrejurile de fragi, potopeau înserarea cu mireasma lor crudă, dulce și amară în același timp. La poala dealului, orașul plutea într'o ceață ușoară, desprins parcă dintr'una din acele cromolitografii ce se mai găsesc rar prin librării sau debite de tutun. Din parc se strecurau, parcă trase de răcoarea pădurilor, melodiile grave ale unui concert de Liszt. Aceleași sunete, mai clare, mai precise, ieșeau pe fereastra casei minerului.

După ce se spală, Nicolae Velean se așează la măsuța de sub nuc și stătu așa multă vreme, liniștit, prinzând în ființa lui toate semnele acelei seri. Dar la marginea minții străjuia gândul la filonul pe care avea să-l înfrunte dimineța. El mai încercase odată să atace acolo, dar nu fusese ajutat de conducerea minei, nu se făcuse nicio încercare de a aerisi locul, și tentativa nu izbutise. Acum își dădea seama că trebuie să-și adune toată puterea, toată priceperea. Ochii minerilor erau ațintiți asupra lui. Și vorbele lui Deleşega cuprindeau un tâlc mai înalt chiar decât izbânda asupra înverșurării pământului dela orizontul opt.

— Tu trebuie să arăți acum că nicio putere nu-i mai mare decât a omului, îi spusese directorul la despărțire, cu câteva ceasuri mai înainte.

Din mintea lui Nicolae Velean zburau pe rând toate piedicile pe care le cunoștea sau le bănuia și nu rămânea decât bucuria izbânzii. Poate că și seara aceasta nespuse de frumoasă îl ajută, îi arăta cât de puternică e viața, cât e de bine să trăiești.

— Erji... Erji, ce tot faci acolo? Vină'ncoace, tu, fată...

Femeia se ivi în pragul casei, ștergându-și mâinile de poalele șortului. Era tânără și frumoasă, cu ochii puțin încercănați de o suferință ascunsă.

— Vină'ncoace, mai zise Nicolae, prefăcându-se supărat. Așa, stai lângă mine.

O cuprinse de umeri și-și plecă pe furiș ochii către pântecul nevastei. Intrebă, închizând dintr'un ochi:

— Ce mai face Bela?

— Nu, nu Bela... Roji o chiamă. Ii tare neastâmpărată. Imi dă niște ghionturi! Are să fie rea, seamănă cu tine... mă duc, dă laptele în foc. Vrei să mâncăm afară?

Luminile orașului începură să tremure și să se înmulțească. Șoni nu mai venea, dar pe la ceasurile nouă bătu în poartă Iuliu Mureșan, un miner bătrân care locuia în apropiere. Era îmbrăcat în uniformă de miner și se ținea tare bățos, poate și din pricina câtorva halbe luate din zhor, la „Carpați“.

— Uite, veneam din oraș și am trecut să te văd, spuse Mureșan, așezându-se încet pe un scaun.

Nicolae era aproape desbrăcat, dar nu se sfii și-și adună doar pe lângă trup pijamaua de finet dungat.

— Am auzit că te bagi la XXV. Am fost și eu la adunare. Știu că ai rămas acolo cu Deleşega și cu ceilalți. Ei, ce-ai hotărât?

— Ce să hotărîm? răspunse cam fără chef Nicolae. Mânc diminețaț îi dăm drumu'.

Bătrânul oftă și clătină capul.

— Of, of, prea te-ai înfierbântat. N'ai să răzbești, ascultă-mă pe mine. Și pe urmă, ce-ți trebuie ție? Nu câștigi destul? Nu ai unde lucra? Vrei să-ți rămâie femeia pe drumuri? După câte știu are burta mare.

Erji făcu deodată ochii mari, înălță capul și rămase ca o stană, parcă nici nu mai răsuffla. Nicolae văzu asta, își frecă puțin bărbia și zise cu o urmă de mustrare:

— Ghiula baci, dumneata ești miner bătrân, cum poți să vorbești așa?

— Apăi, tocmai pentru că știu multe vorbesc așa. Acolo nu-i numa' căldură și duhoare. Din pricină că stâncă arde, nici nu poți ști când se prăvale. Eu îți spun asta, c'am lucrat și am văzut ortaci murind lângă mine. Pe min m'a scăpat dumnezeu, am avut noroc, dar tare m'aș mâhni dacă ți s'ar întâmpla ceva.

Moșneagul își sprijinea mâna uscată pe masă, vorbea blând, cu o sin-

ceritate părintească, și asta opri mânia lui Nicolae. Stahanovistul întinse mâna aproape de degetul lui Mureșan și zise zâmbind:

— Ghiula baci, nu te teme, azi nu mai lucrăm ca pe vremea „Petroșanilor“. Dece crezi că nu s'a intrat până acuma acolo? Tocmai ca să nu se primejduiască viața oamenilor. Și pe urmă, nu mergem așa, ca orbii. Pregătim frontul bine, armăm puternic.

— Bine, fătule, oftă iară Mureșan. Eu ți-s ca un tată și uite, mă întreb, dece tocmai tu, om tânăr?

— Doar nu crezi că avem să te lăsăm pe dumneata? Acolo-i nevoie de oase tari și bojoci sănătoși. Și slavă domnului, mă sparg de sănătate.

Nicolae scoase copilărește pieptul înainte și se ridică depe scaun. Nu era el prea voinic, dar pesemne se simțea într'adevăr tare. Mureșan se ridică și el și o întrebă pe Erji, care avea aceeași privire încremenită:

— Și tu... îl lași?

— Eu nici nu știu ce vrea să facă, zise femeia, încercând să zâmbească. Dar dacă el crede că-i bine așa, cum am să-l opresc?

Și privi țintă în ochii bărbatului ei, arătând o înțelegere mai veche, parcă ar fi spus: „eu sunt totdeauna alături de tine“.

Mureșan își puse chipiul și nu se putu opri să nu se privească în oglinda dulapului de haine. Apoi zise:

— No, sara bună dragilor. Am să mă gândesc în noaptea asta, oi întreba și baba... poate merg și eu cu voi. Că dacă-i vorba pe-așa, nici eu nu-s un becisnic. Patruzeci de ani în mină, drăguțule, și mai fac douăzeci. Acu' m'or băgat la *penzie*, dar eu nu mă las. Numa'... ai grijă!

După ce plecă bătrânul Mureșan, Erji desfăcu patul. Nu întrebă nimic, dar parcă toată ființa ei era prinsă într'un fel de ghiață. Aduse o cană cu apă, stinse lumina, mai foșni puțin prin casă, apoi intră în pat și se lipi de bărbatul ei. Ii auzea inima bătând frumos și liniștit. Tare ar fi vrut să știe ce avea să se întâmple a doua zi la mină, dar n'avu vreme să se hotărască să întrebe, că auzi șoapta lui Nicolae:

— Măne intrăm într'un front greu. Tu să nu te temi. Nu mi-s singur. Toți mă ajută și eu pentru toți fac treaba asta. Acu'... mergem tot înainte. Da' oare de ce n'a fi venit Șoni?

Liniștea cuprinse încăperea. De afară se auzi un tunet îndepărtat, și o scânteiere scurtă de fulger atinse fereastra întunecată.

5

— Zorile îl prinsură pe Deleșega pe platoul din fața galeriei principale. Aștepta să iasă trenul cu mineri din schimbul de noapte și să transporte cu aceeași locomotivă tuburile de aeraj. Spre surprinderea directorului, inginerul Șerbănescu, în loc să vină cu trenul industrial din oraș, ieși din galerie.

— De unde vii, tovarășe inginer?

— Azi noapte am dormit aici, zise Șerbănescu, scotocindu-se prin bușunar, pe semuc după țigări. Am intrat acum două ceasuri să pregătesc sfrelele și armătură.

Lumina albăstruie a dimineții juca pe obrazul lui lucios și cam palid. Deleșega îl privi câteva clipe, căutând cuvintele potrivite pentru asemenea situație. De unde până în ajun, Șerbănescu nu arăta mare entuziasm pentru planul de a ataca filonul, iată-l acum lipsindu-se și de patul lui de-acasă. De bună seamă a dormit îmbrăcat pe vre-un birou, poate nici n'a mâncat. Căutând să deslege taina asta, directorul zise:

— Trebuie să sosească și Velean. Ce zici de flăcăul ista?

— Da, e un om curajos, răspuse Șerbănescu privind soarele imens care creștea deasupra pădurilor.

— E, ia spune, când avem noi asemenea oameni, n'ar fi păcat să ne văicărăm și să dăm din colț în colț după minereu?

Șerbănescu nu răspuse și se vedea că ocolește privirea directorului.

— Ai să vezi dumneata, mai zise Deleșega, ai să vezi că o să izbutim. Cine știe peste ce comoară dăm...

Inginerul zâmbi.

— Nu știu, nu pot să fac deocamdată aprecieri decât asupra lui Velean. M'a impresionat atitudinea lui și aș fi în stare să intru și eu cu el în front. Cât despre filon, și eu am nădejde. Aș dori să scăpăm odată de coșmarul ăsta.

Se auzi șuerând locomotiva trenului industrial și în câteva clipe minerii începură să intre pe poartă. Buda Iosif, cel care avea să lucreze cu Velean, părea tare grăbit. Iși încercă lampa cu atenție deosebită, îi dădu foc, o stinse și desfundă becul până când obținu o flacără puternică. Veni și Nicolae Velean, vesel, dar purtând pe chip urmele unui somn grăbit, frământat. Deleșega alcătui o echipă specială pentru instalarea tuburilor de aeraj și curând trenul pătrunse în galerie, duduind. La orizontul unu, echipele se împrăștiară, strigându-și „noroc bun”. Câțiva mineri veniră la Velean și-i strânseră mâna în tăcere. Știau cu toții ce avea de întâmpinat stahanovistul, dar orice vorbă era de prisos pentru oamenii aceștia căliți, aspri, obișnuiți din tată'n fiu să se lupte cu stânca. Bătrânul Mureșan care lucra la transportul vagonetelor cu colivia, strigă de departe:

— Când n'ai să mai poți, să mă chemi, fătule...

Velean și Buda pregătiră perforatoarele. Erau două mașini noi, cu dispozitiv pentru perforajul umed, cu coloana de susținere lungă, potrivită pentru locurile grele și periculoase.

Cei doi mineri, însoțiți de Deleșega și de Șerbănescu, porniră spre filonul XXV. Tuburile de aeraj aveau să fie trase sus cu troliul electric, dar până la instalarea lor avea să înceapă perforajul.

— Trebuie să ne obișnuim, zise Velean, poate pușcăm chiar până la amiază.

Șerbănescu îl privi cu coada ochiului, dar nu spuse nimic. În capătul scării se despărțiră. Velean și Buda montară furtunile de aer comprimat și suiră perforatoarele pe scări. Căldura și gazele începeau să se simtă. Pe cel din urmă podeț de odihnă, minerii se desbrăcară și rămaseră doar în niște chiloți. Scăpate din strânsoarea hainelor, trupurile se răcoriră deodată și mișcările lor erau mai iuți, mai precise. Anticipând parcă marile prăbușiri de mai târziu, simțind prezența oamenilor hotărâți să-l înfrunte, filonul dădu un avertisment. O bucată de piatră se desprinse și alunecă la picioarele lui Velean.

— O *coptură* *) zise stahanovistul și ridică lampa deasupra capului.

Intr'adevăr, alte pietre stăteau gata să se desprindă. Ocoliră locul primejdios și ajunseră până la hrubă. Cu ciocanele de mână loviră îndelung pereții stâncii. Sunetele erau pline, sănătoase. Faptul acesta le dădu curaj și aproape că nu băgau de seamă cum se scurg șiroaiele de apă pe trupurile lor. Se mișcau încă iute, fără o vorbă. Lucra fiecare la un perforator, după metoda Cuznețov. Velean se pregătea să perforeze în filonul metalifer, iar Buda în steril, pentruca evacuarea să fie mai ușoară. Lumina lămpilor începu să se micșoreze. Dădură drumul la apă, până când se auzi bolborosind

*) *coptură*: bucată de rocă dislocată, gata să se desprindă din masiv.

în jurul robinetului. Velean își mai aruncă odată privirea către tavanul hrubei. Moartă, nepăsătoare, stâncea fierbinte avea totuși ceva amenințător în încremenirea ei. Găurile făcute de apă de infiltrație semănau cu niște ochi stinși.

Întâi răbufni perforatorul lui Buda, apoi cel al lui Velean. Incordat, ud, înfierbântat, trupul stahanovistului tremura sub sbuciumul mașinii. Dar numai după câteva clipe, simți un nod în gâtlee și parcă i se destrăma lumina ochilor. Lămpile pâlpâiau obosite. Minerul avu senzația că dacă sfredelul n'ar fi fost împins automat, el n'ar mai fi avut putere să-l preseze spre stâncă. Strânse mâinile pe mâner și se bucură simțind răceala lui metalică. Răsuffla tot mai des și un gust sărat îi luneca pe buze. În cap parcă-i turna cineva într'una apă clocotită. Opri perforatorul ca să-și șteargă sudoarea de pe față și în clipa asta își dădu seama că mașina lui Buda tace. Se întoarse și-și văzu ortacul rozezat de stâncă, cu gura căscată, cu o mare spaimeă zugrăvită pe chip. Se repezi la el, îl luă în brațe și-l târî spre gura puțului. Atunci se ivi și lampa lui Deleşega. Directorul apucă și el de trupul lui Buda. Cuprins de aerul mai curat ce venea din puț, Buda își veni în fire și îngăimă:

— M'a biruit blăstămatul. O țără de apă aș vrea... Mergem înapoi, Micloș, frate.

— Haidem jos, rosti scurt Deleşega.

În fundul puțului se zăreau lămpașe multe, se auzeau sunete înfundate, voci mârjoase. Tubul de aeraj urca încet spre cuptorul dela filonul XXV.

Dacă Iosif Buda n'ar fi trecut pe la postul de prim ajutor, nimeni n'ar fi cunoscut întâmplarea și multe vorbe n'ar fi fost aruncate pe seama îndrăznelii lui Velean. În realitate, Buda își bandajase un deget rănit când urcase mașinile în front. Dar vestea că minerul n'a putut îndura munca dela filonul XXV a urmat o cale întortochiată, ajungând cu totul altfel la urechea unora. De aceea, mulți s'au mirat când la ceasul schimbului, l-au văzut pe platou. Îl credeau la spital sau chiar în mormânt. Minerul a râs, aducându-și aminte că tot așa se întâmplase odată, când lucrase într'o galerie inundată. Se găsesse totdeauna oameni cu închipuirea fără marginii.

Ceasurile care s'au seurs până la a doua intrare în front, i-au arătat lui Velean că deocamdată ar fi bine să lucreze cu un singur perforator. Roca fiind din cele mai tari, nu îngăduia o mânăuire rapidă a mașinii, încât timpul câștigat cu perforarea dublă, se pierdea cu pregătirea lucrului. Pe deasupra, oamenii nu se puteau controla unul pe celălalt. Deși își dădea seama că aerul venit prin tuburi va potoli într'o măsură temperatura, Velean știa că dușmanul principal erau gazele. Impotriva lor nu se putea lupta deocamdată, pentrucă nu exista un curent care să le împingă spre alte cotloane ale minei. Nici cu masca nu se putea lucra, oxigenul fiind și așa destul de puțin.

Ținând seama de toate aceste fapte, stahanovistul abia acum avu un soi de îndoială ascunsă, dar în același timp și o mânie aprigă îi cuprinsese ființa.

Scara nu avu putere să stea acasă și să înfrunte privirile întrebătoare ale nevestii. Umblă mult prin oraș, apoi se îndreptă spre trust. Dar în poarta mare, ca de cetate, se opri și o luă la dreapta pe o uliță strâmtă cu case vechi, cenușii. Într'una din aceste clădiri locuia stahanovistul Vasile Salocș, bun prieten al lui Velean. Salocș se miră când îl văzu intrându-i în casă la ceasul acesta, dar se și bucură. Era un bărbat înalt, puțin adus de spate, cu o față mare, osoasă, bătută cu crețuri mărunte, care de departe pă-

reau un fel de spuzeală. Minerul acesta era vestit în toată regiunea pentru priceperea lui la înaintări rapide. Lucra cu metoda minerului remanent, adică pușca și nu evacua frontul decât la intervale mari. Pentru asta îi trebuia o dibăcie deosebită în alegerea locului pentru găuri, pentru ca prin explozie, galeria să nu se înfunde. În loc de armătură folosea blocuri mari de steril, așa că făcea și mari economii de materiale.

Pentru Velean, sfatul acestui miner ar fi fost de folos și îndată ce se așeză pe scaun aduse vorba de filonul XXV.

— Știi, zise Salocș cu glasul lui gros, cumpătat, părând uneori prea aspru și sgârcit. Am auzit că ai intrat acolo. Apăi cu spun că ai să poți răzbi dacă ai un ortac bun și plămâni socotiți...

Umbla prin casă cu picioarele lui lungi, înfășurate în cioareci maramureșoni. Plecase din satul lui de vreo douăzeci de ani, dar tot îi mai plăcea să umble cu straițe țărănești și chiar se mândrea cu asta. Fusese în viața lui baci pe Gutin, și pădurar. În timpul războiului ajunsese până la un cuib de partizani în Tatra și când avea el chef, povestea întâmplări nemaiauzite din acele zbuciumate zile.

— Ce direcție are filonul? întrebă Salocș.

— După cum socot eu, merge spre „Stela“.

— Asta-i prost. Dacă o lua în sus puteai să ajungi la „Frederic“ și căpătai aer bun. Știi eu?

La aceste vorbe, Velean tresări. Iși frecă încet fruntea și zise:

— Ai un creion. Vasile? Ia vină'ncoace. Tu cunoști galeria „Frederic“, ai lucrat acolo. Câți metri să fie dela *rostogol**) până la frontul meu?

Salocș aduse hârtie și creion. Velean începu să schițeze planul acestui sector.

— Apăi să tot fie vreo treizeci de metri, mormăi Salocș. Știi la ce te gândești și nu-i rău gândul tău.

— Dac'am face un *intermediar*? **)

Salocș micșoră ochii și se gândi îndelung. Apoi își scăpătă mâna dreaptă pe genunchi și zise cu un început de hotărâre:

— Am să mă duc dimineața să văd ce-i acolo. Știi că era apă multă și armătura slabă. Poate c'om putea pătrunde. Tu încearcă să mergi mai departe și dă-mi de veste. Avem să vorbim și cu Deleşega. Ei, n'om rămâne noi de rușine...

Lui Velean îi luceau ochii. În clipa asta el și vedea intermediarul. Întrebă:

— Și dacă direcția aprobă, te bagi tu la „Frederic“?

— De ce nu? rosti Salocș, parcă ar fi fost vorba de un lucru mărunțel.

Se ridică și aduse o sticlă de jinars maramureșean. Turnă în două ceșcuțe de lut și zise:

— O fost muierea pe la mine. Ii tare frumos câmpul pe la noi, s'or face poame multe. Hai, ia și be... Lasă, nu te mai gândi. Nu te lăsăm noi, că doar nu-i numai treaba ta. L-ai văzut și pe Deleşega cum se perpeleşte? Nu mai are astâmpăr. Noi într'o lună trebuie să împingem în frunte mina noastră.

Salocș vântura ceșcuțele cu jinars și obrazii lui căpătau cu încetul culoarea vișinei prea coapte. Velean, dimpotrivă, neobișnuit, se îngălbeni. Maramureșanul era tot mai vorbăreț:

*) rostogol: *gaură pentru scurgerea din abataj a minerului.*

**) intermediar: *galerie cu profil mic care face legătura între alte două galerii*

— Ai văzut și la partid cum ne-a spus, că directorul cel vechi era un soi de putregai. A fost criticat și de foaia dela minister. De ce nu merge bine treaba? Dacă umbli tot pe locuri bătute, nu poți mări producția, și din piatră nu scoți metal. De asta arde Deleșega. L-a pus pe roate și pe Șerbănescu. Aista-i om bun, dar cam moale. Ei, măi Nicolae, multe învață omul cât trăiește. Aseară mi-au cântat la radio cântecul meu...

— Și mie mi l-or cântat, zise Velean.

— Știu, l-am auzit... strașnic. Unde s'a mai pomenit una ca asta? Eu, Vasile Salocș, minerul. Of, mie îmi pare că mi s'o schimbat sufletul, zău așa. Hai, ia și be.

Velean parcă nu auzi îndemnul lui Salocș. Se uită în ochii aprinși ai maramureșanului și zise:

— Da, ni s'o schimbat viața, dar noi încă se cade să mai învățăm cum merg lucrurile pe lumea asta. Ai văzut și tu la adunarea de partid. Nu îndrăzneam să tragem în vechiul director, nici noi, nici ceilalți muncitori. Știam bine că n'a lucrat cum trebuie, știam că și trustul are o vină, dar noi ne temeam să arătăm că știm. Vezi tu, mă gândesc câteodată, că noi, comuniștii, ar trebui să folosim mai bine învățătura pe care ne-o dă partidul.

Salocș înalță capul, își duse mâna către piept și spuse încet:

— Da, tot așa îmi spune și mie inima. Hai, rogu-te, ia și be...

— Nu, mă duc, zise Velean, sculându-se de pe scaun. Așa, Vasile, mâine dimineață să vorbim cu Deleșega, poate vă băgați la „Frederic“.

— La „Frederic“? Să mă bată Sân Pătru cu hadaragul lui dacă nu merg cu ochii închiși acolo...

Scrâșnea ușor din măsele și privea peste capul lui Velean, undeva, foarte departe, așa cum va fi pătruns zărilor pe vremea când se bătea cu furtunile Gutinului.

6

Planul celor doi stahanoviști fu înfățișat dimineața în biroul lui Deleșega. Pe masă era întinsă o hartă veche pe care nenumărați tehnicieni, mineri, maiștri sau inspectori își lăsaseră însemnările lor cu felurite creioane colorate. Deleșega stătea sprijinit cu coatele pe hartă și-și înalța privirile albastre spre inginerul Șerbănescu care, vorbind, își lovea palma stângă cu rigla de calcul.

— Eu m'am gândit de mult la treaba asta, și-mi pare rău că n'am spus-o. Iar mi-au luat-o înainte. Dar ca să pătrunzi în „Frederic“, îți trebuie tot atâta putere ca pentru XXV. Pe câteva sute de metri, armătura e putredă, și apa a ajuns până la genunchi.

— Credeți că ne spăriem de apă, tovarășe inginer? mormăi Vasile Salocș, care stătea mai departe și pufăia dintr'o țigară groasă.

— Cam de ce materiale am avea nevoie? întrebă Deleșega.

— Nu pot să-mi dau seama, n'am mai fost demult pe-acolo, răspunse Șerbănescu.

— Cred că nu cine știe ce. Evacuarea sterilului s'ar putea face prin *suitoare*, la „Stela“. Și acolo trebuie desfundat.

Deleșega își strânse buzele, oftă prelung și-și aruncă iar ochii pe hartă. Lucrurile se complicau prin deschiderea unui nou front în „Frederic“ și prin desfundarea *suitoarei*. Asta era o adevărată lucrare de investiție pentru care trebuia aprobarea trustului. „Dar să zicem că asta am obține-o noi, gândea directorul. Ce ne facem dacă filonul XXV se va arăta până la urmă sărac?“ Simți o undă de îngrijorare.

— Dacă nu se poate, eu merg înainte și așa, zise hotărît Velean, punând mâna pe lampă. Acum nici dracu nu mă mai oprește.

— Să mai încercăm astăzi, tovarășe Deleşega, spuse Șerbănescu moale, fără prea mult entuziasm. Dacă nu merge nici acum, numaidecât trebuie să atacăm pe la „Frederic“.

Directorul făcu câțiva pași prin încăpere, se opri, se uită puțin pe fe-reastră și zise hotărît :

— Așa, Velean, mai încearcă azi. Dacă vezi că nu mai poți, nu zăbovi. Fugi și ai grije de Buda. Noi mergem la „Frederic“ să vedem ce-i acolo și pe urmă am să vorbesc cu trustul. Haidam.

În trecut, galeria „Frederic“ fusese deschisă dar nu înaintase decât vreo patru sute de metri. Fusese părăsită și din pricina infiltrațiilor abundente, dar mai cu seamă pentru că filonul XXV nu se arăta. Pe atunci nu se cunoștea precis care este direcția acestui bogat zăcământ, și societatea „Petroșani“, stăpâna din acea vreme a minelor, a preferat să atace locuri mai puțin costisitoare. Încercări de a se ajunge la filon s'au mai făcut, dar prin galeria principală, încât despre „Frederic“ se vorbea ca despre un lucru fără rost, și fusese aproape uitată. Dar cine urca arar poteca pe coasta dinspre apus a muntelui, întâlnea haldele de steril pe care vânturile le îmbrăcaseră cu o coajă de pământ și cărora le aduseseră și sămânță de copaci și buruieni pentru o vegetație săracă, palidă, oropsită. Gura galeriei era astupată cu un oblon de scândură groasă, proptită cu un bulumac. Din două leături era făcută o cruce, semnul străvechi pentru locurile primejdioase din mină. Pe oblon careva scrisese cu păcură: „Intrarea interzisă. Pericol de moarte.“

Deleşega, Șerbănescu și Vasile Salocș, încălțați cu cisme de cauciuc înalte până la solduri, urniră oblonul care căzu la pământ cu zgomot înfundat. Iși aprinseră lămpile și pășiră pe traversele putrede. Mirosea a mucegai și a pucioasă și numai după câteva zeci de metri din tavanul galeriei începu să curgă apa în picături mari, măloase și reci. Vasile Salocș mergea înainte, cu lampa ridicată sus, deasupra capului. Se iviră și armăturile, negre și ude, încălecate, frânte, mâncate de umezeală. Unele scăpaseră din încheetură, și se așezaseră deacurmezișul sau zăceau cu botul în málul roșietic care se scurgea încet pe lângă traverse. În astfel de locuri armăturile nu trebuiesc atinse cu niciun chip; stânca dislocată sprijinindu-se adesea pe un putregai, ar fi de ajuns o ușoară tremurare a acestuia pentru a provoca prăbușirea. Salocș se întoarse și vorbi încet, parcă s'ar fi temut și de tremurul glasului:

— Luați sama... Aplecați-vă.

Merseră vreo douăzeci de metri, aproape târându-se prin apele cu care oxizii de fier făcuseră o pastă de un roșu cărămiziu. Mocirla se subția, se adâncea și ajunsese până la genunchi. Intunerecul adormit de zeci de ani, clipea acum, gemea, răsufla și din când în când parcă el ar fi vorbit, așa sunau de adânc cuvintele oamenilor.

— Și *ocrul* *) ăsta ar putea fi scos, zise Deleşega. Am auzit că fabricile duc lipsă.

Nu răspunse nimeni. Șerbănescu măsură apa cu un rețev și, cu o curiozitate profesională, din când în când cerceta pereții galeriei. Nu era nicio urmă de mineralizație. Andezite și calcaruri, șisturi argiloase, grezii, zăceau sub mázga trandafirică a sulfurilor. Dormeau de miliarde de ani și

*) *ocrul*: oxid de fier, folosit în industria de coloranți

geana lor vânătă părea că tresare la trecerea acestor trei făpturi ciudate. În unele locuri creșteau din tavan țurțuri albaștri, gălbui, sidelfii, care, avizi de lumină, culegeau într-o clipă pâlparea lămpilor și o închideau în frumusețea lor rece. Deși văzuseră multe asemenea jocuri ale naturii oarbe, minerii încă erau ispitiți să le admire.

— Ia uite ce minunăție, spuse Salocș, ridicând lampa.

— „Frederic“ a avut vreme să-și facă de cap, zise râzând Șerbănescu.

În fund, în întuneric, se auzea un huiet înfundat. Un adevărat pârau vertical închidea drumul. Oamenii își ridicară gulerele mantăilor, adăpostiră lămpile și trecură ca pe sub o ploaie torențială. Ca și cum acest torent ar fi fost un hotar, dincolo întunericul se liniști, mocirla se subție și pereții galeriei erau acum aproape ușați, de un cenușiu deschis în care se vedeau desenate bine straturile. La capătul galeriei, tavanul se înălța și se mai vedea încă urmele găurilor dela ultima pușcătură. Un siredel rămăsese înfipt în rocă, asemenea unci săgeți.

— Așa mai merge, zise Deleşega, lovind cu ciocanul în piatră. Aici nu-i nevoie de armare.

După ce se odihniră și fumară, inginerul Șerbănescu scoase harta sectorului și o desfăcu.

— De aci trebuie s'o luăm la stânga, cam patruzeci de grade, zise el. Vezi, ei au mers bine un timp dar s'au speriat de apă și au bănuț că filonul are culcușul mai jos.

— Aici e aer ca afaiă, rosti Deleşega, răsuflând adânc. Dacă noi pătrundem până la XXV, micșorăm, la jumătate temperatura și lucrăm în voia cea bună.

— Eu vă dau intermediara într'o săptămână, spuse hotărît Vasile Salocș. *Rambleiez* *) cu minereu și dacă lucrez cu două perforatoare, pușcă de două ori pe schimb.

— Alege-ți ortacii și dă-i drumu', rosti scurt Deleşega.

— Dar cum rămâne cu trustul? zâmbi Șerbănescu.

— Lasă-i. N'ai văzut? Directorul general ne are la inimă.

Porniră înapoi spre gura minei. Vasile Salocș se mai întoarse odată și privi stânca fulgerată de exploziile vechi.

Nicolae Velean și Buda Iosif lucrau de un ceas la filonul XXV. Amândoi erau aproape goi și pulberea dela perforaj se lipea de trupul asudat, curgea pe șanțul spinării, pe piept, pe frunte. Aerul împins de tuburi primenea puțin frontul, dar temperatura rămânea aceeași, înăbușitoare, uscată, având parcă o consistență străvezie. Perforatorul înainta greu și capul sfredelului trebuia schimbat des. Buda ținea piciorul metalic și regla aerul comprimat. Velean apăsa de mâner, puțin aplecat înainte, cu tot trupul încordat. Deodată se opri, duse brațul către frunte, scuipe într'o parte și șopti:

— Treci aici... mă duc la puț... ține...

În loc să apuce mânerul perforatorului, Buda deschise robinetul de aer comprimat și-l trase pe Velean cu capul spre țâșnitura de curent cald, dar curat.

— Ha, ha, asta-i o treabă bună, zise Velean. Așa, dă-i drumul mai tare.

*) a rambleia: a umple cu părți sterile golul rezultat prin escavarea minereului

Și lămpile se mai înviorară. Vreme de câteva minute, minerii mai stătură aplecați deasupra mașinii care sufla ca o imensă anvelopă spartă, apoi iar porniră lucrul, cu o înverșunare disperată. Stânca încinsă tremura, parcă tot pământul simțea împunsătura asta nemiloasă.

Până la ora unsprezece, bătuseră trei găuri de câte treizeci de centimetri. Istoviți, sprijinindu-se unul de altul, se traseră până în gura puțului. Se odihuiră puțin, apoi Buda coborî și chemă artificierul. Încărcarea găurilor nu ținu mult și cu puțin înainte de miezul zilei, izbucni cea dintâi explozie la filonul XXV. Găurile au *cântat* la intervale scurte, egale, și lui Velean i s'a părut că n'a auzit în viața lui o explozie mai frumoasă. Iși apăsa pieptul cu mâna, simțea în gât, în plămâni, în toată ființa lui prezența dușmănoasă a gazelor, dar explozia îl răzbuna, îi arăta că el e mai tare, că va învinge până la urmă, că a învins.

Stahanovistul, Buda și artificierul se adăpostiseră în galeria „Stela”, lângă *rostogolul* care străbătea în frontul atacat. Din pricina curentului produs de explozie, lămpile se stinseseră, dar se auziră bucățile de minereu rostogolindu-se. După ce-și aprinseseră iară lămpășle, Velean se aplecă și luă în mână o bucată de minereu. Era caldă încă, fulgerată de dinamită, era o *zburătură* din trupul filonului cel bogat. O puse în buzunar ca pe-un lucru de preț și porni încet către stația de compresoare. Fumul și gazele nu îngăduiau nici unei ființe să se apropie de locul exploziei până a doua zi.

7

După o săptămână, Velean și Buda înaintaseră patru metri, dar condițiile de lucru erau tot atât de grele. Pierdeau multă vreme cu ventilul perforatorului, deschis pentru că se dovedise că aerul venit prin tuburi din galeria principală, era viciat de numeroasele mașini ce funcționau acolo. Încât instalația de aeraj era aproape inutilă. De câteva ori, Deleșega a vrut să oprească munca la filonul XXV până când va ajunge Salocș cu intermediarul, dar nu putu ține piept îndârjirii lui Velean. În unele zile, lucrau trei ceasuri, în altele cinci. O singură dată au izbutit să stea un schimb întreg, dar numai cu o mare risipă de aer comprimat. Deși își simțea puterile sfârșite, Buda Iosif nu scotea o vorbă. Îl îndrăgise pe Velean și într'un colț al sufletului îi stăruia credința că fapta lor are un înțeles deosebit, că altfel îi vor privi oamenii, că pentru toată viața îi va fi de folos munca dela filonul XXV. În fiecare clipă învăța dela Velean că un stahanovist nu e numai un om de curaj, ci un muncitor cu o minte organizată, fiecare mișcare fiind gândită, fiecare clipă socotită în procesul de producție. Știa lucrurile acestea, le mă auzise sau le citise, dar numai aici, la filonul XXV, și-a dat seama că munca nu e numai mijlocul de a-ți câștiga o bucată de pâine în fiecare zi, dar este mai cu seamă o răfuială cu viața, bucuria de a pune piciorul în fiecare zi pe o altă treaptă. Și se vedea Buda Iosif, în sala cantinei, împodobită cu steaguri și cu flori. Erau acolo stahanoviști și fruntași, tovarăși dela partid, dela sindicat, dela trust. Se auzea Buda Iosif strigat pe nume și înghiontit de mineri să iasă în față. Stahanovistul Buda Iosif, așa avea să i se spună...

Închipuindu-și toate acestea, Buda simțea un fel de amețală, dar se ferea să vorbească cu cineva despre starea lui de acum. O singură dată l-a întrebat pe Velean, în trenuțul care-i ducea spre oraș:

— Tu Velean, ești stahanovist, ce mai vrei? Ai putea să te mai cruți, să lași pe alții...

Velean a zâmbit. A tras încetișor din țigară și a început să povestească

niște întâmplări de demult. N'a răspuns anume la întrebarea lui Buda, dar l-a făcut să înțeleagă un lucru de preț.

— Ți-am povestit despre război și despre suferințele mele, despre copilăria și despre drumurile mele, ca să-ți arăt cum am ajuns aici. Acum mi-am găsit drumul pe care-l căutam. Și n'aș mai trăi nicio clipă dacă nu m'aș uita în zare să văd unde mă poate duce...

— Nu prea înțeleg.

— Ai să vezi. Mina noastră va fi în curând printre cele fruntașe. De pe acum n'avem vagonete destule. Azi dimineață s'a telefonat la trust să ne mai dea o locomotivă. Înțelegi?

Da, Buda Iosif înțelegea. Amândoi auzeau și simțeau cum se apropie intermediarul. Auzeau și perforatorul lui Salocș, și exploziile, parcă și vorba oamenilor dela „Frederic“. Asta le dădea putere, deși trupurile țipau și cereau odihnă. Ii chinuia mai ales o sete turbată și chiar după ce ieșeau din front aveau senzația că toată umezeala din ei fugea ca un abur.

— Încă puțin, spunea Velean, încă puțin și dăm mâna cu Vasile. Și cu el vine aerul, vine răcoarea, și mireasma bradului are să ajungă aici.

Mireasma bradului n'a venit curând, dar în dimineața zilei de 23 Mai galeria „Frederic“ a străpuns în gura puțului orb care urca dela „Stela“ în inima muntelui. Exploziile au detunat cu o putere neînchipuită. Vasile Salocș pușcase deodată douăzeci și șase de găuri. De douăzeciși șase de ori s'a cutremurat muntele, de douăzeciși șase de ori au numărat în șoaptă oamenii dela fronturile apropiate.

Și peste câteva ceasuri, prin galerii a trecut ca un vânt ușor. Aerul cald, otrăvit și îngreuiat de gaze și fum, orbecăia prin cotloanele întunecate, căutând scăpare în intermediarul lui Salocș. Arșița dela filonul XXV a început să se subțieze, flacăra lămpilor a pâlăit scurt, s'a învăluit cu o umbră albăstruie. Velean stătea cu mâna pe umărul fierbinte și umed al lui Buda. După puțină vreme, s'a auzit strigătul lui Deleșega:

— Unde sânteți măi... hău... măi ortaci...

Veneau în urmă inginerul Șerbănescu, artificierul și doi tehnicieni tineri. Cât se ținea el de tare, Deleșega nu-și putea totuși ascunde emoția:

— Am biruit, măi Velean... Iosife, de-acu...

Liniștit, frecându-și palmele de chiloții mânjiți de minereu, stahanovistul zise:

— Au venit vagonetele? Mai am nevoie de un perforator... Și mai cer să-l lăsați pe Buda în echipa mea. Să scoatem sărăciile astea de tuburi că ne cam încurcă. Noi primim aer direct din pădure, așa m'am înțeles cu Salocș.

Râse încetșor, ca un copil, și ceru o țigară.

— Uite, vă dau asta s'o puneți la muzeul nostru, zise Buda întinzându-i lui Șerbănescu un cristal frumos de blendă. Să scrieți acolo că-i dela filonul XXV, să ne-aducem aminte de ziua asta.

La amiază, vestea că Salocș a străpuns în galeria „Stela“ se răspândi în mina întreagă. Toți minerii își dădeau seama că acesta e un moment de seamă în viața exploatarii. Unii îl puneau pe seama lui Deleșega, spunând că dacă nu venea el director, filonul ar fi zăcut mai departe în apriga lui mortificare. Alții, îl ridicau în slavă pe Velean. Mulți îl băteau pe spate pe Vasile Salocș, socotindu-l pe el mai demn de laudă. Când pe platou își făcu apariția „Pobeda“ cea albastră a trustului, nu puțini au fost cei care și-au spus că de fapt directorul general a fost cu ideia. De aceea, cuvântul lui

Deleșega a surprins într'o măsură. Înălțat ca de obicei pe un vagonet, directorul a vorbit minerilor adunați pe platou:

— Vă pot aduce la cunoștință că atacul nostru la filonul XXV a izbutit. Locul acesta de care ne-am ferit cu toți, este acum sub stăpânirea noastră. Să mulțumim tovarășilor stahanoviști Velean Nicolae și Salocș Vasile, care ne ajută să dăm de azi încolo o producție bogată, să realizăm și să întrecem planul, să ne îndeplinim angajamentul luat față de partidul și de guvernul nostru. Suntem mândri că avem printre noi asemenea minerii. De mâine, tovarăși, vom reorganiza sectoarele, vom ataca cu toată puterea, astfel ca în luna ce vine, uzina noastră de flotație să poată merge din plin.

Locomotiva flueră ascuțit și minerii din schimbul doi se urcară în vagonete. Cei care ieșiseră din mină mai rămaseră încă mult pe platou. În biroul lui Deleșega, directorul general al trustului, cu inginerul Șerbănescu și cu câțiva maiștri, hotărâu noua organizare a sectoarelor.

Velean și Salocș se spălau la cișmea. Maramureșanul se băgase de-a dreapta sub unda apei și mormăia ceva știut numai de el. Apoi ștergându-se, zise:

— Ascultă, măi Nicolae, tu acum mergi cu mine. Mai am o sticlă de jinars, s'o ucidem, bat-o Sân Pătru cu hadaragul lui. Ce tot spunea Deleșega? Parcă am făcut noi mare lucru! Hai? Ia zi tu, nu te-ai bucura să mai avem vreo zece filoane din astea?

— Mai sânt, mai sânt, muntele-i mare, nu te văita, răspunse Velean. Apoi începu să-și îngâne cântecul lui, „Drumuri... drumuri“.

Directorul general îi trimise vorbă să-l aștepte, să-l ia cu el cu mașina. După puțină vreme, „Pobeda“ sfârâia încet și svâcnea nerăbdătoare. Arătând petele de noroi și umbra de praf de pe lacul albastru al mașinii, Deleșega zise:

— Ii stă mai bine așa. O dihanie ca asta trebuie pusă la treabă.

Simțind împunsătura, directorul general spuse, amenințând cu degetul:

— Las' c'ai să primești și tu una, să te văd atunci. Tare mă tem c'ai s'o ții ca pe-o mireasă.

— Atunci am să te calc eu mai des și tot n'ai să scapi, răspunse Deleșega cu zâmbetul lui zgârcit.

Iși strânseseră mâinile.

— Nu mergi cu noi? întrebă Salocș.

— Mai stau, zise directorul. Mâine începe bătălia.

Mașina porni și Deleșega rămase în mijlocul platoului, înalt, în salopeta cenușie, cu mâna încheștată pe lămpaș, asemenea statuii minerului care străjuie în mijlocul orașului.

Deasupra porții dela intrarea în incinta exploatării, nu demult apăruse o placată roșie: „Să dăm mai mult minereu patriei noastre“. Velean citise de multe ori cuvintele acestea, dar totdeauna ele îi aduceau aminte că mina lui e codașă. Acum, privită prin parbrizul „Pobedei“, lozinca aceasta căpăta un alt înțeles. Ea intra în viața minerilor, în viața lui, și deodată stahanovistul se simți tare bine, pe pernele moi, mirosind vag a cauciuc și a vopsea proaspătă.

— Așa, noi n'am avut vreme să stăm de vorbă mai deaproape, zise directorul general. Mergem la mine să mâncăm o zamă și mai punem noi la cale și alte treburi...

Drumul către Dealul Florilor, unde se afla casa lui Nicolae Velean, pornea chiar din șoseaua principală, puțin după intrarea în oraș. Ceru să

oprească mașina, șoptindu-i directorului general că Erji avusese niște dureri mari, noaptea trecută.

— Ei, du-te, te aștept aici... Hai, fuguța.

Velcan porni la deal, în pas ușor. Căsuțele minerilor păreau niște jucării în lumina blândă a acestei după amiezi. Merii începeau să-și scuture floarea și cărarea era bătută cu petale și frunzulițe moarte. Velcan o văzu de departe pe Erji stând în poartă. Il aștepta. Ii făcu semn cu mâna și ea îi răspunse cu un gest ușor, stăpânit. Bărbatul ar fi vrut să-i strige încă de acolo: „Am învins, Erji, am răzbit și de data asta, bucură-te, femeia mea dragă...”

A. SOFRONOV

VIȘINUL

Că locu-acesta l-a născut
Și'n floarea-i dalbă l-a'mbrăcat,
Nu din război noi am știut
Nici după trupu-i sfărtecat.
Ci, chiar prin el, ce-a stat mereu
Când moartea'n față a privit
Și'n vuet de granate greu
În ceasul morții n'a pierit!

În al ruinelor ecou,
Cu scoarta'n zdrențe, tremurând,
El a rămas ca un erou
Cinci luni întregi, în nopți de-a rând.
Ca toți acei ce'n rând solid
Au stat ne'nvinși la Volga'n vad.
Ca orice piatră, orice zid,
Ca'ntregul roșu Stalingrad.

Trecu războiul și-a venit
Iar primăvara... Înfiorese
În vișin flori și în sfârșit
În soare, albe, strălucesc.
Nu-i sânge roșu, din senin,
Nici fum, în zări sub larg de cer.
Nu-i vrajbă, pace-i în cămin.
Nu-i moarte'n clinchetul de fier.

Căsuța ei, prin praf și var,
Bătrâna și cată cu chip mut...
Tristețe, ură și amar
În ochii ei s'au așternut.
Dar printre rămășiți de scrum
Stă vișinul în alb smălțat
Și ea-și dă seama-abia acum
Că-i locul casei de-altădat.

Și vișinu'n florea, chemând,
De floare'n alb învesmântat,
Iar ea, cenușa măfurând,
De trunchiu-i s'a apropiat
Și-a'ngenunchiat...
De-atunci, mereu,
Unelte sună'n cântec lir, —
Sub vișin și în jurul său
Pe Volga, crește-un nou cămin.

In românește de Const. Argeșeanu

STAHANOVISTA

O fată'ntocmai ca oricare...
Ea n'ar putea oricui să placă.
Admiratori, de-aceea, n'are,
Ca s'o aştepte'n grup să treacă.

Liusenca-i de statură mică.
Cât despre cozi, ea n'are încă —
şi ochii mici ca o alică
n'au o lucire prea adâncă.

Modestă merge spre uzine
şi nu ridică ochii 'n sus,
s'o vezi pe stradă mult şi bine,
o uiţi îndată ce s'a dus.

Dar iată-aici că sub hasma,
cosiţele-i dispar deodată.
S'a strâns la mijloc cu-o curea
în salopeta ei curată.

Şi liniştea e ruptă-acum,
De a metalului strunjire;
iar şpanul cade jos sub strung,
ca horbota de nea subţire.

Nici urmă din modesta fată
n'a mai rămas aici, lucrând.
Fă-i, pictore, portretu'ndată,
Acest portret nu-l uiţi nici când!

Iar mâinile îşi schimbă felul:
se mişcă, sboară, se avântă,
...Şi omul, nu numai oţelul,
îl vezi cum se transformă 'n muncă.

PĂMÂNT RENĂSCUT

Zilele morții
S'au împotmolit în străfundurile râului.
Bulboanele le-au îngropat acolo,
Ca să le piară urma.

Pe maluri
Primăvara a și sosit,
În straie simple, de flori și de verdeață
Iar prin poiene păsările cântă
Pentrucă ascultă rânduiala firii.

În zori,
Semănătorul a ieșit pe câmp,
La munca lui cinstită.
Pământul Chinei îl va răsplăti
Cu aurul bogatelor lui roade.

În vremea asta,
Poetale, care-ai căutat tristețea,
Dator ești să te lepezi de jalea zilelor trecute,
Să se'nfiripe iar nădejdea
În inima de-atâtea ori rănită.

Nu,
N'a pierit pământul Patriei.
Ea reînvie, sub corul lîmpede
Și'n inimă îi clocotește,
Aprig sîngele
Atător fiii care luptară pentru libertate

În românește de Petre Solomon

GHETUȚELE DELA LUBLIN

Din martorii chemați în sală
Nu-i voi uita pe-aceștia. Nu.
Când au intrat, tot tribunalul
Stătu'n picioare și tăcu.

Priveam. Un tren micuț porni...
Perechi, perechi... cu mers egal...
Și pare'ar fi cântat copii,
Indepărtat, ca un coral.

Era un șir pestriț și lung,
Prin sala'ntreagă șerpuia.
Crescu tăcerea mai adânc.
Cântau copii, pe undeva...

...Cele mai mici dintre micuțe,
Să meargă-abia au început.
Pot râde, plânge, și ghetuțe.
Astfel de tren n'am mai văzut.

Iar o pereche, la o parte
Se trase'neet, se odihai...
Apoi porniră mai departe:
Un tren din ghetuțe de copii.

Vezi cât de bine s'au purtat.
Picioarul nu l-au strâns cumva.
Copilul când le-a încălțat
Cu ciucurii cum se juca!

De catifea sau de mătase,
Ba chiar brodate vezi în șir.
Ghetuțele cu flori frumoase
Când trec așa, parcă-s doi miri.

Cu copei, șiret sau cataramă,
 Ca fulgul de ușoare-s toate.
 Au mers prea mult, de bună seamă, —
 De ploaie multe-s înmuiate.

...Vezi parcă-o mamă cum ridică
 Copilul, la vitrină stând!
 — Frumoase-s ghetetele, mămică!
 Și-atât de moi și calde sânt!

— Pentru ghetuțe... bani n'avem.
 Nu pot să ies la socoteală.
 ... Două sandale mici, de lemn,
 Se târâie cu greu prin sală.

Și-un ciorăpel urmează-alene,
 Ros la genunchi, o rană vie...
 Ce tren ciudat! Ce vrea să'nsemne?
 ...Și'ndepărtata melodie?

Râd, plâng, și ghetetele mărunte,
 Iar într'o gheată goală, iată,
 Stă o păpușă, ca'ntr'o luntre.
 Parc'o poveste ni se-arată.

Iată ghetuțe de băiat.
 Acestea au simțit că-s ghete!
 Ce-au mai sărit! Ce-au alergat!
 Și mingea au bătut cu sete!

O cizmuliță și-a pierdut
 Perechea... Nu s'a'ntors acasă.
 O fi'nghețat pe drumul mut.
 Cădea zăpada-atât de deasă...

Două ghetuțe vechi, la urmă.
 Ce tot mai umblă'ncet, tiptil,
 Parc'ar mai vrea ceva să spună...
 Ghetuțe rupte, de copil...

— Dar cine v'a trimis încioace,
 Fără copii, înstrăinate?
 Unde-s picioarele golașe?
 Desculțe-acasă-au fost lăsate?

...Răspunde-atunci judecătorul
 Și numără copiii morți.
 ...Din fund de tot răsună corul.
 Trec martorii prin sală. Toți.

Nemții fuseseră goniți
 Când de-acest loc cumplit s'a dat.
 Copiii n'au mai fost găsiți.
 Spun ghetetele cum s'a'ntâmplat.

...In tren întunecat mergeam,
 Vagonu'nchis, de nepătruns.
 Și'n întuneric cum stăteam,
 În întuneric am ajuns.

Din toate țările veneau
 Ghetuțele; din țări străine.
 Și multe chiar se poticneau
 'Nainte de-a ajunge bine.

Și mama spuse: „In sfârșit,
 Vă voi găti o supă, mâine.
 De mult nu v'ați mai încălzit.“
 Un om trecu. Ducea un câine.

„Se va găsi un loc, oricum!“,
 A răs. „Și cald e, după voie.
 De haine nici n'aveți nevoie.“
 Până la cer cresc un fum.

„Căldură o s'aveți, v'asigur.
 Noi încălzim mereu și tare.
 Lublinul nu cunoaște frigul!
 La noi e soare, veșnic soare!“

Și mai era și o mătușă
 În lagăr la Lublin. Și ea,
 Doar „înger“ ne spunea, „păpușă“,
 — Ca ghetetele să ni le ia.

Și când am plâns, cu voce lină
 Grăi mătușa: „Dragi micuți,
 Indată soarele-o să vină
 Și-o să puteți umbra desculți.

Stați să vă număr. Stați cuminiți.
 Și fără ghete vă stă bine.
 Acuș, acuș, căldura vine
 Cu raze multe și fierbinți.

Ce, iar vă stau la ochi broboane?
 Rușine oare nu vă este?
 Sunt zâna basmelor germane,
 Mătușa blondă din poveste...

Acum, păpușilor, pornim!
 Dece, de-odată ngenunchiați?
 Cântați, în loc să vă rugați...
 Răsare soarele'n Lublin!“

Cânta mătuşa cea ciudată;
 Apoi pe toţi ne-a dus 'nainte.
 Şi unde-un soare-ardea, fierbinte,
 — Ea ne-a mai numărat odată.

Cu sutele'n celulă, goi...
 Un ţipăt de copii se stinse.
 Şi toate ghetetele, apoi
 S'au strâns — şi 'n Reich au fost trimise.

Afacerea mergea pe roate:
 Al morţii lagăr din Lublin,
 Şi trenurile morţii, toate...
 Nazistul soare-ardea din plin!

Dacă'n Germania-ar veni,
 Răzbuunători, toţi morţii'n cete,
 Şi umbra neagră şi-ar lăţi —
 Ar merge'n pas şi-aceste ghete.

Un tren de mici fiinţe, scund,
 Aşa colindă şirul lor.
 Şi unde zbirii se ascund,
 Se'ndreaptă, ameninţător.

Pe trepte se strecoară mut
 Şi în odaie tainic vin.
 Călăii tremură, pierduţi,
 De mărturia mării vini.

Şi soarele va răsări.
 Şi adevăru-l văd cu toţii
 E-ua mare plânsul de copii.
 Un cânt al gropii şi al morţii.

Omor de prunci. Adus-au vestea
 Toţi martorii, aici, din plin.
 Şi n'am să uit, printre aceştia
 Ghetuţele dela Lublin.

J U H A S Z F E R E N C

SOȚII CEI TINERI, COPACI INFLORIȚI

„Privește-amurgul, dealu'n roș vestmânt,
Argintul din copaci, mișcat de vânt,
Privește și a florilor mândrețe, —
O, cât îmi ești de dragă, tinerețe!”

Iți amintești? Stăteam în vânt, alături,
Din crengi cădeau puzderii de omături,
Olaltă patruzeci de ani aveam,
Vom fi bătrâni vreodată? ne 'ntrebam,
Ce-s anii când o țară nouă crește?
Și cui îi pare rău de părul alb
Când, tu albind, poporu'ntinerește?

În românește de Virgil Teodorescu

TEORIE ȘI CRITICĂ

CEZAR PETRESCU

O ȘCOALĂ A AGERIMII ȘI DESĂVÂRȘIRII SCRIITORICEȘTI

„Editura de Stat pentru Literatură și Artă” a pregătit un volum de schițe și de scurte povestiri. Iar înainte de a preda tipografiei materialul odată selecționat și triat, redacția editurii, a găsit cu cale să recurgă la mai vechea mea experiență de prozator, dintru’ntâi pentru a întocmi un referat cu observațiile și adnotările respective, mai apoi pentru a-l prezenta cititorilor cu o succintă prefață.

Volumul mi s’a părut de o mare, de o întreită însemnătate. Modesta sa aparență e cu totul amăgitoare.

Căci pe deoparte, pune sub ochii lectorului o viziune literară rapidă și caleidoscopică a realităților pe care le trăim, în cele peste douzeci de povestiri și schițe de o netăgăduită valoare, deși fără pretenția unor masive monumente înfipte pe socluri de granit, dăltuite în marmoră, turnate în bronz.

Pe de altă parte, a izbutit să adune pentru întâia oară sub aceeași copertă o numeroasă și harnică brigadă de prozatori tineri, și unii foarte tineri, din diferite ținuturi ale patriei noastre, cu variatele lor însușiri și temperamente, cu optica lor particulară, cu proaspetele lor experiențe și game ale talentului creator. Scriitorii tineri de azi; scriitorii maturității artistice de mâine.

Și însfârșit, volumul va să mai restabilească totodată și locul său drept, unui gen vitregit multă vreme: povestirea scurtă și schița, care au fost atât de strălucit reprezentate la noi de Caragiale și

de Mihail Sadoveanu, precum și de Anton Bacalbașa, de I. A. Basarabescu, Gh. Brăescu sau Alexandru Cazaban; în Rusia de Gleb Uspenschi, de Cehov, de Gorchi sau Votiubinski; în Franța de Alphonse Daudet ori Maupassant; în Statele Unite de Mark Twain ori Jack London.

Astfel, cititorul va lua în primul rând un rapid contact cu actualitatea noastră cea de toate zilele, oglindită de arta scriitorilor. Aspecte din lupta pentru construirea socialismului în mai toate sectoarele de activitate ale mulțimilor muncitorești creatoare în uzini, fabrici și ateliere, în satele aflate în plin proces de transformare socialistă. Va cunoaște din paginile acestei cărți modeste ca proporții, prin mijlocirea unor povestiri și schițe de dimensiuni încă și mai modeste, o sumedenie de probleme, de tipuri, de conflicte, de obstacole, de șovăieli și de biruințe. Creșterea omului nou și lupta lui împotriva a tot ce e vechi, reeducarea celor cu mentalități încă tributare vechilor crânduiri, osmoza dintre individ și colectivitate, influențele reciproce, rolul partidului în procesul de dezvoltare a vieții și de transformare a omului.

Va cunoaște în acțiunea lor dușmănos piezișă și câțiva inamici de clasă, cum va identifica deasemeni și câțiva inamici lăuntrici ai omului; inamici de care vai! nu suntem încă deplin scutiți: individualismul, rutina, egoismul, gelozia, moștenirile, drojdia trecutului...

Și, paralel, lectorul va surprinde totodată și ceva din obstacolele cu care au avut de luptat tinerii scriitori în opera lor de creație, pentru a înfățișa cât mai fidel și mai artistic această multiplă și atât de diversă oglindire literară a epocii noastre, cu tumultul de fapte, de probleme, de eroisme anonime.

Despre strădaniile acestea ale creației în deosebi, m'am simțit dator a stăruii în „cuvântul înainte“ al cărții, ca un scriitor mai încercat și cu tâmpilele cărunte, fiindcă anii m'au învățat de mult cu asemenea înverșunări, pe care adesea lectorul le ignoră și mai întotdeauna nici nu le-ar putea bănuii.

Știu câte nopți de nesomn îți cer câteva pagini puțin mai meșteșugite de cum ți-au ieșit în prima versiune de sub condei. Știu din propria-mi experiență și am aflat din mărturiile marelui Gorchi, cum s'a căznit și el câte trei ceasuri, cu tot geniul său, pentru „a fereca“ o idee ori o imagine într'o propoziție de trei rânduri, pe care după treizeci de transcrieri o crezuse în sfârșit de o iluzorie perfecție, ca să-i descopere mai apoi singur balamalele șubrede și s'o condamne răsând ironic, demascându-i scelipirile false de tinichea, disecând-o și oferind-o pildă pe masa de autopsie critică ucenicilor mai junii, după ani și ani, în dorința de a-i feri măcar pe dânșii de asemenea păcate și vanități ale tinereții.

Știu deci și primejdia oboselilor. Știu și vicleana primejdie a ispitelor:

— Fie ce-o fi! Li dau drumul și așa... La urma urmelor, n'am pretenția să-l ajung pe Tolstoi, nici pe Balzac, pe Dickens, pe Gorchi, pe Șolohov ori Alexei Tolstoi... Până la merele miciurinești de aur din grădina Hesperidelor, s'or mai mulțumi compatrioții și cu pădurețele mele! Asta pot, asta am, asta dau!...

Încât, chiar dacă pe alocuri pomencam în paginile din prefață cu oarecare duritate despre astfel de funeste oboseli, delăsări și ispite, nu m'am îndoit nicio clipă că frații mei mai tineri întru scris n'aveau să-mi ia exigența aceasta în nume de rău.

Iubirea fără dojană nu-i iubire deplină, sinceră, cinstită. E doar un sentimentalism comod, mălăieț și laș.

Ce frate mai mare și mai încercat, nu dorește să-și cruțe frații mezini de erorile și de impasurile și de pătimirile prin care a trecut?

Altfel, la ce-ar mai folosi experiențele? Și cum ar fi progresat vreodată omul cavernelor?

Întru simplificarea și înlăturarea oricărui echivoc, mă voi sluji de altminteri într'o mare măsură de călăuzirile lui Maxim Gorchi destinate scriitorilor tineri din patria sa între anii 1928—1934, fiindcă multe, foarte multe situații de atunci din U.R.S.S. își găsesc o aproximativă analogie cu stadiul în care ne aflăm noi astăzi.

Aceleași cauze, produc aceleași efecte. Aceleași probleme, așteaptă aceleași deslegări, aplicate bineînțeles specificului nostru.

Deasemeni, mă voi referi la desbaterile „*Celei de a doua Consfătuiri Unionale a tinerilor scriitori Sovietici*“, din 1951, unde câțiva scriitori de experiență și de autoritatea lui Constantin Fedin, Boris Gorbatov, Vasiliî Ajaev, Simion Babaevschi ori Oleg Gonciar, au pronunțat cuvinte hotărâtoare tocmai despre problemele de artă, de principialitate și de tehnică literară, pe care le pune și volumul de schițe editate de E.S.P.L.A.

Iar pentru încheere, voi include observațiile și reflecțiile tânărului povestitor sovietic S. Antonov, publicate sub formă de scrisori către prozatorii mai tineri decât el și începători. Sunt însemnări de o excepțională luciditate și maturitate de cugutare, pe care pot spune că le-am devorat instruindu-mă și ajutându-mă să-mi întregesc și să-mi verific propriile mele reflecții.

Față de extraordinara lor importanță, cred că ar merita să se bucure de o mai largă răspândire sub formă de broșură ori altfel, exprimându-mi cu acest prilej legitima mirare că atât cronicarii literari ai gazetelor, cât și criticii noștri dela diferite reviste de unde ne dau mereu lecții de scris pe baza acelorași și acelorași stereotipe citate, repetate mecanic, fără nici un aport personal de gândire și fără nicio încercare de a le aplica la realitățile noastre, la stadiul etapei noastre literare

— n'au găsit de cuviință măcar să le semnaleze, necum să le mai și discute.

Fiind notațiile unui tânăr și înzestrat autor sovietic, plin de vigoare, inteligent, de o ageră pătrundere critică și de o mare sinceritate autocritică, un autor necunoscut acum cinci ani și astăzi de o faimă în creștere dela povestire la povestire, îmi pare o datorie să folosesc acest prilej pentru a da cât mai mare răspândire reflecțiilor sale pline de miez. Ne vor ajuta tuturor, indiferent de vârstă și de suma experiențelor, pentru a ne clarifica multe confuzii. Mai rar am întâlnit formulări atât de juste și de substanțiale, în cuvinte atât de simple, de bun simț și atât de metodic organizate!

Până la ele, să poposim deocamdată la volumul editat de E.S.P.L.A.

Mai toți tinerii autori ai povestirilor și viciaelor schițe din acest volum s'au înspirat din realitatea imediată, pe teren.

O mare parte au investigat această realitate în calitate de gazetari, pentru reportajii literare ori reportajii ziaristice pur și simplu. De aici, autenticitatea faptelor, actualitatea lor fierbinte. Subiecte culese sau verificate la fața locului. Literatură din viața cea vie, nu literatură dela birou!

Variate ca subiecte, ca temă, ca atmosferă, ca situate geografică în spațiu, pe harta țării, au totuși o unitate în timp: toate se petrec după 23 August 1944. Și toate aparțin genului scurt, condensat.

Adică unei arte literare minore? — se va întreba lectorul.

Nu! Dimpotrivă.

O schiță ori o povestire scurtă nu e de o valoare mai mică decât o nuvelă lungă ori un roman, și nici nu e un fragment rupt dintr'o nuvelă de o sută de pagini ori dintr'un roman în trei volume. E o operă literară de sine stătătoare. Și cere, adesea, o stăpânire mai desăvârșită a mijloacelor artistice, — în special a mijloacelor de expresie — decât un roman.

În orice caz, e o extraordinar de utilă școală pentru orice scriitor care vrea să scrie un roman. Gorchi, spune răspicat în convorbirile sale cu scriitorii tineri, povățuindu-i să nu înceapă munca literară cu romane

vaste și de ambițioase viziuni literare, istorice ori sociale, fiindcă schița sau povestirea scurtă te învață din timp să fii econom în cuvinte, să dai claritate subiectului și să faci tema mai demonstrativă. Iar când a îndemnat și un scriitor de indiscutabil talent și autor al mai multor romane, să nu părăsească totuși povestirea scurtă sau schița, Gorchi nu s'a mirat prea mult primind răspunsul pe care a simțit de datorie să-l destăinuască și tinerilor săi ucenici.

„Nu, nu pot!... suspinase fostul autor de schițe și de povestiri, devenit romancier. Povestirea este o artă prea great!”

Cu ironie, în concluzie a precizat Gorchi și morala fabulei: „Rezultă de aici că e mai ușor să fabrici un tun decât un pistol!”

Povestirile și schițele lui Cehov sau ale lui Caragiale, ne-ar dispensa de orice prelungire a discuției, cu totul de prisos. Nu ilustrează îndestul posibilitățile și perfecțiunea genului? Nu dovedesc durabilitatea și universalitatea lui? După cum și influența schițelor lui Cehov peste notațiile patriei sale în toată literatura universală de după 1900 — fenomen recunoscut de întreaga critică și istorie literară din apus — nu spulberă pentru totdeauna prejudecata unui gen literar minor?

„Un gen *combativ!* — îl numește Oleg Gonciar — nu un gen minor!” Și ca atare, îndemnând la rândul său scriitorii tineri să-i acorde precădere, stăruie asupra utilității sociale și asupra „mobilității” sale, întrucât îngăduie autorului să oglindească într'o formă condensată evenimentele arzătoare ale vieții în veșnică mișcare și transformare.

„O povestire bună — adaugă el — poate fi citită cu glas tare la câmp, în timpul pauzei de prânz. Ea poate fi citită și pe catedră. O citești într'o seară. O iei cu tine la drum. Te însoțește pretutindeni. E veșnic prezentă, la îndemâna oricui, oricând.” Iar ridicându-se și el împotriva părerii greșite ca povestirea ori schița ar fi un gen ușor, Oleg Gonciar amintește, ca și Gorchi, ca și Fedin, că „nu există frumusețe mare și frumusețe mică”.

Frumusețea rămâne întotdeauna frumoasă, dacă e autentică.

Constantin Fedin consacră pagini întregi formei scurte, amintind că povestirile lui Cehov și Gorchi, deși tipărite în gazete (ca și *Momentele* lui Caragiale la noi,) au intrat totuși în moștenirea clasică a literaturii ruse și universale, fără a se pierde în cimitirul periodicelor. De ce? Fiindcă în miniatură au fost tablourile generalizate ale relațiilor de clasă dela sfârșitul veacului trecut, mărturiile unei lumi în descompunere și ale unei alte lumi care se pregătea să-și cucerească drepturile la viață, deși aceasta abia se întrezărește pe al doilea plan, în penumbră.

„Nu există genuri inferioare — subliniază Fedin — ci există o comportare inferioară față de genuri. Maestrul trebuie să fie întotdeauna maestru! Nu se poate să scrii bine pentru o revistă lunară, iar pentru una săptămânală, prost. Nu se poate într'un roman să-ți pui tot talentul, iar într'un articol de gazetă să nu pui nimic“.

Ceeace ora de demonstrat.

Și ceeace nu înseamnă că scrisul de ziar și reportajul literar dăunează cumva scriitorului și literaturii. Dimpotrivă, țin pe scriitor în legătură permanentă cu actualitatea mobilă, cu problemele transformărilor dela zi la zi, cu un câmp infinit de incursiuni în spațiu și cu accesul cel mai divers și variat pe toate tărâmurile muncii, creației, construcțiilor, așa cum se afirmă o adevărată efflorescență în presa noastră a genului tranzitoriu între literatură și gazetărie: foiletoane și reportajii literare, satire, notițe polemice, pamflete. Cu o singură condiție! Aceste incursiuni pe tărâmul intermediar între literatură și presă să nu altereze autorului conștiința scriitoricească și să nu-l sustragă dela „chinul cuvântului“, pentru a nu introduce din sămbure viermele caducității, al efemerului ocazional și al morții în opera sa creatoare.

Atât Gorchi, cât și Fedin, Leonid Leonov ori Gorbatoș, Simonov, Gonciar și ceilalți mari scriitori sovietici ai realismului socialist, care au fost și străluciți gazetari, străluciți reporteri, întreprizi corespondenți speciali sau acrobi polemiciști, nu, pierd niciun prilej pentru a recomanda literaților școala gazetărească și pentru a le aminti

în acelaș timp să se apere cu vigilență de mai sus pomenita primejdie.

Inspirate din viața cea vie, de pe teren, încă palpitând de pulsația fierbinte a realității imediate, unele schițe și povestiri aduc cu ele tot de pe teren, în volum, și oarecare stigmatе ale acestei origini reportericești. În primul rând, adesea, un stil neîngrijit, o limbă amorfă, superficială, uzată, neexpresivă — și ceeace e mai grav și inexplicabil și mai nescuzabil — o limbă împeștrită de neologisme franceze, jurnalistice, care dacă era limba Miticilor, a doamnelor Piscupesco și Protopopesco, a lui Raul Gregorascho și a eroilor caragialești din fauna Capitalei prin 1900, nu-și are locul și rațiunea în mediul respectiv al gospodăriilor agricole colective sau între muncitorii unei uzine, pe un șantier.

Nu-i oare destul de bogată, nu-i destul de vie, de expresivă și de pitorească limba poporului nostru, pentru a mai îndritui autorul să apeleze tot la neologismele din zestrea presei de până mai deunăzi, care se potrivesc stărilor prezente și lumii fundamental primenite, ca nuca în perete?

Această lipsă de atenție la elementul primordial al literaturii — limba — dă unor schițe aspectul hainelor mototolite cu care autorul a dormit în tren, la întoarcere, după anchetele sale pe teren, la fața locului.

Cât n'ar fi câștigat în valoare literară schița sau povestirea cu pricina, dacă tânărul autor s'ar fi arătat destul de grijuliu și cu materialul său odată întors acasă, să-și perie scrisul și vocabularul, măcar cum și-a periat hainelo?

De altfel, să nu uităm lecția pe care o dădea Lenin în 1924, chiar și scriitorilor de ziare, în articolul: *Despre purificarea limbii ruse*.

„Noi stricăm limba rusă — scria Lenin cu acest prilej. Întrebuițăm fără să fie nevoie cuvinte străine. Le întrebuițăm greșit. De ce să vorbim despre defecte, când se poate spune neajunsuri sau cusururi?“

„Desigur, când omul care a învățat în general de curând să citească, și mai ales să citească ziare, se apucă se le citească stăruitor, el își însușește fără să vrea întorsăturile de frază gazetărești. Dar tocmai limba gazetărească dela noi începe a se strica. Dacă unuia care a învățat

să citească de curând îi este iertat să întrebuițeze cuvinte străine drept ceva nou, *literaților nu li se poate ierta în niciun caz lucrul acesta.* (Sublinierea noastră. C.P.) Oare nu e momentul să declarăm război întrebuițării fără să fie nevoie a barbarismelor?... Oare nu e vremea să declarăm război pocirii limbii ruse?"

Aspra admonestare din 1924 a marelui Lenin este astăzi tot atât de actuală pentru scriitorul nostru de gazetă. Și cu atât mai vârtos pentru scriitorul de literatură! De asta apăs atât de stăruitor, chiar dela început, asupra limbii literare, fără de care nu se poate crea o operă durabilă, autentică, în acelaș timp națională și universală.

„Elementul primordial al literaturii este limba, uncalta ei de bază, care împreună cu faptele și fenomenele vieții, constituie materialul literaturii” — se rostea Gorchi în convorbirile cu tinerii scriitori. Și cu un an înainte, în 1933, scriind despre *realismul socialist*, începe studiul său cu aceeași afirmație: „Tehnica creației literare se reduce în primul rând la studiul limbii, care constituie materialul de bază al oricărei cărți, în deosebi al unei cărți beletristice”.

Iar unul din cei mai străluciți elevi ai săi, marele scriitor sovietic Constantin Fedin în cuvântarea despre *Măestria scriitorului* rostită la „A doua consfătuire a tinerilor scriitori sovietici”, după aproape douăzeci de ani, stăruie asupra aceluiași adevăr, aproape cu aceleași cuvinte, chiar dela început:

„Discuția despre măestria scriitorului trebuie să înceapă cu considerațiuni despre limbă”.

„Limba va rămâne întotdeauna materialul de bază al lucrării literare. Literatura beletristică este în primul rând arta cuvântului. Chiar și compoziția, partea atât de însemnată a formei literare, se înclină în fața importanței hotărâtoare pe care o are limba întrebuițată de autor. Noi cunoaștem opere literare bune, deși au compoziția literară nedesăvârșită. *Dar o operă nu poate fi bună, dacă-i scrisă într'o limbă proastă*” (sublinierea noastră. C.P.).

Și mai departe, semnalând aceeași meteahnă a unor tineri scriitori sovietici,

care din păcate bântuie ca o molimă și printre mulți tineri scriitori ai noștri, constată: „La noi deseori se scrie într'o astfel de limbă, încât nu știi unde se termină reportajul și unde începe povestirea literară”.

Constatarea e practic urmată de explicația acestui condamnabil și alarmant fenomen: „Am avut prilejul să conduc câțiva ani seminarul pentru proză la Institutul de literatură *Gorchi*. Am supravegheat neîncetat munca multor tineri studenți, viitori literați, dintre care cei mai mulți erau tineri capabili. Și-am observat că de regulă, succesele cele mai mari erau obținute de cei *care scriau greu*, ci nu de cei *care scriau ușor*. Explicația este foarte simplă: cei care caută să învingă greutatea caracteristice artei e normal să simtă mai mult dificultățile, decât cei care caută să le ocolească”.

Nu e semnificativ oare că atât Gorchi, cât și Constantin Fedin pomenesc despre „*Chinul cuvântului*”, — cum se intitulează cărticica tipărită în U.R.S.S., în 1927, și pe care Gorchi o recomandă călduros tinerilor „*tovarăși întru condei*”, cum le spune el părintește? Nu e semnificativ că Alexei Tolstoi se pronunță asupra aceleiași probleme, aidoma cu Gorchi și Fedin? „Limba este o armă a gândirii. A te folosi de limbă într'un mod superficial, înseamnă a gândi superficial”. Și nu e oare și mai semnificativ că tustrei își găsesc un precursor comun în primul mare învățător al literaturii ruse, savantul și scriitorul Mihail Lomonosov, care le-a anticipat afirmațiile cu aproape două veacuri? Căci marele Lomonosov a avertizat scriitorii și lectorii încă din secolul al XVIII-lea: „Se scrie confuz numai despre ceea ce este conceput confuz!”

În afară de aceste rezerve asupra limbii literare a câtorva schițe și povestiri din volumul editat de E.S.P.L.A., ne putem întoarce cu inima ușoară la sumedenia reflecțiilor pozitive, pe care le prilejuiesc schițele și povestirile caleidoscopice ale mai tinerilor mei „*tovarăși întru scris*”, înmănunchiate sub aceeași copertă. La apariția volumului, lectorul va constata

poate că schițele și povestirile care se citesc mai rapid și cu mai multă plăcere, schițele și povestirile a căror intenție educativă se încorporează mai firesc unității lor literare, fără excrescențe lozincarde în detrimentul artei, aparțin îndeobște genului satiric, critic, caustic, de demascare. Explicabil! Satira a fost una din rațiunile de existență ale genului scurt — ca fabula, epigrama sau caricatura în desen — și acest scop a contribuit la însăși perfecționarea artistică a genului. Au dovedit-o și rădovedit-o cu prisosință mai de mult, glorioși înaintași ai realismului critic ca: Gogol, Cehov, Courteline, Caragiale, Anton Bacalbașa, Alexandru Cazaban, Gh. Brăescu... „Râsul — scria Herzen — este una din cele mai puternice arme împotriva a tot ce și-a trăit traiul și se mai menține, dumnezeu știe cum, ca o inimă trufașă să împiedice creșterea vieții noi și să sperie doar pe cei slăbănogi!“ Iar Marx, spunea că râzând, omenirea se desparte de trecutul său.

N'au ilustrat-o aceasta toți satiricii timpurilor din cele mai vechi veacuri, începând cu Esop, cu Aristofan, cu Marțial? Scriitorilor le vine mai ușor să tipizeze personagiile negative în schițele și povestirile scurte, decât să contureze eroi pozitivi, căci ei au în față o incomparabil mai puternică tradiție și o experiență clasică moștenită de la marii realiști critici în ce privește îngroșarea liniilor caricaturale, exagerate, oglindirea deformată a cusurilor omenesti individuale și a stigmatelor sociale de clasă. Aceste exemple le ajută în mare măsură să realizeze mai ușor într-o creație literară de dimensiuni limitate, exagerarea satirică a împrejurărilor tipice, subiectului, a acțiunii, a desnodământului grotesc.

Până să te reculegi, acțiunea s'a consumat. Schița s'a isprăvit. Și tipul rămâne neșters în memorie: vezi Coriolan Drăgănescu, domnul Goe, galeria de tipuri ale asfaltului bucureștean din *Momentele* lui Caragiale.

Problema tipicului și a tipizării atât de clar pusă de G. M. Malencov, l-a preocupat și pe Maxim Gorchi acum două decenii. Concluziile sunt foarte înrudite. Dar, tovarășul G. M. Malencov a subliniat

îndeosebi procesul de realizare al creaturii.

Iar fiindcă în toate desbaterile din ultima vreme, atât criticii, cât și scriitorii au cam dat uitării cuvintele rostite de Maxim Gorchi către scriitorii tineri și publicate în „Literatornaia Gazeta“ din 1934, îmi fac datoria scriitoricească de a repara această uitare.

„Nu sunt naturalist — spunea marele Gorchi — sunt de părere că literatura trebuie să se înalțe deasupra realității, s'o privească oarecum de sus în jos, pentru că sarcina literaturii nu constă numai în oglindirea realității. Nu este suficient să se zugrăvească cele existente. Este necesar să se aibă în vedere cele dorite și cele posibile. Este necesară tipizarea fenomenelor. Este necesar să se ia din viață ceace este mărunț dar caracteristic și să se ridice la ce e mare și tipic — aceasta este sarcina literaturii.“

Deci nu numai critica, satira, tipizarea personagiilor negative în împrejurări tipice pentru rolul lor nefast, nu numai Cațavencii și Hlestacovii se cuvin reliefați oarecum pe dimensiuni hiperbolice, exagerate, în împrejurări depășind realitatea și deformată printr-o oglindă măritoare; ei și personagiile cealalte, pozitive, creatoare, constructive, eroice, au drept la o înzecire a potențialului lor în cârțile noastre. Oamenii excepționali de astăzi care vor deveni oamenii de toată ziua, de mâine. Eroii simpli ai lui Boris Polevoi ori Serghei Antonov.

Firește, aceștia cer o plămădire artistică deosebit de expresivă, o reliefare ageră, o comportare circumspectă a scriitorului.

Scriitorii sunt pândiți altfel de veșnica amenințare a dulcegăriilor cronolito-grafice, de acel schematism și convenționalism lipsit de veracitate, lipsit de sânge viu în artere, lipsit de svâcnirile inimii care se transmit și lectorului, lipsit de umbrele necesare și firești pentru a sublinia prin contrast luminile: sunt amenințați de platitudinea fotografiilor retușate și inexpressive de pe coperta revistelor de modă de odinioară sau a vedetelor de cinematograful sofisticat după rețeta institutelor de frumusețe cu busturi de ocară în vitrină.

Eroii simpli, vii, ai construirii socialismului nu sunt asemenea busturi de ceață, pentru asemenea vitrine.

Nu sunt nici măcar busturi imobile, hieratice, fie ele chiar și de marmoră ori de bronz pentru muzeele istorice ale trecutului.

Sunt oameni vii, de carne și oase, de sânge, din mijlocul nostru. Pot fi zugrăviți fără îndoială mai minuțios și mai deplin într'o năvelă lungă ori într'un roman, unde spațiul ne îngăduie să le urmărim întreaga desfășurare lăuntrică și exterioară, fiindcă în literatură abia acum își statornicește o genealogie, o filiație, însăși substanța și conturul. Dar într'o schiță de ce n'ar căpăta tot așa de vie substanță și de autentic contur?

Instantaneul de-o fracțiune de secundă, în mișcare, nu-i uneori mai valabil și mai conform originalului, decât fotografia cu îndelungi pregătiri, cu același și același fundal decorativ și cu indispensabila recomandație a operatorului „zâmbiți, vă rog?” Și oare adesea câte o siluetă schițată cu un simplu creion pe o simplă foaie de hârtie nu-i adesea mai expresivă și mai valoroasă decât un tablou imens, cu rama aurită pe un perete de cinci stânjeni, unde totul e țepăn și fad, executat în culorile șerbetului de trandafiri?

Ce i se cere în definitiv unei asemenea schițe, care rivalizează cu cele mai faimoase tablouri?

Măestrie! Măestrie și nimic altceva, pe lângă un petec de hârtie și un căpățel de creion.

Iar măestria cum se cucerește?

Muncind, muncind și iar muncind. Geniul, chiar geniul, nu-i oare o îndelungă răbdare?

În ajutorul acestei munci, operele marilor înaintași ai realismului critic ne stau mereu sub ochi pildă și învățătură. Dar pildă și învățătură numai pe jumătate — în condițiile de astăzi. Căci noile condiții sociale și istorice de astăzi, noile raporturi dintre individ și colectivitate, noul ritm de viață și însăși noua rațiune a vieții omului printre semenii săi, toate împreună au pus literaturii probleme pe care scriitorul le ignora până mai ieri.

Dela realismul critic la realismul socialist e un salt — nu numai un pas.

Arcada, puntea pe care o face între lumile acestor două realisme Maxim Gorchi, stă îndeștălă mărturie. El a fost întemeietorul realismului socialist, el a fost îndrumătorul direct al celor mai mulți creatori ai literaturii sovietice din primele două decade de după războiul civil.

Nu ne vom referi deci numai la învățămintele și la pildele lui Gorchi, pentru a lumina concluziile acestor însemnări, fiindcă într'o mare măsură realitatea care a insuflat viața celor mai multe capodopere ale realismului socialist din actuala literatură sovietică, s'a desăvârșit în toată amploarea abia după ce marele scriitor și neobositul luptător a închis prematur ochii. Era o lume pentru care luptase, pe care o pregătise și el, la a cărei victorie asistase și contribuisese, dar de ale cărei mărețe înfăptuiri de mult întrevăzute de dânsul n'a avut parte să se bucure pe deplin și să le încredințeze hârtiei.

Dela moartea lui Gorchi, viața a mers înainte. A mers într'un ritm fără precedent în istoria omenirii. Iar literatura și-a modificat în același ritm conținutul, substanța, subiectul și obiectivele, eroii, problemele, străduindu-se să anticipeze realitatea, să o pregătească, să contribuie la construirea acestei realități, nu numai s'o urmeze. Străduindu-se să contribuie la transformarea omului nou, nu numai să se mărginească la zugrăvirea lui pasivă, fie ea oricât de izbită zugrăvire!

Iată de ce vom folosi pentru luminarea concluziilor noastre și reflecțiile, observațiile și experiențele tânărului, foarte tânărului povestitor sovietic S. Antonov, cu totul necunoscut acum cinci ani! Tocmai fiindcă e tânăr, foarte tânăr! Tocmai fiindcă experiențele, observațiile și reflecțiile sale, ca și opera sa creatoare, sunt în pas imediat cu vremea, exprimă vremea, ceasul prezent și ziua de mâine.

Fără a ignora lecțiile scriitorilor clasici, dimpotrivă, apelând mereu la învățămintele și soluțiile lor, — S. Antonov a sintetizat în cele trei scrisori pe care le aminteam la începutul însemnărilor de față, aproape toate problemele care se pun și

prozatorilor tineri dela noi, întrucât privește povestirea scurtă și schița.

Ca și la noi, rostindu-și regretul că majoritatea scriitorilor sovietici au abandonat de mult genul povestirii atât de glorios cultivat de clasicii literaturii ruse, S. Antonov adaogă și regretul că nu mai au răgaz nici măcar pentru a desbate mai des în controverse de presă problemele măiestriei literare a acestui gen. Pentru a umple golul acesta condamnatul a pus mâna pe condei.

Cu sinceritate, S. Antonov mărturisește că și el a debutat cu obsesia de a construi „povestiri captivante”, ca mai toți autorii de schițe și povestiri. Un fel de boală infantilă e genului.

Dar, „din fericire”, cum istorisește mai departe Antonov, aceste prea captivante prime povestiri n'au fost publicate, luând calea coșului redacțiilor, încât în disperare de cauză a luat și el în mână un volum al lui *Cehov* și a citit cu o nouă și amară și rară plăcere mica povestire „*Aleanuri*”, întrebându-se pe drept cuvânt ce era oare așa de „captivant” în birjarul Iona care voia cu orice preț să-și ușureze sărmana-i obidă vorbind clienților despre moartea băiatului său? Și abia atunci, recitind povestirea lui Gorbî intitulată *Strasti-Mordasți* s'a lămurit că tot ce făcea „captivantă” fic povestirea lui Cehov, fie a lui Gorbî, nu era o originalitate căutată, un element senzațional și rar — ci faptul că în cugetul lectorului ideia adânc umană a autorului pătrunde prin mijlocirea personajului. Ideia abstractă s'a îmbrăcat în strai carnal, a devenit o ființă omenească, reprezentantul „ideilor determinante ale epocii sale”, cum spunea Engels.

Așa dar, în primul rând „preocuparea de căpetenie a autorului de povestire ori de schiță este să surprindă și să concentreze toată lumina asupra trăsăturilor de caracter care conțin ideia viitoarei povestiri sau schițe. Aceste trăsături trebuie să le sublinieze și să le amplifice cu premeditare, să găsească în felul de a se purta al personajului, în limbaj, în costum și în tot aspectul său, culorile care îi vor îngădui să evoce în modul cel mai pătrunzător figura unui anumit tip ori anumit caracter”.

Cazul particular transformat în tip.

Adică aplicarea literară, în procesul de creație, a principiului formulat atât de limpede de tovarășul G. M. Malencov în *Raportul la cel de-al XIX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*.

„Vei fi osândit întotdeauna la eșec dacă vei încerca să *inventezi* un caracter — adaogă Antonov. Sarcina principală nu consistă în a încerca și a savura trăsături de caracter fortuite și excentrice, a pune accentul pe detalii amuzante și picante care nu sunt datorite decât hazardului. E vorba să studiezi de aproape viața personajului, să observi, să apreciezi, să reții în primul rând trăsăturile proprii tipului social pe care îl reprezintă, caracteristicile menite să exprime în chipul cel mai desăvârșit natura grupului social cu pricina”.

Deoarece, cu toate profundele transformări ale omului nou, supraviețuirile trecutului mai dănuiesc îndărătnice, ele iau un aspect nou și se transformă în noi defecte ale firii omenești, în ciuda progresului rapid al regimului social. Acestea toate nu reprezintă astfel o sursă nouă de conflicte și de subiecte literare pentru scriitorul de astăzi, necunoscut scriitorului de ieri? Și nu de aici isvorăsc astfel unele dibuieli, fireștile șovăieli, slăbiciunile inerente în prezentarea tipurilor și caracterelor din schițele și povestirile scurte ale literaturii actuale?

Scriitorul lucrează cu un material absolut nou, inedit, încă neinvestigat și încă nesondat de predecesorii săi, pe un teren cu un gol în tradiția și în moștenirea trecutului, ca spațiile albe de pe hărțile de odinioară ale continentelor încă neexplorate: *hic sunt leones!*

„A zugrăvi un caracter tipic — scrie S. Antonov — nu înseamnă a te mărgini la o calitate predominantă sau la câteva trăsături proprii unui anume grup social. Nu înseamnă asta însă nici a elimina particularitățile individuale, caracteristicile psihologice, obiceiurile, naționalitatea, vârsta, profesia, etc. *Eronl lipsit de individualitate va fi inevitabil plat, fără sânge viu în vine, sau după formula curentă, schematic.*”

Meteahna celor mai multe povestiri, continuă Antonov — și observația sa se

aplică perfect și la cele mai frecvente cazuri de la noi — meteahna cea mai gravă — porcede din faptul că protagoniștii lor nu sunt dotați decât cu trăsăturile tipice ale unui larg grup social și se reduc atunci la o simplă schemă. „Personalitatea se dizolvă în principiu“ — cum amintește Antonov indicația lui Engels.

Pentru autenticul artist, interpretarea ideii se face prin materializarea tipului, a personajului. Într-o operă de artă personajul reprezintă ideea. Iar pentru a transforma ideea în personaj, autorul mobilizează toate mijloacele artistice de care dispune — urmează S. Antonov — accentuând, punând în relief, exagerând trăsăturile tipice exterioare ale eroului, ale costumului, ale locuinții, ale vorbirii, uneori utilizând în acest scop și pronumele personajului.

Cu acest prilej, tânărul și mult înzestratul scriitor sovietic remarcă pe bună dreptate, cum am făcut și eu de câteva ori pentru compatrioții și confracții mei, „că foarte numeroși prozatori de astăzi neglijează un factor atât de important ca portretul. Toți se privează astfel de un mijloc simplu și eficace de a preciza ideea unei povestiri. Când silueta unui protagonist e fără contur și densitate, aproape întotdeauna și ideea e la fel“.

Mai mult. Și mai grav! Adeseori autorii, ispitiți de un pitoresc gratuit, zugrăvesc portrete care nu numai că nu sunt caracteristice tipului pe care au intenționat să-l prezinte, dar sunt chiar contradictorii acestui tip. Astfel, portretul te derutează. Dăunează povestirii. O face neverosimilă, de hațărul unei trăsături care autorului îi păruse originală, și poate că într'adevăr era originală, dar se potrivea subiectului și personajului ca nuca în perete.

Portretul trebuie să fie condensat și pregnant într-o povestire scurtă și într-o schiță. Dialogul deasemeni. Căci dialogul exprimă și el un temperament, un caracter, un tip; conflictele dintre temperamente, caractere și tipuri. (Vezi Caragiale, vezi Cehov, vezi Sadoveanu).

Dar și în ce privește dialogul, adeseori autorii sunt ispitiți de un pitoresc și de o presupusă „originalitate“ care dăunează povestirii în sine. Românul are o vorbă:

„Ori vorbește cum ți-i portul, ori te poartă cum ți-i vorba“.

Câți scriitori, fie tineri, fie mai bătrâni, n'au uitat povăța acestei înțelepciuni elementare? Și câți nu și-au primejduit grav verosimilitatea și credibilitatea schițelor și povestirilor — altfel pline de promisiuni, — prin această condamnabilă nerespectare a unei reguli artistice de bază în măestria scrisului?

Eroii lui Caragiale vorbesc cum li-i portul și se poartă cum li-i vorba. Amintiți-vă numai în contrast cu toți „Miticii“, cu toate „Piscupeștile“ și „Protopopeștile“ din *Momentele sale*, amintiți-vă numai dialogul laconic și expresiv din pagina penultimă a incomparabilei povestiri *La Hanul lui Mânjoală*.

Totul se petrece prin întuneric, după ce povestitorul a rătăcit câteva ceasuri în noapte, purtat de colo-colo de ispitirile viclene și diavolești ale iedului negru.

„Pe când mă ridic sdruncinat, auz foșneală printre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

— Tiu! Ta-ța! Pftiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

— Care-i acolo? strig eu.

— Om bun!

— Care?

— Gheorghe.

— Care Gheorghe?

— Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni...“

Scena, fără alte lămuriri, prin întuneric, nu zugrăvește tipic un om tipic al locului, prin cel mai simplu și banal, dar cel mai tipic dialog? „Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni...“

Eu îl văd. Cred că l-ați văzut cu toții la lectura măestritei povestiri.

Asupra capitolului care s'ar numi *punct de vedere*, adică prisma personajului prin care autorul își desfășoară povestirea, S. Antonov are de asemeni observații extrem de judicioase și cred extrem de utile pentru tinerii noștri povestitori și scriitori de schițe.

Pornind dela exemplele lui Cehov și amintind că o povestire scurtă se pretează anevoie unei expunerii lungi și vagi.

Antonov stărniește asupra procedului scriitoricesc — de oroarea cuvântului *procedeu*, care presupune un fel de mecanizare, eu aș zice: soluției scriitoricești — de a te substitui unui personaj, pentru a prezenta faptele prin prizma lui și a atribui acestui personaj concluzia povestirii crișchitei. Soluție care în aparență s'ar spune că e o complicație artistică în plus. Dar soluție care de fapt, dimpotrivă, e de necesitate și multiple resurse, fiindcă permite autorului a prezenta evenimente și fapte cunoscute ca și cum ar fi văzute pentru întâia oară, sub un unghiu neprevăzut, de un copil, de un străin, de un călător, de un om dintr'un alt grup social... Toate capătă alt accent. Toate îngăduiesc alt joc de umbre și de lumini. Toate ajută astfel pentru reliefaarea și mai puternică a tipicului, fiindcă permit amplificarea unei imagini așa cum nu ar putea-o face autorul direct.

Procedeu utilizat foarte carent de Cehov, foarte curent de Boris Polevoi, foarte curent și cu o umitoare, cu o unică măiestrie de Mihail Sadoveanu. Gândiți-vă la *Dumbrava Minunată* criș la *Mormântul unui copil*, la *Hanu-Ancuței* și la extraordinarele substituiri din *Zodia Cancerului*, când ale abatelui de *Marenne* în locul autorului, când ale felușiilor protagoniști, după situații, în cele mai subtile schimbări de plan, de unghiu optic, de percepere a evenimentelor și a oamenilor, chiar a mediului înconjurător, cu atmosfera respectivă.

Fiește soluția e în același timp foarte gingașă și riscată. E o culme a artei scriitoricești și cere o foarte meșteșugită dibăcie. Dar câte rezultate fără rival se pot obține, dacă autorul știe să se ferească de perfidele curse ale genului! În primul rând, cere o deplină stăpânire a *lexicului*, a *nivelului de cugetare* și a *posibilităților psihologice* atribuite personajului care se substituie autorului. Altfel, totul se năruie. Totul devine lipsit de orice credibilitate: căci la prima notă falsă lectorul își dă de îndată socoteală că tot ce putea să-l cucerească prin mijloace de înaltă artă s'a redus la un truc leștin și ratat. Tinichea în loc de aur.

Și în sfârșit, apropiindu-ne de încheiere, amintim și ultimele reflecții ale lui S.

Antonov asupra „opinie și intonației autorului”. Respingând pretinsa și absurda obiectivitate a lui Flaubert față de propria sa operă de artă și de proprii săi eroi, S. Antonov își însușește, ca noi toți, constatarea atât de indiscutabilă a lui Cernășevski: „... Omul e interesat de faptele vieții și nu se poate abține de a pronunța, cu premeditare ori nu, judecata sa asupra acestor fapte: poetul sau pictorul, în imposibilitatea de a înceta să fie om, nu poate renunța de a judeca faptele evocate; și această judecată își găsește expresia în operă”.

Cine mai poate tăgădui acest adevăr, după falimentul atât de catastrofal al așa zisei „arte pure”, al așa zisei „artă pentru artă”?

Dar a recunoaște adevărul e una și a-l aplica cât mai artistic operii de artă e alta. Nu-i tot atât de lesne!

Marii scriitori ai realismului critic rus din veacul trecut și toți scriitorii sovietici ai realismului socialist de astăzi nici n'au mai pus vreodată problema unei sustrageri a autorului de la exprimarea răspicată a opiniilor social-politice în opera literară. Era și a rămas pentru dânsii un adevăr dela sine înțeles. Inșși rațiunea de a fi a literaturii. Misiunea sa.

Numai procedeele sunt diferențiate, diverse și felurite de la autor la autor, după poziția și temperamentul scriitorului și adesea după genul operii de artă. Unii autori nu-și exprimă opinia direct. Alții își caută un personaj care să-i reprezinte: purtătorul lor de glas. Niciunul însă nu se abține și nu se va abține niciodată să-și afirme atitudinea față de subiect, de evenimentele povestite, de oameni și de probleme, prin o anume intonație, care indică dela început cititorului pe cine și ce iubește autorul, ce și pe cine urăște, în ce și în cine crede, pe cine și ce condamnă.

Luptând activ prin toate mijloacele artei sale împotriva ideilor perimate și unei lumi sfârșite, luptând cu tot ce e vechi și velust, pentru triumful a tot ce-i nou și regenerat, scriitorul nostru ca și scriitorul sovietic e astfel un combatant aflat veșnic sub arme. Și în această calitate merou' va avea prezentă în conștiința sa realitatea de mâine care germinază latent

în realitatea de azi. Știe că nu există fapte izolate, ci numai fapte care se influențează și activează reciproc. Știe că orice delăsare de azi, se va plăti scump mâine. Și mai știe că nu e un simplu și pasiv copist de arhivă al prezentului, ci un pionier, un pregătitor al viitorului.

Ca atare, cum ar putea oare să nu-și exprime atitudinea față de bunele și de metehnele prezentului, încrederea în chezușii viitorului, prin acel accent, prin acea intonație, prin acel timbru propriu, care străbate și în scris cum străbat vibra-

țiile glasului și care, dincolo de cuvinte, poate ține loc cuvintelor?

O scurtă povestire ori o schiță care nu spune nimic — nu înseamnă nici ea nimic.

Cum se rostește S. Antonov:

„O mică povestire nu este exprimarea unei idei. O mică povestire este compri-matul unei mari idei prezentată cu mijloace artistice sobre și eficace“.

Ceeace era iarăși de demonstrat și nădăjduiesc că am isbutit a demonstra măcar într'o modestă parte.

SCHIȚELE TINERILOR SCRITORI

„Tinerii trebuie să învețe să scrie începând cu mici povestiri, așa cum au făcut aproape toți scriitorii mari din apus și din țara noastră”, spunea Maxim Gorchi în articolul: „Convorbire cu tinerii scriitori”.

Această povață a fost repetată de cei mai mari scriitori sovietici: „Nu vei putea scrie un roman bun, o navelă bună, scria Simeon Babaevski, dacă nu vei începe cu schițe și povestiri simple”.

Schița constituie o școală pentru un tânăr scriitor, o școală în care ia naștere fiziologia lui literară, în care se formează scriitorul militant de mai târziu. Nu întâmplător creația lui Gogol a început cu „Serile în sat la Dicanca”, a lui Gorchi cu „Celcaș”, a lui I. L. Caragiale cu „Schițe și momente”, a lui Sadoveanu cu „Povestiri”.

Trebuie spus însă că asupra schiței la noi circulă unele teorii care împiedică dezvoltarea acestei specii literare. Există o concepție după care este mai ușor să scrii un roman decât o povestire. Rezultatul unor atari concepții îl vedem oglinzind în romane ca „Noul Oraș” de Ștefan Andrei, unde lipsa unei experiențe literare face ca exprimarea conținutului bogat de idei să fie îngreuiată de o compoziție neînțeleasă, de personajii al căror caracter nu este desenat cu precizie, de o limbă deseori plată, neexpresivă. Cu ascutime ironiza M. Gorchi pe acei tineri scriitori care considerau schița ca un gen mai greu decât romanul. „Cu alte cuvinte — spunea M. Gorchi — e mai ușor să faci un tun decât un revolver”.

O altă teorie dăunătoare este aceea după care schița este o formă mică, careia îi corespunde un conținut mic, o idee mică. Această concepție exprimă apariția unor schițe și povestiri cenușii, searbăde, care cuprind din realitate fapte mărunte, minore, și care sunt repede date uitării de către cititor.

Apariția a două culegeri — una la „Editura Tineretului” și alta la E.S.P.L.A. — cuprinzând schițe scrise de tinerii scriitori, precum și unele schițe publicate în ziare și reviste, face posibilă discutarea acestor teze, precum și a unora din problemele schiței. Discuția este însă dificilă, deoarece critica noastră literară, preocupată de alte probleme „mai înalte”, nu și-a găsit încă timp pentru discutarea profundă a problemelor genului scurt, ca să înarmeze pe scriitori în practica lor de creație. Ba, uneori, chiar puținele articole scrise conțin confuzii și greșeli care dau apă la moară concepțiilor expuse mai sus.

Genul scurt a fost denumit pe drept cuvânt „genul combativ”. Zăgrăvind cu operativitate pe plan artistic aspecte noi, caracteristice, din realitate, lucrările literare de mici proporții dau un ajutor prețios bătăliei poporului nostru pentru construirea socialismului. Deși nu are o cuprindere largă a vieții, schița nu este prin aceasta un gen inferior, exprimând chipurile, o idee mică, mărunță. Oglinzind aspecte vii din marea luptă a poporu-

lui nostru, ele pot inspira ură nimicitoare față de dușman și devotament fără margini pentru ideile partidului.

Uneori însă, în ziarele și revistele noastre apar schițe care nu militează pentru idei mari și importante, care provoacă nedumerirea cititorului și legitima lui întrebare: pentru ce au fost scrise? În Almanahul „Jașul Nou” Nr. 1/1953, a fost publicată schița lui Ion Bucălău: „Contabilul nostru”. Acțiunea se petrece într-o Gospodărie de Stat. Tehnicianul gospodăriei, văzând cât de cufundat în muncă se află contabilul, nu îndrăznește să-l întrerupă pentru a-l întreba dacă a cerut dela depozit carburanții necesari ariei de treerat dela Ploeni. A doua zi tehnicianul află că munca dela arie este în pericol să se oprească, motorul batozei nemaiavând combustibil. Dar o damigeană cu motorină ascunsă fără știrea cuiva de mecanic, „salvează situația”. Tehnicianul cere urgent carburanți de la depozit și se îndreaptă spre Gospodărie ca să aducă faptul la cunoștința contabilului. Acolo află că în ziua trecută contabilul muncise cu atâta pasiune pentru a stabili pe baza materialului publicat în „Sportul Popular” „poziția fiecărui jucător al echipei R.P.R. în matchul cu Polonia, în momentul de mare emoție sportivă, când s'a marcat primul gol”. Dar pentru ce a fost scrisă această schiță? A vrut ca autorul să satirizeze acei oameni care au alte preocupări, în dauna muncii pe care trebuie să o îndeplinească? Nu s'ar putea spune că acesta este țelul schiței. Autorul are o atitudine pasivă, necombativă față de contabil. Mai de grabă schița a fost scrisă pentru faptul „amuzant” expus mai sus, după care sânguința neobișnuită a contabilului era determinată doar de rezolvarea unei probleme „pasionante” de ordin sportiv. Dar humorul lipsit de conținut este străin unei literaturi înaintate. Alergând după un humor gratuit, socotind că obiectul schiței îl formează asemenea aspecte minore din realitate, dar amuzante, I. Bucălău a ajuns să creeze o schiță lipsită de țel, asemenea unei arme a cărei încărcătură nu ia foc.

Și „Viața Românească” a găsit spațiu pentru publicarea unor asemenea creații.

În Nr. 4/1953 a văzut lumina tiparului schița „Loteria” de Dumitru Mircea. Și aici se vede talentul tânărului scriitor, vădit și în alte lucrări. Scrisă din partea unui personaj care a participat la întâmplările pe care le povestește, schița are vioiciune și humor. Dar aceste calități nu pot ascunde lipsa de conținut a schiței. Pe scurt, acesta ar fi subiectul ei: șeful unui ocol silvic inițiază o loterie la Ocolul Silvic, unde pune la joc, la început cizmele pe care și le câștigă și apoi bocancii pe care îi pierde. Până la urmă șeful „n'are noroc” și e schimbat cu altcineva. Care este însă țelul schiței, ce urmează să fie biciuit în această schiță? Iată întrebările care-l frământă pe cititor și cărora nu le găsește răspuns. Tocmai pentru că autorul n'a pus la baza schiței sale o idee profundă, clară, că n'a pătruns în conținutul launtric al fenomenelor ci s'a oprit la aspectele ne semnificative, amuzante, dela suprafața lor, tocmai de aceea a creat o schiță care nu ajută efectiv la educarea cititorului.

Dacă analizăm însă schițele create de scriitorii noștri clasici, ne dăm seama că forța lor constă tocmai în conținutul de idei pe care-l cuprind. În „Arendașul Român”, I. L. Caragiale înfățișează exploatarea sălbatecă a țărănimii muncitoare de către arendașii care trebuiau să-și țină: „patru copii aci, două fete la oraș în pension... doi băieți la Paris”, etc. și ura nemăsurată a țaranului împotriva jecmănitărilor care aveau de partea lor legea și dreptatea. Conciziunea povestirii nu împiedică profunzimea ideii. Nu degeaba Cehov spunea cu mândrie: „Știu să vorbesc pe scurt, despre lucruri mari”. Iar Gorchii îi scria lui Vsevolod Ivanov: „Învățați ca în povestiri mici să tratați teme mari și importante”.

Valoarea schițelor, scrise de către unii dintre tinerii scriitori este determinată tocmai de faptul că aceștia nu s'au limitat la descrierea unor laturi exterioare ale vieții, ci au redat aspecte caracteristice, importante din realitate, ridicându-se în schițe la înfățișarea generalizatoare a faptelor, a sentimentelor, a năzuințelor înalte ale oamenilor noi din patria noastră.

Iată de pildă schița lui Radu Cosașu: „Pietrarul dela Aprovizionare”. Ceeace de-

termină mișcarea interioară a schiței este contrapunerea aspectului obișnuit al omului simplu, și faptele de un înalt eroism pe care le săvârșește atunci când este pus în vreo situație grea. Soldatul Pietraru Gheorghe își face serviciul militar într'un sector care la prima vedere prezintă puține „ocazii de eroism“, la Aprovizionare. Într'o noapte este trimis să ducă pâinea pichetelor de grăniceri. Întâlnind un spion care încearcă să se furișeze peste graniță, Pietraru reușește să-l dezarmeze și să aducă la pichet, în afară de pâine, și un spion. Întrebărilor curioase ale grănicerilor el le răspunde: *Ei, cum a fost! A fost!*...

Un alt exemplu pozitiv ni-l oferă schița lui George Sidorovici: „Zaharia Stângă, corespondent sătesc“. Dece această schiță, scrisă cu câțiva ani în urmă, și-a păstrat până astăzi valoarea? Pentru că oglindește în imagini artistice, un fenomen tipic din realitate, apariția corespondenților sătești, un fenomen care în acea vreme nu era frecvent dar care întruchipa noul ce lua ființă în satele patriei noastre.

Conținutul schiței lui George Sidorovici îl constituie viața și lupta unui corespondent sătesc care cade rănit de mâna dușmanului de clasă, lăsând în locul lui alți țărani muncitori, care continuă lupta sa cu condeiul, pentru crearea unei vieți noi. Faptele lui Zaharia Stângă sunt redată în mod viu, fiind înfățișate prin ochii unui țaran muncitor care se transformă sub influența sa. Din aceste fapte se conturează cu putere figura corespondentului sătesc, fost argat la chiaburi, acum unul dintre cei mai devotați membri ai partidului.

Această schiță demonstrează capacitatea genului scurt de a oglindi fenomene noi din realitate, fenomene care abia mai târziu vor forma obiectul unor nuvele sau al unor romane.

Este regretabil faptul că tinerii scriitori n'au folosit suficient această calitate de preț a schiței pentru a zugrăvi evenimente noi din viață ca: întrecerea socialistă, figura stahanovistului, etc.

Schița nu înfățișează însă numai faptele de înalt eroism ale omului nou, patosul luptei sale, ci în același timp este o armă ascuțită pentru biciuirea unor racile din

realitate, pentru demascarea necruțătoare a dușmanilor.

În schița „Avansarea funcționarului“ de Ion Niculescu, se supun răsului cititorului rămășițele mentalității mic-burghize ale unui funcționar. Subiectul schiței îl formează de fapt transpunerea în noile condiții social-istorice din Patria noastră a schiței lui Cehov: „Ghinion“. Un bătrân funcționar cinstit, care muncește cu conștiinciozitate, tocmai în ajunul avansării sale, are „ghinion“. La un festival dat de membrii instituției el se așează din greșeală pe... pălăria „domnului director“. Autorul descrie cu talent coșmarul funcționarului căruia i se pare că directorul este „supărat foc“, că nici nu vrea să-l privească când își cere scuze — este drept, cu o voce pe care n'o aude nici el — și de fiecare dată repetă ca să se liniștească: „doar nu suntem pe vremea lui Cehov“. Și aici avem un humor, ca și în cele două schițe criticate. Dar aici humorul nu-i lipsit de preocupări. Biciuind rămășițele mentalității mic-burghize a funcționarului, autorul scoate în relief ideea superiorității morale a societății noastre față de „vremea lui Cehov“. Comicul din această schiță reiese din prezentarea contrastului care există între frica funcționarului că-și va pierde serviciul pentru că a jignit pe „domnul director“ — frământări justificate în vechiul regim — și noua realitate a societății noastre.

Dar dacă râsul biciuiește aici rămășițele mentalității mic burghize ale unui funcționar care trebuie să fie integrat și va fi integrat în lupta pentru socialism, atunci când este vorba de satirizarea unei plăgi care trebuie stărpită din realitate râsul capătă o altă calitate. Aici, humorul devine — cum spunea Belinski în „Nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol“ — „un humor care mușcă până la sânge, pătrunde până la oase, șfichiue cu toată puterea în dreapta și în stânga cu un bici împletit din șerpi suierători“. Iată de pildă schița: „Direcțiunea hârtiilor“ de Sergiu Fărcășan. Ascuțișul satirei se îndreaptă împotriva birocratismului, căruia trebuie să i se declare, după cum a spus tovarășul Gheorghiu-Dej — un război necruțător. Subiectul schiței, în linii mari, este următorul:

Un muncitor este trimis ca director la o instituție. Odată cu el sosește și o adresă dela Iași, care timp de șase luni de zile circulă din birou în birou, din direcție în direcție, îmbogățindu-se de fiecare dată cu câte-o șampilă, încât la urmă este nevoie ca să i se anexeze o hârtie albă, adresa fiind plină de ștampile și pe față și pe dos. Adresa va căpăta o rezolvare odată cu noile transformări care au loc în urma luptei directorului și a elementelor cinstite din instituție. Ce deosebire există între această schiță și schița lui Ion Bucălan, care are o atitudine indulgentă, obiectivistă față de contabilul care, de fapt sabotează treieratul dela Gospodăria de Stat! „Direcțiunea hârtiilor“ scoate de urechi din birourile înțesate de dosare și ștampile pe burocrăți, și-i supune oprobriului cititorului. Iată-l pe Protopopescu, șeful unei direcții, gras, înalt, un munte de om care, foarte candid, meditează cinci zile asupra unei adrese pentru ca după aceea s'o trimeată... la altă direcție. Și de fiecare dată când adresa i se înapoiază dela direcțiile respective, el, foarte calm, o stampilează din nou și le-o... transmite înapoi. Iată-l pe directorul planificării, un omuleț rotosfei, cu chelia ca un bulon bine șlefuit, care aduce un plan menit să îmbunătățească munca instituției, plan colorat cu linii albastre, verzi, cafenii, etc., ce indică mersul hârtiilor și în plus, propune înființarea unor secții noi: o Direcțiune a Urgențării, care să grăbească mișcarea hârtiilor, o Direcțiune de Revizuire, Recalculări și Control, etc. etc. la care directorul, exasperat de aceste „inovații“ birocratice, îi sugerează în bătaie de joc și o „Direcțiune a mișcării hârtiilor“. Din lupta pentru stârpirea acestei plăgi se reliefează caracterul dârz și intransigent al fostului muncitor care ar vrea să arunce în aer toate hârtoagele burocratilor.

Din păcate, acest important mijloc de demascare care este satira nu a fost folosit încă de către tinerii scriitori cu destulă eficacitate și împotriva dușmanului de clasă.

Infățișând cu operativitate aspecte semnificative, noi, din realitate, care conturează cu putere chipul omului nou, sau

din care capătă contur figura odioasă a dușmanului, schița reprezintă un prețios ajutor pentru lupta partidului de a educa milioane de oameni ai muncii în spiritul socialismului. De aceea schița constituie pentru un tânăr scriitor nu numai o școală a măestriceii, ci și o școală în care învață să fie ceas de ceas și clipă de clipă în mijlocul luptei poporului, pe care s'o ajule cu creații din ce în ce mai izbutite. În această școală iau naștere trăsăturile caracteristice scriitorului-ceițățean. Nu întâmplător, în perioadele cele mai grele din viața poporului sovietic: Războiul Civil, Marele Război pentru Apărarea Patriei, schițele și povestirile au format o armă tot atât de ascuțită ca și baioneta, și în crearea cărora s'au călit condeiele celor mai mari scriitori sovietici ca Ilya Ehrenburg, M. Șolohov, etc., ale căror opere mobilizează astăzi la luptă milioane de oameni de pe întreg globul.

Dealungul secolelor, în practica artistică a marilor scriitori din trecut, au luat naștere legile specifice pe baza cărora este oglindită realitatea în schițe. Fără cunoașterea și folosirea acestor legi care reprezintă produsul dezvoltării seculare a literaturii, nu este posibilă crearea unor schițe și povestiri cu adevărat artistice. După cum în pictură nesocotirea unor legi elementare, ca legea perspectivei, ar duce la crearea unor lucrări monstruoase care ar denatura realitatea, tot astfel, nesocotirea legilor specifice schiței, ar determina crearea unor lucrări primitive, care sunt respinse de exigențele artistice ale maselor de oameni ai muncii, exigențe formate și crescute de partid cu ajutorul celor mai bune opere ale literaturii noastre și ale literaturii sovietice, cu ajutorul operelor marilor scriitori clasici. De aici reiese necesitatea luptei împotriva atitudinii proleto-cultiste care se manifestă la tinerii scriitori prin nestudierea experienței marilor clasici și neînșușirea acestei experiențe în conformitate cu noul conținut de viață al epocii noastre.

Trebuie spus că, din păcate, critica noastră literară a lipsit pe scriitori de un

ajutor important în ceea ce privește cunoașterea legilor specifice genului scurt. Puține sunt acele articole care-și propun să discute unele din problemele schiței; și acestea poartă o dată nu prea recentă. Ba, mai mult, în unele articole întâlnim teze sau exprimări greșite care trebuiesc discutate și respinse.

În „Almanahul Literar” Nr. 11/1951, au fost publicate sub semnătura Zorinei Mocanu niște însemnări intitulată: „Romanicieri în sprijinul povestirii”. În acest articol întâlnim afirmații cu privire la deosebirea care există între roman și schiță, care trebuiesc discutate. Astfel, se susține că în schițe: *„incapacitatea de creație și lipsa de experiență se trădează mai ușor decât într'un roman, de exemplu, unde vastitatea materialului le face mai puțin evidente”*. Această „teorie” este reluată la sfârșitul articolului. *„Intr'o povestire— spune Zorina Mocanu — expunerea acestui subiect se face mult mai direct, mai rapid, mai plin de mișcare decât într'un roman, unde expunerea se face într'un tempo mult mai încet, mai liniștit. Aici — în povestire — stagnarea, baterea pe loc, deslănarea expunerii nu au ce căuta”*. De unde se poate trage concluzia că într'un roman „baterea pe loc, deslănarea expunerii” au ce căuta. Nu luăm în discuție aprecierile pejorative făcute asupra romanului, unde „vastitatea materialului” ar permite „incapacitatea de creație”, „stagnarea” sau „deslănarea expunerii”. Această afirmație susține însă, de fapt, concepția care mai există la unii dintre tinerii scriitori, după care este mai ușor să scrii un roman decât o povestire, după care schița este specia cea mai greu de realizat din proză. În articol se spune că schița: „cuprinde în limitele ei restrânse aspectele cele mai tipice, cele mai elocvente (subl. n.) ale unei societăți bazate pe minciună și exploatare”. Dar atunci care este deosebirea dintre schiță și roman? Aceeași întrebare și-o pune cititorul și când citește că autorul de schițe sau povestiri trebuie: *„să urzască viața atent, să aleagă aspectele ei esențiale și cele mai semnificative, ca apoi să le contopească într'un subiect unitar, interesant, plin de prospețime”*. Și iată răspunsul cu privire la diferența care ar exista între

roman și povestire, ambele forme alegând „aspectele esențiale” din viață, ambele forme „contopindu-le” „într'un subiect unitar, interesant, plin de prospețime”. Răspunsul său astfel: *„Îndărătul fiecărei schițe, cercetătorul atent găsește o muncă migăloasă, atât în alegerea materialelor de viață, cât și în prezentarea lor artistică”*. Cu alte cuvinte, schița are la baza ei același material de viață ca și romanul, numai că, după cum spune criticul referindu-se la măiestria lui Caragiale, ea „condensează” acest material de viață „printr'o muncă migăloasă”. Dar, dacă așa se prezintă situația, dacă așa cum spune criticul, Caragiale a „condensat” în schițe „o realitate care prin ridicolul și contradicțiile ei adânci soliciți ochiul critic al artistului”, dacă schița cuprinde același material de viață ca și romanul, dar în „limite restrânse”, atunci cu adevărat schița este genul cel mai greu. La baza acestei concepții stă însă teoria greșită, formalistă, combătută de critica literară sovietică, după care specificul genului scurt față de roman ar consta în faptul că deși folosește același material de viață ca și romanul, schița îl tratează „condensat”. Asta înseamnă însă că genul literar — unul din elementele formei literare — este condiționat nu de materialul de viață pe care scriitorul ținde să-l întruchipeze, ci de hotărârea arbitrară a scriitorului de a alege cadrul povestirii sau cadrul romanului. O justă rezolvare a acestei probleme a dat-o însă la vremea sa Belinski. În articolul: „Despre nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol”, el scrie: *„Există evenimente, există întâmplări, care nu sunt suficiente pentru o dramă, pentru un roman, dar care sunt profunde, care într'o clipă concentrează atâta viață, încât nici într'un veac nu le poți trăi: povestirea le prinde și le cuprinde în cadrul ei îngust”*. Mai departe, el spune că povestirea: *„rupe pagini din mărețea carte a vieții”*. A rupe pagini vii din mărețea carte a vieții, iată menirea schiței și ceea ce determină specificul ei față de roman. Că romanul nu este specia cea mai ușoară din proză, în care ar fi admisă „incapacitatea de creație”, sau „deslănarea”, „baterea pe loc”, o dovedește nereușita în ce privește crearea unui roman ca „Trandafir dela

Moldova", al unui scriitor talentat ca Ion Istrati. Aceasta arată că romanul este o specie care necesită multă muncă, și mai ales experiență literară, experiență care poate fi câștigată în bună parte prin crearea de schițe.

Uneori însă limitarea cantitativă a materialului de viață dintr'o schiță este înțeleasă în mod simplist, ajungându-se să se măsoare cu norme „fine“ materialul de viață pus la baza povestirii de către scriitor. Acest fel de analiză stă la baza cunoscutei definiții după care schița trebuie să conțină un eveniment sau o întâmplare din viața eroului, evenimente și întâmplări care trebuie să se petreacă într'un timp scurt și la care trebuie să participe un număr redus de personaje.

Nevalabilitatea unei atari concepții scolastice va apare însă clar, dacă vom analiza una dintre cele mai valoroase schițe scrise de Ilya Ehrenburg, „Pipa micului comunard“. În această schiță, prin destinul lui Jean Roue, Luis Roue și Paul Roue se înfățișează de fapt destinul a trei generații de muncitori francezi. Prin urmare, se cuprinde un material de viață vast, într'un spațiu de timp vast. Ca personaje, în afară de cele amintite, mai apar soția lui Louis Roue, Julieta, care pentru a scăpa de mizerie devine amanta unui măcelar, doamna Moneau, o preocupată care are grijă de micul Paul Roue, rămas fără mamă, Francois D'Emognan, locotenent în armata națională și logodnica sa Gabrielle de Bonivet, asasinii lui Louis Roue și ai lui Paul Roue, apoi bătrânul comunard Lautreq care i-a povestit lui Ilya Ehrenburg aceste întâmplări autentice, iar ca fundal apar comunarii și ucigașii lor, domii eleganți care sorb licori rubinii la umbra castanilor de pe bulevardul St. Martin, împreună cu femei lipsite de griji, care râd zglobiu. După cum se vede, numărul personajilor atinge o cifră destul de mare. Și totuși, schița este valoroasă. Cum se explică acest fenomen? Prin aceea că limitarea materialului de viață din schiță poate să meargă în direcții diferite și să se manifeste exterior prin forme diferite. Faptele care se petrec în schița lui Ilya Ehrenburg sunt privite în cea mai mare parte a acțiunii prin ochii copiilor.

Viața de cruntă mizerie a lui Paul Roue, executarea lui pentru că participase la ridicarea unei baricade reies din amintirile pe care le are din copilărie Louis Roue. Prezentarea succintă a vieții lui Louis Roue, moartea sa pentru apărarea Comunei din Paris sunt necesare pentru arătarea mediului în care a trăit Paul Roue, comunardul în vârstă de 4 ani. Felul naiv, copilăresc cu care privește Paul Roue aceste întâmplări care sunt de un tragism sfâșietor, fac ca acestea să fie scoase și mai mult în relief, să devină vii pentru cititor. Ultimul vâstar al familiei Roue, care cunoscuse în scurta lui viață de 4 ani o singură plăcere — să sufle baloane de săpun din pipa lui de lut — a fost împușcat de mâna fină, delicată, de aristocrată a Gabriellei de Bonivet, care a avut capriciul să ia drept țintă cu revolverul logodnicului ei, pipa de lut din gura micului comunard. Dacă aceste fapte ar fi fost redată într'un roman, atunci autorul ar fi trebuit eventual să renunțe la maniera înfățișării lor prin ochii unui copil de patru ani, în orice caz, să creieze un conflict epice, o acțiune largă, etc. cu alte cuvinte să facă o altă lucrare literară.

Așa dar, specificul schiței în ceea ce privește cuprinderea materialului de viață nu trebuie înțeles simplist.

O altă problemă care trebuie discutată este problema conflictului și a subiectului în schițe.

Asupra momentelor care pot fi cupriuse într'o schiță, s'au emis diferite păreri. Într'un articol publicat în „Viața Românească“ Nr. 6/1950 intitulat „Specii literare de mare actualitate“, tov. M. Galița afirmă: „Există însă în realitatea vieții de toate zilele anumite momente când acțiunile se înlănțuie în așa fel, interesele oamenilor problemele lor se întrepătrund în așa măsură conflictele ating o asemenea intensitate, încât aceste momente devin culminante, hotărâsc acțiunea, determină tot ceea ce va urma“. Rolul schiței sau al piesei într'un act, se spune mai departe în articol, constă tocmai în sesizarea și înfățișarea acestor momente încordate.

Să analizăm însă schița „Huțulca“ de Dragoș Vicol. Schița este scrisă la persoana I-a, din partea unui huțul, Hlodie Vasile.

fruntaș în producție, la o exploatare forestieră. Subiectul este format din întâmplările pe care le povestește el, întâmplări care scot în evidență frumusețea vieții de astăzi a huțulilor, care, în opoziție cu viața întunecată din trecut au drepturi cetățenești. faptele lor eroice săvârșite la exploatarea forestiere sunt cunoscute și prețuite în toată țara, cântecele lor naționale îmbogățesc comoara artistică a poporului nostru. În această schiță nu vom întâlni nici un moment deosebit de încordat, în care problemele oamenilor să fie înțepătrunse ca într'un ghem, în care să apară conflicte intense. Și cu toate acestea, schița nu poate fi condamnată; ea emoționează pe cititor. Conflictul schiței, care determină desfășurarea imaginilor, îl formează opoziția dintre trecut și prezent. Huțulca, cântecul național al huțulilor, pe care fruntașul în producție Ilodiu Vasile propune ca să fie cântat la radio, sintetizează de fapt în chip artistic însăși ideea schiței. Notele ei, când domoale ca murmurul izvoarelor, când năvalnice, tunătoare ca zgomotul stâncilor prăvălite, vorbesc despre viața din trecut a huțulilor, viață chinuită, împilată și despre viața lor de astăzi, fericită.

Aceasta demonstrează că nu este justă limitarea la un anumit „tip” de schiță, cu momente dramatice, cu conflicte intense; aceasta înseamnă o îngustare a posibilităților schiței și ale scriitorului.

Meritul multor schițe ale tinerilor scriitori constă tocmai în faptul că folosesc diferite momente și conflicte în conformitate cu ideea pe care vor să o exprime.

În schița „Înlăuntrul”, H. Zinecă înfățișează situații dramatice ca moartea ostașului sovietic și mutilarea ostașului român pe când vroiau să salveze o femeie rănită dintr'un bordei din Transilvania, bordei care era minat de hitleriști. În aceste situații dramatice este scoasă în evidență ideea prieteniei dintre poporul nostru și poporul sovietic, prietenie cimentată prin sângele vărsat de ostașii sovietici pentru eliberarea țării noastre.

În schița lui Sütő Andras „A șaptea bucurie la casă”, nu găsim nici o situație încordată, neașteptată. Dar din desfășurarea imaginilor ei se desprinde cu claritate

ideea schiței, după care femeile nu sunt „jumătăți de oameni”.

Nu înseamnă însă deloc prin aceasta că o schiță poate să fie valabilă și fără a avea un conflict, mărgininându-se doar să „schițeze” întâmplările. În „A șaptea bucurie la casă” există un conflict ascuțit între Baco Marți și Kati, a șaptea sa fiică, „rebela” care-i va demonstra că și femeile nu sunt „oameni pe jumătate”.

Trebuie spus că deficiențele multor schițe ale tinerilor scriitori constau tocmai în prezentarea superficială sau simplistă a conflictului. Printre schițele publicate la Editura Tineretului, există o schiță intitulată „Întrecerea”. În această schiță nu se întâmplă nimic „deosebit”. Un tânăr colectivist din „Poiana de Jos”, Măi, se îndrăgostește de crescătorea de păsări dela gospodăria colectivă din „Poiana de Sus”. După unele opuneri ale conducerii gospodăriei din „Poiana de Sus” — căreia îi părea rău că pierde un element valoros — cei doi tineri se căsătoresc. Apoi se inițiază o întrecere patriotică între cele două gospodării. Măi începe să bănuiască pe nedrept că soția sa, Ioana, s'ar bucura când sunt în fruntea întrecerii colectivști dela Poiana de Sus și dimpotrivă s'ar întrista când aceștia sunt depășiți de cei din Poiana de Jos. S'ar părea că, în sfârșit, cititorul a „găsit” conflictul schiței. Dar bucuria sa este de scurtă durată. Nechiul lui Măi, căruia Ioana îi destăinuise necazul, vorbește cu Măi și acesta își dă seama cât de neîntemeiate îi erau bănuielele. Iată deci că și singura amenințare a vieții roze și fericite care domnește în schiță, dispăre. Dar o schiță fără conflict încalcă adevărul vieții, nefiind capabilă să zugrăvească decât superficial realitatea, să fotografieze un moment, să descrie aspectul său exterior dar nu și să înfățișeze lupta neîmpăcată care se duce în realitate între ceea ce este vechi și moare și ceea ce este nou și se dezvoltă. Uneori, în unele schițe, tinerii scriitori își propun să înfățișeze conflicte ascuțite. Astfel se întâmplă în schița „Doi maiștri” de V. G. Zednic, publicată în volumul editat de E.S.P.L.A. Producția secției de strunguri dintr'o fabrică este strangulată de lipsa de cadre calificate. Maistrul Ilie Izvenaru, ridică

această problemă în fiecare ședință. Într-o zi secretarul de partid îi dă să citească un articol din „Scântea” iscălit de Ion Naghi, unde acesta arată modul în care aplică el metoda Cotlear de calificare la locul de muncă. Ilie Izvenaru este entuziasmat și hotărăște să aplice această metodă. Dar cum se rezolvă în continuare, conflictul? El face... o ședință în care-și ia angajamentul să califice împreună cu alți strungari cu experiență, tineri necalificați. Și cu asta, gata. Ușor și frumos. Ca să dea „dramatism” schiței, autorul născoceste o ceartă între maistrul Ilie Izvenaru și maistrul Schmidt, provocată de epitetele jignitoare cu care cei doi maiștri și-au caracterizat reciproc secțiile pe care le conduc. În acest fel, prezentând simplist conflictul din realitate, schița ajunge să denatureze realitatea. În schița lui Silviu Podină „Plugurile”, apărută în colecția „Albina” într’un volum intitulat „Tractoriștii”, importante fenomene din realitate ajung să fie nici mai mult, nici mai puțin caricaturizate, parodiate. O stațiune de mașini și tractoare se află într’o situație grea. Direcțiunea generală a S.M.T.-ului a anunțat că nu mai poate trimite cele șase tractoare făgăduite, punând în pericol îndeplinirea angajamentelor luate față de întovărașirile agricole și G.A.C.-uri. Direcțiunea S.M.T.-ului organizează o ședință pentru discutarea acestor probleme. Cum se rezolvă situația? Un tractorist, Traian Murgu, ia imediat cuvântul și... propune o inovație, cuplarea a două pluguri la un singur tractor. Surprins de acest „soi” de inovații, care sunt scoase la moment, din huzunar, cititorul își mai revine puțin când vede că dispozitivul cu care s’au cuplat cele două pluguri n’a reușit, și așteaptă cu înfrigurare să vadă desfășurarea conflictului. Dar la Traian Murgu vine Stoica, secretarul organizației de partid, care îi aduce vestea că la gospodăria din Cig, ar exista un colectivist care ar avea niște cărți aduse din Uniunea Sovietică despre colhozuri și S.M.T.-uri. Și Traian Murgu găsește tocmai în acele cărți planul unui dispozitiv de cuplare. Dar aceasta reprezintă o bagatelizare a unui important fenomen din realitate, cum este nașterea inovatorilor din rândul oamenilor muncii,

care se face printr’o muncă titanică de stăpânire a științei.

În ceea ce privește subiectul, o caracteristică generală a schițelor izbutite este aceea că au în centru fapte importante, situații tipice, care desvăluie trăsăturile tipice ale personajilor sau care determină cotituri hotărâtoare în soarta și caracterul lor. Să analizăm două schițe: „Prostul”, schiță scrisă de Remus Luca și „O critică aspră” scrisă de Gheorghe Bejanen. De ce sunt realizate aceste schițe, de ce conving? Prima vorbește despre un țaran muncitor, fost argat la chiaburi, acum îngrijitor de cai la un Gostat, care învață carte, convingându-se că vorbele chiaburilor, după care el ar fi prost, bun numai ca să slugărească, sunt neadevărate. Cealaltă schiță, arată cum soldatul transmisionist Tudor I. Tudor, îngâmfat în urma succeselor avute nu mai învață, socotindu-se drept cel mai bun transmisionist din unitate. La exercițiul dela postul de control el primește însă o „critică aspră” și-și dă seama că a rămas în urmă, că a fost înzecit de alții. După cum vedem, întâmplările din aceste schițe sunt cât se poate de simple. Ce determină atunci valoarea lor?

Faptul că aceste întâmplări constituiesc împrejurările tipice care determină o cotitură hotărâtoare în viața eroilor din schițe, imprimă caracterului lor o mișcare. În fața fostului argat al chiaburilor și a soldatului Tudor I. Tudor stau descise perspective largi.

Nu același lucru se întâmplă însă în unele schițe ca: „Tudorică” de Nicolae Tic și „Cu unul din echipă” de Ștefan Andrei. În schița lui Ștefan Andrei există o situație dramatică, plină de tensiune. Dela macaraua care ridică în aer clopotul de închidere al furnalului, s’a rupt un cablu pentru a cărui sudare depun eforturi eroice inginerul Vladimir și sudorul Vrabie. Cu toate acestea, schița nu mulțumește. Caracterle eroilor rămân estompate. Schița se reduce, de fapt, la prezentarea acestei întâmplări, care în mod firesc ar trebui să constituie punctul culminant al unor situații anterioare. Situațiile anterioare sunt redată însă sec, în stil de proces verbal. Evident că această întâmplare nu poate determina evoluția imaginilor

din schiță, subiectul nu evoluează, ca și caracterele personajilor. Nicolae Tic în schița sa „Tudorică” înfățișează figura pitorească a unui „pici” de 13 — 14 ani care vine să lucreze pe șantier. Până la urmă, el devine, la vârsta de 15 ani fără o lună, excavatorist pe șantierul 23 August din București. Dar în schiță nu întâlnim anumite evenimente, anumite situații care să determine desvăluirea trăsăturilor lui tipice de caracter, întâmplări care să determine evoluția caracterului său. De aceea, figura lui Tudorică care la începutul schiței este vie, până la urmă se înțeptoșează.

O altă problemă de care depinde justa și puternica exprimare a conținutului de idei este și problema compoziției. În „Scepticul”, Ilarie Murgu își propune să facă portretul unui funcționar care are o atitudine sceptică în fața succeselor construcției noastre socialiste. Dar situațiile în care este pus personajul, ni-l arată nu ca pe un sceptic, ci ca pe un dușman, fostă unealtă a exploataților, care privește cu ură orice realizare a regimului nostru democrat-popular.

Faptul că compoziția nu este o simplă problemă de „tehnică literară” ci o problemă care are o strânsă legătură cu concepția scriitorului despre viață, cu viziunea lui asupra realității, se vedește în schița lui Dumitru Mircea „Recensământ”, schiță apărută în „România Liberă”. Autorul a intenționat să demaște în această schiță atitudinea de gură-cască a președintelui unui Sfat Popular raional care semna orice hârtie i se prezenta, fără a o citi, și faptul că această atitudine este folosită de dușmanul de clasă în scopul sabotării activității organelor puterii noastre de Stat.

Dar în schiță, accentul principal cade asupra atitudinilor anarhice, stângiste ale unor țărani muncitori față de hotărîrea greșită a comitetului executiv raional, atitudinii care sunt promovate ca fiind juste.

Asemenea acte nu provoacă critica autorului. Dimpotrivă. El le descrie în amănunțime, cu vervă și vădită plăcere. Aceasta face ca schița să nu arate că, dacă țărani muncitori primesc atari dispoziții pe care ei le socotesc greșite, din partea Comitetului Executiv Raional, ei nu trebuie

să recurgă la asemenea acte stângiste împotriva organelor puterii noastre de Stat, să-și facă dreptate singuri, ci să aducă cazul la cunoștința partidului. Nu este lipsit de importanță faptul că în schița lui Dumitru Mircea primul secretar al Comitetului Raional de partid află în mod întâmplător și nu dela țărani muncitori de existența circularii greșite. Aceasta demonstrează cum greșelile de ordin politic ale autorului, determină și greșelile compoziționale ale schiței, ca trecerea pe planul al doilea a ideii principale.

★

Înfățișarea dragostei într-o povestire oferă tânărului scriitor noi posibilități în înfățișarea puterii și frumuseții suflului a oamenilor, noi posibilități de desenare clară și umană a caracterelor lor. Dar tinerii scriitori, de cele mai multe ori se feresc ca de foc să pună în schițele lor această problemă. Iar atunci când o pun nu o rezolvă totdeauna satisfăcător. În schița „Marah”, conflictul este determinat de plecarea lui Moise pe șantierul 23 August din București și rămânerea logodnicii lui Marah pe alt șantier.

Dar acest conflict care ar fi putut da schiței un puternic dramatism este rezolvat simplist. Marah capătă „aprobarea” tatălui ei și vine și ea pe șantierul 23 August. Această înfățișare idilică și simplistă a dragostei o întâlnim și în alte schițe ale tinerilor scriitori. În schița lui Silviu Podină „Brazdele”, dragostea este folosită pentru a face mai „interesantă” povestirea. Tractoristul Grigorie Pașcan luptă pentru a convinge pe oameni să se înscrie în întovărișirea agricolă, ale cărei pământuri și începuseră să fie arate. Unul dintre țărani care încă mai șovăie dacă să intre sau nu în întovărișire, este și Valeru Butcanului. Aceste șovăiri nu vor dura însă mult, pentru că vizitând ogorul arat de tractoristul Grigorie Pașcan, el... își dă seama imediat de faloasele pe care le aduce întovărișirea și... se înscrie și el. Dar pentru că numai cu asemenea „întâmplări” schița era într'adevăr săracă, Silviu Podină face ca tractoristul să se îndrăgostească de o fată din sat, Florica. Trebuie spus însă că dragostea lor nu se deosebește prea mult de felul

simplist și idilic în care apărea dragostea în schița de mai sus. Pentru a ne convinge de acest lucru, să citim următoarea scenă de dragoste. Informăm cititorul că îndrăgostiții nu s'au văzut de mult. —

„— *Bună sara, Grigoraș. Grigore cuprinse mâinile ce i se întindeau și le trase spre el. — Florică! — Ce mai faci tu? De fapt ar fi vrut să-i spună cu totul altceva*“. Și mai departe: „*Florica își ridică spre el privirile. — Ce mai faci? — Te aștept și tu nu vii. Dece n'ai venit aseară?*“ Iată răspunsul lui Grigore: „— *N'am putut veni Florică. Am avut o ședință*“, etc. Și ne mai mirăm că cititorul parcurge cu un zâmbet ironic sfârșitul schiței, în care se arată cum tractoristul „*înfrângându-și*“ pasiunea dragostei, nu se duce la întâlnire, pentru a îndrepta o arătură făcută prost“.

Un exemplu pozitiv în ceea ce privește justa înfățișare a dragostei, îl constituie schița „*Indrăgostitul*“ de N. N. Vălmaru. Hamid, excavatoristul fruntaș în producție care dă două norme pe zi, s'a îndrăgostit. Dacă până la această „*întâmplare*“ nici nu vrea să audă de cor sau dansuri, acum el se roagă să fie primit în ansamblul artistic. În fiecare zi când are puțin timp liber, aleargă tocmai la moș Dima, după diferite unelte pe care, chipurile, nu le-ar avea sau ar fi deteriorate. În timpul repetițiilor la cor, fiecare privire pe care i-o aruncă Nirmè fiica lui moș Dima îl fac să se tulbure. Unele zvonuri despre prietenia excavatoristului Bălan cu Nirmè îi măresc chinurile dragostei. Ne-am așteptat, obișnuți cu șablonul dragostei din unele schițe, să asistăm la un „*happy-end*“, la o rezolvare facilă și roză a intrigii. Dar lucrurile se potrec altfel. O întâmplare face ca cei doi tineri să se întâlnească în drum spre atelierul de reparații. Hamid îi mărturisește dragostea sa, dar Nirmè îi răspunde cu sinceritate că ei altul îi este drag. Schița are un sfârșit original. Autorul ni-l arată pe Hamid îndemnându-l pe șeful atelierului să-i repare cât mai repede uneltele, deoarece vrea ca să cheme la întrecere pe Bălan, pe Dima și... tot șantierul. De fapt, lucrurile nu se opresc aci. De acum înainte noi ghicim că se vor întâmpla fapte

eroice care ar putea forma obiectul unui roman. Această largă perspectivă arată însă cum tocmai în muncă a găsit excavatoristul Hamid tăria de a-și înfrânge durerea unei dragoste nempărătășite.

★

În articolul „*Convorbire cu tinerii scriitori*“, M. Gorchi scria: „*Povestirea te învață să economisești cuvintele, să așezi în mod logic materialul, să expui clar subiectul și tema*“. Iar în altă parte, adresându-se unui începător: „... *povestirea trebuie să fie scrisă în așa fel, ca cititorul să vadă toate cele despre care povestește autorul*“.

Dar pentru ca cititorul să „*vadă*“ tot ceea ce povestește autorul, se cere ca scriitorul să folosească toate mijloacele artistice care-i sunt accesibile — schița fiind lipsită de întreaga plenitudine a motivărilor, de largile analize psihologice, etc., care există în roman.

Un mijloc de seamă pentru definirea clară a personajului, pentru ca personajul să nu apară cititorului difuz, este portretul. Uneori însă, în unele schițe, dacă apare portretul eroului, el este înzestrat cu tot felul de trăsături accidentale care nu ajută cu nimic ideea pe care o întruchiează. Astfel, în schița „*Doi maștri*“ de V. G. Zednic, cititorul se întreabă ce s'ar fi schimbat în povestire dacă în loc ca maistrul Ilie Izvenaru să aibe „*mustața mare, stufoasă*“, ar fi fost „*mic și gras, totdeauna proaspăt hărbierit*“, cum este maistrul Schmidt? Ba, în unele schițe, portretul vine în contradicție cu caracterul personajului, asupra căruia aruncă o lumină proastă. Iată cum apare în „*Socoteala de acasă*“ de Zizi Munteanu, directorul trustului, care este personajul cel mai înaintat din schiță. „*Directorul Neaguț era un bărbat slăbănog, cu o înfățișare ștearsă. Când se uita la tine cu un singur ochi, pentru că pe celălalt îl avea de sticlă, te înfiorai neplăcut. Sub pleoapa de jos aproape nici nu se mai cunoștea cicatricea alburie, lunguiată. Dar obrazul acela rămăsese țeapăn...*“ etc. Aceste detalii necaracteristice, naturaliste murdăresc figura eroului.

Un exemplu de folosire cu pricepere a portretului pentru caracterizarea personajului, ni-l dă schița „*Directorul*“ de Ilarie

Murgu. „*Tovarășul semăna cu un miner din părțile Caransebeșului, pe care-l zărisem de multe ori în casa unui amic al meu, în verile în care petreceam împreună vacanța într'un sat la poalele munților Poiana Ruscă. O viață trudită greu tăiasă pe figura lui cute mari, adânci. Anii de trudă și de foame i-au săpat gropi în obraji și i-au întins pielea pe oase. Truda și necazul care s'au așezat în voie în lucirea tristă a ochilor i-au făcut serioși și atenți. Părul cu suvițe cărunte, tuns acasă cu mașina vecinului sau lăsat în voie să crească și să se'ncurce sub clopul de miner, este pieptănat îngrijit și simplu pe spate. Se potrivește toate de minune și directorului. Dar mai trebuie să adaug ceva. Mustața neagră, aproape pătrată care-i dă o seriozitate deosebită, poate chiar prea multă seriozitate*“. În continuare, desfășurarea acțiunii din schiță va dovedi concordanța portretului cu ideea povestirii. În schița satirică a lui Valentin Silvestru: „*Distracția neprevăzută a D-nei Patterson*“, fragmente de portret sunt folosite ca mijloc de demascare a caracterelor celor doi senatori americani. „*Robert admira statura impunătoare și fruntea excepțional de îngustă a lui Farrey; acesta simțea făcile patrate ale partenerului în discuție și mâinile lui neobișnuit de mari și păroase*“.

În schița Tamarei Pânzaru: „*Întâlnirea*“, se utilizează alt mijloc artistic pentru exprimarea cât mai expresivă a ideii povestirii: peisajul. Toată turburarea interioară, toate sentimentele care clocotesc în pieptul tinerei stahanoviste, al cărei portret a apărut pe prima pagină în „*Scânțea*“ sunt redată în mod plastic prin câteva trăsături de condei: „*... se uită câteva clipe la teii înfloriți care se alinau dealungul bulevardului și, ca și cum le-ar fi simțit mireasma puternică, răsuflă adânc*“.

În ceace privește conciziunea pe care trebuie s'o aibă schița, economia mijloacelor sale de expresie, trebuie spus că aceasta constituie unul dintre dezideratele pe care nu totdeauna le-au îndeplinit tinerii scriitori. Multe schițe sunt îngreuiate de amănunte de prisos, care fac ca ideea povestirii să fie întunecată.

Tinerii scriitori au deseori o atitudine de dispreț față de detalii, ca față de ceva neînsemnat. Deaceia vom întâlni povestiri

în care abundă amănunte ne semnificative, necaracteristice. Engels arăta însă că arta realistă presupune veridicitatea detaliilor, acestea având un rol important în crearea imaginilor artistice, în conturarea figurilor literare. Să luăm schița „*Socoteala de-acasă*“ de Zizi Munteanu, apărută în „*Viața Românească*“ Nr. 4/1953.

Cititorul parcurge cu greu această povestire înțesată cu tot felul de amănunte necaracteristice. Astfel, se întrebă cu nedumerire pentru ce a fost nevoie ca, arătându-se priveștiștea șantierului, autoarea să descrie cu lux de amănunte „*noroiul subțire de pe drumurile de acces*“, care „*nu apucase încă să se scânteie*“, „*apele băltoacelor*“ care „*nici măcar nu începuseră să se tragă spre adâncul-prea îmbibat de umezeală al pământului*“, sau că „*palele de lumină ale reflecțiilor le isbeau fața întunecată, parcă înfiorând-o, făcând-o să tremure în scânțieri*“ etc., etc.?

Accastă tendință de a nota amănunte ne semnificative cu scopul de a „*concretiza imaginea*“, o întâlnim dealungul întregii povestiri.

Personagiul principal primind o adresă dela minister, în care află o veste neașteptată și neplăcută, își îndreaptă atenția asupra faptului că „*Adresa era murdărită cu urme de degete mânjite de creion, și cu câteva petișoare de cerneală, așezate curios, ca petalele unei flori*“. Această tendință naturalistă face ca trăsăturile esențiale ale imaginilor să fie întunecate, să apară șterse. Câtă dreptate avea Turgheniev când spunea: „*Cine redă toate detaliile, este pierdut, trebuie să știi să sesizezi numai detaliile caracteristice*“. Acelaș lucru se petrece în schița „*Socoteala de-acasă*“ cu caracterizarea personajilor. Ce rost au asemenea gesturi stereotipe: „*Vătămănu rămase o clipă așa... Cu un picior pe scara autocamionului și trupul răsucit spre carieră*“ sau „*Micul desenator împietrise într'o atitudine curioasă, cu un picior înaintea celui alt și puțin aplecat, gata să pornească după Vătămănu*“?

Asemenea detalii ne semnificative nu contribuie cu nimic la desvăluirea caracterelor personajilor, dimpotrivă ele abat atenția cititorului dela trăsăturile lor principale de caracter.

Tânărul scriitor trebuie să lupte pentru selectarea amănuntelor, pentru alegerea acelor detalii artistice care să redea viu și expresiv imaginile. În schița sa, Remus Luca reușește printr'un singur amănunt, să sugereze întreaga biografie a personajului:

„Mătăhălos, domol în mișcări, intra în ficcare sală de curs, pășind cu grijă în casa scundă, abia luminată, a școlii vechi și sărăcuțe din cătun, se așeza în ultima bancă, după ce-și arunca pălărioara rotundă de bărsan drept pe podea, în dreptul cuierului“.

Acest ultim amănunt vorbește despre viața de slugă pe care a dus-o Manoilă Lepădatu la diferiți chiaburi și în care cuierul și alte ustensile ale civilizației erau puțin folosite. În „Dragorii“, N. Vălmara folosește amănunte care ne fac parcă să vedem cum apar și dispar pe fața mării scările talazurilor. Apoi, munții înspăimântători de apă spumoasă, amenințând să-l înghită pe cutezătorul Evghenie care pleacă după ajutor pentru tovarășii săi rămași pe draga stricală. Aceasta arată că o justă triere a detaliilor dă viață imaginilor artistice.

O altă problemă care se pune în fața tinerilor scriitori este problema limbii. În „Socoteala de-acasă“ întâlnim o limbă săracă, în care unele cuvinte sunt repetate la infinit: „Inaintarea smucită a mașinilor“, Vârgolici se „smucii dela locul lui“, Micul desenator se „răsucise smucit“, etc. sau este „aspră“ când lumina reflectoarelor, când fața eroului, etc.

Într'o schiță nu se permite nimic mort, nimic neexpresiv. Orice frază scrisă neglijent se răsună.

În schițe întâlnim însă descori o exprimare neîngrijită, cu inadvertențe de ordin stilistic sau gramatical. În schița: „Întâlnirea“ de H. Zincă, găsim asemenea cuvinte: „Spicele grele de rod și de soare fremătau lin, presimțind fumurile înserării“. Câteodată greșelile sunt atât de ridicole încât provoacă râsul cititorului. În schița: „Cu unul din cchipă“ de Ștefan Andrei, aflăm că inginerul Vladimir a venit la Furnal „... cu încredere *optimistă* că unde va pune mâna toate vor merge strună“. Bine că nu a venit cu o încredere „pesimistă“!

Un rol mare îl are în schiță dialogul. Știm că I. L. Caragiale construia schițe întregi, numai pe bază de dialog. Cele mai isbutite schițe ale tinerilor scriitori folosesc cu îndemânare dialogul ca un mijloc important de caracterizare al personajilor. Iată, de exemplu, un fragment din schița „Prostul“ de Remus Luca:

„— Nu pot.

„— Dar uite, Gheorghieș a fost ca duminecăto, acum e corespondent de gazetă. Moș Simion a trecut de saizeci de ani și citește ca pe apă.

Făcea cu mâna un gest, a zădărnice, și ofta:

„— Ei pot. Eu nu pot. Is prost. Am cap greu.“

Din acest dialog parcă auzi vorba domoală, îndărătnică, a lui Manoilă Lepădatu, care este în concordanță cu trupul lui mătăhălos, domol în mișcări.

Dar uneori tinerii scriitori prin dialog nu se străduiesc să exprime și caracteristicile individuale ale personajilor. Iată următorul dialog din schița lui Silviu Podină „Plugurile“:

„— Bună-scara, Traian. Și zi-i, nu te-ai culcat încă?

— „Is tare necăjit, tovarășe Stoica. Nu-mi vine somnul.

„— Te-a lăsat Anușă, dară? întrebă Stoica.

„— Vorbești și dumneata! se încrunță Traian.

„— N'ai cumva o țigară?“

În acest dialog avem și glume. Dar caracteristicile individuale ale personajilor rămân ascunse cititorului. Aceasta face ca, în unele schițe, replicile personajilor să poată fi schimbate între ele, fără ca prin aceasta să li se aducă vreun prejudiciu. Astfel se întâmplă în schița „Bibliotecara“ de Victoria Apreutesei. Au toarea folosește un procedeu ingenios. Deși bibliotecara Irina nu apare decât la sfârșitul schiței, cu toate acestea figura ei se conturează din frământările tinerilor care o așteaptă într'o baracă pentru a le citi urmarea romanului: „Lumină deasupra pământului“ și din presupunerile pe care le fac ei privind viscolul groaznic care se destănțuise afară. Dar dialogurile lungite, incolore, neindividualizate nu reușesc să dea destulă viață acestui procedeu.

Pentru un tânăr autor de schițe este

important de știut procedeul pe care-l va folosi în povestirea faptelor și evenimentelor. Scriitorul sovietic Serghei Antonov în articolul „Scrisori despre povestire”, arată că există povestiri scrise din punctul de vedere al autorului, povestiri scrise din punctul de vedere al personajului și povestiri scrise din partea autorului, dar care redau cuvintele, ideile, și sentimentele personajilor. Urmarele procedee sunt acelea care necesită cele mai multe discuții. Dintre schițele care prezintă faptele din partea personajilor dăm ca exemplu schița „Moș Albina” de Petre Vintilă. Povestirea se desfășoară în concordanță cu caracterul, nivelul intelectual și lexical personajului moș Decă Rotaru. El spune albinelor „o prisacă de muște”. Iată-l frământându-se să scrie o „depeșă” la raionul de partid: „...*Mult stimați tovarăși, vă rog să nu-mi luați în nume de rău rândurile aci scrise, dar nu înțeleg de ce să n'avem și noi o prisacă de stupi, barem douăzeci*”. Observăm felul de a vorbi, caracteristic unui țăran bătrân. Nu același lucru se întâmplă însă în schița „Huțulca” de Dragoș Vicol. Și aici povestirea din partea personajului face ca întâmplările să fie colorate de atitudinea povestitorului. Dar iată ce expresii îi atribuie autorul personajului: „*dorul nostru aprig de viață limpede, înșorită, dorul nostru frământat în noi din vechimi și răzvechimi*”, „...*povestește ceva despre o înserare molcomă, undeva sub streșinile unei păduri*”, „...*ca în pădure, pe vremea amiazului, când celina încremenește*”, etc., etc., expresii literare și metafore care aparțin de fapt autorului, nu povestitorului.

Un procedeu greu, dar care dă scriitorului și multe posibilități de a crea o schiță valoroasă, este povestirea faptelor din punctul de vedere al personajului, dar ca din partea autorului. Iată, de exemplu, schița „O critică aspră” de Gheorghe Bejanu. Subiectul simplu — un soldat îngâmfat se convinge la exercițiul dela postul de control că sunt transmisioniști mai buni ca el, că el a rămas în urmă cu deprinderea meseriei —, narat la persoana a treia ar fi dus la diminuarea valorii schiței. Trăsăturile de caracter ale personajului, îngâmfarea lui ar fi fost numai

afirmate, n'ar fi devenit atât de perceptibile pentru cititor. De aceea, autorul schiței folosește procedeul povestirii personajului ca din partea autorului. Acest procedeu îi permite să intre în lumea interioară a personajului, să-i arate gândurile, înfumurarea și apoi treptat înfrângerea acestei înfumurări și mișcarea care se imprimă caracterului său. Din păcate însă, acest procedeu nu este folosit consecvent de către scriitor. Treccerile dela un procedeu la altul sunt bine venite în schițe, dacă ele au o motivare logică sau emoțională. Acest lucru nu se întâmplă însă în schița de mai sus. Cititorul nu-și dă seama din al cărui punct de vedere se povestește în schiță. Un exemplu pozitiv îl constituie schița lui Sütö Andras: „Bogar Suzana cântă”, în care se folosește narațiunea din punctul de vedere al personajului, dar ca din partea autorului. Sütö Andras informează însă cititorul de acest lucru încă dela început. În introducerea schiței întâlnim expresii, comentarii care trădează punctul de vedere al personajului. Astfel, despre Bogar Suzana se spune că „*merge, merge, lipăind prin tindă*”, și mai departe: „*justa subțire, de stambă, și-o prinse într'un colț de un șold, cum a văzut că fac nevestele, și intrând ba aici, ba colo, dă frumos binețe*”. Repetarea „merge, merge”, verbul a „lipăi”, expresia „dă frumos binețe” sunt proprii felului de a gândi al unei fete cum este Bogar Suzana. Punctul de vedere al personajului ales de autor lasă o urmă și asupra vorbirii însăși a autorului, vorbire care capătă un colorit aparte. În altă schiță al lui Sütö Andras, „A 7-a bucurie la casă”, prezentându-l pe Baco Marți, autorul își însușește expresiile caracteristice acestuia. De pildă, „era doar singurul suflet de bărbat, în toată casa, încolo numai muiet”. Acest expresii vădesc atitudinea disprețuitoare pe care o are Baco Marți față de femei.

Dacă acum doi-trei ani, schițele și povestirile erau neglijate de către scriitori, în ultima vreme se observă o atenție sporită dată genului scurt.

Atât tinerii scriitori care se află la începutul creației lor cât și scriitorii cu

o bogată experiență literară se îndreaptă deopotrivă spre aspecte semnificative, importante, din realitate, pe care le oglindesc în schițe.

Acest fapt este firesc, dacă ne gândim că construcția socialismului crește pe zi ce trece, că lupta pentru desființarea oricărei exploatări devine din ce în ce mai crâncenă. În cadrul acestei bătălii gigantice apar mereu nenumărate fapte și întâmplări care, după cum spunea Belinschi, nu sunt suficiente pentru o dramă sau un roman, dar care, într-o clipă, concentrează atâta viață încât „nici într'un veac nu le poți trăi“. Aceste întâmplări se cer sesizate și immortalizate în schițe și povestiri, pentru a ajuta lupta poporului nostru în fața căruia sunt puse sarcini din ce în ce mai mari.

Existența unor schițe izbutite scrise de tineri scriitori demonstrează îmbogățirea frontului nostru literar cu noi și promițătoare forțe scriitoricești, forțe care pășesc la crearea unor opere cât mai valoroase.

Dar pentru ca să fie create schițe și povestiri care să dureze, să pătrundă adânc în masse, care să le mobilizeze la acte eroice, este necesară din partea scriitorilor o mai profundă cunoaștere a realității, o mai pasionată militare pentru ideile partidului, o mai adâncă cunoaștere a legilor specifice schiței.

Numai în acest fel „povestirile scurte“ vor putea exprima „idei mari“, vor putea oglindi imagini din epopeea măreață a bătăliei poporului nostru pentru socialism.

DESPRE UN VOLUM DE VERSURI ȘI UNELE REȚETE LITERARE

De curând a apărut un nou volum de versuri care îmbogățesc lirica noastră. Autorul, Aurel Rău, este un tânăr poet care s'a făcut cunoscut prin poeziile publicate în deosebi în paginile „Almanahului Literar“ dela Cluj. „Mesteacănul“, volumul apărut la E.S.P.L.A., înmănușiază cele mai bune poezii ale poetului scrise în ultimii ani.

Aurel Rău este un poet de talent. Constatarea aceasta, în ciuda unor poezii neizbutite din „Mesteacănul“, o face cititorul dela prima până la ultima pagină a volumului. De aceea, plachetei tânărului poet clujean trebuie să i se acorde prețuirea pe care o dai poeziei autentice.

Aria de observație artistică a poetului este destul de întinsă. O dovedește varietatea temelor, diversitatea momentelor de viață spre care se îndreaptă Aurel Rău.

„Mesteacănul“ unește patru cicluri. În cel mai amplu — „Cântece și Balade“ — singurul fără o idee centrală care să grupeze poemele — se întâlnesc deopotrivă versuri despre viața și sentimentele țăranilor colectivști, ca și poezii de dragoste, o evocare lirică a lui Eminescu și cântece de Mai.

Celelalte trei cicluri au profiluri distincte. Sub titlul „Eliberarea Clujului“, sunt înmănușiate poezii care cântă descătușarea orașului natal al poetului. În ciclul „Drumul minerilor“, o încercare meritorie de poem epic, Aurel Rău tinde și reușește să cuprindă artistic momente esențiale ale vieții de ieri și de azi a minerilor. „Trei cântece despre viața și moartea lui Nikos Beloiannis“ încheie volumul.

Simpla enumerare tematică e convingătoare pentru sfera de probleme spre care se orientează poetul. Lupta eroică a minerilor — la sute de metri adâncime „sub țară“ cum spune poetul — viața de muncă rodnică a țăranilor colectivști, simțămintele oamenilor noi, — toate acestea sunt teme pe care poetul le atacă cu îndrăzneală. În cele mai multe din poeziile sale, Aurel Rău a izbutit să-și concretizeze cu succes ideile artistice.

Modul în care tratează problemele de viață pe care le înfățișează, ni-l arată pe Aurel Rău ca pe un poet de coloratură lirică. Prezența poetului, erou liric se face mereu simțită, fie că e vorba de poezii de dragoste, sau de lucrări construite după legile poemului epic.

„Balada cu Miron Prisăcaru“ este din acest punct de vedere deosebit de cloventă. Ea se distinge prin modul original, ingenios, în care poetul a cântat pe marele Eminescu. Pornind dela presupusa existență a unui bătrân prisăcar, prieten al adolescentului Eminescu, poetul evocă figura marelui nostru poet într'o discuție cu Miron Prisăcaru. Poetul nu istorisește. Deși poezia pomenește despre unele întâmplări, timbrul ei este profund liric. Bătrânul Prisăcaru și amintirile lui despre Eminescu sunt astfel un pretext artistic, potrivit pentruca autorul să-și poată desvălui sentimentele proprii față de marele poet al poporului. De aceea răsună firesc cuvintele din finalul poeziei în care poetul, adresându-se bătrânului prisăcar, sugerează eternitatea poeziei eminesciene.

*Prisăcare, bade Prisăcare,
De-ai trăi pe undeva în țară,
Ai simți cuvântul lui de pară
Desfăcându-și tainele în soare
Și sunând în timp cu o vioară,
Care nu cunoaște încetare...*

O asemenea concluzie artistică ar fi fost vană dacă nu era pregătită și motivată. Poetul a înțeles aceasta și în versurile care precedă finalul, dăltuiește cu măiestrie imaginea lui Eminescu. Rătăcitor pe drumuri, pribeag îndrăgostit de oamenii simpli, calegător neostenit al comorilor artei populare, crainic al revoltei maselor — așa se înalță Eminescu din versurile baladei.

*Cântice, povești și snoave multe,
Doine triste, grele de dureri, —
Tot ce cântă și-au cântat și ieri
Oamenii — s'oprește să asculte...
Și apoi, îngândurat, în seri,*

*Pune mâna pe condei și scrie,
Cum scria și-aici în Ipotești,
Ci-că alle cânturi și povești,
Mai cu taină și mai cu mânie,
Și că'n ele mi te regăsești.*

Aceeași căldură lirică, întregită de humor e caracteristică versurilor poeziei „Și iar nu se poate dormi“. Se disting aici versurile melodioase, cantabile, care creiază o atmosferă prielnică cântecului de dragoste. Pentrucă „Și iar nu se poate dormi“ e un cântec de dragoste: pentru natură, pentru viață, pentru om. Această dragoste smulge poetului adevărate efuziuni lirice:

*O viață în larg să privești!
Pământul plutește sub lună,
Porumbul se'ndoaie și sună,
Și foșnele dă sub ferești.*

Finalul poeziei este deosebit de realizat. În versuri pline de prospețime și tinerețe se încheagă imaginea tinerei îndrăgostite care veghează în lunga noapte de vară, în timp ce luna își urmează neobosită, drumul:

*Și până în zorii de-argint
A cerului față din veacuri
Vâsli-va pe lan și pe lacuri.
Recoltelor drum luminând.*

*Și n'o să se poată dormi...
Doi ochi vor veghia la fereastră,
Căci tot până'n ziua albastră
Și cântul din câmp va pluti.*

Poet liric — era firesc ca Aurel Rău să simtă nevoia zugrăvirii unor tablouri de natură. Peisagiile și faptele firii se umanizează sub pana poetului. Așa se întâmplă în „Și iar nu se poate dormi“ ca și în „Balada cu Miron Prisăcaru“ precum și în alte poezii din volum.

Natura apare în plinătatea ei, căutată pe coarde variate, în amplul poem „Grădinarul“. Istorisind vizita pe care o face la grădina unui vestit micurinist din Cluj, poetul cântă natura din perspectiva omului care o stăpânește și o transformă. Este un cântec de biruință al omului în fața imensității naturii, ale cărei forțe, odinioară, l-au îngrozit și terorizat.

Forța uriașă, biruitoare a omului asupra naturii, e simbolizată cu măiestrie în figura

marelui Miciurin, maestrul agrobiologului din patria noastră. Miciurin apare ca un adevărat demiurg schimbând înfățișarea firii, acolo unde trece pasul său.

*Un om cu barba albă ca faldurii cameșii
Ce amintește merii în floare și cireșii.*

*El umblă zi și noapte necunoscând zăgazul
Siberia străbătând-o, taigaua, Caucazul*

*Spre pol, ori-unde trece, răsar în urmă-i
muguri —
Ca râuri verzi se'ntinde vișa cea grea de
struguri.*

*și deși îndreaptă pașii bătrânul spre Urali
sub cer sticlos și rece în floare dau migdali...*

În versuri armonioase, împodobite de imagini plastice, poetul dă glas viziunii îndrăznețe de slăpânire și transformare a naturii.

*Parcă vedeam în față cum sună Apuseni
și-și leapăda mantaua săracă, de milenii,*

*Cum suie către vârfuluri încinse'n blănuiri
sure,
și se resfiră pomii, de aici, ca o pădure,*

*Cum văjaie pădurca și brazil și-i îndoaic
și chiamă peste noii săi oaspeții nori de
ploaie.*

*Acolo'n munții vineși, pe plaiul
singuratic
creștea, pierrea în voie doar mărul cel
sălbatic;*

*pusție și săracă da toamna grea de
sbucium
amar sunau ciobanii în seri târzii, din
bucium.*

*Dar azi, unde sta noaptea adâncă și tăcută
și străbătea arare câte-un picior de ciută.*

*pe unde moșu'n cale vedea doar stei și spini
pe lângă repezi râuri, vor fremăta grădini.*

În „Grădinarul“, apare în toată amploarea ei o însușire caracteristică poeziei lui Rău — pe care am întâlnit-o și în versurile mai sus citate — plasticitatea. Poetul are simțul cuvântului și forță în

creionarea aspectelor semnificative ale vieții. Această însușire este mai cu seamă remarcabilă în tablourile de natură. Iată de pildă, în două distihuri, imaginea toamnei:

*Un val ușor de ceață, cea la risări
le 'ndearună
plutea pe dealuri negre de arături de
toamnă.*

*Și nori pluteau agale ca niște albe dungi
și fire de păianjen cât toamnele de lungi.*

sau imaginea serii coborînd asupra pământului. De remarcat aici subtilitatea poetului care, pentru a plasticiza poetic luminile orașului sau scânteierile lunii, folosește imaginea potirului și a frunzelor, întregind astfel atmosfera poeziei și reținându-și cititorul în hotarele lunii florilor:

*Pe când plecăm, o lună plutea pe 'ntreaga
seară —
cu frunze, pe cărare scânteii se scuturară*

*și se vedea din poartă, ca dela câțiva pași
cum își desfac potirul luminile 'n oraș.*

Aurel Rău este și creatorul ciclului „Drumul minerilor“. Calca uriașă, pe care o străbat minerii, marile prefaceri care s'au petrecut în viața lor odată cu înaintarea țării noastre spre socialism, sunt exprimate în destinul unei familii de mineri care stă în centrul celor patru poezii ale ciclului. Tatăl a fost ucis în sângerosul August al anului 1929. Tabloul creat de poet la începutul poemului, este impresionant. Noaptea a acoperit cu un lîntoliu greu Valea Jiului, — „Vale a Plângerii“. Suferința e întipărită pe fețele oamenilor, răniții sunt duși pe targă și, năucă de durere, o femeie aleargă în neștiire, ca o întruchipare a durerii și a răzbunării, purtându-și în brațe pruncul. E soția minerului asasinat, ale cărui ultime clipe s'au scurs sub un stejar însângerat de sânge omesc. Din scoarța acestui stejar a rupt femeia celui ucis o fărâmă de scoarță, ca o însângerată aducere aminte.

Poetul își urmărește eroii după douăzeci de ani, în zilele luminoase ale con-

strucției socialismului. Pruncul de odinioară e astăzi miner și, printr'o acțiune eroică, își salvează abatajul. În spatele lui se profilează asemeni unei umbre uriașe, imaginea tatălui său, ale cărui visuri le înfăptuiește feciorul, azi:

E 'n luptă Matei. Ochii-i văd în trecut:

• • • • •
*Un om a căzut, chinuit de dureri,
 Pe iarba de sânge pătată.
 Visa o priveștițe fără boieri!
 Azi tu îl continui pe tată!...*"

Această amintire și conștiința că el continuă lupta tatălui său, că îi răzbină moartea, îl sprijină în încordarea supraomenească, fizică și morală pe tânărul erou al poemului. Poetul crează imaginea viguroasă a stihilor deslănțuite ale muntelui, cărora le opune forța omului întruchipată de tinerii mineri. Versurile evocând eroica luptă dintre om și munte au o rezonanță aspră, sunt sacadate, ca într'o imensă sforțare, în care citim victoria viitoare:

„Obrazu-i sudoare!

Ies fire cărunte

In păr,

ca o linie frântă!

Și omul

se smulge!

In locu-i

sub munte,

Cu forță pocimbu-l împlântă!"

Atunci când lupta ia sfârșit, versul poetului se eliberează parcă de ritmul trepidant în care era nevoit să se desfășoare în momentul luptei și curge solemn, grav, în cadența unui cântec de victorie.

Epilogul poemului e durat pe un fapt simbolic cu o mare forță de sugerare: în caseta în care e păstrată tragică scoarță de stejar, însângerată, mama tânărului miner, așează cu pioșenie medalia strălucitoare cu care a fost răsplătit eroismul fiului ei. E un adevărat drum de viață drumul acesta „dela scoarță la medalii“. Și Aurel Rău s'a priceput să evidențieze artistic, acest drum care duce dela iadul capitalismului la zilele strălucitoare în

care foștii robi au devenit stăpânii destinului lor.

Pentru a îmbogăți imaginea fericirii pe care o trăiesc eroii săi, Aurel Rău apelează adesea la forțele naturii pe care le cântă liric. E un procedeu folosit de mulți dintre poeții noștri, după pilda poeziei populare, însă cu mijloace specifice fiecărui scriitor.

Aurel Rău dovedește mult talent în această direcție. Iată tabloul naturii radioase însoțind întoarcerea victorioasă a eroului:

Sosi acasă. Din pridvor, din geamuri

Flori adiau, vestindu-se pe rând.

Și luna caldă cobora prin ramuri

Și Jiu'n noapte rătăcea, cântând.

Și atunci când versul său se ridică cu înflăcărată ură împotriva dușmanilor idealurilor sale, Aurel Rău se pricepe să amplifice imaginea, să o întărească, folosind elementele naturii. Două din poeziile ciclului închinat vieții de luptă și morții lui Nikos Beloiannis, sunt, din acest punct de vedere, semnificative.

„Mama“ — a doua poezie din ciclu — este evocarea caldă a mamei eroului legendar al poporului grec. Chemării ei nu-i răspund decât măslinii „prin care geme“ vântul cu aripi gecoase.

Imaginea măslinului, caracteristic peisajului Greciei, revine în „Epilog“. Nikos cade asemeni unui „măslin desfășurat în soare“. Pentru a reda durerea pe care a pricinuit-o asasinatul mișesele al lui Beloiannis, poetul însufletește natura. Imaginea este cu adevărat impresionantă. Izvoarele, fie cât de adânci, încremenesc, pământul își oprește mersu-i („marea ...lângă coaste mai crunt s'a sfărâmat și s'a retras“).

Fără îndoială, nu poți reduce imaginea durerii la suferința — fie ea și însuflețită — a naturii.

Folosirea acestor elemente însă contribuie la îmbogățirea imaginii generale, la reliefaarea ideii artistice centrale. Dealtfel, poetul a gradat aceste elemente. Primele poezii din ciclu au o mai mare sobrietate poetică, „Epilogul“ însă — adevărat cânt de slavă a eroului de legendă — se distinge printr'o bogăție de elemente poetice. Capa-

citatea lui Aurel Rău de a utiliza rodnic elementele naturii pentru întregirea imaginilor sale, este o însușire valoroasă. Poetul trebuie însă să-și echilibreze aceste potențe. Uneori — e drept, rar — se văd pe acest plan tendințe manieriste. Fără a li se simți necesitatea, găsim de pildă în „Drumul minerilor“ versuri despre natură, frânând acțiunea și îngreunând-o:

*Se varsă,
cărbunii
întruna.
Afară,
rotundă,
se urcă din pruni
și'n zare,
stă galbenă,
luna.*

Alături de poezii valoroase, care dovedesc talentul poetului, există în „Mesteacănul“ versuri plate și cenușii precum și poezii neisbutite.

Origina lor se află în prezența unor elemente formaliste în creația poetului, în lipsa de idei care a stat la baza unor asemenea versuri. Deosebit de caracteristică din acest punct de vedere este poezia „Nimeni nu va ști.“ Poetul vrea să-și cânte iubirea pentru o ființă dragă și îndepărtată. Ideia poate să fie bună. Realizarea însă, este neizbutită. Poetul se mărginește la declamarea unor locuri comune, a unor afirmații banale:

*Am jurat cândva să ne iubim,
Orice depărtare ne-ar desparte.
... Alte munci mi te-au chemat departe
Și acum ce rar ne întâlnim!*

Lectura unor asemenea versuri banale produce o impresie penibilă, mai ales dacă te gândești că autorul lor este un poet de talent. Poezia este semnificativă pentru elementele intimiste care mai persistă încă în lirica lui Aurel Rău.

Pe o treaptă artistică asemănătoare, se află poeziile: „Ziarului Scânteia“, „Urarea

mamelor din Grecia“ și chiar „Mesteacănul“, poezii bânuite de un patos declamatoriu, sărace în idei.

Elementele formaliste apar mai evident în unele din poeziile cuprinse în ciclul „Eliberarea Clujului“. „Seară Clujeană“, de pildă, vrea să fie un medalion evocator al eliberării Clujului. Poemul este conceput însă la o temperatură scăzută. Imaginea eliberării este înecată în paranteze lirice de o calitate mediocră, poemul nedând glas unor sentimente adânci. Meditațiile poetului, care rătăcește împreună cu iubita sa pe străzile Clujului, nu sunt semnificative pentru sentimentele și gândurile oamenilor cărora eliberarea le-a deschis adevărate orizonturi de viață. Aurel Rău își cântă în această poezie reacții emotive, miniaturale, tipice pentru o poezie intimistă.

Prezența unor asemenea versuri în creația lui Aurel Rău trebuie să dea de gândit poetului. Numai eliberându-se de rămășițele formaliste de tip intimist și idilist, luptând pentru un bogat conținut de idei al poeziilor sale, Aurel Rău își va putea ridica nivelul creației la înălțimea posibilităților sale, care, în cele mai multe poezii, s'au concretizat devenind realități poetice depline.

Era firesc ca poezii ca acelea cuprinse în „Mesteacănul“ să fie întâmpinate cu căldură și simpatie de critica noastră literară. Din păcate însă, căldura și simpatia nu sunt sinonime întotdeauna cu înțelegerea justă a problemelor. Ori tocmai aceasta se vede în cronica semnată de Dumitru Micu în „Contemporanul“.

În articol se găsesc multe observații juste, care țin în special de analiza „la text“ a poeziilor. Se află însă și observații false și dăunătoare.

Aprecierile greșite ale cronicarului sunt făcute îndeosebi cu privire la personalitatea literară a lui Aurel Rău. Confuzia în aprecierea acestei probleme duce în mod

necesar la afirmații greșite, uneori absurde. Chiar dela începutul cronicii, se afirmă că volumul lui Aurel Rău, „cu toată diversitatea tematică, permite cititorului sesizarea unor particularități artistice și a unor tendințe caracteristice creației acestui poet în plină formare“.

Așa cum apare, din fraza citată, cronicarul socotește că diversitatea temelor, este cel puțin un impediment pentru manifestarea particularităților artistice ale poetului. Drept care subliniază cu justificată bucurie din punctul său de vedere, că în volumul lui Rău se vedește personalitatea artistică a poetului „cu toată diversitatea tematică“ (adică, probabil, „în ciuda diversității tematică“).

În a doua coloană a articolului semnat de D. Micu se spune că „nu vom găsi la Aurel Rău versuri clocotitoare de patos, cu izbucniri violente de mânie și indignare, nici strigăte de entuziasm nestăpânite“, și că aceasta ar fi caracteristic pentru poezia tânărului poet clujean.

Iată deci continuarea ideii neformulate direct, după care personalitatea implică existența unei singure coarde lirice, că, cecace-l distinge pe un poet de un altul este lipsa unor anumite însușiri, pe care celălalt le-ar poseda (ar urma de altfel din aceasta asemuirea până la identitate a poezilor cu coarde lirice variate).

Dealtfel, versurile din volumul lui Aurel Rău desmint afirmația criticului. D. Micu spune că nu găsește în „Mesteacănul“ „versuri clocotitoare de patos, cu izbucniri violente de mânie și indignare“. Să vedem dacă așa stau lucrurile. Iată, de pildă, poezia „Defilare de 1 Mai“:

Dușmanu-i unu: vrea război.

Din ghiara lui mai curge sânge.

Vrei pace? Vino lângă noi!

Pacea războiul îl va'nfrânge.

Tu intră, dar, în rând, și hai,

Pe stângul bate grabnic pasul!

E Unu Mai.

De Unu Mai

Din inimă să-ți fie glasul!

Poftim, te uită'n preajma ta!

De ce-ai rămas pierdut deodată?

Chiar de-ai străbate globul roată,

De-al flancului sfârșit n'ai da.

Poezia aceasta se caracterizează în general prin versuri care, dacă nu clocotesc de patos, nu sunt în orice caz lipsite de el. Poetul nu își cântă discret cântecul de armindeni, ci scandează în marș hotărît.

Este izolată această izbucnire de patos a lui Aurel Rău? Nu! O dovedește „Cuvântul lui B'lag Zenobie“, o reușită poezie, plină de ură împotriva dușmanilor țărănimii muncitoare, poezie străbătută de un intens fior dramatic. Despre ce este vorba în aceste versuri? Despre demascarea unui chiabur travestit în mijloc și care încearcă să se strecoare într'o gospodărie colectivă. S'ar putea cita poezia întregă ca grăitoare pentru tensiunea înaltă, pentru patosul versurilor, pentru mânia și indignarea țărănilor muncitori, exprimată artistic de poet. Să folosim doar câteva exemple:

Cine ți-a ciuntit pământul,

Cine ți-a schimbat vestmântul,

Cine te-a'ndemnat — vulpoi,

Să lași urme printre noi?

Nu mai ai de azi cuvânt!

Nu mai poți fura pământ!

Nu mai cânti în gura mare!

Nu porți armă la spinare!

Nu mai calci peste vecini!

Nu sunt domni să li te'nchini!

Nu mai sânt sătenii proști!

Ia poftim să ne cunoști!

Frunza'n codru'ngălbenește —

Ai să te usuci și tu!

Crezi că cioata înverzește?

Noi ți-o spunem verde: Nu!

Asemenea versuri se întâlnesc și în „Drumul minerilor“. Ciudat este că Dumitru Micu a analizat aceste poezii, citând versuri de un patos unit cu mânia și indig-

narea. însușiri de care tot el se îndoia puțin mai înainte:

*N'am să uit nîcîcînd, nîcîcînd
Focul ce le-a stat în gînd,
Ura ce le-a ars în ochi
In acel August flîmînd!*

*Scoarță neagră'nsîngerată,
Martor ai să fi odată!
Nu s'oprește-ai cîia lupta,
Nu s'oprește niciodată!*

Nu sunt deasemenea lipsite de patos versurile din poezia următoare a acestui ciclu, „In abatajul patru“. Iată un singur exemplu:

*Doar singur s'aude un strîmt abataj
Cum bate la mare-adîncime.
In drumul tău, țară, primește curaj
Că truda-i aici pentru tine!*

Cele trei cîntece despre viața și moartea lui Nikos Beloiannis sunt și ele elocvente pentru patosul de care e însufletit adeseori versul lui Rău, elocvente pentru aceea că poetul este capabil să-și înalțe glasul cu mînie sau indignare. Poezia „Glasul lui“ este în întregime grăitoare. Nici nu se putea să fie altfel. Poetul, pentru a reuși, trebuia să redea liric tîria cuvîntului de comunist. Iată și patosul și mînia în cuvîntul lui Nikos Beloiannis:

*Dorim ca mai vesele zile
Să vină în țară la noi,
Să nu rabde foame copile,
Să nu piară frații'n război.
Luptăm pentru Grecia. Țării,
Poporului — seamă veți da!
Căci azi ați supus acuzării
Chiar Grecia!*

dar și în cel al poetului:

*Glasul urca
Tăios, în tăcerea odăii.
Și-acum îl ascultă năuci
Se'ntunecă juzii, călăii
Stau palizi cu mîna pe cruci.*

*Și iată-i, se'nșiră și pleacă.
Sentința e dată. Dușmani
Sunt toți. Peste-o oră drept plată
Stăpânii-i vor umple de bani.*

Și celelalte poezii din ciclu conțin versuri semnificative pentru laturile patetice ale versului lui Aurel Rău.

S'ar putea cita multe alte versuri din volum, care atestă și „strigătele de entuziasm nestăpînit“. Să amintim numai „Imn Patriei“, „Și iar nu se poate dormi“, etc.

Exemplele citate dovedesc că lui Aurel Rău nu îi sunt străine nici coardele mai grave și mai puternice, mai vibrante, ale lirei poetice. Incercarea de a face din Aurel Rău un poet „discret“ e deci desmințită de înseși versurile lui.

Iată cum, deși însufletit de dragoste față de creația poetică, Dumitru Micu a ajuns, practic, să minimalizeze, să-și ciuntască aprecierile despre creația unui scriitor, făcînd totodată generalizări greșite.

Aici, mai trebuie adusă o precizare: D. Micu a greșit și atunci cînd, dornic de a defini personalitatea poetică a lui Rău, a socotit-o ca și cum ar fi un fel de „dat“ metafizic, înghețat, și nu în dezvoltare. Aurel Rău este un poet tînăr „în plină formare“, cum spune și D. Micu. Poetul este în evoluție, el își mai poate reliefa și alte trăsături ale personalității sale creatoare, el și-o poate întări, căutînd și găsind laturi noi.

D. Micu apreciază greșit unele poezii ale lui A. Rău atunci cînd vorbește cu dispreț despre „întîlnirile idilice cu o iubită ucisă de nemți“ (poezia „Amintiri“). Este un dispreț nejustificat și condamnabil. O poezie care cîntă iubirea poetului pentru o ființă asasinată de nemți, și ura împotriva asasinilor nu e obligatoriu să împietzeze asupra imaginii eliberării. Se pare că pe cronicar îl supără „duioasele aduceri aminte“, sentinentele de tristețe sau de durere. Sunt care nelalocul lor aceste simțăminte în poezia realist-socialistă, atunci cîd prin ele autorul transmite un mesaj de idei înaintate? Desigur că nu! Dacă ar fi astfel, multe cute ale sufletului uman ar rămîne nedesvîluite și simțămintele omului ar părea mărginite.

În cecece privește „sentimentul duos al aducerii aminte“, care ar înlocui — după afirmația cronicarului dela „Contemporanul“ — imaginea eliberării. nu poți inter-

zice unui poet de a cânta descătușarea din lanțuri și a aduce prinosul aducerii aminte făpturilor dragi căzute în luptă. Este de fapt și aceasta o latură, și nu puțin importantă, a sentimentelor omului eliberat.

Nu se poate cere omului care a pierdut ființele dragi să scoată chiote de bucurie. Ii poți cere să nu se vace neputincios, dezarmat, ci să-i urască pe acești asasini și să lupte împotriva lor. Și acestor sentimente le-a dat glas Aurel Rău. În poezia „Amintire“ e drept, ar fi putut să facă

acest lucru cu mai multă vigoare. Tendința scolastică, unită cu unele confuzii estetice, l-a condus pe critic la „rețete“ literare. Acestea nu pot decât dăuna dezvoltării lui Aurel Rău. Critica literară, pentru a-și justifica și îndeplini rolul trebuie să ajute literatura în creșterea ei. Prin unele din observațiile pe care le cuprinde, cronica lui D. Micu nu face însă aceasta. „Rețetele“ sunt dăunătoare poeziei autentice. Iar Aurel Rău *este* un poet autentic.

TRECUTUL CU OCHII PREZENTULUI

La 7 Noembrie 1941, în clipele când Armata Sovietică salva cultura și viitorul omenirii măcinând mașina de război hitleristă în fața Moscovei, I. V. Stalin adresa oamenilor sovietici chemarea aceea de neuitat:

„Fie ca în acest război să vă însuflețească figurile pline de bărbăție ale marilor noștri strămoși: Alexandr Nevski, Dmitri Donșcovi, Cuzma Minin, Dmitri Pojarschi, Alexandr Suvorov, Mihail Cutuzov! Fie ca steagul biruitor al marelui Lenin să vă inspire!”

Scriitorii sovietici au răspuns acestei chemări. Au apărut atunci, alături de atâtea opere ce conturau figura de o măreție morală fără seamăn a omului sovietic în Marele Război de Apărare a Patriei, un șir de mari piese și romane în care retrăiau conducători ai luptei duse în trecut de poporul rus împotriva cotozirii. Menirea lor de a servi luptei prezente era rostită răspicat.

„Am crezut în izbânda noastră chiar în cele mai grele zile din Octombrie și Noembrie 1941 — scrie Alexei Tolstoi în autobiografia lui. Și atunci, în ziua aceea, nu departe de orașul Gorchi, pe malul Volgăi, am început c. nuvelă dramatică „Ivan cel Groaznic”. Acesta a fost răspunsul meu la umilințele la care nemții mi-au supus Patria. Am rechemat la viață din neștiință un suflet rus, mare și pasionat, acela al lui Ivan cel Groaznic, ca să-mi înarmez „conștiința deslănțuită”.

Vom vedea că felul acesta de a evoca

trecutul legat de prezent și slujindu-l, ca un mijloc de seamă pentru a însufleți la luptă pe contemporani, caracterizează literatura istorică a marilor clasici. Iar după victoria clasei muncitoare, literatura istorică se dezvoltă și se transformă, găsește un răsunset mult mai larg. În această perioadă de după victorie, conștiința istorică a maseilor crește puternic. Oamenii care au desființat sau sunt pe cale să desființeze exploatarea și merg spre societatea fără clase, oamenii care creiază istoria într'un ritm nemaiîntâlnit, realizând schimbări revoluționare în perioade de ani și de luni, sunt în stare să redea și să înțeleagă altfel și mai adânc marile fapte ale trecutului.

În ultimii ani, literatura noastră — și proza în special — s'a îmbogățit cu un șir de asemenea opere în care retrăesc oameni și fapte din trecut, sunt evocate paginile unei lupte de veacuri. De-ar fi să menționăm numai domeniul romanului, vedem că în doi-trei ani au apărut lucrări ca: „Nicoară Potcoavă”, care, împreună cu „Mitrea Cocor” și cu „Nada florilor” reprezintă încununarea creației de după 23 August a lui Mihail Sadoveanu, „Sfârșitul jălbelor” și „Marea pregătire”, primele două cărți ale trilogiei lui Alexandru Jar, inspirate din trecutul de luptă a partidului, „Zorii robilor” de V. Em. Galan, trei volume din „Lanțuri”, vastul ciclu de romane al lui Ion Pas, „Moșia oamenilor slobozi” și primul volum din „Mitruț al Joldei” de C. Ignătescu, „Răscoala ioba-

gilor" de I. D. Mușat. Deasemenea, sunt aproape de apariție alte câteva romane, dintre care „Bălcescu", povestea vieții marelui revoluționar democrat, la care lucrează Camil Petrescu. Tot astfel, în domeniul dramaturgiei și al poemului de mari proporții, au fost realizate piese ca „Bălcescu" de Camil Petrescu, „Ion Vodă cel Cumplit" de Laurentiu Fulga, „Rapsodia țiganilor" și „Matei Millo" de Mircea Ștefănescu ori „Bălcescu" poemul lui Eugen Jebeleanu ca să cităm doar operele cele mai de seamă.

Aceste opere își îndeplinesc rolul lor mobilizator și educativ în măsura în care scriitorul știe să evoce trecutul — în acelaș timp cu rigurozitate științifică și cu înflăcărea unui luptător. Din acest unghi trebuie să cercetăm noile romane istorice și problemele pe care le ridică.

În prealabil însă, trebuie făcută o precizare. Romane ori nuvele mai întinse, a căror acțiune se petrece în trecut, au apărut la noi în număr mai mare decât cele pe care le-am menționat mai sus. În trecut se petrece și acțiunea nuvelei lui Petru Dumitriu „Bijuterii de familie" și a romanelor „Descult" sau „Dulăii" de Zaharia Stancu. Sunt acestea opere istorice?

Este evident că nu putem caracteriza o operă literară — nuvelă sau roman, poem sau piesă — drept istorică, raportând-o la cititor. Dacă am considera operă istorică descrierea unei realități care apare trecută cititorului, am ajunge la consecințe absurde. Orice operă scrisă mai de mult ar deveni istorică pentru cititorul de astăzi. „Ană Karenina", în care Lev Tolstoi a descris lumea contemporană lui, ori „Strada Lăpușcanu" de Mihail Sadoveanu ar fi opere istorice ca și „Război și pace" ori „Frații Jderi". Pe de altă parte, cece ar fi roman istoric pentru cititorul de treizeci de ani, n'ar mai fi pentru cel de cincizeci.

Nici singură raportarea la scriitor nu poate da o soluție mulțumitoare. În general, autorul de romane istorice descrie o lume pe care n'a cunoscut-o personal. Dar aceasta nu constituie deloc o regulă. Romanul auto-

biografic se poate îmbina cu cel istoric. Scriitorul poate povesti întâmplări pe care le-a trăit și evoca personajii pe care le-a cunoscut, fie că folosește persoana întâia, ca I. Popov în romanul său „La capătul nopții", fie că nu. Cazul din urmă e cel din „Port-Arthur", de I. Stepanov, în care sunt povestite evenimente din războiul ruso-japonez din 1904-1905. Aceste fapte, autorul — fiul unui căpitan de marină — le-a trăit în copilărie. Dar povestirea sa n'are cătuși de puțin caracter autobiografic. Nici Popov, nici Stepanov nu se mărginesc la amintiri, ci, povestind la persoana întâia ori a treia, reconstituie documentat epoca.

Romanul istoric nu poate fi definit numai prin prezența, pe primul plan, a personajilor istorice. Sfera noțiunii s'ar restrânge neîngăduit de mult. Ar rămâne deoparte multe opere însemnate din trecut — ale lui Tolstoi, Walter Scott, R. L. Stevenson, de pildă — care se ocupă de personajii imaginare, puse însă în relații și dându-și contribuția la fapte, la evenimente istorice. Acelaș lucru s'ar întâmpla cu unele opere din zilele noastre, cum e de pildă „Zorii robilor", unde evocarea întâmplărilor din 1907 se face cu ajutorul unor personaje plămuite de scriitor.

Dar, fie că aduce în scenă personajii istorice, fie că zugrăvește trecutul prin personajii imaginare, scriitorul face cunoștință cu realitatea zugrăvită sau, în cazul romanului istoric, cu punctul de pornire autobiografic, își completează cunoștințele, trece dela reminiscențe la înțelegerea trecutului în esența lui, la înțelegerea cu rigoare științifică, prin intermediul documentului. O operă literară istorică nu poate nici trece cu vederea, nici modifica datele cu privire la evenimentele din trecut, la mentalitatea oamenilor din vremea respectivă, la detaliile de costum, decor. Vom vedea că nu se pune problema mulțimii acestor detalii documentare, ci a selecționării lor. Dar exactitatea realistă a evocării este indispensabilă — după cum indispensabilă este și o anumită amploare a ei, faptul că nu se limitează la un sector limitat al realității trecute, ci caută să dea o viziune de ansamblu, să cuprindă fapte felurite, unificate prin sugerarea

conexiunilor și cauzelor. Aceasta nu înseamnă că numai așa denumitele fresce — dealtfel impropriu denumite astfel, căci termenul acesta implică staticul — pot fi considerate drept istorice. Dar chiar când se ocupă de un sector mai limitat din realitatea trecută, scriitorul trebuie să redca fie implicit sau pe al doilea plan, ansamblul din care acest sector face parte. Într'o năvelă de Ion Pas, „Noi la '77“, drumul și faptele în război ale soldatului Grigore Ion ne fac să cunoaștem și condițiile de exploatare în care a trăit țărănimea și atitudinea aparatului de stat, așa cum o simte, pe pielea lui, Grigore Ion.

În cadrul acestui articol nu ne vom ocupa de o categorie deosebit de însemnată de noi opere istorice — romanele din trecutul de luptă al partidului. Ele sunt fără îndoială romane istorice și li se aplică toate trăsăturile și problemele acestui gen. Dar, zugrăvind o nouă categorie de eroi istorici de un fel deosebit — comuniștii — „oamenii de structură deosebită“ despre care vorbește I. V. Stalin, aceste romane ridică un șir de importante probleme specifice. Forme caracteristice noi îmbracă în aceste romane raportul dintre erou și masă, după cum îmbogățite sunt și trăsăturile maselor pe care comuniștii le organizează și le conduc în luptă. Deaceia, această categorie de romane istorice cere să fie analizată în cadrul unui studiu separat.

În crearea romanului istoric nou, scriitorii noștri au de învățat din modelul strălucit pe care îl oferă romanul istoric sovietic. Opere ca „Petru I“ de Alexei Tolstoi, „Port Arthur“ de Stepanov, „Stepan Razin“ de S. Zlobin, „La capătul nopții“ de Popov arată ceace se poate realiza în evocarea trecutului prin metoda superioară de creație a realismului socialist. Vom găsi în ele răspuns la principalele probleme ce le pune literatura istorică.

Deasemeni, după cum romanul sovietic s'a dezvoltat din trunchiul viguros al romanului istoric rus, la care și-au dat contribuția uriași ai prozei ca Gogol cu „Taras Bulba“, ori Tolstoi cu „Război

și pace“, prozatorii noștri de astăzi duc mai departe realizări prețioase și trebuie să se sprijine pe ceace au creat în acest domeniu elasicii noștri.

Reîntâlnim și în romanul istoric opoziția dintre cele două literaturi existente în orice literatură. Deosebirile se regăsesc peste tot, în concepția asupra istoriei, în crearea personajilor, în veridicitatea amănuntelor, în limba povestitorului și a eroilor. Întâlnim pe de o parte evocarea istorică veridică, realistă, menită să servească la propășirea poporului pentru care scrie artistul, pe de alta refugiul în trecut și folosirea lui ca pretext pentru poziții șovine obscurantiste. În toate literaturile, romanul istoric realist se dezvoltă în luptă cu operele care fac din trecut un fetiș ori îl interpretează în chip retrograd. Și Gogol, și Tolstoi și Merejkovski evocă trecutul, dar ce altceva mai are comun o operă realistă, populară și patriotică ca „Taras Bulba“ cu evocările misticoide, din preistorie ale lui Merejkovski?

Deasemeni, tendințele contradictorii ce s'au ciocnit în cadrul romantismului s'au manifestat și în felul opus de a trata istoria. Între piesele și romanele medievalistice ale lui Arnim și „Michael Kohlhaas“ de Kleist, distanța e aceeași ca și între generoasele chemări pentru eliberarea omului, între critica absolutismului și feudalității din romanele istorice ale lui Hugo și elogiul feudalității făcut de Vigny în drama lui „Cinq-Mars“.

Acceași evoluție, caracterizată prin lupta dintre redarea realistă și antirealistă a faptului istoric o întâlnim și în literatura noastră.

Tematica istorică domină începuturile înfloririi literaturii noastre din secolul trecut — dela piesele lui Asaki și până la marile drame ale lui Alecsandri. În teatru, în roman și în poezie, prin evocări ale trecutului, s'au pus bazele noii literaturi din veacul al XIX-lea. Să ne amintim că primul mare roman al nostru este, de fapt, un roman istoric. În 1863, Nicolae Filimon zugrăvea în „Ciocoi vechi și noi“ oameni și fapte petrecute cu o jumătate de veac în urmă, în vremea lui Caragea.

Descriind ridicarea prin toate mijloacele a unui ciocoi — și, de fapt, urmărind una

din căile de dezvoltare ale burgheziei, noastre, Filimon se adresa oamenilor din vremea sa — cum o arată și semnificativul său prolog. Tăișul satirei sale nu lovea în trecut, ci în contemporanii lui. Intervenția plină de indignare a autorului, impresia permanentă pe care o crează de a vorbi de lucruri socotite actuale, ne fac să uităm aproape că e vorba de evocarea unei epoci anterioare celei în care scria Filimon.

Intr'un articol critic din 1844, Belinschi scria: „Istoria generală are drept sarcină să alcătuiască tabloul dezvoltării prin care omenirea a trecut din sălbătecie la starea în care o vedem astăzi. Acesta presupune cu necesitate o legătură vie între actual și vechiul ce se pierde în noaptea timpurilor — pe scurt, presupune un fir neîntrerupt ce trece prin toate evenimentele și le leagă unul de altul, le conferă un caracter unitar de întreg“.

În acest spirit au tratat istoria marii clasici. Nu ca un refugiu, nu ca un mijloc de a se izola de problemele contemporane, nici ca un fetiș. Tăișul și conținutul operei lor este, cum o afirmă toți cu mândrie, cel patriotic. Au evocat paginile glorioase ale trecutului pentru a sluji prezentul. Au căutat să aducă în lupta pentru eliberarea socială și națională stimulentele rememorării actelor eroice și al biruințelor din trecut ale poporului. Așa au făcut Cârlova, Alexandrescu, Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu ori Coșbuc în poezie, Bălcescu, Negruzzi, Filimon ori Odobescu în proză, Hașdeu și Alecsandri în teatru.

Dela Cârlova, care invoca „ruinurile“ glorioase ale trecutului ca o spaimă pentru tirani și până la Coșbuc, literatura istorică stă sub semnul frazelor înflăcărâte pe care le rostea Kogălniceanu în 1843, în discursul de deschidere al Academiei Mihăilene:

„Downilor, când ași fi așa de norocit să dezvolt mai mult în inima D-voastră interesul pentru istoria patriei, m'aș fâli că am sporit în D-voastră și iubirea către patrie, și că, prin urmare, am contribuit la păstrarea naționalității; căci ce poate mai mult să ne o păstreze decât această istorie,

care ne arată ce am fost, de unde am venit, ce sântem, și, ca reșula de trei, ne descopere și numărul necunoscut, ce avem să fim!“

Deaceea, notele paseiste, pricinuite de descurajări momentane în lupta prezentului, au fost rare. În zdrobitoarea lor majoritate, aceste opere nu cer întoarcerea la trecut și la instituțiile lui, nu văd în trecut o soluție, ci un imbold. Evocând în accente solemne umbra lui Mircea la Cozia, Grigore Alexandrescu nu ui-ă nici o clipă că scrie în preajma marilor schimbări pe care le ceruse și în „Anul 1840“. Alexandrescu crede în progresul obținut prin lupta poporului. În confruntarea dintre trecut și prezent, grandoarea figurii lui Mircea nu-l poate face să încline spre trecut:

*Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte
stralucite,*

*Însă triste și amare, legi, năravuri
se'ndulcesc:*

*Prin științe și prin arte națiile
întrăfite*

*În gândire și în pace drumul sluvei
îl găsesc.*

De pe aceleași poziții, pe care cu pasiunea luptătorului le exprimase Kogălniceanu în 1843, și-au creat operele scriitorii noștri care au adus și aduc romanului istoric cel mai bogat, mai însemnat aport. Desfășurarea istorică redată de pe pozițiile celor mulți, cu opoziția crâncenă dintre asupriți și asupritori, căldura patriotismului ce străbate prin fiecare pagină, realismul consecvent, sunt trăsături comune cărților pe care, dela „Șoimii“, primul său roman și până la „Nicoară Potcoavă“, Mihail Sadoveanu le-a consacrat vieții din trecut a poporului nostru. E firesc ca studiind diferitele aspecte ale romanului istoric să ne întoarcem adesea la modelul pe care o asemenea operă îl oferă romancierilor din zilele noastre.

Pentru a înțelege mai limpede ce ascuțite ia lupta între realism și antirealism în literatura istorică, cât de răspicat poate fi făcută să vorbească această literatură pentru progres sau reacțiune, trebuie să amintim de situația din acest punct de vedere, din literatura apusului. Și aici opoziția e izbitoare între cele două literaturi care se înfruntă în sânul fiecărei literaturi

naționale. Chemând poporul american să se ridice împotriva exploatării capitaliste, Howard Fast s'a întors spre momentele cele mai grăitoare ale luptei pentru libertate. Din zilele revoluției americane și-a ales acțiunea romanului său „Cetățeanul Tom Payne“, „Cei mândri și liberi“ și „Conceput în libertate“, ori din războiul de Secesiune „Drumul libertății“. De curând a apărut „Spartacus“. În romanul acesta, Fast face să retrăiască cu un excepțional dramatism marea ridicare a sclavilor care, în secolul I înaintea erei noastre, a făcut să tremure Roma.

Dar literatură istorică scriu în Statele Unite și autori de felul lui Margaret Mitchel, Taylor-Caldwell, Katherine Windsor ori diverși alți comercianți de „best-sellers“ (lucrări de succes comercial). După cum piese istorice a scris în Franța și Romain Rolland în al său „Teatru al Revoluției“, dar și Henry de Montherlant, de pildă.

Un izbitor semn de regres al acestui gen în literatura decadentă este funcția directă, fățișe, de refugiu, de evaziune, pe care o au operele respective. Fenomenul e general, în film, în teatru ori în roman. Asemenea unelte de evadare slujesc un scop dublu. Pe deoparte sunt menite să narcotizeze masele, să le demobilizeze dela luptă, să le distragă atenția dela uneltirile ațățătorilor la război și dela divorțul din ce în ce mai accentuat dintre prețuri și salarii. Pe linia aceasta, romanele și filmele istorice își împart rolul cu „romanele negre“, cu filmele cu gangsteri și cow-boy și cu toate celelalte produse ale culturii atlantice.

Dar în afară de rostul preparării unui soi de opium pentru exploatați, literatura și filmul istoric au menirea să calmeze foarte îndreptățitele nervozități și spaima ale exploataților. Presa progresistă franceză a remarcat abundența de opere felurite — filme, piese ori romane ce se petrec în jurul anului 1900, considerat drept „vemea veche și bună“. Burghezia franceză — ca și cea a altor state — simte nevoia să poposească într'o epocă de exploatare mai „calmă“. O epocă în care să nu simtă atât de puternic cum i se scutură

pământul de sub picioare, să nu fie urmărită de cosmarul ce-l reprezintă pentru ea cifrele noului plan cincinal sovietic, marile construcții staliniste ori realizările care duc democrațiile populare spre socialism. Și atunci își recrează câte un 1900 fără greve, cu trai tihnit, presărat cu agreabile adulteruri și cu chefuri la Moulin-Rouge.

Menirea evazionistă se împletește firesc, în asemenea opere, cu ignorarea totală a adevărului istoric. Exactitatea în descrierea istorico-concretă a epocii e înlocuită fie printr'o căutare de pitoresc factice și de pseudo-atmosferă ca în „Pe aripile vântului“, fie prin disprețul total față de adevărul sau măcar verosimilul istoric. În această privință, atâția scriitori și producători de filme americane și-au câștigat o linie meritată faimă de ignoranță și de incultură. Datele biografice ale personajilor istorice, trăsăturile de caracter, faptele elementare sunt schimbate, intervertite sau înlocuite fără urmă de scrupul, cu aceeași ușurință cu care „Aida“ lui Verdi se cântă pe unele scene americane transpusă din Memphis (Egipt) în Memphis (Tennessee) și din antichitate în timpul războiului de Secesiune.

Dar falsificarea istoriei nu se mărginește la amănunte și date, ci lovește în special în faptele esențiale, în raporturile de clasă, prezentându-le retrograd. „Pe aripile vântului“ al lui Margaret Mitchell, zugrăvea proprietarii de sclavi din Sud într'o lumină brandafirie. Autoarea se apleca plină de nostalgie asupra traiului lor patriarhal. Fericiti, sclavii negrii formau o mare familie împreună cu stăpânii lor. Organizația de ucigași a Ku-Klux-Klanului era prezentată drept o reacție cavale-rească, de apărare a sudiștilor învinși. În sfârșit, singurul reprezentant al oamenilor din popor care, la îndemnul lui Abraham Lincoln au luptat pentru abolirea sclaviei, singurul soldat nordist din carte apărea ca o brută, ca un jefuitor. În acelaș fel, un roman interminabil ca „Amber“ de K. Windsor toarnă din belșug obscenitatea pentru a ilustra o admirație

tâmpă față de tipul aristocratului trufaș și cinic.

Cea dintâi, cea mai izbitoare dintre trăsăturile noilor opere istorice este felul cum spiritul de partid, baza realismului socialist, orientează alegerea temei și atitudinea față de faptele trecutului.

Marii scriitori clasici nu s'au întors nici ei spre trecut la întâmplare. Fie că au căutat în trecut — cum au făcut cei mai mulți — un mijloc de îmbărbătare și un model pentru lupta prezentului, fie că au evocat trecutul, în deosebi ca un argument pentru critica prezentului, ei au ales epocile de luptă victorioasă împotriva asupririi: vreme de „fapte strălucite“, cum scria Alexandru.

Cele mai de seamă opere istorice ale lui Mihail Sadoveanu se opresc asupra unor conducători ai luptei împotriva cotorpării otomane și scot în relief faptul că această luptă s'a dus cu sprijinul masselor populare, împotriva boierilor. Deaceia, Sadoveanu evocă în special vremuri ca cele din timpul lui Ștefan cel Mare, când țărani liberi reprezentau sprijinul cel mai de nădejde în lupta împotriva cotorpării, spre deosebire de boieri ca Isaia Vornicul, mereu uneltind, mereu gata să trădeze. Această epocă retrăiește cu măreție în „Frații Jderi“. Iar ecourile ei, care sporesc îndârjirea masselor în lupta lor împotriva încălcării și asupririi boierești se fac simțite și în „Neamul Șoimăreștilor“, și în „Șoimii“ ori în „Vremuri de bejenie“.

Astăzi însă alegerea faptului istoric e bazată pe cunoașterea științifică a trecutului în lumina marxism-leninismului. „*Spiritul partinic bolșevic* — scrie criticul sovietic S. Petrov în articolul său „Romanul istoric în literatura sovietică rusă“ — presupune reflectarea trecutului de pe pozițiile „partidului poporului“, desvăluirea în primul rând a acelor trăsături și tendințe din trecut, care în dezvoltarea lor au favorizat apropierea momentului măreț al eliberării masselor muncitoare“.

După pilda romanului istoric sovietic, scriitorii noștri se îndreaptă spre momentele nodale ale istoriei, spre marile ridicări ale celor exploatați, spre epo-

cile de luptă biruitoare împotriva asupririi naționale, spre marile transformări care au împins înaintea societatea. Deaceia, momente însemnate ca răscoala țăranilor din 1907, ori ca revoluția burghezo-democratică din 1848 au atras atenția mai multor romancieri. Alegerea acestor momente nodale dă unitate unor momente și fapte variate. Indreptându-se spre mișcarea lui Doja din veacul al XVI-lea, spre începutul secolului trecut, ori spre răscoalele dela 1888 sau 1907, scriitorii au căutat să exprime în condițiile istorice respective aceeași neîmpăcată contradicție dintre cei ce stăpâneau pământul și cei ce-l munceau.

Această unitate în varietate se desprinde deîndată dacă ne reamintim de momentele și faptele descrise în principalele romane istorice noi.

În „Nnicară Potcoavă“, Mihail Sadoveanu a pornit dela primul său roman „Șoimii“, transformându-l în întregime cu mijloacele artistice și cu înțelegerea lui Sadoveanu de astăzi.

În „Moșia oamenilor slobozi“ de C. Ignătescu, faptele se petrec cu două veacuri și jumătate mai târziu. În ciclul „Lanțuri“, Ion Pas urmărește evoluția politico-socială a țării noastre, începând din a doua jumătate a veacului trecut și zugrăvind, pe deoparte începuturile mișcării muncitorești și creșterea mănii și a revoltei la sate, pe de altă parte jocul politic al partidelor burgheze, dela începuturile coalitiei dintre burghezie și moșierime. Însfârșit, „Zorii robilor“ de V. E. N. Galan descrie câteva aspecte din 1907, în satele din jurul Pașcanilor.

Partinitatea scriitorului apare în alegerea faptelor, dar apare mai ales în poziția sa față de aceste fapte, în felul de prezentare ca și în tonul scriitorului.

„*Adresându-se istoriei* — scrie S. Petrov — scriitorul sovietic nu se deghizează în toga unui cronicar imparțial al evenimentelor, ci arată în mod conștient trecutul din perspectiva viitorului comunist spre care merge lumea.“

Situarea hotărâtă pe pozițiile clasei muncitoare are drept rezultat posibilitatea superioară de înțelegere a fenomenului istoric și participarea caldă, pasionată a

povestitorului. Aceste opere sunt departe de tonul uscat de proces verbal, de cronică greoaie, ale atâtor opere antirealiste. Romantismul revoluționar — parte integrantă a realismului socialist — pătrunde în toate aceste opere, le dă patosul caracteristic. Il simțim în căldura cu care Mihail Sadoveanu urmărește calea lui Nicoară, îndărătul căruia, dând acțiunii sale putere și sens îi vedem dârji pe oamenii din popor, pe Ghiță Botgros, pe Ile Caraman, pe vatanamanul Agapie. Apare în dragostea cu care sunt descrise frământările, năzuințele, lupta muncitorilor din Pașcani, ori ale țăranilor din satul Robi. Apare în nota de încredere cu care, în ciuda înfrângerilor vremelnice, se încheie aceste opere.

De pe pozițiile înaintate de pe care explorează și redă trecutul, scriitorul de astăzi merge mai departe și în redarea faptelor și în interpretarea lor. Ceeace scriitorii clasici au putut cunoaște, uneori mai neprecis, ceeace exponenții literari ai burgheziei au ignorat sau au ascuns, este scos la iveală cu mijloacele de investigație pe care le oferă istoriografia nouă. Burghezia a căutat să acopere sub praful gros al uitării asasinatelor din 1907 și toate actele care dovedeau complicitatea sau răspunderea directă a aparatului de stat în exterminarea țăranilor. Ura și indignarea au păstrat multe din aceste fapte în amintirea poporului. Ele s'au reflectat astfel într'o serie de opere realiste apărute între cele două războaie, în „Răscoala“ lui Rebreanu, în nevelele lui V. Demetrius ori ale lui C. Visarion. Dar investigațiile făcute după 23 August, concretizate în cele trei volume de documente asupra răscoalei țăranilor din 1907, au oferit un teribil material scriitorilor de după 23 August, lui Zaharia Stancu, lui Petru Dumitriu, lui V. Em. Galan.

Pe această linie trebuie să vedem câteva din principalele lucruri noi pe care le aduc ultimele romane istorice. Ce fapte noi au știut să vadă scriitorii noștri, pe baza cărei înțelegeri mai adânci a istoriei le-au putut ei reda?

Rigoarea științifică, explicarea desfășurării istorice nu mecanic, ci sugerându-se

cauzele adânci, și interdependența fenomenelor cu ascuțimea și puterea de înțelegere pe care numai materialismul istoric o poate da, e o trăsătură de bază a noilor romane. Ceeace ele au adus adevărat, adânc și nou se explică tocmai prin tolosirea consecvență a învățaturii marxist-leniniste. După cum, tot analiza arată că principalele lor deficiențe sunt consecința unei înțelegeri simpliste și superficiale a posibilităților noi pe care marxismul le oferă scriitorului de literatură istorică.

Decadența literaturii burgheze istorice are drept consecințe afirmarea caracterului irațional al desfășurării evenimentelor. Istoria e subiectivizată, e prezentată prin prisma unor interpretări personale și divergente, ca un reflex al concepțiilor individualiste. Lion Feuchtwanger, astăzi apologet al expansiunii imperialismului american, teoretiza această poziție încă din 1935. Vorbind despre „sensul și non-sensul romanului istoric“, Feuchtwanger vedea în literatura istorică numai un prilej pentru proiectarea în trecut a interpretărilor subiective ale romancierului.

Asemenia subiectivizării ale istoriei merg mână în mână cu tendința de a prezenta desfășurarea faptelor ca un efect al hazardului pur, al ciocnirilor absurde. Te de altă parte, faptelor mărunte li se dă importanță nemăsurată, și cauze ocazionale de felul „nasului Cleopatrei“ — sunt puse în locul celor adânci. Iar desfășurarea istoriei e legată de acțiunea diverselor personalități care ar fi făcut-o.

Romanul istoric de azi din apas rupe și pe această cale cu moștenirea trecutului.

Scriitorii clasici scriau desigur în limita unor condiții istorice date și a unei înțelegeri corespunzătoare a istoriei. Ar fi absurd să le cerem să-și fi depășit timpul și posibilitățile de înțelegere, să le imputăm că n'au reflectat trecutul cu adâncime marxist-leninistă în niște opere scrise înainte de răspândirea marxismului și a leninismului.

Dar axându-și opera pe viața și aspirațiile masselor populare, ei au intuit adesea și au redat, fără a formula explicit, tocmai fapte văzute cu ochii acestor mase. Împotriva interpretărilor servil conformiste

ale istoriei făcute de literații oficiali ai clasei dominante. Au văzut și redat cu profunzime, chiar când în unele încercări de teoretizare au eșuat. După cum „tolstoismul“ — doctrină reacționară — nu l-a împiedicat pe Tolstoi să realizeze în opera sa acea fără de pereche „oglină a revoluției ruse“ de care vorbește Lenin, tot astfel paginile de teoretizare, uneori confuze și îndoelnice dintr'o evocare istorică de amploarea lui „Război și pace“ nu știrbesc din forța realistă cu care în carte retrăsește un moment de seamă din viața unui mare popor.

Acelaș lucru se poate spune despre romanele istorice ale lui Gogol sau ale altor clasici ruși. Acelaș lucru îl regăsim în operele istorice ale scriitorilor din jurul lui 1848, ori mai târziu la Sadoveanu.

Nu există deci discontinuitate nici din punctul de vedere al înțelegerii istoriei, între literatura noastră de azi și cea realistă din trecut. Dar există un progres calitativ. Operelor, noi suntem în drept să le pretindem și îndeobște să găsim în ele o consecvență redare a faptelor printr'o concepție generală științifică. Ea are drept consecință în special prezentarea justă a maselor și a raporturilor dintre masă și personalitate, înțelegerea desfășurării istorice în lumina luptei de clasă și deci putința de a sesiza noul.

Romanul istoric nou plasează masele la locul cuvenit, în centrul istoriei.

Făcând elogiul lui Walter Scott, Belin-schi sublinia tocmai prezența maselor în operele romancierului englez. „*In romanele lui, mulțimile se frământă, pasiunile sunt stărnite; e o fierbere crescută din preocupări mari și mici. Înalte și joșnice și spiritul epocii se exprimă în toate, surprins pe viu, cu artă uimitoare.*“

Deasemenea, în „Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei Românilor“, Bălcescu tocmai aceasta cerea istoriei: „*Dar ca o istorie să poată aduce foloase, nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o colorare, fără niciun adevăr local, nu trebuie să se ocupe de oare care persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituțiile, idilele, simțămintele și obiceiurile lui în deosebite veacuri.*“

În literatură, lucrul acesta l-au făcut în bună măsură atâția mari scriitori.

Dela cântecetele haiducești ale lui Alecsandri, la romanele și nuvelele lui Mihai Sadoveanu, literatura noastră trecută a stăruit asupra vieții și luptei țărănimii. În special, opera istorică a lui Sadoveanu se inspiră din lupta inegală dar nespuse de îndârjită dintre boierimea hrăpăreată și țărani liberă alungați de pe pământ și transformați în iobagi.

Dar în romanele trecute masele apăreau de cele mai multe ori sporadic, ori în penumbra, ca un simplu fond, fie că erau zugrăvite suferind cu ură și mânie mocnită jafal și împilările câte unui Tuzluc sau Păturică, fie că apăreau în clocotul răzvrătirii, așa cum răsună glasul poporului în „Alexandru Lăpușeanu“, când cere capul jefitorului Moțoc.

Noul roman istoric caută să descrie direct, pe primul plan, rolul activ al maseilor în făurirea istoriei. Acest loc central, și marxism-leninismul îl fundează cu rigoare științifică.

„*Prin urmare* — scrie I. V. Stalin în „Despre materialismul dialectic și materialismul istoric“ — *istoria dezvoltării sociale este totodată istoria a înșiși producătorilor de bunuri materiale, istoria maselor celor ce muncesc, care sunt forțele fundamentale ale procesului de producție și care produc bunurile materiale necesare existenței societății.*“

„*Prin urmare, știința istoriei nu mai poate să reducă istoria evoluției sociale la acțiunile regilor și șefilor de armată, la acțiunile „cuceritorilor“ și ale „subjugatorilor“ de state, ci trebuie, înainte de toate, să se ocupe de istoria producătorilor de bunuri materiale, de istoria maselor celor ce muncesc, de istoria popoarelor.*“

În unele romane, se descrie uneori viața unei colectivități restrânse. Așa sunt iobagii din „Moșia oamenilor slobozi“, care încearcă să întemeieze o obște, sau țărani săraci din satul Robi, ridicați împotriva boierilor. Alte ori, scriitorul urmărește diferite grupuri de personaje din locuri diferite, dar reprezentând aceeași clasă, pentru a creia impresia de ridicare în masă. Astfel descrie, de pildă, Iou Păs-răscoalele din 1888.

Pe o cale sau alta, masele devin eroul acestor noi romane. Contradicția dintre boieri și țărani e descrisă cu toată ascutimea, cu caracterul ei ireconciliabil. Fie că e vorba de începutul secolului al XVI-lea, când țărani români și maghiari conduși de Gheorghe Doja s'au ridicat împotriva exploatarea feudale, fie de a doua jumătate a secolului al XVI-lea când Nicoară Potcoavă, fratele lui Ion Vodă, apornit cu oastea de țărani moldoveni și cu sprijinul căzăcesc împotriva boierilor vânzători, fie înfățișat că ne aflăm în preajma lui 1907, aceeași prăpastie desparte pe boieri de țărani. Ura țăranului față de jefitorul său pătrunde în tot ce spune și gândește, se exprimă în cântec și în cimilitură. În „Nicoară Potcoavă“, stând de vorbă în casa lui Lubiș-Filosof, căpitanul Petrea și diacul Radu — credincioșii însoțitori ai lui Nicoară — amintesc zicători cunoscute despre firea și năravurile boierilor:

„In răstimpul ce-a urmat, diacul Radu, a rostit încet vorbe vechi din țara sa:

Cine seamănă vânt culege furtună...

Lăcomia, boală nebună...

Boieru-i tulpină fără de rădăcină...“

Unchiașul Petrea a deschis ochii. A mor-măit și el: Unde s'a adăpat boierul, ră-mâne otrăvit isvorul!“

Ridicarea dealungul anilor, din ce în ce mai înverșunată, mai largă, a acestor mase de țărani e scoasă la iveală în cele mai multe dintre noile romane istorice. Marea răscoală a țăranilor pe care a condus-o Gheorghe Doja în veacul al XVI-lea e povestită, — însă după cum vom vedea, cu greșeli serioase în înțelegerea și redarea fenomenului istoric — în romanul „Răscoala iobagilor“ de I. D. Mușat. Răscoala țăranilor din 1888 stă în centrul acțiunii celui de-al treilea volum din „Lanțuri“ de Ion Pas. Ecouri ale acestei răscoale pătrund în viața adolescentului din „Nada florilor“ de Mihail Sadoveanu. În timpul marilor răscoale din 1907 se situează și acțiunea din „Zorii robilor“ și în cadrul aceleași epoci se petrec și întâmplările a două importante lucrări ce nu pot fi totuși

considerate propriu zis istorice: „Descult“, în prima sa parte, și „Bijuterii de familie“.

Istoria dezvoltării sociale fiind istoria a înșiși producătorilor de bunuri, condițiile concrete de viață și muncă a acestor producători trebuie să fie bogat și esențial zugrăvite.

Lucrul acesta trebuie înțeles clar, căci aplicarea sa mecanică ar duce la excese cu efect contrar. Nu e vorba ca romanele istorice să se transforme în lucrări de istorie economică. Romanul sau nuvela istorică sunt în primul rând roman sau nuvelă, reflectă realitatea sub forma specifică a artei, prin personajii puși în anumite situații. Vom vedea îndată că documentul ca atare, nu-și are locul în opera literară decât atunci când e legat și cerut de o intenție artistică.

Dar nu putem spune că am cunoscut pe oamenii trecutului dacă știm despre ei doar diverse amănunte de costum, decor, limbaj și ignorăm dacă și în ce condiții munceau, dacă exploatau sau erau exploatați.

Așa au făcut scriitorii clasici. Se cunoaște descrierea cutremurătoare pe care o face Filimon diferitelor procedee folosite de arendași ori zapcii pentru a face pe țărani să plătească birurile întreit și împătrit. Arhimandritul care are „opt ții-toare în casă“ și nenorocește pe tot anul câte douăzeci, treizeci de fete, „bieților oameni din satele mândăstirii le ia și cenușa din vatră, îi spânzură de picioareși le da fum ca la vulpi, apri arătându-le gârbaciul cu douăsprezece sfârcuri de plumb. le zice: „Scoate bani, afurist țăran, că ți crap pielea cu gârbaciul acest“. Iar când Păturică este trimis de Tuzluc pe la moșiile acestuia — prilej de grase plocoane pentru ciocoi — află din gura țăranilor cum storcea arendașul bani dela țărani, înjugându-i ca pe vite, spânzurându-i cu capul în jos și afumându-i cu fum de ardei.

Când abatele de Marenne, însoțit de beizadeaua Alecu Russo, trec Siretul și pătrund mai adânc în pământul Moldovei, întâlnesc pe „autohtoni“. Le iese în cale „o ființă în zdrențe... înarmată c'un par rupt din lăstarii de-aproape“. E un țăran

dintr'un sat prădat, pare-se, de oamenii stăpânirii. „Alții socot c'au fost oamenii stăpânirii care unpluse beciul. Acu-i săptă-mâna, ne-au luat vitele. Și, sculându-se satul, s'au bătut cu ei. Așa că ne-au sdrobot și ne-au tăiat prădându-ne“.

Dar după cum lupta de clasă e descrisă de noii romancierii istorici mai adâncit, în complexitatea aspectelor și caracterul ei implacabil, tot astfel — și ea o consecință — condițiile muncii și exploatării sunt mai puternic accentuate, devin o preocupare centrală a romancierului. În „Moșia oamenilor slobozi“, boierii evgheniți dela începutul secolului trecut trăiesc chiar în timpul sarghiunului lor la mănăstire, în petreceri și desfătare. După ospete, în vreme ce bătrânii joacă stus și beau, tineretul dănțuiește polca, cracoviaca și valsul de curând intrat la modă, bea și el vartos și se împărăștie perechi-perechi în întunericul prielnic al grădinii. Când pe dinaintea boierilor sau odraslelor lor cutează să treacă vreun țaran hrănit cu cir de mămiăligă și ținut în frâu de harapnicul vătafului, domnii întorc capul cu scârbă.

La un veac depărtare, boierii s'au rafinat. În „Zorii robilor“ bețiile dela castelul prințesei Moruzzi, sau al lui Istrate Zvorîșteanu au loc presărate fiind cu conversație franțuzită. Țăranii din satul Robi sunt măcinați însă de foame și pelagră, tot ca și clăcașii mănăstirești. În locul harapnicului mânuit de vătaf, de slujbașii agiei, proprietarii au la dispoziție un aparat de stat mai complex, care cuprinde și pe jandarmii satelor și justiția reprezentată de magistrați ca procurorul Tufescu și la nevoie armata, silită cu pistolul să tragă.

Exploatarea intensificată pe care o aduce desvoltarea capitalismului e zăgrăvită în „Lanțuri“, în paginile care înfăți-

șează munca pe șantierelor și fabricile ce se ridicau, din ce în ce mai numeroase.

Iată cum muncesc oamenii pe șantierul de căi ferate Strussberg, acea vastă es-crocherie financiară din care și-au luat partea guvernării timpului și în primul rând Carol I:

„Munca începea înainte de luminatul zorilor și se oprea când întunericul intra bine în ochi. Se oprea cam o jumătate de ceas și la mijlocul zilei, pentru mâncare. Avea fiecare strachina lui și o lingură de lemn, pe care le păstra în traista sa cu bulendre. Traista era lăsată pe marginea șanțului, sub ochii stăpânului ei, să nu i-o fure altul, ori să arunce peste ea, fără vrere, pământ și bolovani. Scoțând din ea seara strachina de pământ și lingura, omul se slujca de traistă ca de pernă.

Ca la o jumătate de kilometru din loc în loc, se aflau șoproanele sub care bucătarii fierbeau în cazane mari ciorbele și făceau mămiăligile. În cuptoare de pământ ca acelea pentru cărămizi, se coceau uneori pâini din făină de secară amestecată cu tărâțe sau cu mălai. Pâinea ieșea câteodată crudă, iar altădată arsă“.

Deasemeni fără a intra în complicate descrieri de procese tehnice — fără a se transforma într'o istorie a tehnicii — romanul istoric câștigă în culoare și în semnificație dacă autorul știe să ne redea concret momente din evoluția forțelor de producție. Așa face Alexei Tolstoi care își plimbă cititorul, alături de Petru I, pe șantierul naval dela Voronej. Din acest punct de vedere este un merit al romanului lui I. D. Mușat „Răscoala iobagilor“ — deși și aici păcătuiește uneori printr'un exces de detalii inutile — că zăgrăvește minuțios viața burgheziei epocii, cu speculațiile ei comerciale, cu concurența dintre negustorii locali și marile întreprinderi comerciale-bancare ca Fugger-ii. Deasemeni, în „Moșia oamenilor slobozi“ de C. Ignătescu, un amănunt cum e descrierea negoțului cu păcură făcută în târgul dela Câmpina, contribuie la fixarea momentului.

★

Înțelegerea științifică, adâncită, a faptelor istorice se manifestă după cum am văzut, în centrarea operelor în jurul mas-

selor, subiectul și creatorul istoriei. Lupta aceasta e văzută în dinamica ei, sub impulsul forței motrice fundamentale — a luptei de clasă. Pe această cale, fără a pretinde că „au descoperit“ lupta de clasă, care se reflectă cu necesitate în orice operă realistă, cece aduc nou actualele romane istorice e prezentarea cât mai precisă, mai adâncită, a poziției claselor în luptă și a raporturilor de forță dintre ele, într'o anumită perioadă istorică.

Tocmai pentru că n'au putut avea o înțelegere cu adevărat științifică a istoriei, în operele realiștilor critici au existat lipsuri parțiale și confuzii în zugrăvirea luptei de clasă. „Ciocoi vechi și noi“ ai lui Filimon cuprinde unele pagini care, prin tonul lor romanțios, contrastează cu acuitatea realistă a romanului. Marea boierime din timpul lui Caragea e descrisă necruțător prin Andronache Tuzluc și alții. Dar în fața ridicării unei clase reprezentate de diverși Dinu Păturică, Filimon a căutat soluția într'o imaginară figură de boier patriarhal și plin de virtuți. Asemenea figuri, viața nu le oferea ca reprezentative. De aici contrastul dintre relief, puterea de viață cu care sunt creați Tuzluc sau Păturică și convenționalul palid ce se desprinde din descrierea banului G.

Acestei înțelegeri științifice a raporturilor dintre clasele în luptă într'un anumit moment istoric i se datoresc aspectele noi sau accentuarea și limpezirea unor fapte mai de mult percepute pe care le găsim în literatura istorică de astăzi. Astfel, noile romane zugrăvesc conținutul precis al unei formule cunoscute, ilustrând ce odioasă realitate e desenată prin cuvintele „coaliția burghezo-mosierească“. E iarăși un aspect care în literatura trecutului a fost sesizat doar de unii din marii noștri realiști, de Caragiale în special. Dimpotrivă, chiar la scriitorii de frunte a dăinuit iluzia poraită dela Filimon și Alecsandri, a unei deosebiri între boieri și ciocoi. Complicitatea celor două clase exploatoare e ilustrată — așa cum o cere adevărul istoric — de toate noile romane care descriu perioada de după răsturnarea lui Cuza și de după coaliția politică dela Mazar Pașa. Pe prințul Sutzó,

bogatul moșier plin de morgă aristocratică, cu salonul lui exclusiv, îl leagă aceleași interese de „proprietar“ cu arndașul Aristică, ajuns ministru liberal, ori cu chiaburul Neagu Cioară, fostul vătaf al muncitorilor dela Strussberg („Lanțuri“).

Mai sfidătoare și cu înțeles limpede a fost împăcarea din 1907. când și ridicarea țăranilor a fost mai întinsă, mai dârză, și represiunea mai sălbatică. În noile romane istorice, această solidarizare a exploatatorilor apare expresivă, dar mai mult prin aspecte mărginașe. Pe moșierii și negustorii din Iașcani îi vedem în „Zorii robilor“ defilând prin biroul lui Jorj Mănescu, șeful de gară și solicitând serviciile de slugă devotată ale acestuia ca să poată fugi mai repede de mânia țăranilor. Dar în literatura istorică din ultimii ani, reexistând un roman larg al lui 1907, care să-i cuprindă evenimentele sub toate aspectele principale, nu avem descrisă scena aceea din parlament cu îmbrățișările și lacrimile fruntașilor conservatori și liberali, scenă cu valoare simbolică pentru coaliție, despre care au scris pagini de neuitat Caragiale în „1907 din primăvară până'n toamnă“ sau Rebreana în „Răs-coala“.

Încă insuficient e deasemeni desvăluit în aceste romane rolul monarhiei, patroana regimului. În „Lanțuri“ există un șir de scene, în care e descris „marele farsor“, „regele avar“, cum l-au caracterizat doi dintre marii noștri clasici. Ciclul „Lanțuri“ începe tocmai cu sosirea în țară a lui Carol de Hohenzollern, porrit, dur, posac, spre o afacere pe care o bănuia n'ăncasă:

„Carol trecea în goana telegarilor mânați de surușii cu veșminte încărcate de găitane și cu harapnice în mâini. Plesneau din harapnice, răcnind la cai și răcnind la mulțimea care străjuia șanțurile — să se dea mai departe. Oamenii l-au văzut ca într'o părere, între doi sfetnici, pe aceștia rotofei și bârboși, pe el pipiriu, negricios, cu obraji umbriți de barkete, cu ochii sfredelitori și mici. Nu se uita în dreapta, nu se uita în stânga. Parcă nu vedea pe nimeni și n'auzea strigările“.

Alte pagini ale romanului întregesc portretul reliefat al regelui, duritatea lui de ofițer prusac, interesul exclusiv pentru

afaccri, legăturile cu nevestele și fetele din high-life, măgulite de această favoare regală.

În „Zorii robilor“ e redat indirect un alt aspect — dependența monarhiei de marea finanță imperialistă.

Totuși, față de rolul de arbitru al coaliției, față de complicitatea monarhiei la tot jocul politic abject, la toate marile afaceri și la represiunile sângeroase, aceste aspecte fragmentare cuprind prea puțin din realitate. Lipsește încă oglindirea unor momente ca cele din preajma și din timpul primului război imperialist, cu amestecul încâlcit de intrigi, spionaj și afaceri veroase. Așteptăm dela scriitorii noștri romane istorice în care demascarea dinastiei și a rolului ei odios să fie făcută cu ascutimea pe care au dovedit-o în condițiile istorice respective — scriitorii clasici.

Un alt sir de fapte ale istoriei noastre, ascuns cu grije în trecut, își găsește astăzi locul cuvenit în istoriografia și în literatura istorică. Încă dela sfârșitul veacului trecut, partidele politice de guvernământ, care se supralicitau în a vinde țara capitalului străin, au încercat să acopere fapte istorice însemnate care dovedeau permanența și trăinicia prieteniei româno-ruse. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, această prohibiție s'a intensificat, a devenit un aspect al campaniei generale anti-sovietice. Slugi supuse ale imperialismului, guvernele național-țărănistice ori liberale căutau fără succes să atâțe ura masselor împotriva poporului sovietic. Erau bune pentru aceasta orice mijloace și falsificarea istoriei era folosită alături de campania permanentă de atâțări și de minciuni abjecte care își aveau zilnic colonele rezervate în toate publicațiile burgeze.

Vecinătatea unui mare popor cu o cultură străveche și excepțional de bogată, cu tradiții strălucite în lupta împotriva cotropitorilor și asupritorilor a lăsat pe toate tărâmurile o dăvâ luminoasă în viața poporului nostru. Această înrăurire însemnată a apărut în opera scriitorilor clasici, la Donici, Alecsandri și Odobescu. Ia Negruzzi, ori Sadoveanu. În noua literatură istorică e redată tocmai continui-

tatea acestei prietenii, influența ei bine-făcătoare.

Când Nicoară Potcoavă pornește să-și răzbune fratele ucis prin trădare boierească, găsește ca și Ion Vodă, sprijin militar și prietenie frățească la vitejii cazaci zaporojeni. Trăind și luptând alături de ei, cei trei frați Ion, Nicoară și Alexandru, au învățat să-i cunoască și să le prețuiască nestinsa dragoste de libertate, vitejia fără de pereche, credința în prietenie. Și cu ajutorul cazacilor conduși de hatmanul Costandie Șah, cu sfaturile și cu virtutea hatmanului Elizei Pokotilo, izbutește Nicoară să frângă oștile turcești și pe oamenii lui Petru Schiopu și să ocupe tronul.

„Noi la '77“, nuvela lui Ion Pas, evocă un alt moment al frăției de arme româno-ruse. Cu ajutorul ostașilor ruși, poporul nostru și-a cucerit independența de stat, în 1877. Dar roadele războiului pe care cei mulți l-au câștigat cu sângele, munca și puținele lor bunuri le-au fost smulse de stăpânitori. Cu fapta eroică a lui Grigore Ion se va împăuna ofițerul care l-a lovit mai înainte și care astfel, își va spori galoanele. Grigore Ion va rămâne flămând și revoltat. Cu soldații ruși s'a înțeles frățește. Ofițerii și stăpânitorii s'au dovedit dușmanii lui de moarte.

Când asupra organizațiilor muncitorești ce începeau să se refacă de pe urma trădării generoșilor se abăteau diferiți pescuitori în apă tulbure de felul lui Mirel Pascu, care încercau să-i ametească cu făgădueli și să-i recruteze pentru partidele burgeze, forța revoluționară a masselor era întărită de exemplul primei revoluții ruse. Pe muncitorii revoluționari ca Petrescu sau Ion Oana îi vedem în „Zorii robilor“ ajutând la salvarea unui marinăr de pe Potemkin și învățând dela el singura cale de eliberare a muncitorimii, aceea a organizării și a luptei revoluționare. Tot din convorbirea cu mariuarul rus, află țăranul Gheorghe Dima despre marea ridicare a poporului rus pentru libertate. Și e mișcător și cu adânc înțeles felul cum numele conducătorilor răscoalei de pe Potemkin — schimbate pe înțelesul țărănilor — pătrund până în casele din satul Robi și duc acolo nădejde și lumină.

„Copilul cel mai mic al lui Moș Anghel

Grădie din Robi, poezie în limba lui despre întâmplările nemaipomenite din vremea când doi corăbieri, Văculiuc și Mătușica, s'au dus peste țări și ape multe să-l înfrunte pe împăratul Neculae cel Rău.

*

Problema sesizării noului în evocarea istorică e de fapt un aspect din marea problemă a tipicului.

Cercetând o epocă istorică, scriitorul e pus în fața unei multiplicități de fapte felurite, a căror semnificație și importanță trebuie să știe s'o ierarhizeze. Această ierarhizare ei nu trebuie s'o facă mecanic, statistic și nici arbitrar, cum făceau unii autori de romane din trecut care modificau istoria după plac. Capacitatea de a surprinde ceea ce într'o epocă anumită constituie noul, este deci legată de înțelegerea partinică și științifică a trecutului, de puterea de a sesiza esența forței sociale respective.

Pe această cale aspectul cu adevărat nou în romanele istorice care descriu epoca de după 1860-70 este desvoltarea și lupta clasei muncitoare. De aici și locul corespunzător pe care-l ocupă într'o evocare ca cea din ciclul „Lanțuri“.

Ion Pas știe să arate cum revolta mornită începea să ia forme organizate, cuprinzând rând pe rând muncitorii dela Strassberg, apoi pe cei dela Valcan, Lemetru sau cei care se adunau la „Cercul de studii sociale“. Acolo, de pe atunci, din jurul anului 1880, se separau net pozițiile. De o parte sunt cei pentru care cercul, cu discuțiile încă vagi duse în cadrul lui înseamnă o problemă de viață, cei care caută calea eliberării, muncitori ca Ghiță Brebu ori Olcescu. Ei vorbesc puțin, dar la manifestații dau piept cu poliția. Pe de altă parte, tineri de familie, de felul lui Alecu Radovici, monoțolizează tribuna cercului pentru lungi și sonore discursuri, cu fraze complicate și greu de priceput de alde Brebu, dar nu se îndură să se despartă de tabieturile de acasă. La „Cercul de studii sociale“, Alecu Radovici a pus intențent pe un servitor din casa părintească. Calea viitoare a tinerilor generoși e astfel dela început trasată.

Mai izbitor încă se vede această putere

de a sesiza noul în „Zorii robilor“. Romanul lui V. Em. Galan descrie câteva episoade din răscoala țăranilor din 1907. Din vastul material de fapte ale acestui eveniment de seamă, Galan a ales un grup, care statistic poate părea nefolositor. Lupta clasei muncitoare se afla atunci într'o perioadă de regrupare. După „trădarea generoșilor“, sub impulsul puternic al influenței primei revoluții ruse mișcarea muncitorească se reorganiza. În aceste împrejurări, „*Proletariatul din România, tânăr, cu o conștiință de clasă slab dezvoltată, lipsit de un partid politic revoluționar cu o ideologie marxistă, nu putea uni lupta sa împotriva exploatării capitaliste cu lupta țăranimii*“, scrie tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej. Împotriva conducătorilor care, urmând exemplul social-democrației apusene, ignorau și disprețuiau posibilitățile revoluționare ale țăranimii, simpatia masselor muncitorești față de ridicarea exploataților dela sate s'a manifestat cu putere în special în câteva locuri. La Pașcani sau Galați, în Valea Prahovei, muncitorii au sprijinit și s'au încolonat în fruntea țăranilor.

E totuși vădit, că luând drept temă a romanului său înjghebarea legăturilor dintre muncitorii feroviari din Pașcani și țăranii din Robi, îndrumarea pe care țăranii au primit-o din partea muncitorilor socialiști și acțiunea întreprinsă de muncitori pentru a-i elibera pe țăranii arestați, V. Em. Galan a știut să sesizeze cu adevărat noul, faptul cu perspectivă de creștere care reflectă tendința forței sociale respective, a desfășurării istorice. Aceste începuturi firave ale alianței dintre clasa muncitoare și țăranimea muncitoare prevesteau un fapt istoric de importanță covârșitoare, care avea să fie desăvârșit în zilele noastre.

Capacitatea de a sesiza și descrie noul face să se intensifice optimismul adânc ce se desprinde din aceste romane istorice noi și dă un conținut precis noțiunii de progres.

Încrederea în forțele poporului, care străbate și dă viață celor mai bune opere istorice clasice, naște tocmai acest optimism. Infrângerile sunt vremelnice, poporul însă e permanent și lupta pentru libertate continuă. După ce a fost din nou înălțat de boierul Orheianu, după ce și-a dat sea-

ma cât prețuiește recunoștința boierilor și dragostea odraslelor lor, Tudor Șoimaru se pune în fruntea răzeșilor și se răzbună crunt, dând foc conacului și trecând cu plugul peste locul unde fusese înălțat. Citi-torul știe că fapta aceasta nu poate în-semna victoria definitivă a lui Tudor Șoimaru, dar încheierea pe tonul major al luptei și al răzbunării asupraților dă romanului hotărâre și lumină.

Acest optimism e mai precis fundat în cărțile noi, care descriu începuturile de organizare ale proletariatului. În roma-nul contemporan consacrat epocii dintre 1870-1927, scriitorii ca V. Em. Galan sau Ion Pas știu să scoată în relief că, în o-dăile acelea strâmte și sărace de club muncitoresc, o avangardă încă puțin nume-roasă prevestea marea izbândă de astăzi. În ciuda bâjbâelilor ideologice, în ciuda burghezilor carierişti cocoțați la tribune, personajii ca Petrescu ori Roman Lupu din „Zorii robilor“, ca Ghiță Brebu sau Olcescu din „Lanțuri“ prevestesc victoria de mai târziu.

Greșita înțelegere a condițiilor istorice și a raporturilor de clasă într'o anumită epocă și deci incapacitatea de a surprinde cu adevărat noul, a pricinuit deficiențele principale a două dintre romanele istorice scrise în ultimii ani.

Cel mai flagrant caz de prezentare falsă a raporturilor de clasă apare, cu toate consecințele sale, într'o evocare a luptei iobagilor în veacul al XVI-lea. Propunân-du-și să evoce răscoala țăranilor din Ardeal conduși de Gheorghe Doja, scriitorul I. D. Mușat și-a centrat totuși cartea pe viața burgurilor ardeleni din secolul al XVI-lea. Mișcarea țăranilor și figura lui Doja sunt prezentate șters, palid, conflictul pare a se contura în special între nobilime și burghezie.

Cartea aceasta, care se intitulează „Răs-coala iobagilor“, desminte prin conținutul ei amândouă noțiunile cuprinse în titlu. Despre condițiile de viață ale iobagilor se vorbește destul de puțin și într'un mod enumerativ. Scriitorul se mulțumește din când în când să redea pe un ton de proces-verbal condițiile de viață ale iobagilor, fără ca acestea să devină efectiv un factor de bază în acțiunea romanului. „Nu era

nicio cale de scăpare din iobăgie, dreptul de strămutare fusese abolit. Omul rămânea legat pământului, domeniului, legat de seniorul al cărui iobag era“. Mai departe: „Priguana împotriva iobagilor lua forme ne-măintâlnite în istorie. Cetele magnaților cutreerău satele părjolate și orașelele. Iobăgimea sângera din greu. În decurs de o lună, șaptezeci de mii de iobagi și muncitori din orașe fură dați morții celei mai barbare“. În acest fel sec și expozitiv sunt înfățișate detaliile legate de viața ioba-gilor. Scriitorul își consacră acțiunea în ma-joritatea cazurilor intrigilor dela curtea regelui Laszlo sau Zapolia, conflictului dintre Zapolia și Werbinezii.

Răscoala e descrisă în ultimele două capitole. Isbucnirii, creșterii și înfrân-gerii ei, autorul îi consacră doar șazeci din cele patrusute cincizeci de pagini ale romanului. Din defectuoasa coordonare a faptelor, răscoala pare a fi pusă în legă-tură mai curând cu efectele reformei mone-tare făcute de regele Laszlo. Desfășurarea ei, succesele obținute prin eroismul mas-selor care au făcut să tremure nobilimea, sunt iarăși prezentate palid — indirect, sau doar enunțativ.

Această greșeală fundamentală în con-cepția romanului, care nu se centrează de fapt în jurul maselor și nu știe să vadă raportul real dintre erou și masse, se resfrânge, după cum vom vedea, într'o serie de deficiențe importante care ating în special realizarea personajului princi-pal și compoziția romanului.

O greșală de concepție găsim și în roma-nul lui C. Ignătescu „Moșia oamenilor slo-bozi“. Faptele relatate acolo sunt justifi-cate istoric și documentarea scriitorului este vizibil temeinică. Obștii devălmășe întârziate au mai existat în perioada zu-grăvită — începutul secolului al XIX-lea. Dar greșit este rolul atribuit acestui fel de obște în acțiunea romanului. La înce-putul veacului trecut, în condițiile destră-mării feudalismului, asemenea obști re-prezentau resturi răzlețe ale unei forme de proprietate depășite. Romancierul însă prezintă acest stadiu de evoluție, inferior chiar feudalismului, ca o soluție în lupta dusă împotriva exploatării feudale. Viața

în cadrul „Moșiei oamenilor slobozi“ e prezentată paradisiac, ca într'un fel de insulă cu Robinsoni care, în plus, își pot desface și produsele pe piață. Nici C. Ignătescu nu reușește să arate că o asemenea încercare a iobagilor de a se salva reîntorcându-se la o formă de proprietate depășită era istoricește imposibilă. Răspunderea eșecului „oamenilor slobozi“ pare atribuită în special trădării boierului Toderiță. Deaceea, cu tot remarcabilul talent de povestitor al lui C. Ignătescu, cu toată precizia observației, greșeala de concepție se resfrânge pe de o parte asupra creării personajilor, pe de alta face ca cititorul să simtă alternarea între două metode literare opuse. Pagini de viguros realism alternează cu altele ce par desprinse dintr'un roman utopic, cu accente de romantism minor (Idila Sultanei cu căpitantul Radu, etc.)

★

Axându-și romanele pe personajul central al istoriei — masele populare — noul roman istoric este astfel în stare să creze adevărați eroi. Nu supraoameni nietzscheeni, nici făuritori solitari ai istoriei, așa cum i-a plâsmuit idealismul lui Carlyle, ci eroi veridici.

În literatura populară, firește, pe linii mai largi și fără precizia pe care o aduce înțelegerea științifică a istoriei, astfel sunt zugrăviți eroii baladelor. Hiperbolizarea însușirilor unor haiduci cari sar ziduri de temnițe, înalte de câțiva stânjeni și împrăștie putere ba chiar osti întregi, nu-i transformă în luptători izolați. Epica populară subliniază mereu și cauzele pentru care haiducii iau calea codrului și țelul ce-l urmăresc — „să facă dreptate în țară“ — și legăturile lor permanente cu cei din sânul cărora și pentru care s'au ridicat.

În balada populară nici alegerea personajului nu e făcută la întâmplare. Memoria poporului păstrează cu dragoste în cântecul bătrânesc pe cei care s'au pus în fruntea luptei sale pentru libertate sau înfierează pe impilatori și pe trădători. Și din acest punct de vedere, anti-realismul înseamnă ruperea oricărei legături cu adevăratul conținut al folclorului — deși literatura istorică cu tendințe tra-

diționaliste și șovine pastîșează uneori balada populară, denaturând-o.

Departe de a nega rolul marilor personalități, marxismul dă singura interpretare științifică, dialectică, a raportului dintre aceste personalități și mase.

„Nu eroii fac istoria, ci istoria îi face pe eroi, priu urmare nu eroii crează poporul, ci poporul crează pe eroi și împinge înainte istoria. Eroii, personalitățile de seamă pot juca un rol însemnat în viața societății numai în măsura în care înțeleg just condițiile de dezvoltare ale societății, în măsura în care înțeleg cum trebuie să fie schimbate acestea într'altel mai bune. Eroii, personalitățile de seamă se pot pomeni în situația unor oameni ratați, ridicoli și inutili, dacă nu știu să înțeleagă în mod just condițiile de dezvoltare ale societății și încep să se împotrivescă necesităților istorice ale societății, crezându-se „făuritori“ ai istoriei.“¹⁾

Tocmai neînțelegerea acestui raport între erou și mase e vizibilă în „Răscoala iobagilor“. Deaceea, figura lui Gheorghe Doja e minimalizată și inconsistentă. Deși e pomenit pe un număr relativ mare de pagini, Doja rămâne o figură stearsă și neunitară, are incomparabil mai puțin relief decât abilul cancelar Martinuzzi, poate chiar și decât picherul Klepka, figură de al doilea plan. În prea puține pagini Doja apare ca un adevărat conducător de mase. Nici situația în care e descris la începutul cărții, ca mercenar al meșteșugarilor din Cluj, nici resemnarea cu care suferă răzbușarea nobililor, nu contribuie la crearea unei figuri de conducător al luptei masei. Prezentat în mare măsură desprins de iobagi — care artisticește, adică introduși în acțiune, sunt prea puțin prezenți în carte — Doja rămâne neconturat și deci inexact redat, străin de realitatea istorică.

Nu mai literatura istorică care știe să înțeleagă acest raport între individ și mase poate prezenta adevărații eroi, adică personalitățile puternice, care își trag forța tocmai din contactul cu masele și din faptul că nu se pun în mod absurd deacurmezișul forțelor care împing îna-

¹⁾ *Cursul scurt de Istorie al Partidului Comunist (b) al U. R. S. S.*

inte societatea, ci dimpotrivă știu să acționeze în sensul dezvoltării economice a societății.

Așa apare figura lui Petru I din marcele roman al lui Alexci Tolstoi. Petru e mare, căci știe să acționeze cu extraordinară energie pentru a dezvolta forțele sociale, în acel moment progresiste. Căutând talentul și puterea de muncă acolo unde ele se găseau într'adevăr, el se înconjoară cu oameni ridicați din popor cum e Menșicov, băiatul pe care l-a întâlnit vânzând plăcinte pe stradă. Petru știe să descopere în Andrei Golchov, băiețandru flămând, pe artistul minunat înzestrat.

Luminarea acestui raport dintre eroi și mase nu numai că nu știrbește din măreția personalităților însemnate, ci dimpotrivă o accentuează. Departe de a concepe pe eroi în mod mecanic, de a vedea determinismul într'un singur sens și de a-i descrie ca pe niște simple produse pasive ale condițiilor social-istorice, marxismul subliniază acțiunea reciprocă și rolul creator al eroilor. Acționând în sensul dezvoltării istorice ei contribuie activ la această dezvoltare.

Astfel, literatura realismului socialist este astăzi singura în stare să descrie eroi. Sub acțiunea distrugătoare a decadentismului în literatura imperialistă, se observă disolvarea noțiunii de erou ca și a noțiunii de cm. Scriitorii decadenti ai apusului nici nu vor, nici nu pot să conceapă măreția unei personalități creatoare.

Piesele istorice ale unui Albert Camus, de pildă, servesc la proiectarea pe fondul trecutului a unei problematice și a unei concepții sălbatic antiumaniste, în care omul e prezentat ca un conglomerat de instincte și ca un obiect pasiv al „neliniștei existenței“, al „jocului absurd al hazardului“.

Literatura decadentă își caută în istorie eroi după chipul și asemănarea clasei și sistemului pe care le exprimă. Se îndreaptă spre figurile cele mai tulburi ale istoriei și romanțează viața câte unui agent al „Intelligence Service-ului“, cum a fost colonelul Lawrence. Uneori, dacă ai schimba costumul acestor personaje „istorice“, dacă le-ai modifica ușor limbajul și le-ai așeza

revolverul în buzunarul special dela haină, ai obține gangsteri perfect asemănători.

Prezentând eroul istoric în raportul dialectic cu masele din care își trage forțele și pe care le conduce în sensul desfășurării forțelor progresiste, scriitorul trebuie să evite ispita neștiințifică de a-l „infrumuseța“, de a-l face să gândească și să acționeze anacronic. E necesar ca scriitorul să aleagă și să creeze personaje care întrunesc în ele trăsăturile cele mai înaintate pentru vremea lor. Tocmai prin asemenea personaje se țese firul neîntrerupt care leagă trecutul de prezent. Insușirile acestor personaje le apropie de forțele înaintate ale lumii noastre. Figuri pline de măreție, ele devin apropiate și dragi cititorilor, devin modele de dragoste pentru popor și de energie în luptă. Tocmai printr'un asemenea personaj își realizează romanul istoric înalta sa menire de a educa masele largi de cititori și în special tineretul în spiritul patriotismului înflăcărat.

Dar, departe de a îmbogăți personajul, atribuirea de cuvinte și fapte care depășesc gradul de înțelegere al epocii, sărăcește artistic și coboară științific opera. Cele două aspecte nu se pot despărți și lipsa de sericizitate științifică a unei opere literare cu temă istorică scade implicit valoarea ei realistă.

Scriitorul trebuie deci să țină scama de conștiința istorică pe care o poate avea eroul, într'o epocă dată, de gradul său de cunoștințe, de mentalitatea și trăsăturile psihologice specifice. Așa apare Petru I în romanul lui Alexci Tolstoi și măreția figurii sale crește tocmai pentru că nimic nu e idealizat, înzorzonat în această personalitate de mare reformator. Petru e zugrăvit făurindu-se pe sine odată cu schimbările pe care, ca exponent al forțelor progresiste, le realizează în jurul său. Deși prin felul de a gândi, prin comportamentul său, el aparține epocii, totuși o depășește. Astfel trebuie să apară eroul zugrăvit realist în fruntea epocii sale, dar legat de ea și exprimând însușirile trainice ale forțelor populare.

Intr'unele romane istorice antirealiste apăute la noi între cele două războaie, asemenea anacronisme mișunau, în ciuda unor pretenții de documentare doctă. În

Tragedia lui Petru Cercel" de C. Manolache, regina Margareta de Navara era pusă să preconizeze în s-colul al XVI-lea ideea unirii principatelor române cu niște argumente mai potrivite cu teoreticienii dela noi ai Școlii Ardelene.

În general, romanele noastre istorice noi respectă necesar înfățișarea eroului potrivit cu gradul de înțelegere, cu conștiința istorică a epocii. Există însă alunecări parțiale spre zăgrăvirea unor personaje idealizate, mai consecvente sau mai consistente decât au fost în realitate.

Rolul progresist al operii și al activității lui Kogălniceanu e incontestabil. Nu pot fi trecute însă cu vederea scăderile în activitatea politică din ultima parte a vieții lui și nici interesele pe care le-a reprezentat. Vorbind despre activitatea lui Kogălniceanu, acad. Mihail Roller scrie: *„O parte restrânsă a burgheziei — mai ales cea legată de industria în dezvoltare — în frunte cu Kogălniceanu, nu era cu totul mulțumită de pozițiile ocupate de forțele politice burgheze în cadrul coaliției burghezo-moșierești.*

Ea a opus o oarecare rezistență, chiar împotriva formării coaliției burghezo-moșierești. Nu întâmplător a fost un timp ostracizat Kogălniceanu după înfăptuirea coaliției.

În „Lanturi“, Kogălniceanu e prezentat în perioada 1870—88, ca un fel de tribun, acționând exclusiv pentru demascarea coaliției burghezo-moșierești și pentru apărarea țărânimii obișnuite. Așa apare în scenele din Parlament, sau în atitudinea sa față de țărâni veniți în delegație.

Greșeli asemănătoare există în romanul lui I. D. Mușat, deși în detaliu documentarea acestuia se dovedește minuțioasă. Ceeace înărește adevărul că documentarea se subordonează concepției și înțelegerii științifice a scriitorului. Unele fraze cam retorice ale lui Doja ori primele afirmații ale lui Martinuzzi sună a anacronism.

O serioasă greșală este tendința de a zăgrăvi marxisti înaintea marxismului, leniniști înaintea de formarea partidului de tip nou în țara noastră și deci de pătrunderea adâncă a ideologiei revoluționare a

proletariatului. Asemenea confuzii duc tot la concepția cu totul greșită a spontaneității, la ignorarea rolului însemnat pe care-l are teoria revoluționară. Unele fraze rostite în „Lanturi“ de socialistul Olcescu pe la 1880, ori de Petrescu din „Zorii robilor“ în 1907, exprimă mai mult decât dărzenia neînduplecată a muncitorimii în luptă, par a presupune o conștiință revoluționară, o înțelegere a soluțiilor, pe care la epocile acelea personagiile respective nu le puteau avea. Așa sună frazele despre necesitatea alianței proletariatului cu țărânimia sub hegemonia proletariatului, pe care le rostește Gheorghe Petrescu în ultimele pagini din „Zorii Robilor“

Limpeze reiese ceea ce aduce nou metoda realismului socialist în crearea eroului istoric, dacă comparăm vrăunul din romanele istorice mai vechi ale lui Mihail Sadoveanu cu noua sa operă „Nicoară Potcoavă“, creată cu o înțelegere superioară a eroului istoric, a raporturilor sale cu masa.

Nicoară Potcoavă este un personaj din familia personagiilor lui Sadoveanu — om întreg și drept, de o robustă vitalitate. Conflictul în care e târît de cursul întâmplărilor — dragostea comună cu frațele lui Alexandru, pentru Hlinca, ciocuirea dintre această dragoste și felul principal al vieții lui, acela de a-l răzbuna pe Ion Vodă—il chinuie, dar nu-l duce la frământări sterpe, nu-l oprește să-și urmeze calca.

Dar ceea ce e nou, ceea ce aduce în plus Sadoveanu în crearea acestui erou este în primul rând modul în care scriitorul știe să accentueze factorii care fac din Nicoară Potcoavă un exponent al maselor populare. În „Ion Vodă cel Cumplit“ al lui Laurențiu Fulga, de pildă, prezentarea domnitorului ca un exponent direct al maselor exploatare și nu numai drept ceea ce a fost într'adevăr, un conducător al luptei poporului împotriva cotoșirii otomane și un dușman al boierimii care se opunea creerii unui stat centralizat — forța adevărului istoric. În Nicoară Potcoavă însă, situația e alta și felul cum nădejdea și hotărârea maselor se polarizează în jurul fratelui lui Ion Vodă este istoric și artistic justificat.

Prin însăși formația, prin educația umanistă primită la Bar, fiul soției de negustor, Calomfira, și al bătrânului ostaș Petrea Gânj, Nicoară, este orientat dela început spre ideile generoase ale dragostei de om și de libertate. Iar țelul vieții lui, de a răzbuna vindrea și uciderea lui Ion Vodă, îl face dușman de moarte al boierilor și îl apropie de cei la care poate găsi sprijin împotriva boierimii, de masele populare. Deasemeni, el învață din exemplul alițiilor lui credincioși și de nădejde, căzăcimea liberă, care respinge cu aceeași hotărâre jugul turcesc și pe cel al panilor polonezi. „*Dela Umani nici n'a mai întâlnit în cale semne ale puterii leșești. Domnii nu cutezau să intre aici decât cu sabia. Poporul se păstra cu îndârjire liber*“.

Toate acestea explică veridic hotărârea lui Nicoară de a nu se opri numai la împlinirea răzbușării, de a duce lupta mai departe, pentru eliberarea poporului. „*Nu se pot săvârși dreptățile odată, ci pe rând* — îi spune hatmănu Nicoară lui Tadeus — *întâi desrobirea de păgâni și după aceea, ieșirea de sub pumnul de fier al altora, tot așa de răi ca și păgânii*“. Iar la Movilău, Nicoară urează dregătorilor sănătate, „*negușătorilor răbdare și norodului nădejde*“. Deaceia, dragostea puternică cu care poporul îl înconjoară pe acest conducător al luptei lui, apare veridică și motivată.

Vatamanul Agapie îl slujește cu credință, iar cei doi frați Dominte și Nichita Gârbovu după ce s'au răfuit cu boierul Filipeanu, vin, în chip firesc, să îngroașe rândurile luptărilor lui Nicoară.

Mihail Sadoveanu s'a ferit să-l facă pe Nicoară Potcoavă posesorul unei conștiințe istorice prin care să-și depășească vremea, să-l facă să aplice o concepție politico-socială precisă, dar neplauzibilă pentru condițiile istorice respective. Nicoară Potcoavă e în primul rând exponentul aspirației puternice, dar vagi pentru libertate, și al dușmăniei de moarte pe care poporul o purta boierimii. Pe linia aceleași înțelegeri științifice a istoriei, romanul trebuia să arate că Nicoară nu putea isbuti eliberarea poporului de exploatarea boierască, pentru că forțele sociale pe care se sprijinea nu erau destul de coapte și organizate.

Lucrul acesta, sfârșitul romanului nu-l scoate însă la iveală destul de clar. Accentul cade pe desgustul de viață care, după pieirea celor dragi — a Hincăi, a lui Alexandru și a unchișului Petrea — îl face pe Nicoară să părăsească domnia. Nu reiese deci îndeajuns că țelul celălalt, superior, al lui Nicoară, eliberarea noroadelor, nu putea fi atins în condițiile istorice date.

Asemenea croi pe care, în baza unei concepții științifice asupra istoriei și legilor ei, scriitorii știu să-i creeze și să le urmărească transformarea, întâlnim și în celelalte romane istorice noi. Nu îndeajuns însă. Vom vedea îndată că o lipsă a unora dintre aceste opere, legată de o insuficientă înțelegere a rosturilor romanului istoric, este neierarhizarea personajilor, uneori chiar dispariția eroilor de prim plan. Dar eroi, prin aceace exprimă și prin felul cum sunt prezentați se ovedesc și un Gheorghe Petrescu ori un Gheorghe Dima din „Zorii robilor“. Este meritul lui V. Em. Galan că a redat într'un personajiu individualizat ca Gheorghe Petrescu drumul istoric al unei clase.

La fel de caracteristică pentru creșterea conștiinței și hotărârii de luptă a țărănimii muncitoare este transformarea lui Gheorghe Dima, figură care domină masiv romanul lui Galan, dela omul desușdăjduit care se roagă încă de domni să-i cruțe ogorul și să nu-i smulgă salcia ce-l susține, până la zilierul de pe șantierul Zveniștea care află de învățătura lui Marx. Și Ghiță Brebu — deși felul de povestire-cronică adoptat de Ion Pas nu-l cuprinde îndeajuns în acțiune — urmează o evoluție asemănătoare și ajunge mai departe pe calea luptei revoluționare.

★

Redând de pe poziții înaintate, în baza unei concepții cu adevărat științifice aspecte esențiale din viața trecută, romanul istoric rămâne roman, transmite conținutul său de idei și de fapte în vestmântul de care nu se poate lipsi, al imaginii artistice. Aceasta ar părea dela sine înțeles, zadarnic de repetat. Totuși, ceace au izbutit pe această cale scriitorii noștri, ca și lipsurile de care se mai împiedică, arată importanța unei serii de aspecte specifice

pe care le iau în romanul istoric unele probleme generale ale construirii imaginii artistice.

Veridicitatea detaliilor, una din condițiile pe care Engels o cerea unei opere realiste, e legată de cunoașterea vieții în toată bogăția ei, în aspectele ei esențiale. Pentru orice scriitor al nostru problema contactului direct, îndelungat și adâncit cu viața din domeniul despre care scrie este cheia roșitei creație. Pentru cei ce scriu despre trecut, o importanță asemănătoare cu documentarea directă prin contactul cu realitatea, o are documentarea istorică. Scriitorul trebuie să studieze prin toate mijloacele epoca pe care vrea să o zugrăvească cu ajutorul monografiei istorice, a presei — dacă e cazul — a documentului, a literaturii epocii. Așa au procedat marii clasici, așa procedează Mihail Sadoveanu. Deasemenea, în literatura universală se cunoaște pregătirea istoriografică a lui Walter Scott ori pasiunea și competența în acest domeniu a lui Anatole France. Numai printr-o documentare temeinică se pot cunoaște faptele, ca și atmosfera, mentalitatea și psihologia specifică a oamenilor unei epoci.

Seriozitatea documentării caracterizează și ea poziția realistă sau antirealistă a scriitorului. Scriitorii noștri clasici au subliniat în dese rânduri însemnătatea documentării făcute cu seriozitate și a respectării adevărului istoric în operele care evocau trecutul. În scrisorile cuprinse în prefața ediției de teatru din 1875, scrisori care, după mărturisirea autorului erau scrise cu treizeci de ani în urmă, Alecsandri caracteriza cu asprime decorurile și costumele pe care le găsisse la venirea lui în fruntea teatrului:

„Costumele și decorurile prezintă adese anacronisme neiertate. Scene de codru se petrec în piețe de orașe; scene de salon, în grădini, etc. și în ele se agită automatele marchizii în costume de paiațe, dame din secolul XVI îmbrăcate după moda de astăzi, care se sărută în gură și adesea vorbesc cu dosul întors la public sau fug în culise dacă și-au uitat rolul“.

Disprețul față de adevărul istoric, anacronismul presărat cu nepăsare, caracterizează multe opere antirealiste din litera-

tura noastră dinaintea de 23 August. În pomenita viața romanțată a lui Petru Cercel datorită lui C. Manolache, care, de altfel, cuprinde înșirate cu ostentație, citate erudite în diferite limbi, fratele lui Mihai Viteazul era pus să poposească la sfârșitul veacului al XVI-lea într-o gară din Florența. („*Se mai afla la gară, în acel sumbru ceas al plecării, și ghitarista Bianca“*). Deasemenea, la Adrianopol, Petru Cercel e silit să ceară scutul poliției locale.

Scriitorii noștri contemporani urmează modelul de seriozitate în informarea istorică, pe care îl oferă opera marilor noștri clasici și literatura sovietică.

Citind „Lanțuri“, ciclul de romane al lui Ion Pas, te izbește seriozitatea și minuțiozitatea documentării, care apare în bogăția de fapte și amănunte ce fixează momentul istoric. Detaliile mărunte, descrierea localurilor Broft ori Fialkovski, în care petreceau reprezentanții oligarhiei, descrierea amănunțită a serbărilor date de Elena Oteteleșeanu cu luxul lor pretențios și țișpător, scena duelului dintre un diplomat spaniol și un moșier autohton — cine va mânca mai mult din zecile de feluri servite la un chiolban — cronicile mondene scrise în franțuzește de Mișu Văcărescu, cu gargariseala lor de adjective și de complimente, sunt toate fapte caracteristice din viața cotidiană a stăpânilor pentru care trudeau un Constantin Știulete sau Niță Stancu. Viața politică a coaliției celor două clase de proprietari — cu intrigele, mârșăviile și demagogia ei — e redată cu aceeași multiplicitate de detalii reale, care înălțesc forța criticii și evocă intens atmosfera vremii.

Dar documentarea nu trebuie să devină un feliș, un scop în sine. Ea constituie o bază, mijlocul indispensabil de a reda detaliul veridic. Găsirea acestui detaliu presupune însă arta realistă de a selecționa, de a alege esențialul.

În primul rând, valoarea acestei documentări depinde de concepția generală a romancierului. Literatura istorică cuprinde un număr de opere ce redau trecutul cu o minuțiozitate arheologică și care rămân totuși antirealiste pentru că evocarea e făcută de dragul pitorescului. Respectivul

scriitor caută în trecut nu ceea ce îl leagă de lupta prezentului, ci tocmai ceea ce-l opune, detaliile și moravurile care par a face din trecut un tărâm ireductibil, deosebit de viața prezentă, atrăgător prin bizarerie. Așa au procedat, de pildă, Teophile Gautier ori Merejkovski. Într'un roman cum e „Capitaine Fracasse” al lui Gautier, amănuntele sunt cunoscute cu precizia unei documentări meticuloase și redată cu putere plastică. Dar tocmai pentru a avut doar cufundământul pătrec, Gautier nu reușește să se ridice deasupra lui, nu atinge țelul realismului, ca prin amănuntul veridic să redea oameni, caractere tipice. Personajele romanului lui Gautier rămân idealizări convenționale ale aristocrației. Și în această privință, în ciuda diversității aparente, variantele anti-realismului se întâlnesc pe aceeași poziție. Cu toată abundența de detalii exacte, asemenea evocări istorice se păstrează în avizionism, în aceeași măsură cu romanele de colportaj, pentru care singura documentare asupra unei epoci trecute consistă în câteva vagi date și o colecție de înjurături.

În literatura noastră trecută, tocmai o asemenea pseudodocumentare — de fapt etalarea de crudiție — au făcut poezii simboliste, care evadând din contemporaneitate la Roma sau în Helada, își presărau strofele cu diverse anfore, quadrigii și colturni.

Valoarea amănuntului depinde prin urmare de concepția generală a operei. Scriitorul trebuie să știe să aleagă detaliile și să le dea înținderea potrivită. Altfel, riscă să procedeze ca acel memorialist englez din timpul restaurației, care enunțarea în jurnalul său pe același ton și acordându-le același spațiu, incendiul Londrei și felurile pe care le mânca se prânz.

Din acest punct de vedere, se observă deficiențe și într'unele dintre romanele noastre contemporane. Am văzut cât contribuie la valoarea romanului „Lanțuri” seriozitatea documentării. Dar, citind cartea, ai uneori impresia că scriitorul nu se îndură să renunțe la o parte din materialul adunat, că vrea să-l introducă în carte în cât mai mare măsură, fie că e nevoie fie că nu. Și atunci întâlnim multe anecdote și amănunte din viața politică sau

din cea administrativă care repetă lucruri spuse dinainte, ori autorul se oprește asupra lui Claymoor (Mișu Văcărescu) mai mult decât o cere acțiunea și locul acestui personaj în carte. Această abundență de anecdote acoperă uneori linia generală a romanului.

O altă problemă pe care documentarea o pune autorului de literatură istorică este necesitatea imperioasă ca toate aceste informații să fie transpuse artistic prin întâmplări și personaje, să nu îngreuneze opera fiind lipite pur și simplu de ea și rămânând ca un corp străin.

Firește că aceasta nu înseamnă excluderea reproducerii vreunui document într'o operă literară, atunci când scriitorul relatează direct un fapt istoric precis. În Petru I, scriserile lui Petru către prințul-eczar ori certificatul de tunar pe care țarul îl primește de la inginerul-șef de artilerie Steitner von Sternfeld sunt desigur autentice. „Război și pace” cuprinde de asemenea reproduceri de scrisori ori de ordine de zi. Dar e o deosebire între folosirea lor, pentru a spori dramatismul sau solemnitatea unui anumit moment, și tendința de a înlocui imaginea artistică prin reproducerea de fapte istorice neprelucrate. În „Lanțuri”, documentarul se revărsă uneori în povestire și o întrerupe. Ion Pas recurge adesea la citatul prelungit din presă sau din dezbaterile parlamentare, intercalează în roman sau adaugă în note reproducerea unor poezii într'gi. Dimpotrivă, V. Em. Galan, chiar când reproduce fapte din presa de la începutul secolului nostru, le prelucurează artistic, după procedeul reportajului literar, accentuându-le semnificația prin arta alegerii și prin punerea lor în contraste expresive. Capitolul „Reportaj — an jubiliar 1906” din „Zorii robilor”, pune, de pildă, față în față informația despre exploatarea copiilor în industrie, denunțată la cea dintâi conferință a sindicatelor muncitorești și vizita în țara noastră a primarului Vienei, „mare prieten al României și reprezentantul unor grupe industriale — capital social 1.200.000”, care la banchet a închinat: „*In sănătatea părintelui acestui oraș, perlă a Europei*

de sud-est, unde nu există nici sârăcie, nici șomaj, nici cerșetori, nici vagabonzi“.

Ca pentru orice roman, se poate și pentru romanul istoric problema principială a plămuirii personajilor și acțiunii prin care conținutul de idei e transmis artistic cititorului. Vom vedea că, mai ales în compoziția unora dintre romane, deci în organizarea acțiunii lor, există abateri dela aceste cerințe de bază.

Personajul romanului istoric poate fi imaginat de autor și plasat într'un anumit moment din trecut, ori poate fi chiar un erou al istoriei. Tendința de a pune cu îndrăzneală în scenă personaje istorice reale, caracterizează romanele noi și este consecința unei superioare puteri de interpretare științifică și de sintetizare a faptelor trecutului. Trăsătura această este în deosebi valabilă pentru literatura istorică sovietică.

În literatura noastră, această tendință apare mai mult în teatru — „Bălcescu“ de Camil Petrescu și „Ion Vodă cel Cumplit“ de Laurențiu Fulga — ori în poem — „Bălcescu“ de Eugen Ionescu. Romanele — cu excepția lui „Nicoară Potcoavă“, a „Răscoalei Izbagilor“ și a romanului pe care Camil Petrescu îl scrie acum despre Bălcescu, se ocupă mai cu predilecție de personaje fictive.

Dar fie fictiv, fie luat din realitatea trecutului, personajul trebuie creat artistic, prin mijloacele specifice care-l tipizează. Firește că descrierea unui personaj care a existat în realitate implică o exigență sporită în documentare, o exactitate riguroasă a amănuntului. Dar personajul trebuie individualizat artistic, pentru a dobândi viață și relief. Se pot scrie multe romane despre figura măreață a lui Petru I; deasemeni, un personaj ca fratele lui Ion Vodă ar putea trezi interesul mai multor scriitori. Fără a contraveni exactității faptelor, figurile lui Petru I din romanul lui Alexei Tolstoi sau a lui Nicoară Potcoavă rămân creații artistice ale scriitorilor Alexei Tolstoi și Mihail Sadoveanu, reflectă originalitatea lor artistică.

Nu e cazul să recapitulăm mijloacele generale prin care scriitorii își individuali-

zează personajile. Aceste mijloace merg dela descriere și analiză până la limbajul personajului trecând prin mijlocul fundamental, al acțiunii, al situației tipice. Trebuie amintit numai că și în domeniul romanului istoric ca și în domeniul oricărei opere literare, multiplicitatea mijloacelor dă tipurilor relief și bogăția vieții.

Și în această privință, opera lui Mihail Sadoveanu oferă scriitorilor o înaltă lecție de măiestrie realistă. Figura lui Nicoară Potcoavă crește dealungul cărții — netă și impunătoare — fără ca romancierul să fi folosit vreodată acele etichetări stângace prin care unii scriitori vor să-și prezinte direct eroii, acordându-le calificative, blamuri sau distincții. Pe Nicoară Potcoavă îl cunoaștem așa cum se reflectă în ochii și în inima însoțitorilor săi și a poporului. Il cunoaștem după cum acționează, după cum răspunde la fața grelelor împrejurări în care îl pune viața — conflictul dintre dragostea lui și țelul înalt pe care și l-a fixat. Prin acțiune, Sadoveanu știe să surprindă și liniile mari ale caracterului lui Nicoară și procesele sufletești în anumite împrejurări. Este aici expresia ascuțimii psihologice a unui admirabil artist. Un gest, o reacțiune a eroului, închid în ele o semnificație limpede și profundă, încât îl scutesc pe scriitor de analiză explicită, spun cu discreția și conciziunea artei superioare mai mult decât fraze lungi de „el simțea... gândea... credea...“ Iată un exemplu ce rămâne întipărit în amintirea cititorului: la casa lui dela Zid Negru, Nicoară primește o scrisoare dela înțeleapta presviteră Olimbiada, care îi strecoară printre rânduri vești despre Ilinca. Olimbiada serie că dorul și boala o rod pe față, care se sfârșește zi cu zi.

Despre ceace se petrece în sufletul hatmanului, romancierul ne vorbește prea puțin...

„Această din urmă parte a cărții presviterii, hatmanul grabnic a petrecut-o pe subț ochii săi, grabnic a lăsat-o la o parte și s'a întors numaidecât la povestirea cu Ilinca. A mai citit-o odată domol și întârziind, oprindu-se din răstimp în răstimp și privind chipuri și privești dintr'o poveste mahnită din altă primăvara.

A rămas apoi neclintit în scaun, cu

colul răzimat de masă și cu palma sprijinindu-și tâmpla“.

Sbuciumul sufleteș al lui Nicoară se desprinde însă cu neîntrecută putere tragică din întâmplarea imediat următoare. Nicoară pleacă la vânat. Alungă un lup într'o înfundătură „între două ziduri oable, pardosite cu tufărișuri mărunte“. Il urmărește călare și când fiara stoarsă de puteri se oprește, se pregătește s'o înjunghie:

„Când hatmanul a mai făcut un pas, fiara și-a supus capul; apoi într'un cutremur al trupului ei trudit de moarte, a clănțănit din fălci, ridicând botul spre văzduh și slobozind un urlet prelung. În ochii și'n glasul ei tremura spăima cea din urmă.“

Era în acel bocet al desnădejdiei ceva omenesc; nu mai curând oamenii au în mintea pieirii acea iânguire a lupului către Ziditorul a țată făptura.

Hatmanul s'a înfiorat ca de o vedenie neașteptată a milei. Era gata să repeedă în fiază cuțitul. A pregătit, a vârit arma în teacă, s'a răscuit; a sălțat în șa, a întors în loc și a apucat înapoi cărarea rovinei. Când au ieșit la luncile fluviului, hatmanul avea fața pălită de mâhnire însă imblânzită. Oboseala și zguduirea îl alina-seră“.

Aceeași iscusință de a caracteriza printr'un amănunt presărat în trecere, dar care fixează pregnant, o dovedește Mihail Sadoveanu în crearea personajilor de al doilea plan. Iată-l pe popa Ciortică. Carte nu prea știe. Rugăciunile le spune cu grăbire, cerând în schimb câte un fir-firic de argint. Toată îngâmfarea lui naivă se desprinde din câte un amănunt ca acesta: „avea ciubote roșii pe care și le privea umblând“.

De însușirea caracterizării multilaterale și expresive a personajilor dă dovadă și V. Em. Galan. Pe Mirel Pascu, demagogul obraznic și lipsit de scrupule, venit la Pașcani să ademnească la liberali masele de muncitori ceferiști, îl cunoaștem din primele rânduri ale cărții, după reflecțiile lui de parvenit:

„Când casele, larma și praful Străzii Mari au rămas în urmă, Mirel Pascu s'a tolănit mulțumit pe pernele trăsurii.

Câți locuitori or fi având Pașcanii ăștia?

O mie cinci sute, două mii? Oricum, dintr'acești o mie cinci sute sau două mii de indivizi, cel puțin patru sute erau afară, în Strada Mare și în străzile pe unde a trecut trăsură. Daaa!... Cu siguranță, cel puțin patru sute...!

Patru sute de oameni l-au văzut în echipajul de sărbătoare al lui Nicodim Cazanăș. Opt sute de ochi l-au privit, patru sute de pâlării l-au salutat...“

Dincolo de aceste probleme generale ale individualizării, ceea ce interesează îndeosebi în problema creierii personajilor tipice sunt aspectele specifice pe pe care le ia această problemă în romanele istorice.

Amplourea realității pe care vrea s'o zugrăvească, mulțimea aspectelor îndeamnă pe bună dreptate pe romancierul istoric să-și lărgască cadrul acțiunii și să înmulțească numărul personajilor.

Pentru un mare romancier realist, numărul mare al personajilor nu constituie o piedică în caracterizarea lor. În afară de unele apariții fugare, nenunțatele personaje create de marii realiști sunt transformate în tipuri bogat individualizate. Fraza care s'a spus despre Balzac, anume că „face concurență stării civile“, e valabilă pentru toți realiștii de seamă ai lumii. „Război și pace“ cuprinde peste cinci sute de personaje. Nu toate au, firește, acelaș rost în vasta desfășurare epică. Dar extrem de puține sunt figuri cerute de decor. Pentru mai toate Tolstoi a știut să surprindă amănunțele care dau și individualitate și semnificație, fixează tipul. Pe Vereseaaghin, omul pe care contele Rastopșin îl osândește, pe bună știință, să fie sfășiat fără vină de mulțimea mânăioasă, îl cunoaștem o singură dată, din câteva pagini. Niciun cititor al romanului nu poate uita însă nici înfățișarea acestuia, nici vocea sfioasă și totodată teatrală, nici privirea lui nedumerită, nici cuvintele pe care le adresează lui Rastopșin.

Dar tot atât de evident este că în această mulțime de personaje pe care le manevrează romancierul istoric, trebuie să existe o ierarhie, o ordine de importanță. Indiferent de modul de compoziție, fie că scriitorul folosește acțiunile paralele —

fie acțiunea unică — el transmite conținutul de idei al operei, în primul rând printr'un șir de personaje de prim plan, urmărite mai îndeaproape, cu rol esențial în acțiune. Din cele cinci sute de personaje ale lui „Război și pace“, se desprinde un șir de personaje principale și apropierea și ciocnirile lor, exprimă ceea ce gândește, iubește și detestă scriitorul. Sunt Pierre Bezuhov, Andrei Bolkonski, Natașa și Nikolai Rostov, Sonia, Boris, Maria Bolkonskaia și alți câțiva. În „Petru I“ de asemenea, o serie de personaje se desprind pe primul plan. Sunt alese din toate clasele și păturile sociale și dau o imagine globală a societății ruse dela începutul secolului al XVIII-lea.

Preocuparea aceasta o regăsim și la scriitorii noștri clasici, în opera trecută a lui Mihail Sadoveanu ca și în „Nicoară Potcovă“, unde acțiunea se centrează în jurul celor câțiva eroi.

Totuși, în unele romane istorice noi, scriitorii ajung uneori să confunde rolul romancierului istoric cu cel al istoricului. Ei trec cu vederea specificul literaturii, uită că scriitorul trebuie să selecteze anumite personaje din trecut, că numai prin ele faptele istorice pot fi redată în vestmântul literaturii. Pornind dela fapte și nu dela personaj, acești scriitori ajung la egalizarea personajilor și la romanul-cronică.

Astfel, ierarhizarea personajilor lipsește la câteva din noile noastre romane istorice. Nu apare într'un important roman din lupta ilegală a Partidului, cum e „Sfârșitul jalbelor“ de Alexandru Jar, nici în ciclul „Lanțuri“ de Ion Pas.

„Lanțuri“ urmărește un mare număr de personaje. Sunt țărani din Talanga, familia arendașului Aristică, moșierii Sutozo și Otetelesanu, gazetari, politicieni din guvern, din parlament, dela Curtea lui Carol I. Lipsa de ierarhizare a acestor personaje, trecerea pe acelaș plan, le uniformizează oarecum, scade din dinamismul povestirii, împiedică să se desprindă liniile esențiale, ducând până la urmă la caracterul de cronică.

Problema aceasta trebuie înțeleasă împreună, strâns legată de cea a raportului dintre personaj și acțiune. Căci ierarhi-

zarea personajilor nu se reduce desigur la certificate de importanță pe care să le dea autorul, nici doar la faptul că acesta vorbește pe un număr mai mare de pagini, despre personajele principale. Chiarului Nedelca Păstrăvan, V. Em. Galan îi consacră multe pagini. Și totuși, acest personaj, prezentat mai mult drept un fel de Păcală șiret decât drept dușman, rămâne hibrid, neconvingător.

Personajul e principal în măsura în care scriitorul știe ca, pusându-l în relații cu alte personaje să-l așeze cu necesitate în centrul acțiunii. Atunci, din raporturile între aceste personaje de prim plan, urmărite de scriitor într'o acțiune legată, unitară, se desprinde ideea generală și întregul conținut ideologic al operei.

Crearea și urmărirea unei asemenea acțiuni, mijlocul principal de caracterizare a personajului tipic, devine o problemă însemnată. Compoziția — totalitatea procedurilor prin care scriitorul organizează și prezintă cititorului acțiunea — nu e deloc, așa cum greșit tind s'o considere unii romancieri, o problemă tehnică, secundară. E, dinpotrivă, o însemnată problemă de măiestrie, fără de care ideea nu se transmite prin imagini și opera riscă să rămână fără glas.

Iarăși exemplul marilor clasici și exemplul literaturii sovietice vorbesc limpede în acest sens. Să ne amintim doar de Petru I. Tema romanului era de neobișnuită amplexare și punea romancierului greutăți deosebit de mari: să urmărească formarea și evoluția unei personalități de însemnată a lui Petru, și imaginea de ansamblu a dezvoltării unui mare popor, într'un moment de răseruce istorică, să cuprindă deci aspectele atât de felurite și contradictorii pe care le prezenta realitatea vremii dela curtea țarului și până în coloniile de rascolnici. Alexei Tolstoi nu s'a risipit însă în episoade nelegate, nici n'a ajuns la un fel de cronică. În construcția plină de măreție a operei, cele trei volume separă efectiv, ca niște corpuri armonios concepute ale unui edificiu, trei părți ale aceleiași acțiuni. Formarea lui Petru, conflictul lui cu boierimea, zdrobirea răscoalei streliților și a intrigilor Scfieii, constituie partea

I-a, cea de a II-a se centrează în jurul războiului cu Carol al III-lea mergând până la primele biruințe ale lui Petru — cea de a treia — neterminată — urma să cuprindă victoria.

Importanța acestei probleme trebuie în-deosebi accentuată: tocmai pentru că — după cum vom vedea — unele deficiențe în compoziție slănjonesc serios realizarea câtorva dintre romanele noastre istorice. Deaceia, e interesant de arătat cât de mult poate exprima compoziția unei opere realizată cu mijloacele unui artist superior și cu consecvență realistă. Dimpotrivă, formele compoziției „originale” cu orice preț, ale romanului american sau francez — monologul interior prelungit, intervertirea ordinii firești a povestirii, finalul pus înaintea începutului, alăturarea unor povestiri care relatează acelaș fapt văzut de mai multe persoane, etc. — slujesc aceluiaș scop de a subiectiviza cele povestite, de a relativiza totul, deci inclusiv bunul și răul, valorile politice și morale. Perdeaua de ceață pe care asemenea procedee de compoziție o împărtășie, are la bază idealismul, exprimă aceeași fugă de realitate.

Dar existența unor asemenea acrobații în compoziție nu poate justifica minimalizarea sau neglijarea preocupării de a expune mai plastic și mai puternic un conținut de idei prin alegerea, orânduirea și prezentarea întâmplărilor.

În „Nicoară Potcoavă”, Mihail Sadoveanu izbuște să exprime și prin modul său de a compune romanul, ideea generală a cărții, legătura indestructibilă dintre Nicoară și masele pentru care a pornit la luptă. Romanul este construit — în linii mari — ca o vastă baladă-poveste, adoptând uneori tonul povestitorului popular, accentuând caracterul oral, presărând zicători și comentând cu humor faptele. Tot astfel, cele două capitole care deschid și închid cartea întăresc acest caracter de baladă. Ambele capitole se petrec la han, loc obișnuit de întâlniri și povestiri în literatura istorică a lui Mihail Sadoveanu. Din povestirile ce se întretaie la hanul lui Gorașcu Haramin, aflăm pentru întâia oară de încercarea neisbită a lui Nicoară de a ocupa Iași. În ul-

timul capitol, tot la hanul lui Gorașcu, ciobanul Neculai nărează sfârșitul eroului. Incadrată astfel, povestea luptei și drăgostea lui Nicoară este împărtășită cititorului, așa cum se reflectă în amintirea masselor, ca într'un cântec bătrânesc.

La unele din romanele noastre istorice noi, se observă neglijarea sau rezolvarea imperfectă a acestei probleme esențiale.

Care sunt formele specifice pe care le ia această problemă în cazul romanului istoric? Lipsa unei acțiuni unitare apare fie în reducerea romanului la câteva episoade istorice nelocate, fie în transformarea lui în cronică.

Greșelile de concepție se resfrâng puternic în compoziția romanului lui I. D. Mușat. Acțiunea nu se unifică în jurul răscoalei, rămâne răsfețită într'o serie de episoade prin care trece Doja. Mai mult, după ce în aproape patru sute de pagini scriitorul s'a risipit într'o încercare nerealizată de a crea o frescă a timpului, în ultimele zeci de pagini el pare a-și reaminti de ceace pretindea măcar titlul. Răscoala este descrisă în grabă și, după cum am spus, mai mult enumerată decât transpusă în povestire. În roman predomină tendința de a scrie un fel de roman-cronică, scriitorul urmărind evenimentele aproape an cu an.

Cele trei volume apărute până acum din ciclul „Lanțuri” sunt legate fiecare de un anumit moment istoric semnificativ: în primul volum e aducerea în țară a lui Carol I de către coaliția burgheziei și a moșierimii, în al doilea, începuturile mișcării muncitorești și activitatea „Cercului de studii sociale”, în cel de al treilea răscoalele țărănești din 1888. Dar aceste momente par a servi mai curând scriitorului drept punct de reper pentru a-și diviza materialul. Ele nu conturează unitățile acțiunii. Povestirea tinde să urmărească cronologic faptele și cu excepția unor pagini mai intense din volumul al treilea, momentele nodale nu se desprind suficient, sunt estompate de ritmul uniform al povestirii, ba chiar de mulțimea amănuntelor de prisos despre care am vorbit. Astfel, cu toate însușirile de observație și documentare pomenite, romanul păstrează un caracter de cronică a

faptelor dintre 1866-1888, dă adesea impresia de repetare.

În „Zorii robilor“, sub altă formă, se petrece un lucru asemănător. În prima parte, scriitorul creionează cu trăsături nete, precise, un șir de personaje tipice pentru clasele în luptă — politicianul Mirel Pascu, moșierul și industriașul Zvoeșteanu, prefectul Fănică Bonachi, procurorul Tufescu pe deoparte, țăranul Dima, muncitorii, Lupu și Petrescu pe de altă. Sunt luminate raporturile dintre ei, o urmărită creșterea revoltei țăranilor din Robi, întărirea legăturii lor cu muncitorii socialiști. Înclinația lui V. Em. Galan pentru anecdotic îl face însă să fărâmițeze tocmai momentul izbucnirii răscoalei într'o serie de întâmplări cu semnificație mărunță sau chiar lipsite de semnificație. Ceeace ar fi trebuit să fie momentul nodal al acțiunii, explozia, răfuiala țăranilor cu boierul se șterge, pare un incident întâmplător și atenția scriitorului se îndreaptă asupra felului cum chiaburul Nedelca Păstrăvan, împreună cu primarul trag pe sfoară pe țărani, trec ba de partea lor, ba de partea boierului și ies până la urmă basma curată. Pe lângă lumina defavorabilă pe care aceste episoade o aruncă asupra țăranilor prezentați prea creduli și lesne păcăliți, ele întrerup și pulverizează acțiunea. Aceasta se unifică din nou în ultimele capitole și în încheiere, cu perspectiva ei de luptă. Rămâne însă faptul că răscoala însăși lipsește din carte.

Consecințele acestor lipsuri ale compoziției le-am văzut, vorbind de ierarhizarea personajilor. Nu se desprind îndeajuns figurile de prim plan; pe de altă parte, unele dintre personaje nu se conturează limpede, nu apar drept caractere consecutive, unitare.

Într'un articol „Tradiții și stampe“, publicat în „Literaturnaia Gazeta“ și consacrat filmului istoric, criticul sovietic Alexandr Stern releva cu ironie severă lipsa raportului necesar între acțiune și personaje într' unele din filmele istorice.

„Adeseori, pe scenă se desfășoară întâmplări dar nu există caractere. Nu apăsă firea omului mare. Există anumite situații

în care e pus eroul, dar adeseori nici situațiile nu exercită vreo influență asupra formării și dezvoltării caracterului și la rândul său, caracterul eroului nu înrăvnește ca nimic dezvoltarea sau rezolvarea uneia sau alteia dintre situații. Se crează un anumit șablon, care șterge trăsăturile unice ale individualității.

Mult mai neplăcut e cazul când dramaturgul alege situații cunoscute și așează în ele eroul, ca în patul lui Procust, fără să țină seama de statura lui... Eroul se află în aceste situații independente de gusturile, obiceiurile, preferințele lui, ca un chiriaș într'o cameră mobilată. Eroi sunt deosebiți dar situațiile sunt aceleași.

În bună măsură, criticile aduse de Alexandr Stern despărțirii arbitrare dintre personaj și situație se aplică și unora dintre romanele istorice scrise la noi și în special romanului lui C. Ignătescu „Moșia oamenilor slobozi“.

Din referirile făcute până acum, am putut vedea o serie de însușiri remarcabile ale acestei opere — bogăția materialului istoric adus și deci soliditatea documentării, forța și culoarea evocării, sobrietatea povestirii. Toate au făcut din această carte de început o realizare îmbucurătoare și un prilej de nădejde pentru activitatea viitoare a scriitorului. Dar am văzut și greșeala principală de concepție, felul cum obștea țărănească era prezentată ca o soluție în lupta împotriva feudalismului.

Legată de această greșeală principală este prezentarea nerealistă a câtorva dintre personajele de prim plan. Dacă în țăranul Trică Ursu, C. Ignătescu a reunit în mod convingător câteva dintre trăsăturile caracteristice ale poporului, îndârjirea, perseverența, neîncrederea exploatatului față de „bunăvoința“ exploatatorilor, dacă moș Frăguș reprezintă o figură realist desenată de ghiduș laudăros și cu limbă ascuțită, cele două odrasle boierești, Toderiță și Ducuța contribuie prin prezența lor, la amestecul de realism și de romanțios convențional care se resimte puternic în carte. Caracterele lor nu se încheagă, tocmai pentru că acțiunea cotește brusc, fără raport cu logica personajilor.

În roman, când țăranii se hotărăsc să

muncească în obște liberă pământul fără stăpân al mânăstirii, Toderiță, fiul paharnicului Jancu Bârzu li se alătură, înfruntându-și părintelc. Pentru cititori, care nu știu nimic despre personajii, hotărîrea aceasta pare destul de nemotivată. Mai ales că îl vedem pe băiatul de boier, care n'a mai muncit niciodată, ostenindu-se și îndurând greutățile cu o râvnă, o voie bună și o putere de rezistență ce spulberă până și îndoielile lui Trică Ursu. Pe de altă parte, Sultana, sora lui Toderiță, sprijină cu același entuziasm treburile obștei, organizând la mânăstire un fel de atelier clandestin de croitorie. Toate se petrec cu ajutorul activ al căpitanului de agie Radu. Circulă astfel prin toată această parte a romanului un curent de idilism care contrastează surprinzător cu realismul sobru și plin de forță din paginile ce descriu cumplita condiții de viață ale țăranilor sau portretizează necruțător pe boierii surghiuniți.

Se pare că, ajuns aici, scriitorul a considerat potrivit să exemplifice prin soarta lui Toderiță proverbul „lupu! își schimbă părul, dar năravul ba”. Pentru a ilustra astfel ideea că boierul Toderiță rămâne până la urmă boier, autorul introduce în desvoltarea lui Toderiță o cotitură la fel de puțin justificată ca și prima. Plecat la București să apere interesele obștei în fața divanului, Toderiță uită și trădează peste noapte pe foștii lui prieteni. Transformarea e inexplicabilă. Nu poate mulțumi explicația sugerată de autor -- influența mediului de plăceri ușoare în care s'a reîntors Toderiță -- pentru că nimic în purtarea lui anterioară nu lăsa să întrevadă regrete sau șovăieli.

La fel de nemotivat se schimbă Sultana, pe care am văzut-o la început ca sprijinuitoarea lui Toderiță și a obștei, încropind chiar o idilă cu căpitanul Radu, binevoitorul slujbaş al agiei și care până la urmă devine boieroica trufașe și disprețuitoare.

Ambele personaje, pe care acțiunea le mută brusc pe poziții și spre reacții opuse, par alcătuite din două bucăți diferite, ce nu se sudează -- sunt inconsistente.

★

Ca și în orice roman și mai mult decât în alte categorii de romane, limba e un puternic mijloc de individualizare.

Felul de a vorbi al personajilor le exprimă caracterul, poziția socială, gradul de cultură, reacțiile lor la anumite situații. Altfel vorbește în „Zorii robilor” avocatul Mirel Pascu, demagog din familia lui Cațavencu, și altfel unealta lui, lumpenproletarul Ioniță Sacagiu. Altfel, revoluționarii cinstiți și curajoși ca Petrescu ori stângiștii gălăgioși, care trădează la cel dintâi prilej, cum este Alexandru Dumitriu.

În această privință, autorul de romane istorice are în față aceleași probleme ca oricare romancier. Adaptarea limbajului la personaj, preciziunea și plasticitatea vocabularului, reîmprospătarea și îmbogățirea sensului unui cuvânt prin contextul în care e așezat, folosirea artistică a expresiilor populare și a unor termeni de argouri sunt probleme comune oricărui creator de literatură. Exemplul desăvârșitului artist al limbii noastre literare, al unuia dintre marii ei făuritori, exemplul lui Sadoveanu rămâne un ajutor neprețuit pentru prozatori ori poeți.

Pentru autorul de romane istorice, problema limbii se pune însă sub un aspect în plus -- un aspect însemnat. Limba constituie o condiție indispensabilă pentru crearea atmosferei timpului, pentru redarea culorii istorice.

Problema nu s'a pus în trecut tuturor scriitorilor. În tragediile istorice ale lui Corneille ori Racine, oameni care trăiseră cu aproape două milenii mai înainte, vorbeau limba dela curtea lui Ludovic al XIV-lea. Abia în secolul trecut, odată cu înflorirea generală a romanului și dramei istorice, romantismul progresist a pus problema respectării adevărului istoric în limbă, ca și a adevărului istoric în decor, în costum, detaliu arhitectonic, etc.

Două tendințe anti-realiste se manifestă în domeniul acesta. Una duce la ignorarea necesității de a respecta veridicul istoric și deci la folosirea unei limbi incolore, mergând chiar până la expresii anacronice, care nu puteau fi cunoscute și uzitate în epoca respectivă. Romanul de colportaj și-a câștigat o tristă faimă în

această privință, dar multe opere literare imperialiste folosesc un limbaj neutru, incolor, strict modern. Disprețul față de caracterul istorico-concret al operei literare care face pe regizorii americani să pună în scenă „Hamlet” jucat de actori în frac și actrițele în rochii de seară, se manifestă și în limbajul din punct de vedere istoric necaracterizat, din piesele lui O'Neill care se petrec în trecut.

În literatura noastră dintre cele două războaie, în „Tragedia lui Petru Cercel”, același haos documentar se manifestă și în limbajul personajilor.

Povestitorul folosește adesea un stil îngrozitor de prețios, care se vrea „artist”:
„Clipele își urmară protocolara lor desvăluire trandafirie și fericirile care nu rareori vin să încante în răstimpuri pe nefericiții pribegi ai vieții, coborîră peste mătăsuri și epiderme”. În schimb, Petru Cercel acostează la Constantinopol cadănele cu câte un „*Bună seara, domnișoară*”.

În literatura istorică, e mai răspândit însă naturalismul lingvistic — imitarea mecanică a vocabularului, sintaxei și topicii vechi. De fapt, tendința aceasta derivă din caracterul anti-realist al acelei concepții despre literatura istorică, care o consideră drept un refugiu într'o lume atrăgătoare prin bizareria ei. În loc de a reda caracterul concret-istoric al epocii descrise prin anumite trăsături, nuanțe lingvistice, o asemenea imitație duce la separarea trecutului de prezent, ca două lumi închise, necomunicabile.

În literatura noastră nouă, o piesă valoroasă și însuflețită de dragoste de patrie, de înțelegerea tradițiilor de luptă ale poporului, a alunecat totuși în naturalism lingvistic. Lipsa unei concepții științifice asupra limbii l-a făcut pe dramaturgul Laurențiu Fulga să pună personajile din „Ion Vodă cel Cumplit” să vorbească adesea într'un limbaj greoi, cronicăresc, presărat cu arhaisme și având o topică nefirească.

Scriitorul trebuie să redea și prin limbă caracterul concret-istoric. Dar scriitorul scrie pentru contemporanii săi și nu e admisibil ca el să folosească un fel de limbaj cifrat, chiar dacă cifrul e împrumutat din limba veche. Trebuie deci să respecte principiul limbii unice a întregului popor,

în timp și în spațiu. După cum e neîngăduită abaterca naturalistă a folosirii limbajurilor regionale și locale pentru a se obține un iluzoriu specific, tot astfel fotografierea de arhaisme nu reușește decât să facă textul greu inteligibil sau neinteligibil, să diminueze valoarea de generalitate a operei.

Observând principiul limbii unice, scriitorul realist poate totuși reda prin nuanțe poziția claselor față de limbă. Deasemenca el poate și trebuie să redea momentul prin astfel de nuanțe. Cuvintele, expresiile și formele folosite trebuie însă să îndeplinească două mari condiții, să corespundă unei intenții artistice, deci să aibe funcție tipizatoare și să fie ușor inteligibile, să nu transforme opera respectivă într'o șaradă.

În modul acesta și-au scris marii clasici operele de literatură istorică. „*Marele Pușkin, scrie S. Petrov, recurgea cu mare precauție la limba din epocile istorice pe care le reprezenta, introducând arhaisme, regionalisme, etc., numai cu un scop artistic bine determinat (caracteristicile de limbaj ale eroilor, efectele comice). Limba romanelor istorice ale lui Pușkin („Arapul lui Petru cel Mare”, „Fata căpitanului”) ne dă pe deplin impresia particularităților epocii reprezentate și tot odată păstrează până în prezent claritate cristalină și forță artistică*”.

Același lucru s'a întâmplat cu ceilalți mari creatori de romane istorice din literatura universală, Walter Scott, Hugo, Flaubert, France. Victor Hugo, care s'a mândrit pe drept cuvânt a fi pus „bonetă roșie dicționarului”, care a produs o transformare epocală în limba literară franceză, dându-i seva și bogăția limbajului popular, n'a căzut niciodată în naturalism lingvistic. Limba personajilor din „Notre Dame de Paris” — care se potrece la sfârșitul secolului al XV-lea — e colorată cu unele expresii, mai ales din acelea ce se referă la instituții, titluri și moravuri ale epocii, dar e departe de a abuza de arhaisme.

În proza noastră clasică, la Filimon, ori Negruzzi, la Odobescu ori Hașdeu găsim aceeași soluție. Grecismele cu care își împetrița limba boierimea străină de

popor din „Ciocoi vechi și noi“ au aceeași semnificație artistică pe care o au dialogurile în franceză ale aristocrației dela curtea lui Alexandru I din „Război și pace“. Limbajul personajilor lui Filimon rămâne însă limpede. La Negruzzi, concepția e și mai netă. Lăpușneanu și hoierii din jurul său folosesc în general limba limpede și expresivă a creatorului lor, deși pentru a se marca momentul istoric și în dialog, se vorbește de pildă că privește îmbrăcămintea personajului: zobin, feladeș, etc.

Aceeași respingere hotărâtă a naturalismului lingvistic, întâlnim la Alexei Tolstoi. Spre deosebire de naturalismul lingvistic, care prin 1920-30 abundă — în special în romanele lui Ceapăghin — Alexei Tolstoi care a studiat temeinic limba epocii lui Petru, o folosește doar cu intenție artistică.

Cum e rezolvată această problemă în noile noastre romane istorice? Firește că ea se pune mai ales pentru cele care evocă epoci mai îndepărtate. Pentru scriitorul care scrie despre perioada 1907 sau 1920 există alte detalii concrete prin care se poate caracteriza epoca. În general, aceste romane s'au păstrat pe linia realismului în limbă și încercările de a da culoarea epocii au fost făcute cu discernământ, exprimând intenția artistică. S'au strecurat pe alocuri anacronisme. Astfel, C. Ignătescu, care își dovedește seriozitatea documentării, pune totuși pe țărâni dela 1815 să vorbească de „descurajare“, pe haiducul Anghel Corban să pomenească de „privilegii“.

Trebue făcută din capul locului distincția importantă între limbajul povestitorului și limbajul personajilor.

Folosirea de către povestitor a unui limbaj arhaic duce la manieră, îngustează și limitează conținutul de idei pe care scriitorul îl poate comunica cititorului.

Dacă personajii trebuie să vorbească veridic pentru epoca lor, — fără a se ajunge la arhaizare și la naturalism lingvistic — pentru povestitor problema se pune altfel. El exprimă părerea omului nostru contemporan asupra unor fapte trecute pe care le povestește. Posibilitatea lingvistică trebuie să fie pentru el mai largă decât pentru personajii, ca să poată exprima

o perspectivă critică asupra lor. Autorul poate și trebuie să folosească neologisme, care în gura personajilor ar fi anacronice.

Firește că nici această facultate a povestitorului de a folosi un limbaj mai bogat decât personajii nu trebuie interpretată mecanic, ca o rețetă. Aici intervine grija artistică a scriitorului, necesitatea de a armoniza felul cum vorbește el cu felul cum vorbesc personajii. Un limbaj al povestitorului înțesat de neologisme, într'o povestire care se petrece cu câteva veacuri în urmă, ar izbi neplăcut.

În sensul acesta e orientat graiul povestitorului în opera trecută a lui Mihail Sadoveanu, ca și în „Nicoară Potcoavă“. Așa sună și povestirea sobră și plină de dramatism în romanul lui C. Ignătescu. Să ne amintim de cele câteva fraze care deschid romanul, sau de descrierea călugărilor agățați de copaci și pândiți de lupi.

În „Lanțuri“ există părți din povestire, care imită limbajul epocii. Dar nu e vorba acolo de naturalism lingvistic ci de un procedeu stilistic de reală expresivitate. În general, stilul povestitorului se păstrează simplu, fără efecte căutate, cu notație precisă, fără manierism arhaizant. Uneori însă povestitorul reproduce în stil indirect dialogul personajilor și le imită particularitățile verbale. Iată tribulațiile de aristocratic linge-blide ale lui Claymoor, descrise în însuși limbajul plin de epitete linse al cronicarului monden:

„Se oprise numai la câteva mese, prezentând numai fermecătoarelor doamne omagiile sale și salutându-i cu distincție pe onorații domni... Trecând pe lângă masa domnului ministru Aristică, făcuse o reverență doamnei, îi urase excelenței sale „bon appetit“.

În asemenea împrejurări, această parte a povestirii e punctată cu unele expresii și forme ale epocii. De fapt însă, vorbesc personajii, așa cum o fac și direct în dialogurile și monologurile abundente — chiar prea abundente — din roman.

Nici în ce privește limbajul personajilor, nu există și n'ar fi just să se ceară formule gata făcute. După cum arată exemplul clasicilor și cel al literaturii sovietice, folosirea arhaismelor trebuie făcută cu multă precauție, pentru a obține un anumit efect artistic, o caracterizare, impresia de

solemn, ori dimpotrivă un efect comic, etc.

Se pot distinge și aici două categorii de termeni și expresii. Unele se leagă de anumite obiecte, funcții sau situații specifice care au existat în trecut și azi au dispărut. În principiu, folosirea acestor cuvinte e indispensabilă. Astfel sunt rangurile de boieri, numele de arme sau unelte, monedele vechi, etc. E firesc ca Mihail Sadoveanu să vorbească de sâneată și tesac, de năvrapi și ieniceri, de logofeți și mazili.

Lucrul e necesar în măsura în care este cerut de concretizarea povestirii, cum se întâmplă la Sadoveanu, la Ignătescu ori la Pas și nu devine erudiție inutilă și ostentativă.

Cealaltă categorie de arhaisme cuprinde cuvinte folosite într-o formă arhaică. Tot în ultimul roman al lui Mihail Sadoveanu întâlnim județ în loc de judecată, dărușag, în loc de dar, șaică în loc de luntre, etc. Și aici condiția de bază rămâne inteligibilitatea în context. În ediția apărută la „Editura Tineretului”, romanul „Nicoară Potcoavă” cuprinde un glosar destul de mare. Dat fiind scopul său educativ, introducerea glosarului se poate justifica, deși el explică — cu totul inutil — și cuvinte ca *hârcă, megieș, paloș, ciulin, luna lui captor, geambaș, etc.*

Dar, exceptând bine înțeles numele de funcții, arme, unelte, de care am vorbit, marea majoritate a acestor cuvinte explicate se pot desluși în text de cititorul atent. Și aici dozarea, gradul de folosire al arhaismului e în funcție de arta povestitorului realist. Și aici opera lui Sadoveanu cuprinde un model pe care scriitorii trebuie să știe să-l folosească fără să se mulțumească să-l imite.

★

Din tot ceea ce s'a spus, se vedește importanța noului roman istoric, perspectivele sale de desvoltare.

Fie că ne referim la noile fapte — multe din ele ascunse anterior ori nevăzute suficient de clar — pe care aceste romane le scot la iveală, fie că ne gândim la lucrul cel mai însemnat pentru o operă literară, la figurile de eroi înaintați pe care scriitorii îi recheamă din trecut, zăgrăvindui-

în legătura lor de nedespărțit cu masele populare și în condițiile concret-istorice în care au trăit și activat, diversitatea faptelor și problemelor e unificată de o trăsură fundamentală. Retrăind trecutul în lumina pătrunzătoare a prezentului, pentru a ajuta acestei lupte prezente și nu pentru a o slăbi sau a se feri de ea, cum a făcut și face romanul istoric decadent, operele acestea sunt profund populare și patriotice.

De aceea, marea lor acțiune educativă nu se poate mărgini numai la tineret. Ideia că adulții, „oameni serioși” nu citesc literatură istorică, e o prejudecată la care a contribuit desigur și înrăurirea pernicioasă pe care evazionismul a exercitat-o în acest domeniu.

De sigur că, în primul rând tineretul are de învățat din evocarea trecutului. Dar ar fi să nesocotim ajutorul pe care arta îl dă vieții, funcția ei educativă și mobilizatoare, dacă am limita genul literaturii istorice și i-am fixa vârsta cititorilor, așa cum pentru unele cărți cu imagini se indică: „pentru preșcolari”. Minimalizarea acestui gen s'ar arăta cu atât mai condamnată cu cât știm că dușmanii umanității îl folosea pe față. Când în literatura decadentă evocarea istorică există ca o armă de propagandă imperialistă, ar fi o greșală să subapreciem importanța folosirii unei asemenea arme cu forța pe care o dă adevărul istoriei, în slujba păcii. În timpul războiului trecut, opere ca „Petru I” de Alexei Tolstoi, sau „Napoleon” de Tarle au reamintit de jalnicul sfârșit al încercărilor demente făcute dealungul veacurilor de a crotopi pământul rus și de a-i înlănțui poporul. În fața visurilor de dominație mondială ale instigatorilor la război, sunt cu atât mai prețioase paginile care arată că dragostea de libertate a popoarelor n'a putut fi niciodată înăbușită. Tot atât de prețioasă este evocarea tradiției de luptă a patriei noastre dealungul anilor, alături de poporul rus, astăzi, când Uniunea Sovietică reprezintă garanția viitorului omenirii.

Importanța generală educativă a literaturii istorice nu trebuie înțeleasă ca o punere pe picior de egalitate cu operele ce descriu prezentul. Tematica vieții noi este și trebuie să rămână cu mult cea mai

însemnată. Dacă proporția operelor inspirate din prezent, față de cele cu tematică trecută nu covârșește în favoarea celor dintâi, orientarea literaturii devine condamnată. De altfel, acei dintre scriitori care s'ar refugia în descrierea trecutului pentru a se feri de seriozitatea și complexitatea aspectelor și problemelor pe care le implică descrierea prezentului, s'ar înșela pe socoteala însăși a creației lor. Numai cei care cunosc, care știu să vadă și să redea măreția vremii pe care o trăim sunt în stare să evoce în spirit nou epocile trecute. Dovada o aduce și în această direcție Mihail Sadoveanu, care

în ultimii ani a scris și „Mitrea Cocor“, și „Nicoară Potcoavă“ ori „Nada florilor“.

Dar cu rezerva proporției necesare între operele cu tematica trecută ori prezentă, romanul istoric — și literatura istorică în general — are prin însuși procesul dezvoltării noastre, perspectiva îmbogățirii, a adâncirii lui științifice, perspectiva creerii unor opere monumentale și vii. Creșterea continuă a conștiinței istorice face ca făuritorii socialismului să creeze și să citească și mai multă literatură istorică.

Prozatorilor noștri le revine sarcina să transforme posibilitatea în realitate.

O IMAGINE TULBURE A RĂSCOALEI LUI DOJA *)

In „Almanahul Literar“ dela Cluj a apărut poemul istoric „Gheorghe Doja“ de D. Florea-Rariște, poem care aduce în literatura noastră imaginea răscoalei iobagilor din 1514.

Leclura acestui poem ne sugerează o comparație: parcă am avea în față o frescă ștea să, pe zidul unei vechi cetăți. Cetatea a fost bătută de vremuri, și zidul umezit nu mai păstrează toate liniile și culorile pe care artistul le-a zugrăvit la timpul său. Verdele închis al codrilor, arămiul munților, stepele pierdute în nori de fum, cerul înroșit de flăcările răscoalei, sunt umbrite pe alocuri de pete cenușii de umezeală. Figurile oamenilor și sclipătul armelor sunt ciuntite de tencuiala căzută. Din liniile ce-au rămas, cu greu poți reconstitui întregul contur al figurilor omenesti, ținuta lor, caracterelor morale și fizice, gesturile și expresia feței în momentele luptei. Dar ceace se mai păstrează din frescă, amănuntele de culoare ale peisajului, dovedesc priceperea artistului. Tabloul rămâne însă neclar pentru noi, pentru că dacă elementele care au rezistat vremurilor ne spun ceva despre meșteșugul pictorului, totodată ele nu ne redau clar ideia lui de bază. Astfel că, în întregul tablou, cuprinși de flăcările incendiilor, de verdele munților și de albastrul apelor, oamenii se perindă ca niște umbre, greu de deosebit unele de altele, deseori înnecați în bogăția peisajului din jur și greu să-i întregești în imaginație. Desigur, trebuie să fie veche fresca aceasta — îți zici — și vremuri cumplite au trecut peste ea. Parcă, în fața acestui tablou

te stăpânește un sentiment de părere de rău, pentru că te-ai așteptat și ai dorit să vezi o imagine bogată a unei pagini mărețe din istoria poporului nostru.

In fața poemului lui D. Florea-Rariște părerile de rău ale cititorului nu se îndreaptă către timp și umezeală, ci către autorul poemului, către concepția și lumina în care e zugrăvit chipul lui Doja și răscoala de acum mai bine de patru veacuri.

Este adevărat că hrisoave din secolul al XVI-lea și date biografice ale eroului nu ne-au rămas prea multe. Istoria însă a păstrat și va mai păstra peste veacuri această pagină de care poporul nostru pomenește cu mândrie și cu adânc respect. După Bobâlna, răscoala lui Doja a sguduit din temelie orânduirea feudală de cruntă exploatare, care apăsa pe umerii milioanele de țărani iobagi ardeleni de pe moșiile grofilor, ale regelui și ale bisericii catolice ungare. Țăranii răsculați, cărora li s'au alăturat minerii din Apuseni și elemente din pătura de jos a orașelor, au străbătut câmpia Tisei, Valea Mureșului, regiunile Crișurilor, Maramureșului, Bistriței, Clujului; Români, Maghiari, Săcui și Sași au fost înflăcărați de cuvântul lui Doja, care i-a ridicat la luptă „să recucerească cu armele libertatea răpită de domnii nobili“, și „pe acești oameni cu inima de piatră, pentru crimele lor“¹⁾ să-i supună asprelor pedepse.

Răscoala a izbucnit cu prilejul cruciadei contra Turcilor, și Gheorghe Doja, din comandant al armatelor cruciate, împărțând „furia trupelor sale împotriva nobililor trădători“ care le batjocoreau familiile, „se pune în fruntea noii mișcări“ și „armata cruciată deveni o armată revoluționară“ (Fr. Engels: „Războiul țărănesc german“). In

*) D. Florea-Rariște, „Doja“ „Almanahul literar“ din Cluj, Nr. 8-10, 1952

1) Din „Indemnul lui Doja“.

jurul lui se va grupa întreaga mișcare, el va fi inima răscoalei, și moartea lui pe tronul înroșit, sub coroana de flăcări, va fi răsunată peste veeuri de atâtea răsmeriși care vor aduna alte și alte armate de iobagi împotriva exploatării feudale. Chipul lui Doja, căpetenie a iobagilor, se profilează masiv pe pământul Ardealului și al stepei maghiare, pe cerul învăpăiat al secolului al XVI-lea.

A zugrăvi astăzi în opere de artă imaginea trecutului de luptă a poporului și figurile eroilor care s'au jertfit pentru idealurile de dreptate și libertate, înseamnă a da oamenilor liberi ai Patriei noastre înalte exemple de patriotism, a înflăcăra inimile împotriva dușmanilor vieții noi pe care ei o construiesc prin muncă și luptă. Deaceia sunt așteptate operele literare inspirate din istoria poporului nostru. Datoria poezilor și scriitorilor care caprind în operele lor paginile istoriei, e de a reda în opere de înaltă ținută artistică chipurile acestor eroi, în lumina concepției marxiste asupra istoriei și în dreapta înțelegere a desfășurării lor.

Poetul D. Florea-Rariște și-a propus să zugrăvească în poemul său răscoala dela 1514 și înfățișarea conducătorului acestei răscoale.

D. Florea-Rariște are serioase calități care-i îngăduiau să redea într'o imagine frumoasă, ceace și-a propus. Aceasta o dovedesc multe părți isbutite din poem, episoade scrise într'o limbă bogată, colorată cu vechi expresii ardelenesti, care aduc în fața noastră suflul aspru al țărănilor răsculași și vuietul răsmerișei. Dar, citind cele douăzeci și șase de capitole și epilogul poemului, ne rămâne în față imaginea frescei învechite de care vorbeam, bogată în elemente de decor, săracă însă în figuri omenești și în prezentarea eroului central, a lui Doja. Dar să dăm citire poemului și să desprindem pe rând momentele lui culminante și figurile eroilor care-i dau viață.

În scurtul prolog al poemului, poetul nu invocă muza atot-știutoare, — cum începeau aezii de altădată, ci încredințază cântecul său elementelor naturii care au păstrat întipărite în trănicia lor glasul vremurilor trecute. Despre cât „prăpăd și vai s'abātu pe țară pînă aceste locuri“:

Povestească munții câte-au fost atunci,
Carpenii și brazii, frunza când și-o mișcă,
Ori nestăvilita murmură de trișcă
Ce jelește toamna singură pe lunci.

„De vărsarea sângelui de domn“, poetul se adresează să spună:

Pietrele 'negrite de pe metereze;
Ele stau de față martore și treze
Și-ar putea-o spune până și prinsomni!...

Din glasul codrilor și al pietrelor adormite, poetul nu va încerca dela început să desprindă imaginea răscoalei și-a eroului Doja pe care-l cântă. El judecă și se cutremură în fața furtunii, a „valurilor crunte“, a miilor de focuri care s'au aprins pe-aceste plaiuri, aducând în versuri frumoase liniile vagi, neprecise încă ale viitoarelor fapte pe care le va povesti. Din pragul poemului, deci, îl vedem pe poet privind în depărtare, peste vălvătăile răsmerișei, fără să se schițeze trăsăturile portretului moral ori fizic al lui Doja. Mult mai târziu, după câteva tablouri din viața iobagilor pe pământurile grofilor, după ce numele lui Doja e pomenit de două ori, odată de un nemeș și odată în scrisoarea iobagilor, vom face cunoștință, în tabăra cruciată pe care o conduce, cu acel care va chema mulțimea la luptă.

Dar, până la această întâlnire, cunoaștem pe moș Ilie Oarză, tatăl lui Grigore Oarză, unul din căpitaniii lui Doja, mai cunoaștem pe nevasta lui Grigore, Ileana, care e smulsă de lângă bărbatul mort și cu copilul mic în brațe e dusă la lucru de vătafii grofului apoi dispare în umbra castelului domnesc, unde urmează a fi supusă chinurilor siluirii, poftelor atotputernicului și mârșavului stăpân. Moș Oarză are un rol cu totul secundar în poem, mai mult ca un element viu de legătură între răscoala lui Doja și cea dela Bobâlna, izbucnită și înăbușită cu optzeci de ani în urmă. E un al doilea glas al poetului și, din felul cum e realizat, nu bănuim decât intențiile autorului de a crea un personaj viu. Din spusele bătrânului ne dăm seama în adevăr de câteva fapte ce se petrec în acel moment, cum ar fi plecarea bărbaților „cei voinici“ la oaste și felul cum nemeșii „de pe orice petec de pământ sărac, storc și cea din urmă istovită vlagă“. Dar moș Ilie Oarză moare și e priveghiat de către Ileana și alți țărani din sat care:

...pun banul pe-un ștergar de tort,
Cugetând la toate câte sânt deșerte;
Fac și semnul crucii: „Dumnezeu
să-l ierte!“
Și plecând, sărută mâna celui mort.

Autorul ne introduce mai departe în poem, prin gândurile Ileenii, nevasta lui Gorea, cel care „a luat... ghioaga și-a plecat“. Apoi îl vom vedea pe nemeșul însuși, călare, printre iobagii supuși muncilor amare „făcând o clipă ochii tulburi roală“ și svârlind „năvalnic spre pierduta gloată / al mâniei crunte furtunatic val“, vorbind supușilor săi, ca de pe o tribună, despre exploatarea la care-i supune. Și acestuia — ca și trimișilor lui, care-i ținuseră Ileenii discursuri cu totul nefiresc plasate de autor — poetul îi atribuie aptitudinii actoricești, punându-l să recite un discurs versificat. Iată de pildă o strofă, care numai nemeșului nu-i aparține:

Câtă vreme însă penele-de-argint,
Fluturând, umbri-vor fruntea-mi luminoasă,
Mai curând umplea-voi văile de oasă
Decât sclifoseala voastră s'o alint.

Am insistat asupra acestor înfățișări ale poemului, pentru a arăta cât de schematic pune poetul față'n față elementele care, prin ciocnirea lor puternică, ar trebui să creeze conflictul adânc din care să se reliefeze eroii pozitivi și negativi în neîmpăcată opoziție. Aici perorează și nemeșii, perorează și iobagii, și poemul bate pe loc din episod în episod fără să crească, fără să ducă acțiunea către un puternic desnodământ. Există și un capitol frumos realizat în această parte a poemului: este vorba de scrisoarea pe care țărani din Apold o trimit lui Grigore Oarză spre a fi adusă la cunoștința lui Doja. Aceasta, cu toate lungimile, zugrăvește mai convingător și mai clar suferințele pe care familiile celor duși la oaste le îndură, sau, cum spun ei (cu învoirea poetului) „suferința care-o suferim“. Intr'un limbaj aspru — autorul modelează cu îndemănare vorbirea populară — scrisoarea aceasta definește felul cum apare în conștiința iobagilor „împăratul“ care-i va duce la luptă:

Noi poftim jelierea noastră să ne-o spu
La 'mpăratul Doja — că-i hărbat de țară.

Și să știe Doja că pierim în fiară
Și Români și Unguri și 'ncă mulți Săcui.

E destul de greu să-ți închipui și imposibil să reconstitui din capitolele precedente măcar câte unele din faptele lui Doja, din legăturile lui cu țărani, pentru ca să apară justificată întreaga greutate a numelui de „împărat“ cu care-l slăvește masa iobagilor. Nu peste multe strofe vom face cunoștință cu însuși conducătorul armatei cruciate, care în scurtă vreme va chema poporul la răscoală contra nobilimii.

Autorul redă drumul celor trei țărani — Bucur din Poiană, Dordea și Radu Giurcă — pornind cu scrisoarea înspre tabăra lui Doja. Ar fi ajuns toți trei la locul dorit, dacă pe „când să cârmească dup'o cotitură“, n'ar fi „tunat din munte o detunătură“ și „vre-o zece nemeși“ nu s'ar fi „svârlit spre ei“. (Că înșiși nemeșii s'ar fi adunat să potorească în munți, e greu de crezut; doară domnii chefuliau în vremea asta și petreceau cu cucoane desmățate, așa cum poetul ne arată în altă parte a poemului).

„Bietul Radu Bucur a căzut răpus“, și ceilalți doi, după ce se întâlnesc cu o ceată de moți răsculați, dela care află că aurarii Apusenilor duc soartă grea și au pornit răsmeriță, ajung într'un ceas de noapte, în tabără, la Gorea. Fresca se lărgește deci, și din contururile ei se desprind figurile altor răsculați, care au întins flăcările răscoalei peste Apuseni, la Cluj și mai departe.

Dar acum, în vreme de noapte, „tabăra n'are somn“. Ostașii au aflat de cele ce se petreceau la casele lor și sfâtuiesc ncliniștii. Intr'un cadru zugrăvit cu multă plasticitate, oamenii, strânși în jurul focurilor, sunt veghiați de străjerii „sprijiniți în sulii“, și de comandantul lor, Doja. Aici se conturează primele linii ale chipului eroului principal:

Noaptea asta 'naltă, orișicine-i domn
Când îl prinde somnul ca o vrajă lină;
Dar deși-l îmbie fânul la hodină,
In această noapte Doja n'are somn.

Deci „...ieșind afară calul și-l desleagă“ și pornește prin tabără. Vede că oamenii nu dorm și aude șoapte; eroul „trage cu urechea, când și când, oprind calul la

răspântii“... *Până aici totul pare a fi bine, ni-l închipuim pe comandantul îngrijorat de neliniștea oastei sale. Ne așteptăm să vedem un om cu înțelegere și dragoste față de ostași, în al căror suflet în momentul acela începe să se clatine încrederea în felul luptei lor. Aici însă, felul cum e arătat Doja contrastează cu înfățișarea lui, din restul poemului, și nu prevestește pe omul care va conduce armata răsculaților, ca inimă a răscobilei, sfârșind pe tronul înroșit. Ajuns la focuri, Doja strigă: „Bun noroc!“*

S'a lăsat de-odată o tăcere mută.

Intrebarea lui Doja la această tăcere, ca și tot ce va răspunde el oamenilor, dovedește o fire iute la mână și aspră la vorbă:

— „Dar ce'nusamnă asta? Limba vi-i uscată?”

De nu știți răspunde și priviți în foc?

.....

... .Ispane, dacă nu grăești,

In această clipă, am la șold un fier
Ce străbate 'n piepturi chiar și prin aramă.
De-un răstimp de vreme am băgat de samă
Că vă roade-un vicime... Așadar vă cer

Să vă dați pe față cugetul!...“ — „Da, da!
Asta vrem cu toții... Vrem să știm pe față
Ce se va alege în această viață
Care niciun câne n'ar putea răbda...”

— „Cum? Ce spui?... Ori poate că mi-i dat
s'aud
Glas venit pe vânturi de pe ceea lume!
Despre care viață trăncăniți anume?
Nu cumva de rouă e pământul ud

Și vă poartă gândul spre culcuș de puf?”

.....
Așadar, pentru Doja oamenii „trăncănesc” după cum pentru nemeși „scilifoseau”; Doja amenință cu fierul dela șold, le vorbește răstît, ironizează plîngerile drepte ale tărânilor, aducând vorba despre „culcușul de puf”. In general, aici Doja se manifestă ca un străin de durerile lor, ca și cum n'ar fi știut nimic din ce se petrece pe lume. Din această imagine nu vedem nimic din ceea ce va mîna pe capul răscobilei la luptă, nimic din caracterul și năzuințele omului care în Cenadul cucerit va proclama „republi-

ca, desființarea nobilimii, egalitatea tuturor oamenilor și suveranitatea poporului” (Engels: op. citat). Ori poetul face cumva aluzie la originea nobilă a eroului, lucru care ar explica într'o foarte mică măsură ieșirea lui Doja? Slabă, nemotivată și nejustificată aluzie! O astfel de pată, nu numai discordantă, ci cu totul falsă într'un poem, este sau expresia lipsei unei clare idei centrale a poemului — sau dovada unei insuficiente adânciri, neînțelegeri sau chiar a unei înțelegeri greșite. Care sunt năzuințele și care scopul luptelor de mai târziu conduse de Doja? Nu le vedem dintr'o legătură organică, adâncă a lui Doja cu poporul, ci tot din cuvintele pe care capul răscobilei le va rosti mai târziu, și care în desfășurarea acțiunii nu reprezintă o culminare, iar în înțelegerea lucrurilor nu aduc nimic nou. Eroul va apare mai departe organizând, dând ordine, și faptele lui nu vor aminti deloc întâia întîlnire din tabără. Intîlnirea aceasta însă, care ne desamăgește, această imagine în chiar inima poemului, lămurește cât de palidă e întreaga figură a eroului și ne duce cu gândul la evocările vagi cu care începe poemul. Dela amintirile păstrate numai în munți și în „murmura de trișcă” ori în pietrele castelelor dărâmate, până la conturarea falsă a eroului în unele episoade — și palidă în ansamblul lucrării, — e un pas lung în poem, dar scurt în înțelegerea viziunii autorului.

Iată și ciudata înfățișare fizică a lui Doja:

Pletele lui Doja de sub coif răsar
Negre cum îi corbul iarna pe zăpadă,
Calu-i ca și neagra pletelor cascadă;
Barba Dojii, deasă, de sub obrăzar,

Una cu culoarea calului buiac,
Se ivește aspră, pe când obrăzarul
Cade de pe față... Ochii-i ard ca jarul
Cînd din ochelarniți ochii-i se desfac.

Un amestec de cavalin și omenesc, de măști și ochi care se desfac, de obrăzare și ochelarniți, parc'am fi într'un studio cinematografic unde se încearcă o mască ce va apare pe ecran pentru a stârni răsul ori înfiorarea. Și aici e vorba de eroul principal, a cărui zugrăvire o urmărește poemul!

Poemul mai are încă asemenea ciudățenii. Când Gorea cu ceata lui bate în poarta

castelului, ne poartă gândul în atmosfera vreunei balade medievale:

— „Cine bate 'n poartă?” a strigat livid Groful din cetate, coborînd la poartă. „Numai dracul știe ce vârtej vă poartă! Hei, n'auzi acolo? Cine bate 'n zid?”

Groful însuși, precum vedem, coboară la poartă (s'o fi întors dela poterit), ca să-l vedem discutând cu Gorea cum stau lucrurile cu bătăile, ca și cum nici el, groful, n'ar fi avut cunoștință de ce se petrece în lume, și nici mulțime de slugi n'ar fi avut ca să-l vestească. Și când castelul e cuprins de flăcări și „săgețile” și „pietrelor” iobagilor îl lovesc, îl vedem pe grof, ca un descreeurat, svârcolindu-se mai ceva decât dacă ar fi într'o scenă de un ieflin melodramatism:

Fiara svârcolită spumegă'n culcuș:

— „Hei, străjeri! La ziduri! N'auziți nimică? Sloboziți degrabă focul! Ce? Vi-i frică? Ave Sanctus Sanctis!... Nu! Ba nu!... Căluș

„Gurii mele!... Spada! Grabnic mi-aduceți Spada din panoplu... Spada... spada... spada!... spada!...”

A!.. S'aprinde lumea!... Curge cu grămada Pulberea pe ziduri... Cum? Și voi râdeți?..

„Ce să fac? Scăparea de s'ar mai putea! Turnul se prăvale!... Iată, se dărâmă!... Nu! Destul! Sânt nemeș... Sânt stăpân nu rămă!

Am și spadă!... Uite-o: sânt încins cu ea!”

Și mai departe, toate discuțiile — lungite și fără rost — purtate cu „eu, Grigore Oarză, care-s din Apold”, stărnesc numai mânia noastră pentru groful din castel și nu și dragostea pentru oamenii care-i dau dreaptă pedeapsă, iar în multe locuri ne provoacă nemulțumirea firească pe care-o simte cititorul în fața unor scene ieftine.

Faptele se petrec înainte, și capitole scrise cu mai multă grijă ne aduc în față imaginea comorilor aflate în castel; apoi tabloul întinderii răscoalei („Pe multe plaiuri isbucnesc flăcările”), toate sugerând felul cum „Doja vine val-vârtej” cu cetele sale, cucerind castelele domnești. Episodul „Orgia din castel” e un tablou realizat cu multă putere de demascare, plastic și viu, arătând ce se petrece

într'un castel domnesc: cu domni de toate soiurile, cu vin de Tokay și cucoane destrăbălate. În general, autorul a obținut realizări mai de valoare în descrierea tablourilor de natură (întinderea pârjolului), în scenele de masse (dărâmarea castelelor), în zugrăvirea orgiilor, etc. — adică acolo unde n'a fost vorba direct de chipurile concrete ale personajilor pozitive și în special de chipul lui Doja.

Acelaș lucru se petrece în capitolele următoare, în care cetatea Cenadului e cucerită, pecețiile robiei sunt arse, și un „pișpec” e supus judecății lui Doja; eroul principal al acestui poem se pierde în masa răsculaților și în vâlvătaiele răscoalei; figura lui se mai zărește vag, ici colo, prin vâlmășagul care cuprinde oamenii, cetățile și plaiurile. Mai limpede e conturat în fața pișpecului, când neînduplecarea lui aduce osânda omului bisericii.

Aciunea se petrece mai departe, în trei episoade, până când, la asediul Timișoarei, aflăm de trădători și prizonieri schingiuiți de către nobili, aflăm de armatele lui Zapolya și ni se anunță prinderea lui Doja, fapt care stârnește în inimile iobagilor ecouri și „urlet” în câmpii. „Numele lui Doja a cuprins pământul / și-l rostesc iobagii — zecile de mii”. Aceste episoade, ca și episodul „Adâncă jale asupra Ardealului”, dau o imagine destul de bogată a desfășurării răscoalei, dar ca și alte capitole, fără să pună cu putere în centru chipurile unor eroi înaintați. Capitolele acestea au însă o anumită valoare, de sine stătătoare, vădind talentul autorului.

Omorîrea lui Doja e descrisă cu destule amănunte; discursul lui în fața mulțimii, cam teatral ca și celelalte discursuri (ale lui ori ale altora) din poem, nu aduce nimic nou și fresca acestei răscoale „sfârșește”. Epilogul poemului începe prin cuvântul pe care și-l adresează poetul lui însuși și cititorilor. Fără să înțelegem de ce, poetul își exprimă regretul:

Ah, cum nu mi-i glasul trăznet, să-l răpăd
Peste veacuri negre, arse de tortură,
Ori să fac din aspre vijelii de ură
Ziduri de'ntuneric, ca să nu mai văd

Tot ce văd prin veacuri tulburi, ca și cum
S'ar petrece astăzi... Cum de nu mi-i pana
Suliță de fulger, ca să ardă rana
Tristelor milenii — astăzi fum și scrum!

Confuzia acestor cuvinte depășește pe cele dela începutul poemului. De ce adică poetul să nu mai vadă tot ce vede acum? Dece să facă „din aspre vijelii de ură, ziduri de'n-tuneric”? Scopul poemului și al poetului care scrie e oare să întunece, ori mai degrabă să descopere și să lumineze în acele vremuri de luptă chipulo amenilor, prin lumina nouă de azi? De unde viscolirea aceasta interioră? Dece să ascundem luptele lui Doja și mărșăviile groșilor, și să nu le desvăluim în adevărata lor lumină?

Neconturarea clară și puternică a lui Doja vine din această viziune prea largă, prea împrăștiată și aș spune obiectivistă, asupra istoriei. Dela faptele știute, în loc să ridice la mare strălucire oamenii care au existat, care au luptat cu strășnicie pentru libertate, în loc să zugrăvească viu șapte foarfe concrete, localizate în timp și spațiu, poetul descrie un fel de prăpăd, adesea fără a ne da posibilitatea unei identificări precise a momentului istoric și sfârșește la „tristele milenii“.

Petele de care vorbeam că tulbură fresca întreagă și chipul eroului principal privesc astfel concepția din care crește acest poem, și ca o consecință, problemele de măiestrie artistică. Dacă în totalitatea lui, poemul cuprinde o imagine a unei răscoale care pe alocurea se arată a fi a lui Doja, vedem că firele poemului nu tind toate către eroul principal — care trebuia să fie inima luminată a faptelor povestite — ci se împrăștie în părți și părți, eroul confundându-se în masa de oameni revoltați, cu foarte puține linii distincte.

Astfel, lipsa principală a poemului lui Florea-Rariște ține de construcția întregului, din care trebuia să ridice, așa cum ni-l arată istoria, chipul lui Doja și care nu ne da acest chip, ci doar unele elemente frumoase, srăbătute de căldură lirică, dar neisbutind să închege o figură de neuitat, un om viu.

Pe aceeași linie se poate vorbi de figurile nemeșilor, ale episcopilor și ale vătafilor grofești, care se perindă ca niște umbre hidoase, perorând ori svârcolindu-se de

spăimă, dar rămânând niște umbre. Mai limpede se conturează episcopul în fața Judecății lui Doja, dar și aici prelatul ține discursuri prea lungi, spunând lucruri cunoscute, banale și ca atare nu destul de utile pentru zugrăvirea lipsei de caracter și a urăciunii lui sufletești.

S'ar putea spune multe și în privința formei și a limbajului acestui poem. Cele peste două mii cinci sute de versuri sunt scrise în acelaș ritm, în 11 și 12 silabe. Nu numai că bătând acelaș pas, drumul acesta lung e obositor, dar se pune problema că anumite situații, scene, cer adesea un anumit ritm. Sunt momente în poem, unde acest ritm e potrivit. Dar altele, de un mai accentuat dramatism, cer și un ritm adecvat. În poemul lui Florea-Rariște totul sună pe aceeași strună: și scrisoarea iobagilor, ca și dărâmarea cetăților, și discursurile eroilor ca și epilogul rostit de poet. Un element sugestiv, realizat, îl constituie tonalitatea culorilor; poetul a intenționat să coloreze fresca în roșul răsmeriței; des întâlnim expresii care sugerează această atmosferă: vâlvoare, învălvorat, vâlvătaie, etc.

Pe de altă parte există, mai ales în acele părți ale poemului care prezintă lungimi, bătăi pe loc, expresii cu totul nepotrivite, care nu spun nimic, despre care te întrebi cum pot sta alături de versuri în adevăr frumoase, scrise cu mult meșteșug și cunoaștere a limbii. Iată astfel de expresii lipsite de sens: „bătrânii moșnegi“, „frigul din odae îi pătrunde'n gând“, „obrazul vested de sbârcite șanțuri“, „un uitat ceaun cu fierbinte forfot“, „deasupra zării mândrelor înalturi“, „Doja'n fier și'n zale“, „dăltuit călare 'n carne de statuie“, „suișul celor mai adânci urgii“, „rădăcina nostrului ogor“. La acestea trebuie să adăugăm expresii foarte „sonore“, dar care comunică puțin: „vălmășag de flăcări, zbârnat de coarde, geamăt și durere, și potop și fum“, „furtunoase flăcări se răpăd către ceruri roșii — lungi învălvorate“, „aprigul prăpăd“, „valuri care fierb în clocot și tumult“, „Doja vine vâlvătaie“, etc. etc. Sunt expresii spicuite de ici de colo, din multele care împetrițeau poemul, unele trădând o înclinare către versul întortochiat, formalist, altele puse la întâmplare, pasă-mi-te pentru

crearea atmosferei, în realitate necerute de conținut.

Aceste însemnări privesc nu numai munca poetului și exigențele lui față de el însuși, ci și munca redacției „Almanahului Literar“. O mai bună orientare a poetului în privința felului cum trebuia pusă problema într'un poem despre Doja și în privința construcției poemului, precum și o mai mare grijă pentru amănunt, ar fi putut aduce în fața cititorilor o imagine în adevăr veridică, bogată, a răscoalei lui Doja, cu oameni vii cărora să le vedem chipurile și să le auzim glasurile și nu umbre care adesea devin numai niște simple și biete megafoane. Am fi putut vedea înălțându-se din elementele concrete ale imaginii poetice realizate, chipul eroului Doja, și poemul și-ar fi împlinit cu succes adevăratul lui scop, de a populariza această figură măreață a istoriei noastre.

„Problema măiestriei literare — spune criticul sovietic Papernâi într'un articol tradus și publicat chiar în Almanahul dela Cluj — este problema conștiinței artistice a scriitorului, a onestității sale față de sine însuși și față de cititori, a răspunderii pentru creația sa, pentru fiecare imagine, pentru fiecare cuvânt“.

Poemul ne dă în miile sale de versuri prea puțin pentru a înțelege în toată măreția ei figura lui Doja, lupta lui în fruntea iobăgimii; dar totodată vedește marile posibilități pe care le stăpânește poetul D. Florea-Rariște, indicând în același timp necesitatea unei atențe și adânci revizuriri a poemului, care are toate șansele să devină o lucrarea valoroasă.

Ioan Horea

NUVELELE LUI AUREL MARTIN *)

Pentru cititorii Almanahului Literar dela Timișoara, numele lui Aurel Martin și nuvelele recent apărute în volum, la E.S.P.L.A., sunt cunoscințe mai vechi, deoarece la „Scrisul Bănățean“ tânărul scriitor își desfășoară ucenicia sa literară,

*) Aurel Martin, Grânele, E.S.P.L.A., 1953.

remarcându-se prin câteva schițe, povestiri și nuvele izbutite. Trei dintre cele mai reușite nuvele ale lui Aurel Martin: „Grânele“, „Pământ în luncă“ și „Fântâna cu apă vie“, sunt strânse acum într'un singur volum, purtând titlul primei dintre ele.

Viața plină de clocot a satelor noastre de azi, chipurile impresionante ale țărănilor muncitori, educați și conduși de Partid, în luptă împotriva dușmanului de clasă și a apărătorilor lui oportuniști; felul cum țărăni muncitori biruie svârcolirile, uneltirile, sabotajul și crimele chiaburilor; nețărurita dragoste a Partidului pentru oamenii simpli, exploatați de chiaburi și lupta pentru ridicarea exploataților la conștiința demnității lor umane, pentru smulgerea lor de sub influența chiaburilor și îndreptarea lor pe drumul gospodăriilor colective; dezvoltarea ramurilor anexe din cadrul acestor gospodării, — iată aspecte ale vieții satelor înfățișate cu talent, în cele trei nuvele, de tânărul scriitor Aurel Martin. Interesul deosebit cu care cititorul urmărește aceste nuvele, izvorăște din faptul că, având un ochi ager și atent, autorul sesizează bogăția și complexitatea vieții satelor noastre și se străduiește s'o redea în imagini tipice și expresive.

În nuvela „Grânele“, lupta de clasă e prinsă în momentele cele mai ascuțite: „Viața Micinilor — ne spune autorul — tălăzuia asemenea unei mări în furtună. Dar la fel ca talazurile care se umflă, fac spumă dar stau pe loc, ea nu putea răzbi înainte“. În calea ei stăteau carmeziș chiaburi ca Jiva Nedici și Panin, ascunși în haine de „mijlocași“, care sub protecția fostului patron Vasile Nedelcu, ajuns președinte al Sfatului Popular, sabotează Statul sustrăgându-se colectărilor și săvârșesc nelegiuiri.

Ura președintelui față de noua orânduire și în același timp teama față de ea, demagogia lui searbădă în contrast cu realitatea faptelor, disprețul față de țărăni muncitori, legăturile tainice întreținute cu chiaburii, sunt elementele pe care autorul le îmbină cu meșteșug pentru a ne reda chipul josnic al dușmanului. Împotriva acestor putregaiuri luptă secretarul organizației de bază Mișa Sablici, ajutat de țărănimea cinstită a satului. În rândurile lor, se

înrolează când se întoarce din armată Dușan, un lănar țaran energetic, întreprinzător, atașat cu tot sufletul Partidului. De acțiunile lui hotărâte chiaburii încep în curând să se teamă. Dar ei nu renunță la luptă. Pentru a-și păstra poziția în sat, chiaburul Jiva Nedici e hotărât să facă compromisuri, pe care altădată nici nu le visa.

Chipurile unora din personajii se desvăluie cu multă limpezime în acțiunea complexă, cu episoade dinamice pe care o construiește autorul. Astfel Nedici apare ca un dușman viclean, periculos, care-și alege căi de a acționa potrivite cu omul cu care are de aface. Lui Mita, tatăl lui Dușan, țaran sărac dar ambițios și credul, îi propune încuscrirea. El speră să-l poată atrage astfel pe activul și intransigentul Dușan de partea lui. Dar toate izerile și străduințele chiaburilor se dovedesc a fi zadarnice, iar în ciocnirea aceasta, autorul dă câteva elemente care ajută la caracterizarea lui Dușan. Acesta rămâne ferm, neclintit, intransigent, el iubește sincer pe Brenca, sora comunistului ucis de Bogoliub, fiul lui Nedici. Dușan știe că există o singură cale dreaptă spre fericire, — urmarea consecventă a liniei Partidului — și nu se abate cu niciun preț dela ea. Momentul când el ajunge responsabil cu colectările în sat ni-l arată ca pe un caracter care se dezvoltă în cadrul îndeplinirii unor sarcini de răspundere. Acțiunile lui sunt acum mult mai hotărâte și el, împreună cu secretarul organizației de partid, revizuește cotele după dreptate, demascând pe falșii mijlocași Nedici și Panin. Aceasta duce la sporirea dramatismului, deoarece odată demascați, chiaburii se dedau la amenințări și crime.

Tocmai în astfel de momente se relevă talentul autorului care, prin faptele zugrăvite, sugerează cu claritate forța în ofensivă a comuniștilor, în fruntea elementelor celor mai înaintate din sat. Această forță se relevă în faptul că mulți dintre țaranii momiți de chiaburi, încep să se deștepte. Vigilență — era cuvântul întâlnit des pe buzele membrilor de partid și a tuturor țaranilor muncitori conștienți. Emoționant este zugrăvită desmeticirea tatălui lui Dușan, care abia acum începe să înțeleagă lucrurile. Imprejurările în care Mita se convinge de viclenia chiaburilor ne îndreptătesc să-l întrezărim pe acest

țaran cinstit înrolându-se în curând în gospodăria colectivă.

Păcat însă că autorul nu reușește să scoată suficient în relief ideea că toate acțiunile comuniștilor de aici au ca perspectivă de viitor înființarea gospodăriilor colective. Dacă ar fi insistat mai puternic asupra acestei idei, eroii pozitivi ai nuvelei: Dușan, Brenca, Sabici și alții, puteau fi mult mai bine reliefați, prin aceea că apărea însuși scopul înalt al luptei lor: viața fericită prin înfăptuirea socialismului. Mai mult vorbește în sat despre colectivă chiaburul Jiva Nedici decât membrii de partid și oamenii cinstiți ai satului. E drept că prin felul cum vorbește Jiva Nedici, autorul reușește să ne prezinte pe chiabur în toată urîtenia lui sufletească, desvăluindu-i intențiile de a se strecura în gospodăria colectivă și avertizând în acest fel pe țaranii cinstiți, îndemnându-i la vigilență. Dar acest lucru nu e de ajuns. Perspectiva socialismului trebuie să apară în primul rând din zugrăvirea acțiunilor eroilor înaintați. Abia în ultimcele rânduri ale nuvelei notează autorul că „gândurile lui Dușan sboară, stol, spre o zi nu prea îndepărtată, când în Micini vor răsări, ca în atâtea sate, alte zori... zorii colectivei!”

Dar acești „zori“ ar fi apărut mai convingători dacă ar fi călăuzit și până acum acțiunile comuniștilor. Iată pentru ce Dușan, care, în caracterul lui, are foarte multe elemente menite să ni-l facă drag, care la începutul nuvelei ne apare ca un izvor de energie, un om capabil, bine definit, în timpul acțiunii se pierde în vâlmășagul faptelor, se scufundă ca o frunză în apă, pentruca apoi să reapară sporadic, cu forța pe care o are un om ca el și pe care i-ar fi confirmat-o perspectiva clară a scopului măreț pentru care lupta.

Lipsa de reliefare a eroilor pozitivi constituie o scădere importantă a nuvelei. Și figura Brencai e destul de palid prezentată. De unde la început, în mod ingenios autorul își propune să o prezinte drept o femeie dărză, care va lupta cot la cot cu iubitul ei, până la urmă Brenca rămâne o biată fată obișnuită — iubita lui Dușan — n'o vedem participând intens la viața satului și de aceea chipul ei e cenușiu, neexpresiv.

Cu mult mai multă adâncime a privit tânărul scriitor problema lămuririi țaranilor

săraci. Deaceia, un merit al nuvelei îl constituie felul complex cum sunt redată trăsăturile țăranelor și poziția sa în lupta de clasă în această perioadă. Jova, argat pe vremuri la Jiva Nedici, și Pera Stancov, argatul lui Panin, deși urâsc de moarte pe stăpânii lor, sunt încă înfricoșați și înrobiți acestora, — îi ajută la tănuirea averii și a grânelor. Dar încetul cu încetul, în urma activității Partidului în sat la Micini, frica lor începe să se spulbere, conștiința lor se limpezește și pașii li se îndreaptă pe linia indicată de Partid. Convingător este zugrăvit momentul în care Pera Stancov se hotărăște să desăluie mărșevile stăpânului său Panin, care-și ascunsese grânele în pivniță. Hotărîrea nu e luată în pripă și la întâmplare; cititorul se convinge că ea este determinată de schimbările ce s'au petrecut rând pe rând în conștiința argatului, și care dau posibilitate cititorului să aibe o clară înțelegere asupra înfruntării celor două lumi.

Tema aceasta a acțiunii dusă de Partid pentru a smulge de sub influența chiaburilor pe țărani muncitori șovăelnici și a-i aduce alături de constructorii socialismului, este tratată cu multă iscusință de Aurel Martin și în nuvela „Pământ în luncă“.

Aici puternicul conflict de clasă din nuvelă determină colituri hotărîtoare în soarta eroilor. Rămăs de mic copil al nimănui, Trandafir slugărește ani de-arândul la chiaburul Gherasie Totolan, ajungând într'o totală dependență economică și morală față de stăpân.

Argatul acesta înapoiat, lipsit de orizont politic, hrănit zilnic cu mincinoase promisiuni chiaburești după care chiaburul îi va dărui „pământul din luncă“, ajunge un obsedat și în urma acestei obsesii îndură bătăi, chinuri morale și toate asupririle bestiale ale chiaburului. Sub vraja aceasta a pământului din luncă, chiaburul reușește cu o perfidie caracteristică exploataților să-l țină o vreme pe Trandafir departe de toate transformările revoluționare care au avut loc în sat, ba mai mult, să-l facă dușmanul acestor transformări. Deaceia tânărul Trandafir privește cu ură și neîncredere pe cei care muncesc la gospodăria de Stat, văzând în ei dușmani: „Pe locu-

rile tale o să crească iarba cea blestemată“.

Profitând de credulitatea lui Trandafir, chiaburul știe ce să-l îndemne, să nu-și ceară leașa, să sară la bătaie împotriva celorla dela gospodăria de stat, și, când are vreme, să meargă prin sat să afle ce se mai vorbește despre el.

Orbit de jăgăduiala chiaburului, Trandafir le face pe toate, ajungând să rupă orice relație cu singurul său frate, Nicolae, muncitor la gospodăria de Stat. Dar Nicolae, împreună cu Ilenuța, fata pe care o iubea, împreună cu tatăl ei Ion Pușcașu, secretarul organizației de bază, cu secretarul organizației U.T.M. și alți oameni cinstiți din sat duc o permanentă acțiune pentru a-l lămuri pe Trandafir, pentru a-l face să înțeleagă că chiaburul îl minte și pentru a-i arăta calea spre o altă viață. Conflictul nuvelei ajunge la o mare intensitate. Trandafir începe să se sbuciume, pe deoparte orbit încă de mirajul pământului din luncă, pe de altă parte luminat de puterea dragostei pentru Ilenuța, de amintirea prietenilor din copilărie, care-l cheamă alături de minunatele realizări pe care le vede la gospodăria de Stat.

Frământările acestea ale lui Trandafir, manifestându-se în cadrul unei aprige lupte de clasă, nu sunt sarbade interiorizări psihologice, ci, fiind generate de relațiile lui sociale, servesc în chip fericit la conturarea figurii sale.

În cadrul acestei lupte, figura lui Trandafir ne apare profund umană. Evoluția lui nu e schematică și liniară. Ea urmează un drum greu și sinuos, rezolvându-se în condițiile luptei dintre chiabur și oamenii cinstiți ai satului, în cadrul luptei sbuciumate din propria conștiință a argatului. Deaceia ea este convingătoare, puternică și impresionantă pentru cititor. Chipul lui Trandafir ne apare ca acela al unei ființe vii, care se întregeste în mod necesar atunci când păienjeniișul de pe ochii lui se destramă și lumea îi apare în față într'o lumină nouă, când viața îi indică drumul pe care au apucat mai demult adevărații lui prieteni. Trandafir părăsește pe chiabur și pleacă la gospodăria de Stat.

În „Fântâna cu apă vie“, autorul oglindește

un aspect din viața gospodăriilor colective și anume dezvoltarea ramurilor anexe.

Scrisă la persoana întâia, într'un limbaj simplu, viu, nuvela „Fântâna cu apă vie” captivează pe cititor dela primele rânduri; ea îți dă senzația că toate faptele se petrec acum pentru prima dată și că tu însuși, cititor, ești martor ocular al acestor întâmplări.

Intervențiile și comentariile povestitorului, participant el însuși la desfășurarea faptelor, dau nuvelei multă prospețime, dinamism și desmint astfel afirmația făcută într'un articol din „Scrisul Bănățean” (Nr. 1/1953) unde se spune că povestitorul „nu este un personaj strict necesar în economia nuvelei.”

Nuvela „Fântâna cu apă vie” istorisește o serie de fapte petrecute în satul unde un vechi comunist, sondașul Andrei, vine să-și petreacă concediul de odihnă. Povestirea la persoana întâia, îți cere să pornești alături de Andrei să vizitezi gospodăria colectivă, să te bucuri împreună cu el de succesele colectivizării și să te mănești deasemenea, ca și el, atunci când găsește fântâna pentru udatul zarzavaturilor lăsată în paragină, iar zarzavaturile ofilite ca de bruma toamnei. Andrei e profund îndurerat de această situație și se hotărăște îndată să-și pună toate priceperea și abnegația sa, tot entuziasmul său de comunist pentru a schimba lucrurile. Cu multă iscusință comunistul Andrei strânge în jurul său o mână de utemiști și de țărani colectivizști și își închină zilele de odihnă reparării acestei fântâni în folosul gospodăriei colective.

Cu multă îngâmfare și dispreț privește această acțiune un alt personaj al nuvelei, Sincă, șeful ramurilor anexe, un tânăr cu oarecare însușiri, dar lăudăros, egoist și ambițios, care însă în fața frumuseții morale a lui Andrei ne apare meschin și josnic. Păcat însă că, la un moment dat, Sincă dispăre din nuvelă, și astfel nu mai știm nimic de soarta lui. Deasemenea nu ne apare limpede motivul pentru care el lasă atâta vreme fântâna în paragină.

În versiunea apărută în volum, autorul a încercat să îndrepte aceste lipsuri ale nuvelei manifestate în textul publicat în „Scrisul Bănățean”. Dar încercarea a rămas o simplă încercare. Dintr'o comoditate unită cu o lipsă de experiență și cu o cunoaștere

limitată a vieții, autorul nu a adâncit munca în refacerea nuvelei; Sincă era chiar dela început un om lăudăros, dar se arată muncitor, energic și capabil. Deci, cu toate defectele lui, el ni se apropia de suflet. Dar iată că el se transformă, ca prin minune, într'un om care frânează înflorirea gospodăriei. Dece? Autorul vrea să lămurească schimbarea lui Sincă, arătând că acesta se căsătorise cu fata chiaburului Milcu. Lucrul acesta e prezentat ca o bănuială a unuia dintre eroii nuvelei și rămâne simplă bănuială în tot cursul acțiunii. Astfel, dacă explicația poate fi justă, în principiu, — în nuvelă ea e prezentată simplist, lipsită de acțiunii și de aceea neconvingătoare. Iată pentru ce însăși lupta de clasă apare șlearsă, sau mai bine zis nu apare de loc. Deasemenea din aceeași lipsă de aprofundare a vieții, autorul rezolvă soarta lui Sincă, — care rămânea nerezolvată în versiunea publicată anterior — printr'un epilog în care se spune în treacăt: „Acolo (în grădina colectivului n.n.) lucrează acum Aluniță, care a fost ales în locul lui Sincă”.

Neprezentând dușmanul de clasă, Aurel Martin este constrâns să minimalizeze și să limiteze importanța unor probleme esențiale ale vieții satelor, cum este aceea a alianței dintre clasa muncitoare și țărâniea muncitoare.

De aceea fapta muncitorului comunist Andrei Tăutu, — repararea fântâni — cu toate că e o faptă frumoasă, apare însă lipsită de o înaltă semnificație politică. Ea nu izbuteste să sugereze decât vag și în aspecte neesențiale problema alianței clasei muncitoare cu țărâniea muncitoare. Dacă dușmanul de clasă ar fi apărut în această nuvelă în toată ticăloșia lui, fără îndoială că autorul ar fi găsit rezolvarea firească a soartei lui Sincă, în raport cu atitudinea acestuia și a colectivizștilor față de dușman, putând crea astfel un puternic și emoționant conflict, de care nuvela de față nu prea are parte.

Limba folosită în aceste nuvele este expresivă și bogată în imagini, cuvintele exprimate în totul ideea operei literare. Provincialismele sunt întrebuițate cu cumpătare pentru a reliefa coloritul specific Banatului. Lipsa de abuz în această privință îl ferește pe autor de a cădea în naturalism lingvistic, în ale

cărui mreje cad adesea unii scriitori tineri.

Limbaajul personajilor îl ajută mult pe autor la conturarea lor. Într'un fel vorbesc oamenii care au rămas tot timpul în limitele satului lor și într'alt fel vorbește muncitorul Andrei Tăutu, care a umblat mai mult prin lume și a cunoscut mai multe lucruri.

Totuși, în privința stilului, autorul trebuie să fie mai atent, să evite digresiunile și diluările fără rost, care îngreuiază desfășurarea acțiunii și scad dinamismul ei (mai ales în „Pământ în luncă“).

Cu mult talent autorul folosește cântecul popular în definirea eroilor și situațiilor. Cântecurile acestea de pe buzele lui Trandafir din nuvela „Pământ în luncă“, exprimă ceea ce el avea pe suflet, tot dramatismul vieții sale:

Trandafir fecior de slugă
Toată viața la dârlugă
Te duseși cu coasa'n deal,
Cosiși iarbă și amar,
Te duseși cu coasa'n luncă
Și cosiși jale adâncă.

Deasemenea descrierile de natură în mijlocul cărora trăiesc eroii se integrează în mod organic în desfășurarea acțiunii, subliniind puternic atmosfera momentelor.

Dacă tânărul scriitor Aurel Martin va aprofunda mai mult realitatea vieții, dacă va sesiza mai atent specificul relațiilor dintre oameni, fără îndoială că-și va licheida astfel de lipsuri și va putea da opere noi, încă mai valoroase.

Autorul acestor nuvele are toate posibilitățile să realizeze cu succes acest lucru. Nuvelele sale o dovedesc. Se cere însă studiu mult, învățatură, — ca oricărui scriitor tânăr — începând cu marxism-leninismul și mergând până la problemele specifice meșteșugului literar. Dar și acestea pot fi obținute, însușite, devreme ce autorul însuși are conștiința clară a necesității învățaturii, a faptului că oamenii nu termină niciodată de învățat. Mărturisirea aceasta o face autorul prin intermediul unui erou al său, care, întrebând când isprăvește de aranjat grădina, răspunde:

„Niciodată, pentru că noi întotdeauna

avem ceva care trebuie adăugat... noi nu stăm pe loc“.

Și într'adevăr, în scrisul lui Aurel Martin, dela schițele de început până la volumul de față, se observă un progres remarcabil. Autorul a reușit să transmită cititorilor faptele și conținutul de viață al celor trei nuvele într'un stil viu și colorat, conturând din ce în ce mai clar unele personaje și situații.

Ion Bălan

CĂNTÂND PACEA *)

Era în August, acum doi ani. Sub cerul Berlinului liber, din sute de mii de piepturi, în optzeci de limbi ale pământului, a răsunat cântecul acesta:

Tineri din lumea'ntreagă
Un măreț ideal făurim.
Tinerețea ni-e dragă,
Pentru pace, la luptă pornim.

Fiecare dintre mii de tineri veniți la Festivalul Tineretului și Studenților dela Berlin rostea în limba sa aceeași chemare puternică la viață, același înflăcărat jurământ de luptă pentru pace și libertate. Purtând în suflet imaginea țărilor lor unde încă mai sunt încătușate tinerețea și viața, tinerii greci, italieni, indieni, se întâlneau cu tinerii sovietici, veniți din țara care construiește comunismul, sau cu cei maghiari, polonezi, români, în ale căror patrii eliberate înfloresc o nouă viață. Toți erau înfrățiți prin aceleași dorinți fierbinți, exprimate în cântecul atât de cunoscut:

Veniți din orice țară,
Război să n'avem iară,
Nu stați pe gânduri,
Intrați în rânduri,
Veniți în pas cu noi!

Autorul acestui cântec atât de drag tineretului lumii — cântec pe care-l vor cânta și în capitala patriei noastre, în August anul acesta tinerii din aproape o sută de

*) Lev Oșanin, *Tineri din lumea 'ntreagă*, Ed. Tineretului, 1953.

țări, fiecare în limba lui, — este poetul sovietic Lev Oșanin. Volumul său de poezii intitulat: „Tineri din lumea 'ntreagă“, apărut de curând în traducere românească în Editura Tineretului, cuprinde versuri și cântece pe care poetul sovietic le-a scris în timpul Festivalului Tineretului dela Budapesta, la care a participat ca delegat din partea țării sale.

Așa după cum o floare nu poate crește fără lumina și căldura binefăcătoare a soarelui, tot astfel tinerețea nu poate crește, înflori și creca decât în timp de pace. Și pentru că să-și reînprospăteze mereu forțele în lupta sa hotărâtă pentru asigurarea păcii, pentru a mărturisi dorința sa fierbinte de pace, spre știința celor ce ar îndrăzni s'o amenințe, s'a întâlnit și se întâlnește floarea omenirii întregii, la Festivalul închinat prieteniei și păcii, la Budapesta, Berlin iar anul acesta la București.

Ideia aceasta că tinerețea trebuie să meargă mână'n mână cu pacea străbate ca un fir conducător întreg volumul de poezii și cântece al lui Lev Oșanin.

Lumina acestui gând de pace, căldura acestei dorințe a întregului tineret al lumii, pe care poetul sovietic le-a văzut înflorind în ochii, în sufletul atâtor sute și sute de mii de tineri cu prilejul Festivalului dela Budapesta, reies din fiecare din poeziile sau cântecele cuprinse în volum.

Impărțit în trei cicluri, volumul lui Lev Oșanin vorbește despre diferite fapte pe care poetul le-a cunoscut și trăit la Festival, („Optzeci de drapele“), înfățișează aspecte din viața și lupta tânărului stat de democrație populară, eliberat de armatele sovietice („Ungaria nouă“), iar ultimul ciclu de poezii prezintă diferite aspecte ale luptei pentru pace dusă de tinerii de pe întreg pământul („Suntem pentru pace“).

În prima pagină a volumului de versuri al lui Lev Oșanin te întâmpină acel imn al tineretului din lumea întreagă, despre care vorbeam mai sus. Acest fapt nu e deloc întâmplător. Imnul acesta reprezintă un punct de plecare pentru poeziile care urmează, — un fel de sinteză a ideilor tratate în diferite chipuri în celelalte poezii. Dealungul volumului, poetul reia și dezvoltă ideile cuprinse în acest imn.

Un eveniment ca Festivalul Tineretului

oferă desigur oricărui tânăr *participant posibilitatea să cunoască și să vadă numeroși tineri, să participe la nenumărate manifestări tinerești — concerte, întâlniri, serbări, jocuri, ședințe — să cunoască fapte, care de care mai variate, care-l încântă, și în acelaș timp îi dau prilejul să devină mai conștient de rolul său în marea luptă a întregului tineret pentru pace.

Pentru un poet, Festivalul constituie în acelaș timp un minunat prilej de a cunoaște oameni și fapte de viață foarte variate, care îi pot servi drept surse de inspirație pentru versurile sale. Cunoșcând și inspirându-se din bogăția de fapte și întâmplări dela Festival, Lev Oșanin a dat un ciclu de poezii și cântece care impresionează prin varietatea lor și transmit cititorului emoția pe care o simte orice participant la o asemenea marea manifestare a tineretului lumii.

Citind oricare dintre poeziile sau cântecele cuprinse în acest volum, cititorul descoperă pe poetul sovietic, pe omul sovietic iubitor de pace și de libertate, pe acela al cărui popor constituie pământul și garanția păcii în lume. Lev Oșanin n'a văzut pentru prima dată capitala Ungariei cu prilejul Festivalului. El o văzuse mai înainte, în 1945, când luptase pentru eliberarea ei, în rândurile armatei sovietice:

Eu prin Ungaria am umblat
Prin patruzeci și cinci, soldat.
Cu-automatul, de dușmani
Pământul ei l-am curățat.

Din fiecare poezie sau cântec se degajă puternica dragoste a omului sovietic pentru libertate, pentru pacea pe care a apărut-o cu prețul a nenumărate jertfe. Vorbind de înfloritorul aspect al Budapestei noi, poetul sovietic, care a luptat el însuși pentru eliberarea ei, amintește de jertfa tovarășilor săi de arme căzuți în fața Budapestei:

Budapesta
E-un mândru oraș.
Fericirii de-acum, temelie i-a stat
Sânge cald de sovietici ostași.

De aceea, oricare vers în care vorbește despre pace sau cheamă la luptă pentru apărarea păcii, sună ca o vorbă hotărâtă

a omului care știe să prețuiască pacea. Și știe să o prețuiască pentru că omul acesta, mai mult decât oricare altul, a luptat din greu pentru ea, a dat jertfe mari și este cel mai doritor, cel mai interesat în menținerea păcii, atât pentru el cât și pentru alți tineri, care nu au trecut prin aceleași grele încercări.

Spuneam că poeziile cuprinse în acest volum sunt variate și surprind multe aspecte ale unei manifestații tinerești la care participă tineri din optzeci de țări ale lumii. Fie că vorbește de un concert dat de artiști sovietici sau indieni, fie de o manifestație la care participă

„Fata neagră'n rochie albă, Doris Grey“, de un dans chinezesc sau de o întâlnire a unui tânăr partizan grec cu un american — poetul sovietic vorbește despre pace.

Pornind dela diferite fapte de viață, el știe să sesizeze esențialul și să reliefeze ceea ce a constituit scopul întâlnirilor dela Festival — lupta pentru pace.

Astfel, în „Primul concert“, poetul înfățișează dragostea tinerilor din toate țările pentru solii Țării Sovietice, pentru comsomoliști, și admirația lor pentru neîntrecuta artă sovietică. Nerăbdarea miilor de tineri care voiau să intre în sala de concert, ca și felul în care ei ascultau și priveau pe artiștii sovietici:

Și le sorbeau cuvântul,
Rostit în graiul nostru, cam ciudat
Pentru atâți din cei ce-ascultă cântul.

El face pe poet să se simtă mândru de faptul că tinerii din celelalte țări au prilejul să-și dea seama că țara sa cu astfel de „cânturi fără seamăn“, este în fruntea luptei pentru Pace. Iar întrebarea:

— Ce-i de făcut — anume,
Ca ale noastre cânturi
Tot astfel să răsunе?

pe care i-o pune o tânără maghiară în timp ce asculta concertul sovietic, este de fapt întrebarea pe care și-o pune fiecare tânăr ce se afla atunci în sala de concert, era întrebarea pentru care se întâlniseră la Festival și căreia voiau să-i găsească răspuns tinerii din toate colțurile pământului.

În „Dansul cu tamburine“ al tinerilor chinezi veniți la Festival, poetul recunoaște

laolaltă cu ceilalți tineri, lupta poporului chinez pentru eliberare:

Răsună tobele. Și'n fața mea
Pământul Chinei văd, de sânge ud.
Pe 'ntregul glob popoarele aud
Vuind măreț victoriile Chinei.

La Festival, tineri din toate țările s'au împrietenit, și în semn de dragoste și prietenie unii au dăruit celorlalți diferite obiecte, diferite lucruri pentru a-și aminti mereu de zilele petrecute aici. Deși adesea nu puteau să se înțeleagă prin vorbe, necunoscându-și grațul, ei își transmiteau simpatia și dragostea prin zâmbete de bucurie sau prin cântece și jocuri — iar inimile lor se înțelegeau chiar mai repede decât prin cuvinte, pentru că dorința și felul fiecăruia era unul și același. Prietenii care s'au legat între tinerii chinezi și ruși, azerbaidjeni și francezi, italieni și bulgari, au rămas de neuitat și imaginea prietenului cunoscut la Festival a rămas neștersă în inima fiecărui tânăr.

În poezia „Studentele“, Lev Oșanin arată cum se încheagă o prietenie strânsă între o studentă sovietică și una hindusă. Amândouă trăiesc în Sud, ne spune poetul, și felul lor de viață ar trebui să se asemene ca și chipurile lor:

Amândouă oacheșe sunteți;
Amândouă
— ar trebui 'mpreună,
Să 'nvățați cu-aceiași profesori,
Să petreceți serile cu lună
Printre prieteni, prietene și flori.

Pornind dela această apropiere dintre cele două fete, poetul se folosește de o antiteză pentru a arăta contrastul dintre felul lor de trai, contrast datorit condițiilor diferite de viață pe care regimurile politice din țările lor le-au creat. Ele trăesc în două lumi complet diferite. Hindusa duce o viață grea, căutând să descopere singură adevărul pe care i l-au ascuns școlile și dascălii dușmani poporului său:

Dar ce dânsii nu voiau să-i spună
Singură,
studenta a'nvățat.

Și înfruntând greutățile pe care regimul capitalist-colonial din țara sa i le-a pus

în cale, tânăra studentă indiană a venit totuși la întâlnirea cu întreg tineretul lumii, dorind mai ales să-i cunoască pe tinerii sovietici:

Insă tu'ndrăznind pe drumu-acesta,
Ai voit să vii cu orice preț
Ca la Festival,
în Budapesta
Să 'ntâlnești un tineret măreț.

Aici tânăra hindusă întâlnește pe o tânără azerbaijană; și deși nu se pot înțelege prin cuvinte, ele găseseră o altă cale mai directă și mai ușoară: își vorbesc prin cântece. Fiecare cântă câte un cântec din patria sa. Dar cântecele lor sunt deosebite: pe când, în cântecul său vesel, tânăra azerbaijană exprimă bucuria și fericirea tinerilor din țara sa, cântecul hindusei e trist și plin de dor: el vorbește de jalea poporului său asuprit; în el vibrează dorul după libertate și printre cuvintele neînțelese pentru tânăra sovietică, ea rostește un nume drag amândorura: numele unuia din conducătorii și învățătorii iubiți ai omenirii muncitoare — numele lui Lenin — și astfel fetele s'au înțeles, inimile li s'au înfrățit.

În „Evantaiul chinezesc“ este înfățișat același sentiment al împrietenirii prin cântec a doi tineri: unul sovietic iar celălalt chinez. În semn de prietenie, cei doi și-au dăruit la despărțire unul altuia câte un obiect. Sovieticul îi dăruiește prietenului său un caet de cântece, iar chinezul ceva care păstrează specificul locurilor și al oamenilor de unde venea: un evantai, pe care era scris un cântec rusesc. Poetul a arătat aici trainica prietenie dintre poporul rus și cel chinez, bazată pe același țel comun: menținerea păcii.

În strofa a doua a imnului care deschide volumul de poezii și cântece al lui Lev Oșanin, este arătată dragostea și căldura cu care tinerii participanți la Festival cinstesc amintirea celor căzuți în lupta grea pentru libertate și pentru pace. Ideia aceasta este reluată și dezvoltată în volum în câteva poezii.

Astfel, în „Focul nostru“, această idee este artistic redată în cadrul unui minunat peisaj nocturn al Budapestei din zilele Festivalului.

Privirea poetului cuprinde aspectul măreț

și larg al împrejurimilor, îmbrățișează locurile și țările de unde au venit tinerii la Festival:

Pe culme, vâlvătăi aruncă focul,
Domol în vale curge Dunărea.
În vaste depărtări străbate ochiul;
Bătrânii Alpi poartă căciuli de nea,
Deasupra Greciei e-o păclă grea.

Peisagiul se restrânge apoi spre:

„Locul întâlnirilor de seară“,

unde tinerii din optzeci de țări cântă, joacă și învață să se cunoască. Dar, deodată, în mijlocul acestei veselii răsună glasul unui tânăr spaniol, care amintește tuturor de cei căzuți:

Al căror răs și cântec s'a curmat.

E un moment emoționant, în care fiecare își dă seama că lupta pentru pace nu e ușoară, că ea a cerut adesea jertfe mari, dar emoția se transformă într'o hotărîre de neînfrânt — care crește mereu în inima fiecăruia — hotărîre de a lupta mai departe pentru a nu fi mai prejos decât cei căzuți.

Pornind dela un peisaj măreț dar liniștit, poetul reia aceleași elemente de natură, de data aceasta îmbogățite de frământarea tinerilor care sunt gata de luptă, și peisajul apare mai larg și mai viu, însuflețit de prezența omului:

Și viu e muntele...

Sub stele, fără frică
Dărz, tineretul lumii se ridică.

Avântul tineresc, încrederea și optimismul puternic, mobilizator, care încununază finalul tuturor poeziilor din acest volum, vibrează în versuri ca acestea:

Suntem de neînfrânt
când mergem împreună.
Priveste cât suntem de mulți:
Câți stropi de apă Dunărea adună.
Cât stele 'n cer
și cât pietriș în munți.

Traducerea bună face ca poezia să transmită din plin cititorului bogăția sentimentului, intensitatea lui. Dar unele poezii din acest volum pierd din frumusețe printr'o traducere greoaie și nereușită, prin exprimări

care scad și distrag atenția cititorului, ba uneori îi provoacă chiar nemulțumiri. O astfel de poezie este „Schifa“, unde se înfățișează întâlnirea emoționantă dintre un tânăr grec, cărunt la douăzeci de ani, și unul american. În urma acestei întâlniri, americanul își dă seama că n'a făcut nimic pentru a-și ajuta prietenul, că el n'a luptat, — și ia hotărârea fermă de a deveni un luptător conștient și activ pentru cauza comună și dreaptă a întregului tineret, — pentru pace. Dar această poezie nu-i apare cititorului în toată plinătatea și complexitatea sentimentelor ce le cuprinde, din cauza unei slabe traduceri. De exemplu, în momentul când tânărul grec arată americanului schifa care i-a rănit pieptul și-l întrebă pe acesta:

Să-mi spui, ceru privirea-i arzătoare,
Cine-a făcut obuzul ăsta oare?

moment emoționant, în care te-ai aștepta ca americanul să se pătrundă de cuvintele grecului, traducătorul nostru spune că americanul se simte: „cam prost, cam luat la vale!“

În primul ciclu al volumului, Lev Oșanin cântă în versuri, diferite aspecte și momente dela Festival. El înfățișează în imagini bogate, exprimate limpede și simplu, cântecele, jocurile și prietenii dela Festival. În „Întoarcerea dela Festival“, poetul sovietic urmărește pe tinerii lângă care a stat și a cântat, la Budapesta, și după ce s'a terminat această grandioasă manifestație a tinereții. Momentul întoarcerii acestor tineri în țara lor este arătat în poezia mai sus citată printr'un procedeu des folosit de poet, și anume contrastul. Arătând entuziasmul și bucuria cu care sunt primite la întoarcere delegațiile tinereții din Uniunea Sovietică și din țările de democrație populară, poetul descrie amănunțit primirea sălbatecă pe care o fac polițiștii din țările capitaliste tinerilor înapoiți dela Festival:

Nici flori și nici prieteni!
Pe cheiul natal
Polițiști... areștări...
un țignal...

Cu ironie ascuțită și cu sarcasm Lev Oșanin se întrebă în partea a 2-a a poeziei:

oare pentru ce sunt astfel tratați tinerii
delegați la Festivalul delo Budapesta:

Cu război îngrozit-au
copii 'n orașe?
Încărcat-au corăbii
cu puști ucigăse?

Și din această poezie se degajă un suflu de optimism și de încredere în cauza dreaptă a păcii, pe care tinerii din țările capitaliste o vor susține și o vor apăra cu hotărâre.

Poeziile și cântecele celui de al 2-lea ciclu al volumului lui Lev Oșanin sunt închinete țării pe pământul căreia s'a ținut Festivalul.

Pe tot întinsul Ungariei te întâmpină schimbarea oamenilor și a naturii, asupra căreia omul nou a devenit stăpân:

În zări Debreșinul...
Pe câmpuri verdeață.
Zărești S.M.T.-uri
Și iazuri cu pește,
Și'n toată Ungaria, noua ei viață“

Poporul maghiar, după exemplul sovietic pornește să construiască o viață nouă: înfloresc cooperativele agricole în pusele altădată fărâmițate în mici gospodării individuale, iar tinerii participă prin munca lor la toate acțiunile construirii socialismului:

În această casă se adună,
Discutând mereu de viitor
Din întreaga pustă,
împreună,
Vreo treizeci de fete și feciori.
Fac proiecte. Tinerii iau seama
Câte sunt în sat de construit.

Oamenii aceștia eliberați își croiesc soarta singuri, participând la viața politică a țării, trimițându-și reprezentanții în parlamentul Republicii lor. În „Am fost la Parlament“ — poetul arată cât de mult l-a impresionat această adunare a reprezentanților masselor:

Vorbește-un sudor dela fabrica „Csepel“,
Vorbește minerul bătrân dela Pecs,
Țăranca 'n a cărei pruncie fu noapte...

Aceasta s'a putut petrece deoarece:

Stăpânii de drept ai Ungariei—oameni
Cu dreptul la muncă și la învățat...

au devenit liberi numai datorită ajutorului
pe care Stalin și poporul sovietic l-au

acordat Ungariei — azi luptătoare activă pentru pace, dușmană înverșunată a războiului și a uneltelor războiului.

Volumul de versuri și cântece ale lui Lev Oșanin se încheie cu un ultim ciclu, intitulat: „Suntem pentru pace“, și cuprinzând poezii în care poetul cântă dorința fierbinte a popoarelor lumii pentru pace.

Poezii ca: „Ostașilor Coreeni“, „Trenul cu armă“, sau „Lui Howard Fast“, vorbesc despre luptători neînfricați pentru pace, eroi ai popoarelor lumii care luptă pentru o viață mai bună.

Fiecare din aceste poezii este străbătută de dragostea omului sovietic pentru eroii luptători și de ură față de mârșavii ațâțători la război. Poetul are cuvinte de îmbărbătare pentru luptătorul Howard Fast, căruia i se adresează astfel:

Asemenea ție, în Patria mea
Atâți oameni simpli luptară.
Nici glonțul, nici focul nu-i înfricoșă
Oricând erau gata să moară!

Tovarășe poet, în lupta-ți cea grea
Măreața lor faptă drept pildă să-ți stea.

Volumul de versuri al lui Lev Oșanin, apărut în „Editura Tineretului“, închinat tinereții și păcii, cuprinde versuri realizate la un înalt nivel artistic.

Cu o tematică bogată, pornind totdeauna dela fapte reale, având ca izvor de inspirație viața însăși cu problemele ei arzătoare, poezia lui Oșanin e o poezie mobilizatoare, agitatorică și totodată un model de măiestrie artistică. Folosind imagini semnificative, pline de miez și redându-le într'o formă simplă, poezia sa a devenit foarte populară, iar cântecele sale constituie un model pentru poezii noastre care vor participa la Festivalul dela București și vor scrie despre tineret și despre Festival.

G. Tudorică

DESPRE VIAȚA STUDENȚILOR SOVIETICI*)

Cititorul nostru s'a obișnuit de mult să găsească în romanele sovietice aspectele cele mai semnificative ale vieții constructo-

rilor comunismului. A urmărit cu ardoare efortul depus pentru construirea într'un timp record a conductei de petrol despre care e vorba în „Departee de Moscova“, l-a însoțit în avântul său creator pe Tutarinov, Cavaler al „Stelei de aur“ din romanul lui Babaevschi, a suferit alături de Avdotia în „Secerișul“ și s'a bucurat când cei doi soți s'au regăsit unul pe altul în efortul pentru redresarea colhozului.

Un sentiment de mare bucurie încearcă și cititorul care urmărește romanul „Studentzii“ al lui Iurii Trifonov. Primele pagini chiar, le parcurge cu curiozitatea omului care-și aduce aminte cu duiosie de anii în care el însuși era student, de vremea în care se plămădeau în el — și în mulți ca el — viața de mai târziu.

Auzisem ceva despre studențimea sovietică — nu prea multe. Din romanul lui Iurii Trifonov mi-a rămas o imagine complexă și bogată asupra unei vieți studențești, cu totul deosebite de cea pe care o cunoșteam în țara noastră, în anii când mi-am făcut studenția.

Subiectul lui Iurii Trifonov se poate schița foarte ușor (aceasta este una din marile calități ale romanelor sovietice). Vadim, proaspăt demobilizat, se înscrie la Institutul Pedagogic. El vrea să fie profesor ca și tatăl său, care căzuse eroic în Marele Război pentru Apărarea Patriei. La Institut, se îndrăgostește de o fată superficială și neserioasă, Lena, cu care nu se poate înțelege până la urmă... Vadim, om cu preocupări serioase, are să găsească în Olga ceea ce zadarnic își închipuise că va găsi la Lena Medovscăia. Cartea e axată pe argumentația, foarte bine încheată, adusă în sprijinul principiilor comuniste ale lui Vadim Belov.

Dela bun început, cititorul întrevide o mare luptă, încununată cu o mare fericire pentru Vadim Belov. Primii doi ani de studenție trec repede (poate că ar fi necesitat, de altfel, ca să insiste ceva mai mult asupra acestor doi ani), în luptă cu greutatele studiului, cu lipsa lui de obișnuință în studenție. În ființa lui Vadim mai dăinuie încă viața de război, frontul, luptele, amintirea drumului până la Elba și Port-Arthur pe care

*) Iurii Trifonov, Studentzii, Ed. Tineretului, 1953.

și-a străbătut. Vadim se integrează încet în sgomotoasa viață studențească, în rândurile tineretului proaspăt absolvent al liceelor... iar în anul III vine dragostea — întâlnirile cu Lena, plimbările, întrebările și nesiguranța chinuitoare dinaintea mărturisirii... Lena e o fată foarte frumoasă, unicul copil al lui Medovschi, mai întâi șef la o mare uzină și apoi directorul alteia. Lena e „steaua” Institutului, fiecare ar fi bucuros să aibe dela dânsa măcar o străngere de mână mai afectuoasă... iar Vadim este alesul între aleși.

Curând însă, Vadim va înțelege cu ce om are de a face. Suferă, dar se regăsește curând; de fapt, își dăduse seama că se înșelase în așteptările lui. În plus, problemele vieții studențești nu-i dau răgaz. Din atitudinea față de ele se degajează caracterul oamenilor, făcându-ni-i dragi pe cei ca Belov, Lagodenco și Andrei, studenți de o înaltă principialitate comunistă și dezaprobăm, odată cu scriitorul, oameni ca Serghei Palavin sau Lena Medoescia. În fond, romanul se axează pe ciocnirea acestor caractere. Asistăm la lupta pentru biruința caracterelor înaintate, pentru metode mereu noi și mereu superioare în universitate.

Conflictul începe prin ciocnirea dintre studentul Lagodenco, un viteaz marinăruș, cu sufletul limpede și deschis ca oglinda apei și profesorul de literatură rusă Cozelschi. El i-a spus profesorului Cozelschi că e un ignorant și un tipicar, că nu iubește literatura și în special cea sovietică. Bineînțeles era o mare greșală, izvorâtă din caracterul uneori brutal și din mândria exagerată a lui Lagodenco. El se alege cu „muștrăre” din partea organizației comsomoliste. În acea adunare însă se limpezesc caracterele, iese în relief demagogia lui Serghei Palavin, care-l „apără” pe Cozelschi, după ce înainte îi spusese lui Belov numai lucruri rele despre profesor. Care e intenția lui Palavin se va vedea mai târziu, atunci când totul se va lămurii...

Cine e Serghei Palavin? Scriitorul descoperă rând pe rând trăsăturile sufletului său. Un ambițios, un îngâmfat, un om care, folosind unele aptitudini ale sale — în special ușurința cu care își însușește materialul — vrea să strălucească prin orice mijloace. E indignat când i se răpește ocazia

de a „face praf” referatul unei colege, spune tuturor, pozând, că scrie o nuvelă foarte interesantă și se muncește ca în jurul lui să se creeze o atmosferă specială... Se luptă să pună mâna pe bursa specială și nu pregetă să „fure ideile altuia, ale unui aspirant, pentru a le folosi în lucrarea sa despre dramaturgia lui Turgheniev, idei care fac să i se publice lucrarea în primul buletin scos de societatea științifică studențească. Scriitorul știe să țină deschis interesul cititorului, opunând unor elemente corupte ca Serghei Palavin, pe oameni ca: Vadim Belov, Andrei Sarîh și Spartac. Când e vorba să muncească — de pildă, la conducerea cercului literar al unei uzine — Serghei se grăbește să se dea la o parte, dar Andrei și Vadim, între care se cimentează o minunată prietenie comunistă, se angajează cu entuziasm în această muncă, descoperind în ea un câmp bogat de activitate. Prietenia aceasta o compară firesc cititorul cu „prietenia” dintre Serghei și Vadim... Nebazată pe înțelegere reciprocă, prietenia aceasta se destramă ca fumul, din pricina lui Serghei care e mereu „supărat” de caracterul ferm al lui Vadim Belov.

O mare calitate a unui prozator constă în arta construcției. El are în față viața: bogată, clocotitoare, complexă, plină de surprize. Aceste trăsături ale vieții trebuie să rezulte din carte. Și, evident, trebuie să reiasă concluzia, mesajul de idei pe care scriitorul vrea să le transmită cititorului. În lumina acestei concluzii, scriitorul își desfășoară demonstrația în toată bogăția argumentelor sale. În fond, e o muncă quasi-științifică, în care logica joacă un rol de frunte, cu singura deosebire — esențială — că artistul operează cu tablouri de viață, cu imagini. Când termină lectura romanului „Studenții”, rămâi cu convingerea că autorul și-a realizat cu desăvârșire demonstrația, iar concluzia se desprinde logic și definitiv în viața oamenilor sovietici, indiferent de locul unde ea se desfășoară. Ceace biruie până la urmă, este caracterul cinstit, demn, înălțător al comunistului. În felul acesta, oglindirea vieții în roman capătă forță educatoare.

Cu deosebită îndemânare și cu talent a urmărit scriitorul dificila sarcină de a rezolva conflictul cărții sale. Cu meticulo-

zitate — dar frumos și bogat — ni se prezintă destrămarea „prieteniei“ dintre Serghei și Vadim și în același timp, cimentarea legăturii dintre Vadim și Andrei, cum se risipește dragostea lui Vadim pentru Lena, dragoste șubredă pentru că ea pornise la Vadim din simpla atracție pe care-o simțea pentru Lena, iar la Lena dela faptul că Vadim era „interesant“... Când însă Lena găsește altceva și mai interesant, de pildă aparențele din ce în ce mai pronunțate de succes ale lui Serghei, dragostea dintre Vadim și Lena, între care era vădită nepotrivirea de principii, se stinge. Din ea rămâne numai urma unei neliniști, și oboesală, plictis... Stingerea acestei legături, face în mod firesc pe Lena să se îndrepte spre Serghei, iar Vadim spre Olea, sora lui Andrei, o fată cu sufletul limpede și deschis.

Curând cerul lui Palavin se întunecă, deși pe el apăruse o stea nouă: Lena. Serghei Palavin a luat patru la literatura rusă și aceasta — spune el — numai pentru că nesuferitul Vadim a refuzat să-i trimită o fișuică! Drept răzbunare, Serghei „uită“ să-i telefoneze medicinistei Valia, că mama lui Vadim e grav bolnavă tocmai în spitalul unde lucra tânăra studentă. Cititorul dobândește încă o confirmare a caracterului lui Serghei: nuvela la care acesta lucrase atâta vreme se dovedește nerealizată; autorul ei e lipsit de talent. În plus, la Leningrad, la o consfătuire științifică, studențească, e trimis Andrei și nu Palavin. Iar Valia îi destăinuie lui Vadim cum acelaș Serghei, după ce i-a mărturisit în fel și chip dragostea, și-a bătut joc de sentimentele ei, și pe urmă s'a îndepărtat de ea cu dispreț. Iși satisfăcuse egoismul și-i era destul. Vadim, care crescuse de mic împreună cu Serghei, simte dintr'o dată dece nu l-a simpatizat cu adevărat încă de când se cunoscuseră. Iar atitudinea față de Valia e în fond asemănătoare cu cea față de profesorul Cozelschi. Acesta a fost ponegrit de multe ori de către Palavin, dar în conflictul cu Lagodenco l-a apărat. De ce? Pentru că Serghei avea nevoie de Cozelschi ca să câștige o bursă. Când Cozelschi e supus unui consiliu științific și pe urmă destituit, Serghei voiește să se repeadă la el și să-l învinuiască exact de ceace combătuse înainte, când îi luase apărarea. Nu, un asemenea prieten, Vadim Belov nu

poate să aibă. Ar fi o atitudine necom-somolistă ca să tacă... Are să spună tot, tot, de când era copil și până acum. Și spune. Pentru că Palavin vrea să intre în partid... Dar ar fi spus-o oricum; îl sugrumase tăcerea la care fusese silit de situația sa de „prietin din copilărie“. Palavin trebuia să se îndrepte. Caracterul său trebuia să devină altul. „Tu ai fost nemernic pe sfert și ticălos două treimi“, îi spune Vadim... „Tu nu ai săvârșit nimic ilegal... ai știut să te oprești totdeauna la o anumită limită. E greu să te strângă cineva cu ușa“.

Cu toate acestea, biroul de Comsomol a reușit să-l strângă cu ușa. Și numai Lena Medovskaia plânge, numai ea este de acord cu Serghei... Cititorul e lămurit acum de ce. A aflat cum a fost crescut Serghei în familia sa mic-burgeză și cum la fel a fost răsfațată Lena de mama ei. Intr'o altă societate, acești oameni ar fi devenit niște ticăloși, în societatea sovietică însă, ei trebuie să devină oameni noi, sănătoși și cinstiți. Nu depinde numai de ei acest lucru, ci colectivul întreg este răspunzător. De aceea colectivul nici nu-l alungă pe Serghei, ci îl pedepsește, dar îi crează toate condițiile de îndreptare. Acest fapt dovedește că „viața personală“ nu poate să nu se desfășoare după principiile generale ale vieții și societății tuturor oamenilor sovietici; nu se poate creia o ruptură între individ și societatea din care face parte.

Numai acest lucru dacă era dovedit de cartea lui Trifonov, și ar fi fost o mare cucerire. Dar ceace se mai remarcă este acel specific al vieții studențești sovietice, îmbinarea muncii studențești cu munca obștească, frumusețea vieții lipsită de griji materiale pe care o duc studenții sovietici, preocupările lor să ajungă adevărați oameni de știință, educatori, oameni politici. Ei știu că nu poți fi nici om de știință, nici educator, nici constructor al vieții noi dacă nu ești în același timp un om politic, pătruns de principiile comuniste. Nici în dragoste, nici în relațiile personale de prietenie, nu pot fi neglijate aceste principii. Dacă sunt neglijate, atât dragostea cât și prietenia nu se bazează pe nimic și se spulberă fără cea mai mică dificultate...

Ai o mare satisfacție când o carte îți redă

imaginea vieții în toată complexitatea ei. Iar o carte despre viața tineretului studios din Uniunea Sovietică e cu atât mai interesantă. Pe Vadim îl iubești; ți-e drag pentru caracterul său frumos, pentru activitatea sa, pentru marea sa forță... Cu un om ca Vadim viața e plăcută și în primul rând sigură. E în el ceva din trăinicia granitului. Chipul minunatului om sovietic se completează în felul cum au fost realizate alte personaje ca Piotr Lagodenco, omul cu suflet deschis, care nu cunoaște compromis, sau ca Andrei Sarih, studentul capabil, sârguincios, destoinic și modest, atât de modest încât tot ceea ce face el e aproape de neobservat. Dar Andrei are în el toată puritatea unui adevărat comunist. În plus, Spartac Galustian, cel totdeauna preocupat de probleme comsomotiste e bun până la dăruire și e dreptatea intruchipată.

Romanul ar fi câștigat dacă aducea și un tip de față opus Lenei Medovskaia, realizat cu forța cu care e zugrăvit personajul Lena. Este drept că există schițate în roman chipuri de acest fel — de pildă Nina Fochina. Dar autorul ne-o face oarecum displăcută, iar Raia Volcova, viitoarea soție a lui Lagodenco, deși apropiată cititorului are un rol prea mic în acțiune. Olea, fata care va câștiga dragostea lui Vadim, e uneori mai mult o fetișcană drogă lașă și inteligentă, decât un tip complex, realizat cu multă forță artistică. Dacă în privința Lenei autorul a reușit pe deplin și caracterul ei ți se imprimă în memorie prin opoziție cu caracterul lui Vadim, totodată cititorul se întreabă de ce această opoziție nu e realizată de scriitor între Lena și o altă fată, să zicem pe măsura lui Vadim, a lui Andrei sau Spartac.

„Studentii“ e o lectură plăcută, deosebit de atrăgătoare, instructivă dela început până la sfârșit. Pentru tineretul nostru studios, lectura ei și mai ales învățămintele pe care le poți trage din ea sunt cu deosebire prețioase. Cu atât mai mult cu cât astăzi, în facultățile noastre, problemele educației comuniste a studenților sunt la ordinea zilei.

Dumitru Mircea

FORȚA VIETȚII NOI *)

...„Uzina era într'o stare de plâns; în retragere, japonezii distruseră motoarele. După 15 August 1945, (data capitulării Japoniei, — n.n.) când Japonezii capitulară, locurile acestea fuseseră ocupate de gomindaniști, care deschiseră stăvilarul turbinei și lăsară apa să inunde toate mașinile. Motoarele se prefăcuseră în sloiuri de gheață. Stația de transformatori, aflată pe malul râului, ceva mai departe de hidrocentrală, avusese și mai mult de suferit; druggii de oțel și izolatoarele zăceau aruncate clăie peste grămadă, iar șuruburile, firele electrice, plăcile de fier și celelalte materiale erau împrăștiate în toate părțile. Cele patru mari transformatoare nu mai funcționau de mult. Toată uzina se prefăcuse parcă într'un depozit de fiare vechi“.

Acest tablou sumbru — cu care începe romanul „Forța Motrice“ al scriitorului chinez Țao Min — sugerează cititorului o stare de lucruri obișnuite: pe unde au trecut, cotropitorii japonezi și bandiții gomindaniști au distrus cu egală furie uzinele Chinei, pentru ca ele să nu poată fi folosite de popor în munca de construcție a unei vieți libere și fericite.

Va rămâne oare hidrocentrala în starea jalnică în care se află acum sau, dimpotrivă, va reîncepe să funcționeze din plin, să trimită din nou mii și mii de kiloați orașelor și satelor? se întreabă pe drept cuvânt cititorul. Dar iată că apar muncitorii, acei care au dat viață uzinei, care nu pot trăi fără ea. Sub conducerea comunistilor ei pornesc gospodărește la lucru, și, înfrângând atât greutățile cât și sabotajul dușmanului, redau Chinei Populare o nouă uzină, în care și oamenii vor fi altfel decât cei de ieri. Ei au devenit nu numai principala „forță motrice“ a uzinei, ci sunt totodată conștienți de faptul că ei sunt stăpânii hidrocentralei, că trebuie să o îngrijească cu „ochi de stăpân“ și să o apere de sabotajul dușmanului.

Procesul îndelungat și profund de transformare a conștiințelor — acest principal re-

*) Țao Min, *Forța Motrice*, E.S.P.L.A. 1952.

zultat al muncii libere — stă în tot cursul acțiunii în atenția scriitorului. El urmărește și consemnează în dialoguri, în fapte, nașterea și dezvoltarea unei noi atitudini față de muncă și bunul obște, al eroilor săi. Cititorul poate desprinde astfel cu ușurință din evoluția eroilor cărții cum se formează în conștiința fiecărui muncitor chinez această nouă atitudine și ce trăsături esențiale o caracterizează. Viața lui Sun Huai-te, unul dintre principalii eroi ai cărții, este un exemplu în acest sens. În figura lui Sun, Tao Min a întrupat pe muncitorul chinez de rând, simplu, modest, harnic, pe umerii căruia apăsa din greu, în China de ieri, jugul exploatării. Născut dintr'o familie de țărani din Șantun, Sun a avut parte de aceeași viață chinuită pe care o trăia chinezul de rând fie la sat, fie la oraș. Silit să-și părăsească satul, în urma unei secete nemaîntâlnite, când, „bobul de porumb ajunsese să coste cât un bob de mărgărita“, el vine la construcția hidrocentralei de pe malul lacului Brâului de Jad, ademenit de promisiunile japonezilor. Munca istovitoare dusă zi și noapte aici, sub biciul japonezilor, muncă de rob căruia i-a căzut victimă și fiul său Hu-er odată cu cei 15.000 de oameni din aproape douăzeci de mii, a adunat în inima lui Sun atâta ură încât, după cum spune el însuși, un potop întreg n'ar putea-o spăla. Dar vremurile s'au schimbat. Urmărind evoluția firească a eroului său, scriitorul conturează fiecare gest, fiecare acțiune a lui Sun Huai-te în raport cu acest trecut. Cum este și firesc, Sun nu înțelege încă pe deplin ceea ce a adus poporului eliberarea. Totuși, el își dă seama că a trecut timpul când muncitorii hidrocentralei de pe malul lacului Brâului de Jad erau sclavii stăpânului japonez. Astfel, Sun devine inițiatorul acțiunii de reconstruire a hidrocentralei.

În toată muncii entuziaste a întregului colectiv condus de comuniști, Sun își desvăluie calitățile sale: înțelepciunea, calmul, spiritul de organizare. Pe măsură ce înțelege sensul nou al cuvântului „stăpân“, noi și noi calități se nasc în sufletul acestui muncitor simplu: vigilența, patriotismul, conștiința răspunderii față de colectiv. La sfârșitul cărții, când Sun e ales director-adjunct al hidrocentralei și este distins cu

titlul de „Erou al Muncii“, cititorul are într'un tablou complet, evoluția firească a muncitorului conștient, înaintat, căruia revoluția i-a deschis porțile către adevărata și cea mai înaltă prefiuire a muncii sale: prefiuirea de către popor.

Un drum asemănător îl parcurge și Liu, un alt erou al cărții. Electrician de meserie, Liu își petrecea tot timpul lângă mașini, pentru care avea o mare dragoste și un deosebit respect. Preocupat tot timpul de grija de a-și însuși noi cunoștințe tehnice, — posibilitate pe care n'o avusese în trecut — el socotea munca politică drept vorbărie goală. Însă descoperirea criminalului plan pus la cale de gomindaniști cu ajutorul fostei lor slugi, Tan, l-a făcut pe Liu să radă că „nu-i bine să te gândești numai la mașini și să nu-ți pese de politică“ — după cum recunoaște el însuși.

În acte de eroism ca acela al muncitorului U Sian-tui sau în procesul mai lent, dar hotărâtor de transformare a conștiințelor celor mai înapoiate, cum se întâmplă cu muncitorul Cian Lun-fai, scriitorul ilustrează rezultatul evident al muncii libere, călăuzite de ideile marxism-leninismului și de metodele revoluționare de muncă ale armatei a opta, ideii și metode care pătrund adânc în masele de muncitori dela hidrocentrală.

Comunistul Uan-Ian-min, întruchiează trăsăturile de caracter proprii revoluționarului chinez. El este înarmat cu ideile atot-biruitoare ale marxism-leninismului, ceuce îi dă posibilitatea să înțeleagă și să aprecieze just situația dela hidrocentrală. El nu se sperie de greutăți, dar nici nu-și face iluzii zadarnice. Uan își dă seama dela început, că la hidrocentrală sunt mulți muncitori care au încă omentalitate înapoiată, care nu au conștiință politică; că va trebui să fină seama, în munca de refacere a hidrocentralei, nu numai de greutățile materiale dar și de piedicile pe care le pun funcționarii și inginerii ostili revoluției — de tipul fraților Ian; că, însăfârșit, o intensă activitate politică de masă, legată intim de problemele specifice ale acestui colectiv de muncitori va ajuta efectiv și va ușura efortul muncitorilor pentru repunerea în funcțiune a uzinei. Înființarea organizației sindicale la hidrocentrală și pregătirea celor mai conștienți muncitori pentru a fi primiți în partid,

înarmează colectivul cu perspectiva muncii ce o desfășoară și, în același timp aduce în rezolvarea problemelor obștești o nouă forță, femeia, care în Republica Populară Chineză a căpătat drepturi egale cu ale bărbatului.

Scritorul face din Uan un tip autentic, prin faptul că nu-i ascunde slăbiciunile, lipsurile. Dar, arătând greșelile eroului său, Țao Min reliefează și mai puternic caracterul unor astfel de oameni care învață neconștient dela masse, care găsesc în ei înșiși inepuizabile resurse morale pentru a înfrânge cu curaj propriile greșeli și pentru a porni mai departe la luptă, cu tenacitate, plini de elan. Simțul autocritic al lui Uan Iun-min, care a lăsat o vreme munca de conducere a hidrocentralei în mâinile lui Cen-Țu-tin (un muncitor cinstit, devotat, dar pripit, încrezător și înfundurat) trezește în muncitorii simpli ai uzinei respectul față de metodele comuniste de muncă și, ajutându-i să învingă mentalitatea învechită, pornesc ei înșiși o largă și justă critică de jos.

Astfel colectivul se sudează și mai puternic — pe măsura pătrunderii metodelor comuniste de muncă — iar răspunderea fiecăruia față de popor devine și mai mare. Acest lucru se vede și în altitudinea patriotică a soției lui Cian-Iun-tai care demască acțiunea criminală de distrugere a hidrocentralei, pusă la cale de bandiții gomindaniști cu ajutorul lui Tun, o josnică unealtă a lor.

Autorul tratează numeroase aspecte esențiale ale realității Chinei populare. Problema transformării intelectualului cinstit, a întâlnirii lui cu masele populare, cu muncitorii, în condițiile regimului de democrație populară, se ridică în carte tot atât de firesc ca și în viață. Inginerul Liui-Pin-cen, directorul-adjunct al hidrocentralei, tehnician priceput și cu experiență, se deosebește cu mult de frații Ian, ingineri născuți și educați în Japonia, în spiritul burghez, al păstrării „secretului” profesional și al disprețului față de muncitorii simpli. Totuși, nici el nu vedea în prietenia cu muncitorii vreun folos, socotind că nu are nimic de învățat dela ei. Evoluția lui nu este simplă. Liui-Pin-cen își crează dela început o atmosferă neprielnică în sânul colectivului muncitoresc care îl ironizează și-l poreclește Liui Siao-dao (Liui „Nas de ceară”). Însă

eșecul primei încercări de a pune în funcțiune hidrocentrala, eroismul muncitorilor care, cu prețul vieții sar să salveze din flăcări generatorul, durerea lor și dragostea ce-i leagă de mașini l-a făcut să vadă în acel moment dureros pentru întreg colectivul, că munca îi unește pe toți, că numai strâns uniți vor fi capabili să reia dela capăt efortul pentru a duce la bun sfârșit sarcina încredințată. Astfel, neîncrederea reciprocă se risipește iar inginerul Liui-Pin-cen devine prietenul muncitorilor.

Acest aliaj minunat care sudează inimile muncitorilor hidrocentralei, unitatea tovărășească și încrederea în forțele lor proprii, devine cauza succesului deplin al eforturilor lor. Acesta este sensul adânc al cuvintelor pe care le rostește într'una din ultimele pagini ale cărții, un muncitor al uzinei: „După părerea mea, principala forță motrice a hidrocentralei este colectivul muncitorilor ei destoinici“.

Forța romanului lui Țao Min ar fi fost sporită dacă autorul întărea zăgrăvirea dușmanului gomindanist și a modului cum acționează cozile lui de topor. Acțiunile comunistului Uan-Iun-min și ale altor personaje sunt adesea redade doar prin comentariile autorului. Romanul ar fi câștigat dacă în individualizarea eroilor autorul ar fi depus mai multă atenție.

Se impune însă în această carte realismul ei viguros, talentul cu care scriitorul tratează tema muncii libere, creatoare. De aceea, apariția în traducere românească a acestei valoroase și reprezentative creații a literaturii chineze contemporane, constituie pentru cititorul nostru un prilej de a cunoaște realitățile Chinei noi — ceea ce desigur este un lucru de mare însemnătate pentru oamenii muncii din patria noastră — precum și arta scriitorilor chinezi care se inspiră din munca pașnică a poporului lor. Numai datorită cunoașterii profunde a vieții, Țao Min a putut da literaturii tipul unui muncitor de avangardă cum este Sun Hui-te. Ceea ce caracterizează cartea lui Țao Min este faptul că nu părăsește nici un moment firul principal al acțiunii; că definește caracterele eroilor și le raportează evoluția la însuși procesul muncii. Acțiunea se întregeste prin

tablouri descriptive de un puternic realism (cum este de pildă tabloul delu începutul cărții, în care scriitorul conturează imaginea uzinei în mină). Stilul simplu, clar, este presărat cu proverbe și expresii: „muntele înalt și împăratul departe” sau: „deși biciul e lung, șfichiuitul lui nu ajunge totuși până acolo” care reprezintă înțelepciunea populară, gândirea sănătoasă a poporului și milenara sa experiență. Prin aceasta „Forța Mabrice” este o operă realistă, care înfățișează cititorului nostru în toată amploarea sa, munca pașnică a unui mare popor luptător pentru pace, democrație și socialism.

Eugen Atanasiu

„TĂUNUL”*)

Ethel Lilian Voinici este un nume necunoscut pentru cititorul nostru. Cartea ei cea mai de seamă, „Tăunul”, a văzut abia acum lumina tiparului la noi în țară.

Scrierile acesteia i-a fost hărăzit un destin glorios și cu adevărat surprinzător. Cartea a apărut în 1897, în Anglia, într'un tiraj modest. Un an mai târziu a fost tradusă în limba rusă. Cenzura țaristă a suprimat paginile ei cele mai valoroase, denaturând în parte intențiile autoarei. Cu toate acestea, revoluționarii ruși dela începutul veacului au îndrăgit romanul cu acea pasiune proprie firii lor frământate, mari.

Nicolai Ostrovski a citit și el volumul. Era prin Septembrie 1915. Muncea câte 12—14 ore pe zi cărând poveri peste puterile lui, înjosit și bătut. În sufletul adolescentului se întărea credința că „nu aceasta e adevărata viață a omului”. Ostrovski, nopți întregi a stat aplecat asupra paginilor cărții în care întâlnea aceeași ură ce ardea și în pieptul său, ura împotriva nedreptății și minciunii.

Maxim Gorchi prețuia la rândul-i „Tăunul”, ca una din operele puternic educative. Au trecut ani și chipul lui Arthur — eroul principal din „Tăunul” — nu a îmbătrânit, nu s'a întunecat; noi și noi generații l-au prețuit și l-au iubit.

*) Ethel Lilian Voinici, *Tăunul*, Ed. Tineretului, 1953.

Zoia Cosmodemianscaia recitea filele acestei cărți străbătută de flucăra unor idei profunde, iar în Arthur, întruchipare a puterii creatoare pe care ți-o dă devotamentul față de o cauză măreață, simțea un prieten.

Ostrovski, Gorchi, Zoia Cosmodemianscaia, iată ce oameni au vibrat adânc impresionati de lectura acestei cărți care a devenit în U.R.S.S. una din cele mai iubite.

Ethel Lilian Voinici s'a născut în anul 1864. „Tăunul” constituie opera sa cea mai realizată. Acțiunea romanului se desfășoară între anii 1832—33 și apoi în 1846. În acești ani, Italia devenise un stat vasal Austriei. Imbucătășită în state mici și slabe, ai căror conducători erau datori să dea ascultare voinței lui Metternich, Italia suporta, prin grația papei, asuprirea cetroitorilor austrieци. Tirania cea mai abjectă se instaura în întreaga peninsulă, jignind mândria națională a poporului. Curând, patrioții italieni porniră lupta împotriva stăpânirii străine. Luară ființă cele dintâi societăți secrete. „Sfânta Alianță” a puterilor reacționare veghia însă și răscoalele carbonarilor fură zădărnice. Ele se aprinseră din nou peste ani, dar din nou fără rezultat. Unul din conducători, tânărul Giuseppe Mazzini fu expulzat de autorități, în Franța. Aici el întemeie organizația secretă „Tânăra Italie”, organizație cu tendințe generoase, dar fără legături în masse, care își propunea să înființeze o republică italiană independentă și liberă de oprirea oricărei tiranii. Buzuindu-se numai pe nobilimea liberală și burghezia luminată a orașelor, ea a fost repede înfrântă. Italia nu avea pe atunci o clasă muncitoare puternică, dar în sânul țărănimii se aflau serioase rezerve revoluționare. Așa cum a arătat Marx, Mazzini a neglijat această forță revoluționară; zădarnic s'au jertfit nenumărați membri ai asociației „Tânăra Italie”.

Începutul cărții ne duce în fața celor două personaje principale, tânărul Arthur Burton și canonicul Montanelli, legați unul de celălalt printr'o strânsă prietenie. Arthur face parte din asociația secretă „Tânăra Italie”, năzuind „să-și dea viața pentru Italia, s'o slobozească din robie și din sărăcie, să isgonească pe austrieци”. Însăpăimântat de calea pe care a pornit,

Montanelli încearcă să-l oprească, arătându-i primejdiile la care se expune. Dar Arthur se dovedește dărz cu sine și deși părintele său sufletește îl roagă să renunțe în numele iubirii ce i-o poartă. el „îl îndeamnă să se roage pentru Italia“. Conștient că pe Arthur îl amenință pericole, Montanelli ar vrea, o clipă, să rămână. Dar Arthur nu înțelege să ceară un sacrificiu bunului său Montanelli. Puțin timp după plecarea acestuia, Arthur e arestat. Părintele Cardî, făptura aceea atât de prietenoasă și de „înțelegătoare“, căreia îi împărtășise la spovedanie apartenența sa la asociația „Tânăra Italie“, îl trădase. Cardî era un iezuit.

Inchis într'o fortăreață medievală cu celule umede și întunecoase, Arthur nu disperă. El răspunde cu demnitate anchetatorului, refuzând să declare vreo taină a organizației, chiar atunci când este ținut zile întregi într'o carceră îngrozitoare.

În închisoare, Arthur își dă seama pentru întâia dată ce se ascunde în spatele poșghiței de cultură a societății smerite în care trăia, și se îngrozește. Se zdruncină în Arthur încrederea în biserică, credința trece pe al doilea plan.

Eliberat, Arthur suferă lovituri și mai mari, care-l fac să-și piardă echilibrul sufletește și să caute soluții desperate. O clipă, se gândește să se sinucidă. Apoi ia calea Americii de Sud, hotărît să înceapă o altă viață.

După treisprezece ani, polemistul Felice Rivarez, cunoscut sub numele de „Tăunul“, vine să sprijine din nou asociația. Nimeni nu recunoaște în Rivarez pe Arthur, socotindu-l de mult înecat. El continuă lupta, folosind arma râsului, a satirei. Autoarea desvăluie treptat ce s'a petrecut în acești ani cu Arthur. Muncitor pe plantațiile întinse de bumbac, slujilor de miner în Ecuador, clown într'un circ ambulant, chinuit, umilit, Arthur s'a ținut mereu tare, a luptat împotriva tiraniei.

Întâlnind-o din nou pe Gemma, sentimentele sale se învâlbură, dar Arthur e mult mai stăpân pe sine decât adolescentul de odinioară. Printr'o serie de amănunte, Gemma recunoaște uimită și îngrozită gesturile și atitudinile Tăunului, pe care-l crezuse mort și de a cărui moarte se socotea vinovată.

Dar soarta îi va lega din nou. Arthur

pleacă alături de Gemma într'o periculoasă acțiune revoluționară și amândoi se dăruie cu totul cauzei. Voinicia a subliniat aici nu numai latura luptei propriu zisă împotriva tiraniei, ci a pus în lumină și faptul că cei doi se vor regăsi în cecace au ei mai bun — în pasiunea pentru luptă. Și în adevăr, cât de mult se apropie ei! La Brizzi-gela unde plecase să lupte, Tăunul cade în mâinile poliției și în curând se află față în față cu Montanelli, acum cardinal în localitate.

Cardinalul îl vizitează pe Arthur în închisoare, ca să „liniștească spiritele“ — cecace ne ajută să înțelegem că este o unealtă a Vaticanului. Montanelli predă în mâinile călăilor pe Arthur care era chiar fiul său.

Tăunul va sfârși demn, superior, îngrozind pe ucigașii săi. „Când o să vină rândul vostru, — îi spune el preotului venit să-l împărtășească înainte de execuție — o să scoatem tunurile, nu o biată jumătate de duzină de carabine ruginite“.

Care este taina frumuseții acestei cărți, de unde isvorăște acel suflu fierbinte, autentic, care trece prin roman? Taina se află în pasiunea cu care autoarea afirmă frumusețea luptei pentru o cauză mare, pentru fericirea poporului.

Arthur și Gemma sunt purtători ai eroismului. Mesajul transmis de ei constă în aceea că noblețea scopului dă omului demnitate și tărie. Prin atitudinea activă a eroului principal împotriva unei societăți nedrepte, autoarea adresează de fapt un apel la acțiune revoluționară. Scriitoarea sporește neîncetat tensiunea romanului, întrucât, departe de a rezolva conflictul odată cu primele lui ciocniri, merge până la ultimele lui consecințe, creind situații noi, mereu mai dramatice, în care se relevă cele mai ascunse trăsături ale eroilor.

„Tăunul“ are meritul de a înfățișa nu o viață inexistentă, menită să-l îndepărteze pe cititor de contradicțiile aspre ale vieții, ci de a desvălui fără cruțare aceste contradicții, arătând în același timp esența eroică, romantică a vieții.

Critica pe care Tăunul o face minciunii și ipocriziei are o vigoare neobișnuită, deoarece Arthur merge cu un curaj exemplar până la rădăcina răului. El este sincer cu el însuși, e de o lealitate desăvârșită față

de cauză, punând o pasiune uriașă în lupta împotriva nedreptății și a calamităților legate de iezuitismul Vaticanului, chiar atunci când această sinceritate înseamnă de fapt moartea sa.

În alcătuirea subiectului, Voinici a urmărit creșterea caracterului eroului.

Mai întâi lui Arthur i se relevă complicitatea bisericii în asuprirea poporului italian, situație în fața căreia el încearcă un sentiment de profundă revoltă. El cunoaște închisorile îngrozitoare în care erau torturați patrioții și se călește în ura pe care o poartă orânduirii tiranice. El cunoaște mizeria îngrozitoare, unilinta celor de jos, din popor. Arthur Burton devine o vie imagine a luptătorului pentru popor.

În compoziția lucrării, cartea întâia servește în special explicării faptelor care l-au determinat pe Arthur, tânăr lipsit de griji, să ia calea luptei. O clipă credem, așa cum cred și eroii cărții, că Arthur se va sinucide. Dar autoarea ne arată de ce Arthur nu face gestul fatal: „În urma lui rămânea balta cu apă stătută a vieții plină de minciună spurcată, de înșelătorie grosolană și de duhoare, și atât de puțin adâncă încât nici măcar nu puteai să te înnecei în ea“. Tocmai pentru faptul că-i atât de desamăgit, lui Arthur îi lipsește voința de a-și lua viața!

Nici în partea a doua nu avem de-aface cu o culminare a conflictului. Voinici continuă să pregătească lupta Tăunului cu Montanelli. Polemica dintre Tăun și apărătorul anonim al cardinalului servește scriitoarei să arate contraacțiunile care bănuiau încă în sufletul eroului și prevestește dramatismul, intensitatea scenelor în care cei doi se vor întâlni direct. Aceste scene scot și mai mult în relief firea eroică a lui Arthur care, în clipele supreme, va ști să treacă hotărît peste sentimentele sale de admirație pentru cardinal. Astfel, treplat, autoarea sugerează complexitatea sufletească a Tăunului, strângând toate firele spre culminarea din final.

Partea a doua a cărții îl surprinde pe Arthur în plină activitate revoluționară și cititorul are credința că îl cunoaște temeinic. De abia în partea a treia i se desvăluie pe de-a-nregul chipul adevărat al Tăunului. Cititorul devine un partici-

pant și mai pasionat la acțiunea cărții, el întovărășește cu răsuflarea tăiată pe eroul cărții, problemele ce i se ridică acestuia sporesc mereu interesul lecturii. Arthur urăște pe Montanelli, reprezentant al tiraniei și nedreptății, luptă împotriva lui. Purtător al unei idei înalte, Arthur se comportă la înălțimea acestei idei, el dă dovadă de eroism. Montanelli se dovedește laș, chiar și atunci când vrea să fie erou. El nu mai este în stare și nici nu are curajul să ia o hotărâre, iar până la urmă sutana învinge; cardinalul vine să asiste la execuția propriului său „fiu“! Episodul acesta sguđuitor pune în lumina cuvenită caracterul lui Montanelli.

Cum vedem, abia desnodământul a limpezit drama, abia acum pricepem cât de josnic e Montanelli față de Tăun.

E remarcabil că pe măsură ce acțiunea înaintează, scriitoarea înlătură personagiile neesențiale, rând pe rând, și se oprește doar asupra lui Arthur și a lui Montanelli, personagiile care sunt purtătoarele principale ale conflictului. Astfel Gemma, Martini, Zitta Renny, părăsesc scena romanului, autorul concentrându-se asupra celor doi eroi centrali.

Istoria formării personalității lui Arthur a cerut din partea lui Voinici o muncă atentă. Presentarea condițiilor în care s'a făurit caracterul lui de luptător, etapele acestei dezvoltări au trebuit să fie deosebit de convingătoare pentru a-l convinge pe cititor că, dintr'un tânăr englez „de familie bună“, învățat, ducând o viață îmbelșugată, s'a pulut naște Tăunul. Și într'a-devăr, aceste condiții sunt convingătoare. În roman, scriitoarea zugrăvește aspecte ale vieții studenților unui seminar teologic, ne introduce în mediile progresiste, însierează snobismul unor fiițe ca soții Grassini, prezintă scene din viața întemnițaților, demască cruzimea aparatului represiv al vremii, cârdășia acestuia cu biserica. Tablourile pe fundatul cărora vor acționa principalele personaje sunt strâns sudate între ele, slujind conturării chipului Tăunului, principala sarcină artistică pe care și-a asumat-o scriitoarea. Unilatea operei constă în alegerea și prezentarea acelor tablouri deosebit de semnificative pentru elaborarea acestei figuri. Frumusețea mo-

vală a lui Arthur este urmarea subordonării conștiente, a cecece este personal cauzei poporului. Această dăruire totală îl înobilează, îi sporește bogăția sufletească.

Scriiloarea înfățișează caracterul Tăunului în toată complexitatea sa. El apare în diferite raporturi pline de tensiune, scoțând în evidență noi laturi ale fizionomiei sale morale. Astfel, față în față cu Montanelli, în episoadele dela început, descoperim în Arthur dragoste sinceră de fiu; față în față cu Gemma, el manifestă dragostea și gingășia iubitului în prezența femeii, față în față cu colonelul Ferrari, Arthur este însuflețit de ura aprigă împotriva constrângerii și a criminalei orânduiri, etc. Există un sentiment care-i domină în întregime caracterul: acesta este atașamentul pentru cauza eliberării poporului căreia și-a închinat viața.

Și această calitate predominantă și-a pus sigiliul asupra personalității sale, imprimând o unitate vie tuturor trăsăturilor sale, astfel încât avem de-a face cu o individualitate perfect determinată. Trăsătura principală a Tăunului nu poate fi sesizată din capul locului. Pentru cititor apare în primele pagini drept trăsătura principală a Tăunului blândețea și supușenia plină de respect pentru religie și pentru Montanelli. Înfațișând însă înaintea noastră gânduri și sentimente adânci ale eroului, ne dăm seama că cecece determină întreaga lui comportare, este pasiunea pentru adevăr.

Dragostea pe care Tăunul o are pentru Gemma constituie o indicație de mare valoare în înțelegerea resorturilor sale morale. În Gemma, Arthur iubeste făptura pe care el o crede ideală, frumoasă, fiindcă prin viața ei Gemma afirmă aceleași idealuri ca și el.

Chipul Tăunului devine și mai reliefat pentru că viața lui este luminată de o dragoste adevărată și trainică. Astfel, dragostea eroului se contopește cu celelalte elemente ale romanului, subliniindu-i ideea fundamentală. Silit să renunțe pentru totdeauna la ființa iubită, Arthur încearcă un sentiment de profundă durere și el nu ascunde acest sentiment, ci îi dă glas în toată intensitatea lui dramatică.

În dragostea Gemmei pentru Arthur, în hotărîrea ei de a lupta mână în mână cu el, Voinici a sugerat marea misiune a femeii,

arătând că adevărata iubire nu este doar un capriciu al sentimentelor ci și o comunitate de feliuri.

În cartea lui Voinici, problema dragostei lui Arthur pentru Gemma face parte integrantă din compoziția lucrării. Acțiunea se îmbogățește prin descrierea acestei iubiri. Dacă am lipsi romanul de paginile care se referă la acest sentiment al lui Arthur, imaginea eroului ar sărăci și multe laturi ale sufletului lui ne-ar rămâne necunoscute.

„Gemma — își spune Arthur — o să lupte pe baricade. Ea e făcută anume să fie eroina viitoarei revoluții. Gemma va fi un tovarăș desăvârșit, fără frică, fără prihană, acea imagine ideală care a inspirat până acuma atâția poeți.“

Autoarea urmărește cu o rară finețe nașterea acestui sentiment al lui Arthur. Este semnificativă în acest sens scena în care discută cu Gemma despre Italia. „Italia ar fi liberă acum, dacă mânia și patima ar putea-o salva. Ea nu are nevoie de ură ci de dragoste. Când roști aceste cuvinte, sângele-i năvăli în obraz, apoi se îngrămădi în inimă“.

Voinici evită prezentarea statică a eroilor. Dimpotrivă, autoarea îi urmărește în mișcare, în cursul unor episoade semnificative. Ea înfațișează atașamentul eroului la lupta pe care o duce, ca un sentiment extrem de complex și care nu-i scutit de contradicții. Profilul Tăunului se întărește treptat, pagină cu pagină, așa cum imaginile fotografice se clarifică pe măsură ce sunt trecute prin anume soluții chimice. Eroul trăiește din plin toate împrejurările vieții.

Astfel, chiar la începutul cărții, Tăunul spune: „L-am ascultat cu foarte mult interes pe conferențiar când vorbea cu atâta aprindere de nevoia ca fiecare din noi să-și pună neîntârziat în practică sentimentele sale, nu numai să viseze la ele“. Cuvintele definesc de fapt dorința lui Arthur de a trece la acțiune!

Dar deosebit de sugestive sunt indicațiile cu privire la mișcările fizice; ele traduc de fapt mișcări sufletești. De exemplu, în scena în care Tăunul mărturisește Gemmei unele întâmplări din viața sa, emoția eroului este sugerată într'un mod laconic prin indicația gesturilor: „Gemma se uita la el,

frământa între degete marginile păturii, fără să-și ridice ochii spre ea“.

Voinici observă și înfățișează cele mai variate și mai sensibile vibrații sufletești, elementul descriptiv fiind subordonat zugrăvirii vieții lăuntrice a eroilor. Dealtminteri, detaliile sunt arar amintite și numai pentru a exprima plastic o stare sufletească sau a contura atmosfera.

Una din scenele cele mai caracteristice în acest sens este aceea în care Arthur istorisește Gemmei viața lui în America de Sud.

Aspectul fizic al eroului constituie un privilegiu pentru o bună caracterizare. În portretul pe care i-l face în primele pagini, autoarea ne redă concret forța care stă ascunsă în Arthur: „Când stătea liniștit, îl puteai lua foarte ușor drept o fată drăguță, liniștită, în baine bărbătești, dar mișcările lui mlădioase aminteau o panteră îmblânzită care-și ascunde ghiarele“. Ulterior, această trăsătură este reluată și fiecare personajul o sesizează în felul lui. Montanelli întoarce capul, „nu-l poate privi în ochi“; Gemma observă că „toată făptura lui te făcea să te gândești la un jaguar“. Interesant este că în fiecare din trăsăturile Tăunului se reflectă o anume particularitate: mâinile sale sunt neliniștite, trăsăturile feței rigide, aspre, ochii, când încărcați de ură, când limpezi și nevinovați, buni. Dar Voinici nu pune accentul pe exteriorul eroului decât pentru a desvălui unele laturi sufletești.

Peisajul îndeplinește o funcție variată în roman. Uneori, el slujește la crearea atmosferei. Așa e de pildă, acela dela începutul cărții, calm, cu ierburi care împrăștie un miros dulceag, cu o vișă de vie peste măsură de bătrână, etc. El e menit să sugereze atmosfera de vechi, prăfuită, din seminarul teologic.

Alteori, peisajul caracterizează eroul. Așa e de pildă, imaginea râului năvalnic, plin de însuflețire și avânt.

Romanul „Tăunul“ trebuie apreciat atât din punct de vedere al împrejurărilor istorice în care autoarea și-a elaborat cartea cât și din acela al importanței pentru noi, sub raport instructiv.

În adevăr, se poate spune că lucrarea este îngredită în anumite limite, urmare a condițiilor istorice în care s'a dezvoltat creația

lui Voinici și a unei înrăuriri puternice exercitate de romantism. Autoarea nu a știut să arate care erau forțele istorice reale ce puteau asigura eliberarea poporului, înlocuind problemele sociale prin altele religioase sau morale. Realismul cărții este mărginit apoi prin crearea unor situații neveridice, în parte convenționale. Astfel, când eroul cărții apare după o durată de timp sub un nume și o personalitate nouă, nimeni dintre cei alături de care trăise ani de zile, nu-l mai recunoaște.

Și în alte scene ale cărții, autoarea sacrifică uneori realismul situațiilor de dragul efectelor literare.

Totuși, valoarea romanului este încă și astăzi deosebită. Năzuințele fierbinți ale lui Arthur, care și-a dat viața pentru triumful unei idei nobile, sunt apropiate cititorului din zilele noastre. Conștiința răspunderii față de cauza eliberării poporului, răspundere ce hotărăște acțiunile Tăunului, reprezintă învățământul de preț care se desprinde din lucrare.

Sinceritatea creației scriitoarei Ethel Lilian Voinici, credința adâncă în bogăția și caracterul pasionant al vieții, fac din „Tăunul“ o operă care merită atenția și dragostea cititorului din țara noastră.

B. Elwin

UN ACT DE ACUZARE A FASCISMULUI ÎN ITALIA*)

Ezio Taddei, autorul romanului intitulat „Fabrica vorbește“ ne ajută, în cursul celor peste 200 de pagini ale lucrării sale, să facem o călătorie prin Italia. Ezio Taddei ne va plimba dela Livorno la Roma, dela Roma la Palermo, dela Palermo la Neapole, la Genova, Florența, la San Stefano... Uneori va face cale întoarsă și iarăși, sortit parcă eternului vagabondaj, va reveni de unde a plecat pentru ca apoi neprevăzutul să-l facă să măie aiurea.

Nu vom cunoaște însă, din popasurile călătorului Taddei, nici Italia țarmurilor mediteraniene, nici Italia profiturilor albe

*) Ezio Taddei, *Fabrica vorbește*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1953.

ale ruinelor celebre; nu vom cunoaște din descrierile lui nici lumea cosmopolită a Italiei turistice; călătorul Taddei nu ne va da prilejul să urzim — alături de el — visări romantice la poalele colinelor de pini ale Romei, în amurguri portocalii; Neapole nu ne va evoca, în notațiile lui Ezio Taddei orașul pitoresc, cu forțola lui veselă; Milano nu ne va apare în splendoarea lui lombardă, Genova cu specificul lui de port multisecular.

Italia, pentru Ezio Taddei, Italia în care călătorește eroul romanului său ne este înfățișată ca o vastă închisoare. Orașele prin care va trece sunt etape — mai scurte sau mai lungi — între o detențiune și alta. Nu numai atât. Pentru eroul lui Taddei orașele sunt înglobate, înghițite, confundate parcă în aria mult mai largă a închisorilor. Din viața liberă, din realitatea libertății, el nu a putut extrage prea mult. N'a avut când. Intre o detențiune și alta, câteva zile doar — și acelea ocupate cu găsirea unui culcuș, cu lupta împotriva foamei. Câte o mână frățească de tovarăși, o convorbire fugară cu un necunoscut, ecoul pălit al evenimentelor politice, o acțiune de solidaritate cu muncitorii, o întâlnire care-i va completa bagajul sumar de impresii și amintiri. Restul? Adică mai bine de 30 ani de viață îndărătul zăbrelelor, în umbra „gurilor de lup“, în umezeala zidurilor reci, în ateliere de muncă forțată, în deportare sau exil.

Amintirile eroului lui Ezio Taddei încep la câțiva ani după sfârșitul primului război mondial. Intr'o bună zi, dintr'o întâmplare, nimerește în piața Veneția, la Roma, în mijlocul unei adunări pe care populația romană o făcea în cadrul grevei generale de solidarizare cu infirmierii din oraș. Atras de entuziasmul mulțimii, eroul nostru nici nu știe cum a ajuns, în aceeași seară, în arestul Chesturii Centrale: „Nu-mi dădeam încă bine seama ce făcusem, dar eram mulțumit și nu mă simțeam deloc îngrijorat. Pe urmă am început să chibzuesc mai pe'ndelete. Sunt toți muncitorii, îmi ziceau... Simțeam nevoia să încep ceva, și cred că din noaptea aceea a prins rădăcină în creierul meu, nu o idee politică, ci o revoltă fără margini“.

Așa a început calvarul și lungul exod al eroului. În notații precise, de o dureroasă

incisivitate, fără patetism facil și fără înduioșări de circumstanță, într'un stil concis, lapidar, fără zorzoanele comparațiilor și metaforelor inutile, rebrăim o viață care ar putea fi asemuită — prin unele laturi ale sale — cu acea atât de cunoscută „ucenicie“ a vieții gorchiene. Pentru că s'a alăturat manifestațiilor, tatăl îl gonește. E nevoit să muncească la un coșetar, apoi la un tapițer, la un tâmplar. Neavând adăpost, nimerește într'un azil de vagabonzi. Ajunge să cerșească. Se hotărăște însfârșit să părăsească Roma și, lipsit de mijloace, se alătură lungilor șiruri de vagabonzi care — mânați dela spate de mizerie — colindă Italia în lungul și în latul ei. Cunoaște o faună specială: mizeră, resemnată, acea massă amorfă, instabilă, eterogenă, a declasaților, sudați totuși printr'o anumită solidaritate care le aparține în propriu.

Anii trec. Băiețandru entuziast care participase la greva de solidaritate din Roma devine flăcău, într'o vreme când — spune el: „Massele erau nemulțumite și asta parcă dintr'o lipsă de adaptare. Cele mai felurite invenții politice făceau loc unor speranțe și astfel se nășteau partidele. Soldații nu mai știau nici ei pe ce lume sunt; îi găseai rălăcînd pe toate drumurile în timp ce agitațiile se înmulțeau“.

În aceeași vreme — autorul nu precizează și datele — începe să activeze pentru prima oară într'un grup de tineri anarhiști. „În grupurile anarhiste se făceau veșnic planuri și rolul nostru era acela de a asista la cele ce se întâmplau și de a intra apoi imediat în acțiune“. Aruncarea de bombe, sabotajul de toate felurile, ocuparea fabricilor, luarea cu asalt a închisorilor, grevele generale, făceau parte din arsenalul anarhiștilor. Eroul romanului declară că, în acea vreme, simțea că plutește „într'o veșnică demonstrație“. Este din nou arestat la Genova, unde participase la greva generală de protest împotriva detențiunii ilegale a lui Enrico Malatesta, vechi socialist.

Adevăratul exod — exodul în circuit închis, începe. Condamnat la 14 ani — dintre care primii trei ani de regim celular — el este trimis, rând pe rând, la diferite închisori. Insfârșit, iată-l la San Stefano: „o insulă mică, întunecată, având parcă o cocoașă. Aici, până și verdeța are o culoare ciudată.“

Nu există port, nici măcar pentru o barcă, fie cât de mică. Insula se ivește așa, deodată din mijlocul mării, care ajunge pe stâncă, până acolo unde începe vegetația aceea săracă. În partea cea mai înaltă a insulei se află un fel de cisternă albă, lată, și asta e închisoarea. Urmează acum acea viață sură, apăsătoare. Fără orizont din închisorile Italiei fasciste, acea viață în care facultățile omenești sunt micșorate, în care demnitatea umană este zilnic înăbușită și în care nu pot supraviețui decât cei cu o conștiință puternică, decât cei care poartă în suflet un mesaj, care-și găsesc rostul existenței în lupta pentru o cauză dreaptă, cauza celor mulți și asupriți. În anii aceștia, pentru eroul romanului lui Ezio Taddei supapa de siguranță este învățătura. Și pentru el, ca și pentru alți deținuți politici, temnița se transformă într-o școală. La început neorganizată, învățătura lui devine apoi sistematică, mai cu seamă în contact cu deținuții politici.

Intoarcem filele cărții. Ca într'un caleidoscop, imaginile se suprapun, unele se încalcecă pentru ca să dispară topite în masa mobilă; altele se reliefează puternic, capătă parcă un chenar de lumină. Sunt micile bucurii ale întâlnirilor cu tovarășii: „Deținuții politici discutau uneori despre trecut, analizând cauzele situației actuale și îmi amintesc că toți susțineau cu tărie că, dacă în 1922 s'ar fi proclamat fără șovăire greva generală, fascismul n'ar fi putut rezista în niciun caz acestei lovituri“. Este acea conștiință care, odată trezită se înalță, semeță: „Pe peronul gării din Genova, am strigat cu toții: — Trăiască Uniunea Sovietică! Trăiască Partidul Comunist Italian! Lumea se uita la noi. — Sunt politici, murmurau oamenii“. „Secretarul (este vorba de un funcționar fascist n.n.) a bombănit ceva și ne-a privit chiorăș. Pe urmă ne-a mai spus: „O să mergeți să apărați patria“. Noi i-am răspuns: „Dacă e pe Brenner, da, dar dacă vor să ne trimită în Spania, n'avem ce căuta acolo“. Sunt depozitele tot mai bogate ale cunoștințelor acumulate: „Așa că printre rândurile studiului despre suprasolidificare aș fi vrut să scriu că, și în ceea ce privește fenomenele sociale, cel care guvernează poate avea surprize,

întocmai ca și deținutul care ținea ulciorul în mână, dacă gradul de temperatură a fost depășit în mediul înconjurător“. Sunt acele visări constructive, acele elaborări ale minții care îți deschid perspectiva viitorului, a viitorului în care „fabrica vorbește“, acea fabrică pe care o asemeiești mecanismului creierului omenesc, și ale cărei „celule“ vii sunt comuniștii. Este înțelegerea tot mai adâncă a rostului luptei fără de preget, sentimentul de solidaritate cu poporul asuprit. „Am văzut steagurile desfășurate în care se adunau banii, în care cădeau lirele mototolite. Și tu, tovarășe, îți căutai bănuțul dar nu l-ai găsit; și atunci te-ai uitat cu niște ochi de parcă ai fi fost rănit. Și tu care voiai să dai măcar o țigară, pentru că nu mai aveai nimic altceva“.

Insfârșit, evadarea, exilul în Elveția, apoi în America, pătrunderea în viața brută, de mizerie pentru masele populare din Statele Unite, contactul cu justiția americană.

Izbucnește cel de al doilea război mondial. În toată această perioadă, numai legăturile cu adevărații democrați, cu comuniștii, îl ajută să depășească greutățile. Pentru activitate „subversivă“, eroul romanului este expulzat din America. Se va reîntoarce în patrie. În paginile ce urmează — fără prea multe comentarii în gura eroului ci lăsând numai oamenii să vorbească, — vedem cât de profund, de adânc structural s'a schimbat el: amintirilor confuze, deslănate, pitorescului tragic dela început îi iau acum locul notațiile severe, caustice, care traduc mai bine ca orice alte formule stilistice savante starea de lucruri din Italia de după război, sbătându-se în vârtejul crizei economice.

Deoparte mizeria, șomajul cumplit, prostituarea fetelor tinere, gătuirea industriei naționale pentru profitul trusturilor străine — de cealaltă parte refacerea țării, a industriei portuare, eroismul în muncă: „— Desigur, spuse inginerul Bertoli cu acelaș glas. Nimeni înafară de muncitori n'ar fi putut să facă un asemenea lucru, fiindcă numai ei sunt cu adevărat interesați ca uzinele să aibă viață. Și au dovedit din plin acest lucru... În loc să se ascundă în adăposturi au venit în tim-

pul bombardamentelor să salveze mașinile...”

Și, conducând lupta poporului pentru o viață mai bună, acțiunea de revoltă a poporului împotriva împitatorilor, vom găsi mereu prezent Partidul Comunist Italian, prezent în orașe și sate, în fabrici și uzine, angajat în bătălia pentru referendumul din 2 Iunie 1948, când au loc alegerile generale din Italia.

Aici, vom întâlni succedându-se pe planuri paralele, impresiile, notațiile, observațiile din care atât de bine poate vedea cili-torul faptele și oamenii care au ilustrat acea perioadă grea din Italia.

Țăranul: „Între timp, țăranul din Sud se uită la pământ. Vede aici brazii, iar ceva mai încolo balta unde baronul merge la pescuit... Anul acesta n'a plouat încă, iar grâul răsare anevoic:

Pe urmă trec catării celorlalți țărani care se întorc în sat și care lucrează și ei tot pentru baron.

Astăzi noaptea au trecut trei mașini: toate de lux... În una erau feciorii baronului, în celelalte proviziile și obiectele de bucatărie: erau până și plite electrice și grătare pentru fripturi.

Tot paznicul ne-a mai spus că baronul a venit la moșie cu o întregă societate și că stă vreo douăzeci de zile.

Stau până la 18 Aprilie! Așteaptă aici să treacă această dată. Înțelegeți? și nu e singur! Dacă ai știți pe câți îi ține ascunși la el!”

Campania electorală: „Așa s'a început campania electorală în anul acela: de o parte ogoarele, bălțile, casele dărăpănate, fabricile dela marginea orașelor, iar de cealaltă parte băncile, mănăstirile, altarile, ambasadere străine, chesturile...”

Preoții: „Când îi vedeai așa, îmbrăcați în negru... când porneau toți împreună, erau ca niște gândaci mari, negri, care ies pe gura canalului”.

Cele două tabere care se înfruntă, cu mijloace de luptă inegale: „De o parte marile hoteluri cu emisarii veniți din America, iar de cealaltă parte secțiunile partidului, cotoțate sus în munți, printre casele

săracilor. De o parte poliția urcată în jeepuri, cu buzunarele pline de bombe cu gaze asfixiante, iar de cealaltă parte tinerii garibaldini cu bereta roșie, pe biciclete. Cei bogași au mizat miliarde și trenuri cu mărfați, iar cei săraci, subscripțiile după ziua de muncă”.

Folosind propaganda cea mai deșănțată, punând la bătaie miliardele supte din vloga poporului, cu complicitatea clericalilor care au intimidat populația bigotă, trezind în sufletele oamenilor teroarea și superstițiile cele mai absurde, partidul preoților obține, la 18 Aprilie 1948, majoritatea. Guvernul de Gasperi introduce, cu și mai mare forță ilegalitatea, scumpește viața, deschide larg porțile țării pentru produsele fabricate în străinătate, reducând la șomaj milioane de italieni.

Romanul sfârșește cu tabloul sguuiditor, impresionant, al reacțiunii populare în fața atacului mișelesc împotriva secretarului general al Partidului Comunist Italian, Palmiro Togliatti.

Autorul exprimă plastic, sugestiv, dragostea poporului pentru conducătorul său și credința pe care o are în grabnica lui însă-nătoșire. În acele zile, la Roma plutea o consternare generală; gândurile tuturor erau îndreptate spre policlinica în care Palmiro Togliatti se lupta cu moartea. „În ziua aceea, jos în piață, copiii nu mai făceau gălăgie” — notență autorul.

★

„Fabrica vorbește” poartă, pe coverlă, mențiunea „roman”.

Și totuși, în această carte, nu găsim acea acțiune încheată, care caracterizează romanul. Nu avem un subiect unitar iar personagiile nu iau parte la acțiune decât ca elemente exterioare, episodice, care vin să explice, într'o oarecare măsură, întâmplările eroului. Această construcție este cerută însă de însăși ideea lucrării; autorul a intenționat să redea o bogăție de aspecte variate care-l ajută pe cititor să reconstituie un tablou realist, sguuiditor al vieții într'o țară supusă exploatareii capitaliste. Tocmai de aceea cele mai multe dintre episoade sunt grăitoare, dramatice, prin notația în aparență rece a autorului. Nu este însă mai puțin adevărat

că de multe ori atitudinea autorului este aceea a unei simple consemnări a faptelor, fără să lase să se întrevadă o participare directă la acțiune, fără să caute să explice evenimentele din afară care au determinat transformarea din conștiința lui. Totodată o anumită atemporalitate îngăduie mai puțin cititorului să determine cu precizie momentul istoric al faptelor, cauzele evenimentelor politice, ca de exemplu venirea lui Mussolini la putere, fascizarea țării — pe de o parte — și recolta conștiință a maselor populare, rolul conducător al comuniștilor, acțiunea poporului italian în război și mai cu seamă faptele minunate de vitejie ale partizanilor — de altă parte.

Deasemeni figurile comuniștilor sunt redade palid, iar despre lupta lor organizată în realitate, luăm cunoștință mai ales din unele afirmații răslețe ale autorului sau ale unora din oamenii care apar episodice.

Cartea își păstrează însă în ansamblu valoarea unui document autentic și real, a unei mărturii adevărate, a unei bogate experiențe de viață.

Sunt amintiri care pălesc cu anii; sunt amintiri care nu stăruie în minte decât ca vagi impresii, cuibărindu-se pentru totdeauna astfel. Să nu uităm condițiile de viață ale eroului: când, peste 30 de ani ești împins, de către un regim spre marginea societății, când între tine și viață se ridică, opac, zidul temnițelor, atunci faptele exterioare din viață îți apar uneori în altă lumină: o estompă uriașă le acoperă, imagi-

nile se umbresc iar șgomotele asurzesc, viața de „dincolo“ își pierde forma precisă și ceea ce iese în relief, ceea ce capătă valoare este tocmai acea înșiruire de fapte mărunte, dramatice, ecouri ale marilor frământări, fapte pe care, cititorul întâlnindu-le, le va reconstitui pentru a forma acel tot unitar care înseamnă un subiect, o acțiune.

„Fabrica vorbește“ este și va rămâne un puternic act de acuzare a fascismului, o puternică demascare a crimelor unui regim neomenos. Amintirile eroului se opresc acum cinci ani, odată cu momentul când blocul catolic s'a impus poporului în alegerile generale din Italia, din anul 1948. Departe însă de a lăsa o impresie de tristeță, ele ne deschid perspectiva luptei ce avea să urmeze.

Alegerile recente, ca și acum cinci ani, s'au „bucurat“ de aceeași „regie“. Dar nici represiunile poliștice, nici abuziva lege electorală n'au reușit să asigure reacțiunii democrat-creștine prima majoritară în care-și pusese nădejdea. Prin votul lor, masele populare din Italia, consolidând poziția celor două mari partide democratice — comunist și socialist — au dovedit încăodată că embrionul fragil care se născuse în conștiința tineretului italian acum 30 ani, s'a dezvoltat într'un organism sănătos, capabil să spargă învelișul în care fusese închis ani de-arândul și să iasă la lumină, pentru ca soarele să strălucească pe pământul Italiei și să încălzească pe fiii ei, pentruca cetățile suferinții să fie dărâmate și în locul lor să răsară, luminoase, albe, casele fericirii.

L. Daniel

CĂRȚI NOI

MAI — IUNIE 1953

EDITURA PENTRU LITERATURĂ POLITICĂ

- I. V. STALIN, Cuvântare rostită la primul Congres al colhoznicilor udarnici din U.R.S.S., ediția a III-a (32 pag., 0,25 lei)
- I. V. STALIN, Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei, ediția a IV-a (188 pag., 2,50 lei)
- I. V. STALIN, Opere, vol. 1, retipărit (436 pag., 7,50 lei)
- I. V. STALIN, Clasa proletarilor și partidul proletarilor, ediția a II-a (16 pag., 0,20 lei)

★

- *** Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și al Comitetului Central al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea muncii și ridicarea căilor ferate la nivelul dezvoltării rapide a economiei naționale a R.P.R., cu privire la ridicarea nivelului de trai al cferiștilor (60 pag., 0,40 lei)
- *** Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și a Comitetului Central al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea activității cooperăției de aprovizionare și desfacere (32 pag., 0,25 lei)
- *** Hotărîrea C.C. al P.M.R. cu privire la măsurile de îmbunătățire a agitației politice în rândurile oamenilor muncii (30 pag, 0,25 lei)

★

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, Sarcinile Partidului Muncitoresc Român

în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii, ediția a III-a (78 pag., 0,60 lei)

★

- N. CORBU, Despre legea concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție (32 pag., 0,40 lei)
- D. FRASIE, Despre statutul model al întovărășirilor agricole (40 pag., 0,40 lei)
- D. LAZĂR, Munca politică de masă pentru crearea de gospodării colective și întovărășiri agricole (56 pag., 0,40 lei)

★

- *** In ajutorul celor ce urmează cursurile serale de partid dela sate, vol. III (336 pag., 2 lei)
- *** Intrebările și răspunsurile în legătură cu gospodăria agricolă colectivă (64 pag., 0,40 lei)
- *** Am văzut belșugul colhozurilor sovietice, ediția a II-a (88 pag., 0,50 lei)
- *** Cauza lui Stalin trăiește și învinge (132 pag., 1,50 lei)

★

CESNOCOV, Cuvântarea rostită de I. V. Stalin la Congresul al XIX-lea al P. C.U.S (46 pag., 0,50 lei)

E.S.P.L.A.

- V. ALECSANDRI, Teatru, Vol. II (420 pag., 8,50 lei)
 G. COȘBUC, Poezii, Vol. I (448 pag., 6,50 lei)
 SICĂ ALEXANDRESCU, Momente de I. L. Caragiale dramatizate (180 pag., 3,17 lei)
 C. CONSTANTIN și A. ROGOZ, Martin Rogers descoperă America (136 pag., 2,20 lei)
 I. A. BASSARABESCU, Schițe și nuvele (196 pag., 3,23 lei)
 COPTAEVA A. Ivan Ivanovici (traducere din I. rusă) (508 pag., 8,63 lei)
 LOUIS ARAGON, Comuniștii, Vol. III (304 pag., 6,84 lei) (traducere din I. franceză)
 GRIGOROV CRUM, Președintele Sfatului Sătesc (240 pag., 4,33 lei) (traducere din I. bulgară)
 B. P. HAȘDEU, Pagini Alese (380 pag., 4,23 lei)
 G. COȘBUC, Poezii, Vol. II (332 pag., 6,26 lei)
 M. SADOVEANU, Frații Jderi (776 pag., 21,55 lei)
 I. LUDO, Dl. General guvernează (436 pag., 8,34 lei)
 G. CĂLINESCU Sun (208 pag., 2,44 lei)
 IOACHIM BOIEZ, Insemnări de eri și de azi (236 pag., 3,86 lei)
 M. BANUȘ, Poezii Alese (176 pag., 6 lei)
 DAN DEȘLIU, Poezii Alese (288 pag., 9,50 lei)
 JOHNSTONE ARCHIE, În numele păcii (200 pag., 2,98 lei)

ÎN LIMBA MAGHIARĂ

- ORASZ IREN, Răsună Valea Bistriței (132 pag., 2,38 lei)
 MAJTENYI ERIK, De strajă (144 pag., 4 lei)
 DIMENY ISTVAN, Turnătorii (64 pag., 0,61 lei)
 KISS LASZLO și KOVACS G., Furtună în munți (100 pag., 1,67 lei)
 PAPP FERENC, Dinți de oțel (402 pag., 7,65 lei)

ED. „CARTEA RUSĂ“

- * * * Știința sovietică în slujba păcii (40 pag., 0,78 lei)
 ION CANNA, Dimineața pe Nistru (256 pag., 4,83 lei)
 P. CRUCENIUC, Pașii primăverii (116 pag., 1,50 lei)
 * * * Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (32 pag., 0,50 lei)
 L. BARSCHI, La Floreni (224 pag., 4,19 lei)
 D. I. FONVIZIN, Neisprăvitul (128 pag., 1,77 lei)
 NESTO ALEX. Economic, inovație, știință (I. maghiară) (36 pag., 0,69 lei)
 D. O. SLAVIN, Proprietățile metalelor (Colec. St. pentru toți) (88 pag., 1 leu)
 B. CHERBABAEV, Primăvara pe pământul Turcmenici (64 pag., 1 leu)
 N. SPANOV, Incendiatorii, Vol. I, ediția a II-a (360 pag., 7,35 lei)
 GH. LEONIDZE, Stalin — Copilăria și adolescența (130 pag., 15,40 lei)
 A. F. PISEMACHI, O mie de suflete (512 pag., 14,69 lei)
 M. SOCOLOV, Scânteii, Vol. I (432 pag., 12,50 lei)
 * * * O armă a păcii (308 pag., 6,18 lei)
 N. LUCONIN, O zi de muncă (poem) (128 pag., 6,64 lei)
 G. SĂRBESCU, O călătorie în Țara Sovietică (88 pag., 1,08 lei)
 O. GONCIAR, Pe drum (I. germană) (20 pag., 0,23 lei)
 O. GONCIAR, Pe drum (I. română) (20 pag., 0,23 lei)
 A. P. CEHOV, Profesorul de literatură (I. maghiară) (128 pag., 1,75 lei)

ED. TINERETULUI
LITERATURĂ POLITICĂ PENTRU
TINERET

- * * * Să întâmpinăm cu noi succese cel de al III-lea Congres Mondial al Tineretului (32 pag., 0,60 lei)
 C. DOBRIȚA, Tinerii dela fabrica Dinamo (104 pag., 2,20 lei)

LUCRĂRI LITERARE PENTRU
TINERET

- C. IGNĂTESCU, Mitruț al Joldii (284 pag., 10 lei)
 I. TROFIMOV, Studenții (408 pag., 9,50 lei)
 M. BENIUC, Pe aici nu se trece (36 pag., 1,40 lei)
 A. FERENCIUC, Povestiri „O. N.“ (76 pag., 1,15 lei)
 R. GIOVAGNOLI, Spartacus (500 pag., 13 lei)

LUCRĂRI PENTRU ȘCOLARII MICI,
PIONIERI ȘI ȘCOLARI

- CEZAR PETRESCU, Fram, ursul polar (240 pag., 10,70 lei)
 N. BĂLCESCU, Istoria României sub Mihai Vodă Viteazul (216 pag., 3,50 lei)
 M. EMINESCU, Făt Frumos din lacrimă (32 pag., 0,80 lei)
 A. GAIDAR, Timur și băieții lui (96 pag., 1,90 lei)
 * * * Basme populare ucrainiene (144 pag., 3,50 lei)
 A. BARTO, A sosit vara (32 pag., 4,80 lei)
 V. BIANCHI, Povestiri și povești (256 pag., 15 lei)
 L. VORONCOVA, Povestiri din Altai (276 pag., 7,90 lei)

N. și GL. COMAROVȘCHI, Cei de o vârstă cu tine (2,30 lei)

- * * * Frații Liu -- Basme populare chinezești (8 lei)
 M. GORKI, Povești și povestiri (2,50 lei)
 ANTON PANN, Povestirea vorbei (B. Școlarului) (76 pag., 1,80 lei)
 V. ALECSANDRI, Despot Vodă (B. Școlarului) (192 pag., 3,50 lei)
 S. DUCȘOARA, Veverița lui Manea (68 pag., 2,30 lei)
 S. URȘU, Copiii de pe Iang-Tse (144 pag., 3,80 lei)
 I. LICȘTANOV, Aventurile unui mic marinar (264 pag., 5,30 lei)
 C. ZOLOTOVȘCHI, Meșterii din fundul apelor (232 pag., 5 lei)
 * * * Basme populare ucrainiene (3,50 lei)

LUCRĂRI PENTRU PREȘCOLARI

- A. TOMA, Sună ghiocel, sună clopoțel (16 pag., 6 lei)
 * * * Ivan, fecior de țăran (24 pag., 4,50 lei)

COLECȚIA „ȘTIINȚA INVINGE“

- M. ȘTEFAN, Călătorie în univers (152 pag., 3,40 lei)
 O. BILCESCU, În lumea plantelor tehnice (120 pag., 2,70 lei)
 B. LIAPUNOV, Povestiri despre atmosferă (120 pag., 2,20 lei)